Ongebundeld werk

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet en J.B. Robert

bron
Louis Couperus, *Ongebundeld werk* (eds. H.T.M. van Vliet en J.B. Robert). Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1996

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002onge02_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / H.T.M. van Vliet / J.B. Robert

Poëzie

Romeinsche sonnetten

Eros
I

Vaticaan

Een regendag: grauw zeefde somber duistren
Uw galerij, geheel verlaten, binnen.
Hoe lang, o Weemoedsliefde, hebt mijn zinnen
Gij zwijgend toen omboeid in tooverkluistren!

'k Zag u zóo lang aan, dat mijn lippen fluistren
Aanvingen, schoon 'k geen schroom kon overwinnen:
Stilzwijgende als gijzelve bleef 'k beminnen
En 'k zag den donkren dag in ùw glans luistren!

Gij straalt van liefde, maar van weemoeds lijden
Schaduwt gij dof, en zóo verwant MIJN liefde
Voel ik dat glans- en donkre schaduw spreiden,

Dat 'k u geheel begreep, toen gij mij zeide:
-Wat in mijn zaligheid zoo smartlijk griefde,
Wilde ik nooit missen: wee en wellust beiden...

II

Verwarrend, kind van blank antieken tijd,
Straal van Praxiteles' stralenden geest,
Dat MIJN liefde in uw oog, UW lippen leest,
Hoe gij, godstralende, toch menschlijk lijdt.

Lachende Aspasia was al bevreesd
Voor àl wie treurt en weenend weemoed spreidt:
Gebood heel Hellas niet, dat hel verblijdt
De liefde, die nooit smartlijk was geweest?

Hoe zijt gij verdiepzinnigd dan gaan peinzen
En, Eros, zonder u de Smart te ontveinzen
Voor 't louter zingeluk terug gaan deinzen?

Werd aan uw schepper nieuwe ziel geboren
En mocht gij wel aloverwinlijk gloren,
Maar heeft zijn beitel u de vreugd verloren...?

Alba

Aan Pier Pander

I

Ziel

Toen acht jaren geleên ik Alba zag
Voor 't allereerst, verklaarde gij: ‘Zie zij
Is Ziel, en, uchtendkrieken, maakt zij vrij
Uit zelfgeheim zich en blikt waar zij mag

Haar bange leven speuren...’ Dauwteêr rag,
Daagde als een oorspronglicht om 't kind van klei,
Dat, hoe zij rillend stond en blikte, blij
Mijn hart deed kloppen om zóo nieuwen dag!

Zorgvuldig in haar vochte windslen borgt
Gij haar bevende schoonheid...'k Was bezorgd
Als gij, toen ge Alba aan mijn blik ontnam...

Nu zie 'k haar weêr, en levensbang als steeds
Rijst ze uit haar zelfgeboorte-een Ziel des leeds,
Maar Ziel, uit wie spat stralend 's levens vlam!

II

Gedachte

Toen stond ze alléen: nù rijst, zinnend, Gedacht
Ter zij en, vlinder, zweeft zijn voorhoofd klaar
Bezieling om: zuidzonnestralend dáar
Ziet hij plots weemlen uit, waarop hij wacht...

Zijn rechte hand omhoog, bootst een gebaar
Of even grijpen wilde hij wat lacht:
't Oprijzend vizioen te omarmen tracht
Hij onbewust, wordt hij diens lach gewaar...

O, Alba's jongre broeder - zielediep
Gelijkt ge uw zuster: moeder u en maagd
Was 't uit zichzèlve, dat ze uw wezen schiep;

En als wij allen heeft ook hij gevraagd
In welk geheimnis beider oorsprong sliep
En waàr Gedachte is, waar uit Léven daagt...

III

Aandoening

Maar trillende aan haar andre zijde bloeit
De Emotie op, Aandoening, zuster blank,
Gelijk een luchte lelie stengelslank;
Der Ziel gelijk haar eigen glans ontgloeid.

Zij is Gedacht, haar broêr, ter zij gegroeid;
Zij klonk hem, echo, na als speeltuigklank;
Héel haar kuische gestalte, bevend rank,
Is met den dauw van teêrst gevoel omsproeid...

Zij, aan de harp van Alba's wereldlied,
Tikkelt de snaar, die 't geheimzinnigst klonk,
Naklank van heemlen, die onz' Ziel verliet,

Zoodra vernederd ze op deez' wereld zonk:
Naklank, waaruit een ieder van ons duidt
Dat hij 't symbool maar van zichzelf verluidt...

IV

Moed en Kracht

Maar om hen-drieën, manlijk, levenswarm,
Voltooit het tweeling-broederpaar den boog,
Als nieuwe Dioscuren, uit wier oog
Rustige zekerheid schiet, recht, strak, ferm.

Blikte Alba's levensziel zoo angstig, woog
Haar 't Zijn zóo zwaar of smeekte zij: ‘Bescherm!’;
Kracht, kalm bewust, is sterk gespierd den arm;
Moed welft zijn borst breed als een wal omhoog.

Zij banen 't werklijk leven, recht en ruw,
Aan zusters twee en broeder, zieleschuw,
Die drieën, bevend naakt: ZIJ, Moed en Kracht,

Zij zijn voor Ziel, nà Denken en Gevoel,
De arbeiders twee, zonder wie 't aardsche Doel
Nooit zoû bereikt, nooit de aardsche Taak volbracht.

Endymion

I

Ik heet Endymion: ik werd geboren
Te Alexandrië, in zicht der purpren zee.
Wij hadden 'n heel klein krotje - aan de reê;
Tusschen gesnoerde balen, zakken koren,

Heug 'k er mijn vader: lachend, wel te vreê
Bootste hij - bakte ze ook - met tengere ooren
En slanke halzen, potten en amforen;
En die verkocht mijn moeder, Merope.

Ik heet Endymion: voor de matrozen
Speelde ik al fluit, toen 'k nog een knaapje was;
Twee zusjes had ik: - Lysia - Inias;

Mijn moeders broeder was een tempelhoeder
Afrodite's; en geurge kransjes rozen
Hing ik aan 't outer en bracht de duiven voeder.

II

Toen 'k een paar maanden was, toen heeft mijn moeder
Gelachen, wegende me in haar armen licht.
Ze zei: ‘Kijk toch eens wat een héél mooi wicht!’
Vader kietelde mij, zei: ‘Kleine loeder!

Wij wijden jou aan Eros; ja, behoede er
Jou die: hij maakt je rijk en machtig licht.
Wij wonen bij zijn gulden moeder dicht;
Je broêrs wijdde ik den boozen zeeverwoeder:

Aan Poseidoon: je zusjes, alle twee
Aan Isis: blijven kuisch zij, 't valt me meê,
Maar 'k moet het later zien om 't te gelooven!

Zoo 'n héel mooi kindje als jij, wijd ik den God,
Die 't machtigst troont over ons menschenlot,
En die zelfs lachend streeft Osiris boven!’

III

Daar waar de zeelui uit 't navigium,
Dat aangesteigerd over de angst verwekkende
Wijdte van water, ver ovaal zich strekkende,
Komt van Neapolis, Byzantium, -

Meisjes hun eeden zweren: heiligdom
Der vlinderlachende godin, zacht rekkende
Haar goudene armen naar de trekkebekkende
Kirrende duifjes, om een marmren kom;

Daar bracht mijn moeder mij, en volgden giechelende
Zeker mijn zusjes twee, de heupjes wiegelende,
En rozen brengende en des priesters loon.

Mijn moeders broeder heeft voorwaar mij, prevelende
Aanroeping, in goedkoopen geurwalm nevelende,
Gewijd aan der godin almachtgen zoon...

IV

Ik groeide: een dartel jubelventje: ik speelde
Fluit door 't gezeul en 't lastendragers woelen
Van morgenbrand tot milder zonnekoelen,
Wanneer de zee, vloeiend robijn, juweelde.

Over die zee voer aan der wereld weelde:
Ik speelde na wat 'k hoorde in 't waterspoelen
Tusschen papyrus, ritselbamboe-stoelen,
Of stem er zong, die raadsels mededeelde...

Selene stoorde me in die vreemde orakels.
Zij is een klein Grieksch meisje, dat mooi danst;
Zij kruipt naast mij en vlecht tot broze schakels

Bloemen te saâm, waarmeê zij mij omkranst:
Dan wipt zij op, roept: ‘Fluit! Er is een schip aan!
'k Zal dansen!’ Lang kan ze op der teenen tip staan.

V

Bolzeilig zwellend, schoten langs de reê triremen,
Rythmiesch der reuzenspanen vleugelrij bewegende;
't Gepurperd blauw met vuilig schuimspoor achtervegende,
Schenen zij scherend glad de golven te overzweemen.

Zij voerden blonde Kimren, bruinbronzen Bohemen,
Trotschtreurge Daciërs aan: de handelaren, wegende
Den zwaren spierarm in hun palm, minachtend, stegen de
Slaven den steiger af, bij dreigen, vloeken, teemen.

Hengsten uit Cappadocië, uit Samos zakken wijn;
Uit Gallië blondgevlechte, uit Georgië zwartgelokte
Weenende meisjes, wier wanhoopsgesnik er hokte.

Keemlen uit Lybië - blèrblatende in geknepen pijn.
Uit Taprobane de belachlijke giraffen,
Waartusschen dreigend reuzige Molossers blaffen...

VI

Soms liet de wachter me op den Pharus; onverg'lijkelijk
Wit lag de stad tusschen zee en meer Mareotis.
Langs groote haven, langs Eunostos en Cibotos
Gleden de barken en galeien, overrijkelijk.

't Paleisblank Brachium, 't straatwemelnet Rhacotis
Doorsneedt drie mijlen lang de Zuilengang door wijk na wijk.
't Muzeum hier, daar Zon- en Maanpoort; ginds - klaarblijkelijk
Vol angst! - Necropolis: de stad van al wie dood is...

En aan de haven, naaldescherp, twee obelisken...
Wat verder, pluimenwuivend, tuin van tamarisken...
De menigte is er schel wit, geel, blauw, violet gespat,

In 't zongetint'l, als in mazen van gouden net omvat...
Keizer dier blanke stad, droomde ik mij, was 'k geklommen, bang,
De steilte omhoog der vuurtoor'n negenvoudige' ommegang.

VII

Beschreef 'k mijn cirkelblik, dan ging de ziel mij duizelen:
Ovaalwijd ver de zee; vèr rossigblonde zanden:
Woestijn door wind gekabb'ld met onbereikbre stranden, -
Trillende zee, woestijn, door blindend zonneruizelen...

Bergkeetnen, die ijsblanke rotswemeling gruizelen...
Lybië en Thebaïs liggen vèr, azuur, te branden...
Dichter de palmboeketten der Oaze-landen...
't Metalen belgeschel van kemelen, muilezelen.

De zon na vuurtriomf wijkt binnen hemelheilpoort...
Waziger violet slingert de heilge Nijlboord -
De oneigenlijke kim te moet - zich mijl na mijl voort...

En in den laatsten weêrschijn van die vuurdagfelte,
Meer en rivier nog optinklend van spiegelschelte,
Laat de avond slui'r na slui'r zinken over de Delta.

VIII

's Daags, langs de kleurge kaden, krijtwit, de paleizen;
Zij spieglen bevend weêr tot diep in 't brekend water.
Om lange zuilengangen schaadwen paradijzen,
Waartusschen klinkt fontein-, lach-, speeltuig-, zanggeklater...

Op d'achtergrond van 't razend scheepsvolkswoelen rijzen
Die als rijkdomvizioenen; rooz'ger schijnsel baadt er
Die rechte dakterrassen: lange lichtlijn laat er,
Ze, in rust verscheemrend, naar de verre stad verwijzen...

Er wonen kooplui, die knijpturen van de daken
Naar 't scheepsgelos: zij schettren, scharrelsjachren, konklen,
Terwijl zij weelde- en woekerwinstbereekning maken.

De vuurtoorn boort de azuren lucht in: dijken kronklen
Ommespiralende om: des paarsen avonds blaken
Drie purpren seinen...duizend rosse lichtjes vonklen...

IX

De spiegels van den vuurtoorn wenden: de drie seinen,
Schieten hun breede bundels stralen door de luchten,
Met striemen bloed; de sterren purpren; tragiesch duchten
Huivert de heemlen door in waairende onheilslijnen.

Zee, lucht en horizonnen doemen en verdwijnen;
Rossige vergezichten rijzen rood, vervluchten...
Barken meloenen vol, oranje stapels vruchten
Gloeien den nacht uit en de golven karmozijnen...

Dooven de lichten, heel den nacht illumineeren
De tintelhelle starren, tallooze geprikt...
De stad, in vaag blankende vormen aangetikt,

Schittert haar lichtjes uit en schijnt te glorifiëeren;
Over haar huizen hangt een wolk van rossige ademen,
Die blijft tusschen de sterren en de lichtjes wademen...

X

Ik heet Endymion: ik heb die pracht,
Klein jongsken, meêgeleefd als waar' ze mijn.
'k Speelde over dag in pracht en iedre nacht
Was mij een droom topazen en robijn.

Vloeiende lucht heb 'k daags de zee gedacht,
En 's nachts dacht 'k haar een reuzeschaal vol wijn:
Als pracht heeft mij de wellust toegelacht:
Later in pracht kende ik misdaad en pijn.

Omdat de pracht steeds om mij was, hoe arm
Ikzelve waar', was ik van pracht steeds warm,
Gloeiden mijn zinnen voor 't prachtig genot.

Ik was een pottebakkerszoon, maar 't lot
Hadd' prins mij doen geboren zijn en nooit
Den schijn mijns levens prachtiger getooid...

XI

Toen Lysia twaalf was, is zij plots verdwenen,
En 'k vroeg mijn ouders: ‘komt zij niet weêrom?’
Inias, dertien, op de punt der teenen,
Verdween in dicht gedrang en menschendrom.

'k Bleef een paar dagen om mijn zusjes weenen;
Mijn ouders troostten mij, zeiden: ‘Kom, kom!’
Zij wisten wel, waar beiden waren henen.
Ik was nog héel klein, en ik was nog dom.

Voor Lysia kregen dertig ptolomeeën
Mijn ouders en zij waren heel tevreeën;
'k Geloof, zij kregen niets voor Inias;

Die was gevlucht; zij deed haar eigen zaken;
Mijn ouders zeiden: goed zoû zij 't niet maken,
Omdat zij een ontaarde dochter was.

XII

'k Was elf: toen zei mijn moeder Merope:
‘Endymion, kòm: je gaat nu meê verkoopen,
Je laat je moêr alleen ter markt maar loopen,
En jij verdient geen enkle ptolomee.

Je kan niet altijd spelen aan de reê...’
Zij baadde me en hielp mij om de lendnen knoopen
Een sjerp van Inias, en heel goedkoope
Geurkorrlen brachten we eerst Afrodite.

'k Liep naast mijn moeder trippend: zij, op 't hoofd,
Torste de mand, waaruit de amforen staken:
De zwoele stad lag in de zon gestoofd.

Mijn moeder schold, omdat twee potten braken:
Zij wierp de scherven weg, en raasde: ‘Kraken
Moog Moloch jou, en Isis zij geloofd!!’

XIII

Over de marktplaats woelde 't: oude wijven
Verkochten zilvren, parelmoêren visch:
Geleien kwal; polyp, die heilig is:
Krabben en kreeften: poot'ge kriebellijven.

Bloemen; viooltjes, lotos en narcis;
Geuren: liquide of die ze in poeder wrijven;
Stapels van groente, dadels, en olijven;
Rooskleurige uien aan een lange ris...

Voor minnaars schreven schrijvers minnebrieven;
Om wisslaars zwermden schuw de gauwe dieven;
Draagstoelen baanden weg, met luid geschreeuw;

Helkleurge stoffen hielden uit de Joden;
Priesters geleidden statiën van dooden;
Numidiërs toonden er een tammen leeuw.

XIV

Mijn moeder Merope stalde uit haar vaten
Tusschen barbier, ooftstal en koekekraam.
Pasteibakker, baardschrapper, fruitvrouw praatten:
Marktbuurverkooperpraatjes: ‘Morgen saâm!’

Riep moeder. 't Ooftwijf: ‘In Serapis’ naam!
Waar heb jij toch je meisjes twee gelaten?’
Riep jammrend Merope, loensch: ‘Zwijg toch: 'k schaam
Me, dat die deernen ons hebben verlaten!

Wat kan 'k er tegen, dat ze zijn verloren!’
‘Die komen wel terecht!’ riep de barbier.
‘Hebben robijnen ringen aan haar ooren!

De een danst en fluitspeelt; de ander...doet geen zier!’
Schreeuwde mijn moeder: ‘Mij scheelt dat geen spier!
'k Ben 'n eèrlijk mensch: 'k verkoop mijn mans amforen!’

XV

Het ooftwijf gierde en gloeide in schelle zon,
Die schitterde op haar druiven en pompoenen.
De bakker wilde allen wel weêr verzoenen:
‘'k Geloof niet, dat Merope er zij bij spon!’

Zei bakker goedig. ‘Ventje, laat je eens zoenen!
Hoe heet je?’ 'k Zeide: ‘'k Heet Endymion...’
En hoeveel taartjes ik wel eten kon...?
Hij gaf me er twee; 't ooftwijf, uit haar meloenen,

Koos mij de geur'gste; de barbier zei: ‘Moet
Je niet je krullen kruiven om je snoet
Als Eros zelve laat zijn lokken hangen?

Kom hier: ik kam ze over je voorhoofd: gloed
Als goud glimpt in hun blond...ei, zie, hoe zoet
Ze nu omlijsten kleine' Endymions wangen...’

XVI

Sedert ging 'k iedren morgen marktmeê: 'k zocht
Bij 't ooftwijf lekker fruit uit en de kapper
Kruifde mijn krul: 'k werd iedren morgen rapper;
'k Stal eens een doek, die 'k me om de heupen vlocht,

Eens 'n amberkralensnoer, dat 'k weêr verkocht;
't Ooftwijf, dik, schudde en schudde de baardschrapper
Van onuitbluschbre pret, omdat 'k zoo dapper
Was: 'Wat DIE schelm al niet voor stukken wrocht!'

Maar speelde ik fluit, dan danste Selene:
Zij fladderde als een wit vlindertje luchtig;
Zij kwam ter markt met oude grootmoêr meê:

Beiden verkochten bloemen; en zóo vluchtig
Als geur zweefde Selene, dat te blazen
Haar de muziek scheen of zij zoû verwazen...

XVII

'k Werd ouder, 'k werd mij 't leven plots bewust;
En toen 'k mijn moeder op een morgen konklen
Zag met 'n eunuch, stijf in goud en karbonklen,
Dacht ik: ‘Endymion, doe naar eigen lust!’

'k Liep van de amforen weg, maar had geen rust;
'k School in een mand vol rozen en ranonklen,
En bleef er tot 'k de starren hel zag vonklen;
Toen kroop 'k te voor...Als vuur, dat nimmer bluscht,

Schitterd' de nachtstad voor mij uit: 'k was zelf
Blond, naakt, een kind en 't blinkrend stargewelf
Koepelde ontzaglijk om mijn kinderhoofd.

De stad lag blakend, web van schitterstraten
Of achterwegen, donker, uitgedoofd:
Ik voelde mij van god en mensch verlaten...

XVIII

'k Liep voort: de straat was duister, eenzaam, breed:
De late wandlaars haastten naar theater,
Tempel, orgie: zweefde luchtig gewaad er
Niet van hetair' langs Isispriester-kleed...?

Mijn hart klopt': 'k was voor 't wonder al gereed...
'k Hield in mijn hand één enklen gouden stater...
Een neger sprak mij aan: hij leek een sater...
Hij lachte...TOEN zag 'k plots d'Anachoreet...

Hij stond apostelblank in togavouwen,
Zóo groot en sneeuwgrijs als een Man van Heil,
En sprak: ‘Wil, kleine zoon, je aan mij vertrouwen.

De stad is in den nacht van zonde geil.
De duivel strekt aan iedren hoek zijn klauwen.
Alexandrië geeft hèm haar ziele veil...’

XIX

‘Ga meê, mijn teêr, verdwaald, onnoozel schaap!
Naar de woestijn en naar mijn leemen hut.
Een dadelboom kromt zich over mijn put;
Een kruis beschaduwe er je kinderslaap.

Je stilt er dorst, honger, vermoeidheid, knaap!
Wijl mijn gebed je voor den Euv'len schut.
Je zal mijn steun zijn; ik je zielestut:
Zonde herschept in kemel zich of aap:

Zonde loert uit in ieder mensch of dier:
Zonde gluurt langs der deuren oopne kier:
Zonde weeft om de stad haar wulpsche net.

Zoon, neem mijn hand; ik voer je veilig waar
Geen walm van wulpsche zonde drijft, en daàr
Vertel ik van Jezus van Nazareth.’

XX

Ik vroeg: ‘Zoo 'k, heilge vader, ga, waar nooit de Duivel loert,
Zal dan van helle pracht zijn heel mijn leven overheerlijk;
Zal 'k zelve pracht bezitten, die mij schijnt levensbegeerlijk;
Al wat gladde trireem en bark in balen vastgesnoerd

Aàn over d'angstverwekkende wijdte van water voert?
Of zal Endymion arm en eerlijk maar aan pracht ontbeerlijk,
Kleurloos zijn dagen tellen treurig grauw, van deernis deerlijk?
En derven alle Wellust, tot de Dood hem droef beroert?

Zal 'k nooit de zee meer zien? De haven, den gloeienden toren?
Verscholen nooit meer in 't papyrusriet de golfjes hooren?
Zal 'k nooit meer zien paleizen, bloemen; vrouwen, rijk gesierd?

Nooit in den tempel, wordt er 't offer priesterlijk geboden,
Viooltjesgeur meer ruiken, myrrhe en cinnamoom, die zwiert
In wolk voor 't marmren aanzicht onzer aangebeden goden?’

XXI

Hij antwoordde: ‘Om Thebe stráalt
Héel wereldloos, en hemelwijd
Een vlakte, waar in veiligheid
De ermiet, aanbiddend, d'Euvlen smaalt!

Een paradijs der ziele, praalt
De woestenij in heiligheid
Des zuivren Mans, die, zinbevrijd,
Naar zingenieting nimmer taalt.

Zijn vroomheid is bloem, myrrhe en ooft;
Zijn grot welft een paleis; zijn hart
Wordt liefde voor zijn God, die werd

Gekruisigd, doorn om 't martlaarshoofd.
Geen tempel rijst hoog als 't azuur,
Dat om 't zand koepelt, rood als vuur...’

XXII

‘O, zoon, leide IK ter Thebaïde
Uw levenswankle kinderpassen!
Gij zult felle verleiding vlieden,
En wis tot heilig man er wassen!

Rein zult ge uw troeble zin er wasschen
En 't onkruid uit de ziele u wieden;
Der zinnen brand laat niets dan asschen;
Verdèrf kan slechts de weer'ld bedieden!’

Hij strekte toen de hand, als was hij
Zeer zeker, dat 'k gedwee zoû volgen;
Ik, wijkende achteruit een pas, zei:

‘Wees, vader, niet uw zoon verbolgen;
Maar laat niet voor 'k weet, wat hij biede,
Woestijnver mij dien Duivel vlieden!’

XXIII

‘'k Wil iedren schijn en kleur zien; ik wil alle weelde-aromen
Genieten; ik wil hooren alle klaatrende geluid!
'k Wil proeven 's keizers disch: zeldzame spijze en sappig fruit;
Mijn vingers tasten uit naar alle vormen, zonder schromen.

Over de zee zag 'k kleur, vorm, geur, spijs, zang in schuit bij schuit,
Heel 't schittrend leven aan van alle streke' en stranden komen.
In 't spoelen van de speelsche golf, in droomen heb 'k vernomen
Dat àlles wat er aanvoer mij vervallen zoû tot buit!

Op plein, langs straat, aan zee, bij kâ, ter markt en in portiek
Heb 'k al gespied naar wat mij toekwam en mijn kleine handen
Strekten zich uit naar gouden munt en zilveren muziek.

'k Greep wat ik grijpen kon, en wat mijn vingers niet omspanden,
Heb 'k al geleerd, dat om ons fladdert op onzichtbre wiek...
Vader, 'k wil àlles wat er aanzeilt uit vèrdere landen!’

XXIV

Breed sloeg zijn kruis hij, riep: ‘Dit listig, leepe
Gedrocht is Belzebub of Belial!’
Hij vluchtt', verschrikt: ‘Gomorrha! Zwijnenstal!’
Schold, spuwd' hij; dat zijn toga niet zoû sleepen

In 't straatstof, had hij hoog die opgegrepen,
IJlde hij, hielen in de lucht, en al
Waardigheid eerst, gebaard' hij nu zoo mal
Dat ik van gierlust mij voelde aangegrepen.

Mijn schaatren joeg dien heilgen vader voort;
Plots zweeg ik...: de echo van mijn lachen spookte...
'k Zag bevende om...: vóor zuilde een tempelpoort,

Open des nachts: nardos op 't outer rookte,
Ik vluchtte er binnen...'n Lachende god hief
Zich uit dien offerwalm, weemoedig lief...

XXV

'k Herkende...o toeval zoet! den teedren weemoedgod:
Hij was MIJN god, mijn eigen, wien ik werd gewijd!
Lachende stond hij, marmerglans in lieflijkheid,
Melancholie zijn glimlach menglende met spot.

'k Zag hem verwonderd aan en dacht: ‘Mijn Eros lijdt,
Als schoot hijzelv' zich welbewust zijn pijleschot;
Lijdende lacht hij éve' om andrer, eigen lot,
Eros alleen weet MIJN lot, dat hij voorbereidt...’

'k Smeekte: ‘Blonde beschermer van Endymion!
Onder je blik, deez' nacht, en in je glimlach, zal
Je wijkind slapen op de treê van 't piedestal...’

'k Legde mijn' goudstuk offrend neêr...de slaap verwon...
Van killen nacht en marmer koud, vlijde ik mij, al
Half sluimrend, rillend...smachtend naar de nieuwe zon...

XXVI

Dien nacht gebeurde er dit: koornblonde Melitta
En, bekerrond geboez'md, raafdonkre Tàmyris
Vluchtten, vervolgd door drie matroze', in ergernis
Eros' nachttempel in: azyl, voor wie te na

Liefde brutaal zich opdringt of niet wenschlijk is.
Wie daàr zijn prooi nog dwingt, bestraft booze Eros dra
Met ziekte afzichtlijk, dat hem de overmoed verga...
Ik sliep vast aan zijn godevoet in marmernis...

Half lachende en half boos, hielden ze elkaâr omarmd:
Bruinlokkge en blonde: Melitta zei: ‘Wis erbarmt
Zich goudene Eros ons...!’ Maar Tàmyris wees mij:

‘Kijk eens dien arme jonge': als Eros mooi is hij!
Ik gooi mijn mantel over hem, hier...dat die 'm warmt...
Want paarsch ziet van de koû zijn huid zoo zacht als zij!’

XXVII

Toen 'k waakte, wilde iets zwaars 'k mij van de leden schuiven;
Aan Eros' voet lag 'k onder 'n schittrend mantelkleed
Van byssos geel, dat ritslend langs mijn schouder gleed...
Geweven in het stof waren veel witte duiven

Die trekkebekten, twee aan twee; een rand van druiven
Zoomde met trossen hyacinth den mantel breed.
De agraaf sloot gem aan gem ter hals; ik slaakte een kreet!
'k Was overtuigd van Eros' eige' ontfermend huiven

Met eigen mantel in dien nacht mijn rillend lijf!
'k Stond op, wikkelde me in de stof, die plooide stijf,
Sloot vast de gem-agraaf, sloeg slip me over den schouder,

En spiegelde me in het marmer: 'k leek vijf jaren ouder:
De mantel sleepte: ik stond als een satrapenzoon;
'k Stond, als waar van mijn wieg aan byssos ik gewoon!

XXVIII

Nu dankte ik Eros, 'k kuste hem den voet:
Hij had mijn slaap beschermd en mij zijn eigen
Mantel van duiven op de leên doen zijgen;
Hij vroeg dien mantel niet weêrom...o, goed

Was-Eros, bleef hij ook glimlachend zwijgen,
Melancholie aanbiddlijk, weemoed zoet
Menglend met vreugde, om godetaak in gloed
Zoo mensch als god, zoo lijf als ziel te krijgen...

‘Aanbeden Eros!’ dankte ik: ‘nooit vergeet
Endymion wat je dezen nacht hem deedt:
Endymion blijft je dankbaar nu en later...’

Toen, om te gaan de toekomst in, gereed:
‘Mijn Eros’, zei 'k; ‘Endymion heeft 't niet breed:
Vergun je 'm, dat hij neemt terùg zijn stater...??’

XXIX

'k Strekte mijn vingers naar mijn goudstuk uit,
Een beetje bang, dat Eros boos zoû fronsen;
Die vingers beefden: 'k voelde 't hart mij bonzen;
'k Keek niet meer op...en 'k vluchtte met mijn buit.

En daadlijk was op straat, in 't menschengonzen,
'k Mijn angst vergeten en voelde ik mij een guit.
'k Ontbeet met fruit en kocht me een dubbelfluit
En uit de lucht voelde ik mijn toekomst donzen

Alsof mijn dagen, zilvr' op melodie,
Aàn zouden doemen: helle dageraden,
En leeuwrikschel, rozig als poëzie,

Rijk van camee-bezette praalgewaden,
Lachend van liefde en lauwrig van genie,
Zwijmlend van lust, waar 'k zat me in wilde baden!

XXX

De straten liepen morgenvol; met zwermen
Stroomde 't al dra in 't zonloos ochtendkrieken:
Kooplui ter markt; maaklaars ter bazilieken;
Iets later, vroege leêgloopers, ter thermen...

Naar 't Ptolomeion, trotsch, in dalmatieken
Omplooide dignitarissen; bij hermen
Lagen schurftzieke bedelaars te kermen
En smeekten aalmoes af verdorde zieken.

Draagstoelen, karren, zebra's, witte muilen;
Hoplithen, dreunend van bronzen cothurnen,
En 't koopren speergeflits tusschen de zuilen;

Serapis-priesters, tillend d'heilige urnen,
En allen dringend, vloekend, duwend, banend
Hun weg, ieder zichzelf 't gewichtigst wanend...

XXXI

Ik gleed mijn laàtste munt een beedlaar in de hand;
Hij, daadlijk, neeg en boog om gift zoo mild ten grond:
‘Jij bent gewis de zoon van een schatrijk Archont?’
'k Drapeerde me in mijn plooie' en loog: ‘Van Samarkand...’

Ik ging en 'k dacht mij waarlijk 'n prins, jong, rijk en blond;
Toch had 'k niets dan een fluit en, hyacinth van rand,
Mijn duivemantel, die gaf-àan mijn vorstenstand...
Om veel geld te verdienen voelde ik plots mij pront!

De thermen naderde ik: tapijt op 't mozaïek,
Worstelden twee athleten onder den portiek;
Olie-gezalfd glinsterde marmerglad hun tors;

De een stond geplant dij-breed, voet vlak en de oogen norsch;
Hem klampte de ander tot, eerst onbeweeglijk strak,
Plots de eerste in die omarming van den sterkren brak...

XXXII

Daadlijk de toeschouwers aan 't wedschapmaken,
Wie of zoû winnen: Glaukos of Lyzander.
De een, in zijn arm omgordelend den ander,
Poogde 't tapijt diens schouders te doen raken.

Maar - speeld' hij? - Glaukos, schoon eerst onder, spande er
Aalglad zijn lenig spierlijf: 'k hoorde kraken
't Gewricht des andren, 't knarsen van zijn kaken...
Toen, òp, ontgleed Glaukos zijn tegenstander...

Glad recht, gelijk een visch uit water duikt,
Wierp hij zich uit; dwars over zijn aanvaller,
Draaide in de lucht om, lag, pats! op zijn buik,

't Geheele lichaam onbeweeglijk, 'n sfinx
Geleek hij, nu Lyzander, ijdle braller!
Hem, boven-op, vergeefs wrikt' rechts en links.

XXXIII

Glaukos verwon! Hij hield Lyzander met
De schouders breed, plat op 't tapijt gebogen;
'k Was om zijn overwinning opgetogen:
Ik had op hèm een darius gewed!

Hadde ik verloren...'k had me er uit gered:
Nu hield 'k mijn tegenwedder vast in de oogen:
Hij stil 'r van doorgaan? Ik hem dat gedoogen?
‘Zeg, vriend, betaal je eens wat j' hebt opgezet!’

Hij was, donkergebaard, een Byzantijn;
De omstanders schaterden, dat 'k zoo brutaal was:
‘Hij 's bij de hand; onz' kleine Alexandrijn!

Zijn schuldnaar maant hij voor die aan de haal was!’
De worstlaars gingen heen na 't handen-drukken:
IK hield in MIJN palm twee zilvren geldstukken!

XXXIV

‘Wie ben jij, met je mooie jas, zeg, kleine donder?’
Vroeg driest de deurwachter aan 't frigidarium.
'k Antwoordd' hem allerwaardigst: ‘Mannetje, 'k verwonder
Me, dat ze jou hier hoû'n, een deurwachter zóo dom.

Wees eerst beleefder, vriend, dan wordt je licht gezonder.
Wie 'k ben? Een prins, verbannen uit Byzantium
Of Samarkand, 'k herinner 't me niet precies...’ ‘H'm, hum!’
Bromde de vent. - 'k Betaalde hoog en 'n beetje ronder

Dan 't noodig was de entrée, maar 'k hield ook niets meer over!
Toch droeg 'k mijn mantel nog, bezat 'k mijn dubbelfluit!
't Bassin was 'n marmren meer onder 't héel dicht geloover

Van roze bruidstraan: baders zwommen, schrale, dikke;
Misère, 't menschlijk lijf! Hier glom een maag vet uit.
Daar deên, als stokken, spartelbeenen je verschrikken!

XXXV

'k Geef dubbelfluit en duivemantel aan een badknecht,
'k Sta naakt in blanke jeugd van vijftien maal mijn lente;
In 't rilkoud water, onder roze bloemtrostente,
Spring 'k, plats!, zwem proestende als een triton, die veel spat, vlecht

Er, ruggedrijvend, de armen onder mijn hoofd, en te
Moê zalig van een frissche loomte, strijk ik glad, recht
Mijn druipend haar van 't voorhoofd...uit mijn oogen 't nat...'k leg 't

Genot van waterwellust me in de ziel te prenten...

De gouden zonnerondten zeven door 't geloovert
Met gulden cirkling op het plasschuim badewater,
Dat regenbooggetintel om de zwemmers toovert.

In nissen rings-omrond de beelden...'t Douche-geklater
Verwatervalt fonteinedruischende en verdooft er 't
Schetterend stemgeruisch van scherts en van geschater...

XXXVI

Gemarmerd koud steeg 'k uit: een Lybiër moest de leên mij zalven,
Masseerde mij vol ernst, maar was daarna niet in zijn nop:
‘Amice, 'k heb geen ptolomee voor 'n fooitje, ook maar geen halve,
Maar wil je een poosje wachten: 'k heb er daadlijk!’ Hij zei: ‘Top!’

Twee kappers kapten met een Griekschen band mijn krullekop:
Nu was 'k van iris geurig, van viooltjes en van malve;
'k Spreidde mijn wijden mantel uit en vlijde mij er op,
Ten voet des Herakles', reuzig, verguld, in 't bogenwelven.

Ik nam mijn dubbelfluit en daar 'k wel aardig fantazeerde:
Speelde ik de wijze: O, dat mijn Lydia weldra weêr nu keerde!
En 'k parelde daartusschen 't morgendauwdruppelkristal;

Mijn lied steeg leeuwrik-hoog en viel, mineur, in weemoedval.
Leêgloopers, filozofen en athleten schenen zeer de
Fluitfantazie te minnen...om mij stonden ze allen, pal...

XXXVII

Nu haalde ik op met uitgestrekte palm.
Nu hagelde in mijn hand 't van kleine munt;
Toen heb 'k mijn kappers hun tarief gegund;
De Lybiër juichte om ZIJN fooi met een galm!

'k Had honger: 'k at pauwbraad, pastei van zalm:
- Mijn fluitverdienste was weldra gedund!
Ik telde en, dacht: Endymion, je kunt
Nog juist je dorst wat lesschen - doe je 't kalm.

'k Bestelde mij één beker gele Samos:
Toen naderden mij, giechlende, twee dames:
‘Dàt 's Tàmyris, en dàt is Melitta!’

Zoo hoorde ik om me fluistren en weldra
Lachte de donkre: ‘Zeg eens wat je naam is,
En hoe je 'n mantel kaapte en tot wiens schâ?’

XXXVIII

Zoo fijn gewaaierd als te Tanagra
De vrouwen zich in 't dunste lijnwaad tooien,
Zoo viele' om Tamyris, wit, peplosplooien
En honiggeel 't mouss'line om Melitta.

'O, Tamyris!' zei 'k, 'schoon als Helena,
Die dood en moordslag v'roorzaakte te Troje,
'k B'hoef nooit de zuivre waarheid te vermooien!
'k Verkreeg dit tortelkleed tot niemands schâ!

't Was Eros zelv', die kleedde Endymion,
En voor zijn arm verlaten wijkind spon
Hij gele byssos uit de opgaande zon!'

Riep schaatrend Tamyris: 'die 's NIET pedant!!
Vriend, IK was deez' nacht Eros' afgezant.
Je mantelduiven vlogen uit MIJN hand!'

XXXIX

Zij lachten, elk den blanken arm om d'andre leest.
‘Ik dekte je voor killen dauw toe, na mijn nachtschrik!’
Riep Tamyris; ‘en ben je dankbaar, zoo verwacht ik
Je met je dubbelfluit deze' avond op mijn feest!’

‘'k Woon aan 't Mareotismeer; hoor nù goed: om half acht tik
Je aan 't deurtje der portiek en ben je niet bedeesd.’
Ik zei: ‘wees nooit, dat ik verlegen word, bevreesd!
'k Zal zijn op tijd: mijn spel zal wel meêvallen, acht ik.’

Nu dwaalde ik om: 'k bemin de menigte: opperbest sta
'k Een uur te kijken naar 't gewoel op straat of plein.
'k Speelde wat fluit, verdiende...toen, geneigd tot siesta,

Na zwembad, zalmpastei en gelen Samoswijn,
Naad'rden mijn voeten, loom, de zuiltempel van Vesta,
En liet 'k me in blauwe schaduw op de treden glij'n...

XL

Er dreef maanblauwe kalmte in effen wijden hemel:
Wijd effen lag in maneblauwte 't meer Mareotis,
Dat als een zee tusschen Canope en onz' stad groot is...
In palm-, laurier-, en oleandertuingewemel

Van villa's aan de boorden blankte 't vlakgeschemel.
Stil droomde de ibis, op één steltpoot tusschen lotos...
Heél laag, 't zonsterven, dat aan onze lucht bloèdrood is;
Eén enkle streep...Zacht klonk de halsschel van een kemel...

O, zoo te droomen, de oogen dolende over de oorden,
Wier zilvre' idylle 't loùterst in mijn ziel bekoorde!
Selene të omhelzen, en, lachte zij, te weenen!

Te mijmren over liefde, ziel, muziek en goden...
Aan wie zoû lief zijn géven wat zij had geboden...
Dan...op 't naùw stroomend water saâm te drijven heenen...

XLI

Plotsling een schaterlach...Met lang terras
Lichtschittert 'n villa tusschen roosstaketsel,
Ligt glad aan 't water als op spiegelglas;
Ik nader, tik...‘Endymion...’ ‘Geen beletsel!’

Een neegrin leidt mij...Los, in luid gebas
Barst de Molosser; - Tamyris, blanketsel
Zich leggende op en antimonium, was
In gazen peplos, met goud tusschenzetsel.

‘Endymion, vlug in 't bad!’ Haar vrouwen kapten
Na 't bad me en bonden vleugels me aan den rug.
‘Koks, de pastei!’ beval zij...En ik stapte

In 'n groote tulband...Twee koks droegen 'm vlug.
‘Hij v'rgeet zijn boog!’ riep Tamyris. Zelv' klapte
De taart zij toe. Koks met pastei terug.

XLII

De staande luchters...walm...roô zij-gordijnen,
Aan ringen voorgeschoven...'t Ruischend banket;
Gasten om lange taaf'l op aanligbed;
Bloemgeur, spijsdamp, boeket van wijn, weêrschijnen

Van koelsneeuw, vuurjuweel...Omvange' in net
Treedt Selene, tusschen de spijze' en wijnen
Haar tulband uit; treed ik, Endymion, met
Mijn dubbelfluit ter lippen, uit de mijne...

Ik speel de wijze: o, Duifje, keer nu weder!
Selene zweeft als vogel zwiert op veder,
Zij wuift bevallig als een bloem in wind.

Tusschen de slanke amforen is slanker 't kind,
De gretige oogen langs der banketteerders;
Te denke' is niets bevalligers of teêrders!

XLIII

- Hij heet Endymion en zij Selene!
Roept Tamyris, terwijl de amforen vlieten,
En overstroominge' om onz' voeten gieten;
Koelsneeuw klompt koud uit die Falernerzee.

- Zij heet Selene, hij Endymion: 'k deê
Beide u opdienen, dat wij dra genieten
Van sluimerstille en zilverlichte mythe:
Danst, kindren, danst! Straks dansen we allen meê!

Wij, kleine mimen, van de straat geraapt,
Dansen dwars door een dierenriem vol spijzen:
Steenbok, Kreeft, Visch: 'k weet ze niet àl te prijzen...

De Maan - Selene! - schijnt in glans te rijzen:
Ik ben de nooit te wekken jagersknaap; 't
Maanlicht omsluiert wie zoo aâmloos slaapt...

XLIV

'k Lig de oogen dicht: 'k hoor dien lichtsluier flapperen:
Dan voel 'k den zilvren zoen, en veinst mijn oog
Slaapzwaar zich te oopnen, 'k lig in blanken boog
Van twee bloote armpjes...; 'k hoor 't applaus al klapperen...

Ik rijs, buig: samen dansen w' de' epiloog:
Vrij reppen wij de altijd en altijd rappere
Voeten, de vier, terwijl 't applaus met slapperen
Handklap de maat meê slaat: laag, hoog; laag, hoog...

Apotheoze door een Zodiak,
Die biedt den feesters eetbre sterrebeelden,
Zweven wij maagleêg langs verfijndste weelde.

Geur sprenkelt neêr langs 't gulden traliedak:
Saffraan besproeit goud wie zijn aangezeten:
Wij, eindlijk, krijgen ook wat meê të eten...

XLV

Hoe dikwijls na dien dans mimeerden wij
Jager en maangodin, bei glansomvloten!
Wij speelden na de illustre naamgenooten
Op alle tafels der feestvierderij.

En 'k heug me ons, kindren, feestlichtovergoten,
Dronken van slokjes, en zat van ter zij
Gesnoepte lekkerbeetjes...wel, 'k heug mij
Liefkoozing, slaag, geschenken, stompe' en stooten.

Mijn éerste liefde, lout'r, en maneklaar!
Een kuischheid vlinderde over hun festijnen:
Zij veegden vuile vingers aan ons haar,

Op 't aanligbed wentlend, hokkende zwijnen:
Toch waren we iets als vluchtig ideaal,
Maar kuische mythe dronk bruischende schaal...

XLVI

Soms danste ik, vrat, dronk en zwolg overdaad,
Maar meerdre dagen sloop 'k om in armoede,
Speelde slecht fluit, en ontsnapte aan de woede
Van moeder, die mij tegen kwam op straat.

Soms trof 'k Selene, ontglipt aan de hoede
Van grootmoê, die verhuurd' haar 's avonds laat
Om meê met mij te danse' op handklapmaat:
Kwam zij thuis moê, dan kreeg zij met de roede.

't Straatmuziekantje sliep in donkren hoek;
't Wist tusschen toga-plooi wel 's wat te rooven;
't Hoorde in 't Muzeum naar de filozofen;

't Ging in den Zuilengang des nachts, te zoek
Op avontuur, en 't werd heel wereldwijs
In tempel, krot, herberg en in paleis.

XLVII

Ik heug me een nacht van maan: Selene's zilveren nacht; ik drijf
Op feestverlichten gondel in 't orchest meê naar Canope,
Langs feestverlichte villa's, die in gouden Nijl zich doopen:
Lucht is goudlicht, water goudlicht, de boord goudlicht: de schijf

Der mane glanst, de starren glanzen: àlle villa's, open,
Vieren de orgie: 't Serapisfeest: er zwieren, blank van lijf,
De priesteressen, wulpsch zich wendend of hiëratiesch stijf,
Terwijl duizend toeschouwers tusschen 't riet der oevers loopen.

Er varen andre gondels meê: wij willen àllen boven
Op 't tempeldakterras gaan slapen onder heilge wâ,
Om droom, die veel beduidt, te droome' en Apis dàn te loven.

Plots hoor 'k: ‘Endymion!!’ 'k Ziè mijn zusjes: Inias, Lyzia!
Harpspeelsters op een andren gondel, zingen zij daar strofen...
In jàren heb 'k haar niet gezien en kwam ik haar niet na!

XLVIII

Om 't tempeldak zweve' al de Droomen...
Zie, priesters kieze' uit hun cassetten
Korrle' aromate': op cassoletten
Strooien ze in vuur die, en de aromen

Als blauwe sluierneevlen stoomen...
We omhangen ons met de amuletten...
En huiven 't hoofd in wondernetten...
Al zweve' om 't tempeldak de Droomen!

‘Serapis! Houdt ons in de Amenthi
De droomen, die het kwaad bedieden!
De goede, god der goden, zend die,

Zoodra we in uw bewaking slapen,
Weldoende om onze àngstige slapen,
En dwing 't Ongunstig Lot te vlieden!’

XLIX

In droomvolle bewustloosheid
Ligt dichte menigt geuromzwoeld
Na dolle orgie...: 'k heb 't àangevoeld
Toen MIJ de Droom heeft overbreid.

'k Zwier in een maansikkel, omspoeld
Door deining van oneindigheid;
Een zilvren wellust mij verblijdt;
Zwijmlend ontwaak ik...: ‘Wat bedoelt

Mijn droom?’ De priest'r is dicht omringd;
De menigt, die ontwaakt is, dwingt
Om zijn verklaringen: hij strooit

Ze rond - voor geld - en aarzelt nooit...
Ze vechte' en raken onder voet...
Dronken van droomen, vloeit daar bloed...

L

'k Zie slechts een oogenblik mijn zusjes. ‘Speel
Je harp?’ ‘Ja: jij?’ ‘Ik fluit...’ Twee mooie vrouwen
Zijn 't nu, haar blanke, leenge lijve' in nauwe
Netten van gouddraad, vonklend van juweel.

Maar in 't gedrang verlies 'k ze weêr...Ik steel
Een beurs met goud tussche' hyacinthen vouwen
Van sleepend mantelkleed en niet vertrouwen
Mijn oogen wat zij zien: want 't is zóo véél!

'k Tel tusschen duim en vinger: zestien stater!
'k Maak, dat ik wegkom dwars door 't riet, aan 't water;
Maar 'k voel zoo vreemd mij na de Droome'-orgie:

Zoo zwoel en zwaar mijn kop; mijn beenen wanklen,
Mijn voeten zwikken: voor mijn oogen spranklen
Vonken van vuur, en 'k val in zwijm...
Maar zie:

LI

Toen 'k wakker werd, lag ik te hossen op een sterken schouder
En onder me ijlen beenen twee - de mijne niet - naar zee:
Dat loopt heel vlug: vele andre bloote beenen ijlen meê...
'k Ben half bewust, maar toch van angst, wordt 't kouder mij en kouder...

'Toe, zet me op eigen voet of laat mij heelemaal met vrêe!'
Zij spreken niet, maar die mij torst, is 'n flinke keerl en houdt er
Mij steevger om mijn middel: 'k word met iedren schok benauwder:
En 'k vloek, en 'k huil, en 'k smeek, en eindlijk dreig ik: 'Zeg...'k word wee...'

Eìndlijk kwakt hij mij neêr, en de andre manne' omringen ons:
Ik zie...moeras...hoog riet...en verderop de azuren vlakte...
'k Ben misslijk en val flauw...'k voel aan mijn neus 'n gedrenkte spons:

(Goddank, en op mijn hart, mijn beurs!!): nog suizende van zwakte,
Bespeur ik, dat ik ben geschaakt door 'n zevental piraten,
Die mij als slaaf verkoopen zulle': ik merk dat uit hun praten.

LII

Ik bluf. ‘Je wilt me als slaaf - zoo min? - verkoopen?
Ach wat! 'k Verschaf je wellicht veel meer voordeel;
Laat MIJ je leide'; ik ben de dichtste poort heel
Vaak, listig, ongemerkt, in-, uitgeslopen.

'k Weet pàrken, daar kunne’ we àl de pauwen stroopen:
'k Weet goudsmeê-winkels, vol smaragd: een soort veel
Kostbaàrder dan jij kaapt bij de Ethiopen;
'k Weet oude rijke vrouwen, die vermoord 'k véel!

'k Heb gratis toegang in paleize' en thermen!
'k Ken àl d' hetairen van de stad: 't zijn zwèrmen!
En 'k weet waar Tàmyris haar goud verstopt.

Twee makkers moesten maar met mìj een dag gaan:
En 'k zweer je: wàt zouden we een mooien slag slaan,
Mooier dan wie me als slaaf de markt opschopt.’

LIII

Geen bluffen helpt; ik lig in 't ruim
Van 't rooversschip, wijl rassche riemen
De stormzee klieven; kluisters striemen
Me enkel aan enk'l, en duim aan duim.

'k Voel over mij spatten 't zeeschuim...
'k Denk heel droef aan Selene, die me
Nóoit meer omzweeft in pantomime
Langs koelsneeuw en pasteigekruim.

Maar naast mij ligt een smartgenoot,
Geschaakt als ik: zijn elboog stoot
Mijn rib: hij is als ik gekluisterd.

En 'k luister naar wie me in 't oor fluistert:
‘Knaag, vriend, mijn polsboei: ik knaag jou
Je voetboei, zij 't nog zulk dik touw!’

LIV

De nacht...de storm...hoog in de wolk, dan laag,
Tusschen twee baren, die afgronddiep splijten...
Spartacus ligt mijn enkelriem te bijten
Terwijl ik woest op zijn handkluisters knaag.

't Schip zal vergaan! Bij Hermes zweren wij, ten
Dood toe, vriendschap, al draait ons ook de maag...
Op 't dek, razend, raken de roovers slaag;
Wij hooren ze in de zee elkander smijten...

Weêrlicht en donder! Schicht van bliksem klieft
De schuit in twee! Nu is 't gedaan! Wij drijven!
Mijn voeten zijn bevrijd, mijn handen blijven

Helaas, geboeid, hoe weinig 't me ook gerieft:
Want zwemmen is niet mogelijk: ik zink,
En luid roep 'k Eros aan, terwijl 'k verdrink.

Sonnetten

I

Daar, waar de lenterozenwegen klimmen
Rondom de' olijvenberg...waar, rond en nauw,
De zee te aanzien is als een beker blauw
Tusschen veel villa's, die als gemmen glimmen;

Daar - marmer blank, roze granietsteen - zoû
Ik, 't peristylium ópen naar de kimmen,
Willen òprijzen doen een tempelbouw
Ter eere Eén der onsterflijke Schimmen.

Maar 'k vrees, mijn tempel zoû in der olijven
Grijszilvren schemer onbewoond steeds blijven,
Tusschen de azuren lucht hoog, de zee diep;

Na zóo veel sombere eeuwen zijn de goden
Te ver zelfs van dit blauwe land gevloden,
Dan dat mijn bede een enklen binnen riep...

II

De goden willen niet, dat wij veel weenen;
Zij wenschen door hun wierook niet ons wee.
Vroom gaf ik àl mijn wee en weedom henen,
En wierp ze als àl mijn weelde op outertreê.

Nu voel 'k mij arm: mijn wanhoop is verdwenen,
Maar bibberkoud smeek, beedlaar, ik mijn beê:
O Hermes, deel mij nieuwen rijkdom meê,
Maak mij ten leste wijs, Pallas-Athene!

Schenk, Dionyzos, vreùgd mij voor dien weemoed,
Wiens grauwige offergeur uw gramschap suss'!
Vervoèr mij, als 'k moê in uw zege meê moet!

Goude' Apolloôn, gun me uw stràlenden kus!
En, Machtigsten! - Eroôs, dien 'k heb getart,
En Afrodite! Geeft mij wéêr mijn hart!!

III

Bagno di Venere

Vermarmersteend ontrijst tot heup, die blinkend rondt,
De roerlooze godin moerasgroen, ruischloos water...
...Zij spiegelde eens in rimpelloos lazuur 't gelaat er,
Wond met de teedre vingers zich de tressen rond,

En werd betooverd tòen, nauwlijks twee tellen later...
Sedert vergeefs zich spieglend, om heur slapen bond
Zij met verstard gebaar de grauwe vlecht, eens blond...
't Doorschijnend meer blauw werd een groene plas, die baadt haar...

De tijd verminkt' haar àl haar vingren; niet bewoog zij;
Met diepe, zwijgend-stille smartlijkheid gedoogd' zij
Breed, over de' ambren boezem, wònden eens barbaars;

Maar al die eeuwen lang heeft dicht steeneikgebladert
Een troost van tempelschaduw om haar heen vergaderd,
En de iris - paars - omscheptert de treê haars altaars...

IV

O, is het aanschijn van dit landschap wel veranderd?
Zinkt niet de heilge Zon, schoon niet meer aangebeden,
Zoo als ze eeuwen geleden zonk ter kimme ook heden,
En strijkt door vuurgen hemel neêr haar vlammenstanderd?

Scheen toen dit ros gebergte oòk niet porfier? Omspande er 't
Grondlooze firmament ook toèn met starrenvrede
Die zelfde zee niet rond, de diep rùischende en breede,
Met zoom van blanke steden, gesnoerd aan elkander...?

En is mijn eigen ziel niet meer dan éens geboren,
Wat wil in 't purpren uur haar vreemd heimwee dan smachten
Naar vèr vervlogen liefdes in antieke nachten,

Die met die zèlfde starren ze aandroomt op te gloren...
Terwijl, trots 't eeuwen-spoelen en 't eeuwen-zeeëruischen,
De zèlfde weelde wacht in een dier witte huizen...?

V

Gewillig trekt de blanke buffel de egge
Door 't klonterland; uit brokkelmuur met bressen
Steken de agaven blauw metalen messen.
Veel wilde rozen weelgen langs de heggen.

Velden viooltjes, anjelieren liggen
Te balsmen achter zwartgroene cypressen.
De late lucht is honigblond, bij zessen.
Wat toch de ritselriethalme' altijd zeggen...?

Acht'r afgebladerd wingerdschutsel blankt
Aan pulvergrauwe wegebocht 'n taverne,
Die 'n blauwe-regen lucht met trosse' omrankt.

In 't iris-tuintje spiegelt de citerne,
Waarbij een donkre vrouw haar water pompt,
En 't is heel vreemd, dat plots een auto trompt...

VI

'k Weet, heftig schuimend en donker kobalt,
Onder 't lang sleepend loover van moerbeien,
Een ruischend water, dat een rots afsnelt,
En glipt langs zilver gepolijste keien...

De zon wil zien, komt langs de olijven glij'en,
Sprankelt, voorzichtig eerst, dan dartel, al 't
Wit, roze en paars gebloemte door en valt
Diep, breed in 't bekebed zich uit te spreien...

't Ontdekt geheim van 't water tusschen 't lisch
Oogt blauw als lucht nu met myosotis,
En zonstraal-angstig schieten waterspinnen;

Tussche' anemone', op vleuglen van stijf gaas,
Zoemen libelle' in 't ruischend schuimgeraas,
En visschen flikkren van robijnen vinnen...

VII

Zie, vriend, de kleine dingen dezer wereld;
Zij zijn wel lieflijk en somtijds zelfs schoon;
De nieuwe daagraad rozigt dauwbepereld,
En elken dag herstemt mijn ziel haar toon.

De kleine dingen en de groote goôn,
ZIJ zijn 't, waartussche' ik altijd heb gedwarreld:
Heeml van extaze' heeft mij de Nacht bestarreld,
Maar 'k weende soms om 'n bloem, mij niet geboôn.

Zoo nietig zijn we: in boete op de aard vernederd,
Doorvlijmt ons 't heimwee naar onze' Oorsprong groot,
Maar kleine liefde heeft mij vaak verteederd;

En kleine smart doorleefde ik tot den dood;
En kleine illuzies, vluchtigjes gevederd,
Troostten mij lief voor èlken god, die vlood...

VIII

'k Bemin die appelbloesems in de rozige uchtendure,
Die gouden stuifmimoza's in den fèlsten middaggloed,
En de eerste volle, roode rozen, rijk aan liefdebloed,
Als schuinre zonnestralen er de passie-geur uit puren.

Meest zijn in 't mauve zonnesterven mij viooltjes zoet.
Als glories van den dagedood scharlake' en amber duren
Heb ik de olijven 't liefst, wier loovr' òplicht van schelle vuren,
Tot dat de schemerasch, die zinkt, ze weêr verdooven doet.

Maar als haar starrensluier over mij de Nacht komt plooien
Aâm ik het liefst seringe-aroom, als cinnamoom zoo zacht,
Terwijl jasmijne' een regen kleine, blanke sterren strooien;

Tot trillend met de kreten van verliefde' hamadryaden,
De oranje-geuren, hóorbáar in den liefde-middernacht,
Me omsnerpen onder 't sikkelen dier eucalyptusblaadren...

IX

Ik heb dit land gezien in diep verleden:
Mijn ziel heeft daadlijk nagevoel zoo vreemd
Van diep antieke tijden aangezweemd,
En haar geloof aan de oude goôn beleden.

Geen koel verstand, dat nuchter 't haar ontneemt...
Toen ik ten tempelgang ben meêgetreden,
Schakelden ook, antiek, de blanke steden
Zich langs deez' blauwe bocht in palmenbeemd...

Hoorde ik het klappren van Foeniciërs riemen...?
Aanzag 'k geweldig voor Nicea's muur
Rome's legioenen dwingen den Liguur...?

Of heb 'k op feestdag in Antipolis
Gejuicht in 't circus om dien kleinen mime,
Die danste en, dertien jaar, gestorven is...?[1]

1 Te Antibes is een antieke inscriptie, vermeldende den vroegen dood van een jeugdig dansertje: PLACUIT ET SALTAVIT...

X

Ik wil de pure, rechte, marmren lijnen;
De stille plooien, week en wit en breed;
De kleuren hèl in klare zonneschijnen,
De aromen, druivezwijmlend, rozenheet.

Ik wil in steden blank op forumpleinen
De menschen móoi in vreugde en zelfs in leed,
Dat ik àl 't nietig kleine in groote en reine
Tragedies en verrukkingen vergeet.

Ik wil de zielen blijde om 't rijke leven;
'k Wil overvol van passie 't leve' en vrij,
Onder héel blauwe lucht in palmendreven.

De goden wil ik stralend, hoog verheven,
Rechtvaardig over alle', en mij ter zij
Wil 'k je nièt ànders, dan je bent gebleven...

XI

Incantatie
Van een Stervenden Genius

‘O, kom tot mij, gij denker, dichter, droomer!
Neem mij de hand; ik weet een paradijs:
Laat mij u leiden door latijnschen zomer;
De rozenvelde' ontbloeie' er waar ik wijs!

De accacia sneeuwt; terwijl de oranjeboom er
Bezwijmelt, is de olijf er zacht'r en grijs;
De zonnedag maakt u het hart er vromer,
De sterrenacht maakt u de ziel er wijs!

Ik ben wie in antiek' verleden tijden
De weerld heeft blaùw met wijd gebaar ontwolkt;
Ik ben wie met godinne' en goden beiden

Den hemel, schittrend diep, heeft schoon bevolkt:
O kom, kom, voor 't te laat is, laatste Heiden!
Opdat uw lied mijn laatsten lust vertolkt...!’

Nice, 1906

Nacht

I

Theeroos-roze avondschemering...Teêr-gouden schijn
Waaiert uit wèggezonken zon achter de bergen,
Die achter tooverslotmuur, teeder karmozijn,
Den gouden schat van 't Licht tot nieuwen daagraad bergen.

Heilige Licht! Meer dan gij gaaft, mag 'k, vroom, niet vergen.
De ontblauwde zee verschiet tot lila einderlijn,
Waar zich sirenen in opalen grot verbergen,
En 't schijnt mij: 'k zie er één, schrijlings op haar dolfijn...

Haar zang verjubileert blij-zacht door 't dauwig scheemren
Der sluiers van de Nacht, die sleepen, nu Zij zweeft,
De goddelijke Moeder, àan, uit 't oostlijk deemren...

Nachts koele handen sprenklen rust op al wie leeft;
En bij den laàtsten lach, gedempt, van de zeevrouwen,
Voel 'k in vertrouwe' op morgen vroom mijn ziel toevouwen...

II

Weldaadge Duisternis, Moeder van Ruste, hoe
Kon zich de ondankbre mensch U Bron van Zonde ooit denken!
Oneindig-teedre, Gij, die ons met laafnis drenken
Komt iedren nacht, en dicht streelt de oogen, stárensmoê...

Zalige tooverban zinkt van uw ebben roê.
Terwijl vergetelheid uw gitte' amforen schenken...
Heilige Moeder, wil de blijde droomen wenken:
Ik sluit verwachtingsvol mijn ziel en oogen toe...

Uw glimlach, vol van sterren, is oneindig goed,
En dat ik tot U bid, vóor ik bid tot den Vader
Verschriklijk in Lichtglorie, is omdat GIJ nader

Tot uw aardkindren staat, Uw kindren stout en zoet; -
Murmlend, dat Zonde niets dan booze nachtmaar is,
En dat àl stoute kindren zoet eens zijn, gewis...

III

Gij zijt het, Eeuwge Moeder, die de Smart begrijpt:
Kleine verdrietlijkheid van uw klein-stoute kindren:
Kindsmart, die uw liefkoozing en kus kan vermindren
Tot dat ontwaakt, het kind weêr naar zijn Vreugde grijpt.

Het rozige uur is dàn tot dageraad gerijpt!
De morgen is te plukken en er fladdren vlindren;
De dag wijkt open als een vreugdegaard te plundren,
Terwijl de Faun zijn lokgezang ons tegenpijpt.

Om 't geurblauwend altaar, ombloemd van versche slingers,
Schaart tot de Hymne zich de theorie der zingers:
Priesters van 't Gouden Leve', omlauwerd en omroosd,

En sluimerzwijmlend nog, na in ùw schoot getroost
Te zijn, rijst uw weêr zoete kind en strekt de vingers,
Dronken, naar d'eersten straal van 't opendagend Oost...

Sonnetten

I
San Marco

Laat me, in de gouden scheemring van uw mozaïek,
Opstarend naar de starre heil'gheid der ikonen,
Droomen, San Marco, van gestorte keizertronen,
En mij Byzantium in ù denke', o baziliek!

Hoe lang zal u de Onverbidlijkheid nog schoonen,
Spaart u de Tijd zijn veeg van onweêrstaanbren wiek?
Wanklen uw bogen al door laàtste orgelmuziek?
Golft al uw vloer? Beeft de aarde? Stormen-aan cyclonen?

Zal 't morgen zijn? Over een eeuw? Dat gij uw ziele,
Mystieke Serafijn, ontslaakt, in wolk van puin,
En nederstort, als nederstortte uw campanile...?

Hellen, Venetië, aan uw Kanaal paleize' al schuin...?
En als ik droom, in gouden scheemring, van 't Verleden,
Is mòrgen - dichtste Toekomst! - al een droom dit Heden...?

II
Onweêr over de Lagune

Met tragiesch wolkgejaag komt meische temporale,
Bliksem aanvlammend, over de laguun' gevlogen,
En acht'r een zwaar gordijn van zwarte regenstralen
Schuilt weg de waterstad en 't wit paleis der Dogen.

De donder, vlak bij, dreunt met daavring van cymbalen.
In wolk, watergeweld, weêrlicht aan 't oog onttogen,
Schijnt in een kolk van schuim Venetië weggezogen,
Wijl, 't onheil door, de roode noodlotseinen strálen...

Wèg vaagt 't woedend geweld: de witte, woeste koppen
Der wilde waterrossen van de Zee beteuglen
De handen van de Nacht, die dwingt ze in golfverzwelging.

Dan klaart haar mild gebaar de lucht; de laatste droppen
Schudt ze af van hare wijde, al stardoorzaaide vleuglen;
En, licht schittrend, ontduikt de stad ginds aan verdelging...

III
Morgen

'k Zie in den parelklaren, koel limpiden
Paarlmoêren morgen, kil vocht na den regen,
Glijde' over der lagunen glauke wegen,
Schepen, die 't ookren zeil der bries toebieden...

Ik zie ze als vreemd vleuglige vooglen vlieden...
De luchte, nauw op 't watervlak gelegen,
Lakzwarte gondlen glippen, gitten vegen,
Van af Venetië, àl roze gloor, naar Lido...

Schubzilvren tinte' en waterwederglansen
Weven lichtkleurge webben over de éven
Rimplende binnenzee...maar laag aan hemel,

Is 't al oranje onwederwolkgeschemel,
Dat zwoel aanzwelt, dat zwaarder op komt zweven,
Om aan te paarse' over de immense transen...

IV
Baders te lido

Op 't rosse strand, blinkende naakt, bijna
Antiek, in 't wolkgetemperd zonuitgloeien,
Stevig, vleeschroze, of brons en bruiner, stoeien
De baders bij de ruischende Adria.

Zij late' in 't brandend zand zich koper schroeien;
Zij stuive', in krijgertjen, elkaâr dol na;
Tritonen, duiklen zij in 't golfvervloeien;
Klassiek van vouw valt blank hun badewâ.

Lichtbrons, gespierd - of blanker, roze en room, -
Leve' òp in 't straffer licht statuë-leden
Der Venetiaansche knape' als in 't Verleden.

In zóo veel lucht en licht is 't nauw een droom:
Latijnsch en werklijk scheen dit uur van 't Heden,
Zoo ginds een boot niet uitliet pluim van stoom...

V
Schemering

De stad ligt, einderlange lila silhouet,
Met lanse' en schilden, - spitse' en dommen - voor de zon,
Die zinkt, ontzaglijk groot, rosgouden lampion,
In wolke' en waazge vochten, waatrig violet.

Met vage tinne' en veege torenlijnen zet
Venetië's avond vroeg zich af vóor horizon,
Dien 't laatste licht met paarsche dampen overspon,
Waarin optoornen, oostersch, koep'l en minaret...

De alwijde lucht, teederst getint als schulp en schuim,
Opent heel ver en diep haar hemelsch fabelland,
Waar nevelwezens zweve' op veêr en mauve pluim.

Tot donkre Nacht, verduistrend 't deemster wolkestrand, -
Violezwarte lijn op zeeë- en luchteruim,
De stad haar lichtjes snoert, en 't zoeklicht fel uitbrandt...

VI
Zwart en rood

Aan Lido, steng'l aan steng'l, in fel scharlaken
Vurig gebloei, in brandpurpren vlampraal,
Staat, liefdeveld, symboliesch ideaal,
Papaver, vèr als 't oog aanschouwt, te blaken.

De Venetiaansche vrouwe' in zwarte shawl,
Die gitter de ooge' en den chignon heur maken,
Plukken er ruik'r aan ruiker, en geraken
In roès, om zóo veel liefderood gestraal...

Op 't schemerwaat'r is zwart gondelgeglij,
En rosse zon glipt over zwarte plooien
Om schouders, glimt in franje aan glinsterzij...

Maar luchtig lachend na den dag rood, strooien
De vrouwe' al haar papav'r ontbladerd over
Dier zwartende avondzee mysterie-toover...

Lido, Mei '96

Sonnetten

I
Stemmen

O bries-doorbruischte bosschen, waar de sater
Mij opwaarts lokt langs groene heuvelhelling!
Morgen aan morgen luist'r ik naar vertelling
Van nooit moê loov'r en sproke van klaar water!

Door groene golven grooter varens waadt er
Mijn voet, of klimt langs de ijle wijngaarddelling...
Zie, de vallei verzinkt tusschen de zwelling
Der berge' en wèg ruischt dieper 't brongeklater...

O, dierbre stemmen, laat bij 't hooger stijgen
Ik beter steeds uw blijde taal begrijpen!
Ik ben een leerling, die wil luistre' en zwijgen

Tot zèlve hij de tooverfluit kan pijpen,
Voor welke zijn melancholieën wijken:
Léert mij de verre Vreugde eéns te bereiken!

II
Betooverde woudnacht

Hier bruischelt 't woud, waar mij mijn zwarte hit bracht,
En boschdemonen schril en schaatrend snerpen!...
'k Hoor hun bokshoeven 't gruizel rotssteen knerpen
Wijl bolle maan langs stammen spokewit lacht...!

Daár de kapel van San Marcell', en 'k bid zacht,
Want booze feeën spinne' er langs de scherpe
Distlen uit dauw geweven wondersjerpen,
En willen mij verstrikken diep in midnacht.

Zij dwingen soms den heilige en zij sleuren
Hem meê in dolle ronde: bloote lijven
Verleiden hem uit sluiers, die zij scheuren...

Daagraad en Zon, verdrijft de witte wijven!
En wekt den Faun, dat vliede 't spookgebeeste
Der duistere eeuw voor blij antieke geesten!

III
Midzomerzon

Heraut des Lichts, ontvouw uw rozevanen!
De god der dagen schiet zijn eersten glans
Wijd stralende uit der Appenijnen trans,
Zegent met nieuwe glorie zoet Toskane,

En sleept zijn breede gouden mantelbanen
't Kastanje-bosschig amfitheater langs,
Trap tredende na trap des heuvelkrans',
Om achter 't wazig Westen weg te tanen!

Hymnen heeft hem de Daagraad toegeschetterd;
Zwijgende bidt de Middag aan, die wordt
Onder zijn zwaren zegen neêrgepletterd.

Maar de Avond zendt hem zwoele en amethysten
Geurdampe' en nauwlijks windbewogen misten
Van wierook na - in danking neêrgestort!

Bagni di Lucca, Aug. VI

Sonnetten

I

Aan den Leerling

Gij, die gekomen zijt om wijze lessen,
'k Leer u niet anders dan wat ik geleerd
Heb van de Vreùgde. Zij heeft mij bekeerd,
Toen zij mij vond gedoke' onder cypressen,

In schaûw van zwarte ilex en klimoptressen.
Zij wees den hemel, dien 'k nooit had vereerd,
Waarheen mijn blik zelfs nóoit zich had gekeerd...
Thans leer 'k u, wat mij leerde mijn Meestresse.

Zij hief mijn moede ziel met moederarmen
Omhoog en leidde mij naar 't vreugdewoud,
Waar 'k zelfs bij 't wild gedierte vond erbarmen.

'k Heb mèt haar schuw in 't schel azuur geschouwd;
Zij lachte en kuste blij me, en aan mijn voeten
Kwam lekkend leeuw en luipaard mij begroeten.

II

Zij zeide mij: Aanzie 't gediert! De meesten
Ware' éens niet, wat de mensch ze heeft gemaakt;
Zij doolde' onschuldig, schaadloos door de feesten,
Waar 't eerste Paradijs van heeft geblaakt.

Faunen temden met druiven wilde beesten;
De lynx heeft Dionyzos' slaap bewaakt;
In diereziel vervleeschlijkte' onze geesten,
En diereziel heeft vaak zichzelv' verzaakt.

Mijn vreugdewoud heeft tam hen opgenomen,
Want ieder schepsel heeft op vreugde rècht;
Hechter dan feestfestoen zijn niet hun toomen,

Die hun de nymf uit veil en rozen vlecht;
Hier zijn hun hartstochte' en hun razernijen
Het spel geworden, waar we ons om verblijen...

III

En leeuw en luipaard lekten mij mijn wonden;
Er ging een vooglenorglen door 't geboomt;
Vèr in verschieten reiden zich de ronden
Van schooner wezens, dan 'k ooit had gedroomd.

De schaduw, waar ik rustte, was met blonde
Goudschijnselen van daagraad zondoorstroomd...
Mijn moede lijf lag op violensponde...
Zij wees den hemel steeds, dien 'k had geschroomd...

Mijn blikken, eindlijk, dorsten zich daar richten...
't Was of bazuingeschal de lucht weêrklonk,
't Was of 'k door wolkpoort zag in vergezichten;

't Was of voor 't eerst mijn ziel het licht indronk,
Dat haar de Vreugde als gouden wijn inschonk;
Fel voor mijn oogen schoten zonneschichten.

IV

O, zaligheid dier langzame herstelling!
Wat zorg van moedervingren pleegde mij!
Wat wondre zang van teedre vreugdvoorspelling
Daalde in 't trompetgeschal...Wat melodij

Van cithren en theorben dropte blij
Langs madeliefbestarde heuvlenhelling,
Beg'leidende de toovre sprookvertelling
Der maagde'- en knapenrei en tegenrei...

Langs gouden-ooft-doorgloeide oranje-alleeën
Dwaalde' aan rivierbocht vreugdepaar bij -paar;
De wereld strekt zich daar met lande' en zeeën;

Eén blijde dag duurt lang'r er dan een jaar;
Maar moeilijk is de weg en nooit te vinden,
Voor wie de Levens-Vreugd niet tijdig minde...

V

'k Ben dànkend neêrgezonken op mijn knieën,
Want plotsling zag ik daar als dunne damp
De eens zware wolk van mijn melancholieën
Verijlen...wat mij scheen bloedroode ramp,

Wègpurpren in Verbeelding, zag ik vlieën
De schimme der Herinring uit den klamp
Van mijn verliefde Smart, die litanieën
Járen lang bad bij haar mystieke lamp!

Een non gelijk, die Vreugde wil verzaken
En wie een zonnestraal plots treft het hart,
Zoo dat zij zich op nieuw voelt vrouw ontwaken,

Vàn zich werpt witte wijle en wade zwart;
Zoó waakte uit wanhoopsdienst en wee mijn ziele:
Nu bleef ze in 't zonnelicht aandankend knielen!

VI

Jij, die gekomen bent, o sombre knaap,
Na droeve jeugd van liefde- en wereldlijden,
Laat mij dat donkre haar van smalle slaap
Wegstreelen, neem mijn hand; laat mij je leiden...

'k Zie je zoo bleek om nachten zonder slaap,
'k Voel je zoo zwak van met jezelv' te strijden.
Kom! 'k Toon je 't rijpe öoft, opdat je 't raap';
'k Toon je de blijde ronde op bloemeweiden.

Richt dan je blik, zie de tallooze prachten,
Waarvan de weerld is vòl, 'lijk de appelboom
Vòl is gebloesemd, en de zuidernachten

Vòl zijn gezaaid van starren, en de droom
Van onze jeugd vòl is van de idealen,
Die stralender ons dan de zon toestralen.

VII

Smart weefde voor je stekende oogen waas,
En je gedachte werd in smart geboren;
Ruw leven ruischte rond je wreed geraas,
Om teêrste aandoeningen in smaad te smoren;

Maar zonder smart, helaas, blijft elk een dwaas,
En wijsheid kan slechts na véel doling gloren:
De Levensvreugd staat als een heilge vaas
Veilig bewaakt op hemelhoogen toren.

Mijn knaap, de ridder, die zijn sombre veste
Verlaat en zoekt naar dezen wereldschat,
Vindt hem alleen na zéer smartvolle queste;

Draken bewaken 't altijd steilre pad;
Maar hem, die, vroom aan Vreugde, sterk blijft strijden,
Zal éens de glans dier blijde Grale wijden.

VIII

Gij, die verwacht van mij, hoe 'k onderwijs
Dit leven ons gegeven niet te haten,
Geloof niet, dat een enkle mensch ooit wijs
Genoeg zij om zijn leerling hier te baten.

Er bloeit voor ieder 'n ander paradijs;
Duizende zijn de wegen en de straten,
Voerend naar rieten hut, prinslijk paleis,
Maar wie haar zocht, heeft nooit de Vreugd verlaten.

En wij zijn beedlaars, die haar aalmoes zoeken,
En zij blijft g'nadevolle koningin,
Die bergt ons schatten soms in donkre hoeken.

En wij zijn pelgrims, die met blijden zin
Opgaan, tot haar, de mildste der landsvrouwen,
Ons allen gunnend deel van haar landouwen.

IX

Ga dus van mij; laat mij mijn klein priëel,
En zoek den weg, en luister uit naar stemmen,
Die wellicht u toeroepen naar 't kasteel,
Waar, rijke, u wacht de heerlijkste der gemmen.

O, gij, die dacht aan anderen, denk nu veel
Aan ù...; laat niet de nevelfee u klemmen...
Blijdere bruid bewaakt u gindsch juweel...
Doorprièm den purpren draak, kunt gij 'm niet temmen.

Voor ieder slaat zijn gode-oogenblik,
Waarin, verteederd, zijn Noodlottigheden
Hem aanzien, willend, dat hij vrij beschikk'

Over zijn Vreugde, waar' ook droef't Verleden.
Dan plotseling zal de wreede zandwoestijn,
Die u omringt, Bongerd der Vreugde zijn.

X

Zoek in die Vreugde uw God...en zoek de goden!
Zij zijn dáar honderdtallen om u heen!
Zoo ver zijn zij van de aard nog niet gevloden,
Of, zoo gij vroom zoekt, vindt ge er meer dan één!

En zoo ge er één slechts vondt, o wees niet bloode;
Maar val te knie, bid: laat mij niet alleen!
En hij zal blijve' en hij zal uit den doode
U wekke' en mèt u 't roode leve' intreên...

O, gij, die kwam tot mij om wijze lessen,
Laat u die blijde goden leeren; duik
Niet langer onder donkre rouwcypressen:

Er bloeit, uw weg langs, zoete meidoornstruik!
Meer dan ik Meester was, zij u Meestresse
Uw eigen ziel, breekt ze éens heur tranenkruik!

Stervende knaap

Uffizi

Gij, dien 'k zoo lief heb met mijn heidensch harte,
Wijl 'k aan uw lippen 't leven zie ontvlieden,
'k Zoû voor uw brekend oog die raadloos zwarte
Tartarosnacht, wier donkre golve' aanzieden,

Weêrhouden willen, jonge Niobide,
Maar machtloos staar ik op uw lijdenssmarte,
Om d' allerlaatsten zielstocht te bespieden,
O zoon, wiens moed'r onzinnig góden tartte!

Mocht ik uw zwijmend hoofd teederlijk beuren,
En steune' uw lede' in 't stervend strak verstijven,
De god, die vèr treft, zoû 't verzoend mij gunnen;

Maar 't wonder ziet mijn starend oog gebeuren:
Terwijl 'k uw ziel in zonne weg zie drijven,
Voel 'k marm'r uw lijf - gewrocht door menschlijk kunnen!

Ik ben de wandlaar...

Ik ben de wandlaar door uw gulden mist,
Eeuwen, die zijn geweest, magiesch Verleden;
Mijn voet stuift zacht uw stof, antieke steden;
Mijn ziel raadt zoekend weêr wat ze éenmaal wist...

Ik ben de pelgrim, die ontroerde beden
Opzendt in zuiderscheemring amethyst,
Naar groote doôn, wier geest en ziel hij gist...
En naast mij, zwerver, komt mijn droom getreden...

Trouw zijn we elkaâr als vriende': ons beider oogen
Zien tèlkens achterom, bij 't voorwaarts treên...
Wat-komen-zal, blijft onze' aandacht onttogen,

En 't kostbaar Heden wordt door beî verkwist...
Eeuwen, die zijn geweest, magiesch Verleên,
Ik blijf de wandlaar door uw gulden mist...

Florence, 1906

Laatste schemer

Santa Margarita

De teeder rond zwellende heuvellijnen
Verijlen in het avondnevelwaas,
Dat, opgeheve' in laatste zonneschijnen,
Dien weêrglans tempert tot héel bleek topaas.

Maar reuzen, machtig, rijzen scherrempijnen,
En steke' in luchten, mauve en chryzopraas-
Teêr-groen, de donkre statiebaldakijnen
Boven dikloovrige magnolia's...

Er drijven avondgeure' als arabesken
Van bloemenwierook door deze avondtint...
De nacht verdonkert al onder de ilexen...

Héel diep, opaal en roze mistig, windt
De Arno haar lint door die vallei van vreê;
En meer en meer v'ronzichtbaart Fiesole...

Sabijnsche-maagdenroof

Loggia dei Lanzi

Hij is zwaar forsch, maar slank, mijn soudenier,
Soldaat van Romulus; hoog'r in zijn armen
Tilt de Sabijnsche maagd hij, trots haar karmen;
En welft zijn rug acht'rover in spel van spier

En pees; strak spant zijn dij breed; prachtig dier,
Mandier, dat schaakt zijn vrouwtje tusschen zwermen
Van vrouwen, vluchtend her en der, erbarmen
Smeekend in vrees voor 't driest mandriftig vier...

Gian van Bologna deed, met 't blij besef
Van 't recht des sterkste, die brutaal viert zege,
- In marmer eerst, op 't bronzen bas-relief

Daarna - hem leve' en prachtiglijk bewegen,
En koos zich tot model dier lichaamsglorie,
Bartolommeo, den jongen Ginori.

Nachten

I

Het zijn niet meer de diepe, donzen nachten,
De kindernachten, blank van englendroomen,
Weldadig vòortvloeiende als met Lethe's stroomen,
Nachten, die ov'r ons spreidden sneeuwen vachten;

En 't zijn niet meer de rood scharlaken nachten,
Toen de ebbenzwarte rossen zonder toomen
Ons voerden aan de vlamextaze-zoomen
In zielverblindende starregenprachten;

Maar 't zijn de grijze en grauw' slaaplooze nachten,
Eindlooze nachten vol kwelzieke gnomen,
Als uit der spieglen weêrschijn spoken komen,

En om ons heen kronklende larven trachten
Te zuige' ons allerlaatste, veege krachten, -
Tot troostloos bleek de dageraden doomen...

II

Goden van licht, zijt gij voor altijd henen?
Schimmen van glans, waart glans gij en niet meer?
Dat al uw apotheoze's over 't meer,
Waar somber zwart mijn zielburcht rijst, verdwenen

Zijn, als goudzaalge glories uitgeschenen,
Die grauw de dagen late' opspoken, eer
De nachten zonder troost op trage teenen
Zijn weggeslope' aan kimmen steeds te veer?

Goden van licht, zijt gij voor mij verduisterd?
Of hoor ik, nu mijn ziel in angsten luistert,
Spotzang van Nereide' aan zoom van zee,

Waarover in de leugen van haar glorie
De Onoverwinlijke in nieuwe victorie
Aandobbert...
   En liegt Hoop, verlokkend, meê?

III

Wij, armen, late' ons weêr en weêr bedriegen;
Illuzie is behaagziek als een vrouw;
Heur sluier veegt de wolken weg tot blauw
Het Niets weêr glimlacht, en de starren liegen.

Hoop blijft verlokkend ons met liedjes wiegen;
Verdwaasde minnaars, blijven wij haar trouw;
Onze ijdle ziel bindt zich na iedre rouw
Wieken weêr aan om 't drogbeeld toe te vliegen.

En wreede goden achter heemlenwelf
Spelen hun gruwzaam spel, wijl we ons verbeelden,
Tot 't Einde toe, dat ze als hun blanke beelden

Zoo goed en schoon zijn: beelden, die wijzelv'
Eéns dachten, bootsten, beitelden, en die
Onze eigen schoonheid zijn en vroom genie.

IV

Ik wil van nacht niet denken aan de leugen;
De waarheid is, dat deze wake is rust.
'k Heb, overwonnen, openoogs berust,
En wil me in 't duister nu den strijd niet heugen.

Koel rijst de maan; aroom op korte vleugen
Heeft 't kille zweet van 't voorhoofd mij gekust;
'k Weet van geen leed, 'k verlang geen enkle lust;
'k Drink de minuten met heel trage teugen.

En nu ik voel je hand rondom mijn wangen,
Weet ik, dat waarheid troost uit één gebaar;
Dat waarheid *zijn* kan om ons, ook al hangen

De starr' als leugne' aan luchten angstig klaar,
En ben 'k, in nauwe zekerheid gevangen,
Niet bang voor wat heem'lwijd is en onwaar...

V

Ik ben gegaan door bleek zilvren paleizen,
Die zuilden aan den schuimzoom van een zee;
Je schimmehand nam mij door neevlen meê;
Er lag daar, om den daagraad toe te reizen,

Een witte-rozenschip aan marmren treê
Gemeerd, en, neurende op matrozenwijze,
Waren twee meirmannen gereed te hijschen
Het ritslend zeil van manewit moiré.

Wij droomezweefden 't schip toe; wolken waren
De golven schuimend; 't rozenschip gleed recht
Den daagraad toe; wij stonden op de plecht

Naar de eerste gloriën van den dag te staren...
Toen waakte ik op en 't was mij innig wèl,
Al wist ik onze reis blank droomenspel...

VI

O, dooden, waarom zijn mijn droomen steeds
Vol van uw schimm' en leêg van hen, die leven,
En wat voert *gij* mij juist door neevle dreven,
Die 'k eenmaal duidlijk zag in levens, reeds

Geleefd, geleden? Waarom zoo veel wreeds
Wéêr door te ware', als wierd ik dwars gedreven
Door zware dampen, die mij de eeuwen weven,
Weêr, immer weêr, naar 't zelfde Öord des leeds?

O, doode', en steeds zoo dof en onverschillig,
Gij, die 'k héél lief gehad heb, waarom nooit
Warmere ziel in blijdren droom ontplooid?

Alsof gij, zielloos, 't noodlot koel gewillig,
Volvoert dien plicht: mijn nachten, o gij bloede-
Loos koude doode', aandoeningloos te hoeden!

VII

Er waren roze bloesmende appeltuinen,
En blank gestarrelde madeliefvelden;
Er blauwden etherdiep en tintelschel de
Onpeilbre heemlen tusschen wolkenkruinen;

En door de witte wolken gleden schuine
Zonstralen, als een gouden pad, dat helde;
Zóo tal van paren, dat wij ze niet telden,
Dwaalden langs zilvren zee aan gouden duinen.

Wij stegen zelve 't stralenpad naar boven,
Tot 'k plots, voor blauwe wijdte bang, mij wendde,
En eenzaam jij den gouden weg vervolgde.

Toen zag 'k je weenen; golf op golf verzwolg de
Bloemweiden en de roze bongerds schoven
Ontgoochlend weg, tot 'k de woestijn herkende.

VIII

't Was in nachtgrauwen smook vòl afgezanten
Der hel, die drongen binnen door de ruiten;
Lijven als linte' en larvesnoete' als tuiten:
'k Zag oogen fosferen aan alle kanten...

Midde' in de kamer zetten, de vijf snuiten
Tegen elkaâr, zich vijf reus-elefanten,
Als in een circus, in een kring, met kanten
Kragen om dikke nekke' en speelde' op fluiten.

En 't was niet kluchtig, want uit plompe tronies
Gluurden hun oogen, schuin en valsch demoniesch;
Angst klopte op 't harte mij, met ham'r op hamer,

Want zoo zwaar zwollen ze uit, rond in de rondte,
Dat ze in de nauwer inkrimpende kamer
Werden 'n nachtmerrieklomp van mastodonten.

Proza

Een ster

I

Het had den directeur der Opera veel moeite gekost hem over te halen eene enkele maal op te treden op het tooneel zijner geboortestad. Hij was begonnen zich te verontschuldigen met de geleden vermoeienissen zijner kunstreis; hij wilde een weinig uitrusten van de drukte van het winterseizoen. Bij herhaalden aandrang van den directeur had hij zulk eene hooge som voor die enkele voorstelling geeischt, dat er niet aan te denken was.

Daarna had hij berouw gevoeld over zijne onbevredigbare verlangens: hij had doen blijken, dat zoo men nog ééns bad, hij zich die bede wellicht zoû laten welgevallen, hij zijne eischen zoû verminderen...

En hij had zich bij die onderhandelingen gedragen met al de grillige coquetterie van een verwend artist, bedorven door het publiek en de directies der eerste theaters van Europa.

Men wist, dat zijn Italiaansche naam fictie was, dat hij, eenvoudig weg, zoo-en-zoo heette. Men noemde dien naam en men sprak in die dagen veel over zijne familie, welke nog ter stede woonde: een getrouwde oom met drie dochters; een oudere zuster, vrouw van een bekend advokaat...O, een paar jaar geleden zouden die allen zich geschaamd hebben over den cabotin, maar enfin, nu hij een ster was geworden, schikten zij zich in het onvermijdelijke en zouden zij hem zelfs gaarne hooren, zoo meende men...

En van alle kanten der stad schitterde zijn naam den voorbij-

gangers toe met reusachtige zwarte en roode letters: Tito Talagno, Tito Talagno: premier ténor des Théatres de Milan, de Vienne et de St. Pétersbourg...Voor aller platenwinkels spiegelglazen lagen zijne portretten; de couranten verhaalden berichten omtrent zijne korte en reeds zoo roemruchtige theatrale loopbaan, beschreven de kostbaarheden, welke vorstelijke personen hem vereerd hadden, en noemden de ontzettende prijzen zijner costumes...Een ordeketen van robijnen en diamanten, die hij vaak in ridderrollen droeg, van de abonnés van St. Petersburg en Moscou; een verguld harnas: 6000 fr.; een verzilverden maliënkolder: 3000 fr.

De geheele stad was vol van hem. Hij was er nog nooit opgetreden, uit een gevoel van minachting voor het provinciale theatertje van de stad zijner geboorte, doormengeld met schroom voor al het bekende, dat hij hier zoû aantreffen. En nu, dat hij in zijn hôtel was, door het venster op dat bekende pleintje zag en een koetsier zijn paard aan dat bekende pompje zag lesschen, gevoelde hij, gedrukt door de banaliteit van dit tafereel, berouw, dat hij, de groote ténor, de celebriteit, bezweken was voor den directeur van zulk een prultheatertje.

II

Hij was nog jeugdig, nauwelijks acht-en-twintig jaar, en om zijne tengere, eenigszins week gebouwde gestalte, zoû men hem zelfs dien leeftijd niet gegeven hebben. Zijn gelaat was geheel geschoren en zijn haar zeer kort geknipt, om de verschillende grimes zijner rollen volmaakt te kunnen boetseeren. Zijne gelaatskleur had reeds die verwelkte bleekte, welke slechts bij een tooneeleffect, onder fard en lichtgloed, tot eene valsche frischheid kan opbloeien, maar toch was hij zoo interessant mooi, dat hij vooral aan dames niet anders kon dan bekoren. En in zijne gebaren, in de bewegingen zijner mooie handen was iets bijna onmerkbaar theatraals, iets als een geur, dien hij van het tooneel meêbracht, zonder er bewust van te zijn. Overigens deed hij zich eenvoudig voor, en

al had hij iets neêrziends in zijn blik en zijn glimlach, toch toonde hij niet de minste aanmatiging en overblufte hij niemand door den glans van zijn talent als ster.

Want hij wist zeer goed, dat hij minder waard was dan hij scheen, en hij vreesde, dat men dit zoû ontdekken. Toen hij als wees, een weinig tegen den zin zijner familie, aan het Conservatoire te Parijs zijne muzikale opleiding gehad had, toen hij daarna aan een der kleine theaters van Frankrijk, als ténor-léger geëngageerd, nog zijn Vlaamschen familienaam droeg, was hijzelve zeer verbaasd geweest, dat een bekende impresario, un faiseur d'étoiles, zooals men hem noemde, op een goeden dag hem het voorstel had gedaan, zijn engagement coûte-que-coûte te verbreken en hem te vergezellen. De impresario namelijk reisde met eene zeer jeugdige Italiaansche chanteuse, welke zich Maria Doria noemde en wier fijne, glazen sopraan de hooge mi gemakkelijk fileerde. Maria Doria had een allerliefst gezichtje, een figuurtje als een bloemenstengel, een paar groote, quasi naïve oogen...Het arme kind ging een weinig gebukt onder den last harer zware rollen, maar heure zwakte was zoo sympathiek, zoo inpalmend, dat het publiek te Milaan, te Triest, te Pisa dol op haar was. De impresario nu zocht voor dit fijne bloemetje, dat hij met alle geweld tot ster opkweekte, een ténor, die met haar een spannetje zoû maken. Zij werd tamelijk overbruld door hare verschillende tooneelminnaars, zij moest te veel schreeuwen en klaagde den impresario dikwijls haren nood. Deze was de wereld te rijk, toen hij het Vlaamsche ténortje hoorde. De stem was niet krachtig, maar van een elegant en lieflijk timbre, en vooral iets gedistingueerd-origineels in de actie, in zijn mooi gezicht en mooie handen, wekten bij den impresario gedachten op...Dat gedistingueerd-origineele had Maria Doria, hoe wist zijzelve niet, ook; het was juist, wat andere zangers en zangeressen, waren zij ook begaafd met schitterender stemmiddelen, misten en wat het publiek deed raffoleeren.

De eerste maal, dat zij te zamen, na veel réclame, optraden als Roméo en Juliette, was het succes dan ook volkomen. Beide jeugdig en tenger, waren zij uiterlijk geknipt voor hunne rollen,

die hun desniettemin als lood op de schouders wogen. Maar men applaudisseerde, men riep hunne namen uit en zij bogen en glimlachten, hand aan hand...En de recensenten der voornaamste dagbladen, die de impresario niet verzuimd had te voren op een schitterend souper te nooden, bleven niet in gebreke den volgenden dag de lofbazuin te verheffen.

III

Maria Doria, reeds geliefd en in de lucht gestoken, nam den jongen ténor, sedert Tito Talagno geheeten, in hare apotheoze meê. Een leven van overspanning volgde in kunstreis op kunstreis, zonder rust tot nadenken, tot verademing. Maar zij gewenden zich beiden aan dien maalstroom, als aan hun element; zij gewenden zich eveneens aan den last hunner te zware rollen en zij gevoelden zich gelukkig, bedorven door het publiek, overladen met geschenken, bouquetten en kransen, terwijl het geld over hunne hoofden - hoewel nog meer over dat van den impresario - scheen te regenen. Zij waren nu tweelingstarren; hunne namen glansden door heel Europa, en overal waar zij verschenen, betaalde het publiek zonder aarzeling de hoogste prijzen, overtuigd van de echtheid van hun talent, en niet vermoedend, dat zonder een handigen faiseur d'étoiles, die hen bij toeval beiden ontmoet had, en die hen beiden naast elkaâr geplaatst had, zij nooit iets anders zouden zijn geworden dan wat zij waren: een ‘beschaafd’ ténortje en een lief, zwak poppetje van een chanteuse légère.

Zij waren zeer vertrouwelijk met elkaâr, zoo vertrouwelijk, dat zij er niet aan dachten verliefd op elkaâr te worden, zelfs niet voor een oogenblik. Maar toch eens, na het souper, dat een groot succes gevolgd was, had Talagno, zeer opgewonden, Maria Doria hartstochtelijk omhelsd, in een stortvloed van vleiende woorden. Zij had zich verbaasd uit zijne armen losgemaakt, hem met open mond en groote oogen aangezien en was vervolgens in een onuitbluschbare lachbui uitgebarsten.

O neen, dat moest hij zich nu maar niet inbeelden, daar kwam nu niets van in! En daarbij was het tamelijk brutaal: hoe dorst hij! Zij had gepoogd zich even boos te maken, maar het niet gekund en zij had geschaterd en weêr geschaterd, tot heldere tranen aan heure wimpers waren geweld. Hij was eerst wat ébahi geweest en had toen meêgelachen: het was ook waarlijk al te dwaas, tusschen henbeiden. Er zoû niets geen aardigheid aan geweest zijn, en daarbij, wat zouden zij slecht hunne amoureuze duo's acteeren, zoo het ooit tot eene verliefde realiteit bij hen kwam. En steeds lachend had hij schertsenderwijze tal van excuses gemaakt, waarna zij elkaâr de hand hadden geschud, als twee kameraden, die zich verzoenen.

Toen hun naam gemaakt en hun roem gevestigd was, had de impresario een fout begaan. Hij scheidde Doria en Talagno, en won de jonge actrice voor een theater, dat hij ergens in Spanje dirigeerde. Talagno nam hij meê voor een kunstreis. Maar gescheiden van de kleine, dappere chanteuse, die hem meê in de wolken had genomen, voelde Talagno zich eensklaps onhandig in zijne actie, terwijl zijn stem scheen te stokken in een plotseling gemis aan kracht en gloed. Het angstzweet brak hem uit onder zijn fard, onder het fluweel en de edelsteenen van zijn costuum en zijne reputatie van celebriteit lag hem als een pak van lood op de schouders. Hij vibreerde, zong onzuiver, en in eene woelende dwarreling, vol onrust, dacht hij aan de critiek, aan de al te dure plaatsen, aan de groote letters, die overal in de stad zijn naam uitbazuinden. Het publiek zoû mopperen, fluiten, woedend worden...Maar in de stikvolle zaal zag hij slechts kalme gezichten, aristocratisch en deftig; in de loges waaiden de dames zich achteloos, en allen luisterden, in het rustige gala van het uitgekozen publiek eener buitengewone voorstelling met verhoogde prijzen. De claque daverde na zijn groot aria, dat hem bijna buiten adem had gelaten, en hij begreep nu, dat al zong hij dien avond slecht, het publiek toch onder den indruk van *hùn* deftigheid en van *zijn* roem zoû blijven. Desniettemin liet hij, uit voorzichtigheid, vóór de tweede acte, wegens ongesteldheid de toegevendheid van het

publiek inroepen en hij moest schalks glimlachen, toen hij den volgenden dag in de courant las, dat alleen een artist van den allereersten rang, trots eene ongesteldheid, zijn rol zóó van het begin tot het einde had kunnen weêrgeven, als Talagno gedaan had.

Maria Doria schreef hem uit Barcelona, dat hij goeden moed moest houden en flink brutaal moest zijn, maar hij gewende zich slechts moeilijk aan haar verlies en was zeer verbitterd op den impresario, omdat deze hem niet, evenals Doria, voor zijn Spaansch theater geëngageerd had en hem alleen deed rondzwalken, van stad tot stad. Het was van het een op het ander gekomen, zij hadden onaangenaamheden gekregen, elkaâr verlaten en zelfs geprocedeerd, over geldzaken. Talagno had dit proces verloren. Het was nu het einde van den winter; hij had een paar weken rust genomen, neêrslachtig en moedeloos door al die moeite, en vol heimelijk verlangen naar eene verzoening met zijn impresario, zonder wien hij zich totaal niets voelde. En hij verzonk in eene doffe melancholie en meende, dat hij gelukkiger zoû geweest zijn, indien hij niet tot eene beroemdheid ware opgeschroefd geworden en in zijne duistere nederigheid gebleven ware...

Toen was het verzoek van de operadirectie zijner geboorteplaats gekomen en thans bevond hij zich aldaar, ontevreden, mismoedig, levensmoê...

IV

Er waren twee repetities geweest en de avond der voorstelling brak aan. In de zaal was geen plaats onbezet. Talagno zoû optreden als Radamès in Aïda en men las op de affiches:

Mr. Tito Talagno chantera le rôle de Radamès en Italien.

De ouvreuses verkochten zijne portretten in de couloirs...

Terwijl de ouverture begon, woelde achter de coulissen al de agitatie, die het begin eener voorstelling voorafgaat. Door den corridor van de kleedkamers der eerste artisten stommelde, met

hunne speren rammelend, een drom figuranten, gedost voor de eerste acte, en die als schapen naar de benedenwachtkamer gevoerd werden. Eenige choristen, priesters in lange, witte gewaden, Egyptische vrouwen en krijgslieden kwamen en verdwenen en er vormden zich op het tooneel kleine groepjes, waarvan enkelen, nu en dan, door de kijkgaten van het scherm tuurden. Haastige zenuwachtige bevelen werden gegeven, de pompiers plaatsten zich op hunne posten, de machinisten verdwenen. De deur van den foyer der artisten stond open en een paar zangers zaten er, met een gelaten verveling, te wachten, terwijl de contralto, die Amnéris zong, eene groote, dikke vrouw, reeds op leeftijd, zich vol ernst voor den spiegel bestudeerde...

Talagno was nog in zijn loge. Het was een zeer klein kabinetje, dat anders den beiden ténoren van het operagezelschap toegewezen was, en dat de directie, uit égard voor hun grooten gast, nu met eenige planten had laten groen maken en met eenige luxe had laten inrichten, zoodat er een canapé stond, een carpet lag en bougies voor den spiegel brandden.

Talagno was gevoelig voor zulke attenties, maar in zijne mismoedige, ontevreden stemming, vond hij het niet noodig hiervan iets te laten blijken en liet hij zich deze hulde welgevallen als iets zeer gewoons. Gedurende de repetities had hij nu en dan een nijpende angst voelen oprijzen en het was hem dan geweest, of al de glans zijner stem plotseling zoû uitdooven. Ook nu sidderde die angst hem met eene groote, kille rilling over de huid, en een heete koorts deed zijne oogen staren en verdroogde zijne keel, zoodat hij telkens slikte en met de tong het verhemelte bevochtte. Maar hij hoorde reeds bellen en den afroeper zijn kreet doen weêrgalmen:

- En scène pour le premier!

en hij dorst niet langer op zich te laten wachten. Hij rilde echter onophoudelijk en liet zich, hoewel het stikkend warm was in het kabinet, door zijn Italiaansch knechtje - le page de Mr. Talagno, zooals men hem schertsend noemde - een wijden, bonten mantel voorzichtig op de schouders hangen; daarna de deur openen. In

den corridor ontmoette hij den régisseur:

- Ik wilde u juist waarschuwen.
- Dank u. Ik ben klaar.

Hij huiverde onder den pels.

- Vindt u het hier koud?
- Een beetje...Ik bèn koûelijk...

Het was achter het tooneel zeer klein en benauwd; de ris kleedkamers der eerste artisten was, gescheiden door den corridor, vlak achter de scène. Boven en beneden waren de kleed- en wachtkamers der choristen en figuranten. Een deur voerde naar een binnenplaats, waar de decoratieloodsen stonden en het tochtte steeds bij die deur. Achter de coulissen van het tooneel zelve stonden, tegen elkaâr opgeschoven, de schermen, die in de volgende actes van Aïda zouden gebruikt worden. Een stoffige mufheid, doorgloeid met de schroeiende warmte, die langs het traliewerk der hersen neêrblaakte, bedierf er de lucht.

In den geopenden foyer zag hij de wachtende artisten hem tegenstaren en hij lette op, dat hun gesprek plotseling staakte en dat zij zijn costuum zochten te begluren, waar het uit den, los omgeslagen, pels heenschitterde. Hij groette even, met een glimlach, terwijl het knechtje, een vroolijke jongen met zwarte kijkers en verward krullend haar, den bonten mantel voorzichtig afnam en de plooien van het costuum sierlijk schikte, met de handige vingervlugheid van een kamenier. De bas, die de rol van den opperpriester zong, trad dadelijk nader en de beide acteurs begaven zich op het tooneel, tusschen de Egyptische colonnades der decoratie, achter het dichte scherm.

De ouverture was geeindigd, de orkestmeester belde, het scherm rees op. Zoowel Talagno als de bas hadden dadelijk hunne theatrale pose's aangenomen. Terwijl de bas zijn recitatief inzette, bonsde Talagno het hart in de borst. Zijn Italiaansche antwoorden klonken dof. De zaal schemerde hem verward voor de oogen en telkens slikte hij. En eensklaps daverden de fanfares uit het orkest op en bevond hij zich alleen...Hij moest zingen.

Maar de koorts, die over hem heen gleed, de droogte van zijne

keel, die stof en vuur scheen te zuigen, benauwde hem en telkens ademde hij te kort of te lang. Hij verzamelde al zijn aplomb, hij dacht aan dien eersten avond, toen hij zonder Maria Doria was opgetreden, toen hij slecht gezongen had en toch niet was uitgefloten geworden. Hij nam dus zijne bevalligste standen aan en zong voort, moeilijk en droog, terwijl hij nu en dan een blik naar de loges sloeg en den directeur aan de entrée van het parterre zag staan.

Al die menschen wisten zijn eigenlijken naam, wisten van zijne familie af en sommigen herinnerden zich hem misschien als knaap. Het werd hem op eens, alsof hij nog een schooljongen was, die slecht zijne les opzeide. Hij vergat zijn roem, die reeds gevestigd was door de handigheid van zijn impresario; hij dacht er alleen aan, hoe die menschen, welke zeker reeds verwonderd de schouders ophaalden over zijn uitgebazuind talent, door zang en spel te winnen.

Maar het publiek verwonderde zich niet en haalde de schouders niet op. De eerste indruk, dien hij bij het rijzen van het scherm gemaakt had, was een van verblinding geweest, en men had in den aanvang niet gedacht er op te letten, hoe dof het metaal van die, zoogenaamde, gouden stem klonk. Want zooals hij daar stond in den gloed van het licht, straalde de fantastische pracht van zijn Egyptisch costuum als een weefsel van gesteente. Blauwe edelsteenen, die saffieren geleken, flonkerden op de mat zilverwitte stof en langs de zilveren franjes van zijn gewaad, dat tot aan de knieën reikte, terwijl zijn mooie beenen in een tricot van zilverdraad omgoten waren. Om zijne bloote, marmerachtig gevormde armen, kronkelden zich twee lange juweelen slangen van den schouder tot den pols. Hij droeg een hoofdtooi als van een sfinx, van zilver en blauwe steenen, spannend om voorhoofd en kruin, langs de ooren weggetrokken en aan weêrszijde waaiervormig uitgezet. En nog flonkerden diezelfde blauwe steenen om zijn hals, aan zijne ooren, op zijn gordel en over zijne sandalen.

Hij was steeds gewoon zelve zijne costumes te teekenen en meestal verschilden zij een weinig van wat men traditioneel ge-

woon was te zien. De glans van al die pracht impressioneerde dan ook zoo, dat men wel niet anders kon denken, of hij was een ster, zelfs al zong hij niet altijd even gelukkig. Maar daarbij boezemde zijn jeugd, zijn mooi gezicht en zijne distinctie veel belang in en was hij het publiek, als met een tooverslag, sympathiek geworden, omdat het hem tot de hunnen rekende.

Na het tweede tafereel der eerste acte riep men hem dan ook tal van malen terug en toen hij in het tweede bedrijf als overwinnaar uit den krijg zijne zegetocht te Memphis hield, wekte alleen zijne komst, zijne ibiskroon, zijn, met juweelen bezaaide, mantel reeds een daverenden welkomstgroet. Hij gewende zich aan dit gejuich en voelde eensklaps, in plaats van zijn koortsigen angst eene groote onverschilligheid. Wat deerde het, hoe hij hier zong; hij was en bleef Tito Talagno en hij écraseerde het publiek alleen reeds met zijn naam...

V

In den foyer van het publiek had zich, na die tweede acte, een kring van notabelen geschaard om zijne familie, die zich dien avond eenigszins exotisch gevoelde, als in een vreemd element. De advocaat, zijn zwager en zijne zuster, Mélanie, namen, ietwat gegêneerd, de complimenten aan, waarmede men hen overstelpte. Talagno's oom schudde met een bewonderend hoofd toestemmend bij al die hulde, maar zijne drie dochters, levendige, vroolijke meisjes, die het allerheerlijkst vonden, dat de beroemde ténor haar eigen neef was, hadden het hoogste woord.

- Van middag dineerde hij bij Mélanie, maar morgen komt hij bij ons! riep de jongste, Suzette, en zij riep het zoo luid, dat ieder tot haar opzag. Zij bloosde.

Victoire, hare oudste zuster, zag haar eveneens even aan, een beetje verontwaardigd over dat gegil, maar zij vervolgde aanstonds een levendig gesprek met den jongen man, die voor haar stond.

Ook de tweede, Beatrice, had zich daarin gemengd. De jonge man was journalist, tevens goed muziekkenner en had gezegd, dat hij een feuilleton zoû schrijven, over Talagno.

- En wat zal u van hem zeggen? vroeg Victoire vleiend.
- Heel veel goeds, natuurlijk. Dat mag wel niet anders, is het niet zoo?
- Waarom zegt u dat zoo ironisch? vroeg Beatrice.
- Dàt is een gewetensvraag...
- Zegt u nu eens eerlijk, wat denkt u dan van Talagno? riepen zij beiden nieuwsgierig.
- Ronduit?
- Ronduit.
- Ik denk van Talagno, dat hij zich brillant weet te kleeden. Dan, dat hij een knappe jongen is. Dan, dat hij veel stijl heeft en zooveel talent van dictie, dat het bijna genialiteit wordt. Dan, dat zijn actie volstrekt niet conventioneel is...
- O, het *is* genialiteit! besliste Victoire kalmweg. Zijn actie *is* aangrijpend. Maar de klank, het orgaan...?
- De stem zelve lijkt mij zeer alledaagsch en zelfs wat fragile in het hooge borstregister voor een fort-ténor...Ik was telkens bang, dat er iets in breken zoû. Zulke stemmen zijn bij dozijnen te vinden...
- Maar meneer!!! gilden zij allen ontzet.
- U vergeet, dat Talagno altijd *zingt* en nooit schreeuwt of blèrt! riep Suzette onstuimig en vol strijdlust. Bij dozijnen te vinden, Talagno's bij dozijnen te vinden!!
- Geen Talagno's, maar wel zulke stemmen. De zijne is wel met tact geleid, maar verder is er niets buitengewoons aan. Onze gewone ténor zingt zelfs met meer zekerheid van zichzelven...
- Oh, mais c'est un sacrilège! riep Beatrice en sloeg hare handjes in elkaâr.
- Maar juffrouw Beatrice, in ernst: Talagno heeft tweemaal onzuiver gezongen! betuigde de journalist, in het nauw gedreven.
- Onzuiver!? Ik geloof, dat u de eenige is, die dat gehoord heeft!
- Dan heeft men het niet *willen* hooren!

- Natuurlijk, het diapason...begon Victoire.

- O, zeker, het diapason! beaâmde de journalist ondeugend.

Zij zagen alle drie hem verontwaardigd en woedend aan en rezen op, want de bel luidde.

- U wilde weten, wat ik dacht! verdedigde zich de journalist met een wanhopig gebaar, want men luisterde naar hen en hij vernam reeds in het rond kreten van afkeuring over zijne kettersche gevoelens.

- En gaat u in dien geest schrijven? vroeg Victoire uit de hoogte.

De journalist had bijna berouw over zijne oprechtheid.

- Denkelijk niet, ik zal nooit durven, als u me zoo boos aanziet...

Victoire haalde heure schouders op. De drie meisjes kwamen met veel beweging en woede hare loge binnen, gevolgd door papa. Papa, die in de koffiekamer was geweest en dus den twist in den foyer niet gehoord had, werd nu van drie kanten overstelpt met verontwaardigde verhalen.

- Heeft u nu ooit zoo een verwaandheid gehoord? vroeg Beatrice met eene klem op iedere syllabe.

- Ach, Tito zal zich dien onzin niet aantrekken; je begrijpt, hij is daarboven verheven! meende de verstandige Victoire.

- Het is alleen jalouzie van zoo een broodschrijver! riep Suzette en zij riep het weêr zoo luid, dat zij opnieuw bestraffende blikjes en zelfs tikjes van waaiers kreeg.

VI

Talagno's onverschilligheid deed hem zeer veel goed en hij zong de groote scènes der derde acte met zulk een éclat, hij speelde zijn wanhoop in den onderaardschen kerker van het vierde bedrijf met zulk een dramatische kracht, dat de geheele zaal zich gewonnen gaf. Aan het luide applaus kwam geen einde en groote, gouden lauwerkransen, met lange linten, werden hem door den régisseur overhandigd, terwijl een regen van kleine, groene kransen uit de loges van den tweeden rang op hem neêrdaalde.

Na de voorstelling had hij de voornaamste acteurs en actrices, die in Aïda hadden meêgespeeld met den directeur op een souper genood in zijn hôtel. Vóor dat souper was hem een serenade gebracht, die hij, te midden zijner invités, van een balcon had aangehoord. Zijn succes was volkomen en toch gevoelde hij zich niet tevreden over zijn avond, in zichzelven geërgerd over zijne onzekerheid gedurende de twee eerste actes.

Over het algemeen was het publiek echter, toen het tot nadenken kwam, ook niet tevreden en meende men, dat Talagno wel zich buitengewoon costumeerde, dat hij met gloed acteerde, maar tevens, dat zijne gevierde stem...eene groote teleurstelling was. De drie meisjes hadden den volgenden middag, van tal van kennissen, zulke barbaarsche meeningen gehoord en zij hadden hun beroemden neef met veel warmte moeten verdedigen.

Zij zaten hem nu te wachten, want hij zoû ten hunnent komen dineeren en Suzette vroeg:

- Zullen wij hem iets vertellen, van wat wij gehoord hebben?

- Wel neen, dat zal hem geen pleizier doen! meende Beatrice.

- Maar integendeel, Bea! riep Victoire uit. Hij zal zich er dol om amuzeeren. Ik ga hem alles vertellen, alles...

Toen hij dan ook kwam, glimlachend, innemend, zoo gedistingueerd in rok en witten das, dat zijn nichtjes bijna vergaten, hoe zij hem den vorigen avond hadden zien schitteren van zilveren franjes en reusachtige saffieren, vertelde Victoire hem aanstonds alles, alles...Neen maar, vond hij het niet kostelijk amuzant, zulke bespottelijke praatjes te hooren over vertellen? Zulke kunstopinies uit een binnenstad?

Hij lachte zacht en streek langzaam met zijne witte hand over zijn kort geknipt haar en geschoren gelaat en Suzette vond hem alleraardigst eenvoudig, toen hij met neêrgeslagen oogen zeide:

- Ach...amuzant! Het doet me altijd leed als het publiek niet tevreden is geweest...

Victoire echter meende, dat hij wèl goed was, als hij zich zulke bêtises aantrok en zij was een beetje geërgerd, dat hij niet integendeel er om geschaterd had, om die bêtises.

Dien avond las Suzette de recensies voor uit de beide couranten. Zij besloegen heele kolommen, beschreven zijne costumes en roemden zang en spel, vooral van de twee laatste actes, ten zeerste. Zij vloeiden over van dankbaarheid, dat Tito Talagno wel hunne stad had willen komen bezoeken. En Talagno slaakte een zucht van verlichting, want de recensenten hadden zijne invitaties voor het souper van den vorigen avond beleefd afgewezen en hij was wat angstig geweest...Hij was nu eenmaal zoo; hij bleef angstig voor wat men van hem zeide. Want hij voelde, dat zijn roem zoo wankel was.

En daarom was het, dat hij alle moeite had te blijven glimlachen, toen Suzette hem met eene woedende stem het feuilleton voorlas van den jongen journalist, die niet meer bang scheen te zijn voor Victoire's booze blikken en beweerde dat Talagno zeer veel tact, handigheid, gemakkelijkheid, savoir-faire had, maar zeer gewone stemmiddelen.

Talagno zeer gewone stemmiddelen!

VII

Dat feuilleton had hem uit zijn humeur gebracht, toen hij dien avond in het hôtel terugkwam. Het Italiaansche knechtje overhandigde hem dadelijk een briefkaart. Het was Maria Doria, die hem schreef:

Cher Tito!

Je suis à Paris, Hôtel Continental. Ecris-moi; je veux entendre de tes nouvelles. Je m'ennuie.

Maria.

Een oogenblik bleef hij met de kaart in zijne vingers draaien, in gedachten verloren. Toen schoot hem iets door den geest als een helderen glans.

- Benedetto! riep hij.

Het knechtje trad nader.

- Pak de koffers. Wij gaan morgen vroeg weg.
- Waarheen, meneer?
- Naar Parijs.
- Goed, meneer.

En terwijl hij, op een bank gezeten, nog met de kaart speelde, vol van de klaarte van dien helderen glans, volgden zijne oogen onwillekeurig Benedetto, die reeds in de slaapkamer bezig was en met voorzichtige vingeren, de kostbare gewaden van Radamès opvouwde.

VIII

Den volgenden middag zat hij in Maria Doria's salon, waar de zon afgeweerd werd door stores en zeer laag geplooide satijnen en guipure gordijnen. Zijzelve lag op heur divan, het losse, zwarte haar met een goudblauwen gloed overtogen, en zij had zich nog niet gekleed, want een losse peignoir van witte kant en roomkleurige linten schuimde als een golf van luchtigheid over haar heen. Op een teen van heur klein voetje wiegelde zij een goud muiltje, dat telkens dreigde te ontglippen. Een groote bouquet van orchideeën, wier steelen samengebonden waren met een breeden, roze strik, was met strik en al in een kristallen vaas vol water gezet, en geurde op een tafeltje naast haar. Ook stond daar een satijnen bonbonnière, waaruit zij telkens een fondant nam. En zij lachte helder en klaar, met een zeer hoog lachje, terwijl zij de armen onder het hoofd boog.

- Je was dus weêr ontevreden over jezelve? vroeg zij.
- Ik heb zelden zoo slecht gezongen...
- Dat beweer je altijd na een voorstelling. En je zingt altijd heel goed. Goed genoeg.
- Neen, neen...
- Ik verzeker het je. Je moet jezelven niet zulke vreeslijke eischen stellen. En je moet bedenken, dat de menschen toch altijd tevreden zijn. Ze kunnen je den eenen keer minder vinden dan den

ander, maar tevreden zijn ze altijd, of ze doen alsof.

Hij lachte even, en hij voelde zich reeds gelukkiger, gestreeld door haar glashelder lachje, door den zachten parfum van hare witte kanten.

- Wat ga je doen van den zomer? vroeg zij.

- Ik weet het niet. Een beetje respireeren ergens aan een strand, op Biarritz of Villa Franca.

- Je weet, dat ik misschien nog in Covent-Garden optreed?

- Neen...

- Je leest niets, naar het schijnt. 't Heeft overal in gestaan maar toch is het nog niet gedecideerd.

- En waarom is het nog niet gedecideerd?

Maria Doria zuchtte met een gebaar vol mismoedigheid.

- Ach, wat zal ik je zeggen...Iemand heeft de dwaasheid op me verliefd te zijn. Goed verliefd, weet je. Pour le bon motif.

- Ga je trouwen?!

- Dat is het juist, wat ik mezelve ook afvraag. Ga ik trouwen of ga ik niet trouwen. Ik weet het niet, parole d'honneur, ik weet het niet...Het is een goede jongen: een graaf, weet je.

- Kolossaal!

- En nog al rijk, ten minste naar het schijnt. Een Portugees. Maar dom, dom...

- Vervelend dom?

- O, zoo dom...

- Was het zijn schuld, dat je me schreef: je m'ennuie?

- Heb ik je dat geschreven? Dan zal het wel zijn schuld geweest zijn. Maar wat raadt je mij nu aan, te trouwen, of niet te trouwen?

- Niet te trouwen. En met mij van den winter samen te reizen en samen te zingen.

Zij lachte en zag hem zacht aan. Ze mocht hem heel gaarne, en was er trotsch op, dat hij door haar, met haar, zooveel geworden was.

- Die Tito! sprak ze. Maar ach, waarom zoû ik niet...Met jou reizen is tenminste amuzanter dan met mijn graaf trouwen. Weet je wat...wil jij met me trouwen?

Hij schaterde het uit.

- Verlang je zoo getrouwd te zijn? Coûte que coûte?
- Het geeft aan een vrouw een steun, vind ik...Wat zeg je, zoû je willen?
- Vraag je het in ernst?

Zij haalde hare schouders op.

- Natuurlijk! zeide ze.
- En vroeger vond je het zoo dwaas, toen ik je alleen maar woû omhelzen?
- Ja, maar dat hoeft ook niet, zelfs niet al zijn we getrouwd.
- Neen, als ik je niet omhelzen mag, wil ik je ook niet trouwen.
- Nu goed, laat het dan maar tot omhelzen komen...

Hij stond op en kuste haar eenige malen, steeds lachende. Zij, ook lachende, weerde hem af en draaide met heur hand op zijn kort geknipt haar rond.

- Wat een curieus bolletje...Het lijkt wel een borstel...het flatteert je niets, zoo een kale kop. Dus, we trouwen?
- Goed.
- Van den zomer?
- Uitstekend.
- En zal je jaloersch zijn?
- Maar natuurlijk. Vooral als je Portugeesche graaf ons nareist.
- Hij? O, hij is zoo dom...

Zij hadden samen zeer veel schik, en hij was naast haar op den divan komen zitten en speelde met heure lange linten.

- En raad me nu verder, sprak ze. Wil ik dan ook maar in Covent-Garden optreden?
- Waarom zoû je niet? Maar engageer je alleen voor een paar gastvoorstellingen. Want je gaat nu meê naar Villa-Franca, niet?

Zij lachte steeds door en drong hem een fondant tusschen de lippen.

- Goed, goed,...Dan zal ik ook de voorwaarde bedingen, dat jij met me meê optreedt in Covent-Garden, vindt je dat goed?
- Uitmuntend.
- Wat kunnen wij het toch goed samen vinden, niet waar? riep

zij, dol van uitgelatenheid en zij poogde een handvol fondants tusschen zijne lippen te stoppen, terwijl hij zich verweerde, hare armen vastgreep, en de kanten peignoir bijna tusschen hun gedartel scheurde...

IX

Eenige weken daarna las men in de twee couranten van Talagno's geboorteplaats, dat de beroemde ténor met Maria Doria in Faust, Lucia di Lammermoor en Romeo e Giulietta te Londen, gedurende den schitterendsten tijd van de season, een éclatant succes had gehad. Er was sprake van een huwelijk tusschen de beide artisten, maar zekerheid was dit nog niet. Wel wist men uit een goede bron, dat Talagno zich met zijn impresario, wiens theater in Spanje failliet was, en die op zwart zaad zat, verzoend had en den volgenden winter onder zijn geleide met Maria Doria naar Amerika zoû tijgen. Maar niettegenstaande deze berichten van roemruchtige theatrale overwinningen bleven eenige eigenzinnige, verstokte muziekliefhebbers in het stadje volhouden, dat Talagno hun...een teleurstelling was geweest. Victoire, Beatrice en Suzette echter beweerden, dat de pers te Londen het beter wist dan de pers te hunnent, en zij verdedigden hun neef steeds met dezelfde warmte. Ook hadden zij zich gebrouilleerd met den jongen journalist.

Den Haag, 29 Juni '88

Schetsen en silhouetten van steden
Zermatt

Lezer van deze stede-silhouetten en schetsen, die ik u naar tropische gewesten toezend, als met een serie van geïllustreerde Westersche prentbriefkaarten, vergeef mij, dat ik ditmaal àl te trouw bleef aan mijn eenmaal gekozen titel en ontrouw werd aan de stadsheid! Want het is Juli en ge weet het: Juli in Europa en Augustus er bij - willen, dat wij der stadsheid ontrouw zijn en eischen, dat wij andere dan stede-silhouetten voor ons oproepen: silhouetten van veld en weide, silhouetten van zee en strand, silhouetten van heuvelen en bergen en rotsen...

En zoo was het onvermijdelijk, dat ik ditmaal geen stede-silhouet in steedsche schets voor u opriep, maar u liever - en altijd als met een serie geïllustreerde briefkaarten - voortoover de schitterend blanke silhouet van Zwitsersch hooggebergte, dat thans voor mij wegkartelt tegen een soms even fijn benevelden hemel, tegen een dàn weêr verblindend hoogijlen luchtdom.

Het is dus geen stad, het is slechts een klein Zwitsersch dorp, waarvan ik u heden mijn serie briefkaarten in woorden toezend: een dorp van nauwelijks enkele honderde inwoners, een dorp met een nederig opspitsend kerkje en de echt Zwitsersche, bruine houten huisjes, bij hoopjes ordeloos er om heen, maar kerkje en bruine huisjes trotsch omzet van groote hôtels, waar in deze maanden evenveel duizenden - en meer nog - vreemdelingen in en uit stuiven, dan er vermoedelijk honderden wonen, leven en lieven en sterven in de kleine huisjes bruin er om heen. Want behalve dat

Zermatt een geschikt uitgangspunt is voor zoowel lichte als zwaardere als heel zware wandelingen en bergbeklimmingen, is het ook de allereenigste plaats, waar gemakzuchtigere toeristen en luien-van-beenen zoo dicht en zonder moeite of gevaar de verschrikkingen naderen en vermogen te aanzien van de wereld der eeuwige ijzen en der nooit smeltende, sneeuwige velden.

Zoo is het gekomen, dat Zermatt is geworden een geliefd zomerverblijf ook voor niet-alpinisten, dat in de groote hôtels, des avonds één glans en gloed van électriciteit, elegante toeristen in smoking dineeren, na des daags met langen alpenstok, en ijzerbeslagen laarzen en wollen kuiten min of meer gevaarlijke alpsport te hebben bedreven, zoo is het gekomen, dat de vrouwelijke silhouetten er niet alleen meer zijn de magere Engelsche, en de plompere Duitsche, met om de schrale of gezette heupen den opgekoppelden wandelrok, en het vilten hoedje met scheerkwastje versierd, op de ongekruifde haren - maar vermeerderd zijn met de soupele bevalligheid der Gallische, overal elegant, ook in het sneeuwhartje der bergen, en dus omwemeld met heele lange voiles, die de wind als een nevel rondom haar bewegelijke gratie wemelen doet. En zoo is het gekomen, dat wij, gij, vermoed ik, en IK, ons niet behoeven te schamen zoo we niet iederen nacht den Mont-Ceroni, den geweldigen Matterhorn, opklauteren maar ons vergenoegen met Zijne Impozantheid, den Koning der Bergen, te bewonderen van uit dit lieflijk dal aan zijn voet, dankbaar voor de zilverzuivere lucht, die zelfs hier, betrekkelijk zoo laag, rondom ons drijft en ons troost voor alle gemis van steedsheid: drukke straten, café's en electrische trammen, die klingelen...

Rondom het dal en het dorpje, waar de bruischende Visp door schuimt, de omcirkeling der reuzige bergen. Zij zijn als versteende, breedgeschouderde reuzen, als barsche, roerloos gewordene vorsten en prinsen van deze wereld, die met zacht lieflijke dalen en teeder ernstige pijnwouden neêrhurkt en kruipt aan hun machtige voeten. Want het Zwitsersche landschap aan hun bergvoet is zacht en lieflijk en teeder en ernstig, is van een even sentimenteele en kleine poëzie: de pijnwouden hebben zelfs iets teeders in hunne

ernstige somberheid, maar vooral teeder poëtisch en zacht sentimenteel zijn de bloemige weiden: de weiden vol bloeiende klaver, blauwe kelkjes, gele boterbloemen en leeuwenbekjes, roze kervel en pluimige halm, waardoor de zeisen der maaiers nu zwaaiende gaan, zijn de bruine huisjes en der landbouwers idylle-figuren, is de bukolische stoffeering van het 's morgens opgaande en 's avonds neêrdalende, klokken bengelende vee: koeien en geiten en schapen; is geheel deze Vergilische landelijkheid, die den stedeling bijna doet glimlachen, bijna doet aarzelen en twijfelen aan hare waarheid, alsof zij gearrangeerd ware om hèm, om hèm hier in den zomer te lokken en vast te houden, te boeien, te ketenen...in de groote, heel dure hôtels!

Maar gearrangeerd of werkelijk, teeder klein, en poëtiescher sentimenteel is die landelijkheid zeer zeker, die landelijkheid van het Zwitsersche veld- en weidelandschap, dat kruipt aan de voeten der machtige reuzen en rotstitanen, die de bergen zijn, het sneeuwhermelijn om groevigen hals en schouderen breed.

De machtige ontzaglijkheid, de titanische majesteit dezer natuurvorsten, die bergen zijn, nadert ook de niet-alpinist vlakbij, nu de elektrische Gornergratbaan over huiveringwekkende ijzeren pijlerbrug hem de kloof van den schuimenden Findelenbach òver en hem òp voert door larixwouden langs de hellingen van den Riffelberg tot de rotskam van den Gornergrat. Nergens heeft de mensch met de hulpmiddelen zijner volharding en wetenschap een werk gesticht, dat hem dichter voert tot wat eenmaal bereikbaar slechts was voor den meest geoefenden bergbeklimmer. Nu is het iedereen gegeven de schoonheid en de verschrikking der gletscherwereld van heel dichtbij te aanschouwen. Een hoogvlakte als een terras, breidt zich uit en het panorama golft in de rondte weg, als een bovenwereldlijke zee, wier baren ijsvlakten zijn. Des sneeuwen horizonnen verijlen in de nevelen, die wolkig optrekken als dunne sluiers van bergfeeën. De sneeuwtoppen en ijshoornen der bergen zijn als der vorsten diamanten kronen; de gletschers ontspreiden hunne hermelijnen mantels; de steiltes rijzen, de afgronden schieten omlaag als de wanden van de troongestoel-

tes, waarop zij, de bergvorsten, zetelen. Deze wereld is majestueus, titaniesch en ontzaglijk machtig in zijn roerloosheid, in zijne versteendheid en bevrozenheid: de mensch, die haar aanziet, is genaderd tot *in* de goddelijkheid der natuur. Deze bergvorsten zijn goden, goden die zetelen en troonen naast elkaâr in het rond, en zwijgende heerschen. Wij, kleine menschen, ademen in hùnzilverzuiveren adem; onze kleine menschenzielen lossen zich op in hun groote zielen van goden, en onze stille bewondering is het gebed, dat uit onze trillende, ontzette harten opstijgt naar hunne eeuwigheid. Want zij zijn de eeuwigheid van onze vergankelijke wereld, zij zijn de goddelijkheid van onze aarde; zij zijn het bovenmenschelijke boven onze menschelijkheid, het overnatuurlijke over de natuur. Zij zijn groot, rein en kalm, maar hunne hartstochten zijn stormen van sneeuw, hunne woede stort neêr met een plotse lawine...Na die woede en dien hartstocht zijn ze weêr kalm, rein en groot: goderustig, zilverklaar en ontzaglijk, ernstig hoog, smetteloos louter en olympiesch ontzaglijk staan hunne rotsvoeten ook op onze aarde, om hunne godehoofden waait al de hemelwind van de eerste paradijsche sfeeren...

En tusschen hen, vorst der vorsten, koning dier koningen zetelt, troont en heerscht de Matterhorn, de Mont Cervin. Hij heft zich boven alle de andere, zijn diamanten kroon schittert in het ijlste blauw, zijn hermelijnen mantel golft het langste en het is als zetelt hij, god en vorst, op een bergkristallen troonpyramide. Een magische bekoring wemelt rondom hem, als een fluide rondom een toovenaar. Het is of zijn immense schoonheid betoovert. Het is of er een sfeer rondom hem drijft, waarin betooveringen als bergfeeën zingen en lokken en lonken. Het is als of hij zelve met de goddelijke stem van zijn bruischende windewaai tot u spreekt, tot u zingt, hij mede en machtiger in het lokkoor der betooveringen, als feeën, die rondomme hem zweven. Het is alsof hij u roept, u wenkt; het is alsof hij u beveelt, maar beveelt met vreemde verleidingen. Het is als of hij tot in uw ziel fluistert:

- Kom! Kom hier! Kom bij mij! Kleine mensch, kom hier op bij mij! Klim op tegen mijn flanken! Als ge komt, als ge klimt, zal ik

het pad voor u effenen, zal ik u doen kunnen zweven mijn steilste rotstafelen langs, omhoog, zonder zelfs dat uw geijzerde laars zich zet...Kom: ik zal u doen zweven...Als ge komt, zal het u geen arbeid zijn mijn rotshardheid op te klauteren...Want ik zal den arbeid u licht maken, als een spel, een eenvoudig spel! Kom, kleine mensch van de steden, laat u leiden door mijne stoere zonen, door mijn sterke bergkinderen eerst,...en dan, in hoogere hoogten, zullen het mijn feeën zijn, die u dragen, die u doen zweven tot in mijn armen, tot aan mijn warm sneeuwhart...Ik ben niet koud: ik gloei van goddelijkheid...Mijne feeën, ze zullen u dragen en u leggen neêr, in mijn warme godehanden...Ik zal u heffen naar mijn aanschijn, en ge zult mij in mijn hemeloogen zien...Ge zult u baden in de stralen, die schieten uit den diamanten flonkerboog van mijn kroon. Ik zal tot u zingen, terwijl mijn handen u wiegen, en ge zult sluimeren in warme waden van sneeuw aan mijn hart en ge zult droomen van de engelen zelve...Mijn hoofd steekt in het paradijs...De engelen, zij dansen soms een lichtstralende ronde rondom mijn hoofd. Een aartsengel soms daalt neêr op mijn diadeem en spiedt uit naar omlaag. Kom, kom, o kleine mensch...Ik roep u, ik lok u, ik beveel u, te komen, te komen op tot mij, kleine mensch, opdat gij in goddelijkheid zwelgen zult...Want hier bij mij is het genot der goden...Hier bij mij huwt ge de liefde der feeën...Hier bij mij is de zilverzuivere zaligheid der eerste hemelsfeer, is de dronkenschap van het in kristallen licht bloeiende paradijs: hier bij mij plukt ge de onverwelkbare edelweiss van het geluk...van het onbezoedeld geluk!! Kom! Kom!!!

Zoo fluistert hij en beveelt hij, de toovenaar...En wij staren hem toe, wij luisteren toe, bekoord; en onttrekken wij ons ten laatste aan zijne verleiding, het vizioen der zwevende en lokkende feeën verijlt niet dadelijk voor onze oogen, die de aardsche goddelijkheid hebben aanschouwd, en een vreemd heimwee blijft in ons hart, dat te zwak was en te besluiteloos; de nostalgie blijft in onze ziel, die aarzelde, en ons arme bloed voelt, dat het de rijke wellust niet dorst genieten...

* * *

Toch, velen weêrstaan de verlokking niet. Meerdere en meerdere, ieder jaar, bestijgen de flanken van den verleidenden toovenaar om hem in de oogen te zien en zijn kroon te beroeren. Touwladders en koorden hangen hem langs zijn rotsige zijden en vergemakkelijken zijn bestijging, die desniettemin een arbeid is, waartoe vooral groote volharding en stalen zenuwen noodig zijn, meer misschien nog dan kracht van spieren.

Maar ook minder hevige bergsport is te genieten van uit Zermatt. De wandeling naar de Schwarz-See, niet langer dan drie uren af van het dorp, is een verrukkelijke tocht, te voet of te paard, langs den linkeroever der bruischende, schuimende Visp. Het meer ligt als een zwarte brillant tusschen de blanke sneeuwgesteenten der omringende bergen en de Matterhorn in zijn donkeren spiegel slaat zijn beeld neêr met een vreemden magischen weêrschijn, tot het schijnt of zijn blanke glanzen van eeuwige sneeuw niet neêrslaan van omhoog, maar opgloren van omlaag in een vreemd bedrog van optische magie. In den vallenden avond is de indruk geheimnisvol en fantastisch. Er zweeft, trots het hôtel, daarginds, een bijna drukkende omtoovering om van eenzame melancholie. In de langzaam opdrijvende wolknevelen waren de sombere berggeesten rondom of zweven heller de sneeuwmaagden, in hare sluiers houdende de blanke kristallen urnen, waaruit zij de vlokken schudden...

Maar zij drijven op, wolkige nevelen en sombere geesten en ernstige maagden: hunne laatste sluiertippen verijlen als wazige gazen en lossen op in de klare luchten. De hemel is effen geworden als een hol geslepen amethyst, een groote juweelen koepeldom, die telkens verglanst van rozigen, violetten, purperen, paarschen schijn. De blanke toppen der bergen zilveren blauwig op alsof achter den horizon vreemde magische lichten worden ontstoken. En het blank en zilverig blauw rozigen ook, worden lila en purper en paarsch. Tot plots een helle karmozijnen gloor over alle blankheid strijkt en tooverbloost: bloed van rozen schijnt neêr te golven, er zijn strepen van fel vermiljoen, er is een kam, omzoomd van scharlaken en in het zwart diamanten meer slaat de Matter-

horn zijn bloed over stroomende beeltenis neêr...

De Alpen gloeien, twee, drie minuten...

En de nacht vult geheel den verbleekenden luchtdom met bovenaardsche stilte, mysterie-vol zwijgen en melancholiesch eindelooze rust...

Mijn zooveelste

Toen ik van middag thuis kwam, struikelde ik er tegen. De brievenbesteller had het als een pakketje op den drempel van mijn kamer geschoven of de dienstmaagd misschien, zonder zich te vergewissen, dat mijn deur niet gesloten was, had mijn zooveelste niet op mijn tafel maar buiten op de gang neêr gelegd.

Ik raapte mijn zooveelste op. Ik had een zeker medelijden er meê, dat het daar zoo armzalig lag op den drempel. Met zekere teederheid opende ik zijn bruin papieren reisjasje, en zag toen mijn zooveelste aan. Niet mijn zooveelste kind, maar mijn dito boek. Zoodra ik hem echter aan zag, was ik verbaasd over zijn malle pretenties en slingerde hem op mijn tafel.

Er was geen vaderlijke teederheid meer in mij om mijn zooveelste. In plaats, dat hij, in wie ik zekere mythologische aandoeningen van schoonheid had willen leggen, zich vertoonde in een passend klassiek gewaad, dat goed zoû gestaan hebben aan wie *Herakles* was gedoopt, zag ik hem mal en pretentieus gedost in het kleed van een zijner oudere broeders. Een véel oudere broeder, die, *Majesteit* geheeten, in der tijd zijne intrede in de wereld gedaan had in een soort passende, modeste maar smaakvolle en moderne uniform, grijs en geel, waarbij hij intusschen kroon, schepter, rijksbal en -zwaard niet had versmaad. *Herakles* had echter zich niet beter kunnen kleeden dan in die hem al zeer dwaas staande uniform: ja, hij droeg zelfs een soort kroontje op de H van zijn naam en hij vertoonde eveneens kroon, schepter, rijksbal en -zwaard!!

- Waarom zie je er zoo gek uit? vroeg ik verstoord aan *Herakles.*

- Het is ùw schuld! wierp mij Herakles woedend tegen. Het is ùw schuld! Kan *ik* het helpen, dat oom Veen mij geen ander pakje wist te vinden, dan die uniform-jas van *Majesteit*? Maar u bemoeit zich ook héelemaal niet meer met ons! U geeft nièts meer om uw jongste boek-kinderen en hoe zij er uit zien! En nu zièt u hoe oom Veen ons toe takelt, als u niet van te voren hem vertelt hoe hij ons aan moet kleeden!

Een zekere weemoed mengde zich in mijn boosheid.

- Het zoû toch zoo gemakkelijk zijn geweest, mompelde ik, het hoofd schuddend over oom Veen. Als hij je maar een ros goud leeuwenvel over een blanken of rooden band had geslingerd of je naam geschreven had op een devies tusschen twee Herkules-zuilen of je portret naar den Farnezischen Herakles, zwart op wit, had geplakt op roomkleurig linnen of minstens maar *Herakles* sober had laten drukken op een dood-eenvoudig bandje...dàn zag je er fatsoenlijk uit, mijn arme jongen, maar nu, o mijn Herakles, ben je belàchelijk!!

Herakles poefte minachtend tusschen zijn bladzij-lippen, die van ergernis gingen open waaien.

- En dàt is nog niet alles! riep uit mijn arme, misdeelde zooveelste.

- Wàt is er dan nog? vroeg ik ontsteld.

- Heb ik niet gelijk, dat u ons niet meer bemint? nijdaste Herakles. U staart maar op mijn mallen band en u heeft mij nog met geen blik in gezien! Dàar dan!!

En *Herakles*, met een nijdig gebaar, sloeg open van zelve - zonder dat *ik* een vinger verroerde - en toonde mij zijn titelblad.

Ik werd bleek want ik las:

Herakles.
Roman in Twee Deelen.

- Maar zoo heb *ik* je niet ondertiteld!! riep ik woedend uit.

- Dat doet dan ten minste uw smaak eer aan! riep Herakles uit. Maar oom Veen heeft mij wèl zoo betiteld. Oom Veen heeft mij

ondertiteld: *Roman*, om u te logenstraffen, daar u wel eens verteld schijnt te hebben, dat u geen romankinderen meer hebben wilt en daarbij heeft hij mij nog in twee stukken gehakt en noemt die stukken: deelen!

Ik begreep, dat ik tegen *Herakles'* onstuimige jeugd den rijperen leeftijd verdedigen moest.

- Oom Veen, overtuigde ik zacht maar nòg weemoediger, als het kon; is een uitgever, beste jongen. Hij is heelemaal geen slechte oom, hij is zelfs wel een brave oom, maar hij is een uitgever. Hij is een ‘uitgever’, beste jongen. Hij geeft je ‘uit’. En dat doet hij om je te verkoopen. Je moet verkòcht worden, beste jongen. Je bestaat minder om gelezen te worden (want dat kan je eigenlijk in een tijdschrift als Groot-Nederland, om het *voornaamste* van ons land te noemen, ook wel) dan om gekòcht te worden. Nu is het waar, dat oom Veen met je hemdje bijna even ongelukkig is geweest als Deianeira met den mantel, dien zij beteekend had met Nessos' bloed. Als ondertitel, mijn arme kerel, had *ik* je kunnen noemen: *mythologische roman*, en dat met zekeren trots, omdat vader misschien wel zoo een vreemd genre heeft uit gevonden. ‘Roman in twee deelen’...neen, dat is nièt mooi en bijna even mal als je Majesteit-uniform, maar ik herhaal: oom Veen is een uitgever en met: ‘Roman in twee deelen’, denkt hij, dat je vreeslijk verkoopbaar wordt, wat je, mijn jongste, eigenlijk heelemaal niet bent. Zie je, oom Veen denkt, dat een ‘Roman in twee deelen’ wèl verkoopbaar is maar niet éen dik deel, dat *Herakles* heet en van goden en halfgoden vertelt. Beste Herakles, de *menschen* zijn verkoopbaarder in onze eeuw dan de halfgoden, zoo als jij er de pretentie hebt een te wezen: van de gòden rep ik heelemaal niet. Maar kom nu in je vaders armen, ik meen, in zijn handen en laat ik eens zien, wat je mij te vertoonen hebt, als we je jas en je doopceêl even vergeten...

Daarop, o lezer, sloeg ik mijn zooveelste verder open en ging ik weemoedig zoeken naar drukfouten, die zeker waren blijven staan of zelfs ingeslopen bij het ‘afdrukken’ van *Herakles...*

* * *

Want, lezer, gij moet eerst schrijver zijn om te voelen àl den weemoed, die de ziel van een schrijver vult als hij zijn boek in handen krijgt. Misschien heeft een jonge dichter dien weemoed nièt als hij zijn allereerste deeltje gedichten, coquet uit gegeven, ontvangt. Maar ik heb dien weemoed al dadelijk ondervonden met mijn oudste dochter: *Eline Vere.* Weet ge, als uw boek is verschenen in tijdschrift of als courant-feuilleton, dan is dat als een generale repetitie, waarin een geliefde zoon of dochter van uw geest op treedt. Ge hebt, hoè kritiesch ook ge zelve hunne ‘leistung’ bekijkt, dit idee: ik kan àlles nog aan hen veranderen. Ik kan hem of haar heelemaal anders nog maken. Van een geheele scène af, tot een woord of komma toe, kan ik mijn kind vervolmaken. De ‘generale repetitie’ telt bijna niet meê...Maar verschijnt uw geestesjongen of -meiske in ‘boekformaat’, dan is het uit. Daar ligt uw kind voor u, onherroepbaar. Ge behoeft heusch niet aan der eeuwen roem te dènken om ongelukkig te zijn niet alleen om een smakeloozen band of ondertitel van wege ‘oom’, maar ook om een scène, die u plotseling niet bevalt, om een woord, dat u als met een bliksemslag onjuist of onschoon voor komt, om al die ongelukkige komma's, die zetter of corrector bij het ‘afdrukken’ verkeerd plaatsen of heelemaal niet - om van uw gehéele boek zelfs niet te spreken. Uw boek, uw eerste of zooveelste, daar ligt het voor u. Ge hebt er àl uw genot reeds om gehad: ge hebt het gedroomd, toen gedacht, toen bearbeid in uw geest: die goddelijke arbeid des geestes. Toen zijt gij begonnen het te gaan schrijven en de beminde zinnen zijn welluidend en rythmiesch en vòl van de schoonheid, waar uwe ziel van vervuld was, in woord na woord gedroppeld uit uwe pen (want hoe men ‘schrijft’ met een machine, is *mij* nog steeds onbegrijpbaar). Uw manuscript ligt eindelijk klaar en uw handschrift toont u duidelijk waar gij nerveus waart en aarzeldet, waar gij zéker waart en meester van uwe kunst; ja, uw handschrift vertoont zelfs wel eens poppetjes, die uw pen teekende of sommetjes, die zij, plots wiskunstig en niet meer litterair, uit rekende - omdat gij en zij af dwaalden van de schepping uws geesteskinds. En hoe lief is dat handschrift u

niet! Maar uw handschrift, uw met zielbloed geschreven werk-van-kunst is, af, eigenlijk al niet meer van u. Eene betoovering heeft uit; uw scheppingswerk is gedaan: uw handschrift is ‘copie’ geworden. Voor een tijdschrift meestal, niet waar. Uw geestesjongen of -meiske treedt òp, in de ‘generale repetitie’. Ja, ge kunt nòg aan hem of haar vijlen, wijzigen; ge kunt àlles nog veranderen aan uw kind en ge hebt het nog lief, lief als een afgod. Maanden gaan echter voorbij, en ge vijlt en wijzigt niet. Andere scheppingsdrang woelt bij u op. Plotseling...daar is uw jongste *boek* geworden...!

Zijt ge trotsch? Neen. Ge zijt niet anders dan weemoedig, diep weemoedig, om uw boek, uw zooveelste, dat verkocht zal worden of niet verkocht, en dat gerecenseerd zal worden...*goed* of *slecht.* En dan, het is onherstelbaar. Daar ligt het, onveranderbaar: met àl zijne onvolmaaktheden, die zijn de uwe, en die van uw uitgever, en die van den corrector, en die van de zetters, maar vooral, vooral, de ùwe! En ge neemt uw boek op en leest het door. Hoe hebt ge dìt zoo kunnen zeggen!! Die heele scène kan er uit! Hoe is het mogelijk, dat ge dàt niet gezien hebt op de ‘generale repetitie’! En wat een drukfouten en ge hebt toch uw laatste revizie bijna ‘schoon’ terug gezonden. En de corrector schijnt waarachtig òok al aan het werk te zijn geweest!![1]

Dat is ùw boek, o lezer, of liever, o schrijver, gij! Dat is uw boek! En ge *zijt* er niet trotsch om, en zelfs niet gelukkig: ge zijt er alléen weemoedig om, zóo weemoedig, zoo vreemd weemoedig...als ik geweest ben toen ik *Herakles* door heb gebladerd, mijn arme ‘Roman in twee deelen’, waar in ik de antieke schoonheid, die mijn ziel vervulde, heb willen gieten als helder water in een zuivere vaas...zonder aan een ‘roman’ te denken, zonder aan ‘deelen’ te denken, aan ‘verkoopbaarheid’-van-mythologie, ja

1 In *Langs Lijnen van Geleidelijkheid* veranderde de corrector, op eigen gezag, overal waar ik van *de salon* sprak dit, hem vreemd voorkomende, mannelijk geslacht in een onzijdig: *het salon*, wat ik niet geloof, dat iemand, die salons frequenteert, ooit zegt. Toch is *Langs Lijnen...mijn* boek.

eigenlijk zònder te denken: alleen droomende een zaligen droom van blanke vizioenen, niet meer...

* * *

Ik heb mijn zooveelste mede gebracht naar mijn Zieke. Zij ligt ver van mij en aan haar ziekbed zijn vaak bezig één Hofrat-chirurg, drie doktoren, één *Oberschwester* en ik weet niet hoe vele andere *Schwester...*Mijn arme Zieke, ja, zij hebben haar van den dood gered en zij ligt nu wel eens alleen, op haar witte bed, met haar bleek gezichtje, dat is als van een jong meisje geworden tusschen haar blonde haar, dat de *Schwester* heeft gevlochten in twee Duitsche vlechten, die zoetjes haar hoofd omkransen en haar zoo jong maken, net een Duitsch kindje. Wij hebben roode rozen gezet bij haar bed en op haar tafel en zij lacht mij weêr toe, als ik binnen kom.

En ik toon haar mijn zooveelste en zeg:

- Hier is *Herakles...*

Zij ziet ook vreemd naar de uniform en het doopceêl. En lacht er even om, omdat alles haar nu eigenlijk wel onverschillig laat, behalve de vreugde van nòg te leven, van weêr te leven...hoe wreed soms het Leven is. En terwijl ik diep in mij geroerd ben om diè vreugde, die ik in hare oogen plòts heb zien glanzen, vraag ik:

- Wil ik er soms iets uit voor lezen? Je kent het en daarom zal het je niet te veel op winden en dan, je moet dadelijk zeggen als het je vermoeit...

Zij wil wel, dat ik lees. Ik lees met halve stem, heel gedempt, en het rythme ruischt niet meer dan als murmelend water door de bloemen mijner woorden tusschen ons in...

- Het is zóo mooi...zegt zij zacht en drukt mijn hand. Haar woord is mijn éerste kritiek. Er zwelt iets héel vol in mijn hart. Ik lees niet meer, bang haar nu te vermoeien met de Monsters, met al het Gewèldige van mijn jongen *Herakles.* Het boek ligt open op mijn schoot. Een blanke stilte weeft rondom, in de witte ziekekamer...

En plotseling voel ik, dat ik om mijn *zooveelste*, om *Herakles*

toch wel éven gelukkig ben, trots al mijn weemoed. En daarom zal ik, als wij weêr in Florence zijn, in de dierbare, verre, o zoo verre stad, *Herakles* laten ontdoen van de uniform zijns ouderen broeders en hem héel eenvoudig doen in binden in geel blank perkament, met groote, zacht gouden letters, die niets anders zullen melden dan: *Herakles...*

Meditatie over het mannelijk toilet

Dezen morgen, mij kleedende, bleef ik half steken tusschen mijne aan mij bezige vingers, en verraste ik mijzelven, terwijl ik, beenbekleed en ge-breteld, bezig bleef met een even weêrstrevend knoopje vast te drukken in mijn boord, in eene allerdiepzinnigste meditatie over het mannelijk toilet. Is ons modern-mannelijk toilet leelijk, mediteerde ik voor mijn spiegel. Het is zóó dikwijls gezegd en wij praten elkander zoo dikwijls gedachteloos na, vooral onszelve. Is werkelijk ons modern-mannelijk toilet leelijk, ik meen absoluùt leelijk??

Misschien wel. Misschien is ons modern-mannelijk toilet wel absoluut leelijk, maar daarna toch ook werkelijk een relatieve schoonheid. En moeten wij al niet blijde zijn wanneer wij iets àan ons hebben, dat relatief schoon kan worden genoemd? Zoû ik er op onze wereld en in ons leven, waar eigenlijk alles tot 'relatieve' half-tint is teruggebracht, mooier uit zien, zoo ik mij tooien ging in een absoluut schoone *chlamys* of *chitoon*, klassieker nagedachtenisse, of in een Middeneeuwsch gewaad, of in Renaissance-brokaat, of met kant, met strikken, met *aiguillettes* à la Louis XIV? Neen, het zou 'schreeuwend' staan en den half-toon van ons leven en onze wereld overschateren. Wij moeten dus, mediteerde ik verder, met veel filozofie beredeneeren, dat een veston, een vest en een broek bepaald harmoniesch zijn aan onze moderne gestalte, aan ons geheel moderne zijn. Plooien en pluimen geven geen pas meer, bij ons bestaan. Ja, zeker, wij moeten ons in onze veelvuldige, koortsige existenties van moderniteit netjes opsluiten, als in een doosje, in ons nauwsluitend pak van goeden snit.

Auto, trein en tram, vol theater en vollere straat, vol café, vol restaurant; haastig hier zijn, haastig daar gaan, elke minuut van ons leven driedubbel gebruiken, genieten, doorwerken, doorleven...dat alles eischt niet anders dan het 'relatief' schoone, mannelijke toilet, dat de moderne tijd ons schiep. Want *wij* schiepen het niet zelve, en geen kleêrmaker ontwierp het ons. De tijd zelve stelde er den snit van vast. De eeuw zelve sneed ons onze practische broekspijpen voor en duldde daarna alleen, dat *wij* onze elegance legden in een zorgvuldig onderhouden middenplooi, in een zorgvuldig omgeslagen ondervouw. Zoo gebeenkleed bewegen wij ons koortsig, gemakkelijk, veél en toch elegant, en wel gedurende een heelen dag, zonder ons 'uit de plooi' te voelen. Loop maar eens rond in een maskerade-costuum of in een carnavals-vermomming en vertel mij na enkele uren of alles nog zoo eng prettig u omsluit en omschermt als onze relatief-schoone pantalon. Ons vestje daarna is zoo practiesch voor menschen als wij, die telkens iets te betalen hebben, een consommatie, een fooi, een vervoermiddel, als geen romantiesch ridder zich voor kon stellen, die slechts bij een ènkel dramatiesch voorval zijns levens een goudbeurs toe wierp, die hij in de plooien van zijn mantel verborgen hield, tot het effectvolle oogenblik daar was. Onze jas, veston of gekleed, smoking of rok, overjas - zomer- of winter- - omsluit ons daarna veilig in zijn goed zittende etui. Ja, wij voelen ons erg secuur in ons modern costuum, in ons moderne leven: het is onze wapenrusting in den strijd des levens en omdat het zich zoo aanpast aan ons moderne bestaan, is het bijna om zijn harmonie 'schoonheid' geworden. Wij hadden het niet beter kunnen verzinnen, zoo wij er maanden en maanden over hadden zitten piekeren, dan nu die groote geesten, de Tijd en de Eeuw, het zoo als van zelve ons hebben uitgedacht en voorgeschreven. Nu is het geworden als alle goede dingen worden, en ik wil er niet te veel tegen brommen, al kan ik mij ook zwieriger 'mannelijk toilet' voorstellen. Ik wil het maar blijven dragen in zijn strenge, monotone lijnen, die zoo weinig fantazie veroorloven. Terwijl tòch onze eigene persoonlijkheid kan blijven doorschemeren tusschen

de lijnen heen. Wie is er eigenlijk niet persoonlijk in ons zoo onpersoonlijke, strakke en stijve, moderne mannepak? Wie geeft niet aan de wat stroeve plooien van ons serge, cheviot of tweed de eigene lijn zijner persoonlijkheid? De gemakkelijkheid willende, corpulent aangelegde dorps-burgemeester ziet er toch geheel anders uit in zijn gekleede jas dan de correct stroef blijvende diplomaat, en een elegante ober is niet zelden zeer persoonlijk van roksilhouet in een chique restaurant tusschen ook weêr zeer varieerende gasten, die ieder weder een andere persoonlijkheid uitlijnen in dat zelfde ober-costuum...

...Zoo stond ik te mediteeren, bezig met aan mijn das te trekken, die niet geheel gewillig gleed en voort schoof tusschen den dubbelen wand van mijn boord. Maar toen ik eindelijk vrij wel geslaagd was in dat moeilijkste aller moeilijke werken: een das voort te schuiven door een onwillige dubbele boord en toen ik mij, omsloten in mijn veilig veston, met zoo veel geriefelijke binnenzakken, bekeek in mijn spiegel, toen was ik toch werkelijk dankbaar, dat onze mode zoo praktiesch was, zoo eenvoudig, zoo streng, want het waaide en het stortregende en ik was zoo zeker, trots weêr en wind en geweld der elementen, vrij ‘en forme’ te kunnen blijven, ook al bewoog ik mij met de voor ons vereischte moderne koortsigheid in tram, trein en auto, tusschen modder en slik. Dikwijls, in de opera, had ik toch gepeinsd hoe die veel fantastischer gedoste ridder- en andere figuren het hem ‘deden’ in die niet zoo koortsachtige maar misschien geweldigere tijden van vroeger, en dan zegende ik het, dat ik, met een zwart dopje of een strooien hoed, ook al tartten zij noodweêr, toch nog er absoluut convenabeler moet hebben uitgezien dan een musketier, die, met een gescheurde kanten kraag en geknakte vederen aan zijn gedeukten hoed, uit zijn laatste avontuur te voorschijn trad. Terwijl ik, op een zonnigen dag, met een witte broek oogenblikkelijk het heertje ben!

Wij zijn praktiesch en ons kostuum is praktiesch. Wij zijn strijders-in-het-leven en ons modern costuum is ons harnas. Wij kunnen ons er in beter herbergen dan in een plooienden ridder-

mantel, en wij glippen er meê, ongemerkt, door de menigte, waardoor wij ons weg banen met de ellebogen...En toch blijven wij er in, wie wij zijn: diplomaat of ober of dorps-burgemeester. Het zoû van romantische dwaasheid getuigen ons modern costuum niet op prijs te stellen. Laat onze tailleur nu en dan eens den vorm onzer revers veranderen, opdat wie in de mode wil zijn, niet àl te zuinig worde op ons toch zoo economiesch toilet en laat ons de glorie van ons dandy-isme stellen in het aantal knoopjes van ons rokvest, opdat wij in de oplossing zulker gewichtige rekenkwesties een veiligheidsklep vinden voor onze mannelijke coquetterie; maar laat ons verder zegenen, o mede in absoluutleelijk mannelijk toilet gedoste broeders, de strenge lijn, den straffen eenvoud, de sobere cambrure van onze broekspijpen, meer of minder opene vesten en ons zoo behagelijk omgietende veston, smoking of zwaluwstaart!

De twee paar tweelingen

Want ik heb ze alle vier gekend. Zij heetten Jan en Henk Ruysdonck en Lizzy en Marjorie Leliekamp; de jongens waren de beide zonen van de Amsterdamsche Ruysdoncken en de twee Leliekampjes waren van den Amerikaanschen tak, die zich in New-York Lilycamp schrijft maar toch authentiek afstamt van onze Hollandsche Leliekampen. Het was amuzant ze te zien; als ze met hun vieren wandelden, of in een café of theater zaten, zèlfs te Parijs of Londen, gingen aller oogen naar het viertal toe. De Ruysdoncken waren twee stevige Hollandsche jongens, gedistingeerd van uiterlijk, met dat plechtige, in-fatsoenlijke, trots hun zes-en-twintig jaren al deftig degelijke uiterlijk, een zweempje Calvinistisch, dat hen dadelijk kenmerkte als zonen van een hoogst eerbare laaglandsche, patricische familie, en het vele geld van papa, den bankier Ruysdonck, had den jongens daarbij iets solide's gegeven, absoluut eenvoudig en sober in alles wat zij hadden, - kleêren, auto, knecht of cigarettekoker - maar stèrk, duur en duurzaam en degelijk smaakvol, maatvol en stijlvol. Sympathieke jongens, Jan en Henk Ruysdonck; en ik heb nooit geweten, wien ik eigenlijk mijn voorkeur gaf, Jan of Henk, want eigenlijk leken zij op elkaâr als twee droppels water. Even blond waren ze beiden en de snit hunner haren was identiesch. Even gezond en even frisch-mannelijk was hun beider geheel-geschoren gelaat. Ze droegen beiden den zelfden zegelring, aan den zelfden vinger. Zij kleedden zich bij denzelfden kleêrmaker. Waarlijk, of je nu Jan zag of Henk, het was precies het zelfde, alleen...Jan, de oudste der tweelingen, was een páar millimeter

grooter dan Henk, welk minimaal verschil te bespeuren was, als ze naast elkander stonden, schouder aan schouder. Dàn zag je pas wie Jan was en wie Henk, vooral omdat het wel scheen, dat Jan, in geheel zijn type, in lengte, breedte, omvang, een páar millimeter meer telde dan Henk. Wandelden zij van elkaâr weg, dan was de gelijkenis eenvoudig verbijsterend.

Papa Ruysdonck was een verstandige kerel. Hij had niet gewild, dat Jan en Henk als rijke vaders-zoontjes in Amsterdam op het bankierskantoor zoo maar het zelfde gemakkelijke leventje zouden volgen en hij had ze gezonden naar Amerika, om den wereldhandel te leeren. Jan was gegaan naar New-York en Henk naar Baltimore en Jan was spoedig, in New-York, verliefd geworden op Lizzy Lilycamp, die hij in de ‘monde’ van New-York ontmoette. Een schat van een kind, blonde Lizzy, mooi, fijn, aardig, geestig, even wat vrij Amerikaansch, maar niet te veel om degelijken Jan te choqueeren; daarbij ook nog geld, want papa Lilycamp was koning, ik weet heusch niet meer van welk metaal of voedingsartikel, en Jan en Lizzy waren getrouwd: er was geen reden, dat zij niet zouden trouwen en na een jaar zouden ze naar Holland gaan, hoewel zij eene woning in New-York zouden aanhouden. Dat is heel gemakkelijk als het geld er toe is en Lizzy wilde geregeld, om de drie maanden, oversteken van Amerika naar ‘dear, old Europe’, dat zij reeds op haar duimpje kende, van af de Rue de la Paix in Parijs tot het Wagner-theater toe te Bayreuth. Nu wilde echter het toeval dezer ware historie, dat Henk in Baltimore verliefd werd op...Marjorie Lilycamp, het zusje van Lizzy Lilycamp, tweelingen de blonde zusjes, en Marjorie ook een schatje, mooi, fijn, aardig en geestig. Zij trouwden als Jan en Lizzy gedaan hadden, want, schijnbaar, was er even weinig te zeggen tegen een huwelijk van Henk en Marjorie als tegen een huwelijk van Jan en Lizzy. Alleen, als ze bij elkander stonden, was het verbijsterend, zeer zeker voor een toeschouwer, en misschien wel eveneens voor hen zelven. Want evenals Henk en Jan op elkander geleken als twee droppels water, geleken blonde Lizzy en blonde Marjorie op elkander als twee droppelen dauw.

Zij waren om redenen, die er niet veel toe doen - ik geloof een verkoudheid van Lizzy en een val van zijn fiets van Henk, of om àndere redenen, - nièt op elkanders bruiloft gekomen, wat in der tijd wel heel toevallig en vooral zeer ongezellig geweest was - en toen zij elkander dus terug zagen, waren zij allen vier getrouwd en beloofden elkander, be-viertjes, een gezellige reis te maken naar ‘dear, old Europe’. Na de eerste begroeting echter waren Jan en Henk wat bleek geworden en stonden hunne degelijke gelaten nog plechtiger en fatsoenlijker dan ooit, terwijl de beide zusjes als dollen met elkander zaten te giechelen, schijnbaar elkanders ringen bewonderend.

- Henk, zeide Jan ernstig tot zijn tweelingbroeder, dien hij zéér lief had; ik moet je iets zeggen, dat mij op het hart ligt.

- Wat is er, Jan, zei Henk, de jongste, ènkele millimeters kleiner van ledemaat, - maar niet van ziel, daar kunt ge zeker van zijn.

- Henk, je vrouw lijkt wel sprekend op mijn vrouw.

- Dat doet ze, Jan, zeide Henk. Maar er is toch een verschil: Marjorie is iets kleiner dan Lizzy en dat zie je pas als ze naast elkander staan, schouder aan schouder; dat is net eender als bij ons.

- Dat is ook zoo, beste Henk, zeide Jan bedenkelijk; maar toch is die groote gelijkenis wel iets, dat mij na doet denken...In alle geval, beste broeder,...laat ons, nu wij even alleen zijn, voor onze reis naar Europa, en vóór wij in Amsterdam terug komen...elkander beloven...héél voorzichtig te zijn, Henk.

En goede, beste, brave Jan stak, met iets ontroerds in zijn blik, de hand toe aan zijn broeder Henk.

Deze, zorgeloozer van natuur, lachte hartelijk en bood zijn broeder de hand, waarvan de vingers een millimeter verschil van lengte vertoonden, of liever nièt vertoonden, met de vingers van Jan.

Zeker, Henk, iets kleiner van lichaamsmaat, was ook iets zorgeloozer van natuur dan Jan, maar Henk was toch evenals Jan een ontzettend brave, degelijke jongen. Zoo waren zij altijd geweest. Zij hadden nooit, zelfs niet toen zij schooljongens geweest waren, grapjes uitgehaald om de verbijsterde menschheid rondom hen

nog méér te verbijsteren. Als een oom of tante zich vergist had en tegen Jan gezegd had: ‘dag Henk’, was het antwoord dadelijk braaf geweest: ‘u vergist u, oom of tante, *ik* ben Jan’; en omgekeerd. Ik geloof echter niet, dat dit met de twee Lilycampjes het zelfde geval was geweest. De beide schatjes hadden o zooveel pret gehad hare roze en blauwe herkenningslinten te verwisselen en te doen Lizzy of zij Marjorie was en Marjorie of zij Lizzy was. Amerikaansche tweelingzusjes *zijn* nu eenmaal darteler dan degelijke, Hollandsche tweelingbroeders. En zoo, met hunne twee paar groote gelijkenissen, en minimale verschillen naar lichaam en ziel, bespraken zij *state-rooms* op den *Oceanic.*

De zeereis was allergenoeglijkst en had plaats vóór den oorlog. Vóór de beide Ruysdoncken hunne jonge vrouwen voor zouden stellen aan hunne Amsterdamsche familie, was een oponthoud in Parijs en een bezoek aan de Rue de la Paix van zelf sprekend. Amerikaansche jonge vrouwtjes vinden de winkels van Parijs een ideaal: er zijn mooie japonnen bij Redfern en Worth; er is ragfijn linnengoed bij Doucet; er zijn prachtige byoux zoo wat overal. Er zijn de groote bontwinkels, de elegante leêrwinkels, enfin, er is alles en nog wat voor goed gevulde beurzen. En de jonge vrouwtjes genoten en Jan en Henk vonden, dat, al verschilden de silhouetten van hunne Amerikaansche vrouwtjes wel iets van die hunner Amsterdamsche nichtjes, - héél lieve meisjes, de nichtjes Ruysdonck - zij toch niet al te zeer zouden opvallen door *te* groote en *te* Amerikaansche luxe. Waarlijk, de beide huwelijken beloofden gelukkige huwelijken te worden.

Toen even nog een wippertje naar Brussel; ach, het was alles vóór dien vreeselijken oorlog. Nog wat winkelen, toen naar de opera, toen soupeeren, toen naar het hôtel: Het hôtel was héél vol, en de dag was héél druk geweest en het souper fijn en allergezelligst. Henk bleef nog even een brief schrijven in de leeszaal van het hôtel en zocht toen de kamer, die hij met Marjorie deelde.

Hij had de gewoonte, correct en keurig, te kloppen vóór hij de kamer zijner vrouw binnen trad. Hij klopte ook nu. Er kwam echter geen antwoord. Hij klopte nog eens...

- Wat *is* er toch?? bromde kwaad een stem.

Henk Ruysdonck, voor de dichte deur zijner echtelijke hôtelkamer, omving een koude schrik als hem nooit in zijn leven had omvangen. Hij had de gedecideerde, absoluut van zichzelf zekere en zeer zelfbewuste stem van zijn besten broêr Jan herkend. Hij keek naar het kamernummer. Jawel, het was *zijn* kamer. *Hunne* kamer; die van Henk en Marjorie. En Jan had hem van uit die kamer toe gesnauwd, als of hij recht had, volkomen zeker was recht te hebben *niet* gestoord te worden op een uur, dat de meesten der hôtelgasten, die geene dringende brieven hebben te schrijven, zich te bed hebben begeven. Eveneens alle dienstpersoneel. Een geruischlooze groote-hôtel-atmosfeer suisde van nachtelijke stilte rondom koud rillenden Henk. Duizende gedachten warrelden in één cerebrale kaleidoskoop seconde-snel in hem rond. Die stem van Jan, zijn bèste broeder...het nummer der kamer...de Champagne van het souper...Lizzy en Marjorie...de Amsterdamsche nichtjes...de duur zijner correspondentie in de leeskamer van het hôtel, - van half twee tot half drie, meende hij - het was nù half drie in deze geruischlooze groote-hôtel-ruimte - dat alles welde, warrelde, wirrelde, woelde, ruischte, raasde, brieschte, bruiste, dwarrelde, dwirrelde in armen Henks hersenen rond. Als hij *niet* een uur lang, dezen nacht, zijn correspondentie had bij gehouden, dan zeker zoû hij moed gehad hebben dit oogenblik...Nù echter ontzonk Henk die moed. In zijn wel even wat zorgeloozere natuur, dacht hij, sidderende van plotselingen koorts, aan zijn zoo braven broeder Jan, die zoo ontroerend bedenkelijk was geweest en zoo plechtig voorzichtigheid had beloofd. Die corridors ook van een groot hôtel...! Er is soms niet uit wijs te worden...Wàs de Champagne wel héél goed geweest...? Of een nummer nu honderd-één-en-dertig of...alleen maar één-en-dertig was...*is* niet altijd te onthouden...Die Jan, die brave Jan...

Ook Henk was braaf. Hij was zelfs héél braaf: hij zoû nooit zijn broêr Jan, zijn besten tweelingbroeder Jan, het minste verdriet willen doen, het minste verwijt, de minste aanmerking, opmer-

king willen maken. En de slotsom van al het gedwirrel en gedwarrel, gebriesch en gebruis, geraas en geruisch, gewoel, gewirrel, gewarrel en gewel in armen Henks brave hersenen was...dat hij stil weg sloop, *naar de étage boven*, naar het nummer van de kamer, dat met het zijne alleen maar het minimale verschil van één honderd telde.

Hij klopte aan de deur. Een stem riep:

- Ja...

En voegde er dadelijk bij:

- Waar *blijf* je toch, Jan...Je zoû dadelijk naar bed komen en ik wacht al meer dan een uur op je.

- Ik had ook als Henk, zeide brave Henk; brieven te schrijven, Lizzy...

Hij hoorde zijn stem begrafenis-achtig plechtig klinken. Hollandsche, deftige stemmen van brave, solide jongens klinken wel eens begrafenis-achtig in héél bizondere gelegenheden. Hier was een héel bizondere gelegenheid. Hier was de gelegenheid, die den dief maakt, ook hèm, die niet wil stelen. Maar die móet stelen, om dat allergrootste te behouden: het zuivere geweten van een beminden tweelingbroeder, en nog wel een die, vòl bedenkelijkheid, voorzichtigheid had beloofd op handslag. Gelegenheid zoowel als omstandigheid waren beiden zéér bizonder. Veel overleg was noodig, bijna zoo veel als bij een financiëelen crizis. De omstandigheid wàs crizis, hoewel niet financiëel. Brave Henk overlegde, daar kunt ge zeker van zijn. Hij wist, dat zijn tweelingbroeder de gewoonte had om zes uur, vóór zijne vrouw nog ontwaakt was, op te staan. Hij stond dezen morgen om zes uur op. Hij had het geluk eene étage naar beneden te kunnen sluipen op het moment, dat hij den als naar gewoonte matinalen Jan kamer één-en-dertig verlaten zag voor eene korte, eenzaamheid eischende afwezigheid. In de nog dommelende groote-hôtel-morgenschemering van trappen en corridors - o, die corridors! - waren de twee pyama-silhouetten der beide Ruysdoncks even zichtbaar, de eene glurende achter een trapmuur, de andere, zeker en zelfbewust, sluitende een matglazen deur, die vòl voorzichtigheid grendelende van binnen.

Toen Jan kort daarna zijn kamer meende binnen te gaan, vond hij die gesloten. En riep zijn broeder Henk hem door de gegrendelde deur toe, met een gewild booze stem:

- Wat is er toch?

- Hè??? riep Jan. Ik ben hier toch bij *mijn* kamer??

Henk verscheen, edelaardig, aan de deur.

- Ben *jij* het, Jan? vroeg hij mild en stelde zich verwonderd aan. Ben *jij* het? Wat moèt je, om zes uur in den morgen??

- Maar Henk! zei Jan. Ik dacht toch...

- Wat?

- Dat dit *mijn* kamer was! *Onze* kamer, die van Lizzy en *mij...*!

- Je vergist je, Jan, zei Henk, zich slaperig uitrekkende, met veel talent van dissimulatie. Dit is *onze* kamer, honderd-één-en-dertig, die van Marjorie en mij; je vergist je één étage.

- Maar ik ben toch geen trap afgegaan! riep Jan uit, verward.

- Dat ben je natuurlijk wèl, zei Henk, nobel en beslist van dit oogenblik te maken wat er van te maken was. Dat ben je natuurlijk wèl. Je hebt gesoesd...met de trap naar beneden te komen. Ga nu maar naar boven: nummer één-en-dertig, dat is jullie kamer, die van Lizzy en jou. Hier ben ik immers, met Marjorie.

- O!! zeide Jan.

En hij ging naar boven en vond inderdaad Lizzy in bed, die nog héérlijk sliep.

Er was verder niets dan dat Henk sedert dien dag een groot geheim met zich omdraagt. Hij draagt het alleen, want noch Jan, noch de beide zusjes, die alleen maar giechelden over hare gelijke en gelijkvormige echtgenooten en verder lieve schatjes van vrouwtjes zijn, hebben ook maar iets onderscheiden tijdens de bijna tragische Brusselsche nacht. Een verschil van enkele millimeters is zoo minimaal. Alleen Henk met het geheim op zijn hart, waaronder hij, met een zich vrij goed schikken kunnende filozofie niet al te zeer gebukt moet gaan, - weet het tegenwoordig zoo te arrangeeren dat van gezamenlijk reizen en hôtelverblijf geen sprake meer is.

Maar...als wij wel eens samen zijn, de twee echtparen en ik, in

café, restaurant of theater, waarlijk, dan gaan aller blikken toe naar de twee paar tweelingen...

En hoe *ik* deze ware historie nu weet?? Ik zal het u zeggen, o lezer. Ik heb haar alleen geraden, omdat Henk *altijd* tegen samen reizen en hôtel-verblijven is. Ik heb haar geràden en na kleine, fijne, psychologische proefnemingen op Henk, ben ik er nu *zéker* van.

En toen ik er zeker van was, heb ik van de ware historie een feuilleton gemaakt, zoo als ik van àlle ware histories doe.

Aan mevrouw M.V.D.K., puntdichteres

Uw taalgevoel, Mevrouw de Puntdichteres, heeft u een weinig in den steek gelaten. Een moeder brengt ‘tweelingen’ ter wereld als zij één *paar* kindertjes het daglicht doet zien, en één dezer tweelingen is eén ‘tweeling’. Henk is dus een tweeling, en Jan is een tweeling en samen vormen zij een paar tweelingen. Met hunne vrouwtjes vormen zij twee paar tweelingen. Zoo waren de *Siameesche Tweelingen* slechts een paar (dus twee) tweelingen, en niet *vier* tweelingen; en zoo zult gij, o, veeleischende Puntdichteres, wanneer gij in een handschoenenwinkel *twee paar handschoenen* vraagt, ook geen acht handschoenen erlangen. Indien een moeder (het wordt wel eens anders bedoeld dan het gezegd wordt) een ‘tweeling’ ter wereld brengt, is zeer zeker de helft van haar arbeid nog maar volbracht.

Van en over mijne lezingen

Aan...
Ge vraagt mij U eene ‘impressie’ te geven van mijne lezingen; en ik wil hier wel even aan voldoen. Ik las - liever, ik droeg-voor - reeds sedert heel lang maar steeds in intiemen kring en dat ik dit nu, terug in Holland, doe in publiek, is eigenlijk om een distractie te hebben en niet altijd aan den Oorlog te denken...Ik ben mijne lezingen met pleizier begonnen en ga er met pleizier mede voort; ik heb dádelijk gevoeld een zeer sympathiek contact met het publiek en dit is het eigenlijk wat den spreker of lezer of voordrager onmisbaar is, meer eigenlijk dan een ‘bonne presse’. Nu is mijn ‘presse’ volstrekt niet ‘slecht’ geweest; integendeel en ik heb goeden moed, dat ze nòg beter zal worden, weet ge, als ze nu maar éenmaal de onberispelijkheid van mijn kleêrmaker heeft uit gezongen (ik vermoed, dat hij zelve nièts van die lofzangen gelezen heeft...) en zich heeft uit vergaapt aan allerlei bijkomstigheden, die niets doen tot het talent, dat men mij toe schrijft, van mijn eigen werk goed te kunnen voor dragen en het nader tot den lezer, dàn toehoorder, te brengen.

Ik geloof, dat het heel moeilijk is voor éen enkele persoon een publiek van dikwijls honderde menschen éen uur en daarna - na het thee-uurtje - nog ruim drie kwartier te boeien. Ik voel echter, en ge zult mij niet al te pedant vinden, hoop ik, als ik het u rond-uit zeg, dat ik het doe. Voelde ik dit niet, dan scheidde ik morgen uit met mijn voordrachten, zelfs al zoû mijn imprezario het er niet eens meê zijn, want ik ben nu eenmaal zóo aangelegd, dat ik onmogelijk iets voor ‘geld’ alleen kan doen. Nu echter, nu

ik voel het zeer sympathieke contact tusschen mijn publiek en mij - en dat in alle plaatsen, waar ik gelezen heb, - ga ik gaarne met mijn prestaties voort. Wil ik u eens wat verraden? Maar niemand over vertellen, hoor! Nu dan...èn Roelvink èn Verkade hebben mij prachtige aanbiedingen gedaan om nu en dan 'gast' te zijn in de Koninklijke of op de elegante planken van Die Haghespelers. Ik denk er echter niet aan! Ik zoû dan maar één rol kunnen spelen per avond en nù speel ik er vier, vijf, zes...Ik geloof, dat dit een beetje het geheim is, dat ik mijne toehoorders weet vast te houden. Met de vertellende, vlakke stem er tusschen zoo veel mogelijk de *dramatis-personae* van het verhaal te vertolken in stem en even hier en daar, door een ènkel gebaar, dit te illustreeren.

Ik geloof wel, dat ik mij géef in mijne voordrachten en ik voel zeer beslist, dat mijn publiek zich ook geeft aan mij en zoo beleven wij beiden pleizier van elkaâr. Dat het natuurlijk hier in Den Haag, mijn geliefde bakermat, goed gaat bij Kleykamp en bij Verkade en bij Oefening, wel, dat waardeer ik zéer maar verwachtte ik dan ook wel een beetje, in aanmerking genomen de vele 'sympathieken', die mij hier bekend zijn en zoo trouw mijne voordrachten volgen, maar dat het in Vlissingen en in Groningen, in Middelburg en in Arnhem zoo innig prettig was, dat zelfde contact met het mij daar geheel vreemde publiek, dàt roerde werkelijk iets in mijn binnenste. Nu ja, Haarlem gaf mij mijne eenige niet-volle zaal maar...de tooneelknecht was dan ook bezig met het aanplakken van de affiches mijner lezing toen ik even van te voren eens mijn terrein kwam verkennen. Maar Rotterdam heeft mij voor die kleine teleurstelling getroost met zoo sympathieke horden, dat ik werkelijk paf stond, toen ik binnen kwam en in vollen ernst meende, dat er iets 'gebeurd' was, daar ik niets begreep van zoo velen, die mij den weg naar mijn podium versperden...

En te Amsterdam? Ik onthoû alléen de goede dingen in mijn leven en niets en niemand heeft kunnen verhinderen, dat ik van Arti en Kleine-Concertzaal en wèrkelijk, zelfs van 'Roos' mij niets anders herinner dan hartelijke waardeering van zóo velen,

dat ik met een gerust geweten mij vergeven kan, dat ik nimmer Katholiek was.

En nu nòg een bekentenis:

Ik zelf zoû *nooit* een uur en daarna nog eens drie kwartier naar een ander kunnen luisteren en ik ben mijne toehoorders erg dankbaar, dat zij het wèl schijnen te kunnen doen!

Ja, zij kùnnen het doen! Maar hoe, hoe moeilijk is het ze vást te houden! Denk niet, o beste vriend, als ge óok eens 'lezen' wilt, dat het genoeg is om op een podium te gaan staan, een boekje open te slaan en uw stem te verheffen. Het 'publiek' is een veelkoppig monster, niet waar, hoe beminnelijk dat monster soms ook kan zijn. Maar beminnelijk of niet, véelkoppig is het en àl die 'koppen', hoofden meen ik, waaronder tal van lieflijke vrouwehoofden, hoewel toch de mankerels ook niet altijd ontbreken, moet ik 'vàst houden', beste vriend, die mij deze impressie vroeg, moet ik een beetje hypnotizeeren, en dat een uur lang en dan nog drie kwartier, want het minste incidentje is genoeg om ze los van mij te zien; een vlieg, die dwarrelt, een glas water te veel of te weinig, een bladzij, die onwillig omslaat...

Toch voel ik wel, dat het mij gelukt de mankerelskoppen en de lieve vrouwehoofdjes vast te houden en ik zoû niet mij zelve moeten zijn om daar niet gevoelig voor te wezen. Mijne lezingen hebben mij, o nieuwsgierige vriend, als ik het dan zeggen moet, dichter tot mijn publiek van lezers gebracht en de veelschrijver, die ik ben en die zoo lange jaren verre is gebleven van zijn beminnelijk honderdkoppig monster, kan niet anders dan tevreden zijn, als hij ziet, dat het weinige, dat hij van die veelschrijverij kan 'voor lezen', zoo sympathiesch wordt opgenomen door wie wel in vriendelijken aandacht vóor hem zitten en toe luisteren en blijven toe luisteren, als de vlieg maar niet dwarrelt, het glas water maar bereid tot laving staat en de bladzijden gedisciplineerd volgen het eene op het andere...

Opmerkingen van geen waarde

Trouwring

Het treft mij zeer, dat iedere Hollander, die getrouwd is, een trouwring draagt. In Frankrijk en Italië, ten minste, dragen de mannen weinig trouwringen. Maar hier zie ik aan den vinger van, bij voorbeeld, iederen getrouwden trambeambte, chauffeur, postbeambte, politie-agent, den gladden trouwring, die dadelijk schijnt te zeggen: wij zijn getrouwd, mijn drager en ik!

Het ontroert mij. Ik vind er zoo iets degelijks, eenvoudigs en trouws in. Ten minste, ik hoop, dat de trouwring der Hollanders een trouwe ring is. Wat ik wel geloof, daar hij er nooit uit ziet als of hij gemakkelijk van den vinger schuift...Schijn bedriegt, zegt men, maar ik geloof wel aan den trouwen ring van de brave jongens, die ik noemde.

Als een Fransche of Italiaansche ‘brave jongen’ al die trouwe, gladde ringen ziet, wat moet hij zich dan verbazen. Nooit zag ik in Nice of Rome een tram- of postbeambte, een chauffeur of een politie-agent met een trouw-, wel met een anderen ring.

Deze trouwringen doen mij hier dan denken: wij zijn wèl een goed, braaf volk.

Zoek géén ironie in mijn waardelooze opmerkingen; gij zoudt haar niet vinden...

Y, Ÿ en IJ

Iets, dat mij ook getroffen heeft, nu ik in Holland terug ben, is een moderne door-elkaâr-haspeling van de IJ en de Y. Dit is natuurlijk gekomen door den invloed der schrijfmachinerij. Toen ik vertrok, was zij nog iets zeldzaams - méér dan tien jaren geleden -; nu worden zoo wel romans als liefdesdeclaraties getype'd.

Het zoû te veel waarde aan mijn opmerking verleenen, zoo ik u ging onderhouden over de geschiedenis van ij en y in de Nederlandsche spelling. Een boekdeel is over beide letterteekens te schrijven. Ik wil u alleen doen opmerken, dat ik, toen ik jong was, steeds zag geschreven: Maatschappij, en dat ik nu, in de stad, met gouden letters zie prijken: MAATSCHAPPY.

Het doet mij zéér modern Hollandsch aan. Men moet nóóit moderne dingen critizeeren, als je een beetje modern blijven wilt.

Maar ik las ook, in een gedicht - ik zeg niet wèlk -: idijlle. Het was géén drukfout. De idijlle herhaalde zich telkens. Het was een idijlle om van te rillen.

En ik las ook, op het document van een prijsvraag, - ik zeg niet, welke -, gecalligrafeerd: PRŸS.

Ik heb de idijlle misschien toch even gecritizeerd, hoewel ze een moderne idylle was. Ik critizeer de Prÿs van den Prijsvraag niet maar mijn aesthetiesch gevoel werd gekwetst. Het leek mij toe of die y een Griekschen chitoon droeg en een chauffeursbril voor de oogen: ••

Men moet jaren lang in het buitenland hebben getoefd om zulke moderniteiten (of slordigheden, zoo geen fraaiïgheden) op te merken en er eene opmerking over te boek te stellen.

Van iets meer waarde dan die over den trouwring, dunkt mij.

Maar toch, al weêr van héél geringe waarde.

Voordeur

De uitdrukking: *hij valt met de deur in huis*, kan alleen in Holland ontstaan, omdat een Hollandsche voordeur zeer Hollandsch is en door die Hollandsche vóórdeur iedereen, die maar belt en wordt open gedaan, met de deur in huis valt.

Een Hollandsche voordeur is een broze bescherming, al is zij gesloten, vergeleken bij een open buitenlandsche woningdeur, waar een portier den Cerberus doet.

Ik voel mij veiliger in het buitenland met zoo een den geheelen dag opene huisdeur dan in Holland, met een gesloten voordeur, waarbij een electriesch of anderszins belletje.

Tingeling, tingeling: leveranciers; ‘is meneer thuis?’; ‘is mevrouw thuis?’; boodschappen, boodschapjes; het mannetje met het ‘katerntje’ postpapier...

Tingeling, tingeling, tingeling...

Ik vind het tòch een lief geluid. Alles wat vaderlandsch is, vind ik op dit oogenblik lief en aandoenlijk. Hoe lang zal die teedere stemming duren...?

Hollandsche braafheid

Als men jaren lang, achter elkaâr, in het buitenland vertoeft, zonder zelfs vaderlandsche zomers te genieten, wijkt het geboorteland terug in eene illuzie. En meent men, meende *ik*, zelfbanneling, dat in Holland eene zekere naïve braafheid was, waarmede ik bedoelde een patriarchale deugdelijkheid, eene psychische eerlijkheid in voelen en denken...Ik geloofde, bij voorbeeld, in eene litteraire braafheid, in eene braafheid op alle andere kunstgebied in Holland. Om te blijven bij de litteratuur: als ik van buitenlandsche litteraire zeden hoorde, riep ik hoog:

- Zoo iets is bij ons onmogelijk!!

Als ik hoorde van litteraire nijdigheden, jaloezieën, en wat dies meer zij, riep ik hoog:

- Bij ònze letterkundigen bestaan die gevoelens niet!

Want ik leefde in de illuzie...

Nu weet ik, dat het overal, en ook hier, precies het zelfde is.

Dat kan ook niet anders. En mijn idealistische vergissing was dom, maar wel liéf, jegens de Hollanders.

En daarom - hiér komt de Waardelooze Opmerking - is het goed zijn geboortegrond eens jarenlang niet terug te zien. Men krijgt dan allicht eene illuzie, als de mijne was: dat uw vaderlanders *beter* zijn dan de buitenlanders, die u omringen, op welk 'gebied' ook.

En taant later de illuzie, nu, dan moet u dat niet àl te veel bedroeven. Want men heeft dan toch de illuzie *gehad*, en Illuzie is eigenlijk alles.

Kastanjeboomen

Bloeiende kastanjeboomen zijn de Kerstboomen van het voorjaar.

Dit is een beeld (bloeiende kastanjeboomen = voorjaars-kerstboomen), dat ik nog nèrgens heb ontmoet, zelfs niet in mijn eigen boeken.

Mocht gij echter het beeld wèl ontmoet hebben, dan is mijne Opmerking hier zéér te recht op gemerkt, want zij heeft dan absoluut geen waarde.

Mocht gij echter met mij bekennen, dat gij het beeld hier voor de eerste maal ontmoet, dan moet gij het dadelijk schrappen uit deze Opmerkingen, wilt ge? Want een nieuw beeld, een nieuw taalbeeld, een nieuwe beeldspraak is *te* waardevol om het geene waarde toe te kennen.

Intusschen, zijt gij het hiermeê niet met mij eens, dan kunt gij, ook in dit laatste geval, het beeld behouden in deze rubriek en er meê doen wat ge wilt: zelfs het gebruiken als ge een voorjaarsimpressie mocht schrijven. Wil het dan van mij aannemen als een klein voorjaarsgeschenk: geen dank...

Nijdige vriend

Gisteren ontmoette ik hem, toen ik de bloeiende voorjaars-kerstboomen opmerkte. Hij hield mij staande en zeide nijdig:

- Schrijf je Waardelooze Opmerkingen in de ‘Haagsche Post’?

- Ja,...stotterde ik, opgeschrikt uit mijne flânerie van opmerkingen.

- Zoo, hernam de nijdige vriend. Denk je, dat ik je niet door zie? Je doet het uit verregaande ijdelheid. Want je denkt in je zelven, dat de minste ‘Waardelooze Opmerking’ van jou tòch eigenlijk heel wat waarde voor je lezers zal bevatten...

- Bij alle Goden! verdedigde ik mij. Daar heb ik geen oogenblik aan gedacht!!

- Je doet het ook uit overdreven nederigheid, ging nóg bitser de nijdige vriend door.

- Hoe leg je dàt uit? vroeg ik angstig; ik bééfde door mijn arme zenuwen, met het vage bewustzijn, dat ik iets vreeslijks deed, met ‘Waardelooze Opmerkingen’ te schrijven.

- Je denkt in jezelven, nijdaste de nijdige vriend mij toe; dat je ‘Waardelooze Opmerkingen’ minstens even interessant zijn als je dikke boeken en zelfs je feuilletons.

- Maar wat denk *jij*? hield ik hem bij een knoop vast.

- Dat ik - je dikke boeken en zelfs je feuilletons laat ik ter zijde - óók wel zoû kunnen schrijven, net als jij, hoor, van die Waardelooze Opmerkingen voor de ‘Haagsche Post’!

- Wèlke, bij voorbeeld? tartte ik hem, nu ook nijdig.

Hij bitste ze mij in het gezicht. Het waren er drie. Ik geef ze u de volgende week, maar onder mijn eigen naam.

Zuiver Nederlandsch

Velen verwijten mij, ook al ben ik jaren lang uit Den Haag weg geweest, dat ik Haagsch spreek. Het is mogelijk, ik wil er niets tegen zeggen. Maar wij, Hagenaars, verwijten de Amsterdam-

mers, dat zij Amsterdamsch spreken. Hagenaars en Amsterdammers verwijten Rotterdam, dat het Rotterdamsch spreekt. Groningen verwijt Gelderland, dat het Geldersch spreekt en omgekeerd. Ik vermoed, dat Limburg Zeeland iets te verwijten heeft en vice-versa. En nu wil ik geene Opmerking maken, maar een Vraag stellen, van zoo weinig gewicht, dat ze pendant wordt met eene Waardelooze Opmerking. Een vraag, die ge, lezer, lieve lezer, lieve Amsterdamsche, Rotterdamsche, Noord-Nederlandsche, Zuid-Nederlandsche lezer, niet behoeft te beantwoorden, als ge er geen gat in ziet:

Vraag: Wàar wordt zuiver Nederlandsch gesproken?

Cosmopolitisme

De Oorlog is alleen gekomen om ons onder het oog te brengen, dat wij vele verkeerde meeningen ons hadden aangewend.

Zoo over het Cosmopolitisme. Nu de Oorlog gekomen is, zien wij, dat het *niet* bestaat. Het was een illuzie, een beetje van snobisme, meer misschien van ideaal. Maar het bestaat niet, noch voor idealisten, noch voor snobs.

Wij zijn geen ‘cosmopolieten’ meer. Ik dacht het te zijn in Nice en in Rome. Ik weet nu, door den Oorlog, dat ik niets ben dan Hollander. Jaren lang heb ik verblind rond gezwalkt. Ik zoû die jaren echter niet willen missen. Verblinding is meestal zalig...

Wie heeft de illuzie van het Cosmopolitisme uitgevonden? Ik herinner het mij niet meer. Die man is vermoedelijk dood of héél oud. Hij zal zich niet bekend maken, als hij leeft, de arme, oude dwaas.

Een andere verkeerde meening, die wij wellustigjes koesterden, is die op welke wij prat gingen: dat wij hooger staan dan de oermensch eenmaal in het oerwoud. Wij staan geen sportje hooger. Maar de oermensch was naakt en harig; wij zijn glad geschoren en liepen gehuld in alle élégances der huichelarij en zelfverblinding. Die zijn nu vrijwel afgevallen.

Als ik des avonds laat bij toeval door de eenzame Parkstraat loop, vrees ik wel eens, tijdens dezen Oorlog, dat uit de Oranjestraat iemand komen zal, die mij vermoorden wil en tast ik naar den revolver, dien ik niet draag...

In Italië doolde ik 's nachts, steeds revolverloos, door donkere misdadigers-sloppen, met een argeloos, engelachtig gemoed.

Toen, en dàar, dacht ik heusch, dat wij hooger stonden dan de oermensch eens. Nu, en hier, weet ik, dat ik in de verkeerde meening leefde. Dat heeft de Oorlog mij geleerd.

Toch *is* de Oranjestraat veiliger dan een donker, Florentijnsch slop.

Flauw zijn

Niets is verstandiger dan nu en dan ‘flauw’ te zijn.

Misschien is deze Opmerking te paradoxaal om waardeloos te zijn. Misschien heeft mijne opmerking wèl eenige waarde. Maar zoo nauw nemen wij onzen titel niet, niet waar?

Vrouwen zijn zelden ‘flauw’. Zij zijn geestig of niet, satiriesch of niet, hatelijk of niet, maar ik herinner mij geen vrouw, die ‘flauw’ kon zijn. Het is misschien bij haar een onbewuste aesthetiek: valt eene ‘flauwiteit’ haar in, dan uiten zij die niet, vagelijk voelende, dat de ‘flauwiteit’ haar slecht zoû kunnen staan.

Mannen, die heusch ‘flauw’ kunnen zijn, zijn meestal mannen, die met het hoofd werken. De ‘flauwiteit’ is hun even eene ontspanning, de ‘flauwiteit’ is hun geest weldadig.

Ik heb een dominé gekend, godgeleerde, een charmanten, prettigen dominé. Als hij uren lang gestudeerd had in de Hebreeuwsche teksten van het Oude, in de Grieksche teksten van het Nieuwe Testament, kon hij allergezelligst ‘flauw’ zijn en deed een kater na, die een kat over de daken achtervolgt in een liefdezwoele Meie-nacht. Hij deed het heel ‘flauw’ en het was héél goed.

Als ik mijzelven citeeren mag als een werker-met-het-hoofd, die wel eens ‘flauw’ is, dan zoû ik u willen verraden, dat ik be-

roemd ben om mijne geïmprovizeerde Nederlandsche vertalingen van Trovatore, Lucia di Lammermoor en Faust. Ik voer dan die opera's op en speel en zing ze, in het verkort, *heelemaal alleen.* Dat wil zeggen, ik mimeer óók gordijn, souffleur, orchest, ballet: enfin, ik doe veel meer dan sopraan, tenor, baryton en bas zingen.

Deze vertalingen, *niet* geschikt voor de aanstaande Nederlandsche Opera, behooren tot mijne meest geslaagde en mijn weldadigste ‘flauwiteiten’.

Er zijn menschen, die geene ‘flauwiteiten’ begrijpen. Zij behooren meestal (ik generalizeer nooit) tot de dorre zielen. Eens vertoonde ik een mijner ‘flauwste’ en meest geslaagde opera-scènes - uit de Lucie met het Lamme Oor - aan eene dorre ziel. (Ik wist niet, dat *hij* zoo eene dorre ziel had, anders had ik het nóóit gedaan!) Ik sloeg een figuur als een plank.

Laat mij u dezen raad geven: probeer eens ‘flauw’ te zijn, als ge het nog nimmer waart. Gij zult dan, lukt het, een zalig gevoel over u krijgen, als ge niet een dorre ziel zijt.

Er is alleen dit: eene ‘flauwiteit’ moet kort duren. Nauwelijks een paar minuten. Mijne opera-vertooningen duurden niet langer. Maat is het geheim van alle levensgenieting. Ook van ‘flauwiteiten’.

Margriet

Margriet is er ingeloopen. Zij heeft werkelijk gedacht, dat ik één oogenblik zoo pedant ben geweest - in haar toon schuilt door, dat zij mij pedant vindt voorjaarsprezentjes van beeldspraak uit te deelen - te gelooven, dat ik een nieuw beeld had gevonden: bloeiende kastanjeboomen = voorjaarskerstboomen. Margriet, het spraakbeeld komt niet alleen voor in ‘De Vrouw en haar Huis’, maar bij Théophile Gautier, d'Annunzio, Zola en ik weet niet wie al meer...En daarom was mijne Opmerking over die, zéér juist opgemerkte, anachronistische Kerstboomen er een prachtige want absoluut waardeloos, ik meen niet nieuw.

Margriet, laat mij u zeggen, dat gij u te hoog had moeten houden om te reageeren op mijn waardeloosheid. En dan nog dit: er *zijn* geen nieuwe spraakbeelden meer te zeggen, o, Margriet. Zij zijn *allen*, sedert de duizende jaren, dat er dichters bestaan, gezegd...

Margriet, gij zijt er ingeloopen.

Persgeheim

Een vriend van de ‘Haagsche Post’ ontmoet ik, wie doet er niet toe.

Hij zegt mij, heel ernstig (hij is een degelijk man):

- Meneer, u schrijft Opmerkingen van Geen Waarde voor de ‘Haagsche Post’. Ziet u zoo neêr op de ‘Haagsche Post’, dat u haar alleen Waardelooze Opmerkingen toestaat??

De vriend van de ‘Haagsche Post’ fronst berispend zijn degelijk voorhoofd.

Een oogenblik sta ik ontsteld. Ik neêr zien op dat gezellige weekblad, de ‘Haagsche Post’!! Ik dènk er niet over. En om mij te verdedigen, moet ik wel een geheim verraden:

- Meneer, antwoord ik den degelijken meneer met het berispend fronsende voorhoofd. Ik zal u de kwestie uitleggen. De ‘Waardelooze Opmerkingen’, die ik in de ‘Haagsche Post’ schrijf, spruiten voort uit een geheime overeenkomst tusschen de Redactie en mij. Ik schrijf Waardelooze Opmerkingen voor de ‘Haagsche Post’ alléén met het doel om in de rubriek ‘Correspondentie’, Waardevolle Tegen-opmerkingen tegen mij uit te lokken. Tot nog toe is het mij slechts éénmaal gelukt. Maar ik laat den moed niet zinken. Mijne Opmerkingen moeten nóg waardeloozer worden dan zij zijn. Ziet u, de Redactie zond er mij reeds drie terug, omdat ze niet waardeloos genoeg waren. Het is een héële moeite, hoor, absoluut Waardelooze Opmerkingen te moeten maken...

- Zit zóó de vork in de steel? zegt de vriend van de ‘Haagsche Post’, met een opgeglansd gelaat.

- En zelfs de steel in de vork, meneer.

- Nu, dàn is het goed! zegt uw vriend, o ‘Haagsche Post’, en drukt mij stevig de hand.

Maar helaas, een persgeheim is vrij gegeven...!!

Lelies en tulpen

Er staan, in een groote vaas, lelies naast mij te geuren.

Het is vreemd, dat de dichters, even als zij eeuwen geleden al bloeiende kastanjeboomen voorjaarskerstboomen noemden, lelies noemden als de pure symbolen der Onschuld en Maagdelijkheid. Lelies hebben, integendeel, voor mij eene vreemde mengeling van trotsche voornaamheid en zwoel geurige zinnelijkheid. Zij gelijken voor mij nooit op maagden, maar veel eerder op trotsche, voorname vrouwen, en die niet kùnnen verbergen de verlangens harer hijgende zielen. Deze ‘onschuldige’(?), hoogmoedige, prachtige bloemevrouwen weten àlles, reeds voordat de zomer begint...Maar zij blijven steeds patricische wezens, in den glans harer satijnige blankheden en alléén binnen het geheim harer even ontslotenen kelk, zult gij iets raden van het geheim harer zinnen, om dien forschen stamper tusschen die zwaar goudene meeldraden...

Hare zusters, die later in den zomer zullen komen, zullen niet meer zijn als zij. De tijgerlelies zullen zijn, niet meer de patricische hartstochtvrouwen, maar de onbeschaamde courtizanen; haar witte kleed zal zijn gevlekt, als met wijn en bloed, als met het purper van alle zonden; zij zullen hare bloembladeren onmatig wringen in alle lascive houdingen van verlokking; zij zullen, op hare stengelen, in een vaas zich kronkelen met vreemd perverse verlangens, in een tijgerachtige nevroze, die bijna indecent wordt, als zij een paar dagen op uw tafel staan...

Maar tulpen zijn kuische bloemen. Zij mogen op gekweekte, lange steelen zich sierlijk gratieus even slingeren uit de vaas, zij mogen in Hollandsche bloemevelden in rijen staan, stevig van

Hollandsche gezondheid, nooit wekken zij eene andere gedachte op dan die van reinheid, zelfs als zij gloeien van geel en rood. Want in hare zedig gesloten kelken schuilt immer de kleine elf van het sprookje, het mannetje voor Duimelijntje, het miniatuur-sprookjesprinsje, in liefste kinderlijkheid en volstrekt onwetende onschuld.

Tulpen zijn kuische bloemen maar nooit zal een dichter durven zeggen: ‘zij was een maagd, als een tulp zoo kuisch’.

En als hij zegt: ‘zij was een maagd, zoo kuisch als een lelie...’ dan zie ik naar de lelies naast mij, die mij bijna bezwijmelen met hare hartstochtgeuren en denk:

- Noù...

Raadsel

Het is zeer moeilijk een raadsel, u opgegeven en opgelost, te herhalen, als ge distrait zijt.

Dit is misschien een zeer Waardelooze Opmerking, maar de toelichting volge hier, in alle geval.

Twee vrienden zitten voor een Whisky-Soda, ik meen -Apollinaris. De een zegt wat flauw en dartel:

- Wil ik je er een opgeven...? Hoor dan. Mijn geheel is een meisjesnaam. Mijn eerste is iets, dat altijd dóór gaat. Mijn tweede is naár, als het van een aap is...
- Van een aap...? herhaalt de vriend, die distrait is.
- Gedecideerd is mijn tweede naár als het van een aap is, herhaalt de dartel-flauwe, of flauw-dartele, als ge liever wilt. Mijn derde, gaat hij voort; is iets, dat je nóóit uit doet...
- Hoe vies! meent de vriend, die distrait is. En het geheel? herhaalt hij.
- Dat hèb ik je al gezegd, is het antwoord. Is een meisjesnaam.
- Ik zal het nooit raden, meent de wel-eens afgetrokkene.
- Nou dan, het is: Caroline...
- Caroline? Mijn eerste is Ca...??

- Mijn eerste is *Car* en gaat altijd door, want je zegt altijd *Cargadoor*, en nooit *Car-sta-stil.* Mijn tweede is *olie* en naar als het van een aap is, want je zegt - hij wijst op de fleschjes vóór zich - dat Aap-olie-naar-is en nooit dat Aap-olie-lekker-is. Mijn derde is *ne*, want je zegt altijd *doe-aan-nè...*

- Hè? zegt de vriend, suf.

- *Douanè*, herhaalt de ander; en je zegt nooit *doe-uit-nè.* Mag ik je nog eens inschenken?

Vriend grinnikt.

- Toch wel leuk...! meent hij, knikkend.

Drie dagen daarna wil hij op zijn beurt het opgegeven en opgeloste raadsel het licht doen zien.

- Ik zal je er een opgeven, zegt hij tot een anderen vriend, terwijl zij samen ergens lunchen, met ieder een pot bier voor zich. Mijn geheel is een meisjesnaam...

- Goed, zegt de vriend, zich spitsend.

- Mijn eerste is een cargadoor; mijn tweede is wat wij hier drinken en naar als het van een aap is; mijn derde is de douane...

- Ik zal het nooit raden, meent de vriend en drinkt zijn pot bier uit; maar bier komt toch nóóit van een aap...? Wat is het geheel?

- Caroline! juicht de afgetrokken vriend en glimlacht begrijpelijk vertrouwelijk.

Wederblik van bedenkelijk er-nièts-van-snappen van den vriend, wien de ‘aannemer’ een nieuwe pot bier voor zet. En de afgetrokkene:

- Ja, eigenlijk vind ik het nù toch óók geen aardig raadsel meer. Aannemen, één Aap-olie...àch, ik meen, één Pilsner!

Eén grein waardelooze levenswijsheid

Er behoort in het leven een immense energie toe om *iets* te doen.

Met iets-doen versta ik òf werken, òf genieten.

Om dus te ‘genieten’ of te ‘werken’ behoort er in het leven een immense energie.

Want ons geheele leven van modernen mensch - bijna - is ingenomen door bezigheidjes, die nòch werk, nòch genot zijn.

Als ik slaap, werk ik niet en geniet ik niet: slaap komt mij eenvoudig toe; *überhaupt* leef ik weinig als ik slaap. Als ik opsta, mij baad, mij kleed, ontbijt, werk ik niet en geniet ik ook niet zeer bizonder: dat alles is eenvoudig iederen-dag terug keerend slavenwerk. Als ik een nieuw costuum ga passen, hemden bestel, noodige dingen bestel, thuis kom en drukproeven corrigeer, (waarbij meestal kritiek van den zetter: 'Meneer, uw copie is van daag *heelemaal* niet te lezen.') werk ik niet en geniet ik niet. Want drukproeven corrigeeren is géén levenswerk, maar wederom alleen maar slavenarbeid. Ge begrijpt wel: iets-doen = werken = levenswerk verrichten. Geen drukproeven corrigeeren dus.

Welnu, eigenlijk is onze geheele dag met slavenarbeid gevuld en wij moeten een immènse energie hebben - ik herhaal het u, om het u goed onder den neus te wrijven - om *iets te doen.* Noemen wij allerlei nuttelooze briefjes lezen en (soms) beantwoorden werken? Noemt gij belasting-biljetten invullen genieten?

Wat ik dan wel werk noem, werk, waartoe behoort zoo een immènse energie? Levenswerk? Voor u zéér zeker *niet* mijne Opmerkingen lezen. Misschien hebt ge er zelfs ook geen 'genot' van. Voor mij...wat? Een roman schrijven? Nu ja...dat is wel een aardig werk, bijnà misschien een levenswerk...Maar mijn echtste levenswerk is toch véél meér...niets doen. Maar dan ook absoluut wroegingloos (van wege géén drukproeven en te beantwoorden briefjes en in te vullen belasting-biljetten). *Niets-doen.* Compleet *niets-doen.* Lui, de handen onder het hoofd, liggen op een duin of onder een boom, of op een chaise-longue...Van hooibergen heb ik ook heerlijke souvenirs...

Ja, dat was tóen pas 'levenswerk': een heelen middag op een hooiberg liggen! Welke moderne 'lever' heeft daar nu nog tijd toe!

'Genieten' is, meent ge, misschien eerder te bereiken in ons met prutsige bezigheidjes overvulde moderne leven?

Hm...ik weet het niet. Ik denk van niet. Ik rook niet, weet ge;

en gij, die misschien wèl rookt, zelfs onder uw ‘levenswerk’, zoudt mij kunnen verzekeren, dat gij tijd hebt om te ‘genieten’. Maar onze genietingen zijn eigenlijk moeilijk te bepraten, hoewel de Duitschers wèl van Genuszmittel praten en daar bedoelen ze iets héél naïefs en eenvoudigs meê. Bijvoorbeeld cacao en asperges. Omdat nu onze genietingen moeilijk te bepraten zijn (de Opmerkingen er over zouden te veel Waarde verkrijgen), schei ik uit met mijn levenswijsheid, ook omdat ge al veel meer dan één grein beet hebt.

Alleen dit nog: als ge u werkelijk eens hartstochtelijk overgeeft aan uw levenswerk - laat ons veronderstellen aan uw roman - of aan uw genot - laat ons veronderstellen: een dagje uit, met haàr, in een auto en dan soupeeren in een landelijk hôtelletje, waar niemand u kent - hóevéél drukproeven hebt ge dàn niet te corrigeeren, als ge thuis komt, hoéveél briefjes (niet of) wel te beantwoorden, hoéveél belasting-biljetten (in Holland) niet in te vullen!

En dan zult ge het met mij eens zijn:

Er behoort in het leven een immènse energie toe om *iets* te doen: te werken of...te genieten.

Hoe, wie, of wat?

Wederom word ik ergens, waar doet er niet toe, geïnterpelleerd over mijn Waardelooze Opmerkingen. Is dit niet de derde maal?? - Meneer, zegt de interpellator. Het is verschrikkelijk u tegenwoordig te lezen. Ik weet nooit wat ik aan u heb. Of u ernstig is of gekheid maakt. Of u de menschen voor den gek houdt - om nièt een krachtiger woord te gebruiken - of dat u iets liefs en aardigs zeggen wilt. Bij voorbeeld, die Kerstboomen, ik meen die voorjaarskerstboomen. Is dat nu een nieuw beeld, door u gevonden en bij toeval ergens anders - de dingen hangen in de lucht - óók gevonden of is waarlijk een nieuw beeld, een nieuw spraakbeeld, als u zegt, niet meer te zeggen, zelfs niet door een talentvol schrij-

ver? Ik heb zoo een idee, dat u morgen precies het tegenovergestelde kan zeggen van wat u van daag vertelt. En zelfs meenen. En zèlfs voelen. Toe, doe toch niet zoo vreemd, zoo vaag. Zoo moeilijk. Maak ons toch niet zoo in de war. Dat van dien trouwring, is dat nu nièt ironiesch bedoeld? Of tòch wel? Critizeert u hèusch geen moderne dingen, uit angst niet modern te zijn, of lapt u die angst aan uw laars? Die geheime overeenkomst tusschen u en de Redactie van de 'Haagsche Post', *is* die heusch met een contract verzekerd? Weet u waarlijk niet waar ze Nederlandsch zuiver spreken?? Kom, u houdt me den gehéélen tijd voor den gek. Ik màg u wel, weet u; ik hoû wel van ènkele van uw boeken. Maar u moet me niet zoo den geheelen tijd vèr...ik meen vóór den gek houden. Ziet u, ik ben een eenvoudig mensch. Ik móet weten wat ik aan u heb. Ik ben een degelijke Hollander en u is zoo ijl, zoo vreemd, zoo vaag. Zal u nu voortaan precies de dingen zeggen, zooals u het meent??

- Gaarne meneer, antwoord ik den braven interpellator; zoodra ik voor me zelven wéét hoe ik het meen. En voel. En dan, zoodra ik weet of de Centralen of dat de Gealliëerden gelijk hebben. Of hebben ze beiden gelijk?? Misschien geen van beiden, hè?

De brave interpellator kijkt me diep weemoedig aan. Hij schudt het hoofd, maakt een gebaar van doffe berusting en gaat zijns weegs. Sedert wanhoopt hij aan mij.

Het blonde bed

Dit is wederom zoo een dichterlijk beeld, dat nergens nog genoemd is, zelfs niet in Het Huis van de Huisvrouw. Het Blonde Bed...dat zijn de duinen, die Moeder Natuur, zoo tegen den zomer, opschudt, ten gerieve van wie rusten willen, het zij te zamen, het zij alleen.

Weeke kussens van zand, peluws van zand, kussens vol duizende korrels schudt Moeder Natuur bij Scheveningen zorgzaam voor hare kinderen op.

De meeste dier kinderen zijn minnende paren, heusch nooit in badkostuum, maar voegzaam gekleed. De meisjes zelfs, al is het nog zoo warm van zwoelen zomer, mèt manteltjes aan. Weet ge waarom? Om zich óver het kopje te trekken en dan in het manteltje, dat kuisch over het gezichtje ligt, nog op den koop toe te trekken den kop van een militair of anderszins. En dan zoo gezelligjes te blijven in het, dunkt mij, wel wat warme maar toch gezellige manteltje-mysterie:...twee - -, drie - - -; één lange -----

Genrebeeldjes, alleen te zien in het zand van Hollands duinen, van Hollands moederlijke duinen, van Hollands door Moeder Natuur lekkertjes opgeschud Blonde Bed...

Het blonde Bed: een mooi, nieuw, dichterlijk beeld.

Ik geef u het dìtmaal niet cadeau: ik hoû het voor mezelf.

De vierde

De vierde Interpellator.

- Meneer, u schrijft voor de ‘Haagsche Post’...
- Nu ja, ik weet het al. Is het een interview?
- Neen, dat niet precies. Maar toch zoû ik gaarne weten...
- Wat dan?
- Hoe u het doet om over *niets* te schrijven.

En de interpellator kijkt mij driest aan, met een blik, die ‘ongunstige kritiek’ beduidt, over de Waardelooze.

- Dat zal ik u zeggen, meneer. Ik schrijf - u zegt het heel goed - over *niets*, en dat met ternauwernood enkele woorden. Dat doe je alleen, als je *iets* geschreven hebt, en dat met héel véel woorden.
- Zoû u dan liever toch niet over *iets* schrijven, met wèl wat woorden?
- Neen meneer, want mijn geheime wensch is eigenlijk eenmaal over nièts meer te schrijven met heelemaal geen woorden. Daar streef ik naar en daar zal het eindelijk wel toe komen. Dag meneer.

Lichte dagen

Zeker, de menschen wenschen allen, in hun leven meer lichte dan sombere dagen van de goden te ontvangen, meer zonneschijn dan schemering, en toch spreek ik, dezer lichte dagen, vele menschen, die de nieuwe, lange, lichte dagen niet heel goed verdragen kunnen. Het zijn de iet of wat nerveuze zielen, die vinden, dat (na een zeker uur, waaraan zij zich, mèt het verschil der seizoenen, gewend hadden van hunne kinderjaren af) het àvond moet worden, het moet gaan schemeren en dan duisteren voor de nacht. Zij vinden het nieuwe geschenk der goden, de lange, lichte avonden niet in harmonie met hunne zielestemming van tien en elf ure des avonds: nièt wanneer zij zich gereed maken om vroolijk te soupeeren, nièt wanneer zij zich voorbereiden eens vroeg naar bed te gaan. Die eindelooze avonden met bleeke hemelen van witte schemering doen hen denken aan hun zomerreisje in Noorwegen, op weg naar de middernachtzon en zij behielden van dat hyperboreïsche fenomeen zoowat de zelfde nerveus makende souvenirs.

Maar de goden, die hun dit geschenk gaven, waren wijze, praktische, sentimentlooze goden, die niets wisten van nevroze en van nerveuze menschen en zij dachten de menschen er erg meê van dienst te zijn en zij dachten niet aan wie eindelijk moê van het lange licht konden worden en dan smachten naar de fluweelige nacht.

Zoo zullen de menschen nóóit tevreden zijn, trots àl de geschenken der goden. En zoo zoû ik, ten slotte, deze ‘Waardelooze’ kunnen formuleeren in dezen vorm:

Al maakt het licht blijde, te lange lichte dagen maken den gevoelige melancholiek...

Nog eens zuiver Nederlandsch

Of ik werkelijk niet weet waar het zuiverst Nederlandsch wordt gesproken? Natùurlijk wel; mijn eerste bewering was maar een grapje. Zuiverst Nederlandsch wordt gesproken in Den Haag, des avonds, tusschen negen en elf ure, in Vlaming-, Spui- en Wagenstraat, of 's Zaterdagsavonds - zelfde uren - op de Groote Markt.

Ongeregeld leven

Niets is zoo gezond en goed voor den mensch als ongeregeld te leven.

Het is een absoluut verkeerd idee te denken, zoo als dikwijls gedaan wordt, dat een geregeld leven goed en gezond is. Wie altijd op den zelfden tijd naar bed gaat en opstaat, wie van zoo laat tot zoo laat voor zijn schrijftafel zit, steeds om zoo laat dejeuneert en dineert, steeds om zoo laat wandelt tot dien éénen boom in het bosch, is oud vóór zijn tijd en verwelkt naar lichaam en ziel. ‘De mensch heeft afwisseling noodig’, zegt men; ik zeg: voortdurende afwisseling is een levenswet. Opstaan nu eens vroeg en dan laat, naar bed gaan nu eens laat en dan vroeg en zijn dagen verdeelen in telkens andere afdeelingen en dejeuneeren en dineeren en soupeeren op telkens andere uren is het eenige middel om niet te versuffen. Nu weet ik wel, dat honderde menschen door hun ambt gedwongen zijn zich aan regelmaat te onderwerpen, maar vergeet niet, dat een ‘ambt uit-oefenen’ niet dienstig is om goed en gezond te leven, volgens mijne opvatting. Natuurlijk kan niet iedereen auteur zijn, een zeer gezonde en goede levensbezigheid, hoewel die van schilder nóg beter en veel gezonder is. Schrijvers en schilders hebben nu eenmaal veel voor boven ambtenaren, officieren en zelfs tooneelspelers, die ook aan veel te veel regelmaat zijn gebonden en dus geen gezond en goed - ik meen materialistisch en hygiënisch goed - leven leiden.

Wie het met mij eens is, zij zoo beminnelijk zich bij mij aan te melden, - adres ‘Haagsche Post’ - zoo mannelijk als vrouwelijk. Want ik denk er over een Club van Ongeregeld Leven op te richten, om eindelijk eens, met eensgezinden en sympathieken, goed en gezond te bestaan. Dat wil dus zeggen: zéér ongeregeld. Soms overdag slapen en des nachts nièt slapen. Eten, werken, wandelen, tuffen, desnoods vliegen op telkens wisselende uren. Wie bleek is, zal met dit leven blozen; wie slecht slapen, goed slapen; wie geen eetlust heeft, gelijk een beer worden; wie melancholiek was, jubelen over de schoonheid zijns telkens verschillenden levens. Oogen zullen flonkeren, harten sneller slaan enz. enz. Nieuwe electriciteit zal jagen door de aderen en de oude, doffe mensch zal een nieuwe Oppermensch worden.

Is de Club echter tot stand gekomen, dan kieze men mij liever noch als Prezident, noch als Sekretaris, het geen men, beleefdheidswille, zoû kunnen doen. Want dat zijn toch weêr ‘ambtjes’, hoe ongeregeld zij ook zouden blijken te zijn en ik ben jùist zoo blij geen ambt te bekleeden. Mondeling alle nadere inlichtingen: daarbij wissel ik gaarne van gedachten hóe dit clubleven zoo ongeregeld mogelijk in te richten.

Epigrammen

Epigrafische inleiding

Zoo ik misschien eens probeeren ga epigrammen te schrijven, zullen dit zeer zeker zéér moderne epigrammen zijn, o lezer, en niets hebben van de epigrammen, de antieke, van Martialis en andere Latijnsche epigrammatici. Maar toch, bij wijze van inleiding, wil ik wel even wat praten over die antieke, Latijnsche epigrammen, opdat wij elkander goed verstaan. Een Latijnsch epigram, een ‘opschrift’ was meestal - ge herinnert het u zich - al héél kort, nauwelijks tweeregelig; *distichus*, dus *distichon* en in deze beide, Grieksch betitelde maar Latijnsch klinkende regels wisten de knappe epigrammatici te zeggen alle humor, ironie, sarcasme, satyre zelfs, die zij op dat oogenblik voor mensch, dier of ding in zich voelden op borrelen. Die epigrammen waren geestig, bits, hatelijk, spottend en zelden gevoelig of teeder gestemd: zij waren korte zweepslagjes of elegante tikjes met dat lange, dunne, ivoren stokje, dat wandelstokje van een Petronius; zij waren schijnstootjes zóó vlug, dat de ander geen tijd tot pareeren had, worstelgrepen, zoo ontzettend behendig, dat de ander op het tapijtje lag vóór hij het zich bewust was en wèg was weêr de epigrammaticus en keek om een hoekje nog om.

Het Latijn is heel kort en geserreerd. Hoe is om die korte geserreerdheid in der tijd Horatius mijn wanhoop geweest! Maar hij hoeft niet een Horatius te zijn, mijn epigrammendichter, om in twee simpele, korte regeltjes een geheele satyre te bevatten zoo als

in die tijden soms een holle edelsteen bevatte een enkele droppel gif! Het is wèl, naast het talent van den speelschen, dartelen, prikkenden dichter, ook om de bizondere eigenaardigheid van die taal, dat in enkele woorden, enkele gracieus door elkander geslingerde zindeelen, één zin is te zeggen, die kan zijn als de steek van mug of wesp of ook alleen maar het vlugge gebaar van uitgespreide vingers, die een lange neus tegen u maken. Of, zoo niet hatelijk en ironisch, op tal van verschillende wijzen een waterdruppel zeggen, die in het midden van een kristal niet door tijden en koude stolde, zooals Claudianus in zijn epigrammen zoo bevallig negen malen wist te bezingen.

Neen, zoo kort bevallig, zoo snel hatelijk, zoo vliegvlug sarcastisch kunnen mijne epigrammen niet meer zijn. Onze moderne taal - misschien wel om der meerdere schakeeringen wille - wil met meerdere woorden worden gezegd dan het korte, geserreerde Latijn; wat wij een ‘puntdicht’ noemen is al heel zelden een Latijnsch epigram omdat noch puntdichterlijke geest vaak over den modernen mensch vaardig wordt, noch de aan nuancen overvolle taal toelaat in maar een pààr regels ons te voldoen, die zoo veeleischend zijn geworden óm die nuancen zelve. Zoo ik mij eens aan epigrammen waag, zullen zij ten eerste zijn in proza, dus ook langer dan een distichon was, maar dan toch ook weêr zoo kort mogelijk; een kleine sport dus van taal, om u over deze en die, over die en dat even te zeggen dat wat ik meen...of niet meen.

De lezer van zulke epigrammen, zulke moderne proza-epigrammen moet een beetje op zijn hoede zijn, niet al tè degelijk - Hollandsche kwaliteit! - de luchtige, vluchtige woorden wegen op zijn hand, die géén goudschaaltje is...

Maar wat doe ik, wat dóe ik! Degelijk Hollandsch, ga ik u daar alles vertellen wat ik eerder verzwijgen moest! Ja, men kàn toch zijn aard niet verloochenen. Ik wil u lichte, luchtige proza-epigrammetjes geven en ik begín met een inleiding; ik zie zelfs kans een Griekschen uitgang u toe te gooien, ik, die mijn Grieksch vergeten ben, ik spreek u van Latijnsche auteurs, die ge niet behoeft gelezen te hebben om toch wel even *mijne* epigrammen te

kunnen genieten. En tot overmaat van degelijkheid ga ik u dan nog zeggen hóe ge eigenlijk die epigrammen hebt te lezen, om er niet in te loopen. Ach, weet ge, dat komt eigenlijk hierdoor, dat er geen kwaad haar aan mijn schedel schuilt, dat ik, die mij nu ga opwerpen als epigrammaticus, bang ben een vlieg kwaad te doen, omdat ik dan zèlve zoo een verdriet daarvan heb, enfin, in één woord, dat ik ongeschikt ben met Martialis of met Pietro Aretino op één lijn te staan. En daarom schei ik maar gauw met mijn inleiding uit en zult gij, lezeres, die nooit voorredenen leest, ook gelijk hebben deze inleiding over te slaan. Die er eigenlijk ook geene geworden is, want nu ik haar overlees, zie ik, dat ik heelemaal niet gezegd heb wat ik van plan was u te zeggen, hoewel dat toch eigenlijk maar het beste in de wereld is om goed begrepen te worden...

Nu, wat ik eigenlijk wilde zeggen is, dat...mijne Waardelooze Opmerkingen reeds epigrammen waren, dat ik dus reeds epigrammen schreef onder den titel van Waardelooze Opmerkingen en voortaan Waardelooze Opmerkingen schrijven zal onder den titel van: Epigrammen.

Jij en U

Er wordt mij gevraagd eene Waardelooze Opmerking...neen, neen, hoor, een Epigram meen ik, te geven over ‘de echt-Hollandsche moeilijkheid, die het U-zeggen en jij-en-jou-spelen kan opleveren...’

Ik wil met pleizier even over de kwestie denken, om mijn vriendelijken correspondent (wiens naam ik niet goed ontcijferen kan) ter wille te zijn. Maar de moeilijkheid is...dat ik in de kwestie geene moeilijkheid zie en ook niet zie, waarom zij echt-Hollandsch zoû zijn.

Waar het hart vol van is, vloeit de mond van over; als ik dus vol van joù ben, vloeit het *jij* mij over de lippen; als ik niet zoo erg vol van ù ben, welt het veel dunnere ù op in ons gesprek. Zoodra ik

joù bij den naam noem, die naam zij Karelsen, Frits of Marie, speel *ik* ook dadelijk jij en jou, want nooit zal ik zeggen: Karelsen, wilt u nog een sigaar; maar wèl: Karelsen, rook je niet meer? Dus ook: Marie, wil je een ijsje met me eten, en niet: Marie, wil u mij bij Berenbak vergezellen? Ik geloof dus, dat de Hollandsche mond het oogenblikkelijk zegt, zoo als de Hollandsche geest en het idem hart het voelen; en zelfs als een docent tot een onwilligen scholier zegt: Pietersen, ik verzoek u stil te zitten, vóelt hij, dat hij op het oogenblik, dat Pietersen niet stil zit, beter doet, meer paedagogischen indruk maakt, door ù te zeggen, terwijl hij een volgende keer, als Pietersen een mooi opstel heeft gemaakt, zeer juist zal gevoeld hebben, zoo hij zich uitlaat: Pietersen, dat heb je knap gedaan.

Een moeilijkheid, ik geloof van niet. Zoodra wij ons gevoelen spreken laten, is de moeilijkheid, zoo zij bestond, opgelost. Zelfs als de oude huisknecht mij gemoedelijk vraagt, nadat ik een paar dagen onwel ben geweest: Gaat het nu beter met je, meneertje?

Echt-Hollandsch: waarom zoû de kwestie echt-Hollandsch zijn...In Frankrijk is het ook eene gevoelskwestie, net als in Holland, want men tutoyeert er alleen...wie men omhelst; dus, een vader zijne kinderen, zoon en dochter hunne ouders; broeders, zusters; een man zijn vrouw, een ‘amant’ zijne ‘amante’...Maar...maar...maar...pas op!, in de beide laatste gevallen nooit en nimmer in het publiek. Dat met de ‘amants’ zal wel ieder willen begrijpen; dat met de echtgenooten is voor vele Hollandsche geesten misschien niet dadelijk te vatten, maar werkelijk, Monsieur zegt nooit in publiek tot Madame *tú*, als ze zich een kleìn beetje tot de ‘monde’ rekenen, maar altijd ‘vous’ en mon (ma) chèr(e) Ami(e)...

Terwijl in Italië veel gauwer het ‘tu’ wordt ‘gegeven’, als de Italiaansche uitdrukking luidt. Mijn Italiaansche vriend zegt *tu* tegen mijn vrouw, wat een Fransche vriend *nooit* zoû kunnen doen. En het heeft mij wel eens getroffen en, als stijven Hollander, zelfs dikwijls een beetje gechoqueerd, dat jeugdige Italiaansche litteratoren, die aan mij werden voorgesteld, mij oogenblikkelijk

familiaar het ‘tu’ gaven en ‘Couperus’ tegen mij zeiden, wat ik lang niet zoo aardig vond als het ‘Cher maître’, dat ik wel eens in Nice kreeg, natuurlijk met het daarbij behoorende *vous.* IJdel blijft een mensch altijd.

Vriendelijke correspondent, ik heb mijn gedachten even laten gaan: zie hier mijn absoluut onschadelijk en veel te lang prozaepigram.

Wees maar niet bang, ze zullen wel weêr korter worden.

Ontroering

Een klein epigram in proza, niet of ten deele gemeend, brengt soms meer ontroering te weeg dan een dikke roman in twee deelen. O, schrijvers, zoo ge ontroering te weeg wilt brengen, schrijf dan géén dikke romans, maar ten deele of niet gemeende epigrammen. Want ik heb na mijn groote historische romans nooit zoo veel brieven en briefjes gekregen als ik tegenwoordig krijg, na mijn epigrammen. Ze allen te beantwoorden, lieve vrienden, is mij onmogelijk. Ik beloof u echter, o gij, die mij prijst, u waardig te blijven, o gij, die mij laakt, uwe welwillende woorden te overpeinzen. Maar beiden zoû ik u willen verzoeken: lees niet alleen mijn epigrammen in de Haagsche Post, met hoeveel (ingehouden ondeugend) pleizier ik ze schrijf; lees ook eens een dikken roman van mijn hand. Wilt ge?

Parfum

De Ouden beminden de geuren; zij brandden op gloeiende schalen nardus en cinnamoom; zij wreven zich na hun gecompliceerde bad in met essences van myrrhe en iris van Illyrië en alle de aromaten van Gelukkig Arabië en Saba benutten zij voor geurige verfijning. De antieke vrouwen droegen aan de ooren holle peerparelen, die distilleerden telkens een zwaren druppel van geur en

de antieke mannen, voor een feestmaal, wreven met parfum hunne baarden in. In latere tijden bloeiden de bloemengaarden van Grasse, bij de gezegende Blauwe Kust, ten einde Houbigant, Gellé, Roger-Gallet gelegenheid te geven rozezieltjes, viole-teederheden en oranjebloesem-adem gevangen te houden in keurige flacons met gouden etiquetten en roode lintjes.

Wat mij betreft, ik min een ander parfum. Ik heb lief den onuitzegbaar teederen, zacht groen aandoenden geur, die reeds om mijn wieg, aan een Haagsche gracht heeft gewasemd. Ik ben blij, na jaren afwezigheid, wederom aan emanatie-rijke Haagsche gracht te wonen. Nu weet ik, waarheen in den vreemde mijn heimwee ging. Naar u, o lieflijke wasem van traag het Ververschingskanaal toe glijdende Haagsche grachtewateren! Naar u, o wonder mij mijne jeugd herinnerende en mijn rijperen leeftijd doordringenden geur! Eindelijk dan ruik ik u weêr! Minder lieflijk is aan mijn reuk geweest het aroma der Venetiaansche kanalen, die toch, bijna aan de Haagsche gracht gelijk, koolgeblaârte en stronkeboeketten daarhenen stuwden als ik ook, o zaligheid, van Zweminrichting naar Koninklijken Stal zie drijven, mijne woning langs. Gelukkig ben ik, dat Hollands reinheden wel zóó legendariesch zijn, dat ik hier niet al te veel mis. Laat vrij het koper in de keuken glanzen met zonnen en bliksemstralen, maar behoud uw terug gekeerden zoon, o niet al te overdreven Hollandsche reinheid!, het traag glijdende koolblad, den zacht wiegelenden koolstronk en vooral, o vooral, o vooral den allerteederst zacht groenen parfum, die hem steeds het liefste bleef!

Reputatie

Reputatie is alles in de wereld. Zoo als in de antieke tijden een slaaf wel eens een ‘epigram’ of opschrift gebrandmerkt kreeg op zijn voorhoofd, (*Dit is een luie, slechte slaaf, die steelt...*) zoo hangt uwe reputatie u een etiquette om den hals. De slaaf, weêr in gena-

de of vrij gelaten, wist onder een langen lok zijn brandmerk en epigram te verbergen, maar gij kunt u nimmer ontdoen van de steeds zichtbare etiquette uwer reputatie. Daarbij brodeert die reputatie hare etiquette soms voort op een stukje satijn òf grover linnen, zoo klein dat het een amulet gelijkt; maar klein of groot, ge rukt u uwe etiquette niet af.

Steel eens één keer in het leven, zoo dat de reputatie zich meester maakt van het geval en het hangt voor altijd om uw hals: *Dit is een dief...*al zoudt gij van louter weldaad en barmhartigheid en 'geven' geruïneerd zijn.

Wie eenmaal elegant is geweest, kan deze etiquette behouden in lange, lange jaren als hij maar zorgt geen vuile boorden te dragen of vuile nagels te toonen.

Wie eenmaal berispt werd door zijne reputatie van een veelvraat te zijn, blijft tot zijn dood toe een veelvraat, ook al lijdt hij aan een maagziekte en al sterft hij aan diëet.

Zorg dus, dat ge geen etiquettes om uw hals krijgt, waarop 'dief' of 'veelvraat'. Maar wel waarop 'elegant', of dergelijke compliment. Ge kunt dan, vermoeit u de verplichting van uwe etiquette, heel gewoon u niet aan die verplichting houden want uwe durende reputatie beschermt u, zoo als ze u in het andere geval tot in einde van dagen blameeren zal.

Concluzie: probeer, wat héél veilig is, heelemaal geen etiquettes om uwe hals te krijgen en niets te doen te hebben met 'reputatie'. Probeer geen 'reputatie' te krijgen en ge zult leven, noch geacht noch ongeacht, maar zeer zeker in Abrahams schoot.

Scheveningen

Scheveningen is een zeebadplaats zóó groot als geen andere zeebadplaats is, tenminste onder de zeebadplaatsen, die ik ken. Scheveningen heeft een grootere lucht, een grootere zee en wijdere duinen dan ik lucht, zee en duinen elders zag, hoewel dit misschien alleen maar schijn is en dan misschien nog alleen maar voor

mij. Scheveningen heeft ook een strand, zoo eindeloos als Ostende of Lido niet hebben. Ostende's strand is niet eindeloos omdat het een bocht maakt, ten minste maakte vóór den Oorlog: ik weet niet of de Oorlog Ostende's strand heeft gewijzigd. Scheveningen heeft heusch de zee, en die opmerking moet u niet al te waardeloos toeschijnen, zelfs niet als epigrafische opmerking, want zee te zíen is niet altoos een conditio-sine-qua-non voor een zeebadplaats. Zeebadplaatssyndicaten zijn daar om de zee nìet zichtbaar te maken, in vele zeebadplaatsen. Noch in Lido, noch in Viareggio is de zee te zien, want afgesloten door etablissementen, driedubbele rijen hutten en hutjes etc. etc. Waardeer dus, dat wij een zeebadplaats hebben, waar de zee is te zien en niet alleen te bebaden.

Voor zoo een groote zeebadplaats is Scheveningen de minst mondaine, die ik ooit zag. Elégance is bijna misplaatst in Scheveningen. Je kan je ten minste ‘élégance’ eleganter voorstellen, dan je ze ziet in de Kurzaal of aan de Palace-restaurant-tafeltjes. Geoutreerde élégance, als in Trouville of Ostende zag ik, geboren Hagenaar, in Scheveningen nooit. Daarvoor troost ons het heerlijk nationale van onze Scheveningsters (ik ben boos op de Scheveningers, omdat ze, 's Zondags ten minste, zwarte *colbertjes* - dat woord heb ik nooit in Parijs of Nice gehoord: daar spreekt men van een *veston* - en ‘dopjes’ dragen).

Scheveningen heeft een Kurhaus, groote hôtels, vele leelijke café's en restauraties, een ‘pier’, officiëel genaamd ‘Wandelhoofd Wilhelmina’, dat ik een beleediging voor onze geëerbiedigde Koningin vind en niet minder dan onbewuste Majesteitsschennis; Scheveningen heeft een Rotonde, winkeltjes, kraampjes etc. etc., maar Scheveningen - *à part* dat er ook wel gebaad wordt - is meer dan een zeebadplaats een zeebeminplaats voor wie zich weinig aan conventie storen. Nergens, op géène zee- of andere badplaats, ziet de vreemdeling (hij is hier dan ook verbaasd) of zelfs de Hollander zoo argeloos beminnen als op Scheveningen. De verliefde silhouetten teekenen zich tegen de meestal grauwe zee en grijze lucht af in menigvuldige omstrengeling. Bij den haven, op hoog verheven bankje, tegen parelkleurigen hemel, strengelde

verleden avond in allernaïefste conventie-loosheid een paartje de armen om elkaâr, zichtbaar voor lucht, zee, duinen en menschen. Een immense onverschilligheid voor alles en iedereen straalde uit hun geluk en uit hunne liefde. Scheveningstertjes, vier of vijf, arm in arm, de rokken bengelende als klokken, lachten luid en wezen en jouwden (ze konden op dat moment het zonnetje, dat juist onder ging, niet in het water zien schijnen). En dus, een beetje jaloersch wezen ze en gilden ze. Maar de Liefde, daar hóóg verheven op het bankje bij den haven, bleef strengelen onverstoord. En nooit heb ik op andere zeebadplaatsen zoo rustig de Liefde zichtbaar gezien.

Met de Zee is dus de Liefde ook zichtbaar te Scheveningen. Venus, uit Zuidelijke zee geboren, heerscht over Noordelijk Scheveningen: waardeer dat ook, gij lezer en lezeres, en, zoo ge u stoort aan conventie, probeer dan het zonnetje in het water te kùnnen zien schijnen...zèlfs als het zonnetje plaats heeft gemaakt voor een bleek maantje, dat èrg bescheiden is.

Behalve de Liefde heerscht er daar bij den haven nog iets anders dan de Liefde. Er heerschen - bijna - Rust en Eenzaamheid, nu wel niet heelemaal, maar dat behóeft ook niet. Het is er toch rustiger en eenzamer dan vóór Kurhaus en groote hôtels. En op een rustigen, eenzamen avond heeft mij dit vreemde geval getroffen.

Het was laat en toch licht. Er liep niemand over dat eenzame stuk boulevard. Ja wel toch, *ik* liep er. En er stond in de zee te kijken een meneer. De lucht was prachtig en pùrperde bijna paars door het grauwe heen. Immense fenix-wieken spreidden breede vederschachten uit door geheel den hemel. De zee was een even gekabbelde, zacht zingende, malve-kleurige, aanbiddelijke wijdte. Alles was aanbiddelijk in zee en lucht, ook de eerste sterren, die bleekten in de late nacht op.

Ik dacht, dat de meneer aanbad. Maar plotseling ontdekte hij een schepestipje, aan den einder. En hij greep zijn verrekijker, (hij hàd er een bij zich) en tuurde, tuurde, tuurde naar dat kleine stipje. Dàt was hout en ijzer, dàar waren mènschen op, dàt was interessant, veel interessanter dan de fenixwieken over de zacht zingende wijdte der zee...

Ik had mij vergist: de meneer met den verrekijker had *niet* aanbeden...

En dààrom is dit epigram veel te lang geworden: hoewel niet zoo eindeloos als het Scheveningsche strand en toch, zoû ik denken, langer dan de Liefde te Scheveningen; en dàt is voor een epigram *te* lang...

Portret

Aan Antoon van Welie

Zelden geeft de fotografie ons iets van onszelven of van wie wij liefhebben, dat ons voldoet. Die curieuze uitvinding, waardoor wij gekiekt of zorgvuldiger ‘gefotografeerd’ worden, mist meestal, hoe artistiek de fotograaf poogt te doen, de gave in ons beeld op te nemen, behalve onze momenteele gelijkenis, iets van onze verborgen ziel, die vooral op het moment, dat wij pozeeren, zich zeer verborgen schijnt te houden. Fotografieën, na enkele jaren, missen, schijnt het mij ten minste, alle bekoring; wij kunnen ze, als souvenir, ergens weg bergen; wij kunnen er even voor voelen een weemoedige herinnering aan de dagen van vroeger; een dieper indruk, een hoogere emotie geeft de fotografie ons niet.

Het is anders, als een kunstenaar een portret van ons schildert. Zeker, het portret kan totaal mislukt zijn èn als gelijkenis, èn als kunstwerk. Het kan ook alleen als kunstwerk voldoen, terwijl de gelijkenis betwijfelbaar is. Het kan zeer moeilijk voldoen als gelijkenis terwijl het als kunstwerk niet voldoet. Maar het is, in alle gevallen, voor den schilder een allermoeilijkste opgave, want hij moet èn schilder èn psycholoog zijn.

Antoon van Welie, die mijn portret schilderde, is beiden. Als schilder is hij, de beroemde portrettist van de mondaine wereld te Londen en van de artistieke wereld te Parijs, in de laatste jaren krachtiger geworden van ‘faire’ en minder week lyriesch van kleur; en als psycholoog, heeft hij, de cosmopoliet, in zijn half mystieke, half wereldsche ziel - welke kunstenaar voelt zich nièt

dubbel, driedubbel! - in zich ontwikkeld de gave te doorzien de mondaine vrouw of den kunstbroeder, die hij schildert. En wat tevens in hem treft, is, dat bij deze kwaliteiten, hij zoo modest is in zijn portret niet te willen geven de geheele ziel van wie hij schildert, maar meer het ‘moment’, dat hem getroffen heeft. In de portretten der oude meesters - Titiaan, Van Dijck, Velasquez - zullen ons treffen sóms de geheele ziel, maar ook dikwijls het ‘moment’ der ziel, het vluchtige oogenblik, de momenteele zielstoestand, de voorbij-gaande emotie: de glimlach, de weemoed, de stemming, die niet langer dan enkele seconden duurt.

In het portret, dat Antoon van Welie van mij maakte - en dat men, hoop ik, niet oordeele naar de reproductie in ‘De Kroniek’ - heeft de schilder-psycholoog getroffen zulk een ‘moment’. En ik ben er hem dankbaar voor. Want hij wist te grijpen in zijn ‘moment’ het oogenblik, dat ik mij triomfant, zelftevreden gevoel om mijn arbeid. Hij gaf niet tevens de honderd andere ‘momenten’, de momenten, o véel talrijker dan dat eene van triomf en zelftevredenheid. De melancholieke momenten van zelfòntevredenheid, van neêrslachtigheid, om die zèlfden arbeid. Neen, hij gaf het zoo zeldzame triomfeerende ‘moment’, het oogenblik van trots en hoogmoed, dat, zoo het nimmer ware, de melancholie zoû laten eindeloos voortduren terwijl het nù de troost kan zijn, die ons ópveert, op nieuw moed inspreekt, op nieuw kràcht geeft weêr aan het werk te gaan...

Dit oogenblik, Van Welie, greept ge, begreept ge en hóe vluchtig het ook meestal is, wist ge in kleur, lijn, in plastische stemming te vervatten. Gij hebt er mij den troost in gegeven voor de honderd andere ‘momenten’ van weemoed, van twijfel, van zelfvertwijfeling. Als ik dit oogenblik van trotschelijk zelfbewustzijn aanzie, kan ik, in een neêrslachtig oogenblik, denken: zóó voel ik mij toch ook wel eens, en ik zal voort gaan - vooral mijzelven - te bewijzen, dat ik recht heb mijzelven zoo wel eens te voelen.

Vriend, méér dan de kristallizatie van dat ‘moment’, gaaft gij mij in mijn portret nog iets anders: een tweelingbroeder. Een

tweelingbroeder, krachtiger dan ik zelve ben...Een tweelingbroeder, die mij op zal beuren in de dagen der zwakte. Een tweelingbroeder, die mij in die dagen zeggen zal: wanhoop niet, spiegel je weêr in mijn éven trotschen glimlach, die toch niet anders is dan de weêrschijn van je eigenen glimlach en denk niet, dat je zwak bent, want mijn kracht is toch de weêrschijn van je eigen kracht, o mijn óudere tweelingbroeder, ook al was die kracht, die zoo trotschelijk glimlacht, niet meer dan...een ‘moment’, dat de schilder-psycholoog heeft kunnen grijpen in den weêrschijn der avondschijnsels van lampen, spelend over de mooie dingen, die je lief zijn: het oude brokaat van een stoel, het oude brons van een beeld, terwijl buiten de Zuidelijke nacht blauwt en een lieflingsboom, de cypres, zich als in een droom af lijnt in de vage atmosferen der Zuidelijke jaren, die voorbij zijn...

Beeldspraak

Beeldspraak is de dichterlijke vrijheid, waarmeê de dichter iets noemt met een anderen naam. Gecompliceerder is beeldspraak niet: alleen is bij beeldspraak goede smaak een vereischte. Adam, de eerste mensch, gebruikte in Eden het allereerst beeldspraak: hij was het, die tot Eva zeide, toen zij beiden bij een bloeienden rozenstruik stonden:

- Eva, je wangen zijn als rozen...

Adam, bepaald, gaf in dezen beeldspraak bewijs van goeden smaak, terwijl Eva zich ook heel aardig uitdrukte toen zij zeide op een oogenblik, dat Kaïn en Abel aan hare voeten speelden en Adam, met zijn spade, er bij stond (het was nà den Val en de Verjaging uit het Paradijs):

- Kijk toch eens, Adam, Kaïns lippen zijn als een kers en Abels wangetje is als een perzik...

Sedert heeft de menschheid niet buiten de Zonde gekund en niet buiten den Beeldspraak. Hoewel beiden niets met elkaâr te maken hebben. Integendeel, Beeldspraak heeft veel meer te

maken met Deugd, omdat Beeldspraak, in de meeste gevallen, uit schoonheidsgevoel ontspruit en schoonheidsgevoel Deugd is. De mensch is beeldsprakig als hij in zich gevoelt de behoefte iets te noemen met een anderen naam en meestal met een even wat mooieren naam. Hoewel somtijds het te noemene even schoon kan zijn als dat, waarmeê het genoemd wordt. Daarom kan ik zeggen, dat een jonge maagd gelijk aan de Lente is en dat de Lente is gelijk aan een jonge maagd, dat oogen gelijk zijn aan sterren en dat sterren aan oogen gelijk zijn.

Toen de mensch humoristiesch werd, ontkiemde de humoristische Beeldspraak. De goede smaak gaf zich wel eens gewonnen en nam het niet zoo heel nauw. Duizende voorbeelden van volksbeeldspraak kunt ge uzelve herinneren, zonder dat ik mij er meê behoef te vermoeien. En de antieke beeldspraak, die uit Eden, werd ‘banaal’.

Dit is iets, waartegen ik wil protesteeren. Beeldspraak, zelfs ‘banale’, blijft te waardeeren want altijd nog dichterlijker, deugdvoller, schoonheidsgevoeliger dan géén beeldspraak. Zeg, o moderne Adam, nog steeds tot uwe Eva, dat hare wangen als rozen zijn. En wees overtuigd, dat, al is geen nieuwe beeldspraak te vinden meer, omdat alles reeds in der eeuwen loop is gezegd, de oude, lieve, banale beelden nooit zijn afgesleten en ze allen nog dienst kunnen doen, mits gezegd op tijd en wijle, dat zij weêr nieuw schijnen en schoon.

Ook voor hèn te plukken het oogenblik, als voor alles in het leven, geeft hier pas.

Als een ding van schoonheid werkelijk schoon was, éénmaal, blijft het altijd schoon. Als een spraakbeeld eenmaal een mooi beeld was, blijft het altijd mooi: lieve kind, je wangen zijn nog altijd als rozen...

Maison

Zoo terug in Holland, leer je weêr zuiver Hollandsch praten. Het is vreemd, hoe je dat daar in den vreemde verleert. Maar nu weet ik weêr, dat, als wij ergens thee gaan drinken, we elkaâr vragen:

- In welke *maison* zullen we nu eens gaan?

In Maison Pot of in Maison Barenbeek of in wèlke andere *Maison*??

En als je dan uit al de *Maisons* een *Maison* hebt gekozen, dan moet je, als je eenigszins drinkbare thee wilt drinken, vragen: ‘één of twee personen-thee’, dan krijg je ten minste een trekpotje (meestal nièt op een blaadje) èn wat ex-kokend water er bij, terwijl, als je argeloos een of twee ‘thee’ bestelt, je een kopje voor je krijgt, waarin wat bruinachtig vocht ingeschonken. Maar ik weet het nu wel: *personen*-thee, geen andere thee, hoor...

Een verteederende thee-herinnering, toen er nog geen thee-‘maisons’ waren, is deze, uit mijn prille jeugd:

Ik ging wel eens meê naar Scheveningen (Badhuis); het ‘terras’ was met een koord afgeschoten, of naar de ‘Tent’ in het Bosch en dan bestelde mama thee en dan kregen we, zonder dat we het er bij zeiden, personen-thee en mèt die thee...een echt ouderwetsche blikken theestoof waarin, op een doove kooltje, een theeketel vol ziedend theewater. Het was allercurieust, ouderwetsch, echt Hollandsch theetuin-achtig, maar je hadt thee, zoo warm of lauw, zoo sterk of flauw als je zelve maar en naar thee verlangde...

Ik wil zoo een aandoenlijke theestoof niet meer invoeren en het lieve, blikken ding zoû absoluut misstaan in ons moderne leven van...Vooruitgang en Cul- of Kultuur. Maar ik zoû toch wel de directeurs, directrices, gérants, gérantes en hoe ze meer heten van onze *Maisons* in overweging willen geven of ze ‘personen-thee’ niet met een beetje meer cosmopolitische bevalligheid konden opdienen, dus: voor iedere persoon zijn trekpotje, warm-waterkannetje, melk- of roomkannetje, suikerpotje èn glas water op een blaadje, waar dat gerei *precies* meetkundig op past, terwijl het blaadje in een chique ‘Maison’ dan nog een geborduurd of omkant kleedje mag hebben.

Want de élégance ligt niet alléén in een Fransch woord, o houders en houderessen van onze ‘Maisons’!

PS De lezers van de ‘Haagsche Post’ zijn zéér kritiesch en epistolair. Om dus geen onnoodige op- of aanmerkingen en nuttelooze briefjes te ontvangen, wil ik even, nu ik spreek van een ‘chique maison’, mijn standpunt verklaren wat de schrijfwijze ‘chique’ of ‘chic’ betreft:

Ik zeg: een chic toilet, maar een chique vrouw en zoû niet weten hoe ik een chique vrouw anders, in dit zuiver Hollandsch, zoû moeten spellen. Dus ook, in zuiverst Hollandsch:

Een chique ‘Maison’, waar je op een chic theeblaadje chique thee krijgt, als je eens met een chic meisje chic uit bent.

Boodschappen in Den Haag

Hij en zij - wiè doet er niet toe - deden boodschappen in Den Haag. Zij waren pas ge-arriveerd uit de provincie - van waar doet er ook niet toe - en daarbij pas getrouwd.

- Ik moet bepaald naar de Coifferie, zei het jonge vrouwtje; mijn haar is niet naar de mode opgemaakt.

- De Coifferie?? herhaalde hij, een beetje verwonderd, zich pogende te herinneren zijn HBS-Fransch.

- Ja, zeide zij; de Coifferie is een héél elegante, nieuwe dameskapper.

- O, zei hij, die nu begreep. Maar dan laat ik je even alleen: ik woû gaarne wat sigaren gaan koopen in Boîte-nature-verpakking...

Zij zeiden elkander met een teederen blik en handdruk vaarwel op straat en gingen zijns weegs en haars weegs. Onderweg liep zij bij de Veuve Bak binnen, Ooftière, en bestelde er van de mooiste perziken: ze woû nu eens haar man tracteeren. Hij, die zich herinnerde, dat zijn vrouwtje dol was op antiquiteiten, kocht na de sigaren in Boîte-nature-verpakking, een paar antieke ivoortjes in

Art-and-Oldness, een klein maar exquis antiquiteitenwinkeltje achteraf, waar je heel mooie ivoortjes soms vinden kan. Zij echter liep, na gekapt te zijn geworden door de Coifferie, een hoedewinkel binnen, bepaald vindende, dat zij een nieuwen hoed noodig had òp de Coifferie-coiffure. Ze koos een onopgemaakt schattig hoedje en wilde daar zelve een bloempje op zetten, omdat haar mannetje àltijd zeide, dat hoedjes, die ze zelve maakte, zoo lief stonden.

- Heeft u nù een paar anjelieren er bij? vroeg het vrouwtje, het schattige hoedje in de hand, aan de juffrouw.

- Neen, dame, zeide de juffrouw een weinig goedmoedig-hoog; anjelièren worden niet gevraagd, en hebben wij ook niet. Maar wat zoû u zeggen van een paar takjes '*oeillets*'?

En de juffrouw, die geen anjelieren had, legde een paar takjes 'oeillets' smaakvol tegen het schattige hoedje aan.

- Goed, zei het vrouwtje; dàn maar '*oeillets*'. Maar dan moet ik bepaald er roomkleurig lint bij hebben, bij deze kleur van bloemen.

- Dame, wees de juffrouw medelijdend te recht; róómkleur is geen mode; wij hebben wel 'crèm'. Zoû u dat niet beter vinden?

- Crême? vroeg het vrouwtje, dat, slim, der juffrouw onspelbare uitspraak van '*oeillets*' ook reeds ontcijferd had.

- 'Crèm', verbeterde de juffrouw, hard en meêdoogenloos.

Het vrouwtje kocht dus 'crèm' en ging haastig naar huis om haar hoedje op te maken.

Onderwijl had *hij* de tram naar Scheveningen genomen. Hij meende, toen hij aankwam, dat de 'Nieuwbouw' van den Burcht en Trianon wel een erg artistieke architectuur was geworden, zoo ècht 'Trianon' èn echt 'Burcht'. Hij had vreeslijke dorst en wipte daarom een Verfrisschingshalle binnen, waarna hij in de Vlaamsche Potterij nog een ditmaal nièt antiek maar héél aardig modern potje kocht. Langs het Kurhaus wandelende, verwonderde hij zich, dat dit eigenlijk niet 'Kuurhuis' heette, omdat je toch wel van een 'Warenhuis' sprak, in Den Haag. Maar lang stond hij niet stil bij deze wel wat vreemde overpeinzing. Want 'Kùrhaus' is

immers klassiek! Stellig nam hij zich voor zijn lieve vrouwtje te brengen bij Carré, om de Rij-akt te zien. En terug in Den Haag liep hij, litterair ontwikkeld, in bij een boekwinkel om te vragen of er een nieuwe bundel schetsen verschenen was van Louis Couperus, in de Modern-Bibliotheek van de uitgevers Van Holkema en Warendorf. De bediende beloofde hem een zichtzending te zenden van àl de bundels van Louis Couperus, zoo wat vijftig in getal.

Daarna ging *hij* naar huis en vond zijn vrouwtje, die paste haar 'crèm'-lintig hoedje met de 'oeillets'. Hij zelve koos een Boîte-nature-verzonden sigaar, toen hij zeide:

- Lieveling, de candle-light-suppers in Central zijn afgeloopen en we moesten van avond dus maar gaan dineeren in de Nieuwbouw en dàn de Rij-akt gaan zien, bij Carré.

- Uitstekend, zeide zij; maar...en zij voelde aan haar ronde dijtje.

- Wat is er? vroeg hij.

- Ik heb vergeten nieuwe 'jarretels' - zij sprak uit als de juffrouw in het 'magazijn' zoû uitgesproken hebben, denkende dat dit nu het beroemde 'Haegsch' was - nieuwe 'jarretels' te koopen en, heusch, ik móet er hebben...Ik loop dus even naar de 'kousebandière'.

- Naar wie?? riep hij haar achterna.

Maar zij was reeds weg, haar hoofdje geheel in de war door Haagsch-Hollandsche winkel-opschrift- en reclametaal...

Lezer, een epigram als het bovenstaande is te schrijven met duizend variaties op het zelfde thema. Het zoû telkens weêr een charmant epigram-mozaïek worden van aan taalzuiverheid niets te wenschen overlatend, sierlijk modern en zelfs nièt modern Nederlandsch. Eigenlijk moest ge àlle die duizend variaties voor u krijgen, omdat ge nièt van uw tijd zijt, als gij er uw gewone straat-, winkel-, restaurant- of circus-conversatie nièt mede weet te emailleeren.

Ik draag u echter allen een te goed hart toe om u te overstelpen

met een Duizend-en-Een-Week-Haagsche-Posten van Nederlandsch op zijn Zuiverst.
En laat dus aan u zelven over de duizend àndere epigrammen te combineeren.

Kind-van-zijn-tijd

Het lust mij van daag eens een epigram op mijzelven te brodeeren, waarde lezers, en niet op u of wie of wat ook. Het lust mij van daag eens mijzelven te geeselen, omdat ik *geen* kind van mijn tijd ben, hoe zuiver ik ook zuiverst Nederlandsch spreek (winkel-, reclame- en opschrift-Nederlandsch: zie vorig Epigram...).

En natuurlijk is het goèd kind-van-zijn-tijd te zijn, maar ik, lezer, bedank er voor. Want om kind-van-zijn-tijd te zijn, moet men iederen morgen, - en dat nu reeds sedert meer dan twee jaren, - door lezing van couranten, in café of te huis, telegrammen op straat, en daarbij lange artikelen pro en contra, een beetje overal, zich op de hoogte houden van den iederen-daagschen Europeeschen Wereldoorlog, den Epischen Strijd, dat Belangrijke Wereldmoment of hoe het nog meer heet, dat wij doorleven. En ik doe dat niet en ben dus absoluut...geen kind-van-mijn-tijd. Neen, twee jaren lang is mij voor een ‘Wereldmoment’ veel te lang. Dit zal nu wel zònder mijne belangstelling ook in een ander, misschien nog belangrijker, Wereldmoment overgaan. Ik gun dus beide momenten van harte aan mijn kleine neefjes, die nù en daarna hunne jeugdige, frissche belangstelling kunnen wijden aan ons Heden en hunne Toekomst, om kinderen-van-hun-tijd te blijven.

Neen, twee jaren op eén punt, als de Brahmaan op zijn navel, te blijven staren, is mij te lang. Ik vind dit Deficit der Menschheid daarbij niet belangrijk genoeg: overstelp mij gerust met uwe verontwaardiging, lezer, zoo ge het niet met mij eens zijt en wèl alle artikelen pro en contra, telegrammen en couranten doorzwoegt. Wat mij betreft, ik lees even - om niet heélemaal niets van mijn

tijd te weten -, het Oorlogsoverzicht, dat *Het Vaderland* mij iederen morgen aan mijn ontbijt gunt, en zeg dan: basta. En ik dompel mij dan met wellust in...de eerste eeuw na Christus en leef in Rome, in den tijd van Domitianus.

Ge zult het heel gek vinden, vermoed ik, in dit 'Epische Wereldmoment' niet te leven zijn eigen tijd, maar wel den tijd van zoo een geboefte als Domitianus was. Wat zal ik u zeggen: ik schrijf een roman over dien tijd - heet het niet een 'historische roman'? - en moèt mij dus ook wel dompelen zoo als ik zeide. Ge zult het ook heel gek vinden, dàt ik een historischen roman schrijf over zoo een lang verleden tijd, terwijl ik misschien beter deed, volgens u, een modernen roman te schrijven over het 'Epische Wereldmoment'? Maar dan ben ik het niet met u eens, voorop gesteld, dat überhaupt - ja, ik ben even pro-Duitsch - het schrijven van een roman nièt gek is, waarover te redetwisten zoû zijn. Want om een modernen Epischen Wereldmomentroman te schrijven, zoû mij àlle vertrouwbare materiaal ontbreken, hoeveel telegrammen, couranten, artikelen ik ook zoû door kunnen werken. En om een antieken, Romeinschen roman te schrijven, uit den tijd van Domitianus, is de materiaal-kwestie veel gemakkelijker op te lossen. Weet ge, er *is* geen ander materiaal voor zoo iets dàn er is, en dat is, trots de allerlaatste eruditiën der geleerden, die zich met zulk een in het Verleden weggezonkene periode willen bezig houden, niet anders dan in ènkele details veranderbaar. Heusch, geloof me: er *zijn* geen andere documenten over Domitianus te vinden dàn er gevonden zijn en over den slag van de Marne of van de Somme zullen er, integendeel, nog jaren lang nieuwe documenten opduiken...Hoe wilt ge dus, o veeleischende lezer, dat ik nù al een historischen roman over het 'Epische Wereldmoment' ga dichten?! Ik doe het misschien over twee- of driehonderd jaar, hoewel ik hoop, àls ik dan weêr op de aarde terug moet, niet geboren te worden in de gedaante van een 'auteur' maar, ter afwisseling, in een gehéel andere gedaante, die ik nog niet vast wil stellen, zoo lang ik nog maar voor het kiezen heb.

En dus, o lezer, ik dompel mij, ik ga voort mij te dompelen, iederen dag, trots het ‘Wereldmoment’, in het Verleden. Het is een diepe sprong, maar als je gesprongen hèbt, ben je het ‘Wereldmoment’ vergeten. En dat is heusch zalig, al was Domitianus een geboefte, iets, dat zelfs de modernste historie-geleerden niet heel erg zullen kunnen veranderen...Ik baad mij dus, ik zwem rond in het Verleden en als ik dit Epigram op mijzelven geschreven heb, ben ik...een Romein ten tijde van Domitianus, en dat nog wel zonder eenige vrees voor het geboefte te behoeven te koesteren.

Heusch, probeer het ook eens, als uw eigen ‘Wereldmoment’ u de keel uit hangt. Spring, lezer, in het Verleden en schrijf een historischen roman. Het genre is wel niet in de mode maar het is héél chic iets te doen, dat nièt in de mode is. Iedereen schrijft over ons ‘Epiesch Wereldmoment’. Gij en ik zullen alleen een historischen roman schrijven. Kies echter, bid ik u, niet de periode van Domitianus uit en laat *mij* die nu, niet waar. Spring een àndere periode des Verledens in en leef er gelukkig. Het is heusch niet altijd een geluk een kind-van-zijn-tijd te zijn.

Het drukke leven

Maar dat van vroeger...Want over het hedendaagsche, drukke leven begrijp ik, dat gij zelve alles weet. Maar misschien weet ge niet allen, dat vroèger, in oud keizerlijke Romeinsche tijden, het leven, hoewel anders, precies zoo druk was als wij het thans hebben; zonder spoorwegen, telegrafen, telefonen, even druk, even druk...

Stel eens, dat ik, wie ik ben, in vroeger eeuw ben; stel eens, dat ik schrijver-en-dichter ben in een der keizerlijke Romeinsche eeuwen. Eén der eeuwen kan ik wel zeggen, omdat de kleine verschillen in die vele eeuwen der Oudheid minder snel wijzigden en wisselden dan in latere, modernere eeuwen. Stel dus, dat ik een oud-Romeinsch auteur ben, met net genoeg fortuin om tot den

ridderstand te behooren. Maar, bij voorbeeld, met nièt genoeg fortuin om mij een draagstoel te permitteeren, al heb ik ook het ‘recht van den draagstoel’. Want om een dràagstoel te hebben, en niet het ‘recht’ er van alleen, moet ik ongeveer zes of acht slaven, liefst zwarte, hebben; die zijn duur en zès slaven kan ik mij niet veroorloven. Ik heb in mijn huisje, even buiten een der poorten van Rome - daar is het goedkooper dan in de Carinae, chique wijk - twee kleine, jonge, goedkoope slaafjes. Maar dat is dan ook alles. Nu begint mijn drukke dag. Ik sta op en omdat ik ver van de waterleiding der Aqua Claudia woon - een van de slaafjes moet water halen - heb ik ook géen badkamer en moet dus, te voet, naar een der Baden, van Titus of Caracalla, dat hangt van de eeuw af, waarin ik besta. U begrijpt, dat die wandeling vóor en nà het bad, terug, veel tijd neemt; het bad zelve is ook omslachtiger dan wij, modernen, het nemen. Ontbijten kan ik even in of liefst, goedkooper, bij de Thermen.

Na dit morgenbegin heb je geen lust dadelijk naar huis te gaan en te gaan werken aan het epos of de epigrammen, die je in je dichterkop hebt. Neen, je gaat met een paar kennissen, die je ontmoet - het regent of de zon straalt fèl - naar een der vele portieken of bazilieken van Rome. Als je een rijken vriend ontmoet, in een draagstoel, en hij noodigt je meê gedragen te worden, kan je, na véle plichtplegingen, voor een eindje dat aannemen. Meen nu niet, dat je in de bazilieken en portieken een morgenflânerie kan beginnen als op de boulevards van Parijs of het Corso van het hedendaagsche Rome. Alles behalve; daar is het Rome-der-keizers te druk toe. Iedereén heeft het er druk, want iedereen heeft er minstens eén of twee processen. Jijzelf, al ben je dichter, hebt oòk een proces. Over het scheidsmuurtje van je tuintje met je buur, of over een slootje of gootje langs je goedkoop huisje en in de bazilieken moet je je advocaat toch spreken en eens vragen of er voortgang is in je proces, want het schièt nooit op en wordt zoo duur, dat, nu je dat vermaledeide gootje of slootje of muurtje te beprocedeeren hebt, je even goed zònder muurtje, slootje of gootje in de dure Carinae hadt kunnen wonen.

Alleén...daar, wees er verzekerd van, had je weêr een ander en veel ingewikkelder proces gehad. Maar een proces zoû je gehad hebben. Iedere Romein had een proces...Nu goed, je hebt je advocaat gezien en met hem geconfereerd. Maar nu herinner je je, dat een van je mededichters op dit uur in een der portieken in het publiek zijn nieuw gedicht voorleest, en je moet daar, uit hoffelijkheid èn diplomatie heen. Precies zoo als wij een bezoek afleggen. Dat doe je dus en je hoort naar de voordracht van je mededinger-letterkundige en denkt eigenlijk aan je éigen werk, dat je thuis wacht in je eigen goedkoop huisje, buiten Rome...Eindelijk is de voordracht gedaan, je complimenteert je 'vriend', dien je au-fond niet kan uitstaan en zonder eènig talent vindt en je wandelt met hongerige maag terug. Thuis, vindt je, tenzij je bij je twee slaafjes, Lollia of Cynthia houdt, om je huishouden te doen, eén wanorde in je bachelor-dichterhuisje, je scheldt je slaafjes, geeft ze zelfs met de zweep; de een heeft met de kruik water gemorst en moet er dus op nieuw uit om op nieuw water te halen, de ander kan nog niet koken, omdat er geen water is, maar wappert met een rieten waaier al het vuur vast aan; enfin, over anderhalf uur zal je misschien kunnen dineeren. Dat diner, hèb je het, is je frugale dichtermaal, je mag daarna een siësta nemen; dàn kan je eindelijk aan je epos of je epigrammen werken, een uùrtje lang, maar daarna moet je absoluut weêr uit, om naar de boekhandelaars te gaan, die wonen bij de Basilica Julia of in de Argiletische wijk, want je hebt in dágen niet van ze gehoord en je wilt toch wel eens weten hoe je werk wordt verkocht en, weet je, als je je niet nu en dan eens vertoont, zetten ze je nog méer af, dan ze anders al doen. Je gaat ze dus zien en ze vertellen je, dat nièmand je koopt en dat ze slèchte zaken met je doen en je bent in een slecht humeur. Enfin, je herinnert je, dat je geinviteerd bent om te avondmalen bij je vriend Claudius, en je loopt dus bij den barbier-kapper binnen om je wat op te frisschen - als je er aan gedàcht hebt, heb je een van je slaafjes je mooiste toga en feesttuniek bij dien barbier-kapper laten brengen -; op nieuw geschoren - anders heb je midden in den nacht weêr een baard! -; frisch

geparfumeerd - iedere Romein, die gaat soupeeren, parfumeert zich -, fijn gedost, ga je naar je vriend om na je bezigen morgen, je werkzamen middag, je mondainen avond-en-nacht te beginnen. Je soupeert nog al lekker; er zijn zangers en danseressen en ook goochelaars en kunstemakers met tamme beren; enfin, het is bepaald een erg gereüsseerde soirée. Na de soirée stelt de gastheer voor eens een toertje te maken naar de Suburra, waar de mooie meisjes ontvangen...Nu, de nacht wordt ook nog al druk, nà den drukken dag en zoo tegen ochtendschemering kom je thuis, in je goedkoope buitenhuisje, buiten een der poorten van Rome. Je slaperig slaafje toont je een pakje wastabletten van je advocaat, die je verzoekt dien morgen, dàdelijk na het eerste uur (zoo wat zes uur, modernste tijdrekening), bij hem te komen, er bij voegende, dat hij, zoo je *niet* exact bent, er niet voor instaat het proces over je muurtje, slootje of gootje te kunnen winnen. Je vloekt bij Herkules, gooit je op je bedde en na twee uur dommelens sta je op, dènkt niet aan bad of ontbijt en rept je - te voet, of op het muildier van een van je buren - naar je advocaat, die je een uur laat wachten, omdat hij zelf ook een heel druk leven heeft en reeds bezig is met een ànderen cliënt, die een veel interessanter proces heeft - over een èrfenis! - dan jij over je muurtje of gootje of slootje...

En ben je met je advocaat eindelijk klaar, nu, dan wacht je weêr een andere, drukke dag...En zoo gaat het door, tot je eindelijk, zoo tegen de maand Mei of Juni of Juli tien dagen vacantie mag nemen te Scheveningen, pardon, ik meen te Baiae of Antium...

Moderne litteraire verdiensten

Waarover zeker onze letterkundigen wel iets zullen willen hooren.

Ik ontving een beleefd schrijven van de Directie eener op te richten Fabriek voor Chemische Producten, waarin mij verzocht werd, met al het respect aan mijn letterkundige reputatie ver-

schuldigd, eenige namen te willen verzinnen, die in aanmerking voor deze nog naamlooze fabriek zouden kunnen komen. Letterkundige waarde zoû een vereischte voor den te kiezen fabrieksnaam zijn.

Het verzoek gaf mij te denken, zelfs zóóveel, dat ik nog geen enkelen naam voor de te doopen fabriek heb kunnen verzinnen. Het is ook lang geen gemakkelijk werk, een Chemische-Producten-Fabriek te doopen, maar, dacht ik, waarom zouden letterkundigen, moderne letterkundigen niet een aardige bijverdienste kunnen scheppen uit het verzinnen van namen voor fabrieken, ja voor wàt niet al? Zij zijn meestal - en wàren het zelden in der eeuwen loop - niet gezegend met aardsche goederen; onze geniaalste werken worden het slechtst verkocht, klagen onze uitgevers, die ons liefst zonder eenig genie, alleen maar met een klein beetje talent waardeeren; waarom zouden wij geen namen verzinnen en voor deze verzinsels en voor dit werk onzer fantazie een aardig honorarium in rekening brengen? Broodschrijvers zoû men er ons niet om behoeven te schelden; *Jam*-schrijvers zoû men er ons alleen om kunnen betitelen; een beetje *jam* op uw brood smaakt wel eens lekker. Nu bood de te noemen en de te doopen fabriek mij, wel is waar, geen honorarium aan in haar hoffelijk schrijven, maar ik ben overtuigd, dat zij, zoo zij eenig idee had gehad, hoe weinig ongevoelig ik ben gehonoreerd te worden voor mijn geestesproducten, mij oogenblikkelijk honderd gulden per naam zoû hebben geboden. Een naam kost wel eens méér in onze wereld, vooral een mooie naam, vooral een goede naam: men móet voor een naam wel eens wat op offeren.

Dus, firma's, fabrieken, inrichtingen allerlei aard, hôtels, restauraties, café's, chique thee-maisons, waarom zoudt gij, om u te doopen, niet uw toevlucht nemen tot onze Nederlandsche letterkundigen? Om namen te krijgen mèt litteraire waarde? Voor een civiele prijs: bijverdienste van den modernen auteur, dien zijn uitgever al te geniaal vindt? (De uitgever vindt, dat de niet-genialen óók niet verkocht worden, dus ook dézen komen in aanmerking voor peter of meter van de te doopen syndicaten en ven-

nootschappen, zelfs van die, die naamloos blijven moeten.) Ik ga verder: zouden onze nationale taal-artiesten ook geen niet te versmaden bijverdienste trekken kunnen zoo zij reclame-opschriften en gedichten - tweeregelig - hadden op te stellen voor magazijnen, winkels, hôtels, wandelhoofden, cabarets en wat dies meer zij? Wij genieten overàl een strijkje, waarom niet overal eens een versje of een mooi en geestig litterair opschriftje? Moet muziek steeds bevoordeeld worden ten nadeele der litteratuur? Ik protesteer. Ik schiet in de bres voor mijn kunstbroeders, en mijzelven. En dan - ik ga stéédsverder; mijn Pegazus neemt heden een wijden vlucht - waarom zoû onze Regeering, zouden onze Autoriteiten niet zich voortaan wenden tot òns om aan kanselarijstijl, stadhuisstijl en belastingbiljetten-stijl - o, aan de laatste vooràl! - litteraire waarde en klaarheid te geven? Steeds voor een civiele prijs??

Zeker, niet waar, zoo zouden wij, meestal rijken-van-geest maar armen-van-beurs, een alleraardigsten *jam*-penning kunnen verdienen. En overal zoû de Taal, de mooie Nederlandsche Taal, tot haar edel recht kunnen komen.

Of ik scherts? Maar ge denkt altijd, dat ik scherts! Ik ben, integendeel, hóógst ernstig. En ga nu denken over eenige namen voor de Fabriek van Chemische Producten, in de hoop, dat hare Directie dit Epigram leest en mij, terug komend op haar verzoek, een honorarium biedt van honderd gulden per naam. De keuze laat ik dan aan haar over.

Op de ondergaande zon

Gij zijt in het Zuiden kil, omfloerst u met kille nevels en doet, zelfs wie u aanbidt, bij uwe verdwijning koû vatten...

Gij zijt in het Noorden zwoel, zelfs als kil is uw dag geweest en doet, zelfs wie u aanbidt, bij uwe verdwijning puffen...

(In Augustus)

Reinheid

Het Noorden heeft houten vloeren met reten tusschen de planken, en tapijten, gespijkerd daarover, die niet ieder jaar, zelfs met Grooten Schoonmaak, worden verwijderd. Het Zuiden heeft steenen vloeren; zelfs gespijkerde tapijten verdwijnen met ieder voorjaar. Het Noorden heeft muizenbehangen, het Noorden wemelt van muizen; het Zuiden heeft geen muizenbehangen, het Zuiden wemelt niet van muizen.

Het Noorden wemelt van motten. Het Noorden wemelt dusdanig van motten in mottentijd, dat motten in mottentijd het Noorden overheerschen...In het Zuiden, vertoont zich een mot - ‘kapelletje’ heet dichterlijk Zuidelijke mot - dan stort zich geheel het huisgezin, pa, ma, kinderen, en personeel op het ‘kapelletje’ en poogt dit symbool der kwaad doende Ziel te verdèlgen, ten bate van gordijn en van overjas. Maar de Zuidelijke mot is een sporadiesch dier; de Noordelijke is een chroniesch dier; de Zuidelijke mot is te verdelgen; bij de Noordelijke mot murmelt men mat en moê:

- Laat maar vliegen...

En verdelgt zoo vele motten niet.

Pakjes maken

In het Noorden draagt een meneer of mevrouw géén pakje, en kunnen dùs winkelbedienden ook géén pakjes máken: het touwtje is te los om het slordig en slap gevouwen papiertje...het pakje is dadelijk geen pàkje meer.

In het Zuiden draagt een elegante gravin een bùndel bloemen in haar arm tegen haar mof en dan nog twee, drie of vier kleine pakjes, bengelend om haar pols en aan hare wit-geschoeiden wijsvinger of pink en een kolonel koopt een vruchtentaart en neemt, als hij zijn vermouth heeft gedronken bij den banketbakker, die vruchtentaart ònder zijn uniform-arm, om zijn kinderen

thuis te verrassen. De pakjes van de gravin zijn keurig gemaakt: het papier zit er vàst om met keurigen plooi en vouw; het sierlijke koordje is stevig geknoopt en een klein houten staafje is vast gesnoerd *in* het lusje en de elegante gravin bengelt lustig gratieus met haar pakjes. De vruchtentaart van den kolonel is gepakt in een ronden rand van karton, in vloeipapier, in fijn pakpapier, dan, vervolgens, in steviger pakpapier en de kolonel verliest nóóit de taart onder zijn arm uit zoo zorgvuldig omhulsel, en is zelfs in staat zijn generaal te salueeren.

Politie-agent

Noordelijke politie-agent. Als glijbaantje de Scheveningertjes spelen, tot vermaak van hen en iedereen, langs de hardsteenen (is het wel hàrdsteen?) trappen, die over Seinpost ten strande dalen, zoo dat hunne bipsjes polijsten de hardsteenen(?) helling, als dat aardige grapje daar aan de gang is en niemand kwaad doet, niet de dreumessen, niet het publiek en niet het hardsteen, komt de Noordelijke politie-agent. Trekt autoritairen frons. Mompelt barsch woord. Uit is het grapje...tot 's politie-agenten rug zich wendt.

Zuidelijke politie-agent

Als Zuidelijke politie-agent of *Carabiniere*, in theater, op engelebak of paradijs, sina's-appelschillen ziet keilen van de eene naar andere zijde, den theater-afgrond over, glimlacht hij gemoedelijk, vindt dat wel leuk en krijgt; om zijn appreciatie, wel eens een schijfje sina's-appel.

Bouwstijl

Het Noorden is koud: de moderne huizen zijn er glazen lantarens; de Noordelijken zijn altijd bang geen koû genoeg in hun huizen te hebben.

Het Zuiden is heet: de zelfs antieke huizen zijn gebouwd om den inwoner te beschermen tegen te groote hitte, met zware steenen muren, die de hitte tegen houden.

De Zuidelijke schoorsteenen beschermen den inwoner voor de Zuidelijke koude: immèns zijn die schoorsteenen, voor patriarchale vuren ge-eigend.

De Noordelijke schoorsteenen zijn niet ge-eigend voor patriarchale vuren, waren zij het misschien wèl in de zeventiende eeuw...

Aschman

En in het Zuiden komt de Aschman iederen dag...

Epigram op de fotografie

De *Camera* meent, naar aanleiding van wat ik schreef over fotografische Portretten en geschilderde Portretten, dat ik de Fotografie niet op waarde zoû stellen en wenscht mij te winnen voor de Fotografie. Dit is, beste ‘Camera’, niet noodig: ik ben al làng gewonnen. Het zoû heel dwaas van mij zijn te willen beweren, dat de Fotografie ons geen groote dienst en genoegen bewijst. Ik heb rondom mij van de meesterwerken, die in Italië mij lief zijn, fotografieën, die mij iederen dag de herinnering er aan verlevendigen. Ook van landschappen, van de ruïnen in Rome en Sicilië...Ik zoû ondankbaar geweest zijn als ik had willen beweren, dat de Fotografie niet door mij gewaardeerd en bemind ware.

En het is een geheel persoonlijk gevoel, dat ik aan een fotografiesch portret nu niet zóó veel waarde hecht. Ik wil dit persoonlijk

gevoel aan niemand opdringen en kan volkomen begrijpen, dat niet iedereen het deelt. Maar mij - persoonlijk - schijnt het toe, dat mijne, nièt door een fotografiesch portret verlevendigde, herinnering aan een geliefde persoon mooier, aandoenlijker, beminnelijker blijft door alleen de magische macht der verbeeldingskracht, die op hare vleugelen draagt de Herinnering aan Liefde en Vriendschap, waaraan de fotografie nièts toe voegt.

En het zelfs artistiek fotografiesch portret berg ik weg, terwijl de ruïnes en landschappen, de herinneringen aan Michel Angelo en Titiaan, om mij heen blijven in fotografie...

Contradictie...??

Is zij niet gehéél onze ziel?

Winkel-Fransch

Ik las dezen morgen voor het raam van een fotograaf onder enkele fotografieën: *Portretten van een Amatrice-Danseres.* En dadelijk dacht ik aan mijn vroegere kennissen uit Nice, die àltijd grapjes maakten en ondeugend waren volgens hun Franschen geest en was ik verzekerd, dat zij, in Nice, oogenblikkelijk op deze Amatrice Danseres een rijmpje hadden gemaakt van La Matrice-Danseres, het geen hun te vergeven zoû zijn geweest: voor een goèd rijm doet een dichter en zelfs maar een grappenmaker ik weet niet wat.

Verder denk ik voortaan, als ik schrijf aan een vrouwelijke collega, *autrice* onder haar schrijfstersnaam te vermelden of misschien ook wel het vrouwelijke van *Ecrivain*, dat best *écrevisse* zoû kunnen luiden.

Zenuwen

Het heeft mij getroffen, in den tijd, dien ik weêr in het Vaderland doorbracht, na meer dan tien jaren afwezig te zijn geweest in het Zuiden, dat het Noorden de zenuwen meer dan het Zuiden aan-

pakt. Zoo veel als men hier van nevroze hoort, zoo weinig hoort men er daar van. De zielen schijnen er mij gezonder toe, hoewel de lichamen er minder aan sport doen. De mannen schijnen er mij vaak kleiner en tengerder dan hier, sterker, steviger, stoerder van levensvreugd. De vrouwen loopen er, wel is waar, niet met verbrande wangen en halzen en haren in den wind maar hare placidere en meer ouderwetsche schoonheid schijnt mij evenwichtiger en ik heb nooit in Italië den indruk gekregen, dat, als hier, de nevroze er een algemeen verspreide ziekte is. Het opkomende geslacht, de nieuwste generatie, is er frisch van bloed, flink van blik en forsch van vleesch en spieren: dit ras heeft zich vernieuwd en 'zenuwen'...neen, ik heb er daar ginds nooit van gehoord!!

Ik was 'zenuwen' bijna vergeten. Mijn eigene 'zenuwen' beschouwde ik als een personeele, chronische migraine, die eigenlijk niet meer van tijd en plaats was. Die daàr ouderwetsch scheen en die ik arglistig verbergen moest. Wat mij ook heel dikwijls gelukte. En in vollen ernst meende ik aldaar, dat Eline Vere, omdat ze zoo zenuwachtig was, absoluut niet meer in de mode was en van haar tijd en niet alleèn verouderd omdat ze niet in een vliegmachine en zelfs nooit in een auto zat. (Ik geloof, dat Eline zelfs nooit op een fiets zat: dat deed nièmand toen nog in dien tijd!)

Nu weet ik, dat mijn eerste heldin niet zoo erg verouderd is en dat fiets, auto of vliegtuig er geen sikkepit meê te maken hebben. Het heeft mij met verwondering geslagen! Ja nu weet ik, dat de nevroze nog steeds hier heerscht. Nu treft mij de nerveuze, onvoldane blik van de bruin verbrande sportvrouwen en...

Neen, ik ga niet zeggen wat mij nog meer treft. Dit is 'generalizeeren', zult ge mij zeggen en ik geef u volkomen gelijk: alleen, in het algemeen heb ik dan tòch gelijk. De Noordelijke nevroze geeft aan 'het algemeen' dat slappe, koortsige, toch haastige, enfin, dat nerveuze...

En nu zal ik u zeggen, van waar dat komt, naar ik meen. Het komt van het weêr. Het is een meteorologiesch verschijnsel. In een land, waar het weêr altijd *wordt*, nooit *is*, waar het om de drie minuten verandert, kunnen de luchten wel eens bewonderens-

waardige tinten en aquarel-fantasmagorieën voor tooveren maar worden de zielen nerveus, omdat ze niet weten of ze een overjas moeten aandoen of een regenscherm moeten meê nemen. Nu weet ik wel, dat tal van jeugdige zielen nóóit een overjas en nóóit een scherm meê nemen of aan doen - dingen, die mijn oude ziel ook altijd heeft verafschuwd - en zelfs een hoed versmaden. Maar dat verhindert toch niet, dat de nevroze hen te pakken heeft, omdat het weêr *wordt*, niet *is.*

Als het weêr in Holland eens *werd*, zoû de nevroze verminderen. Als het weêr in Holland eens *was*, zoû de nevroze verdwijnen. Als onze omgeving zelf nerveus is van lichtgekoekeloer door wolk bij wolk, van regengeruisch en vlak daarop zonnegestraal, en zoo eindeloos, eindeloos door, kàn de ziel, met of zonder hoed, scherm of jas niet gelijkmatig en evenwichtig worden...

En daarom mis ik hier wel eens die mannelijke, rustige, kalme, blij zinnelijke glimlach-der-oogen van daar ginds, de een beetje domme maar zoo weldadig aandoende, vrouwelijke, zenuwlooze statigheden en schoonheid van daar ginds, en troost mij alleen dit feit: dat Eline Vere nog wèl in de mode is.

En dat Holland, après-coup, dus een heel goed land is en blijft, trots de zenuwen zijner Hollandsche zielen.

Strooien hoeden

Je ziet ze nog op onze mannekoppen. Tusschen de eerste vallende bladeren door, vertoonen ze nog, met een zekere laatste bravoure, hunne min of meer verbrande ‘platte bollen’ en zijn ze om die ‘platte bol’ niet alleen een contradictio-in-terminis; ook een beetje om het begin van den herfst. Zij hebben dit jaar niet veel te verduren gehad, maar toch hebben zonnegrilletjes en regenbuitjes ze zoo doen verwelken, dat we ze eigenlijk maar weg moesten leggen. We kunnen het echter nog niet heelemaal. We vatten ze toch weêr bij hun vrij smalle randjes, die ons zoo jong jongensachtig boven onze mannekoppen staan; we vegen hunne altijd

zelfde zwarte linten stof-vrij...en, waarachtig, we zetten ze weêr op onzen stijfkoppigen mannekop. Elegant is het niet meer en zijn ze niet meer. Elegant is het niet meer je zomerhoedje af te dragen tusschen de eerste vallende bladeren door; elegant zijn ze niet meer, omdat we er maar één noodig gehad hebben, dit ongelukkige zomertje. Herinner je je daarentegen den zomer jare '11? Weet je nog wel?? We kochten ièdere twee of drie weken een nieuw strooien hoedje, omdat ze in één week waren verbrand, omdat we ze dan twéé weken nog uit zuinigheid op onze mannekoppen hielden...Maar nà die twee zuinige weekjes, ging het heusch niet meer. En kochten we er telkens weêr een nieuwe: steeds voor een paar dubbeltjes minder...

Neen, dezen zomer hebben we het er maar met ééntje gedaan. En torsen we onzen strooien zomerkroon nog altijd op onzen kop. Een beetje weemoedigjes. Morgen of overmorgen - heusch! - dan leggen we ons zomer-diadeempje ter zijde. En dàn is er al weêr een zomer(?) boven onze mannekoppen uitgebloeid. Een zomer in onze mannezielen weggebloeid. Dat voelen de vrouwen zóó teeder niet als wij, kerels. Omdat de chic der vrouwen is fluweelen hoeden te dragen des zomers en in Februari al weêr haar nieuwen voorjaarshoed op te zetten. Hoe kunnen vrouwen zoo sentimentloos zijn! Neen, *wij* dragen nièt onze zwart, bruin, grijs fluweelige ‘picture’-hoeden des zomers: wij dragen dan onze *paillassons.* Maar wij mogen ze nù niet heel lang meer dóór dragen, tusschen de eerste vallende bladeren...

En dat maakt ons wel wat weemoedig, zoowel in onze mannekoppen als in onze mannezielen...

Lieve freule, u moet nièt giechelen, omdat zoowel onze mannezielen als onze mannekoppen een beetje weemoedig zijn om die kwestie van onze strooien hoedjes. Werkelijk, we zullen er nièt om grienen. We grienen niet zoo gauw, al hebben we op het punt van hoeden een ontvankelijker hart dan u, met uw zwart fluweelen baret in Augustus. Maar u giechelt wel heel gauw, lieve freule: u giechelt als ik mijn verbruind strooien hoedje af leg met weemoed, en u giechelt als ik het nog durf opzetten met zijne en mijne

laatste zomer-bravoure. U heeft een koud, ongevoelig hart, lieve freule. Nu goed, gaat u maar door met giechelen. Aan het grienen krijgt u me niet. Aan het grienen krijgt u me nooit...'Hadt u me maar', aan het grienen, hè? Maar 'het zal niet gaan' en u moet u maar zien te troosten, want ik lap uw gegiechel...aan mijn strooien hoedje, als ik het op zet voor het lààtst.

Rekeningen

Een voordeel van te wonen in het Zuiden is, dat je er nooit rekeningen hebt. Al woon je jaren in het Zuiden - vooral Nice heb ik op het oog - rekeningen krijg je er nooit. Zoo koop je wat, zoo krijg je het binnen je deur, over je drempel, zoo betaal je het en heb je kwitantie. Te leven in het Zuiden helpt je dus zeer de comptabiliteit in je dagelijksch leven te vergemakkelijken.

Anders is het in het Noorden. Kijk, in het Zuiden, al woon je er dèrtig jaar, blijf je tóch een 'vreemdeling'. Je kan morgen fileeren, hè. En zeggen: 'bonjour'. De schuldeischer roept je dan na: 'Ik zal je wel te pakken krijgen...!' 'Hadt je me maar', antwoordt...ik wil niet zeggen *jij*, maar menige in het Zuiden wonende of gewoond hebbende vreemdeling. Daarom krijg je er ook géén rekeningen. Maar in het Noorden. Daar ben je Hagenaar, met een bekenden Haagschen naam en, als je in de 'Haagsche Post' schrijft, met een beróemden naam. Nu, dan is je kans verkeken. Dan kan je héél rustig een collectie rekeningen aanleggen. Als je er één hebt, heb je er dadelijk tien. Bestel eens wat zouten krakelingen bij de Maison Dit of Dat. Twee-en-zestig cent de zooveel pond of ons. Kwitantie er bij...? 'Hàdt je 't kwitantie-tje er maar bij!' Over drie weken wordt er plechtig gebeld aan je Hollandsche voordeur. Het rekeningetje wordt plechtig in een enveloppe - soms komt het ook over de post, met 3 cts. gefrankeerd - in je brievenbus gegleden. Zouten krakelingen, de zooveelste, Maison Dit of Dat: Twee-en-zestig cts. Jij of je egâ legt het bij de verzameling andere rekeningen en zoo gaat het in het Noorden door.

Tot den winkelier:

- Meneer, zendt u er een kwitantie bij?

Winkelier, liefjes beleedigd:

- Meneer...mag ik u niet een jààrlijksche rekening zenden? Want ziet u: ik heb zoo gaarne uw naam in mijn boeken. Ik had al den naam van uwe geëerde ouders in mijn boeken, ik heb de namen van uw geheele geëerde familie in mijn boeken en daarom alleen zoû het mij spijten als ik u missen moest. Maar sedert u in de 'Haagsche Post' schrijft en dus beróemd is, sedert...! Dus een jaarlijksche rekening, niet waar, meneer...?

- Nu goed dan, meneer: een rekening...Maar dàn een maandelijksche...Het is voor mijn collectie...O, wees niet bang: ik betaal u toch maar eens in het jaar. Dus ik reken op twaalf rekeningen: twaalf maal telt u dan mijn geëerden en beroemden naam in uw boeken...

O Zuiden! In ùw zonneschijn woekert niet voort die schimmel der rekeningen! Maar...je was er dan ook maar heel even 'bekend', ter nauwer nood 'geëerd', en heelemaal niet beroemd!!

Dames en Vrouwen

Een beminnelijke correspondent vraagt mij te willen oplossen een raadsel: waarom op de coupé's van de Staatsspoor, die voor de schoone sekse bestemd zijn, de aanwijzing 'Dames' veranderd is in die van 'Vrouwen'.

Hij vraagt mij tevens te willen verklaren het verschil tusschen een dame en een vrouw.

Of ik bevoegd ben het raadsel op te lossen, weet ik niet, maar ik vermoed, dat de Directie de verandering heeft bevolen omdat zij de betiteling van 'Vrouwen' eervoller acht dan die van 'Dames'. In het algemeenere 'Vrouwen', vooral als men het met eenige emfaze uitspreekt - 'Vròuwen!' - klinkt als een edele klank, klinkt als een socialistische adel door, die misschien hooger staat dan het meer beperkt nuffige van 'Dàmes'...

Maar het is maar eene veronderstelling, en omdat ik me niet zeker voel van de zaak, heb ik, om ten minste zekerheid te krijgen omtrent het verschil tusschen een vrouw en een dame, raad gevraagd aan Bet, de schoonmaakster. Zij was duchtig mijn houten trapje aan het dweilen, Hollandsch trapje, dat mij zoo minderwaardig toeschijnt na de Italiaansche marmeren en granieten trappen, die ik jaren lang heel gewoon-weg op ging, zonder bijna te waardeeren, dat zij zoo mooi en voornaam waren...

Niet afdwalen...Blijven bij de kwestie. Dus: Bet was duchtig aan het dweilen.

- Bet, vroeg ik haar; weet jij het verschil tusschen een vrouw en een dame?

- Wel zeker, meneer, zei Bet dadelijk en ik was verheugd over de onmiddellijke beslistheid van haar gezond verstand. Een dame is een vrouw, maar een vrouw is niet altijd een dame.

Hoe eenvoudig zijn toch de wereld-kwesties als je ze voorlegt aan een gezond verstand.

- Ben jij een dame, Bet? vroeg ik verder.

- Neen, meneer, zei Bet, met emfaze. Ik ben een vròuw, en daar ben ik trotsch op.

Zie je wel, dacht ik; ik heb *gelijk* met die veronderstelling omtrent de wijziging ‘Dames’ in ‘Vrouwen’, op de schoone-sekse-coupé's Staatsspoor.

- Waarom ben je er geen dame bij, Bet? vroeg ik onvermoeid door, terwijl Bet weêr aan het dweilen ging.

- Omdat ik geen hoed draag, meneer, zei Bet; zelfs niet eens Zondags. Ik hèb geen hoed. En omdat ik geen Fransch parlevink. Omdat ik geen piano speel. En ook omdat ik, als u menschen te eten had, onmogelijk ze zoo zoû kunnen ontvangen, als ik om een hoekje van de deur mevrouw het zie en hoor doen, in zoo'n geval.

Wat wist Bet dat alles beslist; en wat zeide ze het, al dweilende, zonder aarzeling! Wat mij betreft, ik ging mijn kamer binnen, zette mij in een fauteuil en peinsde...

- Zoû, peinsde ik; een vròuw - laat ons zeggen in bijna àlle gevallen - een wezen zijn, dat wij waardeeren van schoonmaakster-

vol-gezond-verstand af, tot Koningin toe, weldoenster haars volks, en zoû een ‘dame’ zich alleen beperken tot een meer of minder goed gekleed vrouwelijk wezen, dat een algemeen intellectueele en mondaine ontwikkeling heeft...?? Zoo iets dergelijks zoû er wèl te rezumeeren zijn uit het gezonde-verstand-woord van Bet...Of...zoû een ‘dame’ zijn niets anders dan een vrouw, maar dan mèt een hoed op, die boodschappen heeft te doen en een winkel binnen gaat, waar de toesnellende bediende of het lieve winkelmeisje haar vraagt:

- Wat is er van uw dienst, ‘dame’?

O, kwesties, o wereldkwesties, gij zijt vermoeiender uit te pluizen dan, geloof ik, het dweilen van trappen is...!

‘Had je me maar’ of: ‘Hadt je me maar’

Uit Soesterberg klinkt een onverbiddelijke stem, die met minachting overstelpt wie heeft durven betitelen een revue met dien heerlijken titel van: Hadt je me maar! Taalkundiger zoû zijn en prijzenswaard: Had je me maar!, meent de onverbiddelijke stem uit Soesterberg en omdat hare minachting ook mij treft, die eveneens schreef: ‘Hadt je me maar!’ mèt die zelfde onzuiver taalkundige *t*, zal ik die *t* pogen te verdedigen (omdat je eigenlijk àlles verdedigen kan).

Zeker, wij zeggen allen en schrijven: gaf je me maar niet zoo een moeilijk geval te verdedigen, hoewel wij nìet allen schrijven en zeggen: je gaaft me een moeilijk geval te verdedigen, maar ik geloof vast, dat als we schrijven moesten: bidt jij maar eens een gebedje voor me, of baadt jij je van daag eens in je badje, zeer weinig Hollanders zullen schrijven: bid jij maar eens een gebedje voor me, of: baad jij je vandaag eens in je badje. Hoewel op die spelling niet de minste aanmerking zoû te maken zijn. Maar de àndere - die der meeste Hollanders - zoû ook te verdedigen zijn,

om de eenvoudige reden, dat, oorspronkelijk, de *t*, over welke de kwestie loopt, weggevallen is uit luiheid van Nederlandsch spraakorgaan, dat het heel lastig vond te zeggen: loopt je een eindje met me om? En dus maar liever vroeg: liep je met Liesje of met Lijsje? Terwijl de Nederlandsche pèn der meeste Nederlanders, niet zóó lui als hun spraakorgaan, de *t* in kwestie toch wel eerbiedigen wil als die *t* in-Gòds-naam maar niet behoeft uitgesproken en dus eigenlijk onbewust taalkundiger schrijft dan hun luie tanden en lippen uitspraken.

Maar zoo als ik zeg: àlles is te verdedigen en óók de onverbiddelijke minachting van de stem, die uit Soesterberg weêrklonk.

Het Publiek

Het publiek - ik meen in een schouwburgzaal - is een toevallig saâm gestroomde agglomeratie van eenheden, die dien avond lust hadden uit te gaan, elk op zichzelf of bij tweeën en drieën en verder meestal niets met elkander hebben uit te staan: àls zij met elkander iets hebben uit te staan - bloedverwantschap, vriendschap, relatie, zaken - is dit niet van belang voor de te geven voorstelling. Deze eenheden, samen gestroomd, vormen spoedig dien meer geheimzinnigen samenhang, dien wij Het Publiek noemen...

Het is doodjammer, dat ik niets weet van scheikunde: anders zoû ik mijn bedoeling misschien zuiverder met een chemische vergelijking kenbaar maken.

Eenmaal samen gestroomd, vormt dit Publiek een kracht. Hoewel ik gaarne wil aannemen, dat de eenheden individualiteiten zijn, vól van menschelijke deugd: - brave huisvaders; vrouwen-van-de-wereld, gratieus en beminnelijk; lieflijke meisjes, wier gegiechel niet langer duurt dan het tijdstip, waarop zij, wettig gehuwd, haar eerste baby verwachten; dappere officieren; prijzenswaardige ambtenaren; talentvolle artiesten - is het toch moeilijk te ontkennen, dat deze deugdvolle eenheden, een Pu-

bliek samen stellend, een domme-kracht formeeren. Waar ligt het aan? Ik weet het niet: dit raadsel op te lossen, deze *cruelle-enigme* te analyzeeren is bizonder moeilijk en eischt mystieke, bovennatuurlijke gaven. Zie de schouwburgzaal rond: zie het zich formeerend 'Publiek'; zie de samen gestroomde agglomeratie aan. De eenheden zijn een gehéél geworden, waarmede rekening is te houden. Het is één massa, het is één kracht, het is één dommekracht, dat nog iets anders is dan een 'domme kracht'...Maar wàt het dan ook is, het *is.* Het zit daar. Het wacht. Het kijkt toe. Het oordeelt. Let wel op: wij zeggen niet: *zij* zitten, wachten, kijken, oordeelen. Neen, *het* zit, wacht, kijkt, oordeelt. Het geheel. Het Publiek.

In dit Publiek zijn alle beminnenswaardige individualiteiten opgelost. Het is het veelkoppige monster geworden, samen gesteld uit de meest heterogene bestanddeelen, die dien avond zich opgemaakt hebben 'uit te gaan'.

Het was een dergelijk Publiek, dat verleden in het Verkade-Theater zat, wachtte en keek om de première van Antithese te oordeelen. Of het eigenlijk oordeelde na het eerste bedrijf, na het tweede bedrijf...ik durf het niet bevestigen. Ik gelóóf het niet. Wel zat het, wachtte het, keek het, in de bijna bovenmenschelijke macht van zijn domme-kracht. Oordeelen, geloof ik, dorst het niet: het honderdkoppige monster. Want, kijk, wat hier gegeven werd was nu eens geen aardigheidje, geen grapje, geen Indische kluchtigheid, die zoo gauw Publieks goedlachschheid oproepen; geen Engelsch salonstukje zelfs...Het waren twee zéér ernstige bedrijven, het was aanvang en vervolg van een tooneelspel, waarin de hoofdpersonen waren een socialistisch Kamerlid en zijn Roomsch-Katholieke vrouw. Die twee bedrijven...zij waren, zelfs na overwerking, niet van een smettelooze volmaaktheid, maar zij waren zeer zeker hoogst interessant dramaturgische arbeid, zwaar van belofte voor de toekomst van den auteur, die zich in dit werk deed kennen als een kunstenaar van gevoel, gedachte en grooten aanleg voor de kunst, die hij beoefende. Terwijl daarenboven in die twee zeer ernstige bedrijven de hoofdrollen wer-

den gespeeld met begrip, met toewijding, met liefde, met alle mogelijke verlangen de schoonheid van deze ziele-tragedie uit te beelden, ten gerieve, niet van de vele misschien wel heel sympathieke en charmante eenheden, die daar waren samen gestroomd, maar van...het Publiek.

En het Publiek, het zat, wachtte en keek. Heusch, ik geloof niet, dat het oordeelde. Het dórst niet oordeelen en dan...het had - zoo als het daar samen was gestroomd - toch eigenlijk veel aardiger gevonden zich te amuzeeren met een Engelsch society-stukje of een Indische klucht, niet klucht genoeg om héélemaal klucht te zijn. Zie je, het Publiek woû zich amuzeeren. Wat stelde het belang in een èrnstig Nederlandsch werk van tooneelkunst, wat stelde het belang in de ziele-tragedie van een socialist en zijn Roomsch-Katholieke vrouw! Absoluut nièts! Dààr was het Publiek niet voor 'uit' gegaan. Het Publiek woû geamuzeerd worden, luchtigjes-weg.

Ik wil ook wel eens geamuzeerd worden, luchtigjes-weg. Ik vind het heel gezellig, hoor, een society-stukje te bekijken of een Indische klucht, die niet heelemaal klucht is. Ik heb niets geen minachting voor dat soort van tooneelwerk: *humani nihil a me alienum puto.* Maar er is voor ons tooneel toch wel eens degelijker werk te doen. Ik geloof niet, dat het Publiek, dat ons Haagsche Publiek dit dikwijls voelt. Ge weet wie ik bedoel: die reeds hierboven, met aandacht beschouwde, agglomeratie van allerbeminnelijkste eenheden, die een domme-kracht formeeren. Een domme-kracht (o heusch, ik spreek niet van een 'dòmme kracht'!), die eenvoudig een stuk, dat haar niet amuzeert, kan doen vallen. Zoo eventjes maar, heel eenvoudig-weg. Weet ge, zonder iets onwellevends te doen. Absoluut correct. Door geen hànd te verroeren. Door geen woord te sissen. Door absoluut welopgevoed te blijven zitten, wachten en kijken. Door de verstarde koelheid van een collectief onbegrip, dat nu van avond er eenvoudig geen lust in heeft, zich eens in te spannen, om te begrijpen en te waardeeren. Neen, eenvoudig geen lùst.

Van zulk een Publiek hangt soms niet alleen af het lot van een

tooneelstuk, maar ook de toekomst van een tooneelschrijver. Wij, romanciers, novellisten, zijn gezegend daarbij. Zulk een toevàllig samen gestroomd Publiek, dat op een avond van een première ‘uit gaat’, om een première bij te wonen, en dat best een ànder Publiek had kunnen zijn, als duizende omstandigheidjes niet hadden samen gewerkt om het fatalistiesch zóó en niet anders zich te doen groepeeren...zulk een Publiek is het nièt, dat een boek oordeelt, wat het ook zij. De eenheden koopen, lezen, oordeelen, beminnen of beminnen niet een boek. Maar het Publiek, nadat de eenheden een paar guldens hebben betaald, zit, wacht en kijkt, op dien éénen avond, op dat fatalistische moment der première en oordeelt wèl een drama. En laat het even vàllen, als het dààr lust in heeft.

Dan is het uit. Aan het stuk of aan den auteur dènkt het Publiek niet meer; want het Publiek, dat het stuk liet vallen...*bestaat* niet meer: het heeft zich verdeeld in een paar honderd allersympathiekste, héél intelligente en absoluut deugdvolle eenheden en...die gaan slapen, of soupeeren in Central...

Ik hoop van harte, dat de zeer talentvolle schrijver van Antithese, in wiens stuk ik nu reeds twee maal gevoeld heb de onmiskenbaar ernstige roeping, het onbetwijfelbaar zuiver èchte talent, dat slechts te werken heeft om eenmaal hoog te staan, zich niet zal laten ontmoedigen omdat verleden avond het Publiek, het toevallige Publiek, de toevallig samen gestroomde, zich liever wat luchtig amuzeeren willende ‘agglomeratie’...er nu eens geen lùst in had iets anders te doen dan naar zijn werk aandoeningloos te zitten kijken. Heel welopgevoed, want het heeft nièt gefloten, en ook niet met rotte appels gegooid. Ik hoop van harte, dat hem eenmaal, bij een volgend werk, een Publiek zal samen vloeien, bestaande uit, ja, natuurlijk altijd toevallige eenheden, maar die een agglomeratie zullen vormen van noch domme-kracht, noch domme kracht, maar van Intelligentie, Begrip, Welwillendheid, Waardeering en Sympathie.

En ook hoop ik dat voor het Publiek zelve, want eigenlijk toch

heeft zijn domme-kracht heel weinig kracht gehad en is Antithese...nièt gevallen in het oog van de zichzelf blijvende Eenheden...

Regeerings-spelling

Waarom zouden wij ze niet krijgen? Wij hebben reeds Regeerings-brood en andere Regeerings-genotmiddelen: laten wij dus niet de verzenen slaan tegen de prikkelen der Regeerings-spelling, die ons wacht.

Want het is onze eigen schuld. Bij de anarchie, die er in onze spelling heerscht, grijpt de Regeering in. Zij heeft gelijk, van hare kant en wij, schrijvers, hadden nièt altijd gelijk, van de onze.

In plaats van de spelling te beschouwen als iets officiëels, dat er eigenlijk niet veel toe doet, als het maar niet onze taal verarmt, zoo als de Kollewijnsche, hebben wij, schrijvers, ze te dikwijls tot iets individualistiesch willen maken. C'est le diable, qui prêche la morale; ik heb er zelve aan meê gedaan. En stijl móet individualistiesch, taal mag wel individualistiesch zijn, maar te individueele spelling is toch even verwarrend als te individueele kleederdracht, dagindeeling, of, om een ander voorbeeld te kiezen: te individueel muntwezen. Het is verwarrend, als ik met een witte zomerpantalon naar een diner ga, als ik u bezoeken wil om drie uur 's nachts en vooral als ik met een kwartje betalen wil wat een gulden waard is. Aan eenige officieelen regelmaat in een maatschappelijk leven moet het individu zich houden.

Zoo hadden wij ons aan de spelling moeten houden, ons in onze jeugd geleerd. Maar neen; wij dachten: stijl móet individueel en individualistiesch zijn; taal màg het wel omdat de taal niet stil blijft staan als een bronzen beeld, maar groeien moet en bloeien en ooft dragen als een weelderige perelaar; dus: aan spelling moeten wij ook iets doen. Er is daar wel wat voor te zeggen, maar er is ook wat voor te zeggen om spelling nu maar aan te nemen als een officieele, bestaande vorm, die iedere vijf-en-twintig jaren door geleerden - die daar nu eens pleizier in heb-

ben - herzien kan worden. En dan in dien nieuwen, officieelen vorm wederom te aanvaarden. Terwijl wat is nu gebeurd!? In onzen jongen ijver van onbezadigde schrijvers, die dachten met een sonnet of een roman de wereld te veroveren, spelden wij (bijna) ieder op eigen manier. Ik begon Bilderdijkiaansch: ik vond w*ae*reld, p*ae*rel en een *n* achter onze verkleinwoorden te mooi om het niet neêr te zetten; ik vond het logiesch elk*aê*r te schrijven, omdat je daar in de samentrekking nog het oorspronkelijke woord kon zien; ik vond de *c* in *princes*, *vercieren*, *cigaar* zeer sierlijk, pardon, ik meen, *cierlijk*...Later ben ik meer tot mijn schoolspelling (De Vries en Te Winkel) terug gekomen. Maar als ik *zoû* schrijf en de zetter vergeet een kap op de *u*, voel ik me nog altijd diep ongelukkig.

Kleine dingen in het groote leven van een schrijver. En kleine dingen, waar we tòch aan hechten...

Maar, in principe, - al zal ik niet heelemaal meê doen; ik heb nu al jaren *zoû* en *elkaâr* geschreven en ga daar meê door, wàt Regeeringsspelling ook van mij vorderen zal - ben ik vóór officieele spelling. Lieve Hemel, laat òns ons liever, individueel, bemoeien met onze Taal, die wij mogen verrijken, dien groeien en bloeien en ooft doen dragen, met onzen stijl, die is onze Bouwkunst, Schilderkunst en Muziek, onze lijn, kleur en rythme. En laten onze taalgeleerden de spelling nu maar voor òns uitmaken als zij het voor de Regeering gaan doen. Ik meen...voor ons jonger schrijversgeslacht. Officieele spelling, zelfs voor dichters en romanschrijvers: heusch, ik ben er vóór. Als ik zelf maar niet meê moet doen.

Maar wat mij toch lief zoû zijn, is, dat getracht werd naar geen spelling-verarming in naam van z.g. praktisch vereenvoudigde spelling. Ja, ik zie nog liefst zijn oorsprong, zijn geboorte terug in de spelling des woords. Want de Taal is eeuwenoud en aristocratiesch en hare woorden moeten, voor mij, behouden in de spelling, het cachet en de aroma van dien adel. Maar op een bescheiden manier: een baron draagt niet overal zijn wapen op, maar verdonkeremaant het ook niet. *Odeklonje* te schrijven voor *Eau-*

de-Cologne vind ik spelling-verarming; onze spelling, bij meerderen eenvoud, moet nièt verarmen: spelling-verarming geleidt voor den naneef heel spoedig tot taalverarming. Daar gelaten, dat ik en velen met mij, ook niet *odeklonje* zèggen...

En hebben de officieel geroepene taalgeleerden dan onze spelling vereenvoudigd - maar met behoud van het aristocratisme in het aanzien des woords...dan mag de immer takken en twijgen strekkende perelaar groeien en bloeien in nieuwen drang van allerjongsten, allermodernsten, allerdemocratieschten lust tot bloesemen en ooft voortbrengen...

En spellen de geleerden, voor mijn part, de nieuwe woorden als zij willen...

Mits steeds met behoud van de aanschouwelijkheid hunner oorsprong.

Want eenmaal wordt het Woord, dat democratiesch ontstond, tòch van adel, al beleven *wij* dat tijdstip niet.

Cursus Prof. Bolland

'Gaat niet door wegens te geringe deelname.'

Ik geloof het gaarne. Ik had zéér gaarne mij willen doen inschrijven voor den Cursus Prof. Bolland. Niets was mij aangenamer geweest dan prof. Bolland dezen winter te hooren. Maar ik wist *niets* van dezen cursus, heb er *niets* over gelezen, geen advertentie of *iets...*Mijn schuld? Misschien. Maar...ik krijg zoovéél papiertjes in mijn brievebus gegleden; waarom heb ik géén papiertje gekregen met inlichtingen omtrent den te houden Cursus Prof. Bolland? En zouden velen, die ik sprak en ook *niets* wisten en *niets* hadden gelezen...ook niet gaarne wat meer reclame hebben gewenscht?

Neen, ik geloof het gààrne, dat die zoo hoogst interessante Cursus niet door gaat! Het troost mij alleen voor dit feit, dat mijne eigene Abonnementslezingen óók niet door gaan 'wegens te geringe deelname'. Misschien ook wel om de zelfde reden, als ik

denk, dat Prof. Bolland's Cursus niet door gaat. Maar eigenlijk had ik dien troost toch wel willen missen, en spreek ik hierbij mijn grooten spijt uit Prof. Bolland dezen winter niet te kunnen hooren.

Larensche manieën

Er ligt ergens in Noord-Holland een dorpje van idyllische en nog niet geheel gerepte schoonheid, tusschen heide en velden, dat er bijna precies uit ziet als een schilderij of liever meerdere schilderijen van Mauve en in, of liever bij dat dorpje wonen niets anders dan groote geesten: kunstenaars met pen of penseel. En daarom hebben wij ook gemeend bij onzen vriend Herman te moeten gaan logeeren: wij zijn àlle drie groote geesten: Herman schrijft wel eens een tooneelstuk, ik wel eens een epigram, en Elzebethe stelt belang in beiden; dat is genóeg aanbeveling om tot de groote geesten te behooren.

Op een wandeling tusschen heide en velden en door bosch toont mijn vriend Herman mij de rietdakige, poëtische woningen der groote geesten, die, naar het schijnt, allen manieën hebben. De een schrijft wel eens een gedicht, de ander schildert wel eens een Hollandsch binnen- of buitenhuisje; een derde theozofeert; een vierde loopt met bloote voeten; een vijfde eet groente alleen. Gelukkig krijgt Herman - behalve die manie van tooneelstukken te schrijven - dadelijk een echt Laren-achtige manie - want ons idyllische dorpje heet Laren, o lezers! Herman krijgt namelijk de manie van de zaadballetjes te verzamelen zijner weelderig uitbloeiende Oost-Indische kers en die te tellen: hij heeft er nu zeven-honderd-vijf-en-zestig...Telkens komt hij weêr met een handjevol binnen; die worden geteld en hèrteld, bij de verzameling gevoegd en gebóekt want Herman wil precies weten uit hoeveel zaadballetjes den volgenden zomer zijn Oost-Indische kers zal herbloeien in al de lak-roode en oranje schakeeringen, die der Oost-Indische kers zijn. En hij is gelukkig een manie te hebben,

die, hoewel nog niet specifiek Larensch, toch een Laren-àchtige manie reeds is.

Ik krijg er ook een. Ik krijg de manie in de hei te liggen, zelfs al stormt het en regent en al moet ik wel vreezen voor rheumatiek. Naar de boven mij drijvende, dravende herfstwolken te kijken, die neêrslaan de grauwe schaduwen der vaderlandsche lage luchten en de weemoedsstemming wekken, zoo verwant aan onze ziel, is mijne manie geworden, die, ik hoop, voldoende Larensch is.

Elzebethe heeft ook hare manie. Die is, in dit zalige Larensche niets-doen, dat drukken Haagschen winter vooraf gaat, in weldoend désoevrement te spelen met den kleinen Pierrot, maar daar wij alle drie eenigszins deze allerzoetste manie deelen, wijd ik, o kleine Pierrot, u een eigen epigram!

Pierrot

Een marionet. Een kleine Pierrot. Zijn kopje is geboetseerd met een diep treurige uitdrukking in blik en glimlach en het is altijd of er een traan glimt in en aan zijn oog (maar die traan is eenvoudig de weêrglans van het vernis). Cateau, die hem aankleedde, maakte van een zwarte Suède handschoen - met een wit randje er aan, je weet wel - zijn kapje, dat wie de manie heeft met hem te spelen, steeds schuin trekt over zijn kale marionettekopje. Zijn treurigheid krijgt dan iets of hij ons voor den gek houdt, ja zelfs iets pervers. Foei, een pervers, quasi-treurig Pierrotje, op de heide te Laren! Vele Larensche groote geesten zullen het niet goèd vinden, dat hij er toeft en meenen, dat hij beter had gedaan in zijn poppenkast te blijven. Vooral, omdat hij werkelijk een erg decadentje is. Foei, een decadentje te Laren! Stel u gerust; al volgt hij geen vegetariesch régime, hij doet noch aan opium, noch aan haschisch en leeft wel rein. Misschien kijkt hij daarom zoo treurig...Maar wat hem vooral tot een decadentje maakt, zijn zijn slappe geledingen. In zijn Pierrot-broekje en -jasje en zwart tulle

kraag, valt hem zijn kopje schuin op de borst of in den nek, breken zijn armpjes en beentjes steeds in de meest kwijnende houdingen en ligt hij op den divan als een allerliefst aanstellertje, in de meest wanhopige wereldsmartdraaiïngen, geslagen van minneleed of kwijnend smachtende naar ik weet niet wat. Hij kan allerradelooste houdingen aan nemen; de armen óp, om het weenend gelaat gewonden, of de beentjes overdreven elegant gekruist, in volmaakt energie-looze overgave aan de smartelijkheid van zijn Pierrot-bestaan; hij leunt tegen de kussens, peinzend, het handje tegen zijn voorhoofd, als zocht hij naar een tweede kwatrijn van zijn sonnet; hij ligt door het noodlot verpletterd over zijn mager buikje, de armen in wanhoop omlaag en weent, weent zijn (vernis-)tranen en je hoeft hem maar één duwtje te geven of hij ligt weêr anders, altijd gratieus, meestal wanhopig (hoùdt hij ons voor den gek?) terwijl...als de lampen op zijn, de rakker guitiger glimlacht maar ook alleen als de lampen op zijn. En er is niet àf van hem te blijven: je zet hem, telkens, weêr in een ander decadent houdinkje en...dan is hij zóó overstelpend komiek van gedegenereerde Pierrot-malaise en overdrevene treurig-doenerij, de kleine aansteller, dat hij je lachen doet, lachen omdat hij zoo dwaas is, vooral als hij slap bevallig door het raam zit te staren naar Larens idyllische schoonheid of hij zeggen wilde:

- Wat doe *ik* hier, die kom uit het zielstreurig Carnaval des Levens...

Het zoû heel gemakkelijk zijn te eindigen met filozofische lyriek en u, lezer, voor te houden, dat alle groote geesten - te Laren en elders - zoo een dwaas, niet altijd ècht Pierrotje in hun kunstenaarsziel verbergen, dat de ‘Poze’ heet. Maar, ach, het lijkt er zoo bij de haren bij gesleept, niet waar, als of ik erg mooi en effectvol dit epigram op het malle ventje woû eindigen en daarom schei ik er maar uit.

Litteratuur en ‘fruitfarm’

Verleden kwam mijn oudste zoon bij mij. Hij is een charmante, jonge man, twee-en-twintig jaar; hij heeft een hoog, dichterlijk voorhoofd, twee diepe zwarte oogen vol gevoel en iets droomerigs over zijn geheele wezen. Hij is daarbij veel degelijker en solider dan zijn vader ooit was. Ik houû heel veel van hem, en stel hem daarbij hóóg, hoewel hij eigenlijk langen tijd niet wist wat hij doen zoû in het leven en ik hem wel eens, luchtigjes, heb moeten voorhouden, dat dit niet góed was voor zoo een soliden, degelijken jongen, al was hij dan ook een droomer daarbij.

Verleden, toen hij bij mij kwam, zeide hij:

- Vader, ik weet nu, wat ik doen zal, in het leven. Ik wil, als jij, romans en epigrammen schrijven.

Ik schrikte hevig.

- Ik heb, zeide mijn zoon, en zijn diepe, zwarte oogen zagen mij vol kinderlijke bewondering aan; àl je romans en àl je epigrammen gelezen. Ik vind werkelijk wel wat goeds in wat je geschreven hebt, in wat je schrijft. In beide genres. En toch...

- En toch, beste jongen? vroeg ik, mijn aandoeningen smorend.

- Toch vind ik onder je romans nièt den roman, dien ik in mijn geest voel kiemen...

Ik bedacht, dat dat ook moeilijk kon zijn...

- En, ging mijn oudste zoon voort; nog minder het epigram, dat in niet meer dan drie of vier proza-regels, het ironische kort-begrip vervatten zoû van onzen tijd.

Ik was het, in dit laatste geval, met hem eens. Ik verontschuldigde mij.

- Ik bèn niet van dezen tijd, beste jongen, gaf ik toe. Ik ben een passatist en ouderwetsch...

- Dat bèn je, zei mijn oudste zoon.

Er was iets week gevoeligs in zijn woord, dat mij absoluut troostte voor dit met diepe stem gezegd, onverbiddelijk oordeel. Want mijn oudste zoon heeft een diepe stem en dat is een bewijs van zijn degelijkheid.

- En daarom, zei mijn oudste zoon; zal ik mij wijden aan de litteratuur van mijn land en één roman schrijven...En na dien roman één epigram.

Ik zag hem aan, op mijn beurt, vol vaderlijke bewondering. O, die moed, die jeugdige trots, o die Herkulische kracht in zoo veel zielediepte, geestesdroom en karaktersoliditeit! Eén roman...en daarna: één epigram...voor de 'Haagsche Post', wil ik hopen. Nooit meer een anderen roman dan dien ééne; nooit meer een ander epigram, dan dat eenige...!

- Wat dunkt je, vader? vroeg mij mijn zoon en het was mij wèrkelijk of hij wèl mijn raad wilde weten.

- Mijn jongen, zeide ik hem, ontroerd, in mijn vaderlijk gemoed; ik ben overtuigd, dat, zoo je schreeft dien roman, je het Boek onzer Eeuw zoû hebben geschreven en er voor je vader niets meer zoû overblijven, dan, onder een pseudoniem, dat boek gunstig te recenseeren. Ik ben overtuigd, dat, zoo je schreeft je vierregelig epigram, je vader voortaan àl de zijne zoû kunnen verzwijgen. Maar zèg me, mijn beste jongen, wat zoû je doen nà dien roman en nà dat epigram, waarin, als in gòud, zoû gevat zijn dat juweel: joù ironiesch kort-begrip van onzen tijd...?

- Op degelijk solide manier vèrder droomen, vader, zei die beste kerel.

- Dan raad ik je liever aan, herwon ik mij en mijn hoogere stem klonk vaster: een *fruit-farm* te stichten in Californië. Geen roman en geen epigram te schrijven maar een *fruit-farm* te stichten in Californië. Beste kerel, het is de tijd voor *fruit-farms* meer dan voor epigram en roman. Je zoû bij den *fruit-farm* na eenigen tijd een veefokkerij kunnen voegen in Brazilië en een *hacienda* in Argentinië: je zoû als eigenaar-administrateur reizen van Argentinië naar Brazilië en Californië. Je bent zoo degelijk en solide: *farm*, fokkerij en *hacienda* zouden dadelijk een réussite voor je zijn. Onder je bloesemende ooftboomen zoû je kunnen droomen en dichter tèlkens weêr worden. En je vader zoû nu en dan eens bij je komen logeeren om op zijn verhaal te komen na zijn zooveelsten roman en na zijn zooveelste epigram...

Mijn jongen stond bezield op. Hij zag degelijk uit zijn diep zwarte gevoelsoogen. En wat is hij toch eigenlijk een solide boy, al droomde hij twee-en-twintig jaar lang!

- Vader! zeide hij, en felle bliksems schoten zijn kinderlijk blijde blikken. Ik zal doen wat je zegt. Een *fruitfarm* stichten, ja stìchten, in Californië! Daarna...zullen we verder zien. Ik zal er een aangename logeerkamer bij bouwen. Geef mij zestigduizend gulden om te beginnen. Meer heb ik niet noodig.

Ik gaf ze hem. Hij is gisteren gegaan, naar Californië. Ik ben overtuigd, hij zal slagen met zijn perziken en peren. Hij heeft altijd aardig kunnen tuinieren en hield, houdt nog, steeds veel van perziken. Over een jaar ga ik hem opzoeken.

En reeds nu, in afwachting, dat het hem bloesemen en ooften moge, zucht ik diep op van zaligheid, dat hij geen roman schrijven zal en zelfs geen uniek epigram.

Blague

De brave Hollander begrijpt humor. Hij weet nu al van zijn kinderjaren af, dat humor ontstaat door wie glimlachen doet en te gelijker tijd ontroert tot het oog vochtig wordt. Dat poëtische recept van het lachje met den traan vermengd, kent de Hollander - ik meen natuurlijk de ontwikkelde - wel en waardeert hij ook wel, klaar gemaakt door zijn litteraire apotheker, die in een blijspel, in een novelle, in een schets hem weet voor te dienen één of twee grein ‘humor’. De brave Hollander voelt zich erg prettig na gebruik, want hij houdt niet van een fou-rire, dat hij dwaas vindt; hij houdt ook niet van grienen, dat hij niet flink vindt: zoo even iets prikkelen voelen in den hoek van zijn degelijk oog en zijn bovenlip te voelen krullen onder zijn Kaninefaten-snor doet zijn geest welbehagelijk aan.

Blague echter kent de brave Hollander niet. Humor is niet bepaald Engelsch, Duitsch of Hollandsch, maar humor is toch wel Germaansch-Angel-Saksische mélange. *Blague* is echter gedeci-

deerd uit Latijnschen geest afkomstig. *Blague* is de spot, met zich, met het Leven, met het Noodlot, met God en menschen, met engelen en duivelen. En onder dien spot - want *Blague* is, als humor, tweeledig - trilt, dan, o heel even maar, iets bitters, iets spijtigs, iets van leed en verdriet, iets van smàrt bijna, maar bijna altijd van weemoed en melancholie, die zich verbergen willen. *Blague* is de weemoedige Harlekijn, is de diep treurige Pierrot, die zich aan stelt op het Carnaval des Levens en die onder zijn veelruitig slank pakje of onder zijn wijd witte buis met zwarte, fluweelen knoopen verbergen wil, dat zijn hart brak en zijn ziel ongeneesbaar ziek is.

Om *Blague* te waardeeren is de brave Hollander te braaf: ik meen, te degelijk, te deftig, te ernstig, te waar en te zwaar. Hij kijkt *Blague*, als die hem op een danstred met een aardige fraze voorbij gaat, met een schuin oog na en mompelt: wat is dat voor een raar ventje?? En hij begrijpt *Blague* niet. Vooral doorvoelt hij *Blague* niet. Hij weet niet wat hij aan *Blague* heeft. De brave Hollander wil gaarne een ‘meening’ hooren en die dan zwaar en zwaarwichtig b-e-p-r-à-t-e-n en dàn er *zijne* meening tegen...- over...stellen en zoo door. Die luchtige, dansende *Blague* is hem al weêr voorbij, vóor hij tijd heeft gehad hem te grijpen bij het achter-slipje van zijn Harlekijnjasje of bij zijn fluweelen Pierrot-knoop. En hij schudt zijn degelijk, Hollandsch hoofd over dien farceur, die nooit eens ernstig is en die hem nooit een ‘opinie’ ten beste geeft.

Dit is een epigram op vele brave Hollanders, abonné's van de *Haagsche Post*, die zoo beminnelijk zijn mij degelijke brieven op mijn blageerende epigrammen te zenden. Waarvoor dank.

Over de kritiek

Een epigram over de kritiek, in den vorm van een dialoog. Waarom mag een epigram geen dialoog zijn??

Een jeugdig journalist, die zijn weg nog maken moet, komt tot

mij en vraagt mij, met een autoritairen frons tusschen de strenge brauwen:

- Wat is uw idee, meneer, over de kritiek?

Te gelijker tijd zet hij de punt van zijn jeugdig potlood op zijn opengeslagen aanteekeningenboekje.

Een interview dus. Een, dat mij verrast. Het is wanhopig, om, zoo in eens maar, eene opinie te moeten ten beste geven. Maar ik móet wel een opinie, in eens, over de kritiek hebben: anders vindt het jeugdige mensch mij héél dom en het is heel gevaarlijk voor rijperen leeftijd heel dom te worden gevonden door jeugd.

- Kritiek, mijn jeugdige vriend, zeg ik - om hem even op zijn jeugdige plaats te zetten -; is iets zeer nuttigs. Het publiek, in een courant of tijdschrift, èischt kritiek, kritiek over muziek, schilderkunst, tooneel, litteratuur. Willen wij blijven bij de litteratuurkritiek? Ik generalizeer liefst zoo min mogelijk. Het publiek, - ik herhaal (om even te bedenken wat ik méén en zeggen zal) - wenscht dus vóórgelicht te worden in de keuze van zijn lektuur en te weten of een roman of een bundel gedichten ‘mooi’ is of ‘niet mooi’. De kritikus echter geeft meestal niet zoo dadelijk ‘gunstig’ of ‘ongunstig’ oordeel, omdat hij niet te veel wil aangezien worden voor een utiliteitsschrijver, ik meen voor een schrijver, die er zijn brood- of *jam*-winning van maakt het publiek in te lichten. Hij zegt dus nooit tot het publiek: dien roman móet u lezen! of: dien bundel gedichten móet u niet lezen! Maar tusschen zijn kritische woorden tracht hij dit toch eigenlijk wel te doen...

- Brood- of *jam*-winning? interrompeert mij de jeugdige. U wilt toch niet beweren, dat kritiek zoû worden geschreven als brood- of *jam*-winning, meneer? Gelooft u niet, dat de meeste kritici hun eervol ambt uit oefenen uit louter bezieling te kritizeeren??

- Sprak ik werkelijk van brood- of *jam*-winning, jeugdige vriend?? Hoe kon ik mij zoo vergissen! Neen, natuurlijk niet. Epigrammen worden in onze litteratuur immers ook geschreven louter uit epigrammatische bezieling, die zich niet meer in kàn

houden, die los barsten moet van vlammend bezielingsvuur; in andere litteraire branches, die met de journalistiek te maken hebben, is het natuurlijk net eender. Neen, ge hebt gelijk: kritiek wordt, als epigrammen, in onze litteratuur steeds geschreven uit louter bezieling, die zich niet breidelen kan. Met een roman is het heel anders. Romans, waarop uitgevers steeds azen als finantieel voordeel aanbrengende dingen, waarop zij dól zijn en die zij zeer hoog betalen om er het recht van uitgave voor eeuwen van te verkrijgen, romans worden geschreven louter uit winstbejag. Ook verzen onzer beste dichters, meneer - ik meen, jonge vriend - u weet het zelve àl, werden geschreven voor het gèld. Bij ieder sonnet dacht de dichter: dat is item zóóveel in mijn zak! En hoe zoû het hem kwalijk te nemen zijn? Worden sonnetten, worden gedichten niet met gòud opgewogen door onze uitgevers! Journalistiek - jong mènsch - waartoe ik kritiek wel in de meeste gevallen reken, verkeert echter in een geheel ander geval. Weinig gelezen door wie duttende in een trein of denkende aan andere dingen over zijn dagblad of tijdschrift henen glipt met vagen blik, wordt journalistiek alleen geschreven door de zuiver bezielden, die niet dachten aan geld, brood of *jam.* Kritiek dus ook. Heb ik wat anders gezegd? Dan moet ik mij vergist hebben. Even als die pessimistische litterator - wie wàs hij toch ook? Hij is dood en beroemd en een straat in een der nieuwe wijken van onze lieve stad heet naar hem. Ik kàn op zijn naam niet komen! - die mij zeide, toen wij het - als ik nu met ù, jonge man, - over ‘kritiek’ hadden:

- Een kritikus moest géén scheppend kunstenaar zijn...

- Pardon, meneer, viel de jonge interviewer mij in de rede. Méént ù dat??

- Neen, antwoordde ik; dat meende de gestorven, beroemde schrijver, die zijn naam gaf aan...ach, hoe heet toch ook weêr die straat, die links...neen, rechts van...het doet er niet toe. Neen, neen, dat meende die doode collega. En hij voegde er aan toe:

- Een kritikus moest tevens geen spoor van ijverzucht in zijn collegiale ziel zich bewust zijn, om zùiver te oordeelen over kunstbroeders, zoo hij zelve wèl een scheppend kunstenaar was...

- Dat is weêr een opinie, niet van ù. Maar...?

- Van dien beroemden collega, die al lang dood is, jong mensch en die die straat...

- Juist, die lànge straat links...

- Neen, die korte, rèchts, geloof ik, maar dat doet er werkelijk niet toe, want het voornaamste van het geval was, dat hij zijn tryptiek van voorwaarden voltooide met deze laatste malsch geschilderde:

- Een kritikus moest steeds vermogend zijn, opdat niemand hem ooit verdenken kunne van kritiek te schrijven ter wille van brood- of *jam*-winning...En juist om deze zoo belachelijk veeleischende voorwaarde, die de beroemde doode stelde aan den kritikus, citeerde ik hem en zijn straat, die ik eigenlijk nièt citeerde...Neen, jeugdige vriend; als gij mij vraagt wat ik denk van kritiek, hoor dan: litteraire kritiek is een door het publiek geëischte, schijnbare utiliteitslitteratuur, die echter door zuiver bezielde en niet aan *jam* dènkende schrijvers belangloos wordt afgestaan aan tijdschrift of dagblad, ten einde dit te vullen op de meest artistieke wijze met meer of minder gunstige oordeelvellingen van romans of gedichten, geschreven door scheppende kunstenaars, die op hùnne beurt wederom belangeloos, zonder zweem van ijverzucht zich in collegiale ziel bewust, en schatrijk door het uitgeven van romans en gedichten, zich nederzetten om de werken hunner critici te beoordeelen, en *vice-versa...*

Daar ik deze tot een glanzend juweel gestolde opinie over de kritiek voor mijn jeugdigen interviewer radsnel liet glinsteren in een zin tusschen wier onderdeelen ik niet adem haalde, vroeg de jeugdige:

- Wilt u dat eens herhalen, meneer?

- Liever niet, antwoordde ik, opstaande, met de beweging van een vorst, die audiëntie afbreekt. Tot ziens, mijn waarde. Schrijf je interview en doe het bezièld, even bezield, als ik nu mijn epigram ga schrijven.

Hij knipte met de oogen verblind en ging. Ik heb zijn interview...nooit gepubliceerd gezien. Maar het bezièlde mij tot dit epigram.

Reklame

Reklame voor nieuwerwetsche dingen moet zich iets anders zoeken dan ouderwetsche, passatistische gevoelens en motieven.

Dunkt mij.

Want als ik een reklame-plaatje zie van een electriesch haardje - met drie of vijf matglazen bougies, zoo als ik ze maar noem; genre lampeglazen - en ik zie dan bij die drie of vijf matglazen bougies een dame peinzend en kwijnend neêr gezonken, met een elegante, slepende robe-d'-intérieur aan, één slanken vinger tegen haar slaap, droomende starende in den absoluut levenloozen en morsdooden gloor van het electrische haardje, dan denk ik:

- Neen, meneer de fabrikant van electrische haardjes, ik loop er niet in. Zoo een bevallige dame in elegant, slepend gewaad, die er uit ziet als een heldin uit een roman van twintig, dertig jaren her (Bourget, Louis Couperus etc.) zit wel te droomen bij en in den levenden glans van een tongen rekkend vuur, dat lekt van groote houtblokken òp - een fond van cokes of steenkool is geoorloofd - maar zit nooit zoo aanstellerig te mediteeren bij een electriesch haardje. Hout doe je vlammen om te zitten droomen en peinzen, met of zonder aanstellerij; electriesch verwarm je even je kamer, als je modern zenuwachtig bent.

Op tooneelspelschrijfkunst

O, je kunt nooit eens rustig blijven zitten werken! Verleden week was het een jonge journalist-interviewer over de kritiek en gisteren was het een - ook jeugdige; God-God, wat zijn de menschen jeugdig en jong om je heen!! - theaterdirekteur, die met alle geweld bij me toegelaten wilde worden. Ik zeg niet *wie* hij was, want dan wordt hij boos op me: de menschen zijn al allemaal zoo boos op me omdat ik ze meestal (bijna) met naam en toenaam noem. Dat is nu eenmaal zoo mijn naïve manier van doen, maar ze zijn er heusch dikwijls boos om. Lieve hemel, ik noem mij zelf

toch óók met naam en toenaam!

Enfin, het was dan een theaterdirekteur. Ik liet hem binnen terwijl ik juist een epigram zat te cizeleeren - waarachtig, hoor, te cizeleeren - voor de ‘Haagsche Post’.

- Wat is er van uw dienst, meneer? vroeg ik, mat, den jeugdigen theaterdirekteur...

- Meneer, zeide deze nieuwe jeugdige; ik kom u een voorstel doen. Voor mijn theater, in den Dit-en-Dat-Schouwburg. Ik kom u een pràchtig voorstel doen.

- En dat is, meneer...? (matte stem.)

- Of u geen stukken voor mij schrijven wilt.

- Stùkken, meneer? Ik schrijf zelfs geen enkel stuk; ik heb nooit een tooneelstuk geschreven!

- U kan het toch werkelijk wel eens probeeren, meneer. Uw talent die dramatische richting uit te stuwen, in plaats van altijd trouw te blijven aan de epiek. Hoor eens, meneer, ik zoû u willen hebben als mijn vasten tooneelspelschrijver. U mag dan nooit iets anders schrijven dan tooneelspelen. Voor mij. Geen romans meer. En vooral geen epigrammen. Maar tooneelspelen. U mag ze schrijven van binnen naar buiten of van buiten naar binnen, precies zoo als u wilt. Ja, u mag ze zèlfs schrijven van binnen naar binnen of van buiten naar buiten. En ik geef u dan - ik ben overtuigd, dat uwe stukken veel succes zullen hebben - voor één stuk in de maand dadelijk dertigduizend gulden. In het jaar dus driehonderd-zestigduizend gulden. U moet u niet haasten met uwe stukken. Als ik er eén voor December heb, speel ik dat avond aan avond, als ik er een nieuw heb voor Januari, speel ik uw beide stukken om den anderen avond: over enkele maanden heb ik een schitterend répertoire. Doet u het?

- Meneer, antwoordde ik (matte stem). U vergeet, dat mijn talent, als ik dan nederig mag aannemen, dat ik een beetje talent heb, geen weêrhaan is, die met alle litteraire ‘richtingen’ uit kan waaien, maar stèl eens, dat ik tooneelspelen zoû kùnnen schrijven...dan blijf ik toch maar liever trouw aan de epiek, aan de epische roman-tiek. Kijkt u eens meneer; ik ben tot nog toe altijd

zoo heerlijk Voorzienigheidje geweest, ik heb Onze-Lieve-Heertje gespeeld (dat is heusch wel aardig!) over de personage's, die ik ‘schiep’ en als ik ze in tooneelspelen drong, zoû *u* ze gaan bedillen. Ik ben tot nog toe mijn eigen regisseur geweest, en als ik een lentehemel noodig had, of een stormnacht, een antiek paleis of een Italiaansch landschap, hàd ik het dadelijk door de regie over mijn woorden, die werkelijk nog al doen zoo als ik ze vertel te doen en mijn lentehemel - al welfde hij alleen in mijn verbeelding - was zóó mooi als uw gestyleerde achtergrond nooit wezen kan, noch de zuilen van uw paleis, noch de bosschages van uw decorateur. En dan: mijn lieve artiesten zeggen hun dialogen - in mijn verbeelding al weêr - preciès met de intonatie, die *ik* wil, dat ze zeggen en ze hebben geen van allen een ‘persoonlijke opvatting’: ze hebben àllen mijn opvatting. En dat vind ik zoo heerlijk. Mag ik dus maar romanschrijver blijven, zonder mijn talent te ‘stuwen’??

- Vindt u dus, meneer - de theaterdirekteur stond in één verontwaardiging op -; dat de tooneel-litteratuur...láger van rang zoû zijn dan...dan de romanlitteratuur??

- Absoluut niet, meneer (matte stem); ik stel beiden wèl even hoog maar ik vind alleen, dat een romanschrijver in *zijn arbeid* zoo heel veel meer vrijheid bezit dan een dramaturg en dat daarbij de romanschrijver ook niet afhangt van ure acht tot ure elf, dien en dien avond, voor meneer die en mevrouw die, die bij toeval eens lust hebben gehad uit te gaan naar uw schouwburg of naar dien van uw concurrent: mijne lezers en lezeressen mogen mijn roman opnemen op ieder uur van den dag, zelfs op een slapelooze nacht, om in slaap te vallen en ziet u, àfhangen van tien, ja zelfs van honderd lezers, die mijn roman nièt bewonderen, doet mijn arbeid nièt. Neen, meneer de theaterdirekteur: ik blijf liever maar vrij - ik heb u nog niet eens gesproken van de banden en belemmeringen, die de acteurs en actrices mij zouden aandoen; over alle hunne bezwaren, die zij over mijne ‘personages’ zouden hebben! - ik blijf maar liever romancier en daar tusschen door: epigrammaticus. En als u mij de drie ton en zestig mille kunt aanbie-

den voor mijn eerstvolgend epigram, ik meen, voor mijn eerst volgenden roman...dan wil ik wel eens over uw voorstel dènken en geef u zelfs het recht...een tooneelstuk uit dien roman te trekken... - Ik vroeg u óórspronkelijk toonéélwerk, meneer, bitste de theaterdirekteur terug, nam zuinig zijn visitekaartje, dat op tafel lag, terug en sloeg met de deur toen hij wegging.

Je kàn het de menschen niet naar den zin maken, hoe je ook poogt te schipperen met jou opinies en hunne voorstellen!

De Meester in de litteratuur

- Weêr een interview, meneer?

En ik kijk, boos fronsend, den jongen, den zéér jongen man aan, die heeft weten binnen te dringen.

- Een interview?? O, néén, meneer!

Wat is hij jong! En zacht peenblond! En onschuldig! Hij verteedert mij. Geen interviewer, dus...Ik heradem. Ik voel plots sympathie. Wijs hem stoel...Hij gaat zitten op de punt van den stoel. Bleeke handjes op dunne knietjes; geheel zijn houding en zijn stem nu verontschuldigt hem, dat hij daar zitten durft.

- Wat is er dan? vraag ik, bemoedigende intonatie in stem.
- Ik kwam uw raad vragen, meneer...
- Zèg het dan maar, beste jongen...

Ja, ik heb: beste jongen, gezegd. En ik herhaal:

- Zèg het dan maar.
- Ik zoû u willen vragen of...als...indien...(schuchter.)
- Indien?? (ik èrg vriendelijk, bepaald in een goede bui.)
- Als ik...romans...zoû willen schrijven, ik...
- Ja...u?
- Lès zoû kunnen nemen...?
- Lès??
- Ja, les, meneer en bij wie...

Antwoord nog niet, kijk hem aandachtig aan, geïntrigeerd...

Hij vermant zich iets en strijkt met de hand over zijn peen-

blond. Natuurlijk zijn er sproetjes aan zijn slapen...

- Ik vóel het in me...in me zieden, zegt hij; om een roman te schrijven. Maar...zièt u eens (èrg vermand is hij: de flauw blauwe oogen schitteren). Als ik schilder wilde worden, zoû ik kunnen werken op het atelier van een schilder en zoû ik leeren...Als ik componist wilde worden, zoû ik mij minstens kunnen bekwamen in harmonieleer en - heet het niet - contrapunt? Maar nu ik romàns wil schrijven...

Hij slaat de bleeke handjes als wanhopig uit. Ik grijp ze.

- Beste jongen, zeg ik geroerd. Ik begrijp je. Je voelt het in je zièden maar je zoû eerst willen leeren, voordat je het laat over koken. Alleen dat idee, die scrupule is mij sympathiek in je en ik zàl je raden. Luister eens. Onze kunst, onze letterkundige kunst heeft veel vóór op andere kunsten, maar zij heeft ook hare moeilijke zijde. Kijk eens: wij hangen feitelijk van niemand en nièts af, wij zijn bijna zoo vrij als goden, maar...wij kunnen ook van niemand concreet iets leeren. Er zijn geen leermeesters in het romanschrijven. Wij moeten het ieder voor ons zelve weêr vinden. Er bestaat alléén tusschen ons een zekere vrijmetselarij, die ons elkander dadelijk begrijpen doet als wij spreken van: de bóuw van een roman, de techniek van het schrijven maar ieder leert die techniek en dat bouwen zichzelf en ieder doet het weêr op zijn eigen manier. Dat is het izolement in onze kunst. Maar dat is ook onze goddelijke vrijheid. Leeren...dat kunnen ons alléén onze groote voorgangers. Leeren...dat kunnen wij alleen onbewust door hèn te lezen. Een roman componeeren, dat leert ons misschien Zola nog wel, hoe verouderd hij ook al weêr is. Voor een historischen roman - nu ja, dien schrijft niemand meer, niet waar! - zoû Flauberts Salammbô nog altijd een voorbeeld kunnen zijn...Maar die leeringen blijven steeds de onbewuste, beste jongen...En verder moet je het maar zèlf doen...

- Dóen, meneer...?

- Ja, moet je zèlf je roman maar schrijven...Kook over, kóók over, beste kerel, als het in je ziedt...

Hij keek verheerlijkt op.

- Dànk u, meneer!

Hij greep mijn handen.

- Ik ga dadelijk overkoken!

- Dat is góed, zeide ik. Alleen...

- Alleen wat, meneer?

- Je ziet zoo bleek...Hoe oud ben je?

- Negentien jaar, meneer.

- Slaap je goed? Eet je goed?

- Ach ja, meneer, dat gaat vrij wel.

- Ben je lid van een voetbal-club?

- Neen, meneer...

- Zoû je daar niet meê beginnen?

- Is ù daar dan meê begonnen??

- Neen, maar ieder begint weêr op een andere manier...Het doet er niet toe, waarmeê *ik* begonnen ben. Begin *jij* met een voetbal-club.

- Zoû u denken, meneer?

- Ja...En...ga dan eens, voor je je roman schrijven gaat...een beetje pleizier maken...Ik meen, zoo een beetje fuiven. Fuif je nooit? Je ziet er uit, beste kerel, alsof je iederen nacht al je groote voorgangers in bed ligt te lezen, smachtende hen nà te volgen...

- Dat doe ik ook, meneer en ik lees ù heel veel!...

- Dàt moet je vooral niet doen. Overdag moet je voetbal-spelen en 's avonds een beetje fuiven. Maar nóóit verraden, dat *ik* het je heb aangeraden, vooral niet het laatste...Zàl je het doen??

- Ja, meneer...

- En kook dàn over, in den eersten roman, dien je gaat schrijven. Begrijp je??

- Ja meneer...O maar, u heeft me eigenlijk al héélemaal geleerd hóe ik een roman moet schrijven!! Voetbal, fuiven, overkoken!! Ik wéét het nu...

Hij drukte mij de handen. En ging.

De beste kerel! Ik ben overtuigd, dat zijn eerste roman een succes zal zijn...

Als hij àl mijne raadgevingen volgt...

En niet meer naar een anderen meester zoekt...

De vreemdeling en het Hollandsche huis

Toen hij verleden bij mij kwam, vroeg hij mij:

- Wil je mij een vriendendienst bewijzen?

- Ach ja, antwoordde ik hem, een beetje koel: ik kende hem uit het Zuiden; zijn moeder is een Italiaansche, zijn vader is een Franschman en waarom hij hier wil komen wonen, is mij niet heel duidelijk; misschien is hij een spion voor de Alliés; als ik daar ooit zekerheid van krijg, zal ik hem aangeven, trots de ‘vriendendienst’, die ik hem bewees.

- Wil je huizen met mij gaan zien?

Ik kòn hem niet weigeren huizen met hem te gaan zien, vooral omdat ik in Nice, in der tijd, huizen met hem gezien had, destijds te mijnen voordeele; dit maal zoû het te zijnen voordeele zijn.

Wij zagen, met een woninggids, huizen. (Waaròm zoû hij hier toch willen komen wonen??) Een buitenlandsch appartement vonden wij niet: het moest dus wel een geheel huis zijn.

- Woon ik dan in een heél huis? vroeg hij. Met een eigen dak over mijn huis?

- Ja, zeide ik; met een eigen dak. Een Hollander wil zijn eigen dak boven zich voelen.

- En wie is verantwoordelijk als de pannen er af waaien? vroeg hij.

- Jij, zeide ik; en ook voor de zinken platen, als je die misschien in steê van pannen treft.

- Heb ik geen portier aan mijn deur? vroeg hij heel verbaasd.

- Neen, zeide ik; tenzij je zelve je een portier wilt aanschaffen; je woont in huis niet met anderen; je woont alleen in je eigen huis.

- O ja, zeide hij; dat was ik vergeten...

- Dus die voordeur, die moet ik zelve laten bedienen? vroeg hij.

- Ja, zeide ik; bij ieder belletje, dat er weêrklinkt.

Wij bestegen de trap, met den woninggids.

- Moet ik zorgen voor de loopers op die trap? vroeg hij.

Hè, wat is een vreemdeling in een Hollandsch huis toch vervelend naïef!

- Wie ànders? vroeg ik gecrispeerd.

- O ja, bedacht hij zich weêr. Het is *mijn* trap. Ik denk altijd nog aan een huis in het buitenland; als ik een appartement huur, behoef ik niet aan loopers te dènken.

- Je bent in Holland, meelmuisde ik (je kan ook zeggen: muismeelde ik); je hebt hier je eigen dak, maar te zorgen voor loopers.

Hij liep het eerst de keuken binnen: ik herinner me, hij *is* een lekkerbek.

- Hè? riep hij uit en zijn verbazing was klùchtig; staat er geen fornuis, om op te koken?

- Neen, zeide ik; in Holland koop je je eigen keukenkachel.

- Loopers voor de trappen, kachel in de keuken, mopperde hij; dat wordt duùr wonen, in Holland...

Ik kon hem niet uitstaan. Ik kàn geen kwaad van Holland hooren, vooral niet van een vreemdeling, die hier wil komen wonen en van wien ik niet begrijp waarom.

Maar wij kwamen in de vertrekken der bel-étage.

- Ook al geen stookplaatsen? ging hij brommende door. In Dùitschland zelfs geven de huisheeren je porceleinen torens in iedere kamer, die als kachels dienst doen.

- Hier koop je ze zelf, antwoordde ik een beetje droog; *wij* wenschen te kiezen tusschen gashaarden, electrische haarden, Jaarsma's en open vuren.

- Hm!! bromde hij vreeslijk. Als ik àl die kachels te koopen heb...verwoon ik ƒ 2500 in plaats van ƒ 1800, zoo als ik het wensch.

Overdreven berekening, dacht ik kwaad en haalde de schouders op.

- Maar wàt zie ik?? riep hij in ontsteltenis uit; zijn er geen persiennes op de Zuidzijde, om mij te beschutten voor de hondsdagen?

- Die maak je hier wel door, zónder persiennes, antwoordde ik droog; en is het héél warm, nu, dan kan je ze nog zèlf koopen en ze laten hangen. We noemen dat hier ‘stores’.

- ‘Stores’ óók al koopen! bitste hij. Het is me wat te zeggen. Maar...

Er trof hem iets zeer bizonders, scheen het.

- Zijn er geen blinden zelfs voor de ramen?? riep hij uit en zijn gezicht werd wel èrg komiek...Hoe maak ik het donker, in mijn slaapkamer ten minste??

- Het hóeft er niet donker te zijn! nijdaste ik terug. Wat ben jij toch een ouderwetsch mensch! Wie slaapt er nu in onzen modernen tijd in een dònkere kamer! Wat een ongezond idee! Weet je dan niet, dat wij allen tegenwoordig met ópen ramen slapen en een electrische lantaren, die, van buiten, regelrecht op je bed schijnt? Weet je dan niet, dat spoedig de nieuwste bouworde, uit hygiëne zoo niet uit economie, zal voorschrijven: heelemààl geen vensters meer maar de vrije lucht speelsch door het huis en heelemaal geen daken meer, om regenkuren te nemen??

Met een griezelig gezicht zag hij mij aan.

- Is dat zoo? vroeg hij.

- Wis en zeker! antwoordde ik.

- Dat zoû mij àl te duur worden, zeide hij. Mijn doktersrekening zoû boven mijn middelen gaan.

- Ik denk...vervolgde hij; dat ik nog maar niet in...een Hollandsch huis ga wonen. Mijn eigen dak, deur, trap, looper, fornuis, stookgelegenheden, persiennes en blinden en dan nog het vooruitzicht, dat ik, uit louter Hollandsche hygiëne, door de bouwcommissie word bloot gesteld aan de speelsche woede der Hollandsche elementen...Ik denk, dat ik maar in het hôtel blijf. Daar is een portier en noch trap, noch looper, noch fornuis, ten minste, behooren *mij.* Ik denk, dat ik maar in het hôtel blijf...

Ik weet in wèlk hôtel. Gedecideerd, de vent *is* een spion. Ik zal den hôtelier waarschuwen, want het komt mij àl te verdacht voor, dat een vreemdeling een Hollandsch huis niet comfortabel en dùur daarbij zoû vinden...

Bioscoop

In de meest verscheidene dingen openbaart zich het verschil tusschen Noorden en Zuiden.

Ook in de Bioscoop.

Ten eerste heet de Bioscoop in het Zuiden, in Italië, Cinematografo of Cinema, in Spanje. Nu, dit verschil is om het even. Maar in beide Zuidelijke landen is het bioscoopverschil gróót met Duitschland of Nederland. Zoodra wij naar het Noorden opgaan, wordt de bioscoop iets van een theater, wordt het gewichtig, zwaarwichtig, wordt ge ontvangen door gegaloneerde beambten, wordt uw jas en stok u afgevraagd, krijgt ge een vaste plaats, zit ge zelfs op een besproken plaats, moogt ge niet blijven staan, ziet ge ook iedereen om u heen, in het schemerdonker, geïnstalleerd als voor uren, is er een pauze...

Niets van dat alles in Italië of Spanje. Niet alleen, dat cinematografo en cinema véél goedkooper zijn dan bioscopen, maar geheel de inrichting is luchtiger, gemakkelijker, toeschietelijker gemaakt. De verlichte wachtzaal, te zien reeds van straat, lokt, met strijkje, (mij persoonlijk niet èrg sympathiek) en leestafel, uit, om binnen te treden, als het regent, als ik niet in een café wil gaan, als ik genoeg geflâneerd heb; als ik moê ben, me verveel...Ik betaal 30 centimes en als ik schatrijk wil doen, 50 centimes. Hooger kan ik - tenzij er een wereldberoemde film vertoond wordt: *Quo Vadis*, bij voorbeeld - niet gaan. Ik zit zelfs voor 50 centimes - zoowel in Italië als in Spanje, - verschrikkelijk chic, zóó chic, dat ik het prefereer 30 centimes te betalen. Om mij heen is vluchtig, zeer fatsoenlijk publiek, zóó fatsoenlijk, dat ik om het minderfatsoenlijke te kunnen bestudeeren, moet afdalen in lokalen, waar ik slechts 20 of 15 of 10 centimes betaal. Ik zie er de zelfde films, alleen...een week later. Maar luchtig en vluchtig blijft er overal het efemere genot, dat in het Noorden van een kapelletje een schildpad geworden is. Heusch, als ik een cinematograaf in loop, wil ik dat luchtig en vluchtig doen, des noods wel even staan als het vol is, een kwartier blijven om Max Linder te zien of een stukje oorlog en dan weêr weg gaan. Lieve hemel, je merkt wel, dat je in het Nóórden bent, zoodra je, uit Italië, in München bent of...in Den Haag. Van staan is geen sprake en alles gaat zoo gewichtig en plechtig, dat je eerste vluchtige, luchtige energie om

wat film te zien afdraaien, dadelijk plat geslagen wordt. In Italië zag ik den geheelen oorlog in Tripoli voor me ontrollen tusschen een keurig officieren-publiek-met-familie zónder plaats te bespreken en telkens voor 30 centimes per dag. Hier wacht ik me wel den slag aan de Somme te gaan zien, want ik wil geen plaats bespreken, ik wil mijn jas, zelfs mijn natte parapluie bij me houden; ik wil zelfs liever staan dan zitten; ik wil vooràl van mijn bioscoopgenot geen plechtige uitgang maken maar een luchtig, vluchtig, toevallig 'binnenloopen': een kleine wellust, die niet langer dan hoogstens twintig minuten mag duren.

O Noorden en Zuiden, zèlfs in bioscoop en cinematograaf ontmoet ge elkander niet!

Maar nu de analyze. Waarom *is* dit zoo anders in het Noorden dan in het Zuiden? Om de zwaarwichtige ziel der Noordelijken? Natuurlijk, maar ook omdat 'straatleven' in het Noorden niet bestaat en omdat in het Zuiden het 'cinema-binnen-loopen' een deel uitmaakt van het straatleven. Even als het in het Noorden niet geoorloofd is ergens aan een bar-in-een-banketwinkel vlug een vermouth naar binnen te slaan, staande, en, staande, een pasteitje of een koekje te verorberen, evenmin is het usance de bioscoop er te beschouwen als een kleine halte tijdens de flânerie, als een schuilplaats voor regen, als een korte, o heel korte verstrooiïng tijdens de melancholie, die van den flâneur zich kan meester maken, als hij eenzaam dwaalt tusschen de drukke menigte, zoodat hij even smacht naar Max Linder of Prince, ja zelfs naar enkele mobile plaatjes actualiteit, wier fotografie-achtige leelijkheden hem sarrend en kràtsend aan gritsen tegen zijn stil in zich lijdende ziel van doelloos straatdoler als het winterschemeruur naakt, als de winkellichten en lantarens gaan vlammen en de pijn van den weemoed hem schrijnt, zonder dat hij eigenlijk weet waarom...

Dan verlies je je - niet in een café, waar de electriciteit onbarmhartig straalt - en waar je 'iets' moet gebruiken; dan verlies je je, in het Zuiden, in de cinematograaf en ga je er plaatjes zien, als vroeger, op moeders schoot...

Litteraire ijdelheid

Het is vreemd zoo ijdel letterkundigen soms zijn. Ik ken er verscheidene en weet er dus van meê te praten. Zij zijn veel ijdeler dan schilders of beeldhouwers en musici, zoo ijdel als die andere kunstenaars nooit zijn. En weet ge, waarop ze vooral ijdel zijn? Op hun naam, vooral op hun gehéélen naam, hunne voornamen plus familienaam. Ge moest dat eens weten, hóe ijdel letterkundigen op hun completen naam zijn! Als ik het hen eens onder de oogen wilde brengen, dat zooveel menschelijke ijdelheid op de vergankelijkheid van een naam (familie- plus voornaam) te laken was, streden ze tegen mij op:

- Maar we hebben toch immers gewerkt onder dien naam, onder onzen geheelen naam? Niet onder onzen voornaam, niet onder onzen vàn, maar onder voornaam plus van? En waarom moeten we dan op brieven en drukwerken geadresseerd worden met een voorlètter alleen voor onzen van? Het is, zoo niet een beleediging, een veronachtzaming, een gróve slordigheid!!

Ik vond dat nu wel een beetje overdreven van mijne kunstbroeders. (Wie het allen te zamen waren, mag ik niet zeggen.) Maar Pieter Van der Wilde, (zijn naam mag ik wel noemen) onze beroèmde, groòte romanschrijver, zeide, fier opstaande:

- Ik maak zelfs geen brief open, als ik geadresseerd word: P. Van der Wilde. Als mijn correspondent mij niet volop Pieter Van der Wilde adresseert, gaat zijn brief ongeopend in de prullemand. Behalve de brieven van een zekeren notaris - die mij wel eens schrijft: P. Van der Wilde, want ik heb zoo een voorgevoel, dat ik door dièn notaris nog wel eens iets vernemen zal van een schatrijke, kinderlooze weduwe, die dweept met mijn romans...

Ik vond Pieter Van der Wilde zeer ijdel en niet zeer principevast, maar zeide alleen:

- En wat zeg je dan van onze uitgevers, die vast houden aan de gewoonte om op de ruggen van zelfs onze omvangrijkste meesterwerken in proza en poëzie te doen drukken nièt onze voornamen, maar alleen onze voorletters?

- O, die ellendelingen? riep Pieter Van der Wilde, tragiesch vuisten ballend. Ja, op mijn laatste serie mystieke familieromans, op àlle twaalf deelen, staat op den rug: P. Van der Wilde. Heb ik dan niet een neef Paul, die een man-van-zaken is en heelemaal geen litterair artiest?

Ik was met hem zéer begaan en begeleidde den Grooten Nederlandschen Meester een paar straten terug naar zijn villa in het Willemspark, die hij heeft gekocht na zijn allereersten mystieken familie-roman.

Hij vertelde mij, dat zijn eene chauffeur influenza had en zijn andere met verlof was, zoo dat hij te voet liep. (Twee auto's had hij zich kunnen aanschaffen na zijn tweeden mystieken familieroman.) En toen alleen, terug dwalende, dacht ik over de kwestie. Ja, Van der Wilde, ik meen Pieter Van der Wilde was wel heel ijdel op zijn naam plus voornaam. Maar...was ik het zelve ook niet een beetje. Kreeg ik zelve ook niet altijd den zweem van de schaduw van een droom van ergernis, elken keer als ik een brief ontving met: L. Couperus er op?? Haàtte ik eigenlijk niet mijn uitgevers als zij, zelfs op de ruggen van mijn omvangrijkste meesterwerken, pardon, ik bedoel werken, deden drukken: L. Couperus?? Ja; ik moest besluiten: ik ben even ijdel als onze Gróóte Pieter Van der Wilde! En dan: zoû ik ooit schrijven aan Willem Kloos en hem adresseeren W. Kloos? Of aan Henri Borel en hem adresseeren H. Borel? Is de voornaam niet een déél van onzen letterkundigen naam, die wij min of meer bekend hebben gemaakt door onze poëzie of novellen en romans? IJdelheid? Nu goed: zijn wij geen groote kinderen en is dat niet juist onze charme en mogen wij niet eens een béétje ijdel zijn?? Verbeeldt je, dat onze gróóte Pieter Van der Wilde niet een beetje ijdel mocht zijn! Verbeeldt je!!

Ik begon Pieter Van der Wilde gelijk te geven, zonder voorbehoud, gelijk. Toen ik thuis kwam. Er lagen brieven op mijn schrijftafel. Twee met L. Couperus er op en één met Louis Couperus. Ik gooide nijdig de twee eersten in de prullemand (ze zeggen altijd, dat ik, in mijn stijl, Pieter Van der Wilde een beetje na

doe...). Ik opende dien met Louis Couperus, welwillend gestemd. Het was een verzoek van een allerliefste jonge dame, om een handteekening. Zij *krijgt* de handteekening, zelfs met een paar regels er boven...Ik vischte daarop, onwillig, de twee brieven aan L. Couperus weêr uit de prullemand...Dacht aan den notaris: je weet nooit, een kinderlooze weduwe...Maar de brieven wàren niet van een notaris.

Toen...toen...!

Toen zag ik een pakje. Geadresseerd: L. Couperus. Bitter, gekwetst in mijn ijdelheid, ja, in mijn literaire ijdelheid, scheurde ik het pakpapier los. En zag de Duitsche vertaling van een mijner boeken, die mij uit Berlijn werd toe gezonden. En zag...en zag!

Zag den titel (Heliogabal: èrg vrij vertaald) en zag onder dien titel zelfs L. Couperus. Zag op het ruggetje L. Couperus. En werd wóedend en smeet de vertaling neêr...

Weten de vertaalster en de uitgever dan niet, dat ik een neef heb, Leonard Couperus, die een man-van-zàken is en nooit een roman zal schrijven? En weten ze niet, dat mijn letterkundige naam Louis Couperus is, al ben ik geen Pieter Van der Wilde??

Ik ben dien avond naar Pieter Van der Wilde gegaan. Ik heb mijn gekwetste ijdelheid in zijn anders welwillenden boezem uit willen storten. Maar zijn boezem wàs niet welwillend want hij had juist een brief gekregen, geadresseerd P. Van der Wilde. Van den notaris!! Hij telefoneerde, den heelen avond, juichend, naar den notaris. En ongetroost ben ik naar huis gegaan. Ach, je moet je leed maar altoos in je èigen boezem besluiten, en niet dadelijk zoo vulgair juichen om een erfenis, vooràl niet als je litterairen voornaam wordt genieerd.

Onze boeken

Zwaarwichtig en gewichtig: de adjectieven voor onze Hollanders, die me zoo telkens weêr op de lippen komen. En voor onze Hollandsche boeken? Nu, zwaarwichtig kùnnen ze zijn, maar zijn

zij niet altijd; gewichtig zijn zij wel eens, maar niet altijd; wichtig en van gewicht zwaar zijn ze meestal. Onze uitgevers zenden hen meestal eenige kilogrammen zwaar in de wereld. Onze Hollandsche boeken zijn zelden licht van letterlijk gewicht en prettig plooizaam aan onze vingers. Wie gaat er ooit eens naar bed met een Hollandschen roman, zoo als hij wel doet met een Fransch geel deeltje, dat hij door midden knakt, dat hem niet zwaar in de vingers weegt en dat hij, als het hem bevallen heeft, kan laten inbinden in een discreet, schadeloos bandje, ook al scheurden een paar bladzijden er bijna uit. Zoo een boekje wordt je lief, eerst in bed, dan in je boekenkast. Het heeft een stukje leven met je meê gemaakt. Maar onze Hollandsche boeken zijn monumenten en onze uitgevers meenen ze niet anders uit te kunnen geven dan als monumenten. Op zwaar papier, met weinig druks op één bladzijde, met breede, witte randen, in een (wel eens on-) artistieken band, geteekend door een onzer vele bandteekenaars, (onze schilders teekenen wel eens een boekband zoo als ik een epigram schrijf) verschijnt het Hollandsche boek, de Hollandsche roman, de Hollandsche verzenbundel, meestal als iets, waarmeê rekening is te houden, hoor! Het weegt den lezer in zijne vingers, die stijf worden en geen schrijf-, maar leeskramp krijgen; het geeft hem een stijven arm als hij het een oogenblik bij zijn haardvuur poogt voor zijn oogen te beuren; in bed neemt hij het ding nooit meê en op zijn divan drukt het hem centenaarszwaar op zijn maag. Den Hollandschen roman (ik meen dien onzer uitgevers) neemt de lezer daarom minder gauw ter hand dan een soepel, Fransch, geel boekje: hij kan hem alléén vóór zich leggen op de tafel in de ‘huiskamer’, even plechtig als hij vroeger, als knaap, zijn ‘leesboek’ voor zich legde: hij kan dan zijn ellebogen steunen op de huiskamertafel en in deze houding van wijding kan hij alleen onze Hollandsche boeken lezen. Zoo zwaar van papier en van (wel eens on-) artistieken band, zijn zij ook meestal duur (dit is betrekkelijk: de Hollander vindt ƒ 3.50 of ƒ 4.50 duur voor een boek maar nièt voor een plaats in den Schouwburg omdat hij thuis is met het boek en ùit met de schouwburgplaats) en daarom koopt de Hol-

lander onze boeken ook niet zoo gauw als hij een Fransch geel deeltje doet, waarvan hij den klassieken prijs weet en die hij bij stapels in de Parijsche boekwinkels, *vient de paraître*, ziet aangeboden. En ‘stapelen’, dat doen onze boekhandelaren niet met onze wichtige boeken, onze boeken van zwaar gewicht en volumineuze volume; ik denk omdat ze bang zijn, dat onze boeken hun uitstalling-planken zouden doen bezwijken, niet door den zwaren last der gedachten en denkbeelden, die zij bevatten, maar wel door hun tarra-gewicht van papier, karton of linnen. En ik heb één illuzie. Eenmaal eens in mijn leven een roman te schrijven, dien een uitgever zóó met vedergewicht weet te doen verschijnen, dat ge hem éérst leest bij uw haardvuur, dàn op uw divan, zonder dat hij uw vingers of maag bezwaart en ten derden male in uw bed, waar hij, zonder uw eersten slaap te storen, uit uwe hand stort, neen, zweeft op tapijt of vacht, als een pluim, als een donzen pluisje...

Terug naar de Middeneeuwen

Dit is nu niet eens een blague, maar, mij, volle ernst: ik ben er overtuigd van, dat wij weêr naar een Middeneeuwsche periode terug gaan.

Na de groote beschavingsperiode van het Romeinsche Keizerrijk, die duurde van Augustus tot Constantijn den Groote, hebben de volgende eeuwen de Volksverhuizing voorbereid en heeft de groote Zee der Barbaren den heiligen grond van Beschaving en Schoonheid overstroomd, zonder dat het overwonnen hebbend Christendom die golven vermocht te weren.

En de Middeneeuw is geboren: een lange periode van meerdere somberheid, waarin de Cultuur hare oververfijning verloor, waarin de Schoonheid primitiever werd, waarin de mensch vergat, dat hij reeds een Oppermensch was geweest...

Zoo zal het ook na onzen frisschen, vroolijken Oorlog gaan. Wij weten nog wat centrale verwarming is; onze kinds-kinds-

kinds-kinderen zullen het evenmin weten als de Middeneeuwers zich herinnerden, dat de Romeinen centrale verwarming kenden. Wij weten nog wat het sierlijke Fransch, het diepzinnige Duitsch en het diepzinnig-sierlijke Nederlandsch zijn. Wie na ons komen, zullen het - na twee, drie eeuwen: wat is een eeuw? - niet meer weten en de rijke talen zullen verarmen, verbasteren en verbarbaarschen als het Latijn in de Middeneeuwen. Na onder den grond gestreden te hebben, zullen de volkeren weêr versterkte steden stichten met wallen, grachten en ophaalbruggen en zullen er rooverbarons weêr geboren worden, die zullen wonen in zware, sombere burchten, met wachttorens, schietgaten, kerkers en foltertuig. De laatste feministe zal wederom herschapen worden in een kwijnende, leliebleeke edelvrouw, gebogen over haar stramien bij een boograam. De Fransche keuken zal verliezen haar artistiek toebereide sauzen, evenals de oud-Romeinsche keuken van Lucullus en Apicius te loor ging in de grovere gulzigheden der Middeneeuwsche verhemelten. Van theozofie zal niemand meer weten en heksen zullen wederom worden verbrand. En de geschiedenis onzer dagen, ons wereldoorlogje, zal in een berijmde kroniek door een monnik in een klooster worden geboekt, met naïef verluchte hoofdletters bij den aanvang van ieder kapittel.

Kolenbesparing geleidt noodlottig tot houtvuur; voor houtvuur is een schouw wel noodig; de schouw brengt terug tot de burchtzaal. De nieuwe helm der moderne strijders ontwikkelt zich tot weêr een kuras en een pantser. Brood- en vleeschkaarten zullen den laatsten chef doen stikken van wanhoop voor zijn potten en pannen, ook al wist hij arglistig geen kolen te sparen, noch steen-, noch Savoie-kool. Geneesheeren, slechts geoefend in het groote werk der operaties van verminkte soldeniers, zullen hun wetenschap vergeten even goed als de nieuwe geslachten vergaten de occulte wijsheid der Egyptenaren en Chaldeeuwers en de builenpest zal wederom heerschen als in Florence, tijdens Boccaccio. Vroolijker zal het er niet op worden, al schrijft een nieuwe trouvère ook een nieuwe Decamerone. Mahler, nog niet heelemaal begrepen in ònze dagen, zal heelemaal niet begrepen

worden in onze nakomende Middeneeuw en de luit, met drie snaren slechts, wordt in eere hersteld. Een mystiek, niet ongelijk aan die van vroegere Middeneeuwen, zal het modernste tooneel opvoeren in de nieuwe kathedralen, die zullen gelijken op vuurtorens. En Vikings zullen aanlanden te Scheveningen.

Dit alles zal wel heel vreemd zijn maar onvermijdelijk zóó gebeuren. Wat gebeurd is, herhaalt zich in de omwenteling der tijden. Na Overbeschaving heerscht Barbarisme en na Middeneeuwsche duisternis straalt weêr op de pyrotechniek der Overbeschaving. Zoo gaat het maar altijd door, tot onze aarde uit elkander spat of sneeft op andere wijze. Als zij dan sneeft en, bij voorbeeld, in twee stukken zich weg slingert in het heelal, zal links de eene overlevende, rechts de andere overlevende, ieder op een ander stuk aardkorst tegen over elkaâr de wenkbrauwen optrekken en de schouders ophalen als om te zeggen:

- Waartoe was al dat gedoe nu noodig??

Dan zullen de twee aardhelften zich verliezen in het ruim en zal Onze Lieve Heer, tusschen zijn weêr Middeneeuwsche of spiritueelere wolken, uitroepen met verluchting:

- Goddank! Dat is er ten minste één opgeruimd!

En niemand zal een Epigram kunnen schrijven op den ondergang van deze wereld. Maar zegenen zullen wij hem allemaal.

Lichtbesparing

Op ons licht te besparen, gas of electriciteit? Ach, waarom? Onze Lieve Heer bespaart al voor ons, op zijn zonnelicht. Als Hij al zoo héél véél voor ons bespaart, behoeven wij het niet meer *en détail* te doen.

Wanneer ik werk

Wanneer ik werk? Als ik niet slaap of eet. Als ik niet loop of ‘uit’ ben. Als ik ‘thuis’ ben en er liggen geen twintig brieven of briefjes te wachten, die te beantwoorden zijn. Als ik niet bezig ben mij te kleeden. Als ik...

Ge begrijpt me wel. Je werkt eigenlijk alleen als...je er tijd toe hebt. Je leven is zóó in beslag genomen door gepruts en gepriegel, dat, als er, tusschen al dat gedoe, een kwartiertje vrij te maken is, je wèrken mag. Je, als je nu eenmaal auteur bent, schrijven mag, met je pen in je hand schrijven en werken mag...Maar eigenlijk werk je meer zònder pen in je hand, als je schrijver bent. Eigenlijk werk je het meeste als je geen pen in je hand hebt. En ik geloof dus, dat ik eigenlijk werk als...ik bezig ben mij te kleeden, als ik twintig brieven of briefjes te beantwoorden heb, als ik niet thuis ben maar ‘uit’, als ik loop, als ik eet en het meeste misschien als ik slaap...

Want een schrijver werkt het méést in onbewustheid. En als hij schrijft, als hij, bewust, werkt met de pen, is dit eigenlijk in stijl zichtbaar kristallizeeren wat reeds gewrocht werd in diafaneren toestand tijdens het gepriegel en gepruts van het gewone, alledaagsche leven, vooral tijdens den droom, den soms wakenden, den soms sluimerenden droom...

En wat ik in mijn werk het beste vind en het mooiste, heb ik gedaan, ik weet eigenlijk niet wanneér, zelfs al staat er een datum en een plaatsnaam onder het boek...heb ik gedaan, ik herinner mij eigenlijk niet meer wanneer, want vermoedelijk in de transe, die de goden verwekten als zij, een oogenblik, welwillend, glimlachend neêr blikten en neêr glimlachten op zoo een armen schrijver, toen hij geen tijd vond een pen tusschen zijn vingers te nemen, een pen, waarnaar zijne vingers zoo smachtten...

Boek af

Als het boek àf is, is het boek voor den schrijver verloren. Zoo lang hij het boek denkt, is het het innigst van hem; zoo lang hij het boek schrijft, is het het duidelijkst van hem in 's boeks meest ideaal plastische verwerkelijking. Is het boek àf, dan is het al niet meer zoo zuiver ideëel van den schrijver. Hij heeft er meê afgedaan, hij maakt er zich van los en er is weemoed in 's schrijvers hart, omdat het lieve boek àf is en daar ligt, met bladzijde op bladzijde. Die gestapelde bladzijden zijn te zamen gestold tot ‘kopie’. En ‘kopie’, dat is niet meer het lieve, het ideëelst plastiesch verwerkelijkte werk des schrijvers...‘Kopie’, dat is heelemaal niet meer innigheid. ‘Kopie’, dat is voor den uitgever, voor den drukker, voor den zetter. ‘Kopie’ is van innigheid zakelijkheid geworden. En ‘kopie’ maakt het nog wel even lieve boek-van-geschreven-bladzijden tot een boekding, gedrukt, ingenaaid of gebonden, dat bij een boekhandelaar voor iedereen is te verkrijgen.

En zoo heb ik het telkens weêr gevoeld. Na de vreugde der zalige conceptie, de dagelijksche blijdschappen van het scheppen in stijl; na de goudene doorglanzing, ontastbaar, het tastbare goudsmeê- en juwelierswerk van de woordkunst; dan de meer en meer naderende weemoed, dat het werk gaat eindigen; dan die vreemde leêgte, dat het boek àf is. Het ligt daar als een doode liefde, die de schrijver, egoïst, heeft geëerediend en bemind in een stille kapel vol geheimenis...

Dan is die liefde, dat boek voor die schrijver verloren. En hij zendt zijn doode liefde, zijn boek, dat àf is, naar een tijdschrift, naar een uitgever.

En het boek herleeft, *als iets, dat niet meer van hem is.* Het ligt daar, vreemd, voor den boekwinkel. Het is een Ding-an-sich geworden; het heeft een eigen bestaan, een eigen ziel misschien, de schrijver weet het niet meer. Als hij het op neemt, ziet hij eerst drukfouten, dan rare dingen, die zoo vreemd klinken, terwijl toch de schrijver juist op dàt oogenblik...De gedrukte bladzijden zien hem bijna met vijandige oogen aan, terwijl juist die liefdevol neêr gekrabbelde bladzijden...

Als het boek àf is, is het boek voor den schrijver verloren. En van àl ons beminnen en werken, van àl ons innigste leven, van àl ons dichters- en schrijversleven houden wij niet meer over dan...eenige boeken, die niet meer van ons zijn...

Parazieten

Soms poogt in een weekblad een schrijver geestig te zijn, humor te hebben of te blageeren.

Soms pogen in andere weekbladen schrijvers geestig te zijn, humor te hebben (nóóit te blageeren), humor en geest zuigende uit des eersten schrijvers geestes- of humorbloed.

Ten minste, zoo werd het mij verteld.

Op den roman en den interviewer

Hij is wederom aan mijn deur verschenen en omdat ik hem wel interessant vind, met zijn zelfbewuste jeugd en zijn zelfbewust potlood, altijd gereed in een steeds ontvankelijk notitie-boekje aanteekeningen te maken over dit en dat bij die en bij deze, liet ik hem binnen komen. Kwàm hij binnen, zette zich gewichtig over mij, niet ongevoelig voor een glas port en een sigaar en, naar ik vast vermoed, volstrekt niet bewust, dàt ik hem interessant vond, juist omdat hij niets anders schijnt te doen dan op te schrijven en artikelen te maken over wat anderen hem mededeelden. Zoû er - dacht ik - bij dien jongen, gewichtigen man werkelijk nièts anders zitten dan de insinueerende gave consigne's van ‘niet-thuis’ te kunnen verbreken en, eenmaal binnen, bij zijn port en met zijn sigaar, met zijn potlood ook en met zijn boekje maar op te kladden wat deze en die vindt over dat en dit? Vreemde mentaliteit! dacht ik en toch...en toch, hij heeft ièts, dat me belang inboezemt, al is het alleen maar die negatieve eigenschap, dat hij alléen belang stelt in wat ànderen...in wat *ik* op dit oogenblik...

- Ik kwam u spreken, meneer, ik bedoel: meester...

- Ga voort, glimlachte ik met engeleglimlach en dito geduld.

- ...over wat ù denkt over den Roman. Over den modernen Roman. Ziet u eens: u schrijft zèlve op dit hevige oogenblik van wereldcrisis een roman over antieke Romeinsche Komedianten. Waarom doet u dat? Is dit een gril, een poze, of meent u werkelijk, dat een roman over antieke Romeinsche Komedianten op dit oogenblik op zijn plaats is en geschrèven mag worden??

Zijn jonge oogen - hij zal spoedig een bril moeten dragen, voorgevoel ik, om zijn fletsen jonge-uile-blik - poogden mij doordringend aan te zien en doòr te zien.

Daar hij niet slaagde, maakte ik het hem gemakkelijk.

- Mijn beste, jonge vriend, begon ik een beetje ‘meesterachtig’; laten wij er nu eéns maar grondig over praten, niet waar. Ja, ik schreef een roman over antieke Romeinsche Komedianten en lees er zelfs uit voor, en ik schrijf dien roman op dit hevige oogenblik van wereldcrizis. En nu wil je weten, waarom ik dit doe en waarom ik niet een roman put - aangenomen, dat een auteur romans blijft schrijven - uit die wereldcrizis zelve. Zie eens: de Romeinsche periode, waaruit ik ‘put’ om mijn roman te schrijven, is een absoluut bezonken, afgesloten geheel. Er is alles over bekend, wat er over bekend kan zijn; ten minste, dit nemen wij zoo aan. Een Duitsche professor of een Fransche érudit kan er misschien nog wel eens met een lijvig boek over nakomen, maar, vermoedelijk, zal dat niet veel nieuws bijbrengen tot de kennis van mijn Romeinsche periode, je moge haar nemen mèt of zonder komedianten. En daarom lijkt zij mij geschikt als bestudeerbare stof voor een roman. Zij is bezonken; zij ligt in het Verleden als een kostbaar juweel onder asch en het is een genot voor den dichter die asch er een weinig van af te blazen en een of twee facetjes van het juweel te doen schitteren in het licht van eigen vizie. Terwijl de wereldcrizis...Je wilt me toch niet wijs maken, dat die bezonken is...? Daarom vind ik het op dit oogenblik voor den romancier, voor den letterkundigen kunstenaar, werkelijk niet geraden, sterker: *bepaald verkeerd* zijn romantische stof te durven kiezen uit de

vreeslijke woeling van Wereldoorlog, die ons onzen eigenen tijd in een bloedrood licht doet zien van nooit gekenden Haat, van oerprimitieve Egoïsmes, van door Pro of Contra beïnvloede razernijen om elkaâr te vernietigen, te verdelgen. De litteraire kunstenaar, die in onzen afschuwelijken tijd zijn stof wil kiezen uit wat ons omringt, bedringt, benauwt en wanhopig van wereldsmart maakt, zal die stof niet bezonken terug vinden in zijn geschouwd hebbenden geest, in zijn nog steeds hatend hart, in zijn van vertwijfeling lillende ziel en...hij zal géén kunstwerk schrijven, maar een tendenz-roman en tendenz-novelle. Hij staat niet bóven zijn stof. Hij zal zijn stof niet kneden kunnen als de beeldhouwer, die zijn beeld reeds voor zich ziet, de willige klei. Laat hem artikels in couranten schrijven, maar geen werken, die aanspraak maken op den naam van litteraire kunst. Die zèlfde stof, voor òns nog als modder met bloed vermengd, doet tèlkens zijn haat weêr uitschieten, die hem zijn kunstenaarschap verblindt en hem, misschien zelfs onbewust, dwingt zijn lezer te overreden. Zelfs de dichter zal in het kortere gedicht, dat hem uit de ziel gloèit als een vlam, moeten oppassen, wil zijn bewogene dithyrambe niet een tendenz-vers worden vóór of tegen Centralen of Ge-allieerden, zoo hij zijn stof put uit wereldcrizis en oorlog. Maar voor den novellist, voor den romancier...

- Is het beter een roman te schrijven over de antieke, Romeinsche Komedianten?

- Ja, meneer, en nièt ‘van zijn tijd’ te zijn. Dat onze litteraire nakomelingen liever zijn ‘van dezen tijd’...

Ik stond op. Ik vond het interview absoluut ge-eindigd. En de jonge interviewer, mij zoo interessant, omdat er waarachtig niets in hem is dan interviewende nieuwsgierigheid naar wat een ander meent en denkt, stond op en ging heen, potlood nog steeds in open notitieboekje, onderschrappend en mummelend herhalend wat hem, geloof ik, het meeste getroffen had in wat ik gezegd had:

...Daarom vind ik het op dit oogenblik voor den romancier, voor den letterkundigen kunstenaar, werkelijk nièt geraden, sterker: *bepaald verkeerd...*

Ik keek hem na, door het raam...

Bedenkelijk stond hij daar nog, op het trottoir en - ik zàg het - zijn potlood op de driemaal onderschrapte woorden:

...*bepaald verkeerd...*

Op de Anonymi

Nimmer wist ik, voor ik in Holland terug was, dat de Hollanders zulk een epistolair volk waren. Het komt mij voor, dat zij het brieven-schrijven niet kunnen nalaten, ten minste, wat mij betreft, ik krijg vijf of zes brieven per dag en ik zoû werkelijk een secretaris van veel opvoeding en ontwikkeling kunnen gebruiken als ik alle deze brieven naar behooren zoû willen beantwoorden. Onder deze brieven zijn er, die vragen om letterkundigen raad of een handteekening; er zijn er bij, die mij vragen - van een predikant - wat ik van Jezus Christus denk en - van een gymnaziast of HBS-scholier - wat de bedoeling van 'Psyche' is. Er zijn dikwijls zeer aardige, zeer vleiende, zeer interessante brieven bij: zij zijn mij een bron van menschenkennis en zoo ik ze niet allen beantwoord, is dat alléén, omdat ik er werkelijk geen kans toe zie en geen tijd toe heb.

Onder deze brieven zijn ook de anonyme brieven. Ik wist het waarlijk niet, daar ginds, in het zoete Zuiden, dat de anonyme briefschrijvers zoo velen waren in ons vaderland. Maar het is een feit. Anonyme brieven? vraagt ge mij. En neemt ge daar notitie van? Verscheurt ge en verbrandt ge die niet dadelijk? Neen, lezer. Bedenk, ik doe nu eenmaal de dingen altijd anders dan anderen. Ik verscheur en verbrand de anonyme brieven, die ik krijg, nièt dadelijk. Waarom niet? Omdat zij voor mij de waarde hebben - als de andere - van 'menschelijk document'. Ik lees ze dus even en bestudeer ze, vóórdat ik ze verbrand. En zij leeren mij wederom eenige menschenkennis, voor welke aan géène Hoogeschool een leerstoel bestaat.

Deze anonyme brieven worden mij toegezonden, meestal naar

aanleiding van mijne bijdragen in de Haagsche Post en òver de Haagsche Post. Zij zijn allerkluchtigste ‘menschelijke documenten’. Zij zijn meestal van lezers, die mijn Epigrammen en andere bijdragen niet kunnen verduwen en er zelfs tureluursch en nijdig van worden. Deze brieven zijn soms kwaadaardige, soms preêkende pamfletten, niet àltijd ploertig, maar wel altijd naïef, argeloos naïef en zot, dat het eind er van weg is. De schrijver, b.v. van een preêkenden, zalvenden anonymen brief - zijn precieusen naam geheim houdende - raadt mij aan om ‘mijn naam niet te grabbel te gooien in de Haagsche Post onder nietswaardige stukjes copie, die niet aan kunst, maar aan handelsbedrijf doen denken’. Een dergelijke schrijver vraagt om Epigrammen, die ‘meer zielverheffend’ zijn. Hij begrijpt geen oogenblik, de zalvende stakkerd, dat de eerste stap tot zielverheffing is géén anonyme brieven te schrijven, vooral niet tot iemand, die zich open en bloot geeft met naam en voornaam. Hij begrijpt ten tweede niet, dat hij maar aan mij moest overlaten onder welke copie ik meen mijn naam te mogen zetten en onder welke niet, daar ik vermoedelijk een beter litterair kritikus, zelfs zelfkritikus ben dan hij. Hij begrijpt ten derde niet, dat het litteraire-journalistschap...een bedrijf is, een kunstbedrijf, een commercieel kunstbedrijf. Of denkt hij soms, de zich zijne lafheid absoluut onbewuste anonymus, dat de litteraire-journalist misschien eerst op een Parnas gaat zitten, met den vinger tegen de slaap, en de oogen ten hemel, om te wachten tot de Muze bezielend hem gaat omfladderen? Begrijpt hij niet, dat het litteraire-journalistschap even zoo goed een commercieel kunstbedrijf kan zijn, als dat van een tenor of baryton, die klokke zooveel in Hollandsche of Fransche Opera optreedt en zijn rol speelt en zingt? Weet hij niet, deze anonymus, die niet eens litterair lezen kan en zich vermeit achter zijn niets-zeggende schuilhandteekening kritiek uit te oefenen over iets, dat hij niet eens begrijpt wàt het is, hoe ook het ‘litteraire scheppen’ en de ‘litteraire krabbel’ iets zijn kan, iets kan wòrden van métier en van er meê klaar staan klokke zooveel, des Zaterdags, voor dit weekblad of dat andere dagblad? Weet hij zelfs wel wat een ‘litteraire krabbel’

is? Neen, hij weet het niet, die meneer, de ‘Lezer’, de zich ‘Lezer’, ‘de Lezer’, let wel ‘DE Lezer!’ onderteekenende zielverheffer! Zoû hij wel willen gelooven, dat letterkundigen van smaak en naam als Cyriel Buysse, Herman Roelvink, Henri Borel, die wèl weten wat een letterkundige ‘krabbel’ is, die zelfde ‘nietswaardige stukjes copie’ bewonderen als werkelijk niet alledaagsche miniatuurkunst, onder welke ik gerust, begrijpt ge, gij voor mijn naam zoo angstvallig beduchte anonyme Lezer, *gerust* mijn naam mag zetten? Onder welke ik zelfs trotsch ben, meneer de Lezer, meneer de Zalvende Preêker, meneer met den geheimen, precieusen, anonymen Lezersnaam, mijn naam te zetten? Zoû u willen gelooven, gij, meneer, meneer de bezorgde, voor ùw naam en voor mijn naam (als ik ze één oogenblik in één adem mag aanhalen: mijn open, klare, door het geheele land bekende naam en ùw duistere, verstokene, laf geheim gehoudene naam van ‘Een Lezer’), dat de nieuwe, jeugdige directeur van een onzer Haagsche dagbladen, dat hij frisch bloed wilde inspuiten, mij toevoegde: meneer, o als u eens voor òns zulke kleine stukjes zoû willen schrijven?? Neen, u wil dat niet gelooven, o kritikus van den kouden grond, omdat u niet lèzen kunt, omdat u niet weet wat een ‘litteraire krabbel’ is, omdat u geen oogenblik snapt wat een kunst, wat een kùnnen, wat een métier, ja, wat een métier er noodig is om zulke dingetjes te schrijven. Omdat u niet snapt, dat alléén een litterair kunstenaar, die reeds héél wat heeft gewerkt, in staat is zulke schijnbare nietsjes te schrijven, nietsjes, meneer de anonymus, die gewaardeerd worden door tàl van Lezers, hoor, evenveel Lezer als gij Lezer zijt en, daarbij, door tal van letterkundigen. Ik verzoek u dus in gemoede eens na te denken of ge niet misschien ongelijk zoudt kunnen hebben met uw mal gepreêk en zalvende raadgevingen aan een auteur, die werkelijk wel iets meer begrip heeft van schrijven dan gij, meneer de Lezer, meneer de Anonymus, al schreef hij nooit kritiek en nooit ook antikritiek, al reageerde hij nooit op wat er sedert meer dan dertig jaren over hem geschreven werd en al doet hij dit nu alleen, al pakt hij alleen u nu bij de kladden...om een Epigram te schrijven, waarachtig, meneer, om geen andere reden, want wat u van me

denkt of niet denkt, dat repareer ik eenvoudig aan mijn bottine, begrijpt u of begrijpt u het niet?

Anonymi! Er zijn er ook ànderen nog! Minder zalvend, maar brutaler. Er is er één, die mij schrijft: meneer, schei uit met je Epigrammen, of ik zeg mijn abonnement op de Haagsche Post op en schrijf naar den Redacteur waarom ik dat doe!! Alsof de Redactie van de Haagsche Post niet liever twintig of dertig van zulke kornuiten zoû laten slippen dan mij! Of ik me nog met dat heer bemoei? vraagt ge mij, gij andere Lezers! Ja, zeker, waarom niet. De Haagsche Post is een uniek weekblad, gelezen door zooveel Hollanders, dat er zelfs litteraire analfabeten bij zijn en het is ons plicht, die, zelfs al zijn ze anonym, op te voeden in manieren en leeskunst. En daarom wil ik het heerschap, dat zijn abonnement wil opzeggen, omdat mijn Epigrammen hem crispeeren tot hij rood ziet van kwaadaardigheid, eens minzaam een stukje politiek vertellen.

Er was eens een Natie, en die Natie was de Haagsche Post. Die Natie had zich op een aardige, vaardige en waardige wijze bemind weten te maken. Die Natie werd prachtig geregeerd door een Autocraat, dus géén constitutioneel koning: die Autocraat was de heer S.F. van Oss. Deze monarch benoemde eenige ministers, wie hij verschillende portefeuilles toevertrouwde. Aan mij vertrouwde hij toe de Portefeuille van de Blague. Ik was dus zijn Minister van de Blague en zeer vereerd door zijn vertrouwen. Toen ik echter een paar maanden dit vertrouwen genoten had, meende ik, om de Natie voor eentonigheid te behoeden, mijn portefeuille, die van de Blague, ter beschikking van den Czaar aller Haagsche Posten te moeten stellen. Zijne Majesteit verzocht mij echter in zeer vriendelijke termen mijn portefeuille weêr te willen aanvaarden. Na wederom eenige maanden Excellentie van de Blague te zijn geweest - mijn ministerschap duurde bijna één jaar! - stelde ik op nieuw, ik dacht in het belang der Natie, mijn portefeuille ter beschikking van onzen Czaar. Ik ontving hierop een zéér bizonder vleiend schrijven van Zijne Majesteit, waarin

hij mij in de waardeerendste termen zijne appreciatie zeide over mijn werk, en mij verzocht de Portefeuille van de Blague te willen behouden. Welnu, ik heb dus volkomen het recht te gelooven, ventje, dat je gerùst je abonnementje kan opzeggen en er bij voegen waarom je het doet. En dat ik gerùst met mijn Epigrammen en andere dingskens kan door gaan, tot dat het tijdstip gekomen is, dat, in het belang der Natie, de Autocraat aller Haagsche Posten mijn Blague-portefeuille terugneemt en ik een welverdiend Ministerspensioen kan genieten...

Zoo veel epigram op de Anonymi!? Ja, lezers, zoo veel. Maar één keer slechts, om ze eens te toonen, dat die zachte, weeke Louis Couperus van zich af kan bijten, als het moet. Eén keer in de vijftig jaren, maar dan ook flink.

Wonderlijke historiën

I
Het behekste dorp

Onder de vale, vallende avondschemering lag het dorp aan de heide, stil, als onbewoond, kleurloos en levenloos en de huisjes, hier en daar, lagen verspreid om het spitse kerkje, dat als een wijsvinger in de lucht opstak. Er blafte een hond en er antwoordde een andere hond en toen ik voorbij ging, kraakte het kiezel aan den rand van den modderigen weg.

Toen, één voor één, begonnen de raampjes van de huisjes te lichten, of er een lamp werd opgestoken achter ieder raampje en de lichtende raampjes schenen te gaan fosferen als oogen van groote katers. Aan den rand van den weg flikkerden vuurvliegjes langs mijn hand en kikkers kwaakten in den sloot langs het weiland: toen ik mij bukte, zag ik ze in hun gnome-oogen; zij hadden geen kikker-, maar gnome-gezichtjes en zij volgden mij, huppelend en kwakend. Ik zag over de verte der weg-vervalende weilanden uit: er zweefden blauwige dwaallichtjes tusschen dansende nevels, die stegen in kronkelspiralen op in de nacht van lage wolk, die dreef...

Toen gingen de schoorsteenen der huisjes, alle de schoorsteenen van alle de huisjes, rooken en ik begreep wel, waarom ze rookten. En wachtte af, gezeten op een berm en de gnome-kikkers kwaakten rondom mij en loenschten mij toe. Er dreef door de lucht een vreemde geur als van doordringenden balsem en aromatiesch vet

en plotseling zag ik uit een der rookende schoorsteenen een blauwe vlam slaan. Toen uit schoorsteen na schoorsteen sloeg een blauwe vlam. En de fosforraampjes, overal, knipperden als kateroogen. De lucht was vol van de blauwe vlammen der schoorsteenen. En uit de blauw vlammende schoorsteenen stegen de heksen. Duidelijk zag ik ze in het vale nachtgeschemer, want verlicht hare oogen door de blauwe vlammen en hare naakte voeten door de fosforschijnsels der ramen. Zij bereden hare bezems en spoorden ze met de hielen aan, hoe! hoe! roepende, huilende van voorpret of zij zaten in stralende emmers. Maar de bezems en de emmers en ook de ketels en de pannen schenen door de lucht bezield òp te gieren: de pannen, koper, gloeiend als manen in de nacht, hadden grijnsgezichten gekregen van onderen en de heksen omhelsden de panne-minnaars en stegen op, zittende gehurkt in de pannen, de handen verliefd vast om de steelen. Ook de ketels waren vreemde wezens geworden, als dwergachtige ridders; hunne tuiten geleken helmvizieren; de heksen bereden schrijlings de ketels, die overkookten van vuurwater, dat sproeierde en sprenkelde, sulferspoor latend, de lucht door.

Toen zag ik naar den kerkspits. Die was als een tros geworden van demonische wezens: ik zag overal oogen, klauwen, grijpvoeten en daarom heen kronkelden de linte-lange armen en slappe beenen der polyp-achtige larven. En rondom, gehurkt in het ijle, waarop zag ik niet, zaten aapachtige lemuren en hunne hondebekken miauwden heel zacht. Toen zag ik het kerkje plotseling wrikken, als of al die duivelswezens er aan schudden en zag ik den spits schuin wijzen, steeds omklompt van alles wat er om heen klampte en toen rees het geheele kerkje schuin de lucht in en vloog naar Sabbath, mede sleurende een lange, lange sliert van op elkaâr geperste wezens, nauwlijks te onderscheiden.

Het was als een signaal. De raamverlichte en blauw rookende huisjes rukten zich los van den grond en zwierden de lucht in. Het geheele dorp nu zwierde in de lucht, huisjes en hoeven, stallen en schuren en hooibergen en al het boeregerei; ploegen, eggen, zeisen, sikkels, en ook de beesten zag ik de lucht in zweven. Maar de

koeien dansten op de achterpooten rondom de bullen; de schapen hadden hanekammen en -staarten en de zeugen en biggen waren gevleugeld met de vleugels der ganzen, vleugelloos, vele te samen zittend op èen ezel, die komiek naar beneden keek en glimlachte met een zoetelijken glimlach van groote tanden. En de lucht was vol van al het gedrang.

Maar waar het dorp gestaan had was een groote leêgte en er was niets dan dikke mist. Om mij was dikke mist. De gnome-kikkers waren groote padde-gnomen geworden en er rezen immense paddestoelen om mij. Als een woud. Het paddestoelenwoud beklemde mij den adem. Ik stond op, keek naar de lucht, die vol van het vreemde gedrang was en wilde voortgaan...En ik zweefde heel snel, in een spiraal, een wervelwind, die mij meê nam in de lucht, tusschen de voort zwierende huizen, tusschen de wolken ìn priemende kerk, die daar heel hoog in de lucht als een schip op golven van wolken schots en scheef dreef en door een stormwind nu werd geslingerd, omklampt door de naar Sabbath zwierende heksen, demonen, larven, lemuren...

Den volgenden morgen, onder een lage, grauwe lucht lag het grauwe dorpje rustig met de huisjes verspreid om het kerkje. Alles stond op zijn plaats. De boeren werkten in de koollanden. Een boeremeid liep den wegel af, met hare koperen melkemmers aan een juk...Een hond blafte. De silhouet van een vaal paard verloor zich in de mist, daar ginds. Het was een gewoon, vuil grauw dorpje, zonder bizondere schoonheid.

Een effen melancholie van verlatenheid lag over het landschap uitgespreid, ietwat sinister maar verder zonder emotie...

II
Het kasteel, dat er niet was

De Toerist, dien laten namiddag, was verdwaald. Uit een donker bergbosch, waar de hooge sparreboomen zich tot een sombere

kathedraal schenen te bouwen, terwijl de roode, ondergaande zon door het zwarte gewemel der lagere twijgen scheen als met altaarkaarsgeschemer in een ver verwijderde kapel, was de Toerist gekomen aan den rand van de vallei, waar de bergstroom zich naar beneden stortte, over groote rotsblokken heen schuimende. En de Toerist, omdat hij sedert uren verdwaald was, was zeer vermoeid, hoewel hij een jonge, krachtige man was.

De Toerist, naar beneden ziende in de vallei, die zich vaag uitwischte in alles verdoezelende mist en nevel, zag het Kasteel rijzen bij den waterval van den bergstroom en omdat hij zich bewust werd niet te weten waar hij was, daalde hij in de vallei af, vast besloten gastvrijheid te vragen waar hij ginds zag, dat menschen woonden. Langs den tuimelenden, schuimenden bergstroom was een geitepad en de moede man liet zich als naar beneden lokken door de dalende diepte. En hoewel het Kasteel, hoe meer hij naderde, hem een indruk maakte van angstige somberheid, van grauw overmiste onwezenlijkheid, liep hij, bijna wankel van moêheid, af op de groote poort en hief den bronzen klopper op, liet dien vallen...

De klopper viel neêr met een sombere, holle echo, die scheen te zinken in een diepe leêgte van het Verleden. Aan een enkel raam lichtte een lamp en tegen den lampeschijn in dat raam verscheen een menschelijke schaduwvorm, die uitzag...

De Toerist wachtte. Zijn hoofd voelde donzig van moêheid; zijne gedachte dreef in het groote ijle. Maar de poort werd langzaam, geluidloos geopend en een grauwe, grijze man vroeg met holle stem...

De Toerist smeekte gastvrijheid af...

De grauwe, grijze man weigerde niet, maar zijn stem klonk den Toerist vreemd in de ooren. Hij volgde hem in de gang en de poort sloeg dicht met een lange, lange echo...De grijze man, een vale lantaarn in de hand, voerde den Toerist gangen door, trappen op, naar een groote slaapzaal, waar in het flauwe schijnsel van de lantaren schemerde een groot, donker omhangen ledekant. En hij zeide hem, dat hij daar slapen kon.

De Toerist voelde een leêgte van honger in zich, maar dorst niet vragen om spijs en drank. Door de ramen, waarvoor de grijze man - was hij een oude knecht? - de gordijnen niet toe had getrokken, scheen de nacht, hoewel maanloos, naar binnen. En de grauwe nacht was het eenige schijnsel. De groote slaapzaal had geen andere kleur dan die van donker spinnerag, het eene geweven voor en over het andere. De oude meubels waren zoo vaag van lijnen als in den droom van een droom. Maar de Toerist, dood-moede, kleedde zich uit en het bedgordijn wegslaande, viel hij neêr in het ledekant. Hij viel er zoo diep neêr in het donzen bed, dat het hem scheen of hij in het Verleden weg zonk.

Hij sliep dadelijk in, als omwikkeld in een grauwe, fluweelene ijlte, die suisde in zijne ooren, met het geruisch van den waterval. Tot hij plots, door een schrik, wakker werd. En zich duidelijk bewust werd, dat er iemand, heel kil, naast hem lag, in het zelfde ledekant. Hij voelde bevende uit en zijn hand voelde slechts een vochtige kilte, een klamme weeheid, maar geen wezen. En toch làg daar een wezen, steenkoud als een lijk, en dat straalde die kille klamte uit...De Toerist had willen roepen, schreeuwen, maar zijn stem was verstikt. Hij had willen opstaan, vluchten, maar zijn leden waren verlamd. En toen hij dus zeker was niet wèg te kunnen uit het diepe, grauwe ledekant, niet wèg van het kilklamme wezen, dat daar naast hem lag, sloeg het koortszweet hem uit en bezwijmde hij. En gedurende heel zijne bezwijming bleef hij zich bewust, dat een wezen naast hem lag.

Toen hij ontwaakte, scheen de zon. De Toerist lag tusschen de ruïne van een Kasteel, in een plas van modder en zijne kleêren lagen naast hem. En voor hem, terwijl de jonge zonneschijn langs de rotsen neêr schuinde in de ruïne, stond een oude geitenhoeder; zijne geiten, klokjes klinkelend, stegen het pad langs den bergstroom op.

- Wat doet gij hier? vroeg de geitenhoeder.

- Waar is het Kasteel? vroeg de Toerist, ontzet.

- Het Kasteel? zei de geitenhoeder verbaasd. Dat bestaat sedert twee eeuwen niet meer. Alleen deze ruïne is er van over, en die

ken ik, sedert ik een jongske was. Waarom hebt ge u hier ontkleed, heer, en zijt ge gaan slapen in de kille modder!? En op zoo euvele plaats! Terwijl ge honderd passen verder het dorpje zoudt gevonden hebben waar een goed herbergje is voor de voorbij trekkende zomermenschen...Kom, sta op, kleed u aan: ziek zult ge worden, hier te blijven liggen in deze modder...

De geitenhoeder hielp den Toerist op staan. Doodsbleek rilde de half naakte man. Rondom hem rezen de ruïnemuren en -poort van een slot. De waterval, bruischend, schuimelde. En de jonge zonneschijn schuinde de rotsen af en de heldere zomerhemel blauwde boven de bergen.

III
De badkamer

Dit is De Stille Kracht, die zich aan mij heeft geopenbaard, op een namiddag in Indië...

Het was reeds de korte schemering, dat vreemde uur van geheimenis, die vreemde korte pooze, waarin de adem der natuur zich schijnt in te houden, uit eerbied voor het oppernatuurlijke, uit angst misschien voor wat der natuur, in heur eenvoudigen drang om te groeien, te bloeien, te doen wassen en te doen weligen, te doen leven en te doen versterven, bovennatuurlijk schijnt...Het was in het binnenland, op een suikerfabriek, bij verwanten en de schemering weefde onder de waringins van den grooten tuin haar webbe van onwezenlijkheid, waarin als zwarte vlinders uit angstige droomen de groote vleêrmuizen even cirkelden: donkere, ronde vlieging, verschijning en verdwijning van vage vleugels, die gelijk zijn aan die der demonen...Maar die ure keert iederen dag terug en zelfs geheimenis, dat terug keert iederen dag, beïndrukt niet meer en wordt gewoon en weeft zich gewoon mede met de andere, gewone uren des dags...Zoodat ik niet van geheimnisvolle dingen mij bewust was en gewoon-weg, bijna stem-

mingloos mijne ziel, niet anders dacht dan aan een paar brieven, die ik schrijven moest, gewone brieven aan gewone menschen over bizonder gewone dingen...En zoo ging ik naar de badkamer, die, even verwijderd van het woonhuis, een dertig passen weg in den tuin lag, om mijn tweede bad te nemen. Het was misschien iets later dan ik het gewoonlijk deed, maar het was toch niet zoo donker, dat ik riep om een lichtje en ik dàcht niet aan het vreemde uur, en bespeurde nauwlijks de vleêrmuizen, die, bijna rondom mijn hoofd, even cirkelden hun vreemde sfeer van zwarte schermwieken, als zij schijnen te verschijnen en weêr te verdwijnen.

Ik trad de badkamer binnen: mijn badgoed was er reeds door den lijfjongen klaar gezet. Het was er valer van licht dan ik vermoed had dat het er zijn zoû, maar ook die grauwer dan ik verwacht had schemerende weifelschijn ontroerde mij niet in de oude, groote badkamer, die een halve muur - waarom weet ik niet - deelde in tweeën, en die twee deuren had: de deur door welke ik binnen kwam en een tweede deur, die achter de muur weêr naar den tuin toegang gaf. Achter die halve muur was ook het bassin vol water, waarmeê men zich ‘siramt’, begiet...

Op hetzelfde oogenblik, dat ik binnen trad in de meer dan ik verwacht had grauw schemerende badkamer, zag ik heèl duidelijk, onloòchenbaar duidelijk een witte figuur, ik geloof getulband, minstens wit gehoofddoekt, zich verwijderen en verdwijnen achter de halve muur, in de richting van het tweede deurtje, dat immers onzichtbaar voor mij was...Ik had geen diepere impressie dan deze: een van de bedienden, die zich, om welk doel ook, in de badkamer bevond, verwijdert zich door de andere deur, nu hij ziet, dat ik wensch te baden...Slechts éven flitste het door mij heen: waarom wit...? Waarom zoo wit...? Want de Javaansche bedienden aldaar droegen géen wit...Maar meer dan een snelle flits van gedachte schoot deze vraag nièt door mijn brein...Ik kleedde mij uit, hing mijn kleêren op en bedacht toen, gaande achter het muurtje, naar het bassin: o ja, ik moet nog den grendel schuiven voòr het tweede deurtje, waardoor die witte

Javaan is verdwenen...Anders kan wie ook binnen komen, terwijl ik bezig ben mij te baden. En ik schoot haastig op het deurtje toe, om den grendel voor te schuiven...

De grendel wàs voor geschoven...

Toen schrikte ik hevig...Een oogenblik stond ik wezenloos voor de van binnen gegrendelde deur en werd mij bewust, dat het Witte dóór een gegrendelde deur was henen gegaan, moèst henen zijn gegaan...Toen nam ik haastig de *gajong* en *siramde* mij...Het water viel als een kille koorts over mijn plots klamme lichaam...Haastig droogde ik mij, schoot mijn kleêren aan, wilde de badkamer verlaten...Het scheen mij of dit alles ùren duurde en of ik den grendel der deur, waardoor ik binnen gekomen was en mij nu verwijderen wilde, maar niet terùg kon schuiven...

Ik stond buiten, in den tuin. De schemering was wèg verheimzinnigd; de vleêrmuizen cirkelden niet meer; de nacht donkerde fluweelig diep onder de waringins en ginds voor mij, boven de silhouet van het huis, dat vaag blankte, steeg de zilveren maan, als een groot zilveren gelaat, wiens geheimzinnig uitstralend wezen alles begreep, vooral de dingen der schemering, die even weifelt voór de nacht is geworden...

NB Voor wie eenige onduidelijkheid moge vinden in mijn woorden, geef ik hier den platte-grond van de badkamer, waarin mij voorviel wat ik, zonder een zweém van litteraire fantazie, beschreef.

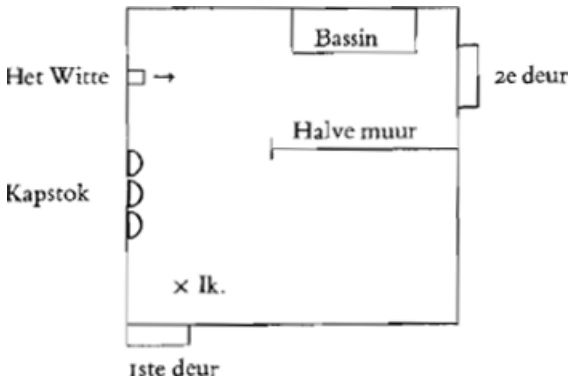

IV
De gasten

Het is niet meer dan eens in het jaar, dat zij komen, in het Sarraceensche kasteel bij Palermo, dat daar met zijn Moorsch gekanteelde daklijst zich afteekent tegen de blauwe lucht in een tuin vol agave, wilde rozen, goud-ooftig citroenengeboomte en verwoekerde, kromstammige palmen. Het kasteel dagteekent uit de elfde eeuw; het is bijgebouwd en verbouwd, in Middeneeuw en Renaissance; na de Sarraceensche bezitters hebben er Normandische baronnen gewoond en daarna een langzaam-aan verarmd Siciliaansch adellijk geslacht. En er woont nù nog een oude, oude grijsaard; hij bewoont er slechts enkele zalen en de rest van het kasteel is verhuurd aan kleine beambten, aan werklieden met groote huisgezinnen: in de vervallen, prachtig oud-Moorsche hof bij de gebeeldhouwde fontein, met dooreengekronkelde zuiltjes en Arabische leeuwtjes, wasschen de vrouwen hun armelui's-linnen, spelen de ongewasschen kindertjes - zwartkrullige luizekopjes -; blaffen de honden, slingeren sina's-appelschillen en groentestronken...

Soms, aan een der groote Romaansch-Moorsche ramen, achter de gebarsten, antieke, geschilderde ruitjes, verschijnt het grijze hoofd van den graaf...Soms loopt de oude man, met een breeden hoed en een oude jas en een dikken stok in de hand den binnenhof door, om uit te gaan en de vrouwen en kinderen groeten hem:

- Eccellenza...

En eens in het jaar komen de Gasten...Niet op den zelfden datum, wel in de zelfde maand...Zij verzamelen zich dan in de groote eetzaal, de sombere, prachtig Moorsch-Renaissancistische, met het wandtapijt, met al het antieke gouden en zilveren vaatwerk, dat nog over is en niet werd te gelde gemaakt...Zij komen, hoe en wanneer weet niemand...Ook de grijsaard niet, ook niet zijn eenige oude knecht. Niemand ziet de Gasten, maar iedereen hoort hen. Al de bewoners van het kasteel: de kleine beambten, de werklui, de vrouwen...hun kinderen, in de nacht,

worden huilende wakker van het rumoer, dat de Gasten maken. De honden blaffen niet, maar kruipen schuw, stil jankerig weg onder de bedden...

De Gasten, zij rumoeren plots in de antieke eetzaal, die is gesloten en nooit wordt gebruikt. De Gasten, zijn zij een honderdtal? Het is mogelijk. Niemand telt ze, want niemand heeft ze ooit gezien. Maar iedereen hoort ze. Zij schateren hel en helsch in de nacht. Er is gebons met stoelen, er klinkt een zacht gekrijsch als van oude vedelsnaren. Er is getwist en gekletter van wapenen. Er is geklink als van gouden bokalen tegen elkaâr. En door de Romaansch-Moorsche ramen - zij zien niet op den hof uit, maar op de olijvenvallei, die zich ver weg in de vreemde nacht verliest - schemert als een blauwige schijn, als een maneschijn, die van binnen uit zoû schijnen...

Wie dapper is, gaat wel eens kijken en klimt langs een laddertje, de breede steenen, langs de goten naar boven met naakte teenen, op gevaar den nek te breken...Tullio, de koeiejongen, en Armido, de zoon van den hoefsmid, hebben het ééns gedaan, - zoo hebben ze mij verteld. En zij hebben, in de nacht, een der ramen bereikt van de eetzaal en zich genesteld op het breede buitenkozijn en ze hebben den moed gehad naar binnen te gluren, hun neus plat tegen de bonte ruiten. En zij hebben gezien, dat het gouden en zilveren vaatwerk uit de kasten genomen werd door onzichtbare handen en op de tafel geplaatst, die gedekt scheen en in een vreemden, blauwen gloed scheen te stralen, en zij hebben gezien, dat de schalen rond gingen, als of dienaren ze aan de Gasten boden en dat de bekers werden gebeurd als door handen en weder neêrgezet en dat de kannen omver vielen als in twist en dronkenschap en gebanketteer der onzichtbare Gasten, die ze wel hoorden, ja, die zij wèl hoorden, vreeslijk hoorden; Armido en Tullio...

Trouwens, hooren, dat doen allen, in de huiverwekkende nachture, als de Gasten gekomen zijn...

En het is bekend, dat den volgenden morgen de oude dienaar in de eetzaal het vaatwerk, dat door elkaêr ligt gerameid, over tafel

en tusschen de woest omver geworpen stoelen, weder zwijgend in de kasten schikt: er is wel eens wat vernield en gebroken; een kostbaar glas ligt wèl eens in scherven, maar dat is een zeldzaamheid...

De vrouwen, den volgenden morgen, wasschen als gewoonlijk haar arme-lui's-linnen aan de gebeeldhouwde fontein. Zij zijn iets bleeker onder haar bronzen tint; zij fluisteren even onder elkaâr geheimzinnig, maar lachen dan spoedig weêr onbezorgd, want dragen aan de Madonna op te zorgen voor hare zielen. En de kinderen spelen ook weêr, uitgehuild; de honden blaffen als naar gewoonte...

Dan treedt, als naar gewoonte ook, de oude grijsaard, met zijn breeden hoed en zijn oude jas en zijn dikken stok, te voorschijn...Hij moet ook wel gehoord hebben...Maar hij zegt niets en niemand zegt iets tegen hem. En hij schrijdt door den bezoedelden, antieken hof van zijn kasteel tusschen de wasschende vrouwen en spelende kinderen en zij groeten hem alleen allen eerbiedig:

- Eccellenza...

V
Het getal

Is het niet Pythagoras geweest, die het eerst de mystieke waarde van het Getal heeft bevroed?

Iedereen van ons heeft zijn Getal, maar weinigen weten het en zelfs zóó wij het weten, omdat het zich zichtbaar en berekenbaar opdringt aan ons leven, weten wij er niet altijd meê te doen. Blijft ons Getal een obsessie, de vreemde glimp van een droom, een geheimzinnige waarschuwing of aanmaning, die wij toch niet altijd durven begrijpen of gehoorzamen, terwijl zoo wij begrepen, gehoorzaamden, ons leven misschien gelukkiger verloopen zoû...

De geesten, die om ons heen zijn, de goede en de slechte, weten allen ons Getal. Het is mystiek, omdat het samen hangt met der sterren loop en zoo natuurlijk zich vormt als een waterdrop, als een vuurtong, zoo natuurlijk-weg zich samen stelt als winter en zomer, als leven en dood...

Ik ken iemand, wiens Getal was zeven. Het is een mooi, gunstig, bijna heilig Getal en hij wist het, want hij was zeven, toen hij zijn moeder verloor, veertien toen hij de groote levensverandering onderging, een-en-twintig toen hij...Ge glimlacht? Maar er is geen reden voor! Ge vindt het misschien heel komiesch, dat op het veelvoud van het Getal er iets levens-ernstigs kan gebeuren. Maar eigenlijk is heel het leven komiesch, als ge het niet tragiesch beziet. Ik vervolg dus: hij was een-en-twintig, toen hij zijn eerste liefdessmart onderging...Neen, lezer, ik ga niet door u te vertellen, wàt hij onderging toen hij acht-en-twintig was, want ik zie het wel, aan de spotzieke uitdrukking van uw gelaat, dat ge niet gelooft aan het Getal. Maar reken eens even in uw eigen leven terug. Reken eens terug de niet heel gewone dingen uws levens, toen ge een been braakt, niet slaagdet voor een examen, een onverhoopte erfenis ontving - reken goed uit en kwaad - en, als ge zuiver rekent, want daarop komt alles neêr, ben ik overtuigd, dat ge een Getal vindt, uw Getal, uw levenscijfer en zelden is het hooger dan twintig...

Bijgeloof, zult ge zeggen. Wat is bijgeloof? Het is bij-geloof en het is maar goed, dat we nog iets anders er ‘bij’ gelooven dan wat we op commando moeten gelooven bij monde van pastoor of dominee. Het is maar goed, dat we gelooven aan vreemde, wonderlijke historietjes, die zich weven in de gewone stof van ons iederen dag uitrollend leven als vreemd gouden patronen en bloemen, die verglanzen en opglanzen in vreemde tooverigheid tusschen de altijd zelfde draden van ons levensweefsel, dat zich ontplooit naar den Dood. Bedenk eens hoe weinig interessant het leven is van iemand, die niet gelooft aan de mogelijkheid van het onzienlijke even te zien, al is het maar in vizioen of overspanning, die niet gelooft het onbecijferbare te kunnen raden door zijn Getal, dat hij uitrekent in de dingen en feiten, die hem voorvielen en die niet betwijfelbaar zijn, maar die wèl gelooft, dat God de wereld in zeven dagen geschapen heeft.

De Bijgeloovigheid is de mystieke poëzie voor onze tastende, dwalende zielen; de Bijgeloovigheid is de wondere tuin der

vreemde vreezingen en radingen en berekeningen, die ons verfijnen onze fijnste zintuigen: die zintuigen, die achter onze zichtbare zintuigen schuilen. Laat vrij de enkel-geloovige smalen op den bijgeloovige; laat vrij hem zeker zijn van *zijn geloof* en ontkennen wat wij, nederiger dan hij, zoeken en door verre glanzen verblind, willen aantasten in de even oplichtende, vreemde dreven der bestaanbaarheden en gebeurlijkheden, die om ons heen schijnen te bloeien, te zweven, te schemeren, te dansen met schimmen en schijnsels, die wij niet kunnen verklaren, maar toch gevoelen, dat niet zouden wemelen zoo er niet iets van waarheid was aan hun wezen, dat de enkel-geloovige als leugenen lastert...en wij zullen vermoedelijk, wij bij-geloovigen, wij arme, gesmade bijgeloovigen, làter, op éénmaal iets voelen, weten, zien, dat onzen smader verholen blijft...

Ik, ik geloof aan mijn Getal. Ik, ik weet mijn Getal. Ik zie het en weet het. Ge behoeft me heusch geen bloemen te zenden op den zooveelsten dag van de zooveelste maand, dat mijn Getal in vreemd Pythagorische berekenbaarheid mij het gunstigst is...als het mij niet het òngunstigst blijkt. Want dit is het vreemde: ons Getal geeft-aan geluk èn ongeluk, vreugde èn leed, een nietigheid of onze tragedie en wij weten niet wat het brengen zal, maar als het gebracht heeft, weten wij plotseling weêr, als kinderen, die hun proef op de som maken, dat het Getal er geweest is, soms als een bloedig cijfer, dat is opgerezen in de donkere lucht onzer levensdagen, soms als een stralend gouden symbool, dat even is opgeschitterd en waarnaar wij de vingers strekken...

En het weemoedige is, dat wij nièt leven kunnen naar ons Getal, zelfs al weten wij het.

Ja, Horatio, er zijn vele dingen...

Naschrift

Dàar, ik heb van daag nu weêr eens lekkertjes aan mystiek gedaan! De serie mijner vijftien weelderige salons - bij iedere porte-brisée

staan twee gegalonneerde lakeien - wolkten van de bedwelmendste geuren uit bronzen wierookvaten; uit de zoldering sijpelde de parfum als destijds uit den koepel van Helegabalus; enfin, het was bepaald Aziatische weelde, waarin ik mij wentelde en die ik, dank zij de Haagsche Post, ook betalen kan, en terwijl de 2 × 14 = 28 lakeien met strakke smoelen voor zich uitkeken, zat ik te schrijven tusschen het gekwinkeleer mijner tamme paradijsvogels in de aromen mijner wintertuinen, die gelijk zijn aan een landschap uit het tertiaire tijdperk en dichtte ik, bezield, de mystiek van HET GETAL!

VI
Nieuwe jeugd en oude ondervinding

Ik weet niet, waarom ik hem eerst niet kon uitstaan. Hij was zóó jong, zoo jeugdig, zoo mooi, zoo frisch voor een jongen man van bijna bij de dertig; hij scheen zoo precies te weten wat hij doen zoû; hij aarzelde nooit eens, hij weifelde nimmer; alle vrouwen mochten hem gaarne; enfin, er was nu eenmaal in en om hem iets, dat mij bepaald antipathiek was...

Hij scheen dat wel te voelen en er onaangenaam door te zijn getroffen. Ten minste, eens verzocht hij mij mede naar zijn huis te gaan - hij was ongetrouwd en tamelijk gefortuneerd - en toen...toen vertelde hij mij zijn geheim.

Het was een zoo wonderlijke openbaring, dat ik niet gelooven wilde. Bij het hooge vlammende houtvuur, bij het glas geurigen wijn - hij rookte, ik niet - hoorde ik hem openmonds aan; om ons heen waren antieke stoffen, bibelots, portretten van vrouwen, van honden en paarden, wapens, trofeeën, lauwerkransen, Carnaval-souvenirs...! En tusschen al die wel gezellige rommel hoorde ik de vreemdste historie, die ik ooit in mijn leven vernam.

- Kòm! zeide ik, ongeloovig.

Hij glimlachte.

- Ik woû, dat ik het je bewijzen kon, zeide hij. Misschien...mis-

schien kan ik het je bewijzen, later. Maar het is een feit: ik lijk slechts bij de dertig, maar ik bèn wel over de vijftig...O, dàt kan ik je heel gemakkelijk bewijzen!

- Jij?? Over de vijftig...?

Hij stond op, toonde mij eenige papieren, een geboorte-akte.

- Is dat de jouwe? twijfelde ik.

- Je moet niet àlles wat ik je zeg en toon, in twijfel trekken, glimlachte hij. Het is heusch mijn eigen geboorte-akte. Ik ben alleen midden in mijn vijf-en-veertigste jaar, niet ouder...maar jonger geworden. Ik geloof, zeide hij - en zijn toon was huiverwekkend somber - dat ik nòg jonger word.

- Hoe?? vroeg ik, bleek.

- Dat doet er niet toe, zeide hij. Als het te gek wordt, dan verdwijn ik...

- Verdwijn je dan?

- Ja...Maar nu is er nog heel goed meê voort te gaan, vooral omdat ik sedert kort hier woon. Niemand merkt het. Toen ik ouder was, woonde ik in Nice...

- Toen je ouder was? vroeg ik, huiverig. Hoè ben je jonger geworden??

- Dat doèt er niet toe, herhaalde hij kalm en met nadruk. Een feit is het alleen, dat ik met oudere ondervinding...langzamerhand jonger, frisscher, sterker word...

- Ben je niet bang in eens in een wieg te liggen? vroeg ik.

- Neen, zeide hij lachende. Zoo ver gaat mijn retrogradologie niet. Ik geloof, dat ik in staat ben een termijn te stellen. Maar op dit oogenblik - en dat is zeker - leef ik een nieuwe jeugd met een oude ondervinding.

- Maar dat is iets sataniesch! riep ik, opstaande.

Hij kalmeerde mij met een van zijn kalme, welwetende gestes, die ik zoo dikwijls niet had kunnen uitstaan, omdat zij mij zoo zelfbewust hoog waren voorgekomen in zoo een jongen man. Was hij over de vijftig??

- Ik leef dus eigenlijk over, zeide hij. Ik geniet nu, jong, van alle gevoelens en dingen, met mijn oudere ondervinding. Ik doe bij

voorbeeld veel aan sport: ik scherm nu met mijn jonger geworden spieren veel beter en onweêrstaanbaarder dan ik het tien jaar geleden deed, toen ik op alle gebied, na véél geleefd te hebben, begon af te takelen.

- En...staat het nu op àlle gebied, vroeg ik; zoo als het met dat schermen staat?
- Ja, lachte hij, wereldwijs, jong, frisch, gezond.
- Dus, zeide ik; je hebt het ideale leven gevonden? Jong, mèt ondervinding? Voor je zinnen?
- Zeker, voor mijn zinnen, maar ook voor mijn ziel, zeide hij.
- Leeft ook je ziel in je, op ideale wijze? vroeg ik.
- In de richting, die zij verkozen heeft, zeide hij dof.
- Kon zij een andere richting...?
- O, zoo véle richtingen! weêrlegde hij luchtig.
- Jong! herhaalde ik, als overstelpt. En mèt ondervinding! Dus het te wéten, terwijl je krachtig bent...! En dat niet alleen voor de zinnen! Maar ook voor de ziel! Ik benijd je! riep ik nijdig uit. O, zég me, hoe...
- Dat doèt er niet toe, herhaalde hij weêr en veel zachter, scheen het mij toe, dit maal, bijna weemoedig; hij was opgestaan, hij nam mijn handen als een vriend in de zijne en hij zeide - ik had nog nooit zijn stem zoo teeder hooren klinken, als met een klank van vroèger:
- En verlang er niet naar het te weten...Verlang er niet naar het te worden: op nieuw jong met oude ondervinding, want...
- Want...? vroeg ik, koud rillende.
- Het is nièt wat ik dacht...
- Wat je dacht...?
- Het is nièt...het geluk.
- Niet...?

Hij schudde het hoofd.

- Neen, zeide hij.

Wat was hij mooi, toen hij dat zeide! Zoo jong, zoo frisch en tevens zoo levenswijs...!

En, waarom weet ik niet, maar ik zeide:

- Het is natuurlijk maar iets...fantastiesch, wat je me vertelt??
- Natuurlijk, lachte hij nu zacht.
- Een soort bespiegeling, hè??
- Ja, lachte hij...Zulke dingen gebeuren immers nooit...

Hij lachte steeds, haalde de schouders op, maar wendde zijn blik af...

Wij gingen samen uit, dien avond, naar een diner: hij zat tusschen twee mooie vrouwen; hij was schitterend...

Ik verloor hem toen uit het oog. Het was na eenige jaren. Ik hoorde, dat hij zich van kant had gemaakt. Dat hij zich van een stoomboot, des nachts, in den oceaan had geworpen, vermoedelijk. Dat hij verdwenen was...

Plotseling, toen ik het hoorde, was het mij of ik hem vóór mij zag, als in een tweede gezicht. Of ik hem zag te jong geworden voor zijn verpletterenden rijkdom van ondervinding en of ik hem hoorde herhalen:

- Het is nièt wat ik dacht...Verlang niet het te worden...En verlang niet te weten, hoe...

Een praatje met mijn lezer

Lieve, beste lezer...(ik heb behoefte u met ‘lieve, beste’ toe te spreken en hoop dan van uw kant ook op zekere aanhaligheid te mogen rekenen, want ik ben zoo ziek als een zieke kat, en dan ben ik altijd erg gevoelig voor ‘lieve-beste’-righeid). Lieve, beste lezer, dus, ik kan u van daag geen Epigram, geen Wonderlijke Historie en zelfs geen Doodgewone aanbieden, want ik voel, dat de stâge rilling, die over mijn ruggegraat telkens terugkeert als de strijkstok van een violist over zijn vioolsnaren, in stâge motiefherhaling en -doorvoering, en de zeesuizing die van mijn arme brein een schulp maakt vol van de muziek der aspirine, door Speenhoff met humor en lof bezongen...(Deze zin wordt wat lang, maar vooruit maar...)...mij absoluut verhinderen zullen iets anders u heden te bieden dan een praatje, een kletsje en ik doe een beroep op uw toegevendheid. Waarom blijf je dan niet in je bed? roept ge mij, bezorgd, (wil ik hopen) toe. Lieve, beste, omdat ik een vreeslijk plichtgetrouw mensch ben en het namiddagplichtje voor Zaterdagmiddag is nu eenmaal een Haagsche-Postje te schrijven, op gevaar, dat anders de mij toebedeelde plaats een blank kolommetje zoû zijn, dat aan ‘censuur’ of ik weet niet aan welke andere tragische dingen u denken zoû doen. Terwijl ik nu, dat ik zit aan mijn schrijftafel - bij een prachtig haardvuur, met rood gloeiende amaryllis om mij, die, even rood als de koorts soms met vlagen (op dit moment niet) door de schulp van mijn suisbrein gloeit, staat te branden. Er is dus veel brand in en om mij: haardvuur, koorts, amaryllis, woede over een sensatie-bericht in de courant van heden-morgen (ach, maar dáárover maar niet: wat

moet ik mij laten verleiden...) maar er is ook een absoluut kleinmenschelijk tevredenheidje in mij, dat ik mijn miniatuur-plichtje vervul (de groote vervul ik soms heelemaal niet en heb dan zelfs niet eens veel wroeging...) en dat de wereld haar gang zal gaan, de Haagsche Post toch Zaterdag over een week niet zonder mij uit zal komen en gij geen zware rouw zult behoeven te bestellen, omdat ik er met mijn kolomvulling niet was.

Ja, ik ben ziek, ziek als een zieke kat. Misschien ben ik, als ge dit leest (precies over een week) weêr beter en blozend van welvaren, maar heden, den dag, gewijd aan de HP van over een week...(Wist ge wel, dat de prulletjes, die ik u schrijf, een week van te voren werden geschreven, om niet te spreken van de 'conceptie', die soms nog van vroeger datum dateert?) Ik ben gisteren morgen met een vroegtreintje door Zuid-Hollandsche vaal-mistige, vuil omijsde (wat is vuiler dan ijs, dat dooit in valen mist?) landen terug gespoord van Utrecht, waar ik den vorigen avond had mogen lezen voor het Studentengezelschap, dat Alle Dingen wil Weten en voor zijn talrijke schare van genoodigden (had ik geweten, hoeveel vrouwelijke jeugd die telden, ik zoû zeker liever kuische Psyche hebben gekozen dan De Komedianten, die antieke ondeugden). En daarna heb ik heerlijk gesoupeerd met mijn gastheeren, en hoewel ik aan tafel al (trouwens bij mijn voordracht niet minder) zat te rillen van de boven vermelde motief-herhaling van influenza, genoot ik toch van zoo veel heerlijke jeugd om mij heen, want wàt is weldadiger dan jeugd om wie niet jong meer is. Ik was dus blij, dat mijn gastheeren zich niet te veel lieten deprimeeren door hun zieken, ouden gast, maar dat zij niet aarzelden mij hunne meer of minder suggestieve bijnamen mede te deelen en die op een menu te boek te stellen (mijn geheugen was erg wrak, dien avond, door het herhalingsmotief over mijn ruggegraat) en zelfs mijn vertrek joviaal en studentikoos toe te zingen met een lied, dat, hoewel niet dichterlijk (het rijmt zelfs niet) van dankbaar sentiment overvloeit voor iedereen, die vertrekt...ik had bijna gezegd: verrekt, maar het rijm komt heusch niet in het blank-vers voor, hoewel...

Ik klap niet meer uit de school, o lieve, o beste lezer. Want ja, ik heb het nog altijd tegen u, al denk ik nog wel erg aan de afscheidshymne, mij jong-frisch toegebulderd, aan het souper, aan mijn jonge gastheeren. O weêr twintig, twee-en-twintig te zijn en gezond en frisch van lichaam en ziel...ik geef er mijn heele Hollandsche roempje van ‘gevierd schrijver’ voor, drie-kwart van mijn romans...!!

- Wat ben je weêr vreeslijk ondankbaar! fluistert mijn vrouw, die over mijn schouder gelezen heeft.

En daarom eindig ik maar met een gevoelige snaar aan te tikken:

...Maar geen ènkel van mijn Haagsche-Postjes!!

En nu, al de blankwollige bouffantes, peluche reisdekens en mollige kamer-vestons, die mij omwikkelen uit en àf en in bed...in bed...

Even rillen...Niet zeggen, dat de lakens koud zijn geworden...Met heldenmoed even rillen...Dan warme thee, mij zorgzaam in wasemenden kop toe gestoken en dan maar weêr:

Aspirine! Aspirine!

NB Aan alle correspondenten vraag ik vriendelijk uitstel van executie, ik meen: beantwoording. Kan onmogelijk dezer dagen zes à tien brieven en briefjes per dag schrijven.

De pessimist-prediker

‘Ydelheyt der ydelheden...
Het is al ydelheyt.’

- Zoo is het en niet anders...Ik, die nu leef in mijn grauwen burcht, met de groote spitsbogen, die op de wereld uitzien, en met den ivoren toren, die op de wereld uitziet, zeg het den Prediker na: Ydelheyt der ydelheden...Gij kent de rest. Wat zullen wij in herhalingen vallen? Om nadruk te maken? Voor het rythme van den zin? Het is alles ydelheyt en ik wil het wel ‘ijdelheid’ schrijven, modern-weg, als ge dat verkiest. Want ik ben een moderne prediker, een moderne pessimist. Deze burcht is zelfs niet die mijner voorvaderen, ten minste niet steen bij steen...En dezen ivoren toren bouwde ik heelemaal mijzelf, maar nu hij omhoog rijst, vermoed ik, dat mijn toren van celluloïd is...en misschien onverwachts in vlammen op gaat, als ik de lucifer weg gooi, brandende nog, waarmeê ik mijn pijp opstak...Want ik ben een oude, zieke man, met een kamerjapon om en een pijp bengelt tusschen mijn verdorde lippen.

Eenmaal hebben zij gekust. Het was ijdelheid van wellust en smook van gloeienden hartstocht en het niet anders na dan herinnering, die is eerst weemoedig en teeder, als een bloem maar op haar steel verwelkende; dan wordt ze bitter als een artsenij en smaakt niet meer, en van teeder-weemoedig en bitter wordt ze ijl en vaal en vaag als asch...en is weg.

Nu ik uitkijk uit een mijner spitsboogramen, zie ik héél duidelijk aan het einde der stad een groote poort. Dat is de Poort van

den Dood en dat is een Poort, waardoor, wie er maar rustiglijk in loopt, zonder ziekte en lijden, den Dood in gaat...Maar hoe ik ook staar, niemand loopt - sedert jaren - de Poort in...En toch is het zoo gemakkelijk; bedenk toch: zonder ziekte en lijden!! Je wandelt eenvoudig de Poort in en je bent dood...Weg...weg...Waarom doen ze het niet meer, sedert jaren? Sinds ik het bruidspaar, zoo jong en zoo hopeloos reeds, de Poort in zag wandelen...Hecht dan ieder aan dit nietswaardige Leven? Je zoû zoo zeggen...Wat mij betreft, als ik eens uit mijn burcht en toren kom, zal ik de Poort in loopen, heel kalm-weg en ik zal den Dood in gaan, zonder ziekte en lijden...Als je het zoo kalm doen kan, waarom zoû je het dan niet wagen?

'Het eene geslacht gaet ende het andere komt' en alles is nutteloos. Oorlog komt en Vrede gaat en alles is nutteloos en er is niets nieuws onder de zonne en alles blijft zoo als het was eeuwen her. Oorlog is niet nieuw; zoude men van Oorlog kunnen zeggen: zie, dat is nieuw? Oorlog is immers in de eeuwen, die vóór ons geweest zijn, altijd geweest en nu ik van mijn toren over de wereld uit spie, zie ik weêr den ouden, ouden Oorlog, terug gekeerd, en hij is nutteloos en wat er geweest is, dat zal er weêr zijn: daarom is de Oorlog er weêr, zooals ik zie, daar ginds over de slagvelden, rood van bloed en grauw van rook.

En de zon gaat maar op en onder, door als een uurwerk, eenmaal opgewonden en de mensch arbeidt onder de zon en zelfs onder den regen, als een uurwerk, eenmaal opgewonden en het is alles nutteloos.

De dag, die er geweest is, kan er even goed niet zijn geweest en de dagen zijn als beken, die de zee instroomen en haar toch niet verzadigen.

En zelfs de zee wordt zoo moede van met rivieren te worden gevuld en toch niet verzadigd en dezer dagen met rivieren van bloed, dat niemand het zoû kunnen uitspreken. En het bloed is nutteloos en de Haat is nutteloos en de wereld draait toch maar om, omdat de Voorzienigheid haar eenmaal een druk met haar duim gaf en die druk is niet weg te nemen en daarom draait de

wereld maar altijd om, met, eeuwen lang, de zelfde slagvelden, grauw van rook, en rood van bloed, en nutteloozer dan de tol van dien straatjongen, dien ik zie tollen op het plein vóór de Poort van den Dood, want zijn tol vermaakt nog den jongen, maar de draaiende wereld vermaakt vermoedelijk niet de Voorzienigheid.

Daar zie ik den Optimist nader komen; hij is geen Prediker, de stakkert; ‘ik zing maar zoo een beetje’, heeft hij mij eens gezegd; zoû ik hem een zànger noemen, dien straatveger? Ik zal het wel laten; ijdel zal ik hem niet maken, dien armen bezemaar, die nooit iets anders ziet dan het vuil van de straat, die hij veegt...

De Pessimist-Prediker trekt zich van het spitsboograam van zijn burcht terug in een wolk van pijpesmook. De Optimist komt op: een straatveger met bezem; hij veegt het plein onder aan den burcht schoon...En zingt:

Ik veeg al voor dag en voor dauw
En mijn maag voelt een beetje flauw,
Maar ik lijd niet aan een overladen maag:
Dat zoû ik werklijk niet graag!

Als ik zing klinkt mijn stem wel wat rauw,
De wind is fel, maar de hemel zoo blauw!
En mijn bezem is een nieuwe bezem van daag:
Een oude bezem, dàt is een plaag!

Een nieuwe bezem veegt wat mooi schoon!
O wat is toch het Leven schoon!
Al slaap ik iederen nacht onder een brug,
Stijf voelt van daag niet mijn rug.

Leven kan ik wel van mijn loon,
Als ik maar niet in een huisje woon.
En ik ben jong en gezond en flink en vlug.
En wil geen levensdag terug.

Want mijn bezem was gisteren oud.
En toen regende 't; nu schijnt goud
De zon ook al waait het bliksems fel...
Het Leven is toch lang geen Hel!

De zomer is warm, is de winter ook koud,
En een jonge vent is niet van hout,
God is goed: trouw ik over een maand met Nel,
Dan is het ons beiden zoo zalig wel,
En vijf, zes kinderen...is kinderspel!

De groote schat

In welken tijd het geschiedde en in welk land weet ik niet, maar het land was een klein, mooi, rijk land, dat niet zeer gunstig gelegen was tusschen twee, drie groote wereldrijken, die met elkaâr in verwoeden oorlog waren. Om verschillende politieke redenen was het kleine, mooie, rijke land gespaard gebleven door de groote wereldrijken, hoewel het eene met een scheel oog van hebzucht naar zijne belangrijke en voor zulk een klein land wel zeer omvangrijke koloniën loenschte en de anderen gaarne heerschappij hadden gevoerd over zijn rivieren en kusten. Het kleine land werd geregeerd door een ouden, ouden koning, wiens zoon was overleden en de kleinzoon des konings was de kroonprins. Op een goeden morgen zeide de oude koning tot den kanselier van het koninkrijk:

- Wij zijn klein, maar ik geloof, wij zullen vrij sterk blijken, mochten wij in de conflicten onzer buren gemengd worden. Ons mooie land is rijk; onze koloniën zijn een heerlijkheid, en ik geloof wel, dat wij al onze schatten bizonder goed hebben geëxploiteerd en beheerd. Zij zijn productief en brengen ons onberekenbaar voordeel aan in dezen tijd van wereldnood en -ellende...

- Misschien, zeide de kanselier, die een wijze was en tevens een goed staatsman; is één groote schat van ons land niet zoo heel goed beheerd en geëxploiteerd geworden...ja, zelfs niet zoo heel goed gewaardeerd...

De koning, die heel oud was en ietwat hardhoorig, hoorde niet wat de kanselier met zachte stem had gezegd en ging voort:

- Ons leger is wat wij maar kunnen eischen van een klein leger...

Onze marine is prijzenswaard...Onze ministers hebben een vaste hand en een scherp doorzicht...Onze rijksinkomsten zijn bevredigend...De schatten van ons rijk...

De kanselier werd, hoewel hij een wijze was, even ongeduldig en herhaalde luider, doordringender:

- Misschien is één groote schat van ons land niet zoo héél goed beheerd, geëxploiteerd geworden...ja, zelfs niet zoo héél goed gewaardeerd...

- Welke schat dan? vroeg de koning, verbaasd.

- Mag ik Uwe Majesteit er een paar juweelen van toonen? vroeg de kanselier.

- Zeer zeker, Excellentie...

De kanselier verwijderde zich. De koning bleef, hoofdschuddende van maar-niet-kunnen-begrijpen, achter. Toen de kanselier terug kwam, overhandigde hij aan zijn vorst drie boeken.

- Wat is dat? vroeg Zijne Majesteit, die de boeken wel wilde aannemen.

- Het eene, zeide de wijze kanselier; is een dichtbundel. Het tweede is een roman. Het derde is een drama.

- En wat moet ik daarmeê? vroeg Zijne Majesteit, een weinig verbolgen met de drie boekwerken op zijn knie en tusschen zijn vingers. Houdt ge mij voor den gek, Excellentie? Moet ik versjes lezen en een romannetje of misschien naar de komedie gaan van avond, terwijl ons land zulke angstige tijden doorleeft, dat ik alleen kan denken aan mijn leger, mijne marine en de Rijksinkomsten, terwijl ook de economische kwestie van het hoogste belang dreigt te worden??

En de oogen van Zijne Majesteit schoten booze vonken.

De wijze kanselier bleef echter ditmaal zoo kalm als een wijze slechts blijven kan. En hij zeide:

- Uwe Majesteit vergunne mij te zeggen, dat deze drie boeken misschien den grootsten schat van het rijk vertegenwoordigen. Dit drama, deze roman, deze verzen, zij vertegenwoordigen onze Taal. En onze Taal is - vooràl, o Majesteit, tusschen al de nooden, die ons bedringen - een niet hoog genoeg te waardeeren schat: de

Schat van onze Nationaliteit. Misschien heeft Uwe Majesteit dit niet zoo kunnen bevroeden, door de groote zorgen, die Haar niet gespaard zijn gebleven. Maar ik zoû Uwe Majesteit eens de Warande willen toonen...

- Welke Warande? vroeg de vorst en stond ontevreden op en legde de drie boekdeelen met een harden tik op de tafel.

- De Taalwarande, zei Zijne Excellentie, kalm en wijs.

Op dit oogenblik kwam de kroonprins binnen en liep, vrij etiquette-loos, op den koning toe, die hem omarmde.

- Mijn prins, zeide de koning; Zijne Excellentie verlangt mij de Taalwarande te toonen. Ga je meê, jongen?

- Gaarne, grootvader, zeide het prinsje; ik hoorde nog nòoit van de Taalwarande, hoewel ik toch wel de manoeuvres van het Leger heb gezien en de Vlootrevue vooral zoo mooi vond...

- Excellentie, zeide Zijne Majesteit; geleid ons naar de Taalwarande.

De kanselier ging voor. Het paleis had een hoogen toren, van waar men verschillende dingen zag: het Leger gekampeerd, de Vloot in de havens...Toen koning, prins en kanselier waren opgeklommen, wees de kanselier een wonderschoonen tuin met tal van pavillioenen en galerijen, waarin rijen van boekenkasten vol boeken. Het scheen daar, trots der seizoenen wisseling, eeuwig lente, zomer of rijpe herfst te zijn, maar nauwlijks winter te worden. En tal van mannen en vrouwen liepen daar, zaten daar te peinzen, te droomen, te schrijven; er was een jonge man, die murmelde voor zich uit...

- Dat is de Taalwarande, wees de kanselier. Die jonge man, die daar loopt, dicht zijn verzen...Die andere, die daar zit, onder dien rijk bloeienden perelaar, is de schrijver van den roman, dien ik Uwe Majesteit bood...En allen te zamen, in deze Taalwarande, kweeken den kostbaren Schat onzer Nationaliteit, zonder welken schat onze Nationaliteit er geene zijn zoû...Zoo ik het eerbiedig zeggen mag, kwam het mij wel eens voor, dat Uwe Majesteit deze schatbewaarders - zèlfs in deze dagen, vooral in deze dagen - wel eens beschouwde...mag ik het zeggen...?

- Zèg het, Excellentie!

- Als een *quantité négligeable*, mijn vorst.

De oude koning zag in ontsteltenis naar den kanselier.

- Gelòoft ge? vroeg hij.

- Ik geloof, Uwe Majesteit.

De koning weidde zijne oogen over de Taalwarande, daar ginds, zichtbaar van den toren Zijner Majesteit. Hij dacht na. Hij peinsde. Hij was blijkbaar verward in zijne peinzingen en gedachten. Al die dichters, al die romanschrijvers en dramaturgen...waren dat nu wel de schatbewaarders van het rijk en moesten zij zóó gewaardeerd worden, als de kanselier meende...?

De koning legde zijn hand op den schouder van het kleine prinsje. En sprak, en wees:

- Mijn beste jongen, kijk eens...Dat daar alles, die tuin met bloemen en ooft van allerlei seizoen, waar die galerijen zijn, met een open bibliotheek en waar al die heeren daar loopen te wandelen...er zijn ook dames bij...en sommigen wandelen niet, maar zitten ijverig te pennen onder rozelaren en perelaren...dat is de Tàalwarande. Begrijp je?? Dat is de Taàlwarande. Daar wordt een groote Schat gekweekt, voor zoo ver je een schat kweeken kan. Daar wordt de Schat gekweekt van onze Nationaliteit, zonder welken Schat onze Nationaliteit *niets* is. Ik ben te oud en mijn hoofd staat er heusch niet naar om het heelemaal zoo in te zien als ik het je vertel, maar onze kanselier is een wijs man en die zal het wel weten. En als je grooter bent, beste jongen - misschien regeer je zelfs wel gauw - dan moet jij maar probeeren het zoo in te zien, hoor, en op zijn tijd notitie van die Taalwarande nemen, begrijp je, want waarachtig, ik begin te gelooven, dat je grootvader er misschien wel héél weinig notitie van heeft genomen en dat spijt hem, want hij heeft toch altijd gemeend, dat hij zijn land naar zijn beste krachten regeerde.

En de oude koning werd een beetje treurig en omhelsde het prinsje, terwijl de kanselier héél wijs bleef kijken.

De moderne hoofdzonden
Eene Fantazie, uit te vieren en op te voeren in Vijf Tafereelen

I

Somtijds, des avonds, loopt hij in eens naast mij, het kleine duiveltje, dat is Bel genaamd en dat met zijn broêrtjes, Zeb en Bub, des avonds allerlei kattekwaad uitvoert, meestal tusschen de beenen der voetgangers en de wielen der automobielen...Dikwijls geleidt hij mij echter, niet al te onvertrouwbaar, naar wat er op dat oogenblik in de Stad bezienswaardig is in paleizen en krotten, in verlichte straten en sloppen...

Met de Stad bedoel ik niet Den Haag; de Stad kan zijn Parijs, Londen of Berlijn, zoo niet Weenen of Petrograd.

Op een avond, dat ik liep in de Stad, doemde Bel plotseling naast mij op en fluisterde hij, ondeugend:

- Nu zijn ze er allemaal...Wil je ze zien?

Ik keek neêr naar zijn mager baziliske-figuurtje in lakroode hozen: er groeiden horentjes op zijn kruin en er kwispelde een staartje achter uit zijn broekje; hij zag er uit als een echt duiveltje, de kleine Bel; zijn oogjes gloeiden en hij trippelde op de hoefjes van een jongen bok.

- Wie? vroeg ik.

- De Vijf Hoofdzonden...Ze zijn van avond allemaal in de Stad.

- Je vergist je, zeide ik. Er zijn Zeven Hoofdzonden en als er dus geen zeven zijn...

- Laat mij je zeggen, wierp Bel tegen, een beetje hoog; dat je er

niets van weet. Zeven Hoofdzonden waren er in de tijden van Olim; toen moest je trotsch zijn, lui en gulzig, wellustig, gierig, nijdig en kwaad om in de macht te komen van Onzen Boozen Heer, onze Heer, die zichzelven nu de Eerste Hoofdzonde gemaakt heeft...

Ik begreep niet goed wat hij daarmeê wilde zeggen. Maar een beetje boos, dat hij mij tegen sprak, zeide ik:

- Dan weet je het natuurlijk weêr beter dan ik; nu, toon me dan je Vijftal...

Bel bracht mij niet naar de sloppen en krotten, maar naar de lichtste straten en prachtigste paleizen en in het allerprachtigste - waarvoor in bronzen vazen immense pikvlammen waren ontstoken - voerde hij mij dood-eenvoudig binnen, zonder zich te storen aan roode hellebaardiers, goudgele lakeien, kamerheeren met satergezichten...

- Woont hier een Keizer? vroeg ik.

- Dat zoû wel kunnen, grinnikte Bel.

En Bel opende rustig een dubbele deur van vlamachtig gebeeldhouwde Gothiek.

- Kijk! zeide Bel en wees. Daar heb je de Tweelingen, die zijn de jongste en daar begint het meê!

Ik zag twee woest uitziende, groote, grimmige, dikke knapen, die vochten met elkaâr: zij trokken elkaâr een met druipende jam besmeerde boterham uit de knuisten.

- Wie zijn die lievelingen? vroeg ik.

- Dat zijn Gog en Magog, zeide Bel. Reuzekinderen, Satanskinderen, maar ze worden nooit volwassen en nooit wijs. Het zijn lievertjes, hè? Het zijn de Eigenzuchtjes: de een misgunt altijd den ander zijn boterham of wat ook, maar samen zijn zij *De Eigenzucht.*

- Dan toch geparenteerd aan de vroegere Nijd?

- Die was hun moeder, geloof ik, zeide Bel. Nu zijn ze samen één Hoofdzonde.

- Een van de Zeven...?

- Een van de Vijf.

- O ja, juist, één van de Vijf. Waar zijn de andere Vier?

- Geduld een beetje! Kijk toch nog eens naar die dikke jongens...Kijk! Daar rollen ze over den grond!

Waarachtig, Gog en Magog lagen over den grond. Zij grabbelden nu al vechtende in elkanders zakken: ze vochten om elkanders knikkers en de fel kleurige knikkers rolden her en der...

- Zijn ze altijd zoo aan het vechten? vroeg ik.

- Als ze het niet doen, draaien ze elkaâr kwaad-nijdig den rug toe, zei Bel.

- Voelen ze nooit eens broederlijk voor elkaâr?

- Wel neen, zeide Bel en grinnikte. De een is immers de evenmensch van den ander. Zijn evenkind, zijn evenknaap, zijn evenbroêr. En samen en mèt elkaâr zijn zij de Zonde, meneer, die het zalige Begin is...

- Waarvan? vroeg ik verbijsterd.

- Ga maar meê! lachte Bel en tolde vroolijk om zichzelven rond.

Ik keek met een laatsten blik rond. Het was een ruime zaal, die niets van een kinderkamer had. De stijl der prachtige architectuur was eene ‘flamboyante’, maar dan ook van werkelijk versteende, rossige vlammen. En tusschen die vervlamde en versteende Gothiek vochten de beide knapen, die, ik zag het nu!, ofschoon zij knapen waren, grooter waren dan groote en sterke mannen! Hun boterham scheen mij nu zoo groot als een tafel; hunne knikkers schenen mij biljartballen, struisvogeleieren...En zij vochten, de vreeslijke Satanskinderen en krabden elkander aan de oogen...

- Hè? zeide Bel; nu je die twee schatten aanschouwd hebt, zal ik je de op hen volgende moderne Hoofdzonde toonen: dat is wat een mooie vrouw...

- O! riep ik uit. Ik begrijp het in eens! Hun boterham kan ook wel een provincie zijn, niet waar?

- Je begint het te snappen, zei Bel, en grinnikte.

- En hun knikkers koninklijke Rijksappelen?

- En hun griffels schepters en hun petten kronen...

- Ik ben er! riep ik uit.

Bel grinnikte.

- Het heeft lang geduurd, meneertje, lachte hij mij uit. Hij voerde mij verder door het paleis en plotseling weken purperen gordijnen en ik zag een feestzaal voor mij, gevuld met zware wolken van geur, die opwalmden uit tallooze schalen van goud.

- Kijk! wees arglistig het verleidende duiveltje. Dat is Imperia: vindt je haar niet pràchtig...?

Ik staarde als betooverd voor mij uit...

II

Nooit had ik zoo schitterende verleiding gezien. Vóór mij, op een hoogen troon van kussens, onder een neêr gordijnend baldakijn, lag Imperia en glimlachte als een vorstelijke courtizane. Zij was zoo schoon als geen vrouw zich denken laat; zij scheen meer een godin dan een courtizane en een vrouw; als donkere druiventrossen vielen hare zwarte lokken langs haar roomblank gelaat tot over haren schoot en zij was gekleed enkel in hare juweelen, die flonkerden met oneigenlijken glans. Haar eene voet rustte op een gevleugelden draak, die lag op de hoogste treê van haar troonbed. En op de andere treden knielden en baden haar aan verschillende antieke vorstinnen en hetaeren: ik herkende Cleopatra en Dido, Saffo en Semiramis, Aspazia en Fryne en zij hielden voor Imperia op, in schalen en korven, bloemen en ooft en brandende geurwerken.

- Imperia ziet er veel mooier uit dan Gog en Magog deden, zeide ik tot het kleine duiveltje, dat mij in dit Satanspaleis had binnen geleid. Maar wie is Imperia nu...?

- De zuster van Gog en Magog, zeide Bel; de Vijf Hoofdzonden zijn allemaal broêrs en zusters van elkaâr. En verder is ze...

- *De Zinnezucht!*

riep Imperia zelve mij lokkende toe van haar troon; zij lag te stralen in den weêrglans van het goudbrokaat van haar baldakijn en in het gestarrel harer juweelen.

- Schitterend schoon ben je, o Zinnezucht, o Imperia! prees ik de

prachtige vrouw; maar ben je nu eigenlijk iets anders dan de vroegere Wellust was?

Imperia lachte schamper minachtend.

- Wie rept hièr nog, riep zij; van de vroegere Zeven, die wij verjoegen! Van die bleeke Zonden, armbloedige larven, die wij, de moderne Vijf, hebben verjaagd en voor altijd! Zie mij aan, o aarzelende sterveling: ik ben de Wellust maar voor àlle zinnen! De Wellust voor je ziel en je zinnen, die ik demoniesch wensch zoo wel zinnen als ziel. Want ik ben de Zinnezucht en ik wil je doen genieten met alles wat wèl luidt, geurt en smaakt, terwijl je de tallooze schoonheden aanziet en drukken zal aan je hart! Ik ben de Zinnezucht voor Gevoel en Gezicht, voor Gehoor en voor Reuk en Smaak en tevens ben ik de Zinnezucht voor de andere en meerdere en modernere Zinnen en zal ik zijn ook de Zinnezucht voor je ziel. Aanbid mij, zoo als je reeds heimelijk in je hart, zonder te knielen, mijn twee broeders aanbadt als je eigenste Eigenzucht!

En er danste plotseling een heel ballet om mij rond; het waren danseressen, die mij boden gouden appelen en die met zoet klinkende harpen mij omringden en met allerlei andere verlokkingen, mooier dan het ooit gebeurde in de Fransche Opera, in de ‘Nuit de Valpurgis’, vijfde akte, Faust.

Ik was werkelijk een beetje geïmpressioneerd en wilde een der appelen grijpen voor ik neêr zoû zijgen op de treden van Imperia's troon, waar de antieke dames reeds plaats voor mij maakten; de draak deed vermoedelijk geen kwaad en was meer een decoratieve draak.

- Ja maar, zei Bel; zoo gemakkelijk gaat dat hier niet, gouden appels te eten en Imperia te aanbidden! Dat kost je gèld, meneertje, in den modernen tijd onzer moderne Hoofdzonden!

- En hoe kom ik aan geld? vroeg ik, terwijl de danseuse met haar korf vol gouden appels om mij heen pirouetteerde en Imperia, op den troon, maar glimlachte en de armen uitstrekte, waaraan snocren van parelen hingen, ‘als eieren zoo groot’.

- Dat zal ik je zeggen! fluisterde Bel mij in. Je gaat eenvoudig door

dat zijdeurtje, eerst naar de Bank van Satan, die is heel geriefelijk hier, in dit zelfde paleis, ge-installeerd en daar vindt je wat je noodig hebt...Kom maar meê...

Maar een invallende gedachte deed mij mijn duivelsche page nog tegen houden op de drempels van Imperia's sensueele pavillioen.

- Eén oogenblik! zeide ik. Waarom zijn er van Zeven Hoofdzonden maar Vijf geworden? Waarom is de Zonde zoo ingekrimpt? Uit de Nijd werden die lieve jongens, de Eigenzuchtjes geboren. De antieke Wellust bidt nu Imperia aan en is misschien wel...de moeder van die Keizerin der moderne tijden?

- Dat heb je mooi geraden en als je nu niet zoo ouderwetsch je ‘documenteeren’ wilde vóór dat je ziet en geniet en zwelgt en aanbidt, zei Bel en trok mij meê; zoû je nu reeds weten wat er van die ellendig leelijke en vuile Gierigheid is geworden door metamorfoze en metempsychoze...

- Wat dan? riep ik uit. Wie dan?

- Ziehier! riep Bel en wierp wijd een dubbele bronzen deur open, waarop in stralende letters van goud fulmineerde:

!!!*Internationale Bank van Satan*!!!

Hij duwde mij binnen, de brutale jongen.

En ik zag een jongen, blonden, charmanten bankier, die...

dien ik aan u voorstel in het Derde Tafereel dezer op te voeren en uit te vieren Fantazie van Moderne Zonden.

III

De Internationale Bank van Satan zag er geheel anders uit dan welke bank ook. Er waren geen loketten, schrijvende heeren of tikkende dames. In een immense zaal, die geleek een zuilenrijke feesthal - werkelijk, de zalen der Zonden werden al grooter en grooter en van kinderkamer over sensueel pavillioen was deze Bank reeds een soort balzaal geworden! - stond Satans bankier -

de jonge, blonde, charmante man. Hij stond lachende op een soort ronde troonverhevenheid in het midden en de treden van zijn estrade rustten op een rij van gouden kalveren; trouwens de geheele zaal blonk van goud, de wanden schenen van goud en dat weêrspiegelde als met spiegels. En de jonge bankier - hij was niet anders gekleed dan iedere andere jonge bankier zich heden ten dage zoû kleeden - stond maar te lachen en hield de armen wijd uitgestrekt en maakte een trillende beweging met de vingertoppen. Toen zag ik, dat er allemaal andere zijdeurtjes toegang gaven tot Satans Internationale Bank; waarachtig, het scheen of je alleen maar door zijdeurtjes bij Satans bankier terecht kon komen en door àl die zijdeurtjes, die openden te gelijker tijd, dat mijn zijdeurtje opende, stroomden nu, mèt ons, honderden schepselen binnen: het waren Europeanen, Aziaten, Amerikanen, enfin, het waren schepsels uit allerlei werelddeelen en ze drongen om de ronde estrade...

- Hoe heet hij daar toch? vroeg ik aan Bel.

- Hij heet Mammon, meneertje, zeide Bel en hij is dus

- *De Goudzucht*

klaterde de charmante Mammon mij, dien hij reeds in de gaten had, toe en hij vervolgde:

- Ik ben De Goudzucht! Wie mij aanbidt, bestrooi ik met goud, bezaai ik met goud, overstelp ik met goud! Kniel neêr! Knielt allen neêr! En aanbidt mij!

Hij zag er zoo jong, zoo glanzend, zoo stralend uit en werkelijk, er scheen een groote suggestie van hem uit te gaan, want de schepselen, Gods schepselen of Satans schepselen, ze verdrongen zich op de treden van Mammons troon om tusschen de gouden kalveren neêr te knielen. En zij hielden aanbiddend hun palmen op en toen...

Toen regenden uit Mammons onophoudelijk trillend bewegende vingertoppen, zijn armen steeds wijd gestrekt, twee stroomen van gouden tientjes. Dat regende maar, regende door en de aanbiddende schepselen vingen de gouden tientjes op, vulden er hunne zakken meê, hielden weêr de leêge palmen omhoog. En

stamelden aanbidding...En de tientjes regenden steeds neêr met een allerliefst helder, melodieus klinkelend geklinkklank. Het was een erg fijn geluid, bepaald een hemelsche muziek en tòch...! En Mammon lachte maar, zoo charmant, dat iedereen woû knielen op zijn beurt en de schepselen duwden elkaâr van de treden en werden nijdig en grabbelden elkaâr de gouden muntjes af. Op eens kreeg ik een duw van Bel in mijn rug en voor ik het wist, lag ik op mijn knieën en bad aan...Met open, opgehouden palmen. En Mammon lachte mij toe, o zoo charmant en hij draaide zich zelfs zóó, dat ik twee straffe gouden stràaltjes van tientjes opving...Die stak ik in mijn zakken, vestzakken, jaszakken, broekzakken; toen stond ik op, gedachtig aan Imperia...

- Heb je al genoeg?? vroeg Bel achter mij en wilde mij weêr voor over op mijn knieën duwen.

- Ja, ik heb genoeg, geloof ik, zei ik; en daarbij, ze duwen me zoo op die treê en ze gappen het me weêr af als ik langer tusschen die bende blijf...

- Je bent lang niet zondig genoeg, verweet Bel me, met een frons van ontevredenheid tusschen zijn saterbrauwen. Kijk eens die andere kerels: die bidden aan tot hun zakken bàrsten...

- Jawel, zei ik; maar dan regent het weêr uit hun zakken over den vloer en dan veeg jij het bij elkaâr en geeft het weêr aan Mammon.

- Je bent idioot, zei Bel. Mammon neemt nooit meer geld terug, dat hij toovert uit zijn vingertoppen; dat heeft hij heusch niet noodig.

- Ik wil terug naar Imperia! riep ik. Ik wil genieten voor al mijn Zinnen! Ik wil de Zinnezucht aanbidden, de Zalige! Geld heb ik: ik bàrst van de gouden tientjes!

Maar Bel hield mij terug.

- Je bent nog veel te naïef! riep het kleine, verdorven duivelskind. Je moet eerst nog leeren niet zoo naïef te zijn en je eigenlijke verlangens te verbergen. Als jij bij-voorbeeld blij in je zondig hart bent omdat Mammon het gouden tientjes in je palmen heeft laten regenen, moet je een treurig bakkes zetten en dàt leer je, meneer-

tje, bij op één na de machtigste, moderne Hoofdzonde en die is...

- Die is? vroeg ik, mijn handen aan mijn puilende zakken; waarachtig, zij scheurden, mijn zakken; de tientjes vloeiden al weg...

- Die is hier! riep Bel; hij draaide mij een paar keer als een tol in het rond en toen duwde hij mij een poort binnen, weêr van vlammende Gothiek en een immense kathedraal welfde zich om mij heen.

En ik zag...

IV

Een onmetelijk diep perspectief van flamboyante Gothische bogen...Dàt was nog iets anders dan die kinderkamer, dat pavillioen en die bankhal geweest waren! Ja werkelijk, dat was als een kathedraal en in het schemerachtig roode licht van duizende kaarsen, zag ik er duizende geloovigen, die neêr geknield lagen en schenen te bidden en te aanbidden. Wie en wat begreep ik niet goed: een altaar was er niet; er was alleen aan het einde van het onmetelijk diepe perspectief een soort trappenvlucht en die was afgesloten door dicht geschoven, brons-zware en koperkleurige gordijnen en vóór die gordijnen lag een soort priesterlijke figuur en murmelde een litanie als of hij in het gebed en de aanbidding die duizenden voor ging. Ik was zeer onder den indruk van het geheel en fluisterde tot Bel, terwijl ik al meer en meer Mammon's gouden tientjes uit mijn gescheurde zakken voelde glippen:

- En wie is dat nu, die daar zoo ligt te prevelen?

- Dat is...begon Bel, en ik verwachtte werkelijk, dat die priester of wat hij ook ware zich om zoû draaien en zijn naam zoû roepen zoo als Imperia en Mammon hadden gedaan, maar hij bleef ons zijn rug in gouden dalmatiek toe wenden zoo dat Bel zelve mij in moest fluisteren, duivelshandje aan mond:

- *De Huichelzucht...*!

De litanie galmde op, maar ik hoorde niet wie er in aanbeden werd, want ik was te verontwaardigd.

- De Huichelzucht?! riep ik. En is dat een priester! Het is onmogelijk! Van welken godsdienst dan??

- Natuurlijk geen Grieksch-Orthodoxe of Roomsch-Katholieke, zeide Bel, als of dat van zelve sprak.

- O, zeide ik. Dàn is het goed. Want ik heb in Nice een allerbeminnelijksten metropoliet gekend en in Italië tal van brave geestelijken, met wie ik dikwijls gesproken heb over allerlei onderwerpen - filozofie, poëzie, kunst, filantropie - en ik verzeker je, jou Satanskind, dat zij geen van allen iets met jou Huichelzucht hadden uit te staan!

Ik was zoo verontwaardigd in mijne verdediging van den geestelijken stand, dien ik werkelijk in het Zuiden zoo edel soms heb vertegenwoordigd gezien, dat Bel mij openmonds aanzag en toen zeide:

- Maar ik heb je immers ook niet verteld, dat die Huichelzucht daar - hij heet Hilario, omdat hij altijd pleizier in zijn eigen heeft, hoewel hij altijd een heel ernstig en zalvend bakkes trekt - iets heeft uit te staan met die brave geestelijken, die jij hebt ontmoet, zelfs niet met een der godsdiensten, die er op de wereld in eere zijn!

- Dàn is het goed! herhaalde ik gekalmeerd en met nadruk.

- Die Hilario, zeide Bel, heeft alleen wat te maken met den Duivelsdienst en wel met den allereenigsten, die er aan gene zijde van dit Paleis wordt gevierd...

Zijn stem werd griezelig van bijbedoeling: hij grijnsde en grimlachte en ik keek hem vol ontzetting aan.

- Dat gewaad, dat hij draagt, zei Bel; kijk maar eens goed, is op zijn rug allemaal doorweven met duivelsche symbolen.

Waarachtig, ik zag het, dat het prachtige, gouden brokaat doorweven was met hoornen en hoeven en vlammen.

- Hij is De Huichelzucht, fluisterde Bel mij nog eens in; hij is Hilario; hij is de Vierde Hoofdzonde, de Vierde Moderne Hoofdzonde; hij heeft altijd schik in zich, vooral als hij de menschen er in laat loopen door anders te doen dan hij is en hij is de Zonde, die de moderne menschen, misschien zonder dat zij het zich bewust zijn, bijna het meest aanbidden. Als ze bij-voorbeeld met elkaâr vech-

ten willen, zeggen ze, dat ze zoo veel van elkander houden; als ze scharlaken Onrecht - dat is goèd natuurlijk - willen plegen, zeggen ze, dat ze jullie bleeke Recht eeredienen; als ze Oorlog willen, zeggen ze, dat ze den Vrede beoogen...Begrijp je?

- Ik begrijp, zeide ik, ontzet, want Hilario daar ginds, had zich omgewend; hij rees uit zijne knieling op; hij werd reusachtig van gestalte; hij was afkeerwekkend van valsch, gluiperig gelaat en van huichelgrijns; hij scheen met een wijd gebaar de menigte der duizenden, die daar geknield lagen, te zegenen; hij was, ja, hij was de Priester van Satan, de Minister van Satan; hij was de verschrikkelijkste Zonde, die ik aanschouwd had; Gog en Magog waren werkelijk kinderen, vergeleken bij hem, Imperia niets meer dan een verleidelijke vrouw, en Mammon niets meer dan een dubieuze man van zaken, maar hij, Hilario, de Huichelzucht, was werkelijk de Màchtigste...!

- Op één na! fluisterde Bel, die mijn gedachte ried met zijn duivelachtig instinct.

Ik dorst bijna niet vragen. Vol angst en afkeer zag ik naar de Huichelzucht, die daar ginds, al zegenend, scheen te groeien, te groeien, tot zijn verschrikkelijk gebaar uit gouden dalmatiek geheel de ruimte voor de zware gordijnen vulde, terwijl een zwaar dreunende muziek als van daverend tandengeknars uit ondergrondsche orgelpijpen te donderen begon. Maar eindelijk, eindelijk vroeg ik het:

- Wie is dan de Machtigste Hoofdzonde?

Bel zweeg; hij keek mij doordringend, demoniesch aan.

- Wie is dan je Vijfde Hoofdzonde? drong ik aan, terwijl het angstzweet mij uitbrak.

Bel greep mij bij de pols met een kracht, die ik niet vermoed had in zijn magere klauw.

- Kijk!! wees hij en rukte mij recht, met mijn oogen naar de gordijnen gericht.

En de gordijnen weken, weken, weken, langzaam, en...

V

...Ik zag een soort van reusachtig kerkkoor, altijd in vlammende Gothiek, alsof vlammen, salamanders en draken waren versteend en verstard in beeldhouwwerk. En in dat koor, zat, op een kolossalen troon een schrikwekkend ontzaglijk Wezen, als een Vorst, als een Koning, als een Keizer: hij was gekroond met een Vijfkroon, vermoedelijk symbool van zijn macht over de Vijf Zonden; hij was omplooid in een mantel van hermelijn; hij droeg een Rijksappel in de eene, een Schepter in de andere hand en een reuzegroot zwaard, dat hem omgord was, lag over zijn knieën. Hij was barbaarsch verschrikkelijk van gelaat en toen de gordijnen open weken en hij verzichtbaarde, huldigden hem de duizenden en riepen:

- Satan! Satan!! Satan!!

- Is hij Satan? vroeg ik, ontzet, aan Bel; maar Bel antwoordde:

- Ja, maar de Zoon van Satan en broeder van de Vier andere Zonden, die allen Satans kinderen zijn: hij heet naar zijn vader...Kniel nu gauw neêr en bid aan...

Maar ik knielde niet neêr en bad niet aan. Vooreerst was ik veel te nieuwsgierig om alles goed te zien en werkelijk, toen ik mij op de teenen rekte, zag ik, dat tal van koningen, eveneens gekroond en gemanteld, geknield lagen rondom Hilario, en zag ik, dat de Zoon Satans op hunne gekromde ruggen zijn voeten geplaatst had, wreed en meêdoogenloos.

- Wie is hij nog meer dan Satans Zoon? vroeg ik Bel, erg onder den indruk.

- Zie je dat dan niet? beet Bel, woedend, mij toe. Wie zoû Satans Zoon anders zijn dan:

- *De Heerschzucht*!

Ik stond als versteend te staren.

- De Heerschzucht! herhaalde Bel aan mijn oor en te gelijker tijd voelde ik zijn duivelsklauw, gebald tot vuist, in mijn rug als wilde hij mij dwingen te knielen. De Heerschzucht, die alle andere vorsten der wereld beheerscht! De Heerschzucht, in wie zich incar-

neerden die oude vale, vage Zonden: de Woede en de Trots en de Gulzigheid!! De Heerschzucht, die over alle Zonden heerscht!

Werkelijk, ik zag eensklaps ter beide zijden van het koor binnen komen èn de twee Eigenzuchten en Imperia met haar draak aan een parelsnoer en Mammon, steeds met de handen gestrekt en een regen van gouden tientjes uit zijn vingers tooverend en ze knielden allen neêr voor hun broeder en bogen hunne ruggen voor zijn voet: zij verdrongen de vorsten der wereld en elkander om 's Heerschzuchts voet op hun ruggen te voelen.

- Kniel neêr! siste Bel mij woedend in het oor en zijn klauwvuist stompte mij onbarmhartig.

- Wat hebben jullie met de Luiheid gedaan? vroeg ik, schrap op mijn voeten.

- Die konden we niet meer gebruiken!! raasde Bel nijdig, terwijl het orgelgedaver der tandeknarsingen de kathedraal doordreunde. Die hebben we in onzen modernen tijd ongeschikt verklaard en verbrand of minstens op pensioen gesteld. Wat kon de Luiheid de Heerschzucht dienen? Kniel neêr!!

En hij stompte mij woedend. Ik weêrstreefde.

- Ik kniel niet neêr, en aanbid niet de Heerschzucht, Bel! riep ik uit. Want ik...jou duivelskind, ik ben De Luiheid, de vroegere Hoofdzonde, die jullie niet meer van noode hebben in jullie modern zondigen struggle-for-life, en ik ben veel te lui om te heerschen, ik verlang niet te heerschen: ik had Mammon nog kunnen aanbidden om de mooie Imperia, maar hooger gaan mijn aspiraties niet; voor dat gehuichel blijft mijn luiheid veel te aesthetisch; ik vind huichelen een onschoone Zonde, een afschuwelijke Zonde, een weêrzinwekkende Zonde en de Heerschzucht - die Vijfde of misschien wel Eerste Hoofdzonde, niet waar - die oefent niets geen bekoring op me: ik koester hem niet in mijn hart; zoo als ik je zeg, ik ben veel te lui, ik De Luiheid, de uit jullie demonischen kring verstooten Luiheid en ik vertik het mijn knieen te buigen voor Huichelzucht en voor Heerschzucht. Laat me gaan!

En met een kolossale energie van Luiheid draaide ik me om en

vluchtte...Ik voelde, dat Bel mij bij mijn jas greep; hij scheurde mij de zakken en een stroom van gouden tientjes rinkelde tinkelend over het mozaïek van den vloer en in eens donderde de vreeselijke stem van De Heerschzucht, Satans Zoon, door de kathedraal:

- Wie vlucht daar en weigert Mij te aanbidden...?

Ik zag om...

Ik zag Bel, op beide scharlaken-omhoosde knietjes neêr gezegen...

Hij riep, schelletjes en beverig, de klauwtjes omhoog:

- Allerheerschzuchtigste Majesteit aller Moderne Hoofdzonden! Het is alleen maar De Luiheid, u weet wel, die van vroeger, die te lui is om...

Ik zag De Heerschzucht juist een teeken van minachtende genade knikken en vluchtte van daar, terwijl ik mijn laatste tientjes verloor.

En sedert weet ik, dat ik te ouderwetsch lui ben om modern zondig te zijn...

Herinneringen aan de lente

Ik herinner mij:

Als kind, de lente, de Lente, die was in versjes in mijn leer- en leesboeken...

Ik stelde mij die Lente altijd voor, zoo als ik haar eens op een plaatje gezien had, als een teedere, mooie, blonde, jonge dame, blootvoets gaande over madelieven en gekleed in een wit gewaad, dat ik later wist een Grieksche peplos te zijn; zij hield een antieke dubbelfluit aan de lippen en glimlachte. Als ik met mijn kindermeid en later met vriendjes in de duinen speelde - het was dan April of Mei - kwam ik nooit de jonge dame tegen en ik nam langzamerhand voor mijzelven aan, dat de mooie blonde, als haar dubbelfluit en haar gewaad, een Grieksche was en nooit een voet zette op de windekelken, die er toch wel - maar later - bloeiden in onze Hollandsche duinen. En omdat Mei meer voor mij in die dagen de maand van de kermis was, met kramen in het Voorhout, met Basch, de toovenaar-goochelaar, Oscar Carré, dikke wafeldames overal, en de poffertjeskraam van Max op den Vijverberg, miste ik de teedere, mooie Grieksche niet, en - cet âge est sans pitié - voelde ik slechts weinig voor de eerste blaadjes aan de Vijverbergsche en Voorhoutsche boomen, die verlept en verslenst hingen na de bonte, rookerige, smookerige kermisweek, die ik heerlijk vond van allerlei maar ééns in het jaar te genieten geneuchten.

Ik herinner mij:

Als jongen, eigenlijk géén Indische lente.

Er waren droge en natte moessonnen en er waren eigenlijk

altijd verlakt groene kokospalmboomen en scharlaken bloeiende flamboyant-boomen en zij waren frisscher verlakt of doffer scharlaken naar mate de zon schroeide of de regen vloeide. Maar een Lente - een schoone blonde met peplos en dubbelfluit, - waarachtig ik dacht op Java niet meer aan het lieve kind.

Ik herinner mij:

Als jongeling, terug in Holland, min of meer kwijnende kermisweken - verviel het bonte, rookerige, smookerige geneucht of werd ik geblazeerd?? - en altijd natte Meimaanden, kille nawinters met een laatste sneeuwvlok in de lucht en het laatste blokje hout in den haard. Eén Juni kon je rekenen, dat de winter - zonder lente noch blonde Lente - uit was en trok je je zomerpak aan, ook al was het nog wel eens heel koud...

Ik herinner mij...

In latere, veel latere jaren, niet eens in Griekenland, maar alleen maar in het Zuiden van Italië...

Een nacht...Een automobiel, die langzaam, geruischloos een langen, witten weg af bewoog in de witte nacht. Want de lucht, lentenacht-blauw, was verbleekt in bovenmatigen maneschijn, die vloeide en vloeide...De automobiel voerde mij meê door de bleeke, blauwe nacht van lente, tusschen onafzienbare, ondoorzienbare bongerds van amandelboomen en die boomen bloeiden in duizendbloesemigen bloei, bloesem aan bloesem en de blaadjes dwarrelden soms zacht over den weg. Het was zoo zacht en blank en onwerkelijk van toch tastbare schoonheid, dat de automobiel mij hinderde als iets brutaals en leelijks, hoe geruischloos en langzaam zij ook poogde te rollen door dit sprookje, deze mythe heen...Daarom stond de automobiel stil, op den weg, op den witten weg, in het witte stof, in de witte lichtnacht, tusschen den witten bloesembloei en witten bloesemregen. En omdat alles toen héél stil was en geurde van den balsem der amandelbloesems, begon, ver weg, een nachtegaal te zilverklateren...En toen...toen...eensklaps...begreep ik het plaatje van vroeger, het zoete plaatje uit mijn kinderjaren, de teedere, mooie, blonde, jonge dame...In het Noorden, toen, was zij een bonbondoosfee ge-

weest, die niet bestond, die alleen maar geteekend en gekleurd was geweest en bezongen door min of meer talentvolle dichters, uit wier verzen mijn schoolboeken wel eens bloeme-lazen. Maar hier...hier hoorde ik eindelijk, op het zilverklateren van den nachtegaal, haar dubbelfluitgetril, dat preludeerde...Hier, hier wàs zij, hier bestond zij, hier leefde zij...Hier was zij niet meer een *keep-sake*-beeldje, bedacht en verzonnen; hier zweefde zij werkelijk: een lichte, luchte, blonde fee, een antieke nymf, een godin, in haar gewaad van geweven manestralen; hier dwaalde zij, in nachtelijke vervoeringen van steeds vernieuwden lentedrang tusschen de neêrsneeuwende amandelbloesems; hier wàs zij de Lente, hier wàs de Lente; hier omving zij mij, tastbaar; hier voelde ik haar geluk als een omhelzing om mij heen...

En sedert weet ik, dat mijn kinderleesboekversjes niet logen en dat zelfs het zoetelijke plaatje van vroeger getracht had, al ware het dan ook kunsteloos, hare nymfe-werkelijkheid na te bootsen...

En als ik nu, in ons Land van Thule - dààr was geen land meer achter - de lente mis, troost ik mij, behalve met de souvenirs aan die jongere lentes, die er ook nooit waren, met de Latere Lente, de Lente der Amandelbloesems, die om mij heen is geweest, een onvergeetbare nacht, als het mysterie van de herleving aller dood gewaande dingen...

Evolutie

De oude, oude zon was al sedert enkele eeuwen dood maar de menschen, die voorzienig waren geweest en bizonder knap geworden, hadden ook reeds sedert eeuwen de laatste zonnewarmte weten te verzamelen in groote warmte- en lichtreservoirs. De aarde was dus wel steeds in pikdonkere duisternissen omhuld maar het leven, dat zich geheel en al in steden had geconcentreerd, werd, sedert eeuwen reeds, door de menschheid voort geleefd en daar de geheele menschheid socialistiesch geworden was sedert de twaalfde Wereldoorlog, die over de aarde gewoed had, bezat iedere sterveling zijn elektriesch licht- en warmtekraantje en -knopje. En ging dus het leven voort. Natuur was er niet meer, maar de dichters bezongen toch steeds nog de liefde, hoewel de bruiden zéér bleek waren geworden en de bruidegoms allemaal werktuigkundigen waren, zelfs die bruidegoms, die de liefde bezongen: er waren zelfs futuristische dichters-werktuigkundigen - die bezongen in sombere oogenblikken het oogenblik, dat de menschheid geheel gestorven zoû zijn, omdat de verzamelde zonnewarmte dan verbruikt zoû blijken.

Natuur was er niet meer; alleen de steden bestonden nog en het waren vreemde stadsbeelden, die spiritistiesch aangelegde, zwevende zielen van eeuwen geleden geleefd hebbende stervelingen aanschouwden. Zulk een stadsbeeld profileerde zich tegen inktzwarte lucht, vol rosse gloorwolken en oranje gloeddampen, met reusachtige silhouetten van sky-scrapers in duizende spinnewebben van allerlei electrische draden, en óver de sky-scrapers en boven de spinnewebben snorden met felle zoeklichten en wit

gloeiende fare-glanzen de duizende groote en kleinere vliegtuigen, want iedereen vloog, niemand liep en de straten waren alleen zeer smalle gangen tusschen de huizen. Ja, in de grootste metropolen waren zelfs geheele wijken, die een en al sky-scraper waren en waar van ‘straat’ dus geen sprake was. En dag en nacht waren aan elkander gelijk; maar de menschen waren eigenlijk zeer weinig veranderd: behalve dat zij trouwden, machines maakten en verzen, waren er optimisten en pessimisten, mannen-van-zaken en akteurs; kwamen er huwelijksdrama's, misdaden en schandalen voor. Romans werden niet meer geschreven en oorlog, zelfs Wereldoorlog was afgeschaft.

Zoo ging het nog eenige eeuwen door, toen doofde langzamerhand de verzamelde zonnewarmte; de autoriteiten verzochten zuinig te zijn met knopjes drukken en kraantjes draaien. Maar er was niets aan te doen; de menschheid in de metropolen bevroor het een na het andere mensch...

En de Dood heerschte over de wereld tegelijk met de Zwarte Nacht. Slechts de spiritistiesch aangelegde zielen zagen de wereld, met hare brokkelende stadsilhouetten, waarover de verwarde kluwens der electrische draden nog trilden met een aeolische trilling, die de zwevende zielen hoorden...En de zwarte wereld in de zwarte ruimte-sfeer draaide voort, zoo als zij altijd gedraaid had.

Toen gebeurde er iets...

Er scheen een wind te gaan door ruimte heen over de wereld en ergens, in een donkere hoek van het heelal, rees een nieuwe zon over de oude wereld, die zich echter van louter voortwentelen had verjeugdigd met duizend nieuwe elementen. En toen de nieuwe zon er was en de wereldbaaierd bescheen - de oude metropolen waren moswouden geworden - woekerden er uit duizend verjeugdigde kiemen boomvarens en palmboomen omhoog, zoo hoog als de vroegere sky-scrapers geweest waren en was er in eens - voor de oogen der zwevende zielen - een leviathan zichtbaar, die zat zijn hoogen rug, een berg gelijk, te koesteren in de jonge zonnestralen en zong zijn ietwat rauw en eentonig, maar van binnen naar buiten gevoeld en hem spontaan ontwellend lied

van welbehagen. Tot de leviathan plotseling op een afstand van duizende mijlen, over een oceaan heen, een immensen baviaan gewaar werd en, vergetende zijn, uit atavistische psychoze zeker ontwellende, dichterlijke stemming, in nieuwe of wellicht stokoude - ook atavistiesch-zielszieke - oorlogswoede uitbarstte en met twee razernijstralen waterdouches uit spuitende neusgaten over den oceaan het baviane-gebeeste te lijf wilde.

De baviaan echter, het oer-geäapte, verdiept in de meest primitieve overpeinzing, zag den leviathan niet aandonderen over den woest stormenden oceaan. Verwonderd keek de vader der Nieuwe Menschheid, die worden ging, om zich heen en schudde, verbijsterd, zekerlijk zich heugende vage dingen van onverkwikkelijke voorbestanen uit eeuwen her, den patriarchalen harenkop. En terwijl de verbitterde leviathan steeds over de golfgebergten henen sprong, in de richting van het wezen, dat hem de alleenheerschappij over de nieuwe wereld wel niet gunnen zoû, rees de baviaan, reuzig, op en riep een woord, dat hij niet begreep maar alleen voelde, in een taal, die hij schiep op dat oogenblik:

- Waarom?? In Gods naam, waaròm, waaròm???

Hij wist niet, dat hij op dat oogenblik formuleerde àlle wijsbegeerte der geboren gaan wordende, nieuwe Menschheid; hij had ook geen tijd over zijn eigene baviane-intuitie na te denken, want de leviathan wierp zich brieschebrullende òp hem...

Zij streden den epischen strijd...

De baviaan versloeg natuurlijk den leviathan...

En door zijne overwinning zongen de spiritistiesche zielen, die het weten konden:

- Evolutie! Evolutie!

Toen werd de baviaan, hoewel hij het nièt begreep, alleen gevoelde, die gevoelige oerbaviaan, trots zijn overwinning, heel treurig.

Hij weende, hij wist niet waarom...

Maar de wereld wentelde in evolutie verder...

De gemankeerde zelfmoord

Dien middag belde mijn vriend Oscar mij op.

- Kan je dadelijk bij mij komen?

Eigenlijk kon ik niet: wie kan, in onzen modernen, drukken tijd maar dadelijk komen, waar hij gewenscht wordt, ten zij het voor een teeder rendez-vous is. Maar vriendschap voelde ik altijd voor Oscar en daarom kwam ik ook maar dadelijk.

- Wat is er? vroeg ik.

- Dat zal ik je zeggen, zei Oscar en wees mij een stoel. Ik ga me van kant maken.

- En...wat moet ik daarmeê? vroeg ik.

- Dat zal ik je uitleggen. Ik heb je in mijn testament executeur-testamentair gemaakt en je erft van me. Zoû je nu echter zoo vriendelijk willen zijn om mijn brieven, ongelezen, te verscheuren, deze boeken, die ik jaren geleden geleend heb, terug te zenden aan het bijgevoegde adres, deze epistels hier te beantwoorden, zeggende, dat ik me van kant heb gemaakt. Er is een invitatie bij voor een diner: enfin, dat zeg je dan wel af.

- Waarom ga je je van kant maken? vroeg ik, in eens duizelig van al de beslommeringen, die mij zouden wachten.

- Wat zal ik je zeggen, zei Oscar. Ik heb het eigenlijk altijd willen doen. Ik heb nooit veel pleizier en succes in het leven gehad...

- Kom, kom, zeide ik - omdat ik zoo vreeselijk tegen die beslommeringen opzag, die mij zouden wachten...Jij hebt geld en een mooie auto, al heb je op het moment geen benzine; je hebt twee romans geschreven, die goede kunstwerken èn zèlfs gelezen zijn door het publiek; je hebt een allerliefst huis, vol mooie, antieke meubelen en dingen...

- Laat me even de zaak uitleggen, zeide hij. Ik ben geruïneerd...
- En ik zoû van je erven...??
- Wàt er nog is, vergoêlijkte hij mild. Een dertien mille ongeveer...

En daarvoor al die last, dacht ik.

- En ik ben toch eigenlijk altijd somber en melancholiek geweest...Nu ja, ik heb die twee boeken geschreven...Maar met succes bedoel ik...in de liefde; die heb ik nooit gehad...

Zijn stem klonk met weemoedig timbre.

- Ja, ik weet...
- Juist, je weet...Het meisje, dat ik twaalf jaar geleden lief had...
- Ze trouwde...?
- Juist...Met een ander. Sedert...
- Ach, werkelijk?? vroeg ik. Ben je er nooit over heen...? Gekomen...?
- Nooit, bekende Oscar. En ik ben nu moê. Van mijn ruïne, van de litteratuur, van mijn eigen...Heusch, ik maak me van kant.
- Wanneer doe je het? vroeg ik, vol interest, want bezwaard over wat mij wachtte.
- Van avond.
- Willen we van avond eerst dineeren in Twee-Steden?
- Dat zoû een idee zijn...

Op dit oogenblik klonk het belletje van de kletsbel. Die was in een mantelkamertje naast Oscars werkkamer, waar wij ons bevonden en waar ik wanhopig staarde op de brieven, die ik had te beantwoorden, de boeken, die ik zoû hebben terug te zenden...

- Permitteer je me even? vroeg Oscar.

En hij verliet me en in het kleine vertrekje hoorde ik zijn ‘hallo’ en kletste hij door de kletsbel...Heel lang...Ik dacht, als ik maar vast eens begon met die invitatie voor dat diner bij mevrouw Van den Oudendijke beleefd te refuzeeren...Maar ik wilde toch eerst weten...

Ik opende de tusschendeur.

- Oscar, even storen...
- Ja...Wat is er?

- Heb je lang aan de kletsbel noodig?
- Nog een oogenblik...
- Wil ik maar beginnen met een briefje te schrijven aan mevrouw Van den Oudendijke...?
- Ja, doe dat maar.
- Ik sloot de deur. Ging zitten. Schreef:

Hooggeachte Mevrouw.
Tot zijn en mijn diep leedwezen is mijn dierbare vriend Oscar verhinderd gevolg te geven aan uwe zoo allerbeminnelijkste uitnoodiging om den zooveelsten het middagmaal bij u te komen gebruiken, omdat...

Ik hoorde Oscar, in het vertrekje met de kletsbel, afbreken en ophouden. Hij kwam binnen. Ik zag op.
- Wat doe je? vroeg hij.
- Ik schrijf van je leedwezen aan mevrouw Van den Oudendijke...
- O, daar kan je meê voort gaan, zeide Oscar. Alleen...ik woû je iets zeggen. Ik heb me bedacht. Ik maak me niet van kant.
- O neen? vroeg ik, verlucht, dat ik al die laatste zaakjes niet zoû hebben te regelen.
- Neen, zeide hij. Verbeeldt je, mijn lieveling van vroeger...
- Nu ja?
- Die is als weduwe uit Zuid-Amerika terug...Met vijf kinderen. En zonder een cent...Ze telefoneerde me op uit haar hôtel...smeekte me...vroeg me hulp...
- Jammer, dat je juist geruïneerd bent, zeide ik.
- Doet er niet toe, zei Oscar luchtig. Ik was zoo gelukkig haar stem te hooren...! Ik heb haar ten huwelijk gevraagd...En haar gevraagd of ze dadelijk bij me kwam, thee drinken, met de vijf kinderen...
- En komt ze? vroeg ik.
- Daar heb je ze al! juichte Oscar.
Een auto toeterde; de huisbel weêrklonk.

Ik stond op.

- Maar...vroeg ik verbijsterd. Hoe denk je te léven?

- Doet er niet toe! riep Oscar stralend, luchtig. Ik vind wel een baantje bij een courant, reporter of kunst-criticus...

- Wil ik dan maar weg gaan? Ik erf toch niet meer en heb, gelukkig, niets meer voor je te bedisselen.

- Neen, neen! riep Oscar jubelend. Niets meer! Niets meer!! O, zaligheid! Ja, maak nu maar als-je-blieft, dat je weg komt...!

Hij duwde mij de deur uit en in de opene armen van een dame-in-zware-rouw. Vier paar grootere en kleinere voetjes trappelden de trappetreden op...Een Zuid-Amerikaansche nounou volgde met een schreeuwende draag-baby...

- Pardon, zeide ik, in de armen der dame-in-zware-rouw. Hier is Oscar...

Ik gleed langs de bende heen. Dame-in-de-rouw en Oscar lagen reeds in elkanders armen. De kinderen jubelden om ma en stiefpa-in-spe rond.

- Oscar! riep ik, van beneden, en vol hernieuwd dienstbetoon. Altijd bereid, hoor, je nog van dienst te zijn!!

En ik wipte de voordeur uit, die kletterend als een triomfgong dicht sloeg op het huis van de hernieuwde levensvreugde. En ook op de mijne, omdat ik mij niet te bemoeien zoû hebben met eens andermans zaken...

Buiten

I

Toen ik in Frankrijk woonde, in Nice, zeiden mijne vrienden dikwijls, dat zij dien en dien dag gingen naar ‘la campagne’. Die ‘campagne’ was vlak bij...Het scheen, dat ik haar nooit nog gezien had, ja, ik wist zelfs niet waàr haar te vinden. Eindelijk vroeg ik het, ronduit, met de zelfbeschuldiging, dat ik heél dom was.

- Weet je niet, waar onze ‘campagne’ is? verontwaardigden zich de vrienden. We zullen je er brengen!

En enthoeziast brachten zij mij naar hun ‘campagne’. Wij namen, hoewel ze een auto hadden, den electrischen tram naar St. Silvestre. Werkelijk, St. Silvestre is vlàk bij Nice - het is niet te ontkennen - maar toen ik dien stoffigen, witten buitenweg, nauw, met dubbelspoor en automobielen van anderen aftramde, dacht ik:

- Waar is nu hun ‘campagne’ toch?

De tram stond stil aan zijn ‘terminus’. Wel, we stegen uit in het dorpsstraatje en ik zag, aan beide zijden, huizen, winkeltjes en zoo-genaamde villa-tjes vlak tegen elkaâr aangedrukt. Bang, dat ik nog een heel weinig interessant eind zoû moeten loopen langs dien zelfden, eentonigen, witten automobielweg, dorst ik vragen:

- Maar...waar is nu jullie ‘campagne’??

- Mais vous y êtes! zeiden de vrienden verontwaardigd. En zij voerden mij binnen een dier kleine, zoo-genaamde ‘villa-tjes’, dat zoo klein en zoo nauw was, dat iedere auto het deed sidderen op

zijn grondvesten. Het waren een paar stik-warme, gekalkte kamertjes, die uitkwamen op een ‘terrasse’ - wij zouden zeggen een platje, - en van die ‘terrasse’ kon je spreken met de buren, die op de ‘terrasse’ er naast zich in hunne ‘campagne’ vermeiden...Achter het huisje-en-tuintje was weêr een ander tuintje-en-huisje.

En de Nice'sche menschen waren dòl-gelukkig eindelijk eens, na al het wereldsche gewoel van de wufte stad der Rivièra, zich te retrempeeren in die verrukkelijke ‘campagne’...

Deze ‘campagne’, hoe schijnbaar burgerlijk ook, kostte, betrekkelijk, nog een schat van geld en die zelfde vrienden, die met het trammetje van St. Silvestre naar ‘buiten’ gingen - om eens ècht eenvoudig ‘buiten’ te zijn - hadden een château aan de Loire, mèt automobielen. Er waren twintig gasten, drie lakeien; we waren iederen avond ‘gekleed’; het was heel mooi, heel luxueus; we maakten iederen dag een autotocht van drie uur; we waren allemaal heel geestig; er werd geflirt etc., etc.; paard gereden, getennist etc., etc. en het was overstelpend druk; ik ben er vijf dagen gast geweest en na die vijf dagen had ik een rustkuur noodig, onder toezicht van een beroemden zenuwdokter in...Parijs, in Augustus.

Zoo zijn er verschillende ‘buitens’, over de heele wereld. Ik ben ‘buiten’ geweest bij Oxford en daar ben je ‘buiten’ ‘on the river’. Je bent den heelen dag ‘on the river’. Dat is wel heerlijk ‘buiten’ zijn, zoo een beetje loom-weg te spelevaren ‘on the river’, onder het neêr druipend loover der beuketakken en dan thee te zetten in het bootje of buiten het bootje op een geschikt plekje tusschen riethalm en gras. Ik ben ‘buiten’ geweest in Duitschland: toeristen met spijkerlaarzen en eikloof-omkranst, belegde broodjes en potten bier en een üppig zware, saprijke natuur er om heen, met verre berggezichten, soms gestoffeerd met wandelende zanggezelschappen, die stevig aan stapten en sentimenteele liederen zongen.

Ik ben ‘buiten’ geweest in Italië, maar daar heb ik elders al zoo veel van verteld en het vierkante huis aan zee, met de vier torentjes en er achter de ver strekkende olijveheuvelen, die over de wijdte verschoten, is nu gesloten.

Al deze ‘buitens’ bevatten verschillende idealen en zoowel de ‘buitens’ als de idealen zijn legio. Ik kan er slechts een vluchtige bloemlezing van geven; je zoû er een studie van kunnen schrijven in drie deelen. Met tal van natuurbeschrijvingen en kiekjes, met zorgvuldig uitgewerkte psychologieën over de ‘buiten’-bewoners, met ironiesch gefilozofeer over het voordeel en nadeel van het ‘buiten’-zijn en van de smachtingen der stedemenschen om minstens een paar weken ‘buiten’ te zijn, met of zonder zes kinderen en een kinderjuffrouw maar altijd met idealen van rust, verandering, nieuwe schoonheden en natuurbad.

Arme menschen, die wij zijn, om altijd te zoeken wat wij niet hebben en wat, zoo wij het vinden, ons de stille, arglistig in onze ziel geborgen teleurstellingen slechts biedt...Want de rust vinden wij alleen in eigen ziel, niet waar, sedert brievenpost, telegraaf en telefoon bestaan; de verandering is maar een weêrschijn van het altijd-zelfde der milliarden wereldschakeeringen; de nieuwe schoonheid blijkt dikwijls minder hygiënisch dan de oude en het natuurbad moet altijd gevolgd worden door een bad in een hoogst banale badkamer en als je die eens mist in je optrekje of je buitenhôtelletje...!

Trêve aan deze wijsbegeerte. Laat ons liever eens een volgenden keer, eenvoudig van ziel, peinzen over Hollandsch ‘buiten’; zonder buitensporige idealen, en zonder tot zelfmoord leidende ontgoochelingen. Een zweven tusschen uitersten is het rythme der naar ‘buiten’ gevluchte zielen en een omgeploegd land in het Gooi kan een nieuwe levensopvatting, vol zwierig uitgezaaide toekomstgedachten aan rijke oogsten suggereeren...

II

Ik geloof, dat ik nu wel echt ‘buiten’ ben. Zoo ‘buiten’, dat er geen twijfel mogelijk is. Waar zoû het anders zijn dan te Laren, die beminde plaats van alle dichters, schrijvers, schilders, theozofen, enfin van alle zielen, die voelen, dat er nog iets anders en beters in

de wereld is dan geld verdienen en oorlog voeren. Dat gevoel zweeft wel in sommige atmosferen en die atmosferen kunnen zoo wel zijn Italiaansch als Spaansch als Noord-Hollandsch.

'Holland is een heerlijk land!' juichte ik als schooljongen mede op de schoolbanken te Batavia en om mij nu werkelijk te overtuigen, dat die òngeschoold gezongen jubelzang niet maar een overdreven hymne is, afgezaagd door twintig ruw-rauwe jongenskelen, maar werkelijke waarheid, ben ik 'buiten', te Laren.

'La campagne', 'buiten', o vrienden van Nice met uwe Châteaux en uw optrekjes, is zoo echt als ze maar kan zijn voor een stadsmensch, die toch altijd een last van steedschheid met zich en om zich mede sleept...Het buitenhuis van vriend Herman - laat ons hem Herman noemen, om hem niet dadelijk te noemen bij zijn naam - ligt achter de laan en de bekoring ervan is, dat het een schilderhuis is met een groot atelier, hoewel er geen schilder huist. Er zijn op dit oogenblik alleen de twee schilders-met-het-woord en dan de jonge graeco-latinist met zijn vrouwtje en hun zoete kindje in den box, op het grasperk. Er is dus intellectualiteit genoeg voor een Larensche buitenwoning - we vàllen niet uit het kader - en misschien is het kindje nog het intellectueelste want het geheimnisvolst peinzende over dingen uit nog kort geleden verlaten hemelen, terwijl het met de blauwe oogjes ligt te droomen naar deze zonnelucht van Mei.

We zijn dus absoluut harmonieusch met de atmosfeer van Laren, hier tusschen heide, bouwland en weiland. De wijdte boven, van lucht en wolken, zware, dik opgekrulde blanke wolken in wazig blanke, Hollandsche luchten - een beeld, als witte struisveêren aan azuur baldakijn dringt zich aan je op maar je zegt dit alleen tusschen twee streepjes omdat het te Oostersch, te exotisch is en wèl buiten het kader valt: je zegt het dus eigenlijk nièt, als je litterairen smaak hebt - de wijdte dus is vol van het leeuwerikgetwetter, dat trillers van louter zaligheid des zwevens opstoot omdat het leven voor een leeuwerik zoo verrukkelijk is. Ja, waarom ben je niet alleen maar een leeuwerik, trillende en trillerende in de wijdte der luchten. En dan bedenk je, dat als een God ons

bespiedt - een God lijdt in verhouding misschien meér om het leven dan een mensch, zoo als een mensch weêr meer dan een leeuwerik er om lijdt - die God misschien wel denkt: ja, waarom ben ik niet alleen maar een mensch, want de hoógst intellectueelen zien van de minder begaafden alleen maar het primitivere levensgemak...

Waar ga ik heen met die overpeinzingen?! Neen, ik wil zóó niet verder. Als ik de wijde lucht even heb uitgezwaaid met mijn woord, wil ik weiland, bouwland en heide dan uitgolven met dat zelfde woord. De heide is van uit het huis te zien, wit zandig en grijs-groen gestoofd en ik hoop op het bloeiende violet, dat Augustus zal geven en tegen de lage eikenboschjes doet de scheper - die wijsgeer - met zijn zwarten hond - die waker - precies zooals op een schilderij van Mauve wat misschien niet erg verwonderlijk is. De gele brem schittert hier en daar al uit. Het bouwland overwuift reeds de rogge. Wat is een korenaar, die zichtbaar zwelt, bijna een heilig ding, al bergt hij in die zwelling geen ‘panis angelicum’, maar alleen bruin regeeringsbrood! Als ik naar die goudende aren droom, voel ik iets bijbelsch in mij heel diep bewogen worden; in een ontroerend pastorale stemming. Ge denkt dadelijk aan Ruth en waarom niet. Boaz' korenveld golfde niet anders dan dat van Herman. De vezel zoû eigenlijk precies de zelfde kunnen blijven, zoo de menschen niet...

Neen, neen, niet filosofeeren! Filosofeert de leeuwerik in de hooge, vrije lucht? Ik heb verlangd een leeuwerik te zijn; ik wil minstens als een leeuwerik genieten, al zweef ik ook niet. En daarom wil ik liever naar het weiland kijken, vlak bij, als heide en bouwland, aan de andere kant van het weggetje. Want tusschen bouwland, heide en weiland zijn wij verloren en je vindt ons niet als je ons niet weet; je fietst ons voorbij; je zoû ons nooit vinden al zocht je ons ook een uur lang, al is Laren ook niet zoo groot...En het lage weiland bij de boerderij, die haar landelijk gedoe met de nog leêge silhouet van de ‘hooiberg’ - dak op stijlen, in wachting - laat schemeren door het roze en rood gebloesem der appelboomen, het weiland glooit op naar een hooger stuk weiland en

de twee prachtige, drachtige koeien wandelen er zwaar en innig van moederblik over heen en grazen en loeien en onze belangstelling is warm om haar beiden heen, want wij willen weten wanneer de kalvertjes zullen worden geboren, deze nacht, morgen ochtend?

- Ik zal je waarschuwen! zegt de boer. Als het zoo ver is...

Een koe is prachtig. De korte, gedrongen, zware nek, de lieve, breede kop met de zoete, donkerblauwe moederoogen, het vierkante, massieve en toch vrouwelijke lijf, op de even wat korte, niet zware pooten, is het volmaaktste wezen van moederlijkheid-in-de-natuur, als reeds vol zwellen en blank de machtige uiers.

III

Van morgen is het dan gebeurd. Ik was vroeg op, want de lucht is zoo heerlijk zuiver, doorgeurd met dauw en je kan 'buiten' wel even *en négligé* naar buiten wippen, voòr je gebaad en je gekleed te hebben - tusschen de rogge en de koeien staat dat zelfs heel goed en is in alle geval hygiëniesch. De rogge golfde de âren heen en weêr, heen en weêr op lichten morgenbries en aan de gelere halmen waren de âren, zwellende tusschen de bevallige naalden grijsblauw, ik dacht wazig van dauw maar dat waas was hun eigen blauw...En zoo leer je buiten dood-eenvoudige dingen zien en ze zoo bizonder interessant vinden, dat je ze op schrijft en laat drukken.

Maar wat er gebeurde, dat was met eene der twee prachtige koeien, die graasden in het groene weiland ter andere zijde. Met de andere wàs het al gebeurd, den vorigen dag maar wij hadden toen alleen uit de verte een blik kunnen werpen op de groote gebeurtenis en het kalfje was der moeder dadelijk ontnomen, volgens de wreede gewoonte der menschen om stierkalfjes vet te mesten en op te eten. Maar nu, deze koe, wie het ook binnenkort zoû gebeuren, wandelde statig heen en weêr, trok grazende de grashalmen en scheen zich over wat aanstaande was, weinig te

bekommeren. Het was haar vierde kalfje reeds, dat zij wachtte: zij zoû er geen pink...ik meen geen hoef om verdraaien. Trouwens, zat daar de boer niet reeds, op de wacht en tegen zijne praatgrage gewoonte in, rustigjes toe te kijken, geleund tegen de heining van de wei? Hield hij niet reeds zijn onmisbaar touw in de hand, hand en touw het eenige instrument van der koeien wijze vroedheer? Zoo stil zat hij toe te kijken, dat wij hem niet eens bespeurden, toen wij, op het weggetje, bij hek en omheining stonden. En de koe wandelde steeds, rustig en trok de halmen af, terwijl reeds zichtbaar werd wat gebeuren ging. Toen legde zij zich, na een zachten loei van waarschuwing tot den boer, in het gras en de boterbloemen, een beetje in de schaduw der iepenboomen. Waarom zij zich in de schaduw legde, weet ik niet, want te lijden scheen zij niet, noch van te fel licht, noch van wat ook; overdreven pudeur scheen zij ook niet te hebben, deze prachtige natuurmoeder der Gooische weide, want zij vlijde zich vlàk onder onze blikken en duldde gaarne, dat de boer haar naderde en hielp met zijn vroede kunst hoewel eene beweging van den korten kop op den gladden, even naar achteren buigenden nek scheen te beduiden, dat er geen complicatie zoû zijn en alles naar behooren van stapel zoû loopen. Trouwens, dat zagen wij ook wel: het gebeurde immers zoo als het gebeuren moest: daar, in het gras, tusschen de boterbloemen en tusschen de wijze handen van den boer: het kopje met den tong er uit verscheen tusschen de al uitstekende pootjes en de koe wendde weêr haar kop en scheen te zeggen: het is altijd aangenaam als je me helpt, baas, maar ik kan het zonder je ook wel. Verleden jaar is het gebeurd in de nacht en ik loeide en jij sliep door: nou, toen je 's morgens kwam, hàd ik mijn kalfje al een paar ronde uren bij me.

En, plotseling, daar kwam het kalfje, aangerold op het gras; wel, het lag er zoo keurig afgeleverd als een koe een kalfje maar af kàn leveren; het lag er als in een zijden vloeipapiertje en toen de boer het uitpakte, zagen wij, dat het een mooi stierkalfje was, zoo dik en stevig als een koe maar verlangen kan...En alert, zelfs alerter dan anders stond de kraamvrouw op, huppelde om haar kalfje rond en

begon het teeder te likken en toen met haar snoet te bewegen op te staan, zoo maar dadelijk, zonder uitstel, op zijn wankele pootjes en toen het even, heel even stond, duwde zij het achter in de knietjes energiesch voort, als wilde zij zeggen: kom, loop nu, je moet dadelijk loopen...

Maar de andere koe, die reeds vergeten had wat de natuur en de mensch haar aangedaan hadden, de andere koe was zenuwachtig en scheen zich plots alles te herinneren: loeiend, zenuwachtig huppelde zij mede om koe en kalfje rond en àl haar ingesluimerd moederlijk gevoel en verdriet gewekt, wilde zij likken het kalfje der zoo bevoorrechte zusterkoe. Maar deze liet dit niet toe; zij sprong òp, de echte moeder, zij stortte toe op die indringster, die geen recht had, zij stootte haar met de korte, kromme horens en de arme beroofde moeder begreep, dat zij geen recht had, hoe zij ook beneed het gebeurde van haar zuster; zij week terug maar het was meer, dan zij lijden kon: zij huppelde weêr aan, zij wilde mede met haar tong dat allerliefste kalfje likken en er klonk een hevig geloei over de weide...

Toen deed de boer naar Salomonische rechtspraak. Want de boerin was met een kruiwagen aangeloopen en een dek en de boer nam het kalfje op, wikkelde het in het dek, legde het in de kruiwagen, en kruide het weg, gevolgd door de boerin.

De beide koeien, hevig loeiende, liepen den stoet achterna maar de boerin had reeds het hek tusschen bongerd en weiland geopend, zij hield de loeiende koeien tegen, de boer slipte met kruiwagen en kalfje weg, achterom de boerderij.

Het hek weêr gesloten, stonden de beide koeien, in eén zelfde smart van moeders, die niet begrijpen, te loeien, te loeien...

Maar nu, des avonds, zijn zij beide gemolken...Zij drinken zelfs haar eigen melk. En zij liggen, beide, omhuifd met het vierkante dek, rustig gelaten in het gras en de boterbloemen; zij herkauwen statig met zacht op en neêr schuddende koppen; zij heugen beiden zich misschien zelfs niet meer: alleen blijft er steeds in haar beider goud-glanzige, vochtige Juno-oogen die zacht moederlijke melancholie, hoewel zij misschien zelve niet weten waar-

om zij melancholiek zijn, als de weide zoo malsch is en de wind zoo zoel en de lucht zoo wijd blauw met de woelende, witte wolken...

IV

Als het stoomtrammetje zware, zwarte rookwolken uitpuft, die bezoedelen de blauwe lucht, het gouden roggeveld en de laatste bloesems der ooftboomen, dan is het wel heel weinig 'buiten'. Maar eenvoudigen-van-zielen nemen het smerige dingetje toch maar, om langs Blaricum naar Huizen te gaan. Je moet dat vooral doen op een Zaterdagmiddag, omdat dan de klompen geschuurd worden. In het visschersdorpje zijn de voorplaatsjes der huisjes de schilderachtige gevalletjes: om de donkere binnenverschietjes der deurtjes en de lage daken, om het pompje, waaromheen de blank geschuurde (ze schuren ze toch?) klompen staan: kleine, groote, middelmatige, manne-, vrouwe- en kinderklompen; die doen met aardige, even geel getinte 'witjes' om en bij de pomp en de fluweelen katten kleuren er ook goed bij; katte-families, op den drempel, tusschen de klompen, bij de pomp gelegerd, lui en filozofiesch of dartel en speelsch, diep zwart, donzig wit. En dan heb je er een plotseling 'blauwtje' bij, al is het maar een boezeroen, die nog over de waschlijn hangt, een emmer, zijn goedkoop email uit het huishoudgoedwinkeltje beglansd door de late zon of alleen maar een zakje vol blauwsel, dat hangt als een kostbaar kleurtje tegen de groene deurpost. De kinderen zien er waarachtig wel uit als op reclame-platen voor 'Holland': ze loopen soms precies als op die platen zingende en dansende, en elkaâr aan de hand houdende, over den weg; de meisjes zien er echt Hollandsch uit met die dikke, stijf geplooide jurkjes en die strooien dorpshoedjes, rond als een tulleband met een pluimenkwast er midden op; de jongens hebben de ronde, blozende, smerige, gezonde bakkessen. En de vrouwen dragen de witte kap, zonder weelde van ijzers, maar aardig hare, dikwijls rond-mooie, frissche gezichten om-

gevend, terwijl zij soms wàt mooie armen hebben, flink en forsch en rond roze van vrouwelijke kracht. En je begrijpt dan, al ben je Hollander, dat een vreemdeling zoo een dorpje wel heel bizonder echt moet vinden, om die lage huisjes, om die zwarte deurtjes, om pomp en klompen en katten, om de ‘witjes’ en de ‘blauwtjes’ en de ‘zwartjes’ en de ‘groentjes’; al de even verduidelijkte realistische tintjes in het toch altijd gewaasde licht van zelfs onze stralende vroegzomerdagen; om de kinderen, om de vrouwen, om de mannen ook, de Huizer-visschers: hunne ronde, blonde koppen, met dat visschige van elken visscher, in den hoek van zijn breeden mond, waar de pijp bij bengelt en zoo een beetje dien onverschilligen ernst over de wereldsche zaken, flegmatiesch en laconiek.

Als je naar de zee gaat, ga je zoo maar door de weilanden, tusschen de koeien, die in de boterbloemen grazen en de overvloedige zonneglans druipt van de gladde, vlakkerige plekken der koeien, doet de boterbloemen wel bloemen van boter gelijken en drupt in droppels gloed van het lage eikenhout. En de weide glooit naar het smalle strandje toe en het lage hout moet de wortels bijna doen woekeren in het zilte van den zandgrond. De koeien rennen je niet kapot, zoo als stadsmenschen altijd denken, dat ze doen: ze kijken je een beetje schuchter en verlegen aan en zijn zoo zoet en groot, de lieve beesten en als je er een gestreeld hebt met de vlakke hand op haar vlakken, glanzenden hals, heb je, als stadsmensch, wel een voldoening, dat je het gewaagd hebt en dat het je is gelukt. Langs de zeekom, de Zuiderzee, wandel je dan naar de haven; nu, dat is als een kanaaltje, daar liggen de schuiten en ze zijn gedrapeerd met de regelmatige rijen van de zwarte visschersnetten, die zijn tegen de blauwe lucht rond uitgebengeld, net tulle gewaden van zeevrouwen en van zeeheksen; waarachtig, ze hebben iets van dansgewaden - om niet baljaponnen te zeggen - ze laten je tòch er even aan denken, maar je duwt het beeld van je, omdat het nièt goed is en je kan alleen blijven bij de ruige sluiers van de heksen en vrouwen-der-zee. Dat beeld is dan ook trèffend goed en als de avond valt en de machtige zon verkopert achter het lage kreupelhout, en de overige hemel krijgt die won-

derlijke stemming van staalblauwe, legendarische nachttint, dan nemen de bengelende tulle's - de vischnetten tegen het staalblauw - iets beangstigends aan van gehangenen, die bengelen spookachtig in den opgestoken wind boven de booten en je rept je dan weg, langs de vischrookerijen...

En iets van de legenden der zee gaat nog met je meê van af die vreemde, vaag nog doorzichtige nettesluiers, die, kijk je om, zoo huiveringwekkend gebaren tegen de nacht, die den hemel geheel overduisteren gaat.

Dan drink je een glas melk, lauw van de koe, die de vrouw - en eene met de mooie armen - je biedt en dan neem je weêr het stank en rook puffende trammetje en wat er dan mooi was in je indrukje, bewaar je zorgvuldig, zoo als je een klaverblaadje-van-vieren, of een steentje, of een aardige schelp of wat ook, dat je op je weg vindt, bewaren zoû.

V

Ik weet niet waarom ‘Drenthe’ altijd voor mijn vaderlandschaardrijkskundig oor een klank had verschillend van andere Nederlandsche provincie-namen. Niet, dat die klank mij er heen lokte. De klank had iets vaals, iets dofs, iets grauws: de vizie, die de klank opriep, had iets dors, iets melancholieks, iets neêr gebukts onder zwart grauw gewolkte...En ik zag die provincie altijd omlijnd met het vale lijntje, waarmeê het op de kaart van mijn kinderatlas omlijnd was, terwijl Zuid-Holland licht blauw, Groningen geel en Utrecht zacht roze waren omlijnd geweest. En Drenthe's klank en Drenthe's kleur hadden iets, dat mij weêrhield er heen te gaan.

Tegen zulke gevoelens moet je strijden, want ze zijn onrechtvaardig en mal. En daarom ging ik op een goeden dag naar Drenthe: ik wilde immers alle provincies van mijn vaderland bezoeken.

Ik ging er heen op een stralenden zomerdag. Ik kwam er in een heel klein dorpje, waar men mij wachtte in een heel klein hôtelle-

tje. Dat hôtelletje was vlak bij de veemarkt, vlak bij de kerk, vlak bij het kerkhof, vlak bij een kinderspeeltuin. Maar ik zag geen kinderen en geen vee; ik zag eigenlijk niemand, want het dorpje scheen geheel verlaten. En alleen duizende vogels schenen in de lucht te twetteren boven de roggevelden, boven de kruizen van het kerkhof, boven het hôtelletje. Daar trof ik den hôtelhouder.

- U ziet, zeide ik; ik ben dan toch eens gekomen. Toen u mij vroeg te komen, wist ik eigenlijk niet waar dit plaatsje lag.

De brave hôtelhouder bedankte mij, dat ik toch gekomen was.

- En, vroeg ik; zoû u heusch denken, dat ik hier, in deze zaal, een lezing zoû kunnen houden?

- O zeker, meneer.

- Voor wie?? vroeg ik en ik zag om mij rond en naar buiten.

Ik zag niemand. Ik zag eigenlijk geen huizen. Ik herinnerde mij: ja, er waren een paar villa-tjes, die lagen langs den weg, dien ik gekomen was...Maar ik had niemand gezien en gehoord had ik alleen die duizende vogels, die altijd, altijd twetterden boven dit verlaten dorpje...

De hôtelhouder zeide:

- Waarlijk, meneer, er zoû hier veel belangstelling zijn voor een lezing van u. Er zouden toehoorders van de omstreken komen, heel veel...U zoû niet de eerste zijn, die hier een lezing hield...

En hij noemde mij twee namen van letterkundigen, die in dit dorpje reeds vóor mij gelezen hadden.

Ik geloofde hem, zeker. Maar tevens dacht ik: voor wie...? voor wie...hebben zij hier gelezen?

En een vreemd gevoel van ijle verlatenheid zonk over mij heen, terwijl maar steeds boven het huis, boven de boomen van de veemarkt, boven het kerkje en het kerkhof, boven den speeltuin de duizende vogels in den avond, die viel, twetterden, twetterden...

Ik besloot toen maar vriendelijk-weg den hôtelhouder te zeggen, dat ik...ja, dat ik een lezing zoû houden, in zijn zaal, voor de toehoorders, die van alle omstreken zouden samen vloeien om mij te hooren. En hem waardeerend, verwonderde ik mij, bewonderde ik eigenlijk nog meer zijne behoefte het eenvoudige

leven, daar, op dat kleine plaatsje te vermooien, te vergeestelijken, uit te vieren en op te voeren naar hoogere regionen van schoonheid, kunst...

Maar ik zette mij toch vol van die ijle verlatenheid in de eetzaal...

Ik werd goed bediend en een goed maal werd mij voorgezet door den braven hôtelhouder en zijn vrouw. En toen ik mij daarna terug trok in mijn kamer, scheen de maan er midden in...Zwegen de vogels nu...? Neen, het scheen mij, dat er nog altijd duizende vogels twetterden, twetterden buiten.

Ik zag naar buiten, door het open raam. De nacht was onwaarschijnlijk van mane- en lange-dagenklaarte. De rogge stond goud in de stilte op met âren, duizende, roerloos...En wat twetterden toch de duizende vogels?

Ik verstond ze niet. Wij, menschen, verstaan zoo weinig de stemmen van de natuur en zelfs zoo weinig de stemmen in onze eigen ziel...

Maar plotseling, hoe idyllisch schoon er de nacht glansde en zong, plotseling voelde ik daar, aan mijn open raam, door die zomerglorie heen, de zelfde impressie van vroeger: die melancholieke klank van even grauwen, doffen, valen provincie-naam...'Drenthe'.

De vizie van het vale lijntje, dat op mijn kinderatlas, tusschen de roze, gele, blauwe lijnen van andere provincies zich zoo kleurloos, weemoedig afteekende...

En werd ik mij bewust zeer onrechtvaardig te voelen en streed ik met mijn onrechtvaardig gevoel.

Op die slapelooze nacht, terwijl de vogels altijd door twetterden...

VI

Toen ik eens met een vriend - hoe hij heet, doet er niet toe - eenigen tijd 'buiten' was, logeerden wij in een werkelijk niet

slecht hôtel. Er was alles aanwezig wat in een hôtel aanwezig moet zijn: een eetzaal, een leeszaal, een lift, een ober, enfin, completeer, lezer, zelf maar met wat ge in ieder hôtel aantreft. Maar mijn vriend was zeer mistroostig en toen ik hem de reden van die mistroostigheid vroeg, zeide hij mij:

- Het is om dit hôtel...Het is omdat dit hôtel niet ‘echt’ is. Niet echt ‘buiten’, meen ik...Ik dacht hier voor een paar weken geheel ‘buiten’ te zijn, ook als ik ‘thuis’ in mijn hôtel was, maar ik ben niet ‘buiten’: ik ben ‘in de stad’, want dit hôtel is precies eender als welk hôtel ook in de stad...

- Maar wat zoû je dan wenschen? vroeg ik, mijn schouders even schokkende over zoo groote en raadselachtige veeleischendheid, gesteld aan het hôtelwezen ‘buiten’.

- Zèlf een buiten-hôtel stichten! zeide mijn vriend baloorig, dronk zijn koffie uit, pakte zijn valies, ging naar Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, stichtte een syndicaat en richtte zijn hôtel op.

Dat was verleden jaar. Waarde lezer, ik zit nu te zomeren in het nieuwe buitenhôtel van mijn vriend. Het is werkelijk heel anders dan welk ander buitenhôtel eerste- of tweede-rang. Ik zal u beschrijven hoe het is en mocht ge verlangen er eenigen tijd te verblijven, zien of ik nog enkele kamers voor u bespreken kan.

Het hôtel - ‘Buiten’ is het genaamd - heeft geen hoofdgebouw, maar bestaat uit verscheidene boerderijtjes en buitenhuisjes, die gelegen zijn in een onzer lieflijkste Nederlandsche landouwen. De buitenhuisjes zijn te huren door ouden-van-dagen, of luien-van-dagen, die genieten willen van het buitenleven zonder zich veel te vermoeien; de boerderijtjes worden verhuurd aan stedelingen, die dezer maanden eenigen tijd het volstrekte buitenen boereleven leiden willen. De boerderijtjes worden verhuurd met een stukje bouw- en weiland, met een of twee koeien, met een paar varkens, geiten en kippen. De huurder leeft dus eenigen tijd met vrouw, zonen en dochteren en met logé's het werkelijke boereleven; naar mate hij gekomen is of zal komen in ploegtijd, zaaitijd, oogstmaand of hooimaand, valt hij en zijn huisgezin ìn,

in de werkzaamheden, die des seizoens zijn. Hij huurt met zijn boerderij een knappen boereknecht, die hem inwijdt in de geheimen des landelijken bedrijfs en een flinke boeredeerne leert de meisjes en hare vriendinnetjes, die kwamen logeeren, de koeien melken en boter maken. Natuurlijk wordt er ook, volgens de eischen des tijds, veel aan het moestuintje gedaan. Enfin, het is er heusch een allerliefst, bedrijvig en hygienisch boere-leven, voor rijpere en jongere stadsmenschen, en de ouden- en luien-van-dagen, in de omringende buitenhuisjes, kijken toe...Daar dit nijvere leven voor den stadsmensch, voor stadsjongens en -meisjes, reeds een aanzienlijke hoeveelheid sport inhoudt, mag er (volgens het reglement) niet aan àndere sport gedaan worden. Geen tennis, cricket, football, golf. Niets dan ‘boeren’, mag de huurder. Nu moet ge dit niet zóó opnemen, dat ge, eenmaal gehuurd hebbende, verplicht zoudt zijn die hoeveelheid landelijken arbeid te verrichten, die uur, dag of seizoen vereischen! Heelemaal niet. Ge zijt daarin heelemaal vrij, want hebt ge eens een dag geen lust te spitten, te eggen, te ploegen, te zaaien - ik heb eens een morgen gezaaid, met het sierlijke zaaiersgebaar van den zaaier die uit zaaien ging - dan springt uw knappe knecht of uw flinke deerne wel voor u in en er zijn boere-opzichters, die altijd zorgen, dat de boel niet verwaarloosd wordt. Ik bedoel dit: ge kunt boertje spelen en alle eer van uw spel en uw werk hebben, zonder u dood te zwoegen. Lieve hemel, het geheele bedrijf in dit hôtel ‘Buiten’ wordt immers bedoeld als ‘echt’ buitenleven in een model ‘buiten’-hôtel, zooals mijn vriend het zich droomde en niet aarzelde te verwezenlijken. En werkelijk, het voldoet en, wat mij betreft, ik ga spoedig oogsten wat ik gezaaid heb. Wat ik met dien oogst doen mag? O, alles komt aan het hôtel; ik meen aan het syndicaat. De huurder mag geen graankorreltje houden van zijn rijp gezwollen âren. Geen droppeltje melk drinken van de koe, die zijn dochter of logé heeft gemolken. Hij krijgt in zijn heel typiesch ingerichte boerekamer zijne malen voor zich opgezet op boereuren en boerewijze, door knecht en deerne, in boere-aardwerk. Je kleedt je er op, natuurlijk, maar fantazie is veroorloofd. Als je

vrouw en dochters het willen, mogen ze heusch wel gouden ijzers, kanten kap, zijden schortjes dragen. Het is heusch een heel aardig leven, voor drie weken, voor zes weken. En het is heel ‘echt’. Er is één telefoon, alleen bij de bureaux en die kost vijf-en-twintig gulden per gesprek van drie minuten, zoodat je er niet al te veel door gestoord wordt. Verder worden er des avonds rustieke, Hollandsche boere-feesten gegeven, en alle onze boere-tradities worden er plastiesch voorgesteld op een terrein, ver genoeg van het landelijk bedrijf, om aldààr ook in de zomermanenachten te blijven genieten de landelijke rust.

Wilt ge zakelijke inlichtingen, wilt ge er àlles van weten, schrijf mij dan aan het adres van de ‘Haagsche Post’: reclame is voor mijns vriends hôtel ‘Buiten’ niet gemaakt, anders dan door dit artikel. Mijn vriend, de ideale ‘Buiten’-hôtel-ontwerper - ik, die modest ben, niet - meende, dat dit voldoende zoû zijn...

Hij telefoneert mij juist, dat àlle boerderijen en buitenhuisjes voor den geheelen zomer reeds genomen zijn!!

Dus...!

Hooikist-idylle
of
Het idee van den kolonel

De Baronne de Mondaine-Quand-Même was een charmante vrouw. Zij was een Haagsche en had in der tijd behoord tot die schaar van allerliefste, allermooiste Haagsche jonge-meisjes; is ons Den Haag niet altijd beroemd geweest om zijn mooie, lieve, jonge-meisjes?? Getrouwd met een Franschen edelman, afstammende uit den Faubourg St. Germain, was de charmante baronne, toen zij weduwe was geworden, of douairière, als ge wilt, weêr in Den Haag komen wonen, na jarenlange afwezigheid. Daar woonde zij nòg, toen de Wereldoorlog uitbrak en zij bewoog zelfs die laatste winters niet weg naar Nice of Biarritz, omdat het toch overal ellèndig was. De baronne bleef dus in haar gerieflijk huis op het Bezuidenhout, waar zij woonde met haar dochter, een allerliefst, allermooist jong-meisje, de freule Yvonne de Mondaine-Quand-Même: moeder en dochter geleken bijna twee zusjes; de baronne had iets van een Louis XVI-portret, met haar flou, reeds zilvergrijs, hoog opgedonst haar - ze had het met een middeltje wat vroeger dan noodig was zoo zilvergrijs gekregen uit coquetterie - terwijl de freule Yvonne zoo blond was als blond maar mogelijk; maar ook flou en ook donzig en ook wel genre-Louis XVI: Antoon Van Welie heeft haar beider portretten gemaakt en zij behooren tot zijn bizonder mooie pastels...

Den eersten winter, dat de baronne met de oorlog-vicissitudes te maken had, was zij te veel onder den indruk van allerlei onaangename dingen, die haar belemmerden, als daar zijn: verminde-

ring van rente en van valeurs, de gedwongen ballingschap en overwintering in ons lieve Haagje, een beetje angst voor alle mogelijke schrikbeelden, die zoo fluisterend in de conversatie's werden aangetikt; (wijzelve in den oorlog, etc., etc.) om veel te denken aan wat haar het liefste was: te recepieeren, iets te hebben van een ‘salon’, nu ja, geen politieken salon, geen artistieken salon - trouwens, die bestaan in Den Haag niet -: alleen maar een gezelligen salon, waar zij haar intieme vrienden en vriendinnen zoû kunnen ontvangen zoo als zij dat overal gewend was: in Parijs, Nice, Biarritz en in Den Haag; het liefst met charmante dinertjes van niet meer dan acht, hoogstens tien aanzittenden: de baronne was eigenlijk meer gesteld op een salle-à-manger dan op een salon. De eerste miserabele Haagsche oorlogswinter ging dus voorbij, zonder dat de baronne ook iets maar meer deed dan hare vriendinnen en vrienden een kopje thee schenken, maar daar men zich aan alles went, zelfs aan oorlog-vicissitudes, en rentevermindering van heél weinig belang kan zijn, leefde zij de twee volgende winters bepaald op, herademde zij, en gaf zij weêr hare keurige, gezellige, exquise dinertjes, waarvoor zij werkelijk beroemd was. Haar gewone leven ging eigenlijk dus rustigjes en behagelijk door, zonder dat de Wereldoorlog haar ook maar eén oester minder in gezelschap harer intiemen genieten deed.

Toen, na een zomer vol sombere preoccupaties, brak de winter aan van '17 op '18, dien gij, o lezer, u zeker ook nog wel heugt, en al de onaangename dingen, àl de, het gezellige leven belemmerende, dingen doemden weêr als effrayante muizenissen op in het nog steeds allerliefste, ofschoon zilvergrijs donzige, Marie-Antoinette-kopje van onze baronne. Gelukkig had zij nog wel een partijtje Irroy in haar kelder liggen en behoefde zij hare nieuwe bezending, - die nimmer aan zoû komen - niet af te wachten maar toch, hoe met kolennood en allerlei andere nooden nu toch ook dézen miseràbelen winter door te maken en wat mondaine gezelligheid - ach, mondain was het niet eens: het waren alleen maar haar gewone dinertjes, waarover zij tobde - in haar huis te blijven verspreiden...?

De baronne tobde er bepaald over. Zij gevoelde - waarom blijkt wel aan het slot - dezen winter juist nièts geen lust hare lieve dinertjes te sacrifieeren; zij gevoelde integendeel een hardnekkige behoefte, tegen alles in, Quand-Même, als luidde het devies der familie de Mondaine - Sarah Bernhardt heeft het hare daaraan ontleend - aan acht hoogstens tien invité's hare altijd zoo hoog geappreciëerde gastvrijheid te blijven aanbieden. Maar hoe? Hoe, trots kolennood en daarmede andere, samen hangende nooden, nog gastvrij te blijven en dinertjes te geven? Zij sprak er met Yvonne over maar deze haalde de lieve schoudertjes op en ging daarna paard-rijden met den jongen Van Breugelen, luitenant der cavalerie. De baronne ontving dan wel den oud-kolonel - ook van de cavalerie - (sommige wapens oefenen irrésistible bekoring uit op sommige familiën), den oud-kolonel Van Breugelen, oom van den luitenant, en besprak met hem het heel moeilijke geval maar zelfs met den kolonel, die ook zoo gaarne de dinertjes zag in stand gehouden als een niet verwerpelijk instituut van gezelligheid, kwam de baronne eerst geen pas verder. Hoe, hoe, hoe? drong zij haar ouden vriend - die een nieuwe vriend was en geen oud-vriend - en zij begon bijna te schreien van verdriet, verradende dat zij wèrkelijk, hoe zij ook brandstof en hout had opgedaan, niet genoeg had of verwachten kon meer dan alleen om dit kleine haardje in haar boudoirtje te doen vlammen en onmogelijk wist hoe hare gasten te zullen vrijwaren voor bevriezen in de zéer groote eetzaal, zelfs al kwàm Marie, die uitstekende keukenprinses, klaar met het diner.

Toen...plotseling...had de kolonel een inval. Zijn nog flonkerende, donkere oogen in zijn mooien kop van gepensioneerd kolonel van de cavalerie kregen een heel ondeugenden glimp; zijn mond onder zijn mooien, grijzen snor, glimlachte nog ondeugender; hij boog zich tot de baronne; hij fluisterde haar zijn raad in; de baronne weerde eerst af, lachte toen ook wel ondeugend, keek toen, schuin, nog veel ondeugender en...

...Veertien dagen daarna, - het vroor dat het kraakte, want die

winter was nog veél strenger dan de vorige al was geweest - had het eerste dinertje plaats bij de Baronne de Mondaine-Quand-Même.

Mèn maakte in Den Haag dadelijk aardigheden op den naam der baronne - de Mondaine-Quand-Même - maar die lagen voor de hand en dat was eigenlijk een flauwe mop. Maar het curieuze van het geval was, dat de invité's en de invitée's van de baronne, als mèn hun vroeg, argeloos schijnbaar maar in werkelijkheid razend nieuwsgierig:

- Hoe was het dinertje bij mevrouw De Mondaine...? niet anders dan heel vaag ten antwoord gaven - als of een stille overeenkomst tusschen de intiemen van den huize de Mondaine gesloten was -:

- O heél aardig...heusch, het was allergezelligst en zoo charmant als het alleen maar bij mevrouw de Mondaine kan zijn...

En verder niets. Wel merkten de vragers en de vraagsters dan een glunder glimlachje op bij de ge-interviewden maar waaròm zij zoo glimlachten - of een wàt aardige herinnering aan het dinertje was blijven hangen in hunne hoofden en harten - daar kwamen de interviewers niet achter. Vroegen zij dan nog:

- Was het een lekker dinertje?

dan werd dit zonder eenige weifeling wel bevestigd.

En werd er ook nog gevraagd:

- Hebben jullie geen koû geleden in die groote eetkamer - ‘eetzaal’, zegt ze - van mevrouw de Mondaine??

Dan werd ook op deze vraag zonder de minste aarzeling ontkennend geantwoord maar glunderden de glimlachjes nog geheimzinniger, met elkander begrijpende, zijlinksche oogjes en wie in de ‘monde’ van Den Haag nu eenmaal niet bij mevrouw de Mondaine werd ge-inviteerd - zij hield van een heél kleinen, selecten set -, begreep er niets van, want er was dien winter absoluut nergens iets te doen in Den Haag, dan alleen bij mevrouw de Mondaine-Quand-Même!

Het eerste dinertje werd gevolgd door een tweede, door een

derde, door een vierde en de invité's - o wonder van mondaine solidariteit! - al wisselden zij wel eens, waren àltijd ‘des fidèles’ en glimlachten en glunderden wel maar wie ook vroeg, vooral naar de verwarming ten huize de Mondaine - die ‘eetzaal’ wàs heusch nog al groot en kil en lag op het Noorden - kreeg geen ander antwoord dan:

- Of we koû hebben geleden op het dinertje bij mevrouw de Mondaine? Wel, heelemaal niet!!

En dan glimlachte het en dan glunderde het en de nieuwsgierige vragers en vraagsters werden er tureluurs van!

Tot op een dag...

Mevrouw de Mondaine had vijanden, vijandinnen in de Haagsche ‘monde’. Wat wilt ge; als een charmante vrouw-van-de-wereld een beetje àl te select is in haar set, een beetje àl te kieskeurig grillig is, dièn niet wil inviteeren, omdat zijn rug haar antipathiek is, diè niet wil inviteeren, omdat zij te groote brillianten draagt, en die en die niet wil inviteeren om nog minder geldige redenen, dan heeft zij vijanden en vijandinnen. Mevrouw de Mondaine had er. En er gìngen praatjes rond over die dinertjes van mevrouw de Mondaine: heel erge praatjes zelfs. De Haagsche kwade-tongen fluisterden dit en fluisterden dat en hadden de invité's, die behoorden tot den selecten set, nu maar eens niet zoo geglunderd en niet zoo geglimlacht en eenvoudig alles verteld, ach, dan was het zoo ver niet gekomen als het nu kwam met mevrouw de Mondaine. Want werkelijk, op een goeden avond - de baronne was aan haar vijfde dinertje - daar kwam waarachtig de huisknecht, bleek, aan zijne meesteres aandienen, terwijl zij, in schemer van vele kaarsen tusschen vele palmen aan zat, te midden harer gasten - hoè aan zat, hoort ge spoedig o lezer -:

- Mevrouw, daar zijn vijf heeren en die willen komen kijken...

- Vijf heeren? vroeg verwonderd de charmante baronne; zij zat naast den ouden kolonel - maar hoè, lezer, dat hoort ge nog nièt. - En wat willen die vijf heeren?

- Ik geloof, dat ze van de politie zijn, zei de meer en meer bleeke huisknecht.

Mevrouw de Mondaine ontstelde. De politie? De politie bij haar? Bij haàr, de Baronne de Mondaine-Quand-Même?? Zij viel bijna flauw. Hare omringende gasten hadden gehoord...Er ging een oncomfortabele huivering door hen heen trots àl het comfort van den huize de Mondaine...Maar de kolonel riep met stem aan commando gewoon:

- Laat binnen, de politie, hoor Willem. Laat gerust de politie binnen! En blijft allen, lieve vrienden, zitten: heusch, de politie zal niets immoreels aan ons vinden...

Zoo dat de vijf heeren inspecteurs binnen kwamen, heel deftig en een weinig geïmpressioneerd. Het schemerde alleen iets te veel in de nièt gestookte eetzaal.

- Draai de kroon op, beval de voornaamste inspecteur tot den bleeken Willem.

Willems hand draaide. De electrische kroon, tusschen hare girandole's vloeide van licht, trots den kolennood in Den Haag.

En de politie zag. Zij zag wel wat verbaasd. Het was een mondaniteit, waarvan zij nooit had kunnen droomen. Want uit de groote eetzaal van mevrouw de Mondaine was de eettafel genomen - enkele dressoirs slechts stonden aan den wand, beladen met antiek familie-zilver en tal van kaarsenluchters. Er tusschen, hier en daar palmen, smaakvol ge-arrangeerd door Doppenberg, stonden drie groote - double one's - hooikisten en zes kleinere - single one's. En die hooikisten waren, gecapitonneerd met roze-en-blauw gefleurisseerd satijn, als groote fauteuils of liever kinderstoelen, waarin twee gasten of - in de single one's - één gast, plaats hadden gevonden. Kleine, keurig gedekte guéridons stonden er voor en tusschen de hooikisten en schitterden en geurden van kristal, bloemen en familiezilver. En uit de satijnen hooikisten - zij waren met Louis-XVI-strikken her en der versierd en takken groen lagen er tusschen door geslingerd, staken de hoofden en schouders uit der invité's van mevrouw de Mondaine. Heel gracieuze hoofdjes, gekapt met aigrettes, hoofdjes van gedé-

colleteerde vrouwen, wier halzen schitterden van byou's, want van japon was weinig werk gemaakt, ik meen uit oogpunt van de ‘faiseuse’: daar de japonnen toch in de hooikist onder dompelden, was er vooral werk gemaakt van byou's en van coiffure. En in de dubbele hooikisten rezen naast de ge-endiamanteerde schouders en lieve vrouwekopjes mannekoppen van diplomaten, van officieren, enfin van de intimen van den set van mevrouw de Mondaine. Maar nu haast ik mij toch te vermelden dat Yvonne naast den jongen Van Breugelen dineerde, ieder in een single hooikist en dat de vier andere single hooi-kisten ook waren ingenomen door twee ongetrouwde paren, jonge-meisjes, jongelui. En dat de drie groote, double hooikisten alleen getrouwde - hoewel niet met elkaâr natuurlijk! - gasten-paren bevatten: ‘bevatten’ is de juist gekozene lezing. En dat het geheele aspect, hoe ongezien ook, hoogst elegant was, van een raffinement, dat, aangegeven door den kolonel, mevrouw de Mondaine had uitgedacht en doen uitvoeren met een smaak, die haar alle eer aandeed...

- Zoû ik aan de dames en heeren mogen vragen, vroeg de hoofdinspecteur, uit de hooikisten te stappen?

De gasten gehoorzaamden. Zij stegen uit; de heeren hielpen de dames, die, blozende van hooikistwarmte, nu rilden in de ongestookte zaal en hare fourrures en écharpe's trokken om de schouders. De dames waren allen in soirée-japonnen, een beetje verkreukeld alleen, van de hooikist. De heeren waren in rok. Er was heusch nièts aan en de vijanden en vijandinnen van mevrouw de Mondaine hadden werkelijk lasterlijke dingen verteld. En de politie keek eerst in de nog geparfumeerd lauwe, leêge hooikisten en toen op haar neus.

De hoofdinspecteur salueerde aan zijn ontdekte hoofd. De anderen volgden zijn voorbeeld.

- Vraag wel excuus, mevrouw, zei de inspecteur tot mevrouw de Mondaine, die bekwam.

Hij boog en trok zich terug, met de vier andere politie-heeren.

- Schenk den heeren een glas champagne in! riep de baronne tot den kleur herwinnenden knecht, toen de politie verdween.

- Maar draai eerst de kroon uit, Willem! beval de kolonel en bood mevrouw de Mondaine - hij zat natuurlijk met haar in de zelfde hooikist - de hand om in te stappen.

Allen stapten in: er was veel mondaine vroolijkheid; de jongelui schoven hunne single hooikisten zoo dicht mogelijk bij elkaâr om het warm te hebben in hooikist bij hooikist. Het dinertje werd voort gezet tusschen palmenschemer en kaarsenschijn.

Sedert was de verwarming in de eetzaal bij mevrouw de Mondaine geen geheim meer. Dien miserabelen winter - herinnert gij u, lezer, hem? - trouwde oom de kolonel met onze lieve gastvrouw en Yvonne met den neef, den luitenant.

En was het gelaster ten einde, want Pander, Allan en Van Vliet kregen honderde bestellingen dinerhooikisten te capitonneeren, double one's en single one's, en alle Haagsche families, die waren ‘dans le train’, gaven diners in ongestookte eetzalen, maar de gasten in satijnen hooikisten gezeten, tot bloote schouders toe en witte das.

De tooveressen
Tweede Idylle van Theokritos

Waar zijn dan mijn lauwertakken? Breng ze hier, o Thestylis! Waar zijn dan mijn tooverdranken? Bekrans dezen beker met het rosse gevlok van een jongen ram: o ik wil tòt mij lokken dien man, dien minnaar mijn, die mij zóó doet smachten: sedert twaalf dagen komt niet meer die ellendeling, weet niet of ik leef of scheidde van de aarde en bonsde niet op mijn deur! Wreedaard! Liet zijn bewegelijk hart zich elders mede slepen door Afrodite of Eros? Morgen, dra na het uchtendkrieken, zal ik gaan naar Timagetes' worstelschool om mijn lief te zien en hem te overstelpen met mijn verwijt! Maar deze nacht, zal ik door toover hem aan mij doen denken...

Selene, glans te mijnen gunste! Looven zal ik u in mijn tooverzang, o godinne des zwijgens, en ook Hekate, de onderaardsche, die zelfs de honden vreezen, wanneer zij schrijdt over de graven dwars door het zwarte bloed der offeren, die honden zijn! Wees gegroet, o Hekate, gruwzame; sta mij bij opdat ik slage en laat mijne brouwselen niet onderdoen voor die van Kirke, niet onderdoen voor die van Medeia, niet onder doen voor die der blonde Perimeda!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Meel moet eerst branden in mijn ketel: Thestylis, spreid dan het

meel! Rampzalige, waar was uw zin?? Ellendelinge, voor jou, zeker, ben ik ook maar een ding om spot meê te drijven? Spreid in éénen uit al het meel en zeg:
- Dit zijn de beenderen van Delfis, die ik verspreid...

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

O! Delfis doet mij marteling aan! En ik, om Delfis te bezweren, verbrand deze lauwertwijgen: ha, die knetteren...ontblaken...en vervlammen dan...Geen asch er van blijft over: dat Delfis zóó door dit vuur ook zijn vleesch voelt branden en blaken...

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Dit wassen beeldje versmelt onder den gunstigen blik der goden: dat zoo smelte ook plots van liefde Delfis de Myndiër! En zoo als deze bronzen schijf dwarrelt door Afrodite's geweld, dwarrele die man voor mijn deur...

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Zemelen zal ik gaan zamelen en offeren doen...Artemis, gij, beroer den onbeschaamde, hem met het hart van staal! Thestylis, de honden blaffen de stad door! De godinne zweeft over de pleinen! Sneller: dat weêrklateren de bronzen bekkens!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Luister, de stormwind legt zich; luister, de golven bedaren...Maar niet bedaren de baren van mijne smart en nooit legt zich de woedende stormwind van mijn verlangen! Ik storm en ik raas voor

hèm, rampzalige, die ik ben, voor hem, die mij verlokte en verleidde en toen verstiet, tot ik een tooverkol werd!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Drie malen volbreng ik de plenging...Drie malen, o Eerwaarde Godinne, smeek ik u af:
Wie ook ligge met Delfis samen, dat hij hem of haar zoo volkomenlijk vergete, als Thezeus Ariadne, de zwaar gelokte, te Naxos vergat!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

In Arkadië weligt het paardekruid: dat daar, over de heuvelen, de dolle merriën en hengsteveulens draven ten prooi aan waanzinnige bronst! O, dat ik Delfis zage, verdwaasd door een dergelijk razen, de glinsterzandige palestra verlaten en hierheen snellen, naar mijn huis toe!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Afgescheurd van Delfis' mantel is deze franje, die rafel ik uit en werp ik in het vretende vuur. O, onverbiddelijke Eros, wat zuigt ge al het donkere bloed uit mijn lijf, niet anders dan bloedzuiger zoû doen van moerassige plassen!?

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Ik zal fijn stampen gedroogde hagedis en er onfeilbaren liefdedrank meê bereiden: dien zal ik je morgen doen brengen...! Thestylis, neem dan die filters - nog is het niet te laat! - wrijf er zijn

drempel meê in en zeg, na gespuwd te hebben:
- Ik wrijf Delfis' beenderen in!

Uil van de nacht, lok naar mijn woning, opdat hij mijn zij, dien man!

Nu ben ik alleen...

Hoe zal ik beweenen mijn liefde!

Waarmede zal ik beginnen!

Wie zond mij die smart...? Eubolos' dochter, Anaxo, kwam met ons als urnedraagster in Artemis' heilige woud, dien dag, dat tal van verschillende dieren in optocht om het altaar werden geleid. En er was ook een leeuwinne bij...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Toen...smeekte mij de Thrakische voedster van Theocharidos - moge gelukkig zij worden! - die woonde vlak naast mijn deur, met haar den optocht te gaan zien...En ik, o noodlottige, ik volgde haar...ik was gekleed in prachtige chitoôn en omplooid in mijn langen mantel!

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Ik had reeds de helft des wegs afgelegd...Tot voor het huis van Lycoôn...
Toen zag ik, samen, Eudamippos en...Delfis!!
Zijn baard was blonder dan een bloem...
Zijn borst glansde stralender dan uw ronde star, Selene...Zij kwamen van het Gymnasion...Zij hadden de edele oefeningen volbracht...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Toen ik hem zag, omving waanzin mij en mijn hart werd diep doorboord, ach ik ongelukkige! Mijn blos taande tot doodesbleekte: nièts zag ik van den optocht! Hoe kwam ik thuis? Ik weet het niet...Een woedende ziekte doorraasde mij; tien dagen, tien nachten lag ik woelende over mijn bed!

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Geelzucht verteerde mij en vielen mijn haren; vel werd ik over been. Tot wie ben ik al niet gegaan! Welke oude heks, kundig in tooverije, heb ik al niet geraadpleegd! Niets hielp en de tijd verliep...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Toen openbaarde ik mijn liefde aan mijn slavin. Thestylis, zeide ik, zoek toeverlaat voor mijne zieke ziel...Ik ben slachtoffer, gansch en al, van den Myndiër: kijk naar hem uit in nabuurschap van Timagetes' palestra. Daar komt hij iederen dag; daar brengt hij de zoete uren door...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

En dan, wanneer je alléén hem treft, wenk hem voorzichtig, zeg zacht: Simaetha roept je...En voer hem hier heen...

Zoo heb ik gesproken. Thestylis ging en voerde in mijn huis Delfis: hoe glansde zijn huid! Nauwlijks overschreed zijn voet licht den drempel van mijn deur...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Of geheel mijn lijf werd kouder dan sneeuw, het zweet droop van mijn wangen, overvloediger dan de dauw, die Zuidewind aan-

voert. Ik kon niet spreken, niet kreunen zelfs als een kind, dat murmelt in sluimering der lieve moeder naam en ik werd gelijk aan een pop van was en mijn heerlijke lijf verstarde...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

Toen hij mij zag, sloeg de wreedaard de oogen neêr, zette zich op het bedde en zei:

- Werkelijk, o Simaetha, je waart mij, toen je mij riept, naar dit huis, waarheen ik mij begaf, meer niet voor dan ik gisteren zelve, aan het einde des wedloops, lieflijken Filinos vóór was.

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

- Want ik ware, ja ik ware gekomen, door zoete min gedrongen, met vrienden drie of vier, nà deze nacht; ik ware gekomen met appelen in mijn kleeds plooi en, om mijn hoofd, popellooveren doorslingerd met roode linten: de popel is Herakles' boom...

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

- En hadt je mij open gedaan, het zoû voor ons weelde geweest zijn want gewaardeerd word ik als welgemaakt en wel mooi tusschen alle jeugdige mannen. En ik zoû zalig geslapen hebben, zoo ik maar je zoete lippen gezoend had. Maar zoo je mij af hadt gestooten, zoo de grendelstaaf je deur toe had gehouden, zoû bijlslag en toortsevlam mij weg hebben gebaand tot je bed!

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

- Maar nu ben ik Kupris dankbaar en na Kupris ben ik je dankbaar, o vrouw, omdat je mij riept en mij koelde den heeten brand, die mij verzengde...Eros' vuur laait heviger dan Hefaistos' vuren laaien!

Luister, van waar mij mijn liefde kwam, o Selene, Verhevene!

- Hij is het, ging Delfis door; die dwingt de maagd, overwonnen door dwaze lust, hare kamer te ontvluchten en de jonge gâ heimelijk te verlaten des gemaals nog lauwe legersteê...

Zoo sprak hij en ik, gewillig hem te gelooven, nam hem verlangend de hand...

Ik zeeg neêr op het willige, weeke bed; mijn lijf, naast het zijne, gloeide op; onze monden brandden en kreunden de blakende woorden. O, Selene, Dierbare, om u niet met veel woorden te vermoeien, zal ik u zeggen, dat wij deden de groote daad...En ik had hem, hij mij, tot gisteren toe, niets te verwijten.

Maar de moeder van Filista, de Samische fluitspeelster, liep heden aan, op het oogenblik, dat rozenarmige Eos de zonnerossen vóór zweefde uit den Oceaan...En zij zeide mij, tusschen vele dingen, dat zekerlijk Delfis verliefd was. Op wie? Op wien?? Daar was zij niet zeker van, zeide zij en zij verzekerde mij alleen:

- Ter eer zijner liefde, drinkt hij zijn wijn ongemengd...En verzamelt hij, in den wedstrijd, krans op krans om te stapelen voor het huis, waar hem zijne liefde wacht!!

Zoo sprak de Samische en het is Waarheid! Eerst, vroeger kwam hij tot mij driewerf, vierwerf daags en liet bij mij staan zijn kruik vol Dorische olie! Sinds twaalf dagen zag ik hem niet! Moet hij dus niet elders minnen, nu hij niet meer om mij zich moeit! Heden zal ik door tooverij hem nog pogen te lokken, maar zoo hij mij meerdere smart aandoet, zwere ik bij de Moira, zal hij kloppen aan Hades' deur, zoo fel zijn deze giften, die ik hem voor behoud in dezen korf, o heilige Heerscheresse!, en die mij gaf een Assyriër, dien ik voor geld ontving...

Ga nu, ga nu, Verhevene: leid uwe rossen ter zee! Als een vuur blijf ik voeden de smart, die mij verteert! Ga nu, o Selene met uw zilverwit gelaat, ga nu tusschen de tallooze starren, die zijn stralende rondom uw kar...Ga nu en laat mij, alléen!

De Cykloop
Elfde Idylle van Theokritos

O Nikias, buiten de Muzen helpt geen kruid of zalf tegen de liefde! Troost is heur omgang en vreugd voor alle menschen maar hoe moeilijk is die gunst te erlangen! Gij, die artsenij-meester zijt en tevens liefling der negen Muzen, gij weet dat wel, wil ik gelooven!

Door dezen troost ook verzachtte onze Cykloop, Polyfemos uit de oude tijden, zijne kwellingen, toen, nauwlijks baarddons hem blondende om lippen en kin, hij een nymf der zee, Galatheia, beminde. En hij beminde niet met appelen of rozen of haarvlok; hij beminde met woedenden hartstocht; buiten dien was er niets voor hem. Vaak lag hij, van ochtendkrieken af, op de met zeewier bedekte stranden, terwijl zijne schapen ongehoed van de groenende weide ter stalle keerden. En hij Galatheia bezong en in het diepst van zijn hart de wreede wonde telkens reet, die hem een pijl der machtige Liefde aandeed. Maar toen vond hij de troost en hoor hoe hij zong, gezeten op een hoogen rots en uitziende over de zee:

- O Galatheia, blank meisje, waarom stoot je terug wie je mint? Jij witter dan de melk gemolken, jij lieflijker dan een lammetje en darteler dan een jeugdig kalfje; jij, wier lichaam is als een jonge, harde tros van blonde druiven! Zoodra zoete slaap mij omvangt, nader je mij, maar je ontwijkt mij zoodra zoete slaap mij verlaat en je vlucht voor me als een schaap voor den wolf!

Ik heb je bemind, o meisje, toen, voor de eerste maal, je met moeder kwam, verlangend op de helling te plukken iris en hya-

cinth en ik wees je den weg en sedert laat ik niet af je lief te hebben, nu niet en nooit niet, maar je kommert je er niet om, neen, bij Zeus!

Ik weet wel, lief meisje, waarom je me vlucht! Het is omdat één zware wenkbrauw zich strekt over heel mijn voorhoofd, van het eene oor naar het andere, een enkele, lange wenkbrauw; omdat ik maar één oog heb en een breede neus neêr buigt over mijn lip. Maar zoo als ik ben, weid ik wel duizend schapen en ik melk ze en ik drink hare melk zoo blank als niemand ze drinkt. Kaas heb ik zoowel in den zomer, als in den herfst en zelfs in het hartje des winters: mijn rekken staan altijd vol kazen. En ik speel op de fluit als geen enkele Cykloop het hier kan en dikwijls bezing ik je schoonheid, o mijn lief, zoet appeltje, te gelijker tijd met mijn liefde voor je, tot heel laat toe in de nacht. En elf jonge damhertjes heb ik voor je gefokt, die zijn alle elf met maantjes geteekend en dan nog vier kleine beertjes. Kom bij me en dan krijg je ze allen...?

Laat toch de blauwgroene zee golven over de stranden zoo als zij wil: bij mij, in mijn spelonk, zal lieflijker zijn de nacht. Om mijn grot staan de lauwerieren en wiegelen de cypressen en er klimt donker veil langs en een wingerd met zoete trossen; er ontwelt ook frisch water, dat smaakt zoo heerlijk lekker en de boomenweelderige Etna voedt de bron met zijn blanke sneeuw. Wie zoû de zilte zee en hare golven verkiezen boven dat alles?

En als je wellicht meent, dat ik te ruig en te harig ben, ik heb toch hout van eiken en vuur, dat niet dooft onder de asch? Jij mag mij branden mijn hart en mijn eenig oog, dat is mij dierbaarder dan wat ter wereld! Wee mij, dat mijne moeder mij niet baarde met kieuwen! Ai, waarom kan ik niet omneêr naar je duiken, zoenen je handjes als ik je mondje niet mag en je witte narcissen brengen of broze papavers met purperen klappertjes, maar de eersten bloeien in zomer, de anderen in later seizoen en ter zelfder tijd kan ik je ze niet brengen!

Ja, zeker, meisje, ik wil leeren zwemmen en kunnen zal ik het als een vreemdeling zijn schip hier meert; dan zal ik duiken kunnen en weten wat bekoring er is in den afgrond der zee te wonen.

O, Galatheia, stijg er uit op, en, eenmaal opgestegen, vergeet er weêr neêr te dalen, zoo als ik, die hier zat, vergat naar huis te keeren. En heb er toch pleizier in met mij mijne kudden te weiden en de beesten te melken en de kaas te doen stremmen!

Mijne moeder heeft mij wel kwaad gedaan en ik verwijt het haar. Nooit, neen, nimmer zeide ze je iets, dat gunstig mij zijn kon en toch ziet zij mij iederen dag meer en meer verkwijnen. Ik zal haar zeggen, dat ik hoofdpijn heb en pijn aan mijn beide voeten, dan heeft zij ook eens verdriet!

Cykloop, o Cykloop, waar zijn je zinnen gevlogen! O als je maar weg kondt van hier en je je matten gingt vlechten en de bladeren zamelde om ze je lammeren te brengen, zoû je veel wijzer zijn! Melk het schaapje, dat staat bij je hand: waarom wie je vlucht te vervolgen! Je zal wel een ander meisje vinden en veel mooier misschien dan dat daar onder de zee! Zoo veel meisjes vragen me om te spelen met haar, des nachts, en ze lachen me allen zoet toe als ik ook maar even luister. Ik ben ook niet heelemaal niemendal!

Zoo stilde Polyfemos zijn liefdesmart en diende de Muzen.

En zijne dagen verliepen zoeter dan zij verloopen waren zoo hij welk middel ook tegen liefde hadde met goud gekocht.

Antiquiteiten

I
De vrijers

Kleisthenes, tyran van Sikyon, zeide tot zijne dochter, honigblonde Agaristè, toen hij haar met vaderlijken trots tot huwbare maagd zag gebloeid:

- Agaristè, mijn dochterlijn, welgevallig zoû het mij zijn je aan niemand anders uit te huwen dan aan dien Helleen, die uit munt boven alle anderen.

Agaristè lachte en in haar lach was zij schoon als een roos in zonneschijn. Zij antwoordde:

- Vader, ik zal steeds gehoorzaam zijn aan uw wil.

Kleisthenes deed door geheel Hellas en zelfs in de Helleensche koloniën uitroepen, dat wie onder de Helleensche vorstenzonen zich waardig achtte zijn schoonzoon te worden, binnen zestig dagen, naar Sikyon zoû komen om te dingen naar de hand zijner dochter. Eén jaar nadat de zestigste dag verloopen was, zoû hij den schoonzoon kiezen.

Uit alle oorden maakten de vorstenzonen zich op. De tyran van Sikyon was bekend om zijn rijkdom en edel Helleenschen aard en de Faam had met blijde trompetten door de zonnige luchten van Hellas gezongen van de wondere schoonheid der maagd. Damasos, zoon van Amyris, uit Siris, kwam het eerst. Kleisthenes ontving hem met eere.

- Zeg mij, zoon van Amyris, zeide de vader; waarop gij uwe aanspraken grondt?

- Mijn vader, de vorst van Siris, o vorst, wordt de Wijze genaamd om zijn wijsheid. Ik, Damasos, zijn zoon, streef mijn vader na, om eenmaal te zijn als hij.

- Zoo spreek met mijn dochter over de begeerte naar wijsheid, o Damasos, want geen gesprek is deugdzamer dan dat! zeide Kleisthenes en Damasos, met Agaristè, wandelde door de rozentuinen van het paleis en zeide haar, dat hij voorgevoelde hoe de hoogste wijsheid in Griekenland zou worden geweten, door wijsgeeren, die nog zouden worden geboren. En Damasos was reeds zeer wijs want hij voorgevoelde Plato en Sokrates.

De tweede dinger naar Agaristè's hand kwam aan; hij kwam van Aitolië. Hij heette Males en toen Kleisthenes hem verwelkomde, trof het den tyran, dat deze vrijer gespierd was als Herakles.

- De krachtigste ben ik aller Aitoliërs, zeide Males bijna verlegen, zijne aanspraken om mede te dingen gelden doende.

- Ik heb zoowel palestra als stadion bij mijn paleis, o Males, zeide Kleisthenes; gij zult ons toonen uwe kracht en geoefendheid!

Agaristè zag den athleet die week alle andere worstelaars leggen in het worstelperk.

Na een maand kwam de derde vrijer; hij kwam over zee; hij kwam van de koloniën; hij kwam van Sybaris, de weelderige stad; hij kwam met vele schepen, en voerde met zich mede een gevolg van duizend slaven, koks, vogelaars, visschers en jagers. Maar hij was geruïneerd. Hij heette Smindyrides.

Met eere ontving hem Kleisthenes. Smindyrides, gekleed in slependen chlamys van zilverdoek, hingen de armen, zwaar van braceletten, over de schouders van twee kleine, blonde slaven en zijn eene hand omvatte nog een dunnen, ivoren wandelstaf met knop van smaragd: uit zijne lange parelen oorhangers dropte een geurdrop om de andere minuut; zijn gelaat was geblanket als van een hetaire.

- Ik ben de zoon van Hippokrates, zeide Smindyrides.

- Wees welkom, tyrannezoon van Sybaris, zeide zijn gastheer. Vergeef mij alleen, als ik, o voor den vorm, mijn prins, u noodig

uwe aanspraken te doen gelden, die u dingen doen naar de hand mijner dochter?

- Ik ben de elegantste man van mijn tijd, zeide Smindyrides. Deze wijze van een chlamys zéer lang en zeer doorzichtig, van zilverdoek, te doen wimpelen achter mijn voet, heb ik uitgevonden.

- Gij zult dan mijne dochter wat meerdere bevalligheid leeren om zich te plooien in hàre chlamys, zeide Kleisthenes. Ik hoop van harte, dat gij onze Peloponezische zeden - ook al wonen wij dichter bij Korinthe dan bij Sparta - niet àl te eenvoudig en boersch zult vinden. Zeg mij, er was immers eens een Sybariet, die niet slapen kon op zijn rozenbed omdat een der blaadjes, waarmede zijn kussen gevuld was, zich had omgekruld?

- Maar dat was ik! zeide Smindyrides mat en hoog laatdunkend.

- O! zeide Kleisthenes. Gij zult mijne dochter, prins, dan in deze maanden, die onze keuze vooraf gaan, ook nog leeren van ‘het fijne gevoel’!

- Ik hoop het, zeide Smindyrides en Agaristè, die met Damasos en Males uit de rozentuinen kwam, verwelkomde den Sybariet.

Leokedes, zoon van Feidon, tyran van Argos, volgde na enkele weken. Het was niet beleefd, dat hij niet eerder was gekomen. Argos ligt niet ver van Sikyon.

- Uwe aanspraken, prins? vroeg Agaristè's vader.

- Ik heb eens de scheidsrechters bij de Olympische Spelen met een schop weg gejaagd en zelf de boel geregeld, zeide Feidon's zoon Leokedes en draaide zich om.

- Ik denk, mompelde de tyran hem na, dat ik jou binnen dit jaar ook nog met een schop weg jaag uit Sikyon, voor dat ik regel het huwelijk van Agaristè!

De godgelijke zoon van Tisandros kwam na hem, Hippokleides van Athene. Toen hij zijn aanspraken zeggen moest, zeide hij bijna onwillig:

- Men beweert, o vorst, dat ik de mooiste Helleen ben, die er bestaat, van gelaat en van leden. Zelve weet ik dat werkelijk zoo niet, maar mijn vader zeide mij, dat ik gaan moest om te dingen naar de hand uwer dochter. Ik ben gekomen uit gehoorzaamheid:

ik heb eigenlijk al een lief meisje op het oog, maar een prinses is zij niet. En mijn vader wil niet, dat ik haar huw, omdat hij haar niet voornaam vindt.

Hippokleides' oprechtheid beviel zeer aan Kleisthenes. Hij voelde sympathie voor dezen schoonen, eerlijken jongeling, die er uit zag als Apollo of Hermes.

Megakles, zoon van Alkmeon, kwam ook van Athene: hij was, als Hippokleides, geen prins maar geboortig uit Athene's roemrijke geslachten.

Toen de tyran hem met eere ontving en vroeg naar zijn aanspraken, zeide Megakles:

- Heer, mijn vader is in rijkdom uw gelijke wellicht. Toen Kroisos van Lydië, wiens vriend hij was, hem genadig wilde zijn, gaf hij mijn vader vergunning zóo veel goud mede te nemen als hij vermocht. Mijn vader hulde zich toen in een wijd gewaad en deed wijde schoenen aan: hij stopte zich vol goudstof en -loovers, in de plooien zijns kleeds, in zijn schoenen en in zijn mond en hij struikelde over al zijn goud: en verstikte er bijna in: Kroisos lachte om hem maar gaf hem nog méer goud. Andere aanspraken, helaas, heb ik niet: ik zelve munt, geloof ik, niet uit.

Kleisthenes was met dezen vrijer heelemaal niet tevreden. Hoe dorst hij zich eigenlijk melden?! Hij was niet godeschoon; hij was zelfs niet lomp; hij was noch elegant noch herkuliesch en wijs was hij heelemaal niet om te bekennen, dat zijn vader een parvenu was, kreatuur van Kroisos, den rijken koning van Lydië. Kleisthenes was door dezen vrijer zóo ontstemd, dat hij de andere vrijers, die nog na kwamen in de volgende week, bijna zonder eere ontving.

Het was dat jaar een aangenaam leven ten hove van Sikyon. De tyran had zijne hoffelijkheid terug gewonnen en eigenlijk iederen dag was het feest. Dikwijls hield Damasos zeer belangwekkende verhandelingen over de wijsbegeerte en over wijsbegeerte te praten, voor of na tafel, was in Hellas dikwijls een feest. Dan gaf Males, te midden der athleten van Sikyon, de bewijzen zijner kracht en geoefendheid: er werd met diskos geworpen en speer; er werd hard geloopen, ongewapend of in wapenrusting; er werd

met het vierspan gereden in wedstrijd: het eentonige was alleen, dat Males altijd won. Smindyrides vertoonde zich echter - en dit was de grootste afwisseling, - iederen dag in een anderen chlamys en met andere juweelen en wandelstaven: het was werkelijk een elegance, waarvan geheel het hof van Sikyon op zag en Kleisthenes, om zoo Sybaritische weelde van kleedij, duldde, dat de visschers, jagers en vogelaars van Smindyrides de wouden, velden en vijvers plunderden, opdat Smindyrides' koks hem één enkel zeer verfijnd pasteitje bereidden, dat de quintessens was van alle wild of visch of gevogelte, voor dit Sybaritische maal gestroopt. Den lompen Leokedes had de tyran met een schop reeds spoedig aan de deur gezet maar Hippokleides beviel hem wèl, meer nog om zijne eerlijkheid dan om zijne godgelijke schoonheid. Van Megakles nam Agaristè's vader weinig notitie.

Op een avond, na het feestmaal, zeide de tyran tot Hippokleides:

- Beminde zoon van Tisandros, zeg mij toch: munt gij niet ook nog uit door iets anders dan door uw schoonheid en eerlijke inborst?

- Jawel, tyran, zei de Athener.

- Waarin dàn, mijn vriend? zei Kleisthenes, die in zich reeds besloten had Hippokleides te kiezen.

- In den dans, tyran, zei Hippokleides.

- In den dans?? verbaasde zich zeer de tyran.

Want te dansen was niet voornaam: dat liet men aan de kunstenaars over.

- O vader, toe! riep honigblonde Agaristè. Vraag Hippokleides toch eens voor ons te dansen!

Kleisthenes, een weinig verward, gaf toe. Hippokleides verzocht den fluitspeler een ‘emmelia’ te spelen, een dier dansen, die niet krijgshaftig als de Pyrrhische, wel bevallig maar lang niet voegzaam was, vooral niet voor een Athener van rang. Toen danste Hippokleides en hij danste met groote bevalligheid. Reeds wilde de tyran hem zeggen een hoffelijk woord en tevens beduiden, dat het genoèg was, voor den aanstaanden gemaal van Aga-

ristè. Toen Hippokleides om een tafel vroeg. Hij sprong op de tafel en danste, na een Lakedaimonischen dans, die er meê door kon, een Atheenschen dans uit de kroegen van den Piraios. Agaristè's vader fronste de brauwen van verontwaardiging. Maar Hippokleides liet het er niet bij. Plotseling stond hij op zijn hoofd, op de tafel. En, als een akrobaat van de straat, deed hij de prachtigste toeren en bewoog met zijne mooie beenen zoo als een ander met de armen bewogen zoû hebben. Op zijn godekop draaide hij rond op de tafel, een tol gelijk.

De vrijers en Agaristè vermaakten zich zeer. Hippokleides had groot succes. Kleisthenes echter was woedend.

Hij zeide:

- Zoon van Tisandros, om uw dans gaat het huwelijk nièt door.

- Dat maakt niets voor Hippokleides uit! antwoordde de mooie danser bijna zoo lomp als de lompe Leokedes.

Er was een soort van schandaal maar de honigblonde Agaristè trok haar woedenden vader ter zijde. Zij was wel allerliefst en schoonere maagd was er niet in Hellas.

En zij zeide:

- Maar vader, ik wil dien mooien Hippokleides niet eens hebben!

- En wien wil je dan? riep haar vader. Je wilt toch niet dien fat van een Sybariet?

- Neen, zeide Agaristè. En ook niet dien vreeslijk sterken Aitoliër: ik zoû bang zijn, dat hij me dood kneep in zijn armen.

- Wil je dan soms dien jongen wijsgeer, die mij wel eens, eerlijk gezegd, verveelt met zijn voorzeggingen en voorvoelingen van allerhoogste Helleensche wijsheid? Die andere jongens tellen niet meê.

- Vader, ik wil Megakles hebben tot man, zeide Agaristè betooverend van glimlach.

- Megakles? Maar kind, geld heb je niet noodig!

- Maar vader, ik kies hem ook niet om zijn geld. En mij hoeft hij ook niet om mijn geld te beminnen, want hij is, geloof ik, rijker dan wij.

- Hoe weet je dat?

- Ik heb heel veel met hem gesproken en gewandeld, in de rozentuinen, deze maanden. Vadertje-lief, hoor eens naar mij, je gehoorzame kind Agaristè. Megakles is niet zoo mooi als Hippokleides, maar hij is zeker even eerlijk als onze danser, die alleen voor u gedanst heeft omdat hij niet met mij trouwen wil: hij houdt van een ander lief meisje in Athene. Megakles draagt niet zulke slepende, doorzichtige, gouden en zilveren mantels als Smindyrides. Hij kan niet worstelen tegen Males op hoewel hij toch wel een flinke jongen is. Aan wijsbegeerte doet hij heelemaal niet. Vader, hij munt in nièts uit, weet ge; hij munt heelemaal in nièts uit. Maar ik heb hem lief. Ik had hem lief...van het éerste oogenblik, dat ik hem zag...Waarom? Ik weet het niet, vader, maar Agaristè heeft Megakles lief. Zeg, vadertje-lief, zèg, wilt ge uw dochterlijn een pleizier doen? En de andere vrijers aan de deur zetten en zonder meer te talmen, tot man mij kiezen Megakles van Athene, zoon van den rijken Alkmeon??

- Een parvenu! wierp de tyran nog snel tegen.

- Dat doèt er niet toe! riep Agaristè. Wij zijn zelf van een oud geslacht. En samen zullen wij u waardige kleinkinderen geven. Zeg, vadertje, kiest ge mij Megakles?

De tyran haalde de schouders op terwijl Agaristè om zijn hals hing, allerliefst vragende opziend.

- Het was de moeite wel waard, riep Kleisthenes boos uit; door heel Hellas en de koloniën mijn heraut te doen roepen, dat ik voor schoonzoon wenschte den uitmuntendste aller Hellenen!

Naar Herodotos:
Boek van Erato
Lib. VI, Cap. 126-130

II
De gymnosofisten

Toen Alexander van Macedonië met groote legers en talrijke vloot op de verovering van Indië uit toog en, den Indus over-

gestoken, gekomen was in de stad Taxila, zeide hij tot zijn vlootvoogd Onesikritos; die, ver van de schepen, hier niets had te doen: - Onesikritos, gij, die de filozofie geleerd hebt van Diogenes, den man van de ton, ge moest er eens op uit gaan om de Gymnosofisten te bekijken en mij van die heeren te melden. Ik heb hen ontboden, maar zij hebben mij doen antwoorden, dat wie hen te spreken had om de wijsheid van hen te leeren, zich maar op moest maken om tot hèn te komen en waarlijk, ik kan toch niet zelve gaan!

Onesikritos, Alexanders vlootvoogd en leerling van Diogenes, hulde zich in wijden reismantel, zette zich reishoed op, trok zich reisschoenen aan en toog met eenig gevolg op weg. Misschien had hij niet zich zoo behoeven uit te rusten, want de open vlakte bij een woud waar de Gymnosofisten zich op hielden, was niet zoo heel ver van de stad gelegen. Maar voor een admiraal stond het toch niet in uniform en kuras zich te begeven naar de Gymnosofisten, vooral niet voor een admiraal, die zelve de discipel van een wijsgeer was.

Twintig stadiën van de stad trof de admiraal de Gymnosofisten. Het waren er vijftien en zij deden hunne oefeningen-vangeduld. Zoodat Onesikritos er één zag, geheel naakt en oud, liggende in de blakende middagzon, de beide oogen open starende in de zon zelve. Een andere, nog oudere, naakte man, stond op een been, het andere been achterwaarts gestrekt: hij wankelde niet en in beide handen hief hij een drie ellen langen stok, waarmede hij vermoedelijk zich zijn evenwicht bewaarde: hij stond zoo reeds sedert een uur: om het uur wisselde hij van been. Rond om hen beiden hurkten, hingen, stonden of lagen de anderen: er lagen er op den rug in de zon, er stonden er stijf als standbeelden op de rotsen, er hingen er als slangen over de dikke takken van een waringinboom, er hurkten er op elkanders rug en maag. Nu en dan, als zij de roerlooze houding niet harden konden, veranderden zij van houding en bleven dan weder roerloos. Zij waren allen geheel naakt, hunne huid was bij de ouden als leêr, bij de jongeren als hout; zij waren of geheel geschoren, of zeer lang gehaard en

gebaard en terwijl zij hunne geduldoefeningen deden, dachten en droomden zij hunne zielen weg van hunne lichamelijkheden.

Onesikritos, bevelende zijne dienaren zich ter zijde te houden, naderde er twee, die juist van houding veranderd hadden; de een, hurkende op des anderen rug, liet dien ander nu op zijn maag hurken.

- Wijzen, zeide Alexanders vlootvoogd en discipel van Diogenes; de vorst Alexander zendt mij om u te vragen naar uwe lessen en hooge wijsheid.

De Gymnosofisten antwoordden niet: zij bleven verroerloosd in de oefening van hun geduld, terwijl hunne zielen uit hen zweefden.

- Wijze, richtte zich Onesikritos tot een Gymnosofist, die, pythonsgewijze, roerloos hing over een tak, als gebroken het middel, hoofd en voeten hangende omlaag; de vorst Alexander...

De Gymnosofist antwoordde niet.

Ook die als standbeelden op de rotsblokken rezen, in meer of minder gemakkelijke houding, zwegen, of hun de lippen verzegeld waren. Zij schenen noch te ademen, noch te zien.

Toen naderde Onesikritos den ouden Gymnosofist, die, de beide oogen open, lag te staren in de zon. Als uitgedroogd leder was zijn huid en zijn armen en beenen waren als stokken; hij scheen noch vleesch meer te hebben noch bloed en Onesikritos aarzelde hem aan te spreken, bang hem te storen in dit oogenblik, dat zijn ziel in zijne staring de zon toe vloog.

Toch zeide Alexanders afgezant eindelijk:

- Wijze, de vorst Alexander zendt mij om u te vragen...

De oude Gymnosofist bleef een oogenblik, als de anderen, zwijgen. Toch dwaalden zijne beide oogen een weinig ter zijde af van de zonnerichting en gluurden zij naar wie hem stoorde. Reeds wilde Onesikritos zich afwenden, toen hij bespeurde, dat de dorre mond van den wijsgeer trilde. Trilde van een bedwongen lach. Verbaasd zag Onesikritos dien lach om den nooit lachenden mond van den wijsgeer geboren worden...Tot hij des wijsgeers magere, holle maag op en neêr zag schudden. Stil zag

schudden van nog bedwongen lachen. En eindelijk de oude, liggende, zongeblaakte wijsgeer het niet harden meer kon en, met een onbedwingbaren schoklach zonder geluid, voor Onesikritos, aan zijn voet, lag van het lachen te schudden.

- Wat wekt uw spotlust zoo op, wijsgeer? vroeg de vlootvoogd.

- Jij! barstte eindelijk de oude geduld-oefenaar uit. Jij, met je reishoed en je mantel en je schoenen! Neem toch een voorbeeld aan mij; leg je naakt naast mij in de zon...Waarvoor dienen al die nuttelooze dingen om je lijf?!

- Wilt gij mij niet één les van uw hooge wijsheid geven, opdat ik die meê deele aan den vorst Alexander? vroeg Onesikritos.

De Gymnosofist wendde zich een weinig gemakkelijker om.

- De wereld is gek, zeide hij. De menschen zijn gek. Die koning van jou is gek, om de wereld tot het uiterste Oosten toe te willen veroveren. Wat heeft hij dan nog, als hij die wereld veroverd heeft? Niets, want die wereld is een illuzie en als hij éene seconde weg zweven kon, als ik, in de zon, zoû hij de werkelijkheid bezitten. Vroeger, was deze wereld met rijstvelden bedekt als zij nu bedekt is met steen en stof. Er waren bronnen van water, honig, wijn, melk en olie. Er vloeide en groeide een overvloed, die de normale toestand was van de wereld. Iedereen kon gelukkig zijn en op zijn gemak zich wijden aan geduld-oefeningen: wie zijn geduld oefent, wint daardoor alleen al de wetenschap zijn ziel van zijn lichaam los te maken. Maar die normale overvloed was te veel voor de menschen. De menschen werden gek...

- Was dat de schuld van de menschen of van de goden? vroeg Onesikritos.

- Laat me uitspreken, zei de Gymnosofist. Val mij niet zoo dom in de rede. Ik zeg, de menschen werden gek en ze werden stommelingen en iedereen wilde àlles voor zìch houden: alle rijst en olie, melk, wijn, honig en water...Niemand gunde den ander iets. Ieder individu wilde voor zich de wereld veroveren. Begrijp je? Net als jou Alexander nòg voor zich wil doen. Toen deed God de bronnen op drogen en met één streek van zijne hand veegde hij de rijstvelden van der aarde aangezicht. En de menschen moesten

arbeiden. Wie de wijsheid echter ontving in zijn ziel, behoefde niet te arbeiden. Wij arbeiden niet: wij laten voor ons arbeiden...Iedereen die arbeidt, brengt òns rijst en olie, melk, wijn, honig; water hebben wij hier. De menschen zijn nog niet zóo gek of ze eeren òns, die niet gek zijn. We willen nog niet aan de menschheid wanhopen. Ik wanhoop nog niet aan jou: ontdoe je van al die gekke dingen en lappen en strek je naast mij uit in de zon en kijk in de zon: zóó!

Maar de andere Gymnosofist, de heel oude, die roerloos op één been, den stok in zijn hand, stond te zweven, werd toornig.

Hij riep, zwevende, tot den zonnestaarder:

- Kalanos, mijn wijze broeder, het verwondert mij, dat gij, die alle menschen gek noemt, zelve dit oogenblik zoo dwaas kunt zijn om te meenen, dat deze vreemdeling, die nimmer geduld-oefeningen deed, naast u, naakt, in deze blakende zon, zoû kunnen liggen en staren zonder blind te worden of getroffen door een zonnesteek! Daarom, o vreemdeling, nader mij en vraag mij wat gij te vragen hebt.

Kalanos antwoordde niet: hij lag alweder roerloos in de zon te staren. Maar de oude wijze - hij heette Mandanis en was de oudste en wijste aller Gymnosofisten - had zijn zweefhouding verlaten en zette zich op een rots, terwijl naderde Onesikritos.

- Wijze vader, zeide Alexanders afgezant; ik bied u verontschuldiging aan, dat ik u stoorde.

- Ik zweefde reeds te lang, zeide Mandanis. Het was goed, dat de een of andere oorzaak mij verhinderde langer te zweven en mijn ziel nog even terug riep tot dit armzalige lichaam, waarvan zij nog niet geheel zich heeft los gemaakt...Gij komt van den vorst Alexander? Wel, ik waardeer het, mijn zoon, dat een koning, die reeds zulk een uitgebreid rijk heeft te beheeren, nog in zich den hemelschen wensch koestert naar wijsheid. Alexander is dus de eerste koning-wijsgeer, van wien ik hoor. Wat zoude het niet voor de menschheid nuttig zijn, zoo alle hare koningen wijsgeeren waren, die alle menschen wijs konden maken, de zachtzinnigen door overreding en de weêrstrevigen door geweld.

- Wijze vader, zoudt gij dan genegen zijn een koning met zulk reeds ontvankelijk gemoed voor Wijsheid uwe lessen niet te onthouden?

De oude wijsgeer glimlachte medelijdend en hoogmoedig.

- Mijn waarde zoon, zeide hij; hoe gaarne ik ook den vorst Alexander mijn leerling zag, het zoû een onbegonnen werk zijn hem ònze wijsheid, zoo maar dadelijk te leeren. Ik zoû drie tolken noodig hebben om iederen zin, dien ik zeg, voor den koning te verklaren, en dan zoû ik nog niet zeker zijn, dat de zeer geheime bedoeling, die in mijne woorden vervat zoude zijn, zoo als een nog niet ontbloeide bloem, niet alleen in knop maar in kiem aan den koning bewust zoû worden. Even goed, mijn waarde zoon, kunt ge kristalhelder water door moeras en door modder geleiden tot kruike en kan.

- Maar kunt ge niet, met woorden, o wijze vader, als ge mij zegt, met zulke eenvoudige, waardvolle woorden, mij wat wijsheid voor den koning geven?

- Ik kan dat, zeker, zeide Mandanis neêrbuigend; ik kan u van de eenvoudigste, wel voor iedereen te overwegen wijsheden geven deze voorschriften: de wijste filozofie is die welke der ziel ontneemt gewaarwording van wellust en smart, ongeluk en geluk...

Onesikritos meende het onnoodig een Gymnosofist er op te wijzen, dat Pythagoras dit reeds had geleerd, toen juist Kalanos op rees uit zijn verstarde houding, en zeide:

- Ik, niet zoo wijs als Mandanis, kan misschien den vorst Alexander leeren.

- Zijt ge bereid om mede te komen naar de stad?

- Jawel, zeide de Gymnosofist. Ik heb veel over koningen gedacht maar ik heb er weinigen ontmoet. Ik ken alleen onzen eigen koning, Taxilos, koning van Taxila.

- Kom dan meê, wijze vader, zeide Onesikritos.

De wijsgeer, de vlootvoogd, de slaven begaven zich op weg. Achter hen lieten zij de vlakte en het woud der wijsheid. Mandanis stond weêr te zweven; de anderen hurkten, roerloos, als apen, of hingen over de takken, roerloos, als pythons.

Onderweg zeide Kalanos:

- Ik heb er eigenlijk genoeg van altijd de zon toe te zweven...Ik bezit ook menschelijker wijsheid en macht. Ik kan den koning alle natuurverschijnsel voorspellen, onweêr, regen, droogte. Ook ziekten, die heerschen gaan. Ik weet welken voorzorg men nemen moet voor de pest. Wij zijn toch ook niet heelemaal nog geest. Ik moet nu en dan nog eens terug komen in mijn lichaam en voor mijn lichaam leven. Daarna leef ik weêr beter voor mijn ziel. Ik ben nooit ziek geweest. Als ik ziek word, verbrand ik mijzelven op een brandstapel, dien ik ontsteek. Wij eten en drinken toch ook. Ik kom wel eens op de markt in de stad, als ik vind, dat de gekken, ons, wijzen, vergeten. Nu, op de markt krijg ik altijd voor niets vijgen en druiven. Dan giet de olieverkooper mij welriekende olie over het lichaam; dat doet mij wel aangenaam aan: geld geef ik hem nooit; trouwens, ik heb het ook niet.

De stoet was in Taxila gekomen, bij het paleis van Taxilos: daar huisde de vorst Alexander in vrede met den inlandschen vorst.

- Wij, Gymnosofisten, fluisterde Kalanos; hebben dat onze koning geraden: den vorst Alexander in vrede te ontvangen. Kijk: òf Alexander was wijzer dan Taxilos: nu, dan had Taxilos alle reden Alexanders kennis te maken. Of Taxilos was wijzer dan Alexander; nu, dan moest Taxilos toch wel Alexander wijs maken? Koningen begrijpen elkànder sneller dan zij Gymnosofisten begrijpen...Ach, dàt zijn alle eenvoudige wijsheden. Die kan ik den vorst Alexander heel gemakkelijk leeren, zonder drie tolken, hoor. Maar ge hebt niet veel aan die waarheden. Het zijn naïveteiten, het zijn wel heel simpele waarheden...

Kalanos werd door Alexander met eere ontvangen. Alexander vond Kalanos amuzant, vooral toen de Gymnosofist, gebaad, gezalfd, rozen-omkranst zijn kalen schedel, en een zijden samaar om zijne magere leden, die waren als hout en als leêr, aan het gastmaal zeide:

- Alexander, mijn zoon, Mandanis heeft wel héel vriendelijk over je gesproken tegen Onesikritos. Maar voor je boodschapper bij ons kwam, had Mandanis ons juist gezegd: ‘die Alexander, die

noemt zich de zoon van Zeus, en bezit nauwelijks een heel klein stukje van de aarde: wat een gek!'

En Kalanos keek Alexander met zijn harde bollen van oogen, gewend in de zon te staren, zoo brutaal mogelijk aan. Maar Alexander schaterlachte van pleizier...

Kalanos vergezelde, tot groot schandaal voor alle Gymnosofisten, Alexander terug naar Perzië.

Te Pasargades werd Kalanos ziek. Dit was voor de eerste maal van zijn leven. Hij was drie-en-zeventig jaar.

Kalanos liet zich een brandstapel bouwen.

- Ik ben nog wel, trots de weelderigheid, een beetje Gymnosofist gebleven, zeide Kalanos; en zoodra een Gymnosofist ziek wordt, eindigt hij met dit leven.

Alexander bezwoer den Gymnosofist, dien hij wel eens als zijn nar beschouwde, niet zoo dwaas te doen. Maar Kalanos liet zich niet overreden.

Hij beklom den brandstapel en legde zich op het bedde, dat men bereid op den top had.

Het geheele Macedonische leger was in de vlakte, ter eere, om den brandstapel opgesteld.

Het was middag: de zon blaakte; Kalanos staarde de zon toe.

De brandstapel vlamde op; de rook blauwde; de vlammen, bleek, in den dag, kropen den brandstapel op...

Kalanos, roerloos, liet zich verbranden.

- Wijsheid!! spotte de koning Alexander en haalde zijn jonge, breede schouders van wereldveroveraar op.

Uit Strabo's *Geografia*
Lib. XV

III
Vitruvius' *Tien boeken over de bouwkunst* Vertaald en toegelicht door J.H.A. Mialaret

Voor een Hollander, die belang stelt in de Latijnsche Oudheid, is dit boek wel een bizonder geschenk. Ik beken, dat ik nog nimmer Vitruvius in handen gehad had, noch in het Latijn, noch in welke buitenlandsche vertaling ook, tot ik op een goeden dag door de goden gezegend werd, die mij deze Nederlandsche vertaling van den beroemden Latijnschen bouwkundige op mijn weg deden vinden. En het was mij een bizondere blijdschap met dit boek van schoonheid en antiek belang kennis te maken. Ik vermoed, dat Vitruvius in het Latijn wel bizonder moeilijk te lezen zal zijn, om den overvloed van technische termen. Zelfs deze zoo geleidelijk vloeiende vertaling zal met aandacht door een leek en niet-bouwkundige moeten worden geproefd om genoten te worden. Maar een genot is het boek, zeer zeker, ik vermoed evenveel voor den bouwkundige als voor den Oudheid-beminnenden leek, die ik ben en ik geloof, dat het wel niet anders kan dan dat deze mooie en lenig Nederlandsche vertaling van een antiek techniesch werk uit de eerste eeuw na Christus, ook een buitengewone meesterlijke vertolking moet zijn: al ben ik geen authoriteit om dit te bewijzen, de gevoelsmensch, die ik wel ben, zoû zich wel zeér moeten vergissen, ware dit niet zoo.

Vitruvius draagt zijne Tien Boeken over de Bouwkunst op aan een Imperator, dien hij niet bij name noemt, maar dien men aanneemt, dat keizer Augustus is. Reeds dadelijk was zijn werk vermaard en tot in de vroege Middeneeuwen toe, wordt het geraadpleegd: Eginhard, de historicus van Karel den Groote, citeert het in zijne brieven.

Hoe gewetensvol waren toch in hun bedrijf en roeping de beste dezer antieke menschen! Geen moderne vluchtigheid of zucht naar allerschielijkst winstbejag deed hen zich haasten zich te vervolmaken. Men leze in het Eerste Hoofdstuk wat Vitruvius meent, dat bij een architekt aan kennis vereischt wordt. De archi-

tekt - het spreekt van zelve, dat hij kunstenaar zijn moet maar is *artifex* niet even goed ‘kunstenaar’ als ‘vervaardiger’ en ligt in het Latijnsche woord niet vooral de zoo echt antieke combinatie van artiest-werkman verscholen? - moet taalkennis bezitten, vaardig zijn met de teekenstift, onderlegd in de meetkunde en rekenkunde, kennis hebben van de licht-theorie; daarbij moet hij weten van historie, filozofie, gezondheidsleer, rechtskunde, astronomie, van de ‘wetten des hemels’ en van de muziekleer. En Vitruvius bewijst met redenen, dat deze universeele kennis voor den architekt een noodzakelijke is.

En de lezer voelt in eens, als met een bezieling doorschicht, waarom een antiek gebouw hem, zelfs in hare huidige ruïnen, nog kan geven dien indruk van harmonie, die is als het samenstemmen van zoo vele verschillende maar toch in het wezen van hun aard zoo nauw aan elkander verbonden wetenschappen en kundigheden. Er is een alles samen bindend Rythme van schoonheid en wijsheid in alles wat de menschheid denkt, droomt en doet en dus weet en waar dit Rythme het zuiverst blijft doorgevoerd, niet alleen onbewust maar bewust, zal de grootste wijsheid, zal de schoonste schoonheid worden bereikt. Ook in den bouw van een tempel, een amfitheater, een woonhuis. In de tijden van verval zijn de golven van het Rythme gescheiden, omdat de minderwaardige zielen der menschheid de bezonken aandacht misten het dóor te voeren: de taak van den werkman scheidde zich van die des kunstenaars en in onze dagen kan het bouwen van een kerk niet meer dan een parochiale noodzakelijkheid zijn en dat van een woonhuis blijft meestal een speculatie.

Muziekleer dient de architekt te kennen...niet alleen om een goede concertzaal, een goed theater te bouwen. Vitruvius wil, dat de architekt-ingenieur muziek zich bewust zij, om te weten van de theorie der tonen en naar behooren de juiste regelingen te treffen van ballisten, katapulten, schorpioenen en andere krijgskundige machines. Het lijkt duister voor ons modernen en het is zoo eenvoudig. Bij deze werktuigen worden kabels gespannen, die niet mogen worden opgesloten of vast gesnoerd voor zij den

bediener bepaalde en eendere tonen doen klinken. Werden deze kabels niet in gelijken toon gespannen, 't projectiel zoû niet in juiste richting kunnen worden afgeschoten...

Oorlog, dus menschenverdelging, die muziek noodig heeft, de kunst, volgens Pythagoras geboren uit de ‘harmonie der samen klinkende sferen’? Het klinkt vreemd, maar is het dan niet een bewijs van den algemeenen samenhang aller dingen en van het samen golven aller rythme voor den antieken mensch, die ook in den oorlog niet anders zag dan de noodzakelijkheid eener geregelde wereldorde, om welke zelfs de goden hadden oorlog gevoerd?

* * *

Ieder der Tien Boeken geeft Vitruvius eene inleiding, waarin hij meestal den ‘Imperator’ - Augustus - toespreekt en een interessante anekdote weet te plaatsen. Hoe methodiesch heeft hij verder zijn werk geconcepieerd, met bijna wiskunstige overdenking! De Tien Boeken zijn naast elkander gebouwd niet anders dan hij een tempel of aanzienlijk woonhuis zoû hebben opgetrokken en wij voelen wel, dat het een antiek architekt is, die schrijft: Inleiding en Hoofdstukken der verschillende Boeken zijn bijna als portiek, atrium en woonvertrekken eener mooie villa gedacht. Na gezegd te hebben van de kennis, bij de architekten vereischt, spreekt Vitruvius uit op welke beginselen de Bouwkunst berust. Ik vermoed, dat iedere architekt met dit hoofdstuk nog zijn voordeel kan doen. De Bouwkunst - zegt de schrijver - berust op ontwerp-van-maat (ordinatio), op de samenvoeging der onderdeelen (dispositio), op overeenstemming der vormen (eurythmia) en overeenstemming der maatverhouding (symmetria), op de juiste maat van vereischte gepastheid en schoonheid beiden (decor), op huishoudelijk beleid (distributio). Is in deze opsomming niet wederom een zuiver muzikaal rythme te vinden? De eene eisch vloeit geleidelijk voort uit de andere; het rythme aller dezer eischen vloeit voort naar het einddoel, waaraan de schoonheid niet als een er boven-overheen gestreken vernis zich voordoet, maar

één blijft met de praktiesch-materieele bedoeling van het bouwwerk, dat die schoonheid zal uitstralen als zijn eigen natuurlijken lichtglans, als zijn eigen, door den schepper ingegevene ziel. Dit met een enkelen zin eens even te analyzeeren, leert ons duidelijker begrijpen waarom toch een antiek bouwwerk ons kan ontroeren met dien plotselingen schok-om-schoonheid, die zonder bedenken of overdenken is, maar louter het gevolg van bereikte volmaaktheid en zichtbaar zuivere lijnen-harmonie. De antieke bouwwerken zijn in marmer of steen vermaterializeerde wiskunde en muziek: de lijnen zwellen of slinken als tonen; de onderlinge verhoudingen - of de toeschouwer ze beschouwt vóor, ter zijde, achter, in het perspectief der zuilen, in de vervlieding der muren, in de verglijding der daken, geven den zelfden indruk als een sierlijk wiskunstig figuur of als zang en klank van snaarinstrument; ja, zuilen kunnen zelfs zeer spontaan treffen als harpe- en lieresnaren; een tympanum of geveldriehoek geeft vaag-weg den indruk van een driehoekig psalterium. De bouwmeester heeft niet gedacht aan tympanen en zuilen den vorm te geven van snaarinstrument of snaren, maar omdat de muzikale intuïtie geen oogenblik weg was uit zijne ziel, terwijl hij schiep, is hij gesuggereerd geworden door wat hij in zich hoorde, voelde en zag en tempel, portiek, paleis of theater rezen omhoog met de verwerkelijking van den muzikalen droom, die op een wiskunstigen bazis uitklonk tot een duidelijk te scheppen gebouwbeeld.

* * *

Toen de eerste Dorische tempels werden gebouwd, zegt Vitruvius en de bouwmeesters zochten naar *ordinatio*, *dispositio*, *eurythmia* en *symmetria*, namen zij tot voorbeeld de schoonheid van het mannelijk lichaam, bevonden, dat de mannevoet een zesde[1] van de geheele hoogte des lichaams is en bouwden hunne zuilen in die zelfde verhouding van den onderkant der schacht tot en met het kapiteel toe. De Dorische zuil geeft in stevig opgroeiende kracht,

1 De Vertaler meent, dat deze maat niet juist is.

die toch *decor* blijft, geheel en al den indruk van een volmaakte manlijke gestalte als in gestyleerde viriliteit. Terwijl de latere Ionische bouwmeesters meer naar het vrouwelijke lichaam zagen om de orde hunner moderne trant vast te stellen. Zij verslankten de schachten, die zij zetten op een basement als op de bevalligheid van hoogzolig vrouweschoeisel; aan het kapiteel golfden links en rechts de ronde voluten uit met de gratie van overhangenden haarlok en langs de geheele schacht deden zij de flûteeringen neêr glijden, de fijn gegroefde strooken, naar het voorbeeld der smedig plooiende vrouwelijke opperkleeden, zoodat de Ionische zuil een weeken, bevalligen, vrouwelijken indruk maakt. En Vitruvius verhaalt dan de anekdote, volgens welke het Korinthische kapiteel ontstond.

Een maagd te Korinthe stierf en hare moeder zette op haar grafgesteente een korf, waarin eenige sieraden en kleinoodiën, die aan het meisje hadden toebehoord. Zij dekte met een platten tegel het korfje opdat de inhoud voor regen bewaard zoû blijven. Onder het monument echter kiemde de wortel van een akanthusplant. Tegen de lente schoot de akanthus ter zijde van het gesteente uit, en groeide op tot aan den uitstekenden tegel en was gedwongen, aan de vier zijden, zijn sierlijke bladeren om te buigen en te doen krullen. Kallimachos, de verfijnde architekt - de strengste Grieken noemden hem: katatexitechnos - kunstverkrachter - zag graf, korfje en akanth en de Korinthische bouworde, wier stelsel hij maatvol ontwikkelde, was gevonden en wij zullen hare weelderigheid geen kunstverkrachting ooit schelden: ook Vitruvius meent, dat deze bladrijke kapiteelen om hunne groote sierlijkheid de juiste *decor* aan geven voor tempels, die gewijd zijn aan lieflijke godinnen als Venus, Flora, Proserpina...

* * *

Een andere anekdote brengt Vitruvius zeer geestig te pas in de Inleiding van zijn Tweede Boek, als hij den ‘Imperator’ toe spreekt. Hij vertelt dan van den architekt Deinokrates, die, vol verbeeldingskracht, eerzucht en plannen naar den Grooten

Alexander van Makedonië ging, met tal van aanbevelingsbrieven in zijn zak. Niettegenstaande alle deze recommandaties, kon niemand der dignitarissen om Alexander den architekt de hoop geven, toegelaten te worden tot den koning, die zich voorbereidde Azië te veroveren. Maar Deinokrates wist raad. Hij begaf zich naar des konings kampement, legde in een herberg zijn kleederen af en wetende, dat hij bizonder schoon en krachtig gevormd was, zalfde hij zich met olie, sloeg, Herakles gelijk, een zwaren leeuwenhuid om de schouders, omkranste zich de slapen met popelenloover, nam den Herkulischen knots ter hand en trad voor den koning, die, gekroond, bezig was recht te spreken.

Alexander, zeer verwonderd maar gevoelvol getroffen door de schoonheid van wie hem naderde, onderhield zich met den architekt. Deze vertrouwde den koning zijn plan toe: den berg Athos den vorm te geven van een liggenden Titan, die in de linkerhand een machtig omwalde stad zoude houden, in de rechter- een bekken, dat, alle des bergs stroomen op vangende, deze wateren weêr in eèn val zoude uitstorten in zee...

Alexander voelde wel voor dit werk, werkelijk een Herakles waardig, maar vroeg dadelijk of er akkervelden op den Athos werden bebouwd, genoegzaam om de bevolking eener groote stad te voeden. Dit bleek niet het geval. De stad, het wonderwerk, werd niet gebouwd, maar Deinokrates bleef wel in Alexanders gunst...

- Mij echter, Imperator, schonk de natuur geen indrukwekkende gestalte; de ouderdom misvormde mijne trekken; ziekte sloopte mijne kracht, gaat de arme Vitruvius voort, als hij om des keizers blijvende gunst smeekt.

En wij voelen in eens welk een verschil er is tusschen die eeuwen, die wij modernen, onverschillig allen te samen, zoo oppervlakkig-weg wel eens: de Oudheid, noemen.

Want voor Vitruvius was de tijd van Alexander reeds de Oudheid, de Oudheid der overlevering, legende en anekdote, de Oudheid, waarin een onbekende architekt voor zijn koning nog verschijnen kon in de transformatie van Herakles den heros uit

nòg oudere Oudheid...Iets, dat voor Vitruvius in de reeds zoo moderne eeuw van Augustus, een humoristische, glimlach-wekkende onmogelijkheid was...

* * *

Nog veel zoû over dit schoone boek te zeggen zijn. Mijne bedoeling was alleen er op te wijzen hoe dankbaar onze Nederlandsche Oudheid-lievenden zich betuigen mogen voor deze elegante en wijze vertaling van een zeer moeilijken en daarbij hoogst interessanten Latijnschen auteur.

IV
Julianus' laatste ure

1

Het was in Perzië gedurende den veldtocht van den keizer Julianus, tegen den koning Sapor. Het Romeinsche leger was op weg naar de stad Ctesifon, bij Babylon, hoewel Julianus nog niet besloten had voor Ctesifon het beleg te slaan. Weifelingen omslopen Julianus' ziel, omdat wat de Etruskische wichelaren, die hem vergezelden, voorspelden uit het ingewand der heilige hoenders, niet gunstig was.

Na den slag van Maranga was er een rust van enkele dagen. De Romeinsche legioenen hadden een voordeel te boeken in dezen vreeselijken veldtocht, die, trots overwinning na overwinning, noodlottig blijken zoû een onvermijdelijke nederlaag. De Perzen waren verslagen, met hunne cavalerie van in ijzeren platen buigzaam omsmeede ruiters op rossen, leder-omhoesd, met hunne onfeilbaar den pijl richtende boogschutters bij drieën en vijven gezeten op bepluimde olifanten, wier aanblik en reuk reeds de paarden der Romeinsche cavalerie verbijsterden. De Perzen waren tóch verslagen: Julianus zegevierde. Maar rondom die zege

stonden de korenvelden in vlam. En leden de overwinnaars honger, moeraskoorts, dorst en ellende.

De proviand, die voor de tribunen en praefekten op lastdieren in den legertros meê kwam, werd verdeeld onder de soldaten. Julianus zelve, in zijn tent terug getrokken, at zijn meelpap-meterwten, die de minste krijgsknecht niet had gelust. Maar de keizer, reeds altijd matig, lette dit maal in het geheel niet op wat hij at. Hij at vlug en bleef zitten...

Julianus dacht na. Hij vroeg zich af waarom het zoo werd. Waarom van overwinning tot overwinning de goden hem tóch niet geleidden tot eindelijke zege...De goden, wien hij zijn leven en ziel had gegeven, hen aanbiddende boven den Galileeër, die reeds over de wereld gezegevierd had sedert Constantijn het Christendom officieel had omhelsd. De nacht was vreemd rustig om den peinzenden keizer. Hij hoorde alleen den stap zijner wachten rondom zijn tent, gedempt, omdat zij meenden, dat hij zoû slapen. Zij beminden hem; zij zouden hem goed bewaken; het geheele leger beminde hem, hoe streng hij ook was. Die ruwe soldaten, die hem reeds ‘Augustus’ hadden uitgeroepen in Gallië, toen hij, nog ‘Caezar’ slechts, daarheen was gezonden door keizer Constantinus, beminden hem, hun veldheer, al was hij ook niet veldheer alleen maar wijsgeer daarnaast, al was hij de dienaar der stervende goden, die hij in een glorie wilde oproepen tot nieuw leven...

Het was of hij in zijne moêheid des lichaams na dien dag van hevigen strijd, alleen in zijn tent, met de rust van het in diepsten slaap verdronkene leger wijd, wijd rondom hem, het nu beter zag dan ooit. Hij had niet bereikt. Hij zoû nooit bereiken. Zijn lippen drukten bitter zich in zijn verwarden, ruigen baard, met een punt geknipt, zooals de filozofen droegen, en waarom wie hem niet liefhad, hem schimpte. Zijn hand streek over zijn sluike haar. In zijn gelaat teekenden ondanks dat haar en dien baard, de oogen onder de brauwen en de neus nog een klassieke lijn. Maar de mond was te groot en baard en haren bedierven alles. Zoo als hij daar zat te staren, was hij klein, wel krachtig; zijn hoofd viel steeds wat voorover...

Hij had niet bereikt; hij zoû niet bereiken. Niet verwezenlijken dat stralende ideaal: de goden weêr te doen leven in schoonheid en glorie, boven den Galileeër. Het was of duizend stille krachten tegen werkten: onder de aarde, in de lucht, in de zielen der menschen, in zijn eigen ziel.

Hij zoû de beminde goden niet doen zegevieren...

Omdat hij de magie en de theurgie beöefend had, met zijn grooten meester, Maximus van Efezos, waren soms de geesten, onverwachts, om hem heen. Droomde hij de beduidenisvolle droomen en zag hij de vizioenen voor zich verschijnen en weêr verdwijnen, teekenden zich de symbolen soms voor hem af in blauwe nevels en cirkels van vuur. Hij gevoelde niet, dat in dit occultisme niet meer de heiligheid was van de vroegere mysteriën van Eleuzis, en dat het den goden noch dienstbaar was noch welgevallig terwijl het hemzelven brak, zoo wel in zijn praktische energieën van veldheer als in zijn ziele-evenwicht als filozoof.

Terwijl hij staarde deze nacht en peinsde en treurig was na de overwinning op de Perzen, treurig omdat hij niet zoû bereiken, terwijl hij juist van zijn tafel opnam Plato, om zich te verdiepen in het reinste weten, zag hij voor zich, in de engte der tent, in een nevel gaan den Genius van het keizerrijk...

De keizer, roerloos, staarde, bleek, ontzet.

Hij had hem reeds gezien, tóen, in Gallië, vóór hij daar tot keizer was uitgeroepen.

Toen was de Genius hem verschenen als een stralende jongeling, als een schitterende god!

Nu, steeds een jongeling, steeds met een glans nog omgeven, maar met een glans zoo bleek - niet meer dan een lichtende nevel - schreed de Genius, geheel gesluierd, in den arm zijn horen des overvloeds, de tent door. Zijn vormen waren als van een doorzichtige ijlte, zijn sluier was niet meer dan een mist...En Julianus zàg hem en in zijn heilige ontzetting dacht hij, dat, zoo de goden zich zichtbaar hem openbaarden, zij onbetwijfelbaar bestonden en zij weêr heerschen konden als slechts de menschen hen met vroomheid dienden.

En hij vergat, dat de goden vooral verschemerden en sterven zouden omdat de menschen, méér dan de vroomheid, de blijheid hadden vergeten, de goddelijke vreugde hadden verloren...

Julianus, wankelend, was opgestaan. Hij wilde de offeraars roepen, om, trots de nacht, te offeren aan den Genius. Hij hief een voorhang der tent. De wachten stonden daar, leunende op hunne speren.

Een striem van vuur, als een uit den hemel geworpene fakkel, doorzwierde de lucht.

Julianus beefde. Hij dacht, dat het de ster van Mars was, die zich op dit oogenblik noodlottig hem openbaarde.

Hij liet den voorhang vallen, zonk op zijn bed. Buiten, in de donkere nacht, staarden de verschrikte wachten den hemel toe, maar de meteoor was verdwenen.

Zij vroegen fluisterend elkander, of werkelijk de Augustus één oogenblik in de tentopening was verschenen...Of dat het gespookt had, in dien vuurschicht van verschrikking...

2

Nog voor het dageraadde ontbood Julianus de Etruskische wichelaars. Ook zij hadden den meteoor gezien en zij smeekten Julianus, op gezag van Tarquitius' Boek der Waarzeggingen, DE REBUS DIVINIS, nooit ten strijde te trekken den dag van zulk een fenomeen. Julianus, soms zeer geloovig aan de heilige voorteekenen, waarvan hij meende, dat zij nooit toevallig waren maar wel degelijk door de goden gezonden, soms, zoo zij niet gunstig hem waren, verbitterd en ongeloovig, wilde niet van uitstel weten...

- Enkele uren slechts, Augustus! smeekten de wichelaren.

Julianus schudde het hoofd van neen. Het kamp wordt opgebroken; het leger trekt op. De Perzen, onderricht door hun nederlagen, dat zij de Romeinsche infanterie-in-slagorde hebben te vreezen, veronbewegelijken op de heuvelen, afwachtende een gunstig oogenblik...De Romeinen verschansen zich of naderen

langzaam, langzaam met vierkante bataljons, nauw aan-een gesloten, soms toch latende leêgtes hier en daar tusschen elkaâr, om de golvingen van het wijde terrein. Plotseling meldt een estafette aan Julianus, die nog niet gewapend is, dat Perzische troepen de achterhoede verrassen...Zij zijn achter de heuvelen om geslopen; zij zijn vlak bij...Julianus gunt zich geen tijd zijn wapenrusting zich te doen omgespen, hoewel zijn officieren hem bezweren...Het is of hij boos op het Noodlot is en het tart. Hij grijpt een chlamys en zwaait die zich om zijn tuniek heen; hij zet zijn helm op, grijpt zwaard en schild te midden van het tumult...Een tweede estafette meldt, dat de voorhoede te gelijker tijd wordt bedreigd...

Waarheen? Er is een weifeling in 's keizers ziel. Hij voelt zich bitter, omdat de goden, die hij aanbidt boven der Christenen god, hem verlaten...Hij besluit; hij besluit de voorhoede te gaan ontzetten. Hij draaft er heen, tusschen zijn praefekten en lijfwacht...Maar een onafzienbare menigte Parthische KATAFRACTARII op hun ompantserde paarden, zijzelve ompantserd in de geheel hen smedig omgevende maliën, die zich plaat bij plaat voegen naar hunne leden, valt de Romeinen in de zijflank aan terwijl achter hen in de stof naderen de Perzische boogschutters in torens op de schrikverwekkend aanhuilende olifanten.

Julianus is hier, is daar, is overal. O, de wijsgeer is een veldheer, gevormd in de harde leerschool der veldslagen van Gallië tot Perzië toe. Het gebaar van zijn zwaard en zijn hem omwolkende chlamys wijzen overal en telkens zijne soldaten waar en wat er te doen valt. Met den honger nijpende in hun maag, zullen zij toch nooit hem verlaten. De licht gewapende Romeinsche VELITEN hebben de Perzische boogschutters in den rug weten te verrassen: zoo vlak bij missen de pijlen doel en de olifanten, de pezen der achterpooten door gehakt, zinken in stervende, tragiesch huilende diermassa's te zamen, versplinterend hunne torens, verpletterend de boogschutteren...

Het is de Perzische nederlaag, als steeds. De Perzen zijn steeds, in dezen veldtocht verslagen; de Perzen zijn steeds geweken...

Maar het zijn de nederlagen, die voor den overwinnaar de eindelijke nederlaag zullen zijn.

Te vergeefs roepen om Julianus zijne officieren en wachten den keizer toe, dat hij zich hoede, dat hij zich hoede, voor die massa nu vluchtende Parthen en Perzen, voor die verwarde horden, voor die hoog over elkaâr stapelende olifanten, wier angstige snuiten slingeren de lucht door, wier open muilen schreeuwen. De keizer voert aan, vuurt aan...

Een werpspies...

Uit wiens hand? Uit de verre vuist van een Perzischen ruiter? Uit de wraakzuchtige vuist van een Christen onder zijn eigen soldaten? Een werpspies heeft Julianus zijn arm geschaafd...het is niets...maar de werpspies is gezakt en dringt hem door de ribben, in de lever...Hij wil het ijzer uitrukken: het snijdt hem de vingers...

Hij valt, van zijn paard, achterover...Zijn wachten, schreeuwende van smart, storten op hem toe om hem te redden...

3

- Mijn paard! roept Julianus. Mijn wapens!

Hij ligt in zijn tent. Het zijn kreten van koorts. Zoo eischte, stervende bij Mantinea, Epaminondas zijn dierbaar schild...

Julianus is stervende. Om hem heen zijn Sallustius, de PRAEFECTUS-PRAETORIO; de andere praefekten, de wijsgeeren Maximus van Efezos en Priscus, die hem nooit verlieten, de Etruskische wichelaren.

- Ik sterf...zegt hij, zich, na zijn koortsroep, bewust, dat hij sterft. Hoe heet deze plek, waar ik sterven zal?

- Frygia, Heer! zegt Sallustius.

- Frygia, ja...kreunt Julianus. Het was voorspeld, niet waar, Maximus, dat ik in Frygia sterven zoû...Maar ik dacht steeds aan óns Frygië...Ik dacht aan Antiochië...Dit is Frygia bij Ctesifon...Het is goed...ik sterf...

En hij zeide niet wat hij dacht: dat hij tóch niet bereikt had. En sterven zoû zonder de goden te doen zegevieren boven den God van Bethlehem.

- Augustus, zeide Sallustius ontroerd. Wij overwinnen! Het Perzische leger is in de pan gehakt! Vijftig satrapen zijn gesneuveld, de Perzische opperbevelhebber, Nohodares, sneuvelde! Aan Rome is de zege, o vorst!

Julianus drukte, van smarten krimpend, Sallustius' hand.

- Het is goed, zeide hij. Waarom zie ik niet onder u mijn trouwen praefekt, Anatolius?

- Hij is gelùkkig, Heer, zeide Sallustius.

Julianus begreep: Anatolius was gesneuveld. Hij slaakte een smartelijken snik. Rondom hem, op dezen snik, snikten de omstanders, hevig ontroerd, konden zich niet bedwingen.

Julianus' handbeweging bedwong hen.

- Het is onvoegzaam, zeide hij hoog; mij te beweenen. Ik stijg in den hemel, ik stijg tusschen de starren; ik zal...ik zal de goden zien...

Hij gevoelde zich vól bitterheid, omdat hij hen niet had doen zegevieren, zijn goden, zijne goden, die hij zien zoû wellicht maar die verschemerden, o zoo dof...

Maar hij sprak dààr niet over. En zeide slechts:

- Het oogenblik is gekomen...Het komt wèl vroeg...Maar het vindt mij niet wanhopig...De wijsbegeerte heeft mij geleerd de ziel te stellen boven onze lichamelijkheid...Ik ga naar reiner oorden...Jong te sterven is een gunst der goden als belooning aan de vroomsten...

Hij sprak voort, met kalme stem...Hij wist niet wie aan te wijzen als keizer.

- Moge het Rijk, in wie mij opvolgt, een weldoener vinden...

Hij verdeelde zijne bezittingen tusschen zijne vrienden, en teekende het testament. Hij wisselde nog enkele wijsgeerige, weldadige zinnen met Priscus en Maximus...Maar zijn wond, verbonden, opende, het bloed vloeide, hij hijgde.

- Water! riep hij. Water!

Hij dronk. Hij lag met open oogen te staren naar boven, in de schaduw van de tentpunt, waar de nacht overheen streek. Rondom, stil, de getrouwen. En hij staarde en hij wachtte; hij wachtte, dat de hemel zoû openen, dat de goden hem toe zouden stralen, de zalige, schoone goden, in wie hij boven alles geloofd had, en die hij boven alles geliefd had, boven macht en vrouwen en aardsche dingen.

Maar die hij niet had doen zegevieren.

Omdat hijzelve, omdat de wereld, omdat de menschen hadden vergeten de blijheid en de vreugde hadden verloren, zonder welke de goden verschemeren en sterven...

Toen, in het midden der stille nacht, zonder lijden meer, en geloovende in wat hij hoopte, stierf in zijn een-en-dertigste jaar de overwinnaar der Perzen, keizer Julianus, hij, dien de Christenen de Afvallige noemen.

Ammiani Marcellini
Rerum Gestarum
Liber XXV

V
Een sofistische lezing te Rome

Dien middag, in het Odeum - keizer Adrianus regeerde - was het een wereldsch-intellectueel oogenblik voor de Romeinen, die zich rekenden tot ‘geheel Rome’! De beroemde sofist, Favorinus, zoû spreken! Hij zoû spreken over een onderwerp, dat voor wereldsch-intellectueel Rome van groot belang was: hij zoû spreken - en in het Grieksch! dat was toch altijd het ware - over de Chaldaeërs en de genethliaken: de toekomstvoorspellers, die voorspelden naar den stand der sterren. Het zoû een héél elegante middag worden. De zaal vloeide boordevol. Er waren niet alleen filozofen, rhetoren en grammatici; er waren ook patricische vrouwen. Een lezing van Favorinus! Wie zoû die gemist willen

hebben! En dan nog wel over de genethliaken aan wie zij àllen min of meer geloofden, de matronen vooral, die er heel veel geld voor over hadden om haar toekomst te hooren voorspellen naar den stand der sterren.

Zij zaten, de matronen, bij elkaâr met hare vrijgelatene slavinnen als gevolg. En zij waren zeer geinteresseerd in de beroemde mannen van wetenschap en van taal, die daar zaten of, laat en zich haastende, binnen kwamen.

- Aulus Agellus, wees een der patricische; praetor en centumvir.

- Zoo jong nog??

- Ja...Een schitterende toekomst...Kijk, hij is met zijn leeraar-in-rhetorica, Titus Castricius...

- En met Sulpucius Apollinaris, de beroemde grammaticus.

De patricische vrouwen genoten. Het waren beroemde namen, het waren geleerde persoonlijkheden in Rome en de matronen vonden het heerlijk die namen uit te spreken.

- Hij is pas uit Athene terug, die jonge man.

- Hij heeft er immers de lessen gevolgd van den Platonicus Taurus?

- En van Peregrinus, den cyniker. Die Christen geworden is. En toen weêr het Christendom heeft afgezworen. En toen, als filozoof, zich heeft doen verbranden op een brandstapel tijdens de Olympische Spelen.

- Ja. Natuurlijk. Peregrinus.

De patricische vrouwen noemden, even iets luid, de geleerde namen. Zij wilden hier toonen, dat zij op de hoogte waren. En dat zij Grieksch verstonden - dat voornaam was - bewees wel, dat zij een lezing kwamen bijwonen van Favorinus!

Favorinus trad op het podium, waar anders de muzikale wedstrijden plaats hadden. De bronzen klankkasten in den ronden muur óver hem waren zoo gesteld, dat zij zijn zacht geluid op het voordeeligst zouden weêrkaatsen.

In Arelate geboren - Arles - was hij, schoon Galliër, een fijne Latijnsche geest. Leerling van Dio Chrysostomos, sprak hij een Grieksch...dat was muziek, zeiden de enthoeziaste matronen.

Domitianus had hem - jaren geleden - met alle andere filozofen verbannen uit Rome. Nu waren de tijden zoo geheel anders...

Favorinus begon: de aanvang was, om de zachte stem, niet te hooren. Toen...

* * *

...'De zoogenaamde wetenschap, mijne toehoorders en toehoorderessen, dier Chaldaeërs, is niet zóó aloud als zij voorgeven, de sluwe bedriegers. De wetenschap van al die hersenschimmen, al die voorspiegelingen, is een moderne uitvinding van gewetenloozen, die brood en geld vragen voor hun leugenkunst. Wèl hebben zij opgemerkt, dat zekere hemelsche invloeden op de aarde inwerken. De oceaan, bij voorbeeld, wisselt van ebbe en vloed en wast en slinkt volgens der maan verschillende fazen...'

- Hoor! fluisterde eene patricische tot een andere; 'der maan verschillende fazen...'!

- Het zoû in het Latijn niet zoo klinken!

...'Toen hebben zij uitgemaakt, dat alle gebeurtenissen op aarde, belangrijke of onbelangrijke, samen hangen met der starren loop en stand en evenwijdig aan der starren hemelsche loopbaan een aardsche loopbaan volgen. Maar omdat de zeeën aan lunairen invloed zijn onderhevig, is daarom de uitslag van het proces over een waterleiding of een scheidsmuur tusschen boeren en buren in het schrift der starren te lezen? Nemen wij intusschen aan, dat alle aardsche gebeurtenissen geregeld worden door de goddelijke machten, vergunt dan toch nog de kortheid en vluchtigheid van het leven, dat de menschelijke geest doorgronde die verhoudingen tusschen hemel en aarde?'

- En ik heb juist een proces hangende over een waterleiding en een scheidsmuur, fluisterde angstig eene matrone een andere in. Beiden in mijn villa bij Antium. En er juist een Chaldaeër over geraadpleegd! Zoû Favorinus mij bedoelen??

De vriendin stelde de angstige matrone gerust en beiden volgden weêr ademloos den spreker: zij slikten zijn Grieksche welsprekendheid als lotosbonbons.

‘De voorspeller steunt zijn uitspraak op geen enkel wetenschappelijk gegeven. Zijne woorden blijven onzeker, vaag, willekeurig als het gezicht op dingen, te ver van ons gezichtspunt verwijderd. Tusschen goden en menschen ware geen onderscheid, zoo de mensch de toekomst voorspelde...’

- En onze HARUSPICES en AUGURES? fluisterde glimlachende een scepticus tot een anderen naast zich.

- Stt! fluisterde de vriend terug. Dat is staatsgodsdienst, amice. Dààr raken we niet aan.

‘Daarbij, de astronomische waarnemingen der eerste, eeuwen geleden geleefd hebbende, werkelijk wijze en geïnspireerde Chaldaeïsche wijzen, waarop onze moderne kwakzalvers hunne “wetenschap” vesten, zijn zelfs geen waarheden voor alle oorden der aarde. Die eerste wijzen, te midden der wijde vlakten, op hunne hooge torens, stelden na intense beschouwingen vast beweging en baan der sterren, hare nadering en wederom verwijdering maar hunne systemen, elders toegepast, zijn niet meer dan hypotheze. De sterren, wier invloed, volgens de wijze heeren onzer tijden, onze menschelijke noodlottigheid beheerscht, geven niet overal te gelijker tijd koude of warmte; de temperatuur verschilt naar den landstreek en op het zelfde oogenblik heerscht hier windstilte, daar storm. Waarom zou dus der sterren invloed op aardsche gebeurtenissen ook niet anders zijn in Chaldaea dan in Gaetulië, anders aan den boord van den Nijl dan aan dien van den Donau? Welk een inconsequentie wel te gelooven, dat de atmosfeer wisselt volgens de streken der aarde maar dat de sterren ons menschen steeds onveranderbare voorteekenen zouden duiden, van welke plaats ook wij ze beschouwen! Weten wij wel het juiste aantal der planeten? Zijn er misschien geen planeten, zoo schitterend of zoo ver, dat wij ze niet kunnen aanschouwen en zonder welker beschouwing onze wetenschap onvolkomen blijft? Sommige sterrebeelden, onzichtbaar in het Noorden, zijn zichtbaar in het Zuiden. Nemen wij echter aan, dat de sterren, door de Chaldaeërs beschouwd, voldoende in aantal zijn, hoe làng moeten die hemellichamen dan worden beschouwd, om vast te stellen de voortee-

kenen, die hunne omwentelingen en loopbaan heeten ons te geven? Hoe vele jaren? Hoe vele eeuwen? Alle astrologen zijn het eens, dat een bijna onoverzienbare tijdlengte noodig is om de planeten terug te vinden in den zelfden stand, dien zij eens innamen: geen boek vermeldt deze standen, geen menschelijke herinnering heeft ze bewaard. En dan, op het oogenblik der ontvangenis in den moederschoot, staan de constellaties anders dan op het oogenblik onzer tien maanden latere geboorte: hoe dus te doen harmonieeren die twee noodzakelijk zeer verschillende waarzeggingen? Moest reeds niet, zoodra onze vader en moeder in den echt zijn vereenigd, de noodlottige stand der sterren beslissen omtrent heil en noodlot der aanstaande kinderen? Moet reeds niet voor de geboorte der ouders, voor de geboorte der voorouders, honderd eeuwen voor ons bestaan, ja, dadelijk na de wording van aarde en hemel, het lot zijn beschikt van iederen sterveling, die geboren zoû worden? En hoe te gelooven, dat iedere ster slechts het lot van één sterveling aanwijst, terwijl hare stand slechts na een eindeloos eeuwenverloop zich herhaalt, terwijl bij ieder geslacht, dus zeer kort na elkaâr, zich de voorspellingen omtrent eene persoon kunnen herhalen, altijd de zelfde, onder steeds wisselende constellaties?'

De spreker hield even op, schikte opener den langen halsdoek van fijn lijnwaad, die zijn hals beschermde voor tocht en vocht...een murmelend bijvalgegons extazieerde de zaal; de matronen sloten dwepend half de oogen...

'Ik zoû den astrologen', ging Favorinus voort; 'nog kunnen toegeven, dat invloed van een hemellichaam zich gelden doet op ons uiterlijk bewegen, maar kan ik dien invloed ook aannemen op menschelijke gedachte, wil, verlangens, afkeer, ja grillen? Op onverwachte impulsies, op veranderingen van gedachten, wil, verlangens en afkeer? Zoo ik dus een bad wil nemen, een oogenblik daarna nièt wil nemen en daarna weêr wel...hangt deze driedubbele impuls dan samen met een onafwendbaren sterrenloop? Zijn de menschen dan geen levende "logos" meer maar belachelijke poppen, zonder eigen wil en arbiter, de slaven van ons leidende en

hoogmoedig stralende sterren? Weten die sterren niet alleen de groote, maar ook de allerkleinste dingen der menschelijke levens? Welke veldheer den veldslag winnen zal en wie zal winnen aan het dobbelbord? Welk belang kunnen die immense hemellichamen stellen in onze minime lichamen-en-zielen? Als het oogenblik, dat den geboren-wordenden mensch zijn noodlot wordt toebedacht, zoo kort en vergankelijk is, dat zelfs twee tweelingen verschillend lot toebedacht wordt - zij zagen immers niet terzelfder tijd het daglicht - wie vermag dan te onderscheiden en te berekenen dat onderdeel eener seconde, dat zelfs aan de gedachte ontsnapt? Zij erkennen zelve, onze Chaldaeërs, dat de kortste oogenblikken de belangrijkste veranderingen te weeg brengen! En hoe, toehoorders en toehoorderessen, te verklaren, dat stervelingen van verschillenden leeftijd en kunne, geboren onder verschillende planetaire omstandigheden, in van elkander verwijderde regionen, allen te zamen kunnen omkomen, bij een ramp, tijdens aardbeving of instorting van een amfitheater, tijdens schipbreuk of oorlog, in een overvallene stad? Zoû dit ooit gebeuren, als het noodlot der menschen afhing van het moment zijner geboorte? Is het waarschijnlijk, dat de planeten door haar samenloop hebben mede gewerkt tot dezen zelfden dood, einde van verschillende levens? Waren dàn niet ook meer dan een Sokrates of Plato geboren? En wat te besluiten omtrent vliegjes en wormpjes en al de millioenen allerkleinste diertjes, die bestaan op aarde en in water? Hangen hunne noodlottigheidjes ook af van de immense planeten?'

Een aristocratiesch lachen rimpelde de aandacht van het auditorium.

De spreker ging voort:

'O, laat ons op onze hoede blijven! O, laat ons niet ons verleiden laten door de enkele waarheden, die deze huichelaars strooien door hunne leugens, als parelen door hun kaf. Zij voeren ons in een labyrinth, waar de schimmen hunner conjecturen dwalen langs elkander als schaduwen en als vage lichtglansen; zij tasten en wij volgen, verblind bijgeloovig, hunne tastingen; soms struike-

len zij, onverhoeds, over de waarheid, en het Verleden is hun minder moeilijk dan de Toekomst. Toehoorders, toehoorderessen, zij zullen u of goed of kwaad voorspellen. In het eerste geval zal, zoo zij dwalen, de vergeefsche wachting u ongelukkig maken; in het tweede zal, zoo zij dwalen, de wachting u minstens uw leven vergallen. Zijn hunne voorspellingen juist maar ongunstig, zoo zijt gij rampzalig door de gedachte al voor gij het zijt door de voltrekking des Noodlots; zijn hunne voorspellingen juist en blijken zij gunstig, de wachting zal door hare onzekerheid u afmatten en als het Geluk u wordt, zal het een overrijpe vrucht blijken uwer moede Hoop...'

De spreker eindigde, bijna plotseling. Hij omwikkelde zijn kostbare keel voorzichtig in den langen, fijnen halsdoek. Hij trok sierlijk zijn toga op: de plooien beeldden blank als marmer. Het publiek verrees: Favorinus was dadelijk zeer omringd door de wijsgeeren, de rhetoren en grammatici.

Ook de matronen waren gerezen.

- Prachtig...! Dat Grieksch...die klank alleen!
- Ja...Maar mij wel èrg sceptiesch. Tè sofistiesch ook voor mij.
- Vindt je? Wàs het erg sofistiesch?
- Ik, voor mij, geloof liever aan wondere dingen...
- Ja, ik hoû er ook niet van zoo duidelijk te worden verteld, dat ik dwaal. Ik geloof tóch aan de Chaldaeërs...
- En ik raadpleeg den mijne toch omtrent mijn proces over mijn scheidsmuur en waterleiding in mijn villa bij Antium...
- Maar het was wèl een elegante voordracht...
- Héél elegant...

Op dit oogenblik, tusschen den groep der matronen en den groep om Favorinus heen, trad van achter uit het publiek, waar hij zich had terug getrokken, een jongeling te voorschijn, tusschen twee paedagogen en drie vrijgelatenen, die hem omringden. De jongeling, zestien jaren wellicht, in zijn rijke kleedij van gele tuniek, goud gekwasten, witten mantel, was zoo treffend om zijne schoonheid, dat iedereen hem dadelijk aanzag. Breed van schouders, de beweging zijner volmaakt harmonische leden als de

lijnen-vloeiing van een Grieksche statue, viel zijn hoofd met een zwaarte van weemoed even ter zijde en onder de schaduw van zijn krullend bruin haar, kort geknipt reeds, en de donkerder staaf zijner brauwen, staarden zijne oogen met een even wat starren blik van melancholie bij het gaan tusschen het publiek, voor zich uit, naar den grond. De paedagogen, de vrijgelatenen bleven zeer waardig en ernstig om hem heen. Hij scheen een jonge prins. Maar niemand groette hem.

- De Bithyniër! fluisterden de matronen onder elkander. De mooie Bithynische slaaf van den keizer: Antinoüs...!

Querido's ‘Koningen’
Het Eerste Boek van *De Oude Waereld*

I

Sedert langen tijd gebeurde het mij niet, dat een nieuw boek van een onzer Nederlandsche schrijvers mij gaf die heerlijk gelukkige gewaarwording van enthoeziasme, die zich van ons kan meester maken als een bizondere schoonheid zich aan ons openbaart. Ik wil hier dankbaar erkennen, dat de lezing van dit boek ‘Koningen’, het eerste van Querido's te schrijven cyclus ‘De Oude Waereld’, mij die zoo lang ontbeerde gewaarwording heeft gegeven en dat ik blijde en verrukt heb kunnen vast stellen, hoe een zéer bizonder boek, een boek van buitengewoon groot belang, een subliem boek van schitterendste kunstschoonheid door dezen auteur aan de Nederlandsche litteratuur geschonken is.

Onzer dagen bloeien in den lande vele talenten. Onze schrijvers en schrijfsters zijn bijna allen talentvolle; zij hebben bijna allen min of meer talent en onze hedendaagsche letterkunde is de bij uitnemendheid talentvolle, rijk bezaaid met romans en novellen: over den dauwregen der jeugdige poëzie wil ik op dit oogenblik niet spreken als zijnde te gewagen van dezen overvloed niet *ad rem.* Het gaat maar door: roman volgt roman, novelle novelle; men behoeft maar redakteur van een maandschrift te zijn om aan den lijve te ondervinden hoeveel talentvols in novelle en roman er door onze letterkundigen geproduceerd wordt. Het is alles zoo talentvol, dat ge geen oogenblik één oogenblik van matheid u

durft veroorloven en u wel overgeven moet aan zorgvuldige doorlezing van de u door zoo vele talenten voorgelegde litteraire kunstproducten. Ter beoordeeling. Ter vaststelling of dit koortsachtig afgeroffelde handschrift of die zorgvuldig getikte copie de eer waard is opgenomen te worden in het tijdschrift, welks goede reputatie ge moet bevorderen. Te weigeren is bijna nooit een vereischte: eigenlijk is àl het ingezondene aan te nemen want talentvol in hooge mate.

Het zijn Amsterdamsche, Haagsche of Rotterdamsche zedenen liefdeverhalen, meestal spelende in burgerlijken kring of middenstandsmilieu. De roman uit de Haagsche aristocratie en hofwereld is nog nooit geschreven. Des te meer wemelen de zeer prijzenswaardige Larensche of andere interessant dorperlijke binnen- en buitenhuisschetsen. Er is van ‘psychologie’ sprake; de helden en heldinnen beminnen elkander of beminnen elkander niet en deze hartkwesties zijn altijd min of meer belangwekkend om uitgeplozen te worden door schrijver, schrijfster en nageplozen door jeugdig lezeressen-publiek. Welke redakteur zoû zoo bar zijn dergelijke talentvolle schetsen te weigeren? De man zoû zich van een misdaad bewust voelen. Hij neemt aan, het kunstwerk verschijnt in het tijdschrift; enkele maanden daarna ziet de novelle of het dikkere boek bij een uitgever het tweede licht en de rijkdom van het Nederlandsche romans- en novellenfonds is wederom met één vermeerderd.

II

Ik kan mij vergissen maar voor mij staat het vast, dat geheel deze litteratuur - op een enkel meer dan talentvol en reprezentatief werk na - ten ondergang is gedoemd binnen een halve eeuw, binnen tien jaren, binnen morgen-ochtend. Voor mij is de psychologische, bourgeoise roman en het dito kortere verhaal geschreven. Er is niet meer aan toe te voegen. Het is een uitgeput genre, dat nu geduurd heeft van-af Madame Bovary of vroeger.

Er zullen daarom nog wel honderd dergelijke romans, duizend dergelijke novellen toegezonden worden aan tijdschriften en uitgegeven door altijd gewillige, milde uitgevers. Maar even den blik richtende over deze allernaaste toekomst heen, zie ik het blauwe niets aan de kim dezer bourgeoise litteratuur, vol ‘zielkunde’: zij is te gemakkelijk geworden voor iedere schrijver of schrijfster met eenig talent, die een held en een heldin in een min of meer locaal milieu-tje weet te plaatsen en de poppetjes te doen bewegen volgens de overbekende truc-jes der litteraire ‘psychologie’ - die groote trots onzer jeugdige jaren! - de schrijverspsychologie, die leert, dat *zij* dit zoo ‘voelde’ en *hij* dàt zoo ‘doordacht’, tot zij in elkanders armen vallen of dood gaan.

Het is allemaal niets meer. Ge moet het zelve hebben doorgemaakt om te bevinden, dat er werkelijk binnen kort een einde aan moet komen. Vermoedelijk zal dan, vóor de allerlaatste roman is geschreven, nog een sociale roman worden gedicht onzer modernste dagen, vol van de heftige bewogenheid onzer tijden en eigen, allernaaste toekomst, met de beschrijving - vooral tendentieus en niet meer zuiver artistiek - der psyche van de door elkander geslingerde en dan mengelende menschenlagen onzer maatschappij.

Maar ik zie dit boek nog slechts als een vizioen, dat mij niet verhindert het eindelijke Einde te zien doemen...

Want eenmaal zal geen roman meer worden geschreven.

III

Nù zijn er nog romanciers en zij schrijven boeken. En het heeft mij zoo bizonder verheugd - in mijne melancholie van te voorvoelen, hoe eenmaal een kunstgenre, waaraan ik mijzelven wijdde, verdwijnen zal - dat ik in onze litteraire landouwen, gelegen tusschen de evocaties der drie groote steden des lands en - laat ons zeggen - Laren en andere buitenplaatsen, een monumentaal werk heb zien rijzen - Querido's ‘Koningen’ - stralend van

licht aan de wat dof mat nevelige horizonnen onzer talentenrijke litteratuur. Het geniale van dit boek, dat geheel ter zijde staat van de algemeen beöefende genres, straalt als een zon door die nevels. De immense bouw, die plots voor mijn verrukten blik optorende tusschen de burger-interieurs en de lieve landhuisjes, was als een stralende, Oostersche burcht op den trotschen top van een hoogen, trotsenden berg en de exotische pracht in vreemde zonverzade contreien stoorde zich niet aan de overbekende alledaagschheid van laag neêr gedoken 'zielkundig' rafelen in onze wel dierbare maar te veel gezegde en gezongen eigen omgevingen.

Ik geloof niet, dat het onderwerp er nièt toe doet en dat de kunst, ten koste gelegd aan 'Larensche' binnen- en buitenhuisjes - hoe teeder lief en aandoenlijk soms - op het zelfde plan staat als die welke een kunstenaar - oproeper en ziener - wijdt aan de herleving-in-woord van tijd en land en stad en paleis en figuur en ziel eens, eeuwen geleden geleefd hebbenden, Perzischen konings. Hoe ik ook de vriendelijk getinte en dadelijk geziene teekening van onze huidige levens kan waardeeren, ik geef hooger prijs aan de wondere evocatie, die mij opstijgt uit 'Koningen', als in tooverdampen en wierook van zwoel-rijke taal, waarin de magische schimmen opduizelen voor mijn geboeiden aandacht. Het talent kan zich spoedig eigen maken de kleine kunst, noodig tot het schrijven van een goed, in tijdschrift te plaatsen hedendaagsch verhaal: genialiteit hoeft daar niet gauw te pas bij te komen. Een boek als 'Koningen' is wel de openbaring dier grootere genialiteit, die de heilige dronkenschap zich heeft bewust gevoeld en de extaze om op te roepen en weêr te scheppen wat reeds eeuwen geleden den dood der tijden gestorven was: voor mij - zoo zij niet terug voert tot de eerste 'historische romans' der Romantiek - een kunst van hoogere bezieling, van grootere glorie: de kunst van wie een god en een daimon wilde zijn op het oogenblik zijner naschepping des Verledens...

Een matelooze, trotsche illuzie, na de verwezenlijking aan den dichter vaak gestraft met de onmiddellijke in-een-storting van zijn ideaal en grenzenlooze teleurstelling, maar waarin het kunstwerk zelve toch blijft rijzen.

IV

Of Querido reeds deze teleurstelling om zijn eerste boek ‘Koningen’ heeft gekend, betwijfel ik. Hij is nog aan den aanvang van den langen weg, die voor hem uit slingert naar te overwinnen horizonnen. Mij is het geweest, met hem voort ijlende langs zijn vizioen, of ik stond op een vurige luchtkar, getrokken door vlam blazende griffioenen of gevleugelde paarden en of de prachtige tooverbeelden opwirrelden tegen den rooden gloed van zijne Oostersche hemeltransen. En ik heb bewonderd met de bewondering, die gelukkig maakt en mocht ik ook soms wel gewenscht hebben, dat de matelooze energieën en vaart van dit steeds voort ijlend, -ijlend gespan, zich soms temperen zoû tot rustiger rythme, dwars dóor en langs zoo tallooze, overstelpende opbeeldingen, tot meer goddelijk evenmatige en heilig getemperde deining van taalgolf na taalgolf, mocht ik ook soms wel gewenscht hebben, dat een krachtige helden vuist de teugelen der vuur snuivende chimere-rossen strak hield en ìn, opdat de luchtvaart niet vaak een orkaan zoû worden maar meer een statige triomftocht door de hooge luchten der Verbeelding zoû blijven, ik bewonderde toch te gelijker tijd die zelfde mateloos razende vaart, die is van een heroïesch uithoudingsvermogen en eene stuwkracht, ongekend bij onze Neêrlandsche taalbroeders.

V

Wat ik zeer schoon vind in dit Romantische Epos, dat verbeelde Historie is en van Geschiedenis verzade Fantazie, is de Compozitie. Compozitie in een letterkundig kunstwerk is het geheim, dat de ingewijden onder elkander wel begrijpen en voor zich zien rijzen als een ijle, mystieke, broze tooverarchitectuur van woorden, van zinnen, van taal, maar dat nergens geleerd kan worden als in de plastische en muzikale zusterkunsten. Letterkundige compozitie is het wel voor den oningewijde aan te zweemen

tooverraadsel, dat de eene woordkunstenaar weêr geheel anders oplost dan de andere en waarvan alle vaste wetten den leek ontglippen. Letterkundige compozitie is bijna altijd te vergelijken bij architectuur, bij het bouwen van een huis, een tempel, een paleis, een toren. Zij streept op in diafane lijnen van licht in de slapelooze nachten des scheppers en dàn streeft zij op met één impuls: zij staat meestal dadelijk, oogenblikkelijk voor zijne in het duister starende oogen en lijnt zich uit in glanzende zuilen en architraven van licht. Ik geloof, dat compozitie, die overdacht is en uitgerekend, als een werkelijk gebouw, nooit de hoogste is. Het ideëele gebouw der compozitie onzer woordkunst is met een bliksemschicht voor ons opgerezen als een ideaal model: in de koelere dagen der nabezinning werken wij naar dit goddelijke voorbeeld, dat zich voor ons openbaarde, verwerkelijken wij zoo goed mogelijk met het nooit tastbare woord, dat wat allerontastbaarst voor ons verrees in een gezegende stonde...

Het is meestal als een opstreving van stijgende lijnen naar een hoogtepunt en dan een snellere daling, schijnbaar in het verkort. Het zijn als breede, langzame trappen, die geleiden tot een hoog, smal terras van hoogste bereiking, van waar weêr de snellere treden dalen...Maar ieder schepper van taalkunst zal ànders het ideëele gebouw zijner compozitie voor zich zien.

Sommige schrijvers - talentvolle dikwijls - weten niet wat compozitie is. Andere overdachten haar: het zijn de intellectueelsten onder ons. De gevoeligsten, geloof ik, zien het plotse vizioen met den impulsieven schok hunner bezieling.

Het zoû mij verwonderen, als Querido de compozitie van ‘Koningen’ had overdacht. Hij heeft haar, vermeet ik mij te zeggen, gezien in den bezielden impuls der oogenblikkelijkheid. Hij zag zijn boek dadelijk, in eenen, als niets dan een koning, die peinsde over een kwestie van hoog staatsbelang - wien zijner beiden zonen hij den troon zoû achterlaten. Tot Dareios zich had bezonnen en uit zijn beide zonen Xerxes koos...Het boek zelve zoû niets zijn dan één stijgende lijn van Dareios' Mijmeringen, over de stapelende Herinneringen heen naar vroegere dagen der jeugd en

vroegere landsveroveringen, tot dat hoogtepunt, opperterras van compozitie, van waar de oude vorst - en de schrijver en naschepper met hem - de hen beiden liefste landen en de beminde stad - Judaea, Palestina en Jeruzalem - zoude zien liggen, om na een korte Bezinning Xerxes zelven, den stralenden, door den vader verkozenen troonprins voor te voeren in verheerlijking, maar ook in allerroerendste vroomheid.

Zelden was de compozitie van een groot werk - zij dit dan ook gedacht als inleiding eener cyclus - zoo gaaf, zuiver, klaar, eenvoudig, helder. Zij is wel te waardeeren bij dezen overbruischenden, overstelpenden schrijver, erbarmingloos als hij zijn lezer is. Niets dan dit: de op zijn hoog paleisterras mijmerende en zich herinnerende koning Dareios, zoon van Hystaspes, die zijn zoon Xerxes kiest tot troonopvolger. Geen vrouwefiguren, die storen zouden met de onnoodigheid harer hier nuttelooze ontroeringen van moeder- of minnaresseliefden den stijgenden en daarna snel dalenden gang van de grootsche, epische epizode. Niets dan dit: de mijmerende Grootvorst, Dareios, van het wereldrijk Perzië. Hij herinnert zich, na den dood van Cambyzes, den Overweldiger en den Bedrieger, den Valschen Smerdis, en hoe deze door de zes Perzen, waaronder hij, Dareios, één, ten ondergang en ten dood werd gebracht. Hij herinnert zich, hoe zijn schildknaap door een list zijn strijdhengst het eerst deed hinniken bij de poort van de stad, het eerst zijn hengst onder de andere paarden, zoodat volgens het orakel Dareios tot koning werd uitgeroepen. Dan herinnert hij zich Hellas en prachtig is weder opgeroepen de haat, de onverzoenlijke, razend onmachtige en te gelijk laatdunkend minachtende, van den Perzischen Despoot, wien enkele Hellenen, om een onbegrijpelijke ongunst der goden, een nederlaag - maar van geen belang! - bij Marathon zouden hebben berokkend. Volgt het blanke vizioen van den tocht naar het sneeuw-hermelijn overdekte Skythië, eveneens een nederlaag, maar waaruit de gunst der lichtgoden de Perzische legers nog redde...De koning mijmert voort over Egypte, dat, overwonnen, cijnsplichtig, hij desniettemin beheerd had met grootste wijsheid en bijna bo-

venmenschelijk begrip van wat andere naties dan Perzen zijn. En met de herinneringen van den koning - iedere herinnering een machtig hoofdstuk van historie en geografie, beiden verheerlijkt door de scheppende fantazie van den kunstenaar tot meer dan nauwgezette ontplooiïng van zorgvuldig vergaârde kennis, tot een uit den afgrond van het Verleden opwolkend massa-beeld van geheel een antieke wereld, van talrijke antieke volken - naderen wij naar het toppunt van waar de beminde rijken en de beminde stad zich verduidelijken in het oneindige lichtwaas der verre kimmen: Judaea, Palestina, Jeruzalem. Tot Dareios, na zoo vele herinneringen, zich zal bezinnen...

En Xerxes kiest...

VI

Een roman? Neen, geen roman - gelukkig niet - in den gewonen zin van het burgerlijke liefdeverhaal met milieu-beschrijving, maar waarom zouden wij een dergelijk boek niet toch een roman noemen. Mij dunkt, een dergelijk werk van terugblik naar door een kunstenaar bezielde Verledens-schoonheid, is juist de roman, juist het romantische werk, dat onze uitgebloeide, uitgebloede, moderne litteratuur behoeft, eer zij krachtdadig is om te geven het epos der Nieuwe Tijden. Wie zich daaraan reeds wagen zoû, zoû ik voorbarig heeten. In onzen woelenden en woedenden tijd kon de soldaat-dichter op de slagvelden, tusschen ontploffende granaten, een oogenblik de ingeving hebben gehad om een werk te dichten, dat weêr gaf wat hij deed en leed op dat oogenblik zijner overmenschelijkheid, die samen ging met verbeestelijking. Maar reeds het nog niet bezonken epos te willen uitzeggen dezer eigene, gistende jaren lijkt mij te ontraden den ernstigen kunstenaar. Te meer juich ik Querido toe, die, trots modernen werelddrang, in zich gevoeld heeft de kracht door te zetten zijn boek van het verre Verleden.

VII

Ook is een dergelijk werk goed - zoo ik mag veronderstellen, dat vóór dit eenige boek van voor-tooverende pracht meerdere, er meê te vergelijken, werden geschapen in de wereld-litteratuur, of er na geschapen worden - omdat het den lezer eindelijk alléén belang doet stellen in het boek zelve en niet de ziekelijke belangstelling wekt, die dezer dagen zoo woekert: ik meen, de ziekelijke belangstelling in den auteur, die het boek schrijft. Deze belangstelling werd in onze tijden, door het te veel bloot-geven van des schrijvers ziel in lyriesch of zelfs epiesch werk - hij kon op dat oogenblik wellicht niet anders - zoo overdreven, dat enkele litteraire kunstbeöordeelaars niet schroomden, in blasé-heid van de kunst zelve, met ophef en trots te verzekeren, dat de psyche van den auteur hun meer belang inboezemde dan het door hem gedichte werk, dat voor hen lag. Maar wat kon het mij schelen, toen ik voor het eerst Salammbô las, wat Flaubert had gedacht, gedaan, bemind of niet bemind, ja gegeten of niet gegeten? Wat raakte het mij, wie of wat Jean Lombard was - of hij dood was of leefde - toen ik in ‘Bysance’ het antieke Byzantium voor mij herleven zag? Wat, toen ik mevrouw Bosboom-Toussaints niet aan compozitie rijke maar toch zoo eerlijk enthoeziast geschreven, historische verhalen wel wist te waardeeren, deerde het mij te weten de détails van haar persoonlijk leven? Het boek alleen als een kostbaar ding-aan-zich bestond voor mij, woog soms zalig in mijn hand en de schrijver, de schrijfster, wat deerden zij mij! Mij dunkt, tot deze gezonde waardeering en zuivere kunstgenieting leidt het lezen van een werk als ‘Koningen’ terug: het interesseert werkelijk den lezer niet of de schrijver van dit boek blond of bruin, driftig, edelmoedig, lichtgeraakt of wat meer ook zij en misschien alleen mag het doorwazen, dat wie Oostersch bloed door de aderen jaagt, schrijven kan een dergelijk gloeiend prozaepos, waar de vlammende perioden volgen als snelle vloeden lava en zonnegloed.

VIII

Als détailschoonheden in verschillende dezer hoofdstukken, die den bouw van het werk schragen, wil ik kiezen hier en daar, en grillig-weg - want er zijn er op iedere bladzijde - een zin als:

‘Zwarte en blanke gesnedenen, goudgegordeld met halfgecikkelde zwaarden, schreden schimstil op hun carmozijnen, spitse schoenen langs de zuilbasementen of verstrakten zich plots bij eenig gerucht, gelijk de schacht, waarachter zij stonden.’

Een dergelijke uitbeelding - en, ik herhaal, zoo treffen ons vele - is de volmaaktheid van het litteraire kunstwoord. Ik scheid liever bijwoord van bijvoeglijk-naamwoord; ik spel liever karmozijn met een *k* en sikkel met een *s.* Maar wat doet er dit toe, als ieder van ons dezer dagen zich - misschien te veel - niet akademiesch voelt. De uitbeelding zelve, het beeld in zin en woord is volmaakt. Omdat er niets te veel is - wat er in vele andere uitbeeldingen wèl is, zoodat de overstelping het beeld verwart en veronduidelijkt. Het zijn de wachten onder aan het terras, waar Dareios, op zijn troonzetel, mijmert. Er is juist genoeg kleur in, genoeg lijn van figuur en architectuur: het is precies dàt wat het zijn moet, er is niets naast geglipt; het is geheel zuiver en gaaf als een gesneden gem, gegraveerd met zuiverste kunst. Bij zulk een detail sta ik gaarne even stil omdat het bewijst, dat Querido, zoo hij het wil en zich bedwingt, de volmaakte maat weet te houden als de overstelpende rijkdom van zijn scheppingsdrang hem niet mede sleept. Ik doe nog een greep, in dat sublime hoofdstuk van De Ziel van Zerubbabel, dat als het hoogtepunt der compozitie tusschen de oproepingen der geliefde landen Judaea en Palestina zich strekt als een symboliek terras van het bereikte opperste, de gouden top van den lichtenden berg, die het boek is:

‘Darius, streng en hoog op zijn heerlijken gebeeldhouwden troon, in zijn amethyst-purperen kaftan met de sleepwijde mouwen, het gelaat onder den stoelhemel beschaduwd door Ahura Mazda's gevleugeld symbool, baard en kunstiglijke hofpruik rijk gekruld in geurige zalven en reuken, wees met zijn gouden scepter die reikte tot de gouden voetenbank.’

Misschien zijn de beide adjectieven voor ‘troon’ te veel, want niets-zeggend maar de ‘sleepwijde mouwen’, het gevleugeld zonne-symbool boven in het troonbaldakijn, haar en baard des konings en vooral de lange schepter, die *reikt tot de gouden voetenbank*, zijn juist en volkomenlijk de zeer fijne lijningen, die geduid moest worden om den troonenden potentaat te evoqueeren en de kleur is voornaam sober gehouden in het enkele amethyst en de gouden strepen en glanzen; maat is zuiver, rythme bewaard.

Zoo zoû iedere zin met groote genieting van wondere schoonheid als een juweel zijn te beschouwen: mij was het alleen, in deze boeking van een enthoeziasten indruk des geheels, te doen om te overtuigen, dat, waar men schept uit dezen grooten schat, de zuivere juweelen glijden in onze hand.

IX

Zoo vind ik dit boek in groote lijnen van opbouw en in kleinere détails van woordbeeldhouwwerk een machtig, grootsch werk. Werkelijk, het is zeer bizonder; het is niet maar een nummer meer bij ons nationaal litteraire fonds; het is een boek, dat een gebeurtenis is en de grootere gebeurtenissen zijner vervolgen aankondigt. Ik ken een land waar de schrijver, na zulk een boek te hebben geschreven, geëerd zoû worden door de Regeering en ontboden zoû worden ten Hove, ten einde hem te complimenteeren en hem te zeggen, dat land en volk hem dankbaar waren voor wat hij wrochtte ten voordeele der taal, dat is de grootste schat der nationaliteit, zonder welke geen volk is. Bij ons is men niet zoo warmbloedig en een boek als dit gaat op als een zon of het een gewone dag ware en niet meer. De letterkundige in Nederland is in die hooge, officieele sferen ongekend, misschien wel onbemind, maar zeer zeker ‘quantité négligeable’. Daarom hoop ik, dat velen van Querido's kunstbroeders, minder officieel, maar niet minder eerlijk, zullen getuigen met mij mede, dat ‘Koningen’ een buitengewoon werk is en de schrijver een groot schrijver tusschen ons.

X

Met een epiloog als het Boek der Toelichtingen - hoe interessante dingen hier wellicht ook in staan - ben ik niet eens. Het boek was voor mij uit na het allerroerendst schoone gebed van Xerxes: ik heb het Boek der Toelichtingen niet anders kunnen dan zenuwachtig doorbladeren. Na Xerxes' vrome verdeemoediging voor den god des Lichts kan het mij niet meer schelen wat Querido van Bolland of Nietzsche denkt. De schepper van een romantiesch-historische evocatie moet niet, zoodra de laatste wolkdamp zijner magie is verijld, den toeschouwer in zijn werkplaats binnen leiden. Het ‘kunst- en vliegwerk’, de tooneelmachinaties, de ‘bronnen’, zij kunnen mij na mijn eindindruk van verrukking niet schelen meer. Dat alles kan heel interessant zijn, maar is mij niet welkom te doorworstelen na een betoovering van hoogste schoonheid. Want al die inlichtingen en beweringen doen er niet toe en de meer of mindere wetenschap en belezenheid van den schrijver dóén er niet toe. Wij veronderstellen die als een conditio-sine-qua-non; wat er toe doet, is zijn macht ter evocatie en die alleen.

En deze heeft Querido ons koninklijk getoond: zijn boek der ‘Koningen’ roept ons het Verleden op van den Perzischen Despoot, Dareios, den zoon van Hystaspes, voor geheel het horizonwijde verschiet der kimmen, die hij beheerschte.

En daarom herhaal ik: dit is een gróotsch werk, waarvoor wij den schrijver mogen eeren.

De geheimzinnige boodschapper

De baron Raymond de Corasse was een ridder, die met de geestelijkheid, zelfs de hoogste, niet in vrome obediëntie leefde. Het is niet zeker, dat deze heer van Corasse na zijn dood ter Helle vaarde, maar zoo dit niet gebeurde, dankte hij dit in later leven aan zijne vrome vrouw, die mogelijk wel Yseult heette, tenminste ik wil haar zoo noemen.

De baron de Corasse, die op zijn kasteel verbleef, als hij niet in den oorlog zijn dubbelgreepsch slagzwaard zwaaide, had in Avignon, voor Zijne Heiligheid, toenmaals Urbanus den Vijfde van dien gebenedijden naam, een geding hangende over de schatplichtigheid van de Kerk zijner stad van Corasse, en wel met een proostheer van Casteloigne, die zeer in aanzien bij den Heiligen Vader, aanspraak maakte op zekere tienden, wel op een honderd goudguldens 's jaarlijks te schatten. Op wederzijdsche rechten van erfenis steunden de baron en de proostheer hunne aanspraken, maar de Paus Urbanus de Vijfde besliste, in Consistorium-generaal, ten voordeele van den laatste en deed reprimande den ridder toekomen. Toen echter de geestelijke, met de pauselijke breve in zijn tasch, zich opmaakte om in Corasse te heffen de tienden, die hem waren toebedeeld, verzette de baron zich hiertegen, trad hem tegemoet en zeide, minachtend:

- Meester Peter of meester Martijn, of hoe jij ook heeten moge, denk jij, dat ik om een brief van den Paus, afstand doe van rechtmatigen erfenis? Als jij een penning meê neemt van tienden mijner baronie, die de mijnen zijn, gaat het om je leven. Maak dat je weg komt en ga elders, waar het je goed dunkt, tienden heffen, maar niet bij mij.

De baron en de proostheer stonden tegenover elkander, de baron een geducht heer, tusschen zijne ridders en knapen, de proost tusschen twee mindere geestelijken, die als zijn gevolg waren medegekomen. Brutaal en bloeddorstig keek de baron den proost aan, maar deze laatste schuinde zijn onderwimperschen blik nijdasserig den baron in het oog, zoo als een loerende hond, die, knorrend in zich, bijten wil.

De proost beet niet, maar zeide alleen:

- Messire baron, gij onthoudt mij om kracht, maar niet om recht, de tienden, die de Heilige Vader mij heeft toegewezen in Consistorium-generaal. Ik wijk voor u dit oogenblik, maar weet wel, dat ik een kampioen mijner zaak zal zenden, dien gij meer duchten zult, dan ge mij doet.

En de proost, vol haat, wendde zich, schuinoogend, af terwijl de baron, onversaagd, nog riep:

Doe, bij God of den Duivel, wat jij wilt, vreezen doe ik je niet, levend of dood. Ik wil om jou niet mijn erfenis missen!

Toen de baron in het kasteel terugkwam, naderde hem de vrouwe Yseult. Uit de Gothische schaduwen der diepe zaal, kwam zij nader, bleek en blond, de handen gevouwen voor zich uit, en met den hoogen ‘hennin’, die haar hoofdje zwaar drukte, met den kinneband van mousseline, de smalle schoudertjes zoet van lijn als de schilder in de slotkapel Onze Lieve Vrouwe zelve had geschilderd, schemerde Yseult aan in lang slepend kleed van wit. En zij zeide alleen:

- Monseigneur mijn gemaal, ik vrees voor u, want een dienaar onzes Heiligen Vaders zijt gij niet willig geweest, maar penitentie zal ik voor u doen en velerhande boete...

En de vrouwe Yseult deed veel gebeds en meerdere goede werken.

Dit verhinderde echter niet, dat drie maanden later, op het onverwachts een donkeren nacht, toen de baron Raymond en de vrouwe Yseult lagen te slapen in het toegegordijnde bed, zwaar gestommel en gebons op deuren en blinden hen wekte. Vrouwe Yseult sprong op en wierp zich over haar bidstoel voor haar cruci-

fix, maar de baron had zich niet verroerd, vol gepeins wat dit vreemde gebeuren wel wezen kon. Bang was hij niet, noch voor de dingen van deze noch voor die van een andere wereld. Den volgenden dag, toen zijne dienaren verschrikt hem naderden, bleek en ontdaan, zeide hij alleen, ruw lachende:

Het was de wind!...

Maar het was niet de wind geweest. Na twee dagen herhaalde zich het bonsen en stommelen: het kasteel dreunde ervan. De baron hield de zoete Yseult tegen zich op den bidstoel te werpen en zij verborg zich bevend in een hoek van het bed, onder de lakens. De baron, opgerezen, stak de kaarsen aan en hij riep:

- Wie, drommel, bonst en beukt daar op de deur en op de blinden?

Dadelijk antwoordde het, scherp:

- Dat ben ik! Dat ben ik!

- Wie zendt je? riep de baron met zijn zware stem.

- De proost van Casteloigne, wien jij zijn erfenis onthoudt! schrilde het met schraal, snerpend geluid. En met rust zal ik je niet laten, voor je hem uitbetaalt, tienden na tienden, jij leelijke brulbek!

De baron lachte luid om het scheldwoord.

- Hoe heet jij, boodschapper? riep hij.

- Ik heet Orton. Orton heet ik! snerpte het, de baron wist niet van waar.

- Orton, riep de baron. Wat dien jij zoo een schurk van een proost! Dien liever mij, en het zal je beter bekomen!

Toen was er een geheimzinnig schateren. In de half donkere, kaars-doorflakkerde kamer scheen het te schateren uit de muilen der gedrochten aan meubelen in hout, aan schouwe in steen gehouwen. Het was of de kamer vol grimassen grijnsde, die doemden uit de gelig klarende schaduw: alleen onberoerd bleef de ivoren Gekruizigde boven het bidgestoelt.

Toen schrilde de stem van den geheimzinnigen boodschapper, Orton:

- Zoû je dat willen, baron?

- Ja, ik! verzekerde de baron Raymond; maar zal je niemand in mijn kasteel kwaad te moede zijn?

- Neen ik, neen ik, verzekerde Orton en het schaterlachte uit alle hoeken en schaduwen, zoodat de zoete vrouwe Yseult onder de dekens gebed prevelde na gebed.

- Ik heb geen andere macht, schrilde de demon - want wat zoû hij anders geweest zijn? -, dan jou of je gelijken ten tijde of ten ontijde te wekken en te plagen!

- Heb je heelemaal geen andere macht? vroeg de baron minachtend.

- Ja, ik! Ja, ik! verzekerde de demon Orton. Ik ben nu hier, dan daar, en ik weet alles wat er in de wereld gebeurt, en dat kan ik je alles vertellen!

- Wil je mij dan dienen, Orton? riep de baron. In steê van den proost?

- Ja, ik! Ja, ik! snerpte de altijd onzichtbare diengeest. Want ik hoû zooveel van je! Ik hoû zooveel van je! O, ik heb je zoo lief!!

De baron schaterde een luiden lach en Vrouwe Yseult klampte zich in bed aan haar gemaal vast en smeekte hem toch niet zulk duister verbond aan te gaan. Maar de baron vond den boodschapper veel te vermakelijk om afstand van hem te doen.

En het was afgesproken. Orton kwam nu dikwijls des nachts, bonzen op blinden en deuren, of trekken aan het oorkussen des ridders. Vrouwe Yseult verschrikte eerst hevig, maar weldra wende zij aan de demon, wendde haar smalle ruggetje om en sliep weêr in, in de hoede der engelen, die in het smalle gangetje waakten aan de zijde des beds waar zij lag. Soms bromde de baron onwillig:

- Orton, laat me met rust!

- Neen ik! Neen ik! snerpte Orton. Niet voor je het nieuws gehoord hebt!

- Waar kom je dan vandaan? En welk nieuws breng je mij? vroeg de baron, nog slaapdronken.

En dan lachte Orton, dat hij kwam van Engeland, Duitschland of Hongarije, en vertelde hij allerlei dingen van koning en keizer, zoodat de baron goed op de hoogte was.

Dit duurde wel vijf, zes jaren. De heeren in den omtrek, die zich op hunne kasteelen verveelden als er geen oorlog was, waren jaloersch op de Sire de Corasse, omdat hij àlles het eerst wist wat er gebeurde al over de wereld.

Tot de baron heel nieuwsgierig werd, hoe Orton er toch wel uitzag...

- O, het is maar beter, dat we hem nooit zien! smeekte de vrouwe Yseult.

Maar de baron wilde den boodschapper zien in levende lijve en gedaante...

- Hier ben ik, hier ben ik! snerpte op een nacht Orton.
- Van waar kom je? riep de baron.
- Van Praag in Bohemen, en de Keizer is dood!
- Ai! Ai! Is de keizer eindelijk dood? Zeg Orton, hoe lang is het reizen van Praag naar hier?
- Hoe lang het wel is? Hoe lang het wel is? Het is zeker wel zestig dagen...
- En hoe lang doe jij er over?
- Hoe lang ik er over doe, over doe? Ik ga gauwer dan de wind, ik ga gauwer...!
- Heb je dan vleugels?
- Wel, neen ik! Wel, neen ik!
- Maar hoe ga je dan?
- Dat heb jij niet te weten, jij niet!
- Ik zoû toch wel eens gaarne willen zien hoe je er uit ziet!

Orton schaterde.

- Je moest al zat zijn, als je me hoort!
- Bij God en het Paradijs! riep de baron. Ik zoû je zoo gaarne zien, Orton.

Orton krijschte, schaterend:

- Nu, omdat je mij zoo gaarne woû zien, zàl je me zien, morgenochtend, zoodra je je voet uit het bed licht! Zal je me zien! Zàl je me zien!
- Heilige Moeder Gods...stamelde in haar halven slaap Yseult.

Zij sliepen beiden in...zij sliepen tot den morgen. Maar nu was

de vrouwe Yseult wel weêr bang, en zij zeide, dat zij in bed bleef en ziek was...

- Kom, sta op! zei de baron tot zijn vrouw.
- Ik sta niet op, zeide Yseult. Ik ben bang Orton te zien.
- Dan sta ik op, zei de baron.

En stond op. En zag niets. En opende de luiken. Maar zag niets. Niets. Yseult, heel behoedzaam, stond op...Geen van beiden zagen iets. Maar dien nacht kwam Orton weêr bonzen.

- Ach wat! bromde de Sire de Corasse. Orton, je bent een leugenbrok. Je zoû je gisteren aan mij toonen, en ik heb niets gezien.
- Je hebt me wel gezien, je hebt me wèl gezien! schaterde snerpend Orton.

En de heele kamer schaterde meê.

- Ik heb je niet gezien! Ik heb je niet gezien! deed de baron zijn diengeest na.
- Bedenk je dan! schrilde Orton. Wat zàg je, toen je je voet lichtte uit bed??

De Sire de Corasse bedacht zich.

- Twee strootjes heb ik gezien! zeide hij. Die tuimelden over de vloersteenen, alsof het tochtte!

Orton schaterde en de kamer schaterde.

- Dat was ik! Dat was ik! schaterde Orton.
- Heilige Engelen, bidt voor mij! prevelde half slapend de zoete vrouwe Yseult.

Maar de baron riep:

- Orton, ik wil je beter zien. Zoo dat ik je altijd en overal zal herkennen!
- Pas op! riep Orton. Je vraagt me te veel! Te veel!!
- Neen ik! bulderde de baron.
- Dan zàl je me zien! schrilde Orton. Morgen! In den binnenhof! In den binnenhof!
- Goed, stemde toe de baron en dompte de kaars uit. Laat me nu slapen.

Het werd stil in de weêr gedonkerde Gothische kamer, waar de gedrochten in hout en steen waren verstild en verstomd. De

baron, met een zwaren zucht, sliep in. Ook de vrouwe Yseult sliep en alleen was vage schemerglans in het nauwe gangetje tusschen bed en wand, waar de bewaar-engelen steeds over haar waakten...

Den volgenden morgen stond de Sire de Corasse het eerste op, verliet de kamer en ging over een lange galerij, die uitzag in den binnenhof. Het was een koude wintermorgen, een vale mist hing tusschen de bogen en de transen der torens verloren zich in vochte nevellucht. De baron keek gedachteloos naar buiten.

Hij zag een zeug. Het was een zoo groote zeug, als hij nimmer nog gezien had. Het was een zeug, zoo mager, of zij vel over been was, en met een langen, hongerig snorkenden snoet. Zij zoogde hare zes biggen. De baron verschrikte van zoo onheilspellende zeug, die binnen in den gesloten hof was gedrongen, hoe?

En hij riep tot den stalknecht:

- Ho! Hei daar! Laat de honden los! Laat ze los op die zeug!!

De honden stortten, heftig bassende, binnen den hof.

De zeug opende den snoet, gaf een schreeuw, die den baron en den knecht en vrouwe Yseult op haar bidgestoelt het bloed in de aderen deed stollen, zag naar boven waar de baron stond...

En verdween plots, opgelost in den nevel.

Toen herinnerde zich de baron!...

Hij had Orton gezien...

* * *

Hij zag hem niet meer.

Ook hoorde hij hem nooit meer, bonzen des nachts en schril snerpen het nieuws, dat hij meê bracht van verre oorden, van vrede en oorlog, van Keizer, Koning en Paus.

En de Sire de Corasse werd heel ziek...

- Hij heeft altijd gezegd, mompelde de baron op zijn ziekbed, dat ik hem nooit meer zien zoû...als ik zijn toorn had gewekt...Nooit meer? Nooit meer?

De Sire de Corasse stierf dat zelfde jaar en wij weten niet of hij na zijn dood Orton weêr zag...

Maar de vrouwe Yseult liet niet af te bidden voor zijne ziel...

De twee schilders

De Oude was dien morgen vroeg reeds bij den verfhandelaar binnen geloopen, die had zijn winkel achter het Argiletum, de boekwinkelwijk te Rome.

- Wel, hoe gaat het, meester? vroeg de verfhandelaar gemeenzaam eerbiedig, den ouden kunstenaar, die zag er brommig uit, knokig en knoestig, in zijn besmeurde werkkiel, het grauwe haar war om zijn groevig gezicht, de grauwe baard lang als die van een stroomgod; verstrooid trok hij steeds aan dien baard.

- Nou, bromde de Oude. Zoo-zoo, Tertius, niet zoo heel goed. Hoe kan het ook in deze vermaledijde tijden goed gaan aan een ouden schilder.

- Maar dat je bij me komt, Oude, zeide Tertius, want hij wist niet des schilders naam; getuigt, dat je verven noodig hebt, en dat je verf noodig hebt, getuigt, dat je een opdracht gekregen hebt.

- Jawel, jawel, bromde de Oude; ik moet de wanden van een zomereetzaal voor den senator Fulvius Tubertus op nieuw schilderen en ik kom, zeer zeker, verf bij je kiezen. En ik heb een handigen slaaf gekocht om me te helpen.

- Wel nu, is dat dan niet om blijmoedig te zijn, vooral in dezen mooien tijd, dat onze keizer Titus heerscht?

- Hm, bromde de Oude. Als Titus mij in zijn Thermen, die hij sticht, eens een paar zalen ter beschildering gegeven had...Maar kom, Tertius, toon mij eens bruine oker, die heb ik noodig, als achtergrond.

Tertius toonde in beide handen een groote kluit gele oker.

- Die is te geel, bromde de Oude.

Ik kan hem in azijn drenken, na hem tot gloeiens toe verhit te hebben; dan wordt die bijna als purper.

- Ik moet bruine oker hebben, hield de Oude vol.

- Deze, toonde Tertius een andere kluit; wordt verhit en dan in azijn wel bruin...

Een jonge man trad levendig binnen.

- Gegroet, Tertius!

- Gegroet, meester, antwoordde Tertius.

De oude brommerd zag op. Wie was die jeugdige blanke-bek, die zoo zwierig binnen trad en dien Tertius met zooveel eere ontving? Want hij wist niet, dat Tertius geen geheugen had voor de namen van alle Rome's schilders, die bij hem verf kochten en ze daarom maar allen ‘meester’ noemde, als hij ten minste wist, dat ze zelve geen slaven waren.

De Oude en de Jonge zagen elkander in de oogen. De Jonge ried in den Oude een schilder ook, natuurlijk. De Oude ried in den Jonge een mededinger. De Oude werd nijdig, de Jonge voelde een vreemd mengsel van eerbied en medelijden in zijn schildersziel.

- Vergeef mij, zeide de Jonge tot den Oude. Laat Tertius u helpen, ik wacht wel zoo lang.

De Oude was wèl verzoend. Hij knikte, dat het zoo goèd was en zeide tot Tertius, wijzende op den okerkluit:

- Als deze oker nu werkelijk bruin wordt en niet vermillioen of purper, moet je er mij een hoeveelheid van bereiden, genoeg...genoeg voor de drie wanden van een zomereetzaal...

En hij wachtte af, nieuwsgierig of de Jonge zoû willen weten voor wiens zomereetzaal.

De Jonge vroeg echter niets. Maar de Oude, wel nieuwsgierig, ging nog niet weg. Hij keek, schijnbaar belangstellend, in de werkplaats achter den winkel; daar waren slaven bezig *caeruleum* te bereiden: hemelsblauw; een wreef er zand met loogzout zoo fijn, dat het als een meel tusschen zijn handen stuivelde, op een groot, rond, rieten blad; een ander vijlde Cypriesch koper fijn; een derde nam het meelfijne zand en het koper en besproeide het

met water om er daarna ballen van te kneeden. Een vierde slaaf nam van de ballen, die te drogen lagen, de droogste en wierp ze in een grooten aarden pot in een oven. Boven het gele vuur, in de pot, ontwikkelde zich een wonderbaarlijk schoone hemelsblauwe kleur over de ziedende ballen.

- Ik maak uw *caeruleum*, zeide Tertius, en wees naar de werkplaats. Kijk eens, wat een prachtig azuur!

- Prachtig, Tertius! be-aâmde de jonge schilder. Maar ook kom ik van daag voor zwartsel: ik moet veel zwartsel hebben, voor een achtergrond van mijn Pompeïaansche schilderingen...

De Oude fronste de brauwen. Véél zwartsel...hoeveel wel?...en voor wien?...Hij verteerde in zich van nieuwsgierigheid.

- Is het goed, dat ik het maak in het zweetkamertje? zeide Tertius. Kijk hier: we branden hars in dezen oven: de rook ontwikkelt zich door al die uitmondingen en hecht zich vast aan de wanden en het ronde verwulfsel van het zweetkamertje. Dan plukken we het zwartsel er af, en vermengen het met lijm: dat is het mooiste zwartsel!

- Ik moet véél zwartsel hebben, Tertius!

- Dan zal ik takjes van den wijnstok en dennespanen branden, meester. Of wijndroesem in den oven drogen. Met lijm dooreen gewreven wordt dat een kleurstof, die overtreft zelfs in zachtheid het gewone zwartsel en heeft een blauwe glans als van indigo.

- Maak alle zwartsel, dat je maken kan, Tertius, voor mijn Pompeïaansche wanden!

De Oude hardde het niet langer. Verblind door het schitterend azuur, dat werd in den pot vol ballen op het gele vuur van den oven, wendde hij zich in eens driftig om, en vroeg, vijandig:

- Waarvoor hebt ge zooveel zwartsel noodig, jonge man?

- Voor de wanden van eenige zalen in de Thermen, die onze genadige keizer Titus gesticht heeft, meester.

De Oude werd bleek van nijd in den gelen glans van het vuur, waarboven de azurende ballen ziedden.

- Zoo? zeide hij. Versier jij die zalen van de Thermen van Titus?

- Ja, zeker, zeide de Jonge, die hem dadelijk begreep.

- En jij bent zeker van de nieuwe school? vroeg de Oude.

- Ik geloof het wel, zeide de Jonge, met een zich verontschuldigenden glimlach.

De Oude lachte met een nijdigen schimplach.

- Wil ik je wat zeggen? riep hij en zijn zwarte oogen fonkelden in de groeven van zijn oud gelaat. Jullie *zijn* geen schilders. Jij bent geen schilder, als je meê doet met die rare, nieuwe dingen. Weet jij wel wàt schilderen is? Zeg mij eens: wat is schilderen?

De Jonge, overvallen, bleef het antwoord schuldig.

- Schilderen, riep de Oude; is afbeelden met kleur wat is of kan zijn. Een mensch, een gebouw, een schip, en andere dingen; aan wier vast omlijnde vormen de voorbeelden voor het schilderstuk worden ontleend. Zoo hebben het ons de oude schilders geleerd. En wij hebben gedaan als zij; wij hebben nagebootst op onze wandschilderingen marmerbekleedsel en kroonlijsten en driehoekgevels op mooie bruin-okeren fonds!

- Ja zeker, zeide de Jonge, ietwat bekomende en toegeeflijk.

- Toen hebben we geheele architecturen weêr gegeven op de wanden, die we beschilderden, met ‘oogbedrog’, of in groote open bijeenkomstzalen, tafereelen met een achtergrond van tooneelgebouwen.

- Dat is bekend, gaf de Jonge toe.

- Wij hebben wandelportieken versierd met wandschilderingen van landschappen, havens, voorgebergten, zee-engten, bloemige weiden, herders! Wij hebben bij verhevene staatsgebouwen gezocht naar de weêrgave van mythologische tafereelen; wij hebben den strijd om Troje geschilderd, en de dwaaltochten van Ulyssus!

- Ik weet het, bij Pollux, weêrstreefde de Jonge niet.

- Maar het was àlles naar de natuur ontworpen! brulde de Oude boozer in het gezicht van den Jonge. Wij schilderden reëel na en zoo getrouw mogelijk, wat wij zágen, met óógen, met déze oogen!

De Oude wees op zijne oogen, als zoû hij ze doorsteken; de Jonge zeide niets meer; in de werkplaats staakten de slaven het

werk: een jongen met een blaasbalg, keek openmonds en woei geen wind het vuur toe...

Tot Tertius, fluisterend, hen vloekte...

- Maar jullie! riep de Oude. Nieuwe, jonge schilders, jullie schilderen dingen tegenwoordig, die niet bestaan!

- Wel in onze fantazie!

- Die je niet, met oogen, zièn kunt!

- Met de oogen van onze verbeelding!

- Jullie verbeelden je dan de onmogelijkste dingen! En jullie volgen elkaâr allen na met die dwaze mode, die dolle grillen! In plaats van zuilen richt je rietstengels op: kan een rietstengel steunen, vraag ik je? Voor een dakgevel neem je een grillig gestreept krulornament met gekruifde bladeren en gerolde ranken en stengels: is daar uit wijs te worden en wordt dat een gevel? Bij welk huis heb jij ooit zoo een gevel gezien??

- Het is een nieuwe vizie, dat geef ik u toe...

- Op een silhouet van een luchter zet je een menschelijken vorm, half sater, half akrobaat, gehurkt, met beide handen in de dijen; wat beteekent dat??

- Zoo iets beteekent, vader, een artistieke combinatie van de sierlijkste lijnen, die de kunstenaar op dàt oogenblik...

- Schei uit! Zoo iets beteekent: dollemanswerk! Waar heb jij ooit gezien, een bloemknop waaruit een vrouwekop stijgt?

- Zoo iets dergelijks zie ik dikwijls, in mijn niet eens allerstoutste droomen!

- Of een gehalveerde drake- of menschenvorm, wiens lichamelijkheid eindigt in een kronkeling en een krul, die meandert in het onzinnige, tot je een heele hoek van je wand gevuld hebt!

- Wij zien méér dan het enkel zichtbare!

- Ik zeg je: zulke dingen bestaan niet en zullen nooit bestaan! Een schilderij is de talentvolle afbeelding van wat is en kan zijn, maar dit wàs nooit, en kàn nooit zijn! Hoe kan een druiveblad een zittende figuur torsen, en wat beteekent een zittende figuur, die niet beenen heeft, maar wingerdranken daarvoor in de plaats?

- Hebt ge nooit opgelet de wondermooie harmonie, die zulke

verbeeldingen, vooral decoratief, maken als ze wiskundig links en rechts op de zelfde hoogte en breedte van het wandvak terug komen?

- Het zijn onwaarheden, zeg ik je, jonge man, ingegeven door ziekelijke inzichten, die jullie intelligenties verduisteren! Het zijn de vizioenen van een krankzinnige! Het is een nachtmerrie vol van larven! En dat is Pompeïaansch, en dat brengen jullie in Rome, in de Thermen van Titus te pas! Het zal wat moois zijn! Schilder liever de dingen zoo als je ze ziet!

- Wij zièn ze zoo, als wij ze schilderen.

- Jullie hebben geen gelijk ze zóó te zien. Ik schilder voor den senator Fulvius Tubertus, een zomertriclinium, met een okeren fond...

- De keizerin Livia had reeds een zwart fond in haar eetkamertje...

- Dat is een àndere kwestie. Daar hangen klassieke slingers van rozenfestoenen over geschilderd. Die zie je, die bestaan, die kan iedereen zien, slingers van rozenfestoenen. Maar een ram, die in een flambouw eindigt...!

- In de Etruskische kunst...

- Als jij navolgt, volg dan met réde na. Blijf verstandig, wordt niet onzinnig. Die kunst van jullie, jonge man, zal nóóit blijven bestaan...Dat is een modegril! Zelfs...zelfs al is ze wel eens goed geschilderd...

De Oude had zich nijdig gekeerd. Hij beet nu Tertius in het gezicht:

- Dus, ik moet bruine oker hebben. Geen gele, en geen purperen oker. Voor de drie wanden van de zomereetzaal van den senator Fulvius Tubertus. Ik schilder er op vogels en visschen en schalen met ooft, amforen, vaatwerk, muziekspeeltuig: alle dingen, die bestaan, jonge man, en die je ziet, die je ziet met je oogen!!

De Oude priemde zich weêr bijna in de oogen en wandelde driftig, mopperend weg...

- Arme Oude, zeide de Jonge.

- Die kan niet meê met de nieuwe meesters, meester, zei de verf-

handelaar Tertius, meêlijdend laatdunkend. En wat wil je, het nieuwe overwint altijd...

- Niet altijd...
- Als het gelijk heeft.
- Ja, ja, dan wel. Maar wie heeft gelijk! Wat heeft gelijk! Tertius, zorg je dus voor véél zwartsel? Ik zal mijn slaven er overmorgen om zenden.
- Ik zal er voor zorgen, meester. En het blauw?
- Is prachtig...

De Jonge keek nog even, vòl gedachte, in het heerlijk zich ontwikkelend azuur. De ververs-slaven kneedden, wreven: de jongen met den blaasbalg zwoegde, tot zijn oogen puilden.

Toen spoedde, met weêr luchtigen groet, de Jonge zich weg naar de wandvakken van de Thermen van Titus. Hij zoû de zwarte vlakken met de roode afwisselen...en bedacht of hij niet twee nieuwe slaven noodig had, om zooveel vakruimten te purperen en te zwarten.

En hij glimlachte, zich spoedende, om de visschen, vogels en vruchten voor de wandschildering van het triclinium van den senator...

* * *

Eeuwen daarna schilderde Rafaël de sierlijke grotesken der Loggia's naar de toen uitgegravene, half vervlogene, weldra geheel vervagende schoonheid van de fantastische wandschilderingen der Thermen van Titus.

De windhond

Van Gawein, den ‘hoofschen’ ridder van Koning Arturs Tafel-Ronde, zongen de minstreels op de lange winteravonden in de kasteelen verschillende ‘aventuren’ en dat van den Windhond luidt als volgt:[1]

Gawein's broeder, de ridder Gariët, was sedert maanden niet weder gekeerd in den Burcht van Kardoel, waar Koning Artur destijds hof en verblijf hield. Gawein, de oudste, minde het meest van zijn vier broeders zijn jongsten broeder Gariët. En toen hij er op uit wilde trekken, om Gariët te zoeken, gaf Koning Artur hem gaarne verlof. Zoodat Gawein op zijn ros Gringolette het wijde foreest inreed, dat, eenmaal vol draken en hun gebroedsel, zich breidde tusschen Koning Artur's Rijk van Logres en het Rijk van Clarioen, den boozen Koning van Noordhumberland.

Gawein herinnerde zich, terwijl hij deez' najaarsmorgen van vallende bladeren in gepeinzen stapvoets voort reed - want dolende ridder haast zich zelden omdat de ‘aventuren’ tijd moeten hebben zich te schakelen het eene aan het andere - dat hij in dit foreest een draak gedood, twee reuzen bekampt en eéne belaagde ‘damosele’ gered had uit de handen van drie feloenige ridders, die hij alle drie de koppen had afgehakt. Gawein was dan ook om deze heldenfayten zeer beroemd in den lande, maar hij had er nog vele andere volbracht, zoo velen, dat zij te zeggen niet zijn door eén enkelen minstreel. Maar meer dan aan zijn heldenfayten dacht Gawein aan zijn broeder Gariët. Waar zoû die wildzang nu toch

1 Zie voor de verklaring van Middelnederlandse woorden hierna, p. 422.

wezen? Zoû hij gedood zijn in ‘aventure’, of gevangen, of betooverd in het Dal van den Dollen Dans, waar iedere ridder, die binnen trad, rond danste, tot hij dood viel? Hij was zoo onbesuisd, die jongste, die blondste, die mooiste van hen broeders allen, en Gawein was zeer bezorgd om hem! Misschien had de Liefde hem weder een part gespeeld, en dat zoû Gawein kunnen begrijpen, want Vrouwe Venus, die was voor Gariët, den jongste, niet minder groote godin, dan zij voor Gawein zelven steeds was, hoe vroom de broeders ook beiden waren aan Sente Marië, de heilige Moeder van Gode van Hemelrike, Sente Marië en Vrouwe Venus...wel, al wat vrouw was, de Moeder Gods en de Godin der Liefde, en daarbij iedere ‘damosele’ beminden beiden, Gawein en Gariët, met ridderlijke courtoisië.

Zoo peinsde, stapvoets rijdende, Gawein in het foreest, tot hij eensklaps was verdwaald. Nu was dit lang niet heel erg: integendeel: dolende ridder verdwaalde altijd, en hoe zoû Gawein ooit Gariët kunnen vinden, zoo hij niet verdwaalde en ‘aventuren’ vondt? Daarbij, zoodra dolende ridder verdwaalt, wacht hem ‘Het Aventuur’. En inderdaad, op een viersprong, waar het laatste licht van den herfstdag goudde door den bladerenval der doorwaaide boomen, zag Gawein een schoone jonkvrouw.

In haar donker rood fluweelen rijkleed bereed zij een witten palafroet; heur mantel van scharlaken was met smal hermelijn omzoomd, een gouden net ving haar blonde haar, en haar blonde haar ving den laatsten zonnestraal, zoodat het als een heilige aureool glansde om haar hoofd. En om haar heen liep een blanke windhond, wiens lange haren waren als vlokken zij, en hij was zoo groot en schoon en sierlijk als nooit Gawein windhond gezien had. Maar wel verbaasde Gawein, dat zoo zonder geleide deze edele jonkvrouw daar reed.

Gawein, geheel geharnast op zijn ros Gringolette, was bijna verlegen zoo onverwachte princes tegen te komen, op dit late uur in het van najaarswind geheimzinnig zingende woud. En hij groette naderend, heel ‘hoofsch’, met grootste courtoisië; hij groette cierlijk met zijn speer en zeide:

Sente Marië geleide u, edele vrouwe!

Sente Michiele geleide u, edele ridder! antwoordde de jonkvrouw en zij glimlachte: de laatste zonnestraal glansde in haar glimlach en om haar rooden mond; hare oogen schitterden als jochanten.

- Zijt gij niet bevreesd, vroeg Gawein; zoo alleenlike door het foreest te gaan?

De jonkvrouw lachte zachtjes en haar lachen was zoet als het murmelen van een beek, maar tevens tartend als de lachende roep van den spotvogel, vond Gawein en hij verwonderde zich wie zij zijn zoû.

- Vreest gij, schoone vrouwe, geen draken, lioenen of feloenige ridders, geen reuzen, reuzinnen of tooverië van booze toovenaars, hier in dit foreest, waar de nacht spoedig valt? vroeg Gawein, terwijl de windhond Gringolette en hem was genaderd, en zacht kwispelend met den staart, die was als een zijden kwast, òp naar hem snuffelde met den fijnen snuit.

De vrouwe lachte steeds en zij antwoordde:

- Neen, ridder...

- Is deze welschoone hond dan uw beschermer? schertste Gawein, zijn hand strekkende naar den hond, die opsprong en blafte rondom hem heen, blijde naar het scheen en zóó of hij hem herkende.

- Zoo hij mij niet beschermen zal voor al de dangieren, die gij noemdet, zeide de jonkvrouw; zult gij mij beschermen, o ridder.

- Gij kent niet mijn naam, aard en inborst, schertste Gawein, die, zeer ontvlambaar, ontvlamd reeds was, voor de vrouwe met de oogen jochanten gelijk, met den spotlach om rooden mond en het gouddraad-blond haar. Maar bij mijn trouwe in Paradise en Sente Michiele, beschermen zoû ik u zeker.

- Zoo volg mij in mijnen burcht, glimlachte de jonkvrouw verleidelijk. Want ik ben daar zonder beschermer.

Gaweins hart klopte hevig achter zijn verguld-zilveren rusting, die geheel hem ommaliede onder zijn spannende bruin fluweelen wapenrok. Hij verklaarde zich ‘hoofsch’ en hoffelijk bereid de

vrouwe te volgen en voegde zijn ros naast het hare. Zij spraken toen met scherts en courtoisië van de dingen der Liefde, terwijl de nacht begon te vallen rondom in het nauwelijks hoorbaar geheimzinnig zingende najaarswoud. Onderwijl bedacht Gawein, wie toch wel deze princes konde zijn? Vragen wilde hij niet haar naam uit ‘hoofschheid’ vóór zij zelve hem dien zeggen zoude. Maar zeggen wie hij was - Koning Arturs neef en Gawein, ridder van Tafel-Ronde - wilde hij ook niet, hoewel het hem smartelijk aandeed, omdat dat ook niet ‘hoofsch’ was. En verwonderde hij zich, maar hij was wel blijde om dit ‘aventure’, dat galant beloofde te worden, terwijl rondom hem, wel vreemd ook, meende hij, de hazewind, blijde blaffende, bleef opspringen, en toen sierlijk hoog dravende, met blanke arabesk van rug, vooruit rende en weêr terug.

De jonkvrouw, met Gawein mede, scheen verwonderd, dat haar hond den vreemden ridder zoo bejegende als kende hij hem wel een maand, en scheen heelemaal niet tevreden.

- Mijn hond is u welgezind, o ridder, zeide de jonkvrouw en zij fronste even de brauwen.

- Ik bemin veel de dieren, jonkvrouw, zeide Gawein; zoowel de orsen als de honden, als de vogelen van het woud, en uw schoone hond, die mij verstandig schijnt, aanvoelde dat, zonder waan, zoodra hij mij naderde...

Met dien waren zij beiden een burcht genaderd, die somber grauw zijn massa stapelde tegen den laatsten glans van de avondlucht.

Een hoorn weêrklonk van boven een toren. Een brug viel neêr aan ijzeren kettingen, en Gawein zag vele serianten en pagiën naderen met toortsen over het burchtplein en hij steeg af en hielp de burchtvrouw afstijgen. En toen om zich rond ziende, zag hij, dat alle deze serianten en pagiën vrouwen waren: er was geen enkele man bij, en er was geen ridder, wapenknecht of hellebaardier: dit scheen een burcht door vrouwen bewoond...

Gawein verbaasde zich zeer, maar uit ‘hoofschheid’ zeide hij zijne verbazing niet. En volgde de vrouwe binnen: in een keme-

nade ontdeden hem de meisjes-pagiën van zijne wapenrusting en kleedden hem in bliaut en hozen van wit en blauw sindaal; zij geleidden hem toen tot de zale. Daar was een maal opgediend van tam en venizoen, en clareyt en pigmentwijn werd er door den schenker geschonken, maar de schenker was eene schenkster...Er was muziek op luit en psalterion, en een choor van jonkvrouwen zong zoo schoon ‘als die ingelen in Paradise’ meende Gawein, die den windhond streelde en een pauwekluif gaf: de hond legde zijn schoonen kop op Gaweins knie, zag hem met hazelnoot-bruine oogen verlangend aan en likte hem de hand, zoodat de burchtvrouw riep, fronsend kijkende met booze oogen:

- Hier, hond van de helle, en laat den gast met rust!

- Zooveel toorn scheen Gawein niet ‘hoofsch’ toe van zijne gastvrouw, maar schoon vond hij haar toch. Ja, hij vond haar schooner dan de schoonste vrouwen van wie zoowel Historie als ridderroman vermeldt: hij vond haar schooner dan Helena van Sparta, om wie tien jaren gestreden was, schooner dan Isaulde van Ierland, die Tristan beminde tot beider dood, hij vond haar schooner dan de koninginne Ginevra, de ‘fonteyne aller schoonheden’, de vrouwe van Koning Artur. En toen zij hem na het maal, betooverend blikkend en lachend, geleiden wilde naar het praalbed, dat wachtte den gast, klopte Gaweins hart hevig, voelde hij zich dronken in al zijne zinnen en rees hij op om te nemen der vrouwe hand, die zij hem reikte.

Toen de windhond hevig begon te blaffen.

Hij blafte zoo dat de vrouwe zeer vertoornd werd en beval hem weg te voeren. Blaffende, hevig blaffende, werd het schoone dier weggeleid, maar Gawein was nadenkend geworden.

Het scheen, dat de windhond hem waarschuwde...

En Gawein, zonder iets te doen merken, beloofde zich op zijn hoede te zijn. Hij liet zich dus door de burchtvrouw geleiden in zijn kemenade. ‘Hoofsch’ namen zij afscheid; de meisjes-pagiën ontkleedden Gawein en de ridder strekte ter ruste zich.

Toen Gawein alleen lag in de stilte der nacht, op het praalbed, de najaarswind geheimzinnig zingende aan de ruiten, de najaars-

maan geheimzinnig bleekende door het raam, vond hij zichzelven lang niet ‘hoofsch’! Wat! Hij, Gawein, de ‘allerhoofschte’ der ridders, hij lag hier alleen te rusten, terwijl deze burcht vòl schoone vrouwen was, en de burchtvrouwe zelve wel de allerschoonste! En hij stond op, en besloot niet zoo eenzaam de nacht te doen duren, opdat niet hem zijn mede-ridders zouden bespotten, hem Gawein, van wien de roep ging, dat hij, vroom aan Sente Marië, niet minder vroom aan Vrouwe Venus was. Tot hij aan zijn deur zacht hoorde krabbelen...Waren het de spitse nagelen der burchtvrouwe? Gawein opende geluideloos de deur...Neen, het was niet de burchtvrouw; het was de windhond...

- Welschoone windhond! zeide Gawein liefkoozend; ben je daar? Maar waarom blijf je niet waken voor de deur van je meesteresse, windhond, zoo schoon als ik nooit nog een windhond zag?

De windhond blafte niet in de stilte van de nacht. De windhond was opgestaan op de achterpooten - hij was bijna zoo groot nu als Gawein zelve! - en hij legde zijn voorpooten tegen Gaweins schouders aan. En hij keek Gawein, zacht kreunende slechts, en nauw kwispelend met den schoonen staart, met de hazelnootbruine oogen aan, in Gaweins eigen ontstellende oogen...

Toen herkende Gawein de oogen van zijn broeder Gariët.

- Gariët! verschrikte Gawein, hij, die nimmer verschrikte.

De windhond kwispelde den staart heviger, hij kreunde klagelijker en likte Gawein teederlijk in het gezicht.

- Gariët! riep Gawein. Mijn zoete broeder Gariët! Ben je betooverd?

En hij omhelsde innig den windhond, die hem met de voorpooten innig scheen te omhelzen.

Op dit oogenblik klonk zachte muziek van luit, psalterion en vrouwestemmen. En schoof een breede ronde nis in den wand open als door tooverij...

De windhond, plots, was verdwenen. Was hij, angstig, onder of achter het bed gekropen, het praalbed, op welks hoeken vier, op het verhemelte, vier gouden engelen begonnen, zeker met

tooverij, mede te zingen en te steken de bazuinen?

Gawein, vol verbazing, was in het bed neêrgezonken. De kamer donkerde. En voor zich zag Gawein den Venusberg als een vizioen van schoonste verleidingen, en Venus zelve geleek op de burchtvrouwe en om haar heen waren de vizioenen der antieke schoonheden en liefde: Bacchanten en nymfen; er blauwde een stier op, die Europa bereed, en Leda omhelsde de goddelijke zwaan...

En Gawein, die dacht aan den windhond, lace, zijn betooverden broeder Gariët, zag hijgende, kloppende zijn hart naar zijn keel, Vrouwe Venus de parelen armen strekken uit naar hem, terwijl reie en ronde zich slingerde om haar en ontslingerde...

Maar Gawein, die dacht aan den windhond, verroerde zich niet: hij staarde slechts en eindelijk vouwde hij de handen vroom en bad:

- Sente Marië, Moeder van Gode van Hemelrike...

Met eenen klonk van buiten een zware klok, die luidde een torenwachter. Er sloegen twaalf slagen dreunende, daverende de een na den ander over den burcht, in de nacht. Bij iederen slag zag Gawein vervalen het eerst zoo lichte vizioen van den Venusberg...

Bij den laatsten slag was er als een helsch gekerm vóor Gawein: alles donkerde; buiten, zichtbaar door de ruiten, steeg een door plotsen storm gezweepte Sabbath-horde door de wolken heen, die de maan doorzwierde.

- Gawein! Gawein! hoorde Gawein zich roepen en hij herkende de stem.

Het was zijn broeder Gariët. Onttooverd stond Gariët voor Gawein: een schoone, blonde, sterke knaap, een jeugdige ridder, maar die te veel, als zelve Gawein, Vrouwe Venus vroom was.

- Gawein! riep Gariët. Ik ben onttooverd! Kom! Haasten wij ons weg! Zadelen wij Gringolette! Vluchten wij op je paard van hier! Ik weet den weg naar de stallen!

Gawein greep zijn wapenrusting. Gariët sleepte hem meê.

- Mijne gezellen, riep Gawein; zullen mij bespotten, dat ik eenzaam bleef in een burcht vol vrouwen, maar onttooverd heb ik Gariët...!

Buiten raasde een hevige storm. Demonische schimmen doorzwiepten het zwerk. Gawein, dien Gariët om den rug hield omklampt, draafde langs den bleeken, bijna onzienbaren weg het foreest door...

Verklaring van eenige Midden-Nederlandsche woorden

foreest woud
feloen schurk
palafroet hakkenei, paard
jochant een edelsteen, vaak voorkomend in de Midden-Nederlandsche ridderverhalen
lioen leeuw
dangier gevaar
ors paard
seriant dienaar
bliaut buis
sindaal zijde
tam en venizoen rundvleesch en wild
clareyt roode wijn

Dionysia

Het was de maand Poseideon, nauwelijks enkele maanden nadat het edele vriendenpaar, Harmodios en Aristogeiton, den tyran hadden vermoord, den Peisistratide Hipparchos en sedert jaren niet, de jaren van tyrannie, had de daging der Dionysia - het landelijke winterfeest van Dionysos - zulk een vreugde verwekt buiten Athene, in woud en op weide en bij wingerd! In ieder dorp waren de boeren en herders, de boerinnen en de herderinnen, àlle de kinderen reeds vroeg op de been. Ja, het scheen, de helle hanen kraaiden dezen eersten dag der feesten vroeger dan anders, de luie winterzon was nieuwsgierig en dook vroeger dan anders boven de glooiend geheuvelde kimmen uit der Attische velden, waar de winterrijp nog glinsterde. Want Dionysos, gevierd werd hij en gefeest in winter en lente, in zomer en herfst, in de steden en buiten de steden; ieder seizoen gedacht hem: zijne vruchtbaarheid en zijne rijpheid; de druivetros aan den wingerd zwellende en, gezwollen, de pluk of de persing daarna onder de dansende voeten of de latere proeving der zoete most, die niemand bang was ambrosia te noemen of de opening der vaten vol nieuwen wijn als de slaven, vrij, gelijk aan hun meesters waren.

Nu waren het de Kleine Dionysia, maar niet klein omdat minder luidruchtig en vroolijk deze landelijke feesten waren dan de latere Groote, in de stad! Nu waren het de feesten van Dionysos' Vruchtbaarheid en het was maar beter, meenden lachend de Atheners, die kijken kwamen, dat die gevierd werden door de boeren en buitenlui: het was wel heel rustiek en het was wel heel obsceen, maar buiten, langs wegen en velden, kon de Athener

meer dulden dan over de straten en op de agora zijner stad. Dus kwamen ook de stedelingen in zwermen aan, op wagentjes en te paard en het waren optochten, die schreeuwende, juichende, plagende elkander kruisten over de nauwe wegen...

* * *

Langs den Kefissos joelen en juichen de dorpelingen onder de fijn hunne twijgen teekenende olijveboomen, de stammen kronkel en knoestig. Het is nog winter, maar de Vruchtbaarheid trilt al in den schoot van heilige Moeder Aarde. En om het altaar van den god Dionysos rijt de menigte den ommegang en galmt er den dithyrambos, die bezingt Dionysos' geboorte.

Wie bevroedt, dat dit lied de latere Tragedie voorbereidt?

Dan formeert zich de vroolijke optocht. De jonge mannen voorop. Zij dragen nog de brutale symbolen der levenwekkende machten: zij zijn de brallende falloforen; zij torsen de komische obsceniteiten. De meisjes, die volgen, op de kopjes hare korven, waarin de offerkoeken, kijken er heen en lachen: het is hier buiten, het is hier in de naakte Natuur, het is hier in de velden van Pan den bokspoot: niemand zal zich schamen voor wat de jonge mannen, komiesch en obsceen, zoo hoog mogelijk in de lucht hier verheffen: de god Dionysos, de schaamteloos blijde, wil het zoo.

- Lampito, zijn je offerkoeken wel met bloem van meel overstrooid?
- Ja moeder, wees zeker daar van! roept uit den stoet Lampito terug.
- Draag ik mijn korf recht op mijn hoofd, zeg Nomaia?
- Een beetje naar links, Bombyka!

Want de korf moet sierlijk worden gedragen. Al is het boersch, het is toch een optocht.

De optocht gaat zingende het dorp door. Van de platte daken der huisjes kijken de moeders en de oude besjes staan er héél vooraan. Val maar niet van het dak, grootmoedertje! Maar de mannen, de vaders, zij volgen den stoet en zij zingen, niet anders dan in de komedie van Aristofanes de vroolijke boer Diteopolis doet. Zij

zingen de hymne aan den god Dionysos en aan zijn genooten:

- O Fales, o jij Priapos, o jij blijde makker van Dionysos!
- O jij Fales, zijn altijd zatte tafelgenoot! O jij dronkenlap! O jij drinkebroêr!
- O jij nachtbraker, o jij lichtmis, o jij meisjeslooper! Jij jongensgek!
- Wijs mij den weg naar de grotten van de Attische bergen!!
- Dat ik mijn meisje er meê voer, of ze wil of niet!
- O jij Fales!
- Schaam je je niet, oude Bias, zoo dartel nog meê te zingen? roepen van de daken de besjes.
- Ha, ha, hij zingt maar, moedertje, maar als het op dànsen aankomt!
- Dan dans ik nog meê, dan dans ik nog meê! roept oude Bias en huppelt tusschen de andere mannen, oud van jaren als hij en zij huppelen allen meê en ook de besjes op de daken huppelen.

En zij zingen voor de vuist hunne liedjes, oude boeren en jonge boeren, oude herders en jonge herders; wel, er is wel eens een grondeigenaar bij, die heeft drie koeien en een kudde schapen en die doet wel blij meê met zijn boeren en herders. Zal hij alleen thuis zitten en de voorname doen?! En zij zingen zoo maar voor de vuist. Er zweeft een blij rythme in de lucht en wie het hoort, die pakt het wel en de melodie hebben de vogels geleerd of de beekjes die naar den Kefissos murmelen. En wie weet er nu onder die pretmakers, met hun luchtigen, boerschen scherts, dat hun Bacchiesch refrein de latere Komedie voorbereidt?! Wie weet er van, wie weet er van! Niemand is voor hun boersche satyre veilig! Geen hinkepoot, geen stotteraar, geen zwangere vrouw, geen magere haan, geen nijdige hofhond of wegstuivende kippen, kalkoenen en ganzen en die stedelingen evenmin, die daar in hun wagentjes zijn komen kijken en die met de mooie meisjes zijn van de stad gekomen en die doen hier zoo vreemd met heur geblankette snoetjes en de punthoeden van riet en rijs, gestoken op het gesluierde haar en zij moeten het allen ontgelden, als de optocht voorbij komt. Het is kwinkslag en kwinkslag weêr, het is spot en

luchtige schimp over en weêr en of het nu zijn de mooie, steedsche meisjes-van-pleizier, of het vederen stuivend gevogelte, de booze bassert aan zijn ketting, de belachelijke kraaiert op zijn mesthoop, dikke buik, brabbelaar of pootje-hink, niemand mag schimp of spot euvel duiden: de god Dionysos van het Attische boersche buiten wil het zoo en niet anders!

Maar daar komen de karren aan! Het zijn al de karren der wijnbouwers, door ezelen en muilezelen getrokken en met al de knechten en meiden en zij zingen en schreeuwen en plagen elkander, maar zij drinken vooral: door het dorp houden zij op langs ieder huis, buiten het dorp bij iedere hoeve en uit de vaten worden de aarden amforen gevuld en uit de aarden kruiken stroomt de zaligende wijn in de aarden bekers.

En zij besmeuren elkander met droesem van wijn de aangezichten tot levende maskers; zoo dansen zij op de wagens en om de wagens en wie er het beste zingen kan en dansen en mimeeren daarbij, die stellen-voor ten bate der dicht dringende dorpelingen de lotgevallen van den god Dionysos; er zijn er zoo vele en de vermakelijkste kiezen zij, de ondeugendste, die, waarbij de oude boeren in den optocht buikeschudden en de besjes op de daken, handen in de heupen, schaterlachen, terwijl de jonge boeren het een gelegenheid vinden de jonge boerinnetjes in de dringende menigte van heel dichtbij te bestoken! Tot een andere kar hobbelend aankomt en het zijn allen, de koppen klimop-omwonden, jonge herders, die vieren het vriendenpaar, de bevrijders, Harmodios en Aristogeiton, en zij zingen luide:

- Heil Aristogeiton, o bruine jongen, die ons bevrijdde!
- Heil, o Harmodios, blonde jongen, die ons bevrijdde!
- Van de tyrannen en hun tyrannie!

Dat gaat vroolijk voorbij en overal roepen zij heil toe den edelen vrienden, die met hun beider leven de vrijheid voor Athene en Attika hebben verworven.

Van de wagens gestegen, loopen zij in horden rond. De droesem, over de tronies gesmeurd, heeft hen onherkenbaar gemaakt, die van het eene dorp voor die van het andere. En daarom plagen

zij ongestraft waar te plagen valt: de oude boer Battos, die het houdt met Kalethis, zijn jonge meid; Gorgô, de oude boerin, die het houdt met haar jongen knecht Kratidos, o wat krijgen die er van langs en ook de beesten worden bespot; Kissaitha, de geit; de ram Konaros; Kineda, het schaap; de stier Bukaios en de koe Kymaitha en het schijnt, dat de arme dieren begrijpen: zoowel der dieren als der menschen schandalig kroniekje wordt in de populairste termen gelicht en gelucht aan venster of deur of toegeschreeuwd naar het dak en Battos glimlacht ter zijde fier, maar Gorgô wordt woedend en schreeuwt, dat het niet waar is, terwijl Kymaitha de koe, wie wordt verweten, dat zij heur melk met water lengt, het eensklaps op een klagelijk loeien zet bij wijze van tegenspraak en Bukaios, de stier, wien verweten wordt, dat hij wel op een os lijkt den laatsten tijd, beschaamd afdruipt, verder de eenzamere, van rijp glinsterende winterwei in...

Maar Eumedes, de mooie herdersjongen, is met zijn fluit een beetje ter zij gegaan. De ‘pompeia’ - dat is deze over-en-weêrsche scheld- en schimppartij, waar niemand eigenlijk boos om worden mag, o jij oude Gorgô! - beantwoordt niet aan Eumedes' stemming. Eumedes is heel erg verliefd, is ziek van liefde, is verliefd op blonde Melixô, het dochtertje van den rijken wingerdbezitter Sykidas en hij weet wel, zij is geen wijn voor zijn kroes, maar hij waagt het toch te zingen, onder haar raam, nu hij ziet, dat zij zich verlaat heeft en hare zuster haar daar, in de kamer, om het heerlijke haar de linten spant. En hij zingt dus, hij zingt de ‘Komos’, zijn liefdeslied der Dionysia, maar de ‘Komos’ is ook het algemeene gezang, de dorpsstraat langs, in elkander de hand houdende, lange slingering van mannen en vrouwen en kinderen, die telkens met Evoë, Evoë! hun zang onderbreken en de andere herdersjongens zoeken Eumedes en vinden hem onder het raam van de koningin van zijn hart en zij sleepen hem meê in den dollen slier, opdat hij geneze in vroolijkheid.

* * *

En wie, o wie vermoedt er onder al die jolige pretmakers, met

hun luchtigen, boerschen scherts, dat hun dithyrambos en Bacchiesch refrein de latere Tragedie, de latere Komedie voor bereidt?!

Want wat der menschen is, komt uit der goden hand, langs onzichtbaar voortglijdende lijnen van verborgenste geleidelijkheid en niemand onder hen weet wat de zang, dien hij zingt en het woord, dat hij zegt, kan doen bloeien en weligen in de toekomst der eeuwen...

* * *

Zoo is het landelijke feest in de maand Poseideon. Het is niet het steedsche feest, in Athene gevierd in de latere maanden Gamelion en Anthesterion, als overal de viooltjes bloeien en als de boeren en buitenlui kijken gaan naar de prachtige optochten in de stad met den dichten drom der statige kaneforen: de Atheensche maagden, die de goudgevlochtene korven dragen, tusschen de schuimende, gouden wijnvaten, getorst door als Bacchanten, Saters, Faunen, Silenen verkleede vierders en feeststers van Dionysos' feest. Maar ook de rustieke eenvoud is welgevallig den god der vreugde, als hij die hoog uit Olympos, blijde en schaterend zijn goudenen lach, aanschouwt, gelegerd hij ter zijde van haar, wie hij de smart om Theseus ontnam, die haar verliet: zijn bruid, de starrengekroonde Ariadne!

De standjeszoeker

Het was met Karel van den Borgh Vermeylen een raar psychologiesch geval. Stel je voor, een nu niet zoo heel erg pootig heer, eerder slank, tenger en fijn, wat zenuwachtig somtijds doortrild van de tremoren eener toch niet meer dan gewone nevroze, maar met den agressieven blik van twee felle, hoewel lichtblauwe oogen in een blonden, beenigen doodskop. Een niet slechte zoon voor zijn oude moeder, bij wie hij woonde, juist gepromoveerd meester-in-de-rechten en zoekende naar een baantje, dat niets gek was, want de vereischte capaciteiten waren er en volstrekt niet behept met zwaar wegende ondeugden of andere hinderlijke eigenschappen. Kortom, een dier schijnbaar absoluut banale menschen, zooals wij er bij honderden op onzen levensweg tegen komen en waarom wij verheugd zijn, want hoe vermoeiend zoû het ons zijn als alle die honderden origineele types waren, waard te bestudeeren of psychologiesch doorpeild te worden! Nu kruisen zij zonder veel belang onze wegen; wij drukken hunne handen met meer of minder enthoeziasme, wisselen beleefde of kortaffe woorden, nemen hartelijk afscheid, vergeten weêr die ontmoetingen...

Wàs Karel van den Borgh Vermeylen echter wel een dergelijke banale mensch? Ik zeide, dat hij het schijnbaar was; in werkelijkheid was hij het niet. Want Karel had zijn manie en een wel vreemde manie als wij in aanmerking nemen, dat hij - ik herhaal het - nu niet zoo heel erg pootig was. Zijn physieke kracht was inderdaad niet meer dan heel gewoon. En toch had hij de manie...standjes te zoeken, iets, dat ik niet geheel en al begrijp, omdat ik

steeds had gedacht, dat standjeszoekers boksen konden of minstens breede schoenzolen hadden om hunne slachtoffers op de teenen te trappen. Karel van den Borgh Vermeylen bokste nog niet en vertoonde een heel banale breedte van schoenzool. Maar langzamerhand was onbedwingbaar bij hem de behoefte om standjes te zoeken opgekomen. In zijn school- en knapejaren bestond die behoefte - hier ben ik zeker van - nog slechts in embryonalen toestand en zeer onderdrukt, in onderbewusten angst, als hij toèn moet geweest zijn om van sterke jongens op zijn gezicht te krijgen. Hij moet zich in die jaren van levensbegin met bewonderenswaardige kracht bedwongen en wel eens bitter geleden hebben in zijn smachtende kinderziel. Mijne onderzoekingen hebben geleid tot de wetenschap, dat hij in zijn studententijd wel eens standjes had als hij te veel geborreld had, maar niet bepaald, vooral nuchter niet, die standjes zòcht. Als hij deed, toen hij gepromoveerd was, hoewel zijn promotie, naar ik geloof, niet direct invloed had op de vrijere ontplooiïng zijner tragische, tevens raadselachtige manie. Nu als baantje-zoekende mensch getreden in het strijdperk des Haagschen levens, wies hem de manie boven zijn bol, werd een niet meer te bedwingen hartstocht en zòcht hij standjes, zocht hij ze met wellust.

Niet iederen dag, vooral niet in den beginne. Het was begonnen dien morgen, dat hij op een druk uur hing aan een lus van lijn A: zijn moeder woonde in het Statenkwartier. Achter hem hing aan een andere lus een klein, dikbuikig, kortademig heertje en zoo stonden zij beiden in de volgepropte tram, gerezigneerd heen en weêr te schuddelen.

Plotseling was de behoefte onweêrhoudbaar, dol wolkte het op naar Karel's brein en agressief wendde hij zich om en riep:

- Meneer, ik verzoek u nièt met uw buik tegen me te douwen!

Toen hij zag, dat de buik van het kortademige heertje op zùlk een afstand van zijn eigene achtersilhouet was verwijderd, dat geen fyziek conflict mogelijk was, wat de beide lushangers ook schommelen mochten.

- Maar meneer! gaapte ébahi het heertje. Ik douw heelemaal niet!

- Dat doet u wèl! nijdigde tegen beter weten in Karel van den Borgh Vermeylen met zijn felle, hoewel lichtblauwe oogen razend rollende...

Het heertje, klaarblijkelijk zeer pacifistiesch, haalde schouders en wenkbrauwen op, zag met een ei-rond gezicht langs de strak ge-amuzeerde tram-expressie's, vond weinig steun in de hem omringende humaniteit en bepaalde zich toen met dik handje aan de lus te wisselen en zijn ge-incrimineerd, proëminent lichaamsdeel zoo bescheiden mogelijk voor te doen.

Bij de eerste halte steeg Karel fier uit met nog een wreed azuren, dreigenden blik naar het stil in zich wel verontwaardigd, ontroerde, wenkbrauw-opgetrokkene, eirond-gelatige heertje. En dacht op straat:

- De vent heeft niets terug gezegd! Maar al hàd hij wat terug gezegd...ik moest een standje met hem zoeken! Zijn buik en zijn adem crispeerden mij...en ik heb me gelucht!

Met een innig gevoel van geluk en voldoening vervolgde Karel zijn weg. De zon straalde, hij vond het leven waard geleefd te worden. Er jubelde iets in zijn ziel, dat altijd gezwegen had. Hij glimlachte nu zoet tevreden de voorbijgangers toe. Er effende zich iets zaligs in zijn gemoed. Ware hij een bedelaar tegengekomen, hij had hem zeker een dubbeltje gegeven.

Hij kwam geen bedelaar tegen maar zijn stille extaze duurde dagen. Hij vond dezer dagen zijn baantje. Allen, die deze week met hem te doen hadden, vonden hem een innemend jongmensch, een goede zoon, een knappe meester-in-de-rechten, een jongen, die carrière zoû maken en aan trouwen moest denken. Hij zelve ook smachtte er naar verliefd te worden; hij was het eigenlijk nooit geweest, meende hij plots. Hij had alle jonge meisjes, alle vrouwen, de heele wereld nu willen omhelzen. En gek, werkelijk, was hij heelemaal niet en dit was het wonderbare van dit rare psychologische geval.

Toen troebelde het in hem na. Na het geluk van het eerste standje, smachtte het in hem naar het tweede. Dit schijnt met allen wellust zoo te zijn: één keer voldoet niet voor het leven. De wel-

lusteling eischt de herhaling. Karel Van den Borgh Vermeylen was een wellusteling, werd het vooral in het standjes-zoeken. Maar dien tweeden keer, toen hij in de Veenestraat dwars iemand tegen het lijf liep en daarbij begon op te spelen, dat die meneer niet rechts hield, kreeg hij bijna een klap in zijn gezicht. De klap verbeeldde hij zich gekregen te hebben en deed hem pijn, fyziek en moreel, maar het zaligde in hem na. Dit was nu een echt standje, want de vent reageerde er op. Publiek zamelde rondom. Slagersjongens, op fietsen wiebelend, riepen pittoreske, suggestieve dingen. Karel zocht zenuwachtig naar een visitekaartje, dat hij niet in zijn portefeuille vond, sprak van getuigen-zenden, liep toen azuur flonkerend van blik haastig door vóór de agent-van-politie aanbengelde in het verschiet.

Hij bedacht alleen, dat hij niet goed schermde en wel kans had in den vervolge een duel op te loopen. Meerdere duels. Hij vond duels intens vervelend en zoû ze vermijden als het mogelijk was: trouwens, Nederlanders duelleeren zelden. Maar wel besloot hij boksen bij Toepoel te leeren.

Toepoel vond, dat Karel aanleg had. Na eenige lessen was Karel in staat, enkele wetenschappelijke, klassieke stooten toe te brengen in de bokszaal. Maar twijfelde of hij, om zijn tremoren, die zelfde stooten wel te rechtertijd op straat, in schouwburg, in trein of in tram of waar ook in staat zoû zijn toe te passen. Toch was hij zoo levensblij om zijn tweede standje, dat hij niet naliet zijn derde, vierde en vijfde te zoeken. Die vreemde Karel! Dagen bleef hij de rustigste staatsburger en meester-in-de-rechten van Nederland. Dan, plotseling weêr, drong hem de manie van zijn wellust. Bij zijn hemdenmaker smeet hij het dozijn bestelde hemden razend in het gezicht van den winkelier, hoewel de hemden slechts die fout hadden, die op maat gemaakte hemden altijd hebben: zij waren te nauw. Hoewel hij het vermeed - hij was geen ploert evenmin als hij gek was - met vrouwen standjes te zoeken, was een dikke, Scheveningsche vischvrouw - een brave moeder van twaalf kinderen - hem eenmaal in het Noordeinde te bar, omdat zij haar waar uitriep op een diapason, dat Karels tremoren van streek

bracht. Hij begon de vischvrouw uit te schelden maar dolf het onderspit, hoewel hij geen duel opliep: de vischvrouw schold harder dan hij. Hij was niet geheel en al voldaan: een vischvrouw blijft toch een vrouw en Karel, die de vrouwen vereerde en aan trouwen dacht, beloofde zich nooit meer met vrouwen standjes te zoeken, zelfs niet met Scheveningsche vischvrouwen. Alleen met kerels. En oefende zich bij Toepoel.

Van die korte, hevige standjes lekte weinig uit, omdat hij zelve er niet over sprak. Over zijne wellusten zwijgt men zelve, zelfs al viert men ze bot op de rolloxen van het trottoir. En zoo een standje op Noordeinde of in Spuistraat, als het bij toeval niet door een bekende aanschouwd werd, zoo een woordenwisseling in tram of theater, zoo een driftig gebaar komt niet altijd in de courant. Wij leven in te bewogen tijd vol interessanter nieuws en er is papiernood. Werkelijk, heel bekend werden de standjes van Karel van den Borgh Vermeylen niet. Nauwelijks wisten zijn vrienden in de Witte, dat hij wel eens driftig kon worden. En met zijn vrienden zocht hij geen standjes: hij zocht ze alleen met den fataal toevalligen voorbijganger op levensweg op Noordeinde of in Spuistraat. O hoe verademde hij als hij met dien noodlotteling een standje, een klein, kort, heftig ziedend standje gehad had. ‘Gek!’ riepen zij hem wel eens na, maar hij wist heel goed, dat hij niet gek was. En om ‘gek!’ zoû hij niet duelleeren en zelfs niet uitstooten één enkelen, wetenschappelijk klassieken boksstoot.

Na het standje was hij dan weêr weken rustig. In de lente ging hij er na in de Boschjes den nachtegaal hooren slaan. Wie daar liepen dachten dat het om iets anders was, maar het was om den nachtegaal. Met den nachtegaal gevoelde Karel zich zielsgelukkig.

In eene dier zielsgelukkige stemmingen raakte Karel verliefd en verloofd. Hij was een goede zoon, hij achtte de vrouw héél hoog, hij vergaf zich nooit dat eene geval met de vischvrouw en hij was een charmante verliefde-verloofde. Hij was overtuigd, dat hij ook nooit met zijn aanstaande één standje zoû hebben. Zij was beeldschoon, blond, slank en tenger. Zij geleek op Karel, in het mooie. Als zij tennisde, geleek zij een engel, die luchtig met hemelbollen

in het ruim wierp. Zij hanteerde haar racket met mathematische gratie. Van haar oranje jumper gloorde een gulden afschijn op tegen de lijn harer ronde meisjes-wang en het koppig vierkante kinnetje. Karel was smoorlijk op haar en wilde gauw trouwen al stond de tijd in het teeken der duurte.

Hij had het echter niet tragischer kunnen treffen. Was Karel zich bewùst standjes te zoeken uit een hem noodige, geheime, maar in het publiek zich uitlevende passie, zijn aanstaande, die Lucie heette en een blonde engel was in oranje jumper, had, zich hier niet bewust van, dezelfde passie. Of zij verliefd was op Karel als hij op haar, weet ik niet, maar een zusterziel was zij hem zeker. Zij voedde, in verschillende schakeering, zijn zelfden hartstocht. Ik kan niet zeggen: zij hield van standjes zoeken. Neen, dat zoû te grof zijn gezegd. Lucie hield er van het niet eens te zijn - in het algemeen - en in het bijzonder niet met Karel. Op eens, tot zijn schrik, bemerkte hij, dat zij het nooit eens met hem was geweest, na dien eenen keer toen zij ja had gezegd. Niet over het huis, dat zij huren zouden, niet over de meubels, die zij kochten, in één woord, niet over iets. Het was maar genoeg, dat Karel iets voorstelde, of Lucie keurde het af. Dit was wel heel noodlottig voor Karels tremoren, en het einde er van was, dat Karel, die de vrouw zoo hoog stelde en het vischvrouw-geval nog steeds diep in zich betreurde...een hoogloopend standje kreeg met Lucie, zonder dat hij het zocht. Het liep over het behangselpapier in hunne aanstaande slaapkamer, maar hoe weinig ook zoo iets is voor God en de menschheid, het standje er om tusschen Karel en Lucie was beslissend. Karels azuren oogen bliksemden zoo fel in zijn beenigen doodskop, dat Lucie bang werd en het engagement afraakte.

Karel was radeloos, maar troostte zich toen met een standje te zoeken. Hij deed dit in Brussel, waarheen hij in radeloosheid gevlucht was. Hij liep een blauw oog op van den meneer, die naast hem in een café zat koffie te drinken maar voelde zich er na weemoedig, opgelucht en tevreden. En de gedachte kwam bij hem op, dat hij beter deed, èn om zijn zielsverdriet èn om zijn manie, in het buitenland, baantjesloos, te verblijven. Sedert zoekt hij stand-

jes in Parijs, Londen, New York: hij stak er den Oceaan voor over. Hij liep slechts één duel op; de tegenstander koos pistool en beiden schoten mis. In Amerika verschillende bokspartijen. Zijn slachtoffers ranselden Karel soms bont en blauw, maar dat scheen Karel niet te kunnen schelen. Na het standje werd hij weêr de gelijkmoedigste, beminnelijkste aller mannen, wier engagement afraakten.

Dan zoekt hij weêr, na enkele weken, een standje en hoe heviger dit is, hoe tevredener Karel zich gevoelt.

Een dokter, met wien ik over dit rare, psychologische geval sprak, sprak van ‘sadisme’, maar dit is een groot woord, geloof ik, dat ik hier niet voor mijn rekening neem. Ik oordeel zachter over mijn medemensch. En geloof eigenlijk, dat wij allen, als wij met maat en takt nu en dan eens een standje zochten, ons daarna bevrijd zouden gevoelen van die zekere psychiesche beslommeringen en beletselen, die ons den fyzieken adem benemen. Maar niet vergeten moeten, zoo niet onze schermlessen door te zetten, toch nu en dan bij Toepoel een vuist uit te stooten om weerbaar te zijn bij ons standje.

Zouden wij daarom sadisten zijn? Groote woorden, groote woorden!

De kunst te leven

- Het leven is niet kort. Elk leven is bijna lang genoeg voor wie het leeft. Maar de dagen zijn te kort en de uren te weinig, ten minste voor onze moderne levens en daar ligt de moeilijkheid.

Aan het einde van het dinertje, zoo tusschen de rook der Batschary's en het aroom der likeuren, vielen de twee, drie zinnetjes als een laatdunkend orakel van Eelcoo's cigaretloozen mond. En als altijd troffen zij de aandacht zijner gasten - twee mooie vrouwen en drie jongemannen: Eelcoo gaf nooit dinertjes aan meer dan zes en hij moest zichzelven wel mede tellen als gastheer.

- Onze moderne levens zijn dan ook idioot druk, riep mevrouw de Steur Willenbroeck van Weylen overmoedig met haar een beetje harde stem, waaraan zij zulk een accent gaf omdat zij een snorretje had en even een mannelijk lijntje wel aardig vond: zij was even veertig en decolleteerde haar breeden rug tusschen twee snoertjes kralen.

- Maar als de natuur nu eenmaal de etmalen in zooveel uren van licht en donker verdeeld heeft, kan dat toch niet anders dan goèd zijn, meende Vosch, het jonge zenuw-doktertje, al in de mode maar zonder nieuwe methode, en nog niet heelemaal ge-accapareerd door zijn nervenpraktijk.

- Wat de natuur heeft ingesteld, is dan ook altijd geniaal, maar meen jij, dat de goden het goed vinden, zooals wij leven? vroeg Eelcoo venijnig.

- Wij behoorden heel anders te leven, dat is zeker! beaâmde Jan Brender, schilder-schrijver en altijd in intense bewondering voor Eelcoo. Maar toch, Eelcoo, zooals jij je leven hebt ingericht, dat is volgens een levenskùnst!

- Waar Eelcoo nóoit, geloof ik, aan denkt! schaterde zoo goedig-lief de freule Ter Meyse - Fietje, als zij genoemd werd -; zoo een dot van een natuurlijk sportkind: ‘sport’, dat noemde ze hangen achter aan de motorfiets van Van Prell, haar huzaar, met wien ze ge-engageerd was en die naast haar zat, een frisch officiertje met een gezelligen lach om zijn steil geknipte jongenssnor.

...Zie zoo, nu geloof ik, dat ik er ben. De elegante eetkamer van Eelcoo - zijn familienaam is een bekende Haagsche - beschrijf ik u niet. Het is in de blauwe paradijswalmpjes niet te onderscheiden of die eetkamer oud-Hollandsch authentiek echt is of Queen Ann.

Om Eelcoo's een beetje hooghartige onverschilligheid zich rigoureuselijk aan één stijl te houden zoû het wel mogelijk zijn, dat zijn eetkamer een combinatie van beiden is. Er schemert wel wat oud goudleêr door den walm heen en tegen dat goudleêr waast de dikke snoekkop van Willem, den knecht, die altijd heel correct doet of hij niet hoort, maar toch heel nieuwsgierig is en altijd denkt, als hij poogt te beluisteren:

- Waar hebben m'n fijne lui het toch, in Gods naam, weêr over!

Ik herhaal, dat ik geloof, dat ik er ben. Ik moest vijf gasten hebben rondom Eelcoo, die dat dinertje gaf in zijn bachelorhome en ik heb:

Mevrouw de Steur Willenbroeck van Weylen, overmoedig, harde stem, snorretje, mannelijke lijn, even veertig en een breed stuk rug bloot. Je ziet haar.

Vosch, zenuwdoktertje in-de-mode; hij probeert Eelcoo van zijn stille neurasthenie te genezen, die voor iedereen een geheim is maar twijfelt of hij ooit...

Jan Brender, die meer Eelcoo bewondert dan schildert of schrijft; ik voeg er bij een goeie, brave jongen, die gaarne een snob woû zijn.

Fietje en Van Prell, gezond jong, frisch paartje, beiden ongecompliceerd om jaloersch van te worden, een stram officiertje en een blond, roze meisje.

En Eelcoo. Eelcoo zelve is niet heel jong meer. Hij is ouder dan

mevrouw de Steur, die hij om lange relatie Caro noemt of ook wel Carolina. Hij is mager, maar wie hij sympathiek is, noemen hem slank. Zijn smoking en vest zijn ditmaal zoo eenvoudig, dat er niets van te zeggen is, maar die eenvoud is Jan Brender een onoplosbaar probleem. Jan probeert Eelcoo wel eens na te doen, maar wordt dan geregeld wanhopig, want juist als Jan smalle punt-revers heeft ge-adopteerd naar Eelcoo's laatste voorbeeld, draagt Eelcoo den volgenden dag weêr revers met breed ronde bocht. Dat is niet bij te houden, of zelfs niet te doorgronden. En de eenvoud van dezen smoking is heelemaal niet na te volgen. Want er zijn geen borstplooien in en het ding, dat loshangt, zit toch Eelcoo om zijn middel gegoten: hoe kàn dat?

Jan Brender is heel ge-intrigeerd maar zal nooit het geheim van dien smoking vragen; hij zal alleen bewonderen luid-op of in stilte. Hij is een brave jongen, want het lukt hem toch nooit een snob te zijn.

Maar ik had het over Eelcoo. Eelcoo dan is beroemd om zijn levenskunst. Dat is zoo gekomen tot Eelcoo's eigene stomme verbazing, want uiten zal hij die niet, of ja, toch wel; hij heeft eens zich luid-op verbaasd om zijn reputatie, maar toen dachten ze, dat het een pose was. Eelcoo heeft nooit wat anders gedaan dan wat verzen geschreven en één roman, die geprezen werd door vele oudere en jongere, zoo niet de allerjongste critici van Neêrlands belletrie.

Eelcoo heeft verder wat gereisd in oude en nieuwe werelden. Hij heeft ontzettend veel smaak en vreeselijk weinig geld. Zijn ouders wilden hem in de diplomatie hebben, in hun aanbidding meenende, dat Eelcoo's smaak op zoû wegen tegen zijn bescheiden middelen. Eelcoo ging niet in de diplomatie en leefde met zijn vele smaak en weinige geld in het vaderland en over de grenzen. Er was altijd wel iets afs en sierlijks in wat hij deed; zijn verzen hebben aanhoorbaren klank en te raden gevoel, zijn roman heeft lijn, breedte en diepte en niet te veel lengte. Zijn sierlijke huis is te klein; hij stikt er soms in, als hij zijn meid-huishoudster, zwaar geboezemd, tegen komt op de trap. Hij heeft oòk veel behoefte

aan ruimte en lucht, maar als Vosch hem naar Zermatt zendt, beweert hij, dat hij er niet slapen kan.

Eelcoo is geen Adonis, maar hij heeft een fijn geslepen kop, die tevens elegant bleef. Hij is niet sterk maar doet of hij niet lui is en steeds is blijven schermen. Hij kleedt zich - ik meen, dat hij er steeds uitziet of hij zich kleedt en niet alleen maar bedekt - maar sedert zijn kleêrmaker in Londen dood ging, bestelde hij eigenlijk in verzwegen melancholie niets meer en de smoking van vandaag is er een van vier jaren geleden, opgeperst. Jan Brender zoû natuurlijk nooit willen gelooven, dat Eelcoo een smoking draagt van vier jaren her...afgewisseld met een van overmorgen. Maar als Eelcoo iets draagt is het minstens van vandaag en als hij iets zegt, is hij wel eens profeet. Ik meen, dat zijn opinie's, op goed geluk af, wel eens voorspellingen zijn. Aan een dinertje als dit voorspelde hij, enkele jaren her, den wereldoorlog. Aan een ander dinertje, later, Duitschlands nederlaag.

Het is vooral aan een dinertje, dat zijn levenskunst, nu hij ouder wordt, tot zijn recht komt. Hoewel hij weinig drinkt en alleen eet wat hij lekker vindt en dat is niet veel. Hij heeft zijn getrouwen, velen. Zijne vijf gasten wisselen dikwijls. Zij zijn van velerlei schakeering, maar hebben allen een ‘lijntje’ of willen wel een ‘lijntje’ hebben, dat op het zelfde neêrkomt. Lijnlooze, kleurlooze menschen stoot Eelcoo van zich en zoeken ook hem niet. Zoo een frisch, verloofd paartje, hoewel niet interessant, vindt Eelcoo weldadig om naar te zien. Jan Brender wekte zijn sympathie op, omdat hij probeert een snob te zijn en het hem waarachtig altijd mislukt; neen, Jan Brender haalt Eelcoo aan omdat Jan hem bewondert. Hoewel Eelcoo zelve van meening is, dat er niets aan hem, Eelcoo, te bewonderen valt. Dat vinden de anderen wel. Maar, bijvoorbeeld, zoo een dot als dat Fietje doorziet hem niet en meent, dat Eelcoo nooit poseert, dat hij wel eens doet, maar alleen voor de lijn- en kleurloozen. Die hem daarom nooit kunnen uitstaan en die hij daarom minacht. Tusschen Caro en Eelcoo is wel intimiteit geweest, maar dat is al lang voorbij en in gezellige vriendschap gecristallizeerd. Willem, zijn knecht, besteelt Eelcoo

op alle denkbare wijzen, maar bedient hem niet kwaad: geen ‘valet’, die zoo methodisch als hij ooit zijns meesters pantalons in de juiste plooi in de pers wist te leggen.

De gasten zijn gegaan. Eelcoo zit alleen nog wat na te soezen in zijn slaapsalet; hij heeft Willem, het snoekgezicht, gezegd, dat zijn dienst niet van noode meer was. Eelcoo zit met uitgeschopte pumps op den rand van zijn bed droefgeestig te staren naar een zijner groote teenen, die door zijn spiksplinternieuwen zijden sok, voor de eerste maal aan, zich brutaalweg reveleert. Zoo iets is nog niet om je op te hangen, maar wel om te twijfelen aan de deugdzaamheid der hedendaagsche zijden sokken en je eigen levenskunst. Daar zit hij en staart en denkt eigenlijk al aan iets anders dan aan sok en teen. Hij wordt zich bewust - werd het zich reeds meermalen na een dinertje - dat zijn levenskunst, wier orakeltjes zijn vrienden al jaren lang bewonderen, even weinig deugdzaam is als zoo een sok. Want dit moment is er een, dat zich vaak repeteert. Ik schrijf er maar een kort schetsje over, maar het schetsje wemelde bij Eelcoo als after-dinnerstemming al honderd maal om zijn peinzing en staring heen. Het is lamlendig als je het zoo weinig met je vrienden eens bent wat je eigen levenskunst betreft. Het is heel aardig van een beetje geld en niet te veel schulden artistiek te wonen, exquize dinertjes te geven, je te kleeden of je Engelsche tailor nog leeft en zijden sokken het langer uithouden dan één avond. Heel aardig wat verzen te hebben geschreven en een roman, die niet slecht schijnt te zijn, maar al die kunst, litteraire en andere, voert niet tot een leven, dat je voldoet. Daar zit Eelcoo en peinst en staart en is er beroerd aan toe. Hoe willen de goden, dat wij leven...dat Eelcoo leeft? Ze hebben het hem nooit gezegd. Hij weet volstrekt niet waarom de echtelijke drift zijner hoogst gedistingeerde ouders hem deed geboren worden. Dat moet toch een reden hebben voor de goden en God?? Eelcoo komt er niet achter en haalt onbeholpen zijn schouders op. Zeker, zijn meid-huishoudster kookt niet kwaad als zij hare bokkepruik niet op heeft. Zijn dinertje, vooral de visch-timbale, was wel goed; alleen die Melba-perzikjes waren te hôtelachtig, te gewoon

restaurant-genre, zooals je ze overal eet...Met één drupje likeur en dan niet zeggen welke likeur, was het verholpen geweest...Ja, de kunst te leven is een moeilijk ding en hangt soms af van één drupje likeur. Nu ja, het staat charmant als je leven voor de outsiders een aardig lijntje heeft, een arabesk van keurigheid. Maar als ze je, na dat omtrekje te hebben vertoond, dan op den rand van je bed, zelfs in schaduw van mooi Renaissance rood brokaten gordijnen, zagen zitten, wat zouden ze dàn vinden, die lui, die je bewonderen? Als ze eens konden kijken in je, zoo als je daar zit! Zeker, de dagen zijn te kort, maar het leven niet; het leven is lang genoeg. Te lang is het leven, dat je niet weet waarvoor je leeft. Of voor wie je het leeft...Zoû het dat zijn?? Zoû je misschien moeten leven voor een ander...maar die ook al niet weet voor wat zij of hij leeft? In alle gevalle, met je beidjes is het gezelliger. Maar Eelcoo is niet met zijn beidjes, zelfs niet met Caro meer. Jawel, je kan wel wat anders weêr scheppen in je leven met je levenskunst; je kan opium rooken of haschisch; je kan immoreel zijn of wat ook meer; je kan natuurlijk wel wat vinden of uitvinden...Maar het rezultaat blijft het zelfde. Een schrijnende zelfvraag die wroet in je ziel. Een reusachtig vraagteeken, dat maar danst voor je puilende oogen. Natuurlijk, je bent niets in het heelal dan een stofje, dat dwarrelt en vergaat, maar dan ben je toch ook Eelcoo, die verzen en een roman schreef. En nog meer beroemd is om zijn dinertjes en zijn levenskunst. God ja, het is heel knap, met zoo weinig geld.

Maar waarachtig, het is toch niet genoeg om je leven te vullen! Zoû hij een hond nemen, een Barzoï of een Chow?

Maar ze hebben vlooien, honden...Verbeeld je, dat hij nog eens aan een rijke vrouw zoû blijven hangen, dat schatrijke nichtje, bij voorbeeld, van Fietje? O neen, neen...Of een bedelaarsjongen van de straat opnemen, dien eerst in de badinrichting laten poetsen en dan voeden en opvoeden tot nuttig mensch in de maatschappij. Neen, ook dat niet! De heele rommel over boord gooien en...monnik worden, Franciscaner, je baard laten groeien, barvoets loopen in een pij en dwepen met de Fioretti en de vogeltjes

van St. Franciscus...Of...een stevig koord om je nek en aantrekken, je optrekken aan den balk van het baldekijn van je Renaissance-bed? Verbeeld je, dat het naar beneden donderde; die muren zijn zoo prullig tegenwoordig. Dan liever de boot naar Engeland nemen en je keurig, zonder iemand last te geven, overboord laten glijden in de volle, open, lieve, ontvankelijke moeder Zee?

- Ik weet het waarachtig niet! roept Eelcoo, kleedt zich uit, neemt een dubbele dozis veronal en slaapt vrij goed.

Tot onvermurwbaar de volgende morgen weêr aanbreekt en hij Willem in zijn badkamer de kranen hoort openen. Want hoe je levenskunst ook is ingepikt, je begint je dag onveranderlijk eerst met je bad; heusch, probeer het niet anders!!

De hacienda

Ieder, die als jongen wel eens de boeken las van Aimard, weet wat een hacienda is. Zoo een groote landelijke bezitting ergens in Mexico, Texas of Californië. En de dochter van een haciendero, een beeldschoon kind van precies zestien jaren, dat heet Dona Luz of Dona Rosario, wordt dan geschaakt door een bruut van een Apache, - maar een echte - en weêr ongerept als versche sneeuw, door de edelmoedige Comanchen bevrijd; ze trouwt dan met Don Pablo of een anderen Don...

Ik schijn ook mijn hacienda te bezitten. Maar ik bezit haar alleen in den droom. Want sedert ik jong was, droom ik geregeld met intervallen van jaren, die hacienda.

Dat droombezit is iets in mijn leven geworden; onveranderlijk doemt de hacienda in mijn droomen op, hoewel ik zelve er telkens ouder in word.

Den eersten keer, dat ik mijn hacienda droomde, was ik heel jong, zoowat zestien jaren, den leeftijd van Dona Luz en Dona Rosario. Maar ik leek in mijn droom niets op het een beetje eenzelvige, melancholieke jongmensch der Lage Landen, dat ik in werkelijkheid was. Ik was in mijn hacienda een rank lenige, ietwat Spaanschachtige aangetinte jonge hidalgo en ik dresseerde een oerwilden mustang tusschen mijn krachtig knijpende knieën.

Het was een heerlijke droom. Toen ik wakker werd, bleef ik bekoord, roerloos van zalige nawondering, liggen. En zag ik nog duidelijk de hacienda, het ruime, lage, luchtige landhuis en de wijde, groene pampa, waar ik den oerwilden mustang dwong door het manshooge gras. De droom liet mij een zalige lichtheid

achter: het was of ik waarlijk, hoe kort ook maar, dat benijdenswaardige jongmensch - Spaansch-Mexicaansch misschien - was geweest; zoo een heerlijk jeugdige hidalgo, met een zwarten ravenlok onder zijn sombrero uitwaaiende over zijn bevallig blank voorhoofd en met een vlammende sjerp om zijn ranke middel, het korte goudbruin fluweelen buisje om rug en schouders spannende en de saffraangele broek wijd vallende met lederen, recht uitstaande franjes ter zijde, over den karmijnrooden rijlaars.

De droom had nauwelijks - vermoed ik - twee, drie seconden geduurd, want droomkundigen zeggen ons, dat droomen heel kort duren.

Ik vergat den droom nooit heelemaal. Nu en dan, zonder aanleiding, herdacht ik hem weêr, en zag ik mij weêr, op den oerwilden mustang, draven, draven in het rond; het pluimige gras verzwolg ons bijna.

Ik droomde langen tijd niet meer van den mustang. Een paar jaren daarna lag ik in een hangmat met vele kwasten in den tuin van mijn hacienda, die was zeer weelderig van bloeiende catalpaboomen, met groote bloemen en groote bladeren en voor mij stond op een tafel, laag omgehakten boomstam, een reusachtig uit bamboe gevlochten prezenteerblad, dat vol vruchten zich stapelde, maar immense vruchten: manga's, zoo groot als nooit in Indië; perziken als kinderkopjes; reusachtige ananassen, die uitbladerden in een aloë en kammen bananen, indecent om van te schrikken. Mijn hacienda moet ergens in Californië hebben gelegen en ik moet een fruitfarm er bij gehad hebben.

Maar het zaligste van dien droom was het zomerweêr, dat dien morgen mij in mijn hacienda omringde. Nooit en nergens heb ik, waar en wanneer ook, en in welke klimaten, zulk een zalige atmosfeer geademd. Nice of Cannes of Sicilië was niets vergeleken bij die ozonluchtige, even vanille-geurige, kristal-klare, niet wegende maar wiegende, uchtend-vroege vroegzomeratmosfeer, die ik niet alleen met mijn longen ademde maar die door alle poriën heen drong; het was of ik in een bad lag van hemelsche zuurstof, die zeefde als met een etherische douche tusschen de

catalpa-bladeren neêr uit een hoogen, tintelblauwen eindeloos diepen hemel.

Toen ik wakker werd, was het nog nacht; de regen tikkelde tegen de ruiten, maar in de donkere kamer bleef ik liggen, in zaligste verwondering na genieten: ik herinnerde mij niet of ik de wondervruchten gegeten had, maar ik herinnerde mij wel - en nog steeds - het zalige zomerweêr, dat mij in den droom op mijn hacienda begenadigd had; het was weêr geweest niet van deze aarde!

Sedert droomde ik mijn hacienda meerdere malen.

Het was meestal niet meer dan een enkel stemmingsmoment en het was niet altijd duidelijk wat de droom beduidde. Zoo klaar van omlijnde zaligheid als het rijden op den mustang, of het ademen van het paradijszoete zomerweêr was het niet altijd, maar ik zag wel weêr détails, die ik niet de eerste malen had opgemerkt...een palissadeering om den tuin van scherpe bamboestijlen met punten...een kudde prachtige zwarte en witte buffels, die naar stal werd gedreven...en dan de badkamer. De badkamer, die ik tweemaal droomde, was heel bizonder. Zij was aan een stroomende rivier een luchtig opgetrokken, doorzichtig pavillioen van ijle bamboe-speren, nauwelijks vervlochten met matwerk, hier en daar geheel open of beklommen met slingerplanten, die bloeiden als met groote convolvuluskelken maar wat het nu voor equatoriale bloemen waren, weet ik niet. Het water in de rivier was zoo beminnelijk van een rots te vallen en verbreedde zich tot een gerieflijken plas en vervloeide weêr verder over groote steenklompen en het schuimde en het bleef toch hel blauw en doorzichtig. Je baadde je in plas na plas, of boog je rug onder den kletsharden waterval; verderop kon je wel zwemmen een eind de rivier op en terugloopen langs een allerliefst mossig paadje tusschen groote varens en Venushaar, maar dat ook heel groot van vocht groen geloover. Het was een ideale badkamer en zij had vermoedelijk niets gekost; maar de tweede maal, dat ik de badkamer droomde, schuifelde er een kolossale python boven mij, over het ronde traliewerk van bamboe, dat iets als een doorzichtige

welving over de badkamer beurde en werd ik wakker met een schrik en heel koud en voelde mij zeer treurig, dat het niet zoo heerlijk was geweest als den eersten keer, toen met den mustang of toen met het ideale zomerweêr.

Ik was niet alleen op mijn hacienda, misschien was zij zelfs niet eens de mijne. Dit is zelfs zeer waarschijnlijk; ik voelde mij er toch steeds als een tijdelijk verblijvende gast maar ook weêr geheel en al ‘thuis’. Er waren om mij steeds verschillende, lieve, mooie gezichten, die ik steeds herkende als de gelaten van sympathieke medemenschen, mannen en vrouwen. Behalve de python herinner ik mij niets onaangenaams van de hacienda en misschien had die groote slang, hadde ik blijven baden, zonder zoo dom te schrikken en wakker te worden, mij niet eens willen belagen en behoorde zij alleen maar decoratief tot het een weinig excentriek exotische landschap. Want gewoon was het er niet: het was er wel een bizondere hacienda; of men er de moderne landbouwkundige methoden toepaste, heb ik nooit geweten; ook niet of de mais- en korenvelden er met Guyano werden besproeid. Ik geloof wel, dat er veefokkerij bij was maar dat gebeurde dan zeker niet vlak bij het landhuis. Dat huis zelve zie ik duidelijk voor me: half steen, half hout en met door elkaâr gevlochten palmbladeren gedekt en die bruinrood geschilderd, zooals ik nooit en nergens een dakbedekking aanschouwd heb; dan was het huis wit en rood van binnen en van buiten; van binnen met een hooge lambrizeering van matwerk; ik weet heel goed, dat ik de beide verdiepingen wat laag vond maar de kamers zelve waren ruim en vierkant, zonder luxe gemeubileerd maar met vele gemakkelijke rieten meubelen; bedden, kasten, tafels, stoelen waren van riet en dan hing er dun, ijl, geel mousseline als gordijnen de bamboe raamposten langs. Het was er van licht altijd even goudig getint en er stond altijd een lange tafel eenvoudig gedekt maar ik herinner mij niets van de malen.

Misschien heb ik de hacienda vijf-, zes malen gedroomd. Ik droomde haar met intervallen van acht of tien jaren. Van de bewoners of eigenaars weet ik weinig en dat maakt mij nu wel

bedroefd; als ik spreek van *mijn* hacienda, zeg ik dat uit blague. Ik zoû haar zoo gaarne nu voor u, lezer, bevolken maar dat kan ik niet zonder te gaan verzinnen en tot nog toe heb ik niets van mijn hacienda verzonnen en enkel maar zoetjes-weg neêr geschreven wat ik mij van mijn droom-hacienda herinnerde. Ik ben mij bewust, dat mijn hacienda wat leêg blijft van menschen en dieren, maar dat doet haar wel de ijle droomatmosfeer behouden. Ik was er steeds zelve de duidelijkste silhouet in maar nooit meer zoo heerlijk duidelijk als dien eersten keer, toen ik op de pampa den mustang bereed. Dien tweeden keer, in het zalige zomerweêr, was ik nog wel de hidalgo, maar toch weêr veel meer mij zelve en die beide keeren in de badkamer was ik dat heelemaal.

Sedert ben ik er niet uit mij zelven getreden en bleef ik, in den droom, wie ik was, maar de droom was toch altijd wel heel lief al was hij niet meer zoo allerluchtigst als die eerste, twee, drie malen en al weefde er zich een zekere, nog te doorvoelen weemoed door.

Muziek? Ja, ik herinner er mij wel muziek. Muziek van guitaren-snaren, en dweependе, half grappige, even sensueele en wat lodderig leuke, kreoolsche jongensstemmen, waartusschen twee schrille sopranen. Het was zoo gezellig en verliefd in een manestemming: de maan hing als een oranje feestlampion maar van doorschijnende edelsteen laag opgehangen in die wellustige nachtlucht van Texas, Californië of Mexico...waarlijk, zoo heel erg geografisch of ethnografisch juist was mijn droom nooit, geloof ik, maar wàt gaf er toch altijd dat levensblijde aan, dat volbloedige, dat rijk gelukkige? Als ik mij dat zoo voor kon stellen in den droom, bestond het dan ook niet ergens, was het dan niet ergens, misschien wel op, o nog zeer lage, tusschenwerelden, tusschen deze wereld en de andere, hoogere, astrale...? Ik weet er niets van; het zijn allemaal maar droomerige vragen. Eens, weet ik wel, rookte ik, de toen nog jeugdige hidalgo met den ravenzwarten lok over het verrukkelijke voorhoofd, er cigaretten - ik, die nooit rook - en werd ik wakker met een viezen smaak in den mond...Toen dadelijk weêr de weemoed, dat het niet meer zoo

heerlijk was geweest als toen met den mustang en de wiegende zomerlucht en de doorzichtige badkamer maar toch, toch...het wakende, verwonderde nagenieten om den blijden, haciendadroom...Toch nog aardig, al smaakte het zoo vies in mijn mond...Toch nog zalig maar niet meer zoo jong, zoo dartel, zoo heerlijk. Maar wat was het gèk, van die cigaretten.

Tot nu, de laatste maal, ik weêr de hacienda droomde. Het was maar heel, heel kort, maar het was genoeg om mij wat treurig te maken toen ik ontwaakte. Het was precies weêr de zelfde hacienda - *mijn hacienda*, had ik eenmaal gepocht - het was het zelfde landhuis...het staketsel...en ginds vloeide de rivier, waarover het bamboe badpavillioen gebouwd was...En het was de zelfde pampa, die zich met pluimhoog gras breidde in de stralende morgenzon en door de pampa draafde een jonge hidalgo op een oerwilden mustang, dien hij temde tusschen zijn krachtig knijpende knieën. Hij was vermoedelijk zestien jaren en zijn vlamkleurige sjerp wuifde overmoedig en de sporen aan zijn karmijnrooden rijlaars schitterden als die van een jeugdigen ridder. Maar duidelijk zag ik, van verre toekijkende, dat ik niet dat benijdenswaardige jongemensch was...dat hij een ànder was...en dat, al behoorde hem die hacienda misschien ook niet toe, ik er heelemaal niet van noode had, dat die hacienda mij heelemaal niet meer toe behoorde.

Toen, half wakker reeds, heb ik, geloof ik, met een lachje mijn schouders opgehaald en ben blijven liggen in de morgenvaalheid der werkelijkheid mijner ochtendgrijze kamer.

En mij getroost met te bedenken, dat wat men gehad heeft en geweest is, zelfs in den droom, vooral in den droom, niet minder waar is dan welke werkelijkheid, wat droom en werkelijkheid ook worden.

Hoe een roman wordt geschreven

Zeker, op honderd verschillende wijzen. Een vast recept is er niet voor te vinden. Want iedere romanschrijver zal vermoedelijk zijn eigen methode bezitten of, methode-loos, zijn eigene grillen volgen. Toch kan het misschien den romanlezer belang inboezemen uit den eigen mond van een romanschrijver te hooren hoe een dergelijk werk wel eens ontstaat.

Hij, die een roman schrijft, wordt als romanschrijver geboren. Aan te kweeken, zelfs al vertoonde hij op prillen leeftijd de bekwaamheid een verhaaltje te dichten - twee pagina's in zijn schoolschrift - is hij niet. Hij is een fatalistisch product van atavisme en hij wordt ‘geboren’ terwijl een journalist, een accountant, een politicus kan worden aangekweekt met alle hulpmiddelen der moderne cultuur. Nu is het wel mogelijk, dat een dichter, een musicus, een schilder, een bouwkundige ook worden ‘geboren’, maar dezen boezemen ons op dit oogenblik geen belang in.

Er is geen vreemder proces dan de conceptie van zijn allereersten roman bij den geboren romanschrijver. Laat ons denken, dat hij even in de twintig is. Jonger heeft hij wel eens een gedicht, een schetsje geschreven, maar nooit een roman. Plotseling echter voelt hij een vreemd geluk, een drang: iets te moeten scheppen in woorden, die niet weinigen zullen zijn; iets van omvang, van volume, van zwaarwichtigheid zelfs, van grootheid en grootschheid; in één woord: een roman! Het is tot hem gekomen terwijl hij eenzaam liep langs het strand of in een vol café zoo tusschen de blauwe damp der cigaretten - en in het gerengel van het te luide strijkje. Hij voelt zich ‘ontvangen’ en verwonderd gelukkig: mis-

schien is wel even zijn genius, zijn muze of hoe men die bewakende, geleidende geest wil noemen, voor hem verschenen als in een Annonciatie en heeft hem een lelietak voor gehouden en ‘Ave!’ toe gemurmeld. Maar hoe dan ook, hij is gelukkig; hij is vol van een idee, een beeld, een symbool, en dat bloesemt zijn schepperssiel vol van een gerank, zoo zalig en luchtig, dat hij de geheele lente met zich schijnt meê te torsen.

Ik geloof, dat de goede roman wordt ‘ontvangen’ in éénen, Plotseling is de schrijver vervuld van zijn symbool, beeld en idee en heeft hij meestal niet anders te doen dan het te laten rijpen in zijn geest. Duidelijk lijnt meestal oogenblikkelijk de geheele bouw in hem op voor zijn geestesoog. Die bouw is niet zelden een pyramide gelijk: opgaande lijnen, die naar een hoogtepunt voeren van waar zij weêr glooien en dalen. Of - als men liever wil - de roman doet zich voor als een heuveling, een gebergte: van den top ziet, wie het beklimt òp naar de zon in het zenith, maar de zon daalt en de bestijger moet eveneens neêrwaarts dalen in den laatsten weemoedgloed der stralen.

Een figuur is den aanstaanden romanschrijver verschenen. Het is zijn held of heldin en zij kunnen ook weêr meerdere zijn: een groep. Van waar is die figuur of die groep gekomen? Wie zal het zeggen! Plotseling staat zij daar als een verrassing en ziet de romanschrijver haar duidelijk. Dat is een man, een vrouw; de groep vormt zich met twee mannen, drie vrouwen, een geheele côterie. Landschappen doemen en doomen omhoog; steden, moderne, antieke, verrijzen; een periode drijft op uit het Verleden of het Heden staat intensiever voor zijn verbeelding uit dan in werkelijkheid; wel, de Toekomst ontsluiert zelfs wel eens den ziener zijne geheimen...Het is een immens vizioen en nu bestaat er eigenlijk voor den romanschrijver niets meer in zijn leven dan dàt. Hij zet zich voor een mooi, blank folio-papier, neemt een nieuwe pen...

Ik ben nooit een nieuwen roman begonnen of verzorgde zeer dat papier, die pen. Ach, het is eigenlijk om te lachen! Het was of àlles afhing van die puntige pen, dat gladde, gelinieerde papier en

of er geen stofje, of pluisje of haartje zat in de inkt. Altijd wist ik mijn titel. En schreef dien ontroerd boven op de eerste blanke pagina. En dan, met een Romeinsch cijfer, nummerde ik het hoofdstuk: 1.

Dat was het begin! En nu moest je dùrven en je laten gaan! In de stille eenzaamheid van mijn kamer beefde altijd mijn hart een beetje om de aller-, allereerste zinnen. Het was of er rondom me allerlei plaaggeesten, elven en gnomen, zaten te spieden, te gluren naar die eerste woorden of er het toch zwijgende rhythme van beluisterden, tuk op heel scherp critizeeren. Als er tòch een stofje of haartje of pluisje kriebelde aan mijn pen en die eerste letters werden dik of leelijk, was het mij of de gnomen en elven grinnikten van pleizier.

Het was altijd héél moeilijk te beginnen. Want de taal is telkens weêr als een nieuw instrument, voor elken nieuwen roman en het instrument moet, van den eersten zin af, zuiver gestemd zijn. Hoe geheel anders klinkt die taal als zij uitzegt de peripeties van een modernen familie-roman, die van een antieken historie-roman, die van een symboliesch verhaal, die van een humoristisch verhaal! De taal is telkens een andere, zoo als de schrijver ook telkens een andere is. Het rhythme is anders, de woorden zijn andere; het geheele instrument is telkens anders gestemd en klinkt anders, terwijl het toch steeds is de Nederlandsche taal, die de zelfde Nederlandsche auteur bespeelt.

Hoe wordt een roman nu geschreven?? Zeker, op honderd verschillende wijzen. Ik heb wel eens gehoord, dat een schrijver begon aan zijn slotscène, dan eenige pagina's schreef van zijn culminatie-hoofdstuk en eindelijk wel eens dacht wat te gaan cizeleeren aan het begin van zijn boek. Voor mij echter is zulk werk uit den booze en geheel onbegrijpelijk. Voor mij is de goede auteur alleen hij, die het groote geduld heeft te beginnen met de eerste zinnen van zijn allereerste hoofdstuk en alles wat komen zal nog in ongeschreven perspectief wel steeds tracht te zien maar nooit nog te beelden. Hoe is het ook anders mogelijk! Want de woorden vloeien van zelve, de perioden volgen elkander van

zelve; de hoofdstukken volgen elkander noodlottig op, zonder dat er één in geschoven of uitgelaten kan worden; een roman wordt niet anders dan onze dagen, ons leven zelve worden, van zelve, enkel omdat de schrijver zich vroom moest laten gaan volgens den dwang van Iets, dat sterker is dan hij en hem voort stuwt volgens geheime, mystieke wetten. Ik heb dit altijd zoo sterk gevoeld, dat ik nooit een mijner helden of heldinnen anders had kunnen laten evolueeren of eindigen dan zij doen in den roman. Hun levensloop, het psychiesch verloop hunner stemmingen, gevoelens en levensgebeuren was nooit anders te wenden en te wijzigen dan het noodlottig moèst verloopen. En ik heb nooit een auteur begrepen, die wel eens moeite had met den ‘gang’ van zijn verhaal of met het einde van zijn held of heldin. Niet omdat ik zoo een volmaakt romanschrijver mij durf roemen, maar eenvoudig-weg, omdat ik mij, als ik schrijf, niet meer voel dan een voortgestuwd werktuig van Iets in mij of om mij of boven mij, dat mij beminnelijk dwingt te schrijven, scène na scène, hoofdstuk na hoofdstuk en niet anders dan het moet en zooals dat hoogere Iets het al bepaalde van den beginne af.

Dit neemt natuurlijk niet weg, dat de romanschrijver - al is hij ‘instrument’ van dat Andere - een menschelijk instrument blijft en goed of slecht werk kan doen. Dat hij fouten kan maken. Ik zie mijn eigen fouten, als het te laat is, altijd héél goed in en onverbiddelijker dan welke criticus. Maar ik mis dan, is het boek af, volstrekt de kracht die fouten, hoe ook doorzien, te verbeteren. Als ik een concreet voorbeeld mag noemen, zoû ik zeggen, dat ik in Langs Lijnen van Geleidelijkheid de figuur van den eersten man der heldin, die op haar grooten invloed uitoefent tot het einde toe, niet goed heb voorbereid, zoodat Rudolf Brox veel te laat den lezer bekend wordt gemaakt. Ik zag dit dadelijk zoodra de roman geschreven was, maar hoewel ik allen tijd had om hem ‘over te werken’ en voorbereidende epizoden tusschen de hoofdstukken in te lasschen, miste ik zelfs den moed kleine, slimme, sluwe zinnetjes, die Brox' optreden zouden prepareeren er hier en daar tusschen te krabbelen, hoewel een dergelijk knoeierijtje heel on-

schuldig en doodgewoon ware geweest. En veel van mijn fout te niet hadde gedaan. Neen, dat Andere, dat mij drong, was van mij geweken na mij zóó te hebben overweldigd met zijn suggestie, dat ik den dikken roman had geschreven zooals ik hem toen had moeten schrijven...Een weinig te ongeduldig misschien, wenschende te zeer onder de suggestie weg te komen en mij geen tijd gunnende de figuur van Rudolf Brox op de juiste momenten in den roman te doen verschijnen, ter voorbereiding zijner eindelijke overwinning op de heldin aan het einde van het boek. En zoo verscheen het boek met die groote ‘fout’. Maar zoo een ‘fout’, door den schrijver eerlijk onder oogen gezien, leert hem voor zijn volgende werk zóó veel, dat de ‘fout’ lief hem wordt en hij beter doet zijn doorziene onvolmaaktheid in eere te houden dan haar te maskeeren met de slimme en sluwe zinnetjes en scène's, die, in een volgende editie, zoo gemakkelijk waren geweest er tusschen door te knoeien, om zich zelven tevreden te stellen.

Hoe een roman wordt geschreven? Ik meen het gezegd te hebben: door zich te laten gaan, door in vroomheid het werk te verrichten, dat dat Andere den schrijver opdroeg. Ik zoû zoo verheugd zijn als deze confidentie eens niet beschouwd werd als de mooie fraze van een auteur, wien verzocht werd een causerie te schrijven. Want het is niet anders...Ik kan er zelf zoo weinig aan doen, dat ik een roman schrijf. Ik kan het eenvoudig soms niet laten. Ik heb misschien al veel te veel romans geschreven, maar verzeker u niet, dat ik reeds mijn laatste schreef. Ik doe wat ik doen moet en ik schrijf den roman, dien ik schrijven moet. Soms poogde mij een Mefisto-uitgever te verleiden met de centen. Mij in te fluisteren: schrijf niet zóó een roman als je nu onder handen hebt: die verkoopt niet...Schrijf liever zus een roman: die verkoopt véél meer en dan krijg je veel meer geld. Maar ik schreef nooit den roman, dien de Mefisto-uitgever mij aanried te schrijven en wèl het boek, dat die Andere mij, als het ware, voor dicteerde...Wat was dat vreemd, ongelooflijk vreemd!

Als ge mij nu vraagt: vindt ge het zoo een uitnemend werk wat

ge al uw leven doet, als gewillig werktuig van dat Andere...zoû ik nederig misschien antwoorden, dat, betrekkelijk, er misschien uitnemender werk is te verrichten, maar dat, in absoluten zin, alle werk ter wereld evenveel recht van bestaan heeft of...liever niet heeft. Een roman is niet meer dan een kunstwerk maar als de wereld dan tòch bestaat en haar gangetje rolt, is het maken van een kunstwerk misschien wel te verdedigen. Hoewel een kunstenaar eigenlijk niet meer is dan een zoet kind, dat speelt en zich amuzeert na te maken wat dat Andere of die Andere hem zegt te doen.

Hoe een roman wordt geschreven? Ik kan het niet duidelijker zeggen al is het misschien niet duidelijk. Duidelijker herinner ik mij niet hoe ik een roman schreef: meestal zinkt het heele werk van mij weg en bestaat niet meer voor mij als het geschreven is. Misschien, dat ik daarom dadelijk aan een nieuw, een ander boek moet beginnen...

Nu geloof ik wel, dat ik dit weet: de schrijver moet alles vergeten wat hij geschreven heeft. Hij moet er niet meer blijde of treurig om zijn; hij moet er niet op pochen of er zich zelf tevreden op verhoovaardigen. Hij moet het vergeten. En alleen denken aan wat hij schrijft of zàl schrijven. Misschien moet hij ook heelemaal niet schrijven, ik meen met een pen of een schrijfmachine: ik geloof, dat een romanschrijver, die niet schrijft, maar alleen zich zijn werk bewust is in den geest, heel gelukkig kan zijn. Maar het is misschien een steriel geluk en het schijnt toch wel, dat geschreven romans soms gelezen worden, meestal door lezeressen en die dan niet boven de vijf-en-dertig: na dien leeftijd lezen weinige lezeressen, en nog minder lezers, een roman. Het was ten minste mijn ondervinding en ik zal blij zijn als zij foutief is...

Ik weet het nu wel, hoe een roman wordt geschreven!! Een roman wordt van zèlve geschreven, meestal naar aanleiding van een héél kleine opwelling, impulsie, aandoening, maar achter het simpele schrijvertje, dat zit te pennen...staat dat Andere, die Andere - en die is het eigenlijk, die het hem doet!

Kracht en behendigheid in het Alhambra

Dit zijn de worstelwedstrijden in de Boekhorststraat, alhier, en als steeds is bij deze prestatie's, bij wat minder moois, ook veel moois te zien.

Want worstelen is eigenlijk een mooie sport. Waarom het worstelen zich minder verheugt in fashionabele belangstelling dan het boksen is mij steeds onverklaarbaar. Ik gun het boksen alle eer, die het toekomt, ook als moderne sport, die afstamt uit het antieke vuistgevecht met den cestus of spijker-beslagenen handschoen. Maar voor mij is het worstelen volstrekt niet van minder allooi en geeft mij, persoonlijk, als ik het zoo maar vrij zeggen mag, meermalen een indruk van grooter belang. Het boksbeweeg lijdt voor mij wel eens aan te groote eentonigheid als de stooten niet met groot meesterschap worden afgewisseld; in worstelen waardeer ik al heel spoedig de statueske standen, de sculpturale afgerondheid der beeldende groepen, die de twee worstelaars bijna voortdurend in hunne wisseling van virile lichaamslijnen vormen. De bokser, die na enkele minuten uitgeput, op zijn stoel neêr zinkende, weêr wordt bijgebracht met massage en gewaai van natten handdoek, legt het, zelfs zonder neusbloeding, voor mijn oog in aesthetiek af tegen den worstelaar, die slechts glimmend van het overvloedige zweet, zich gedurende zijn langer durende kamp in vorm weet te houden, zoodat hij levend marmer gelijkt of, is hij een neger, levend brons.

Het podium van de Boekhorststraat, de miniatuur-scène van café-concert, tusschen de zijschermen van het groene en azuren landschapje, is te klein. De worstelaars hebben er de grootste

moeite midden op het tapijt te blijven en elkander niet telkens weg te dringen tusschen de coulissen of...in het geschilderde water van het coquette vijvertje.

‘Rol niet in de plas!’ is de ge-ijkte mop, die telkens op de lippen komt. Maar waar de heer Silvius, de ijverige, jonge Alhambra-directeur, op dit wat te kleine tooneeltje een halven cirkel van eerste-rangs athleten wist te verzamelen en hen als worstelaars doen voorstellen door den arbiter aan het enthoeziaste publiek der steeds eivolle zaal, mogen wij hem niet verwijten, dat zijne localiteit wat eng is voor zulk krachtig beweren als worstelen is.

In Nice heb ik nog den tijd gekend, dat men, na in een restaurant te hebben gedineerd, den worstelwedstrijd in het Petit Casino ging bijwonen, de dames gedecolleteerd, en met hare pluimehoeden, wij, heeren, minstens in smoking. Wel, ik overschat mijn invloed als feuilletonist volstrekt niet maar zouden de gezellige loge's, boven, van het Alhambra nog eens na dit ‘impressie-tje’, dat ik van het worstelen weêrgeef, genomen worden door wie gedineerd hebben bij Saur, Royal of Doelen, ik zoû het wel aardig vinden, er een beetje trotsch op zijn en het den heer Silvius en zijn worstelaars gaarne gunnen.

Nu wil ik wel ronduit bekennen, dat àls ik een loge-plaats genomen heb, de heer Silvius mij een taboeretje aan den wand, vlak bij het tooneel, weet te bezorgen, opdat ik beter zien kan. Maar dit is een persoonlijke kwestie van slechte oogen en in de loge's ziet wie in smoking is, heel goed, hoor en beter dan op mijn tabouret, die ik voor niets ter wereld afsta.

Ik heb een zeer mooie kamp gezien - waren het niet Jochum, de Elzas-Lotharinger, en Hermann, de Oostenrijker? Het zoû mij leed doen als ik de namen niet goed had onthouden, maar een programma ontbreekt wel eens. Waren zij het dan wèl, dan wil ik van deze heeren zeggen, dat mij trof hoe prachtig werk zij te aanschouwen gaven, zonder een enkelen verboden greep, zonder een enkelen keer dat verboden en hatelijke beentje-lichten, zonder dat de cravatte ooit in een nijdige strangulatie verliep.

Kunst is passie, maar worstelen is meestal kunst als de passie zeer beheerscht wordt. Hartstochteloosheid is nooit goed, maar beheersching, zelfbeheersching voordat de tegenpartij wordt beheerscht, is een superieure deugd bij den worstelaar. En zulk beheerscht werk heb ik gezien van die twee serieuze athleten, die ik bedoelde. Sanguiniesch werk, dat nooit choleriesch werd, want dat mag het niet. Sterke heeren, uw sport stamt uit de Oudheid, uit den vooral Grieksche cultuur en toen was de Maat, met haar zuivere rythmiek, een godin, hoogelijk ge-eerd. Zulke maat, zulke zelfbeheersching, zulke steeds zuiver gebeelde structuurvan-groep gaven mij de twee, die ik noemde, onafgebroken te zien.

De favorieten...Wij hebben er twee. Het is toch aardig: je kan eigenlijk nooit neutraal blijven in de wereld al dwingt de politiek je er soms toe of je vereischte toeschouwerdeftigheid bij een worstelwedstrijd. Maar welke toeschouwer zoû ook geen sympathie hebben voor Crumeisen, den Zwitser en Daan Holtkamp, l'enfant chéri van Den Haag? Beiden jong, beiden hunne slanke, gespierde jeugd vertoonend zonder het later, naar het schijnt, zoo moeilijk weg te masseeren vet, verheugen zij zich te recht in de weldadige gunsten van het publiek. De Zwitser, met zijn lange, ranke spieren, zijn steeds sympathiek beheerschte maar toch mooie koude correctheid, zijn mooie, zuivere grepen en statueske standen, zoowel door buiging van armen als spanning van beenen als welving van rug steeds gebeeld in een plastiek, die aan den antieken Diskos-werper uit het Kapitool doet denken, is mij een der edelste worstelaars, dien ik ooit zag en ik geloof, dat het publiek dit met mij eens is want zèlfs als hij gelegd wordt, wordt hij toegejuicht en kan hij als moreele overwinnaar met palmtak en bloem getroost zich terug trekken. Dat hij worstelt met een hem niet harmoniesch tegenoverstaanden tegenstander als met den kolos Michaud, wiens middel hij zelfs niet omvâmen kan, vind ik verkeerd maar wie kent àl de eerzuchten in eens worstelaars ziel, waaronder wellicht behoort juist een onomvaâmbaren kolos te leggen. Crumeisen slaagde niet. Maar plat geperst worden op het

tapijt door een centenaarzwaar lichaamsoverwicht noem ik geen worstelen meer en het publiek was het weêr roerend met mij eens, maar de arbiter niet en zoo verloor de prachtige zoon van Wilhelm Tell den strijd. Maar...eigenlijk won hij want geheel de sympathie van het publiek ging naar dezen athleet, die tegenover wien hij ook staat, altijd een gentleman blijft.

En nu Daan Holtkamp. Wel, hij kan er op pochen, dat ze dol op hem zijn, op hun haantje-den-voorste, op hun Haagschen kampioen, met zijn leuke bakkes en zijn droog spierige jonge lichaam, waaraan de beenen verraden, dat hij bokser is: van die luchtige beenen, die altijd springensgereed staan. Zijn werk is vooral vief en alert en kwiek, verblijdend om te volgen of het is kopzwaai, armzwaai of heupzwaai; de ‘bruggen’, waarmeê hij zich telkens redt uit de pletterende omhelzingen zijner vaak zwaardere tegenstanders, het op kop of kruin draaitollen tot hij weêr boven is, de beenen rank rijzend de lucht in, om zich dan op nieuw neêr te werpen over wie hem al meester werd, zijn van een heerlijk jonge kracht, gratie en lenigheid, die vroolijk stemmen en blijde vreugde brengen. Waarom? Ik weet het niet. De eene worstelaar stemt je ernstig, de andere somber, een derde wekt je verontwaardiging en ergenis: Daan Holtkamp stemt je vroolijk. En daarom, geloof ik, mag hij alles doen, voor de oogen van zijn Haagsch publiek en zelfs den Rus Gerikoff even het podium en het trapje naar beneden...af boksen, als de Rus niet correct doet en Daan zijn zelfbeheersching kwijt raakt.

Tot dolle pret van al de wuivende petten.

- Maar dat mag hij niet doen! zeg ik, prat op mijn worstelkennis.

- Meneer! wordt mij tegen geworpen. De Rus is het eerst begonnen hem te donderen met oneerlijke trucs! Daan is bokser!

Ja, juist. Daan is bokser. En dat mocht hij hier niet zijn. Maar verwijt het hem maar eens als hij daar staat met zijn leuke bakkes, zijn rank luchtige lichaam, onze Haagsche favoriet, l'enfant chéri, de bedorven-jongen, die alles doen mag. Want tegen sympathie bij een worstelstrijd-publiek is niets te doen zelfs al waarschuwt de arbiter: geen antipathie, dames en heeren! En ik zelf o, beste lezer,

hoe correct klassiek ook mijn eischen zijn, heb moeten lachen, lachen van louter pret en vreugde, toen Daan den Rus de trap af bokste. Want wat vergeef je al niet wie je vreugde geeft!

Gisteren is Van Riel opgetreden, na de eerste avonden door afwezigheid te hebben geschitterd. Met denzelfden Gerikoff streed hij een mooien strijd en won. Hij is onze groote Nederlandsche kampioen en zijn werk is bewonderenswaardig om zijn onverhoedschen en steeds zuiver berekenden greep en zwaai. Hij verrast telkens zijn tegenstander en...zijn toeschouwers. Ik zoû gaarne Van Riel met den sympathieken Zwitser zien worstelen: dat zoû een prachtige tweekamp zijn, een duo van kracht en behendigheid in het Alhambra, dat ik niet gaarne zoû missen.

De heilstaat

Niets is eenvoudiger voor de menschheid, dan een heilstaat te stichten. Het is zelfs zóó eenvoudig, dat de menschheid nooit tot de stichting van den heilstaat, dien ik bedoel, zal komen. Ook omdat de menschheid in haar verdorven gecompliceerde hersenen niet aan de verwezenlijking van zulk een eenvoudigen heilstaat zoû kunnen gelooven.

Mijn heilstaat zoû zijn te stichten op slechts twee fundamenteele principes.

Die principes zijn, eenvoudig-weg, de afschaffing van het geldwezen en de instandhouding van het bezit.

Vermoedelijk is deze combinatie niet iets nieuws, dat ik uitvind, en zullen geniale staatshuishoudkundigen al iets dergelijks hebben beweerd. Misschien echter niet zoo eenvoudig als ik, zonder staatshuishoudkundig genie, het thans waag te doen.

Dus: afschaffing van het geldwezen en instandhouding van het bezit. De goede goden hebben den mensch geschapen, alleen opdat hij mooi, gezond, sterk en gelukkig zoû zijn. Niet opdat hij zoû lijden in smart, ziekte en wanstaltigheid, zelfs niet om, zoogenaamd, door al die booze dingen ‘louter’ te worden voor een later leven. De mensch, man of vrouw, werd slechts geschapen voor het geluk en om dit geluk deelachtig te worden, behoefde hij slechts mooi, gezond en sterk te blijven. Maar de slechte duivels - waarom zij bestaan, weet ik niet - hebben iets anders uitgevonden: geld. Toen is de mensch zwak, ziek en leelijk geworden, naar ziel en lichaam, en zoo lang er geld op de wereld zal zijn, is het geluk, door de goden bedoeld, onbestaanbaar.

Het is waar, dat geld van oer-ouden oorsprong is. In de mythologie komt reeds geld voor, want Herakles werd door Nessos, den Kentaur, gemaand een reispenning te betalen, toen hij een rivier wilde oversteken. Misschien zijn er meer zulke voorbeelden in de aller-antiekste mythen te vinden, maar dit eene is voldoende.

Bezit echter is een instelling der goden. Ik bezit mijn eigen lichaam; ik bezit mijn oogen, mijn handen, mijn verbeelding; ik bezit mijn talenten, mijn ziel; mijn leven is van mij; het zijn alle geschenken, die mij de goden hebben gegeven. Mijn leven en ziel, mijn handen en oogen zijn nooit van een ander. Het is enkel mijn individueel bezit en ieder mensch bezit zulk een bezit voor zich en deelt dit nooit met een ander, zelfs niet met wie hij meer dan zichzelven lief heeft.

Even duidelijk als ik voel, dat geld een duivelsche uitvinding is, een slecht ruilmiddel, een demonische macht, die de menschheid zeer langzaam maar zeer zeker naar de Hel voerde, die deze wereld is, even duidelijk ben ik mij bewust, dat bezit een goede, goddelijke instelling vertegenwoordigt.

In mijn zoo eenvoudigen heilstaat - zonder geld, maar mèt bezit - zouden alle menschen bezitters zijn en sterke, gezonde, schoone gelukwezens worden: geluk is alleen te vinden door vereenvoudiging van bestaansvorm. Daarom schaf ik het geld af; bezit is niet af te schaffen, want als ik niets bezit, ben ik ook niet meer.

Wie deze dingen voor de eerste maal hoort verkondigen, denkt allicht: dat is een blague of: dat is een utopie. Maar het is geen van beiden. Het is eenvoudig een Columbus-ei, dat met een tikje is recht te zetten en stáát.

Schaf morgen het geldwezen af. Goed, er is geen geld meer. Maar wat ik bezit is van mij: mijn lichaam, mijn gedachten, mijn huis, mijn kasteel, mijn landgoed en ezelwagen blijven van mij...

Natuurlijk; eenige verwarring zal wel ontstaan. Administratie maakte ons aardsche leven zoo ingewikkeld, dat vereenvoudiging en geluk niet van vandaag op morgen intact zijn te bereiken. Ik reken op een tusschen-periode, maar die behoeft niet langer te zijn dan een maand of twee maanden.

De wereld is groot genoeg voor alle menschen om te bezitten. Als wij niet allen blijven opeengepakt zitten in de centra van het vroegere geldwezen (bedenk, dat is afgeschaft!) is de wereld wijd en mooi en prachtig, een geschenk der goden aan de menschheid, en leent de wereld zich zeer om iederen bezitter (dus iedereen) gelukkig te maken. Iedereen kieze zich dus, in 's werelds verschillende deelen, een bezit, omheine dit en zegge:

- Dit Is Van Mij.

Er is dus het recht van het eerste-bezit. Wat ik het eerst in bezit heb genomen, is van mij. Ge meent, dat er geweld zal gepleegd worden, dat het recht van den sterkste bruut-weg zal heerschen? Ik geloof het niet, vooral niet als na de onvermijdelijke tusschen-periode zich de heilstaat, dien ik voor mij zie, geregeld heeft. Ik herhaal, de wereld is groot genoeg. Voor alle menschen om te bezitten. Het geval kan zich voordoen, dat gij juist het zelfde terrein voor U en Uw gezin wilt ompalen, dat ik reeds omperkt heb. Wij zijn maar gedegenereerde menschen, wij verliezen niet dadelijk alle onze slechte eigenschappen, die het vroegere geldwezen in ons kweekte. Goed, wij kunnen kibbelen, vechten, elkander vermoorden. Maar niet langer dan een maand, dan twee maanden. Dan is mijn heilstaat, met bezit, maar zonder geld, gesticht; dan heeft iedereen, in een mooi klimaat, zich een plek gekozen, misschien zelfs twee plekken - voor winter- en zomerverblijf - voor zich en zijn gezin.

Lachen, en hem met den vinger nawijzen, zult ge wel nog om een ouderwetschen gierigaard, die, nu al zijn geld waardeloos werd, want afgeschaft, een geheele provincie tracht te omheinen!! Wat doèt hij met zijn provincie? Wat heeft hij er aan een mijndistrict - goud of steenkool - alleen te willen bezitten? Bedenk, het geld is afgeschaft en alle maatschappijen zijn afgeschaft. Verkoopen kan hij zijn steenkool niet meer, en als hij er dus te veel van inpalmt met de nieuwe formule, van in-bezit-neming: - Dit Is Van Mij...blijft hij er leelijk meê zitten.

Een mensch heeft om gelukkig te zijn niet meer terrein, steenkool of edel metaal noodig, dan iedereen op de wereld vinden kan.

Zijn terrein bakent hij af en is zijn bezit. Hij bouwt daar zijn huis en leeft daar met wie hem lief zijn. Alle hulpmiddelen der intusschen zich snel wijzigende beschaving staan tot zijn dienst voor zoover hij ze gebruiken wil. Weldra zal hij bevroeden, dat hij de meeste er van missen kan. De goden schiepen den mensch om landbouwer en herder te zijn; de duivels vonden alle overbodige industrieën uit, hoewel zij die uitvonden met genialiteit. Maar de geniale duivels sleepten den mensch met iedere uitvinding dieper de hel in, die wij bewonen...

Heel duidelijk zie ik, buiten de verlatene steden, de patriarchale bezittingen zich vormen. Isolement is niet noodig; sympathieën vloeien te zamen. De eene mensch is zelfs geschapen om den ander te helpen. De timmerman helpt den steenhouwer en omgekeerd. De mijnwerker helpt den dichter en omgekeerd. Het is alles dood-eenvoudig, maar het duivelsche geld heeft alles gecompliceerd. Wilt ge liever in Uw huis in de stad blijven wonen, mij wel, maar bedenk: er is geen geld meer in die stad. Ge doet dus beter ergens een plek te omheinen en daar een huis te zetten. Uw gezinskolonie te stichten, waarvan de leden elkander naar inborst en handigheid helpen. Ge doet dus beter Uw eigen vee te fokken dan naar slager en melkboer te telefoneeren...die er misschien niet meer zijn om van de telefoon-juffrouw te zwijgen.

Werd veel van de moderne industrie met het geldwezen dadelijk te zamen afgeschaft, veel kan ook blijven bestaan. Post- en telegraafwezen zie ik heel duidelijk als ‘onderlinge hulp’ voor mij; ook het spoorwezen, ook een allermodernst vliegwezen. Dit is alles allereenvoudigst in mijn nieuwen heilstaat te detailleeren en regelt zich van zelve...als het geld maar eenmaal is afgeschaft.

Daarom twijfel ik ook geen oogenblik, dat land- en zeewegen er blijven verzorgd en afgebakend: trouwens Raden van Ouden en Wijzen regelen alle deze dingen met Jongeren en Jongsten op de meest omslaglooze manier. Want - moet ik het dan telkens herhalen? - het geld is immers afgeschaft en dit maakte alleen al onze herrie. Zaken-doen is uit; er is niet meer dan ruilen noodig, ruilen met arbeidskracht en-gros en ruilen van levensbenoodigd-

heden - hier reken ik ook onder onze boeken, schilderijen, concerten en godsdienstoefeningen, als ge wilt - op kleinere schaal. De eene mensch helpt ruilende den ander en omdat er geen geld meer bestaat, helpen zij elkaâr zelfs trouwhartiger en dienstwilliger dan ooit te voren. En de eene mensch kàn niet buiten den ander als er geen geld meer bestaat: bedenk eens, liefde kan zelfs niet meer gekocht worden en wordt alleen maar geruild. Door ruiling wordt het ideaal bereikt. Gezond egoïsme zal blijven bestaan. Ik kweek mijn bezit met naijver. Als ik meer tact heb dan gij om schapen te fokken, zend ik ook meer schapen dan gij in mijn wei. Wat ik doe met zoo veel schapen? Ik ruil ze voor kasten en stoelen en andere dingen of ik scheer alleen de wol af van mijn schapen en laat daar dekens en kleederen van maken, door degenen, die mijne feuilletons met eenig interest lezen.

Het is alles zoo dood-eenvoudig als eenmaal maar het duivelsche ruilmiddel: geld, niet meer bestaat.

Gezellig samen-zijn zoû zich vormen. Sportvereenigingen zouden elkander ontmoeten, kunstvereenigingen eveneens; Raden van Ouden en Wijzen en Jongeren en Jongsten, internationale, zouden met elkander dineeren. Goed, dat gebeurt nu ook, maar alle bureaucratie en paperassen dienen afgeschaft en zouden het ook van zelve worden, want ontstonden uit het geldwezen, om zegels te laten betalen. Bestaan dus de dubbeltjes niet meer, die de zegels eertijds kostten, dan is alle beheer en administratie vereenvoudigd en de mensch op den weg naar het geluk.

Steden zouden blijven bestaan als historische centra voor musea, in het bezit van wie er het meeste recht hebben. Ik stel mij tevreden met een typisch ‘Italiaansch klein stadje’, waar ik wel conservator wil zijn. Het heilige Verleden behoort ge-eerediend en aan universiteiten zouden leerstoelen blijven bestaan voor Kunsten en Wetenschappen. Ook Medicijnen zouden worden beoefend. Maar het Rechtswezen zoû zéér vereenvoudigd worden; daar er geen geld meer bestond en het ruilverkeer florisseert, komt diefstal of onrecht bijna niet voor. Intuïtief zuivert zich in den mensch de idee van bezit als iedereen bezitter is. Bedenkt

daarbij, dat karakter en zeden zich zullen veredelen, alleen omdat er geen geld meer bestaat, terwijl tegelijkertijd de lichamen gezonder en krachtiger en schooner zullen worden om die zelfde reden.

Het geld heeft ons bedorven. Mammon, dien wij aanbidden, heeft ons verleid. Vooral heeft hij in ons verkracht de goede, goddelijke idee van Eigen Bezit...Mammon, de slechte God met het goud stralende, ronde zongelaat - dat de Zon niet is, maar een helsch schichtende standaardmunt - heeft wat goed en gezond was in ons schoon instinct van te willen bezitten, doen verworden, zoodat wij schraperige Mammonisten zijn geworden. En hij heeft ons verdwaasd in ellende, leelijkheid en smart, zoodat velen onzer gelooven, dat individueel bezit niet gerechtvaardigd is. Maar mijn oogen en handen en hart en talent...??

Nu voel ik, dat ik het niet duidelijker zeggen kan en dat ik mij zoû gaan herhalen...

Dus basta...Zoû eenmaal de tijd nog komen, dat ieder van ons zijn ompaalde bezitting, zonder geld, zich ergens gewonnen had en gelukkig was, zooals de goden het hebben bedoeld, terwijl in de antieke stad, in het museum al de gouden, zilveren, koperen, nikkelen, bronzen muntjes, al de vieze, beduimelde bankbiljetten onder glazen vitrines te bestudeeren lagen voor den student, als getuigenis der eeuwen-lange aanbidding van Mammon? Neen; uit deze Hel, waarin wij dompelden, komen wij nooit meer! Bezit, individueel bezit wordt - wie weet! - nog wel afgeschaft, maar het geld - Mammon! - zal altijd blijven en heerschen. Want het is te laat: Wij komen niet meer in de Hel: wij zijn er al in en Mammon is de Duivel!

Nog eens worstelen

Een schrijver heeft, à part zijn eigen, innerlijke voldoening of deceptie omtrent zijn werk, er van buiten-af wel eens pleizier van of displeizier. Ik kan niet anders zeggen, dan dat ik pleizier heb van mijn kroniekje over het worstelen. Een worstelaar toont niet gauw ontroerd te zijn - dat behoort niet bij zoo'n steady vak - maar mèt den handdruk van Grüneisz en dien van Daan Holtkamp heb ik toch wel gevoeld dat het den heeren pleizier deed eens met de collega's in het zonnetje te worden gezet. En toen ik na dien prachtigen beslissingsstrijd tusschen Grüneisz en Juchem -, waarbij de eerste won en de tweede verloor, maar verloor in vòlle glorie en publieks waardeering voor zijn uitmuntend werk - terug wandelde naar huis, kwam het weêr bij mij op: hoe jammer toch, dat de worstelsport zich niet verheffen kan uit hare ietwat neêr drukkende omstandigheden!

En fantazeerde ik: Waarom kunnen een paar vermogende sportvrienden - de namen komen mij op de lippen, maar vloeien niet uit mijn bescheiden pen - niet eens een modelwedstrijd uitschrijven? In...Ja waarom niet?...de Princesse Schouwburg, waarbij het tooneel zoû worden uitgebouwd? Met abonnementsprijzen voor een serie avonden van drie weken, van minstens drie gulden de plaats? De logeplaatsen vijf gulden in abonnement. Voor niet-abonné's acht, vijf en drie gulden. Een passende decoratie; lieve Hemel, ieder theater heeft wel een Empire-decoratie, een paar zijschermen met ongeveer Corinthische pilasters. Als het maar niet hinderlijk, leelijk is: aan marmeren zuilen denk ik nog niet! Een effen donker tapijt over den vloer is geen exorbi-

tante eisch. De worstelaars uitgekozen - bepaald worden leeftijd en een maximum zwaargewicht. Onherroepelijke disqualificatie om beentje-lichten en verboden grepen. Een zelfde kleur van tricot, lichtkleurig of wit; de laarzen eveneens.

Ik ben overtuigd, dat als het publiek, dat betalen kan, in een dergelijke omgeving, met verzorgde détails, denzelfden wedstrijd bijwoonde, dien ik in het Alhambra zag tusschen Grüneisz en Juchem, dit publiek erkennen zoû, dat het een oerprachtig schouwspel zag. Zien wij zóó veel moois op onze amusementstooneelen - ik spreek nu niet van opera, concert of ernstig tooneel - om de worstelsport zoo weinig te waardeeren? Weet het publiek, dat betalen kan, wel wat een schoonheid deze sport geven kàn en wat een belang en emotie - van een enkele seconde hangt soms de beslissing af! - dit nog klassieke schouwspel kan bieden? Welke verfrisschende aandoening een moê gewerkt intellectueel kan doortrillen als hij dit forsche en vlugge lijfsbeweeg volgt bij iedere greep en zwaai?

Het publiek uit den arbeidersstand weet het wel. Ik heb nooit gedacht, dat in deze kringen de worstelsport zóó werd gewaardeerd, nièt om de vroolijke herrie, die wel eens ontstaan kan door twee clowns onder de worstelaars, maar juist om de schoonheid der standen en groepen, om de juistheid der grepen, om de volmaaktheid van het athletische werk. ‘G - v - domme, wat een mooie stand!!’ is iets, dat u telkens hoort. Mèt de waardeering van greep of zwaai waardeert deze uitroep ook...de plastische schoonheid des schouwspels. En dezen aesthetischen zin had ik niet onder dit deel van mijn Haagsche publiek vermoed. Deze toeschouwers zijn op de hoogte. Hoe bliksemsnel zij elkander ook volgen, de grepen en zwaaien, geen enkele ontgaat dit publiek. Ook in de Princesse Schouwburg zoû het elegante publiek dit leeren moeten, maar deze opvoeding zoû geen bezwaar zijn in onzen sportieven tijd.

En zoo fantazeerde ik voort: Wààrom kunnen een paar vermogende sportvrienden...??

Het Athletikon

Worstelen is een zeer mooie sport, mooier misschien, van nog Grieksch-Latijnsche schoonheid, dan boksen, ook al stamt dit af van het antieke vuistgevecht met den kystos of spijker-beslagen handschoen. Worstelen kan nog steeds, ik zeg niet, dat het dit altijd is, een sport zijn van schoon lichaamsbeweeg en gezonde opwekking en opwinding. Worstelen is een sport, die het lichaam gezond en lenig houdt, terwijl alle spierpartijen er om beurten hun rol spelen, terwijl het zweet gutst en den worstelaar doet gelijken op een met olie gewreven antieken athleet, trots zijn zwarte tricotje.

Dat worstelen een bijzonder doelmatige sport was, hebben vooral de Lipariërs altijd begrepen. Ge weet misschien niet allen wie de Lipariërs zijn en waar Liparië ligt, maar dat kan ik niet helpen, o lezer. Dat is uw eigen schuld. Ik wil u echter wel even uit den brand helpen en u zeggen, dat er eertijds een keizerrijk, nu republiek, Liparië is, een zéér groot land, ergens tusschen Italië en den Balkan, dwars door de Adriatische Zee heen geslingerd, die veel wijder is dan meestal op onze foutieve landkaarten wordt geteekend. In den wereldoorlog heeft Liparië zich neutraal gehouden om zijn geographisch ge-izoleerde ligging; door zee omgolfd en met een reusachtige alpenketen afgescheiden van Noordelijk Europa, ligt Liparië wat afgezonderd, volgt een beetje een erg nationalistische en egoïste politiek, dat ik niet goedkeur, maar was toch tijdens den oorlog sympathiek naar den Latijnschen kant toe: Liparië heeft een Latijnsche ziel.

U dus verschooning vragende, dat ik uw geographische kennis

even wat heb moeten wijzigen - na dit feuilleton gelezen te hebben gooit ge mij, Liparië en uw nieuwe aardrijkskundige wetenschap over boord - wilde ik u zeggen, dat vooral in Lipara, de prachtige, Zuidelijke hoofdstad des rijks, het worstelen van de Oudheid af, door de Middeneeuwen heen, zeer in eere is gehouden. In andere landen is het worstelen tijdens de Middeneeuwen bijna geheel verdwenen - Albrecht Dürer protegeerde het nog - om in de negentiende eeuw weêr te worden be-oefend. In Lipara echter - die prachtige stad! Ik hoop er van den winter heen te gaan - bestond van de Oudheid af, door de Middeneeuwen heen, altijd het Athletikon. Het bestaat er nu nog, hoewel natuurlijk heelemaal gemodernizeerd.

Het Athletikon was in vroegere jaren de Keizerlijke Oefenschool, het Keizerlijke kampperk der Liparische athleten, die steeds beroemd waren, de eeuwen door. Het is er nu de Staatsoefenschool en het Staatskampperk der nieuwe Republiek. Het is een prachtige, bijna ideale inrichting en ik zoû u er gaarne wat van vertellen.

Ziende over de zee en de haven, op een heuvel, ligt het immense gebouw, complex van kazernen en palestra, tusschen parken en stadia. Het rees in de Oudheid daar, het werd in de Middeneeuwen daar steeds behouden, het werd in Moderne tijden daar steeds verbouwd en herbouwd. Het wordt en werd van Rijks- en Staatswege gesubsidieerd en bergt een instelling op zeer grooten voet.

Iedere Lipariër namelijk kan zich van af zijn twaalfde jaar, maar ook op iederen leeftijd onder de veertig, ginds aanmelden voor het Rijks- of Staatsathleetschap. Na keuring en examen wordt hij toegelaten. Vreemdelingen zijn uitgesloten. De Liparièrs zijn heel nationalistisch; dat is soms hun kracht, soms hun zwakte. Den knapen wordt in de knapenschool de athletische opvoeding gegeven. Zij krijgen bij hunne fyzieke opleiding ook hunne geestelijke opvoeding, beide in evenwicht. Hun toekomst is athleet te worden, dat is minstens even nuttig als kantoorklerk, winkelbediende of wat dies meer zij. Wat hunne militaire verplichtingen

betreft, het Athletikon vormt zijn eigen regiment. Dat is dus in orde. Naast het knapengebouw verrijzen de kazernes en kampplaatsen der jongelieden en die der rijpere mannen. Leêgloopers zijn zij niet. Zij werken meer dan acht uren. Er zijn drie schooluren per dag, verplicht voor knapen en jongelieden, facultatief voor mannen boven de twintig. Deze drie schooluren daags schijnen voldoende te zijn, om de jeugdigste, jeugdige en volwassen athleten van het Athletikon te leeren lezen, schrijven, rekenen, zonder algebra en hoogere wiskunde, en in te wijden in talen, historie, aardrijkskunde en staathuishoudkunde. Want ook de volwassen mannen volgen gaarne nu en dan een cursus, door uitstekende leeraren en hoogleeraren geleid. Die leeruren zijn hun tevens een heilzame afwisseling met hunne zeer straffe athletische oefeningen, over den morgen en middag verdeeld. Zij zwemmen, werken met gewichten, schermen met degen en sabel, rijden paard, volvoeren hun militaire oefeningen. Het is veel en de dag is kort, want er zijn nog de malen en er zijn de rusturen. Maar ik vergeet het voornaamste: er zijn vooral de worsteluren. Het worstelen, geheel volgens de Latijnsch-Grieksche antieke methode, is de voornaamste sport en verplichting der athleten van het Athletikon. Het wordt zeer ernstig, klassiek en in schoonheid onderwezen en beoefend. De Lipariërs zijn de prachtigste worstelaars ter wereld. Hunne lichamen zijn als antieke statuen.

Hoewel vele Lipariërs uit den volksstand hunne kinderen of zichzelve ter keuring in het Athletikon onderwerpen, is het geen uitzondering, dat ook voornamere jongelieden er zich aanmelden. Het wordt niet als een schande in de Liparische wereld gerekend, als de zoon van een graaf athleet is in het Athletikon. Alleen, menschen zijn maar menschen en zelfs nadat Liparië een republiek werd na keizer Othomars dood, zijn de Lipariërs niet meer dan menschelijk gebleven en vereenigden zich in het Athletikon de jongelieden der betere standen tot college's, die echter broederlijk met de andere college's, meer uit den volksstand, samenwerken in hunne oefeningen en wedstrijden. Dit schijnt over en weêr van goeden invloed te zijn.

Het diëet is echter voor allen hetzelfde. De vrije uren zijn niet meerdere. Er is streng medisch toezicht op de athleten, hoewel hun geene kuischheidsbelofte wordt afgedwongen. Maar elke veertien dagen moeten zij voor de dokters verschijnen.

Het nut van deze prachtige instelling? Laat mij u eerst vertellen van het vermaak ervan. Het vermaak ervan is, dat er iederen avond, met telkens andere ploegen, in de ruime, rijk maar statige klassiek gebouwde marmeren zalen, palestrae en stadia van het Athletikon de prachtigste voorstellingen worden gehouden van schermen, hardloopen, gymnastiek, acrobatiek in haar edelsten vorm en worstelen, vooral worstelen. Er is zelfs een permanente worstelwedstrijd, zoodat de worstelaars er ook voortdurend meerdere punten maken of hun volgnummer kunnen verbeteren. De voorstellingen in het Athletikon zijn wereldberoemd en het verwondert mij, dat ge mij toeroept er nooit iets van gehoord te hebben. Dat is heusch niet mijn schuld; dat kan ik niet helpen.

En nu het nut? Het nut, vraagt ge mij? Het nut van deze school, oefen-, kamp- en sportplaats? Eenvoudig, maar niet in de Liparische wereld hard-op gezegd, de veredeling van het ras. Trouwens, de Lipariërs zijn een prachtig ras, dat zult ge ten minste wel hebben opgemerkt. Zeide ik u al niet eens, dat de goden de menschen schiepen om gezond, mooi, krachtig en gelukkig te zijn en tot geen andere doel? Welnu, hoewel Liparië ook natuurlijk zijn economische evolutie's doormaakt als ieder Europeesch groot rijk, zijn, geloof ik, alleen om die eeuwenoude instelling van Athletikon, de Lipariërs een gezond, mooi, krachtig, gelukkig ras. Bedenk, er zijn steeds tusschen de drie- à vierhonderd athleten in het Athletikon; ik reken de jeugdige knapen er niet eens bij. Zij mogen trouwen - het zijn geen monniken - en zij wonen dan met hun gezin in het groote gebouw links van het groote Stadion, ge weet wel, waar ter zijde die groote groep staat in brons, van Herakles, die strijdt met den Leeuw. En nu heb ik niet eens nog tijd gehad om over de Liparische vrouwen te spreken! Maar zijn dat geen pràchtige vrouwen, al zijn ze niet zoo elegant als de Parisiennes en al doen zij zelfs misschien minder aan golf en tennis

dan onze Noordelijke vrouwen? Goed dan, ze zijn wat meer sultane-achtig aangelegd, maar daar houdt nu eenmaal zoo een mooie, flinke Lipariër van. En de engelen van kinderen, die zij kweeken! Zie ze maar eens spelen bij de Herakles-groep. Trouwens, ook buiten het Athletikon ziet ge dat prachtige ras in iedere stad, door het geheele land. En het komt alles door het Athletikon.

Ik hoor u iets fluisteren, ironisch, van een dekhengsteninrichting. O neen, heelemaal niet. Een dergelijke instelling, waarin vooral de harmonie en het levensrythme in lichaamsoefening, vreedzamen strijd en edele mededinging wordt beoefend, als een muziek, doet de heilige maat in alle levensuitingen zegevieren.

Het Athletikon, dat ik een paar jaren niet heb bezocht - maar van dezen winter hoop ik weêr naar Lipara te gaan - kwam mij weêr in gedachte, nadat ik hier in Den Haag de worstelwedstrijden in...de Boekhorststraat heb bijgewoond. Lieve Hemel, er is wel een onderscheid tusschen het prachtige, grootsche, marmerzuilige Athletikon, met zijn drie- à vierhonderd athleten en de bioscoop in de Boekhorststraat, die zich weidsch Alhambra noemt. Maar er is toch overeenkomst, al zoû die alleen zijn omdat er in beide geworsteld wordt.

Het is zeer jammer, vind ik, dat het worstelen, die prachtige sport, zich niet verheugt in de gunst van het fashionable publiek als het boksen. Ik vraag mij af, waarom en kan geen antwoord vinden. Ik gun den bokser alle eer, maar vraag vrijheid voor mijn opinie uit te komen en te zeggen, dat ik het worstelen een veel aesthetischer sport vind. De groepvormingen, die twee worstelaars soms uitbeelden, zijn dikwijls van statueske schoonheid. Niet altijd. In de Boekhorststraat niet altijd, wèl in het Athletikon te Lipara. Maar bedenk, dat dààr een zeer strenge keuring bestaat, ambieert een forsche, jonge man rijksathleet te worden en rasverbeteraar. Geen tè zwaar gewicht; dat zal hij moeten zien te verminderen. Veel is aan een mensche- en mannelijf te verbeteren. Er is ook een leeftijd gesteld...

Het Athletikon is een bereikt ideaal, een ideale instelling, die ik

Liparië heb toebedacht, maar een ideaal is wel eens wreed. In de opera wordt het ideaal wreed als wij meenen, dat een zanger of zangeres te oud en te dik wordt, om van stemslijtage niet te spreken. In het worstelwedstrijdperk is het ideaal ook wreed voor den worstelaar, die met de meerdere jaren het vet niet wist van zijn spieren te houden. En ik geloof nog niet, dat de Staat bereid is een worstelaar op zijn veertigste jaar een pensioen toe te kennen, zoo ruim als aan een minister of een letterkundige...Voor dit gebeurt, wil ik den worstelaar die reeds jaren strijds achter zich heeft, niet van de mat wegdringen en mijn wreed ideaal beteugelen in zijn eischen.

- Ach! verzuchtte tot mij een worstelaar, die twee-en-dertig jaren telde en wien ik verweet, dat hij niet gezegevierd had. Was ik maar tien jaar jonger!

Het ideaal en het leven zijn wreed. Na tien jaar geworsteld te hebben, weet de worstelaar, dat hij pootaan moet spelen om zijn broodwinning te blijven volhouden. In het Athletikon wordt hem dit op allerlei manieren gemakkelijker gemaakt en geniet hij na zijn triumpfen wèl een pensioen dat bijna zoo hoog is als nu dat van den Nederlandschen letterkundige...

Maar over die woû ik het niet hebben. Ik had het over ideale athleten en dan over minder ideale athleten. Wat ik alleen zeggen wilde, is dit: het worstelen moest hooger geheven worden uit de minder gunstige omstandigheden, waarin het meestal verkeert. Het moest mede tellen met de sporten, die het publiek begunstigt. Dit is dan wel een vicieuze cirkel: áls het publiek, dat elegant doet én betalen kan, het worstelen begunstigde, zoû deze sport zich ook verheffen tot hoogere waardigheid.

In afwachting dat dit gebeure, ga ik van den winter de worstelwedstrijden bijwonen in het Athletikon te Lipara. Ik heb reeds geschreven om een abonnement loge-plaats avant-scène, goedkoop is dat niet.

Het verkeerde leven

Er behoeft niet veel doorzicht toe, dat wij allen, op deze reeds door menschengeslachten lang bedorven wereld, verkeerd leven. Wie maar één oogenblik de moeite neemt - maar dat oogenblik moet er een zijn van ongestoorde rust zonder opgebeld te worden - te overpeinzen en na te denken, kan niet anders dan tot de concluzie komen, dat wij verkeerd leven.

Wij kunnen er niet veel aan doen. Geboren zonder het te willen, getogen tegen alle onze zuiverste, maar in mysterie van onderbewustzijn weggedoken instincten, worden wij op een verkeerde wijze gezoogd, gespeend, gevoed en opgevoed te midden, of liever aan het eind der vele, verschillende beschavingen, die reeds sedert eeuwen een onding zijn en voortgaan een onding te blijven.

Wij zijn menschen, maar menschen zijn geen andere wezens dan dieren. Ik wil aannemen dat wij de hoogst staande dieren zijn, die er bestaan op deze planeet, maar dit neemt niet weg, dat wij dieren zijn. Waren reeds sedert eeuwen onze instincten niet bedorven door de noodlottige beschavingen, die samengeknutseld zijn door generatie na generatie, dan waren wij misschien, in plaats van mizerabele cultuurmenschen, ideale paradijsdieren geworden.

De mensch werd door de goden niet geschapen voor de cultuur, zooals die reeds sedert eeuwen bestaat. Hij werd geschapen als ieder dier werd geschapen om schoonheid en kracht; waarbij ik zoû willen erkennen in de paradijslegende deze waarheid te voelen: de mensch werd geschapen om heer te zijn over de andere

dieren en recht-op te gaan tusschen de andere dieren heen. Hij behoefde niet te kruipen als de slang, niet te sluipen als de tijger, niet op vier pooten rond te draven als ezel, paard of zebra, maar hoewel hij recht-op als de koning der dieren zich bewoog, ontbraken hem de vleugels om te zweven als de adelaar. Waarom de goden het menschdier niet dadelijk vleugels gaven, weet ik niet. Er is veel over te peinzen en dan over te zeggen, vooral als wij nagaan, dat wij ons de engelen hebben gedacht met vleugels en vliegtuigen hebben uitgevonden. Vliegtuigen zijn geniale, maar mizerabele uitvindingen van onze mizerabele cultuur en engelen zijn niet anders dan wederom paradijsdieren maar hooger staande dan wij ooit hier op aarde kans zouden hebben.

Het kan zijn, dat atmosferische invloeden vooral invloed hebben gehad op den verkeerden gang van het menschelijke leven. Weêrsgesteldheden zijn vermoedelijk de heerscheressen van heel het menschelijke leven. De goden schiepen de menschen niet om omringd te zijn met ijs, stormwind en koude hagelbuien. Want den ijsbeer, die wèl geschapen schijnt om te vertoeven in zulk element, wast een zware vacht, een ijsberevacht, om de leden. Maar den mensch, die zich onbehagelijk gevoelde in barre weêrsgesteldheden, zocht zijn toevlucht in een grot, onder een rieten dak boven zijn hoofd, in kleeding, eerst vegetarische kleeding - bladerfestoen en vijgeblad - toen animale kleeding, geweven uit wol van kemel en schaap.

De grot was nog zoo erg niet. Het rieten dak was reeds de eerste stap naar het verkeerde leven; met de kleeding gleden wij op het hellende pad der beschaving neêr naar den helschen afgrond, waarin wij nu razen en verdwazen.

Ook een leeuw schuilt in een grot. Wij hadden gehard moeten blijven en onze liefde, ons bestaansgeluk in een grot moeten blijven bergen zonder aan een rieten dak te denken. Ik geloof niet, dat wij ooit geheel harig zijn geweest als een leeuw of een gorilla; ik geloof, dat wij dadelijk menschen van schoonheid zijn geweest, hoewel met forscheren haargroei; als ik aannam, dat wij geheel harig zijn geweest, moet ik aannemen, dat onze huid nu niets

meer dan een verkaald decadent velletje is, en dat kan niet want ik vind menschenhuid soms iets heel moois, van grein en tint, en materie, of het de huid is van een vrouw, een man of een kind.

Ik herhaal, dat het rieten dak al heel erg was. De duivel, die ons steeds belaagt, heeft ons de idee van het rieten dak ingegeven. Na het rieten dak op stijlen, maakten wij geheele huizen en steden en toen waren wij voor goed verloren.

Ja, de weêrsgesteldheden hebben ons, ook al door duivelschen invloed, verloren doen gaan. Wij waren geschapen om naakt en schoon te leven in geluk en liefde tusschen de andere prachtige dieren - want alle dieren zijn oorspronkelijk prachtig, ook een nijlpaard en een olifant - in, aan onze naaktheid, harmonische weêrsgesteldheden, in zonneschijn en zoele-bries-doorwaaide bosschen en beemden en tuinen; op meer dan een grot hadden wij nooit recht zonder gevaar onzen primitieven adeldom van paradijsdier te verliezen. Toen wij een tuniek weefden van kemelhaar omdat wij het koud kregen, toen wij het koud kregen omdat ons de weêrsgesteldheid satanisch belaagde, waren wij voor goed van ons menschelijk geluk onterfd. Die tuniek leidde tot heel ons ellendige costuum en alle verdere misère der verschillende beschavingen.

Welk dier kleedt zich? Het is waar, zijn vacht of geveêrte is voller en ruiger in den winter dan in den zomer. Maar welk dier kleedt zich met kleederen van een dwaze cultuur? Een pas geboren zuigeling onder ons menschen wordt dadelijk gekleed. Is dat niet het bewijs onzer decadentie? Wij wonen in huizen met ramen, deuren, kachels. Is dit niet mede een bewijs onzer decadentie? Wij vatten telkens koû of krijgen influenza. Influenza is het gevolg van het rieten dak, de kleeding en satanische weêrsgesteldheden, die wij zoo dom waren niet te ontvluchten.

Wij hadden allen moeten vluchten naar den equator en ons om den evenaar moeten vastklampen als de stormwinden woelen van Noordpool of Zuidpool. Waarom het daar zoo koud is weet ik niet, maar het is er alleen koud door duivelschen invloed. De goden wilden ons naakt en gelukkig en schoon en krachtig heb-

ben in paradijzen rondom den equator. Alles wat wij uitgevonden hebben na ons gekleed te hebben, daken te hebben opgericht en steden te hebben gesticht, is des duivels. Alle onze schitterende uitvindingen zijn uit de hel. Wij waren nooit anders bedoeld dan om in liefde en zaligheid te tieren en onder palmen en blauwe luchten te lachen, elkander te omhelzen onder sterrenachten en van granen en ooft te leven, doelloos, zonder één enkel doelwit dan dàt van ons hoogstaand dierlijk geluk. Zoo waren wij allen kunstenaars gebleven in de levenskunst en kunst ware nooit anders geweest dan levenskunst. Levenskunst is de eenige, ware kunst. Alle andere kunst is imitatie. Imitatie, waarmede de meesten van ons zich troosten in deze wereldverwording naar...imitatie. Echtheid is alleen levenskunst. En die is niets dan eenvoud, wat geen enkele cultuur ooit kon blijven. Er is cultuur en cultuur: de Grieksche stond hooger dan de onze; betrekkelijk stond de Grieksche heel hoog, maar ik kan mij een hooger, edeler bestaan denken dan het Grieksche der Oudheid. Wij waren nooit gemaakt om zooveel te denken, te doen, uit te vinden, na te pluizen, koersen te berekenen, te speculeeren, knoopjes aan onze kleeding toe of open te maken, te slachten, te bakken, te smeden, te timmeren, te schrijven, of zelfs maar te praten. Wij werden gemaakt om te groeien, te bloeien, elkander lief te hebben en dan, vóór de vijftig te sterven. Alles wat wij doen, denken, in elkaâr prutselen, onze maatschappij en syndicaten, uw zaken en mijn boeken en nog veel meer, zijn allemaal overbodig, prullewerk, slecht of liever foutief. Het moest allemaal niet bestaan. Tubal-Kaïn is een ellendeling geweest om metaalbewerking uit te vinden; Laurens Koster is een tweede ellendeling geweest en Marconi zal ik als tijdgenoot, die leeft, niet zoo onhebbelijk bejegenen, maar heeft de wereld een grooten ondienst bewezen net als die Weensche professor bij wien nu alle impotente grijsaards of dertigjarigen file maken vanwege de puberteitsklier. Jeugd is natuur en geen kunst. Als wij niet hadden te strijden gehad met duivelsche weêrsgesteldheden, was jeugd natuur gebleven: de paradiziale mensch aan den equator had even veertig jaren krachtig en jong geleefd en geliefd en ware

dan van deze aarde weggenomen. Ik wil best gelooven, dat hij een gewiekte engel ware geworden.

Nu is het te laat. Er is niets meer aan te doen. Wij zijn nooit paradijsdieren geworden. Wij zijn ontaarde wezens, die naaktheid zonde, of minstens onfatsoenlijk noemen en die gebrek lijden als er huizennood is, kolennood of als zij, omdat zij verkeerd speculeerden, zich geen duur kostuum bij hun kleêrmaker meer kunnen bestellen. De menschheid zoekt naar goedkoope kleêren, brandstof en een huis om zich te bergen voor den regen of den nacht. Hij fietst als een gek, tuft als een gek, telefoneert als een gek, is gek van business en nijdigheid op elkander, om elkander dood te slaan of kapot te schieten en is geen oogenblik, van dat hij geboren werd, zooals hij behoorde te zijn. Intusschen zoekt hij zijn leven, zijn levensdoel, zijn levensgeluk en vond en vindt het nooit. Omdat hij sedert eeuwen, sedert praehistorische eeuwen door, zich steeds vergiste. Het is daarom den Bolsjewiken niet kwalijk te nemen, dat zij zich nù vergissen. De menschheden, zelfs zij die een ideaal hebben, kunnen niet anders meer doen dan zich vergissen. Om zich niet meer te vergissen, zouden zij moeten beginnen met een gunstig klimaat te zoeken, zich dan te ontdoen van hun kleederen, zich te voeden met brood, vruchten en bananen, te zwemmen, te worstelen, maar alleen om sport, te hardloopen, maar niet voor een gouden beker of gordel en gelukkig te zijn in de zon en aan het zand der zee als in een durende vacantie.

De mensch is niet gemaakt om te ‘werken’, ik meen te slaven en te zwoegen. Hier ga ik niet meê met de paradijslegende. Dat Adam Eva vond, kan geen zonde geweest zijn, nooit en dat zij, na elkander gevonden te hebben zich moesten kleeden met festoen en arbeiden in het zweet huns aanschijns, is een barbarisme, door den Duivel uitgevonden. De mensch is niet gemaakt om een levenslangen luilak te zijn, maar ook niet om zich, in welke branche ook, af te beulen. Hij is gemaakt om zich naar behoefte, gezond te bewegen in spel, sport en arbeid (arbeid is nuttige bezigheid) en door die beweging gelukkig te zijn, gezond en krachtig. Hij bewege zich naar zijn aard en lust in het paradijs met de gunstige

weêrsgesteldheid, zeker, hij arbeide er naar zijn lust. Hij bebouwe er den grond, dat het koren er wasse en de druiven er weligen. Helaas, ook om den equator zal de wereld al zijn bedorven, al weet ik weinig van het binnenland van Borneo en de Oerwouden van Afrika. Van Dajaks en negerstammen kunnen wij niets meer leeren.

Er is niets meer aan te doen. Wij leven verkeerd en geslachten na ons zullen eeuwen door steeds verkeerd leven. Slechts het vergaan van deze wereld, zoo zij bonst tegen een andere planeet en uitbarst in een kosmischen regen - ik wil ook wel eens spreken van ‘kosmiesch’ - van millioenen gensters, die weêr tot millioenen, wellicht weêr verkeerd uitgroeiende zwellende wereldbolletjes wentelen, kan aan dit verkeerde leven een einde maken.

In afwachting ga ik mij verkleeden, mijn smoking aantrekken, in Palace-Hôtel dineeren, daarna naar Hagenbeck of Cabaret en leef ik, o mijn ongelukkige lotgenoot, met u meê het verkeerde leven, niet zonder ergens heel diep in mijn hart met melancholie bewust te zijn - ik weet niet of gij meê met mij voelt - dat wij allen idioot zijn.

Met Louis Couperus in Parijs

Wij keerden terug. En de goden waren heel gunstig, want opnieuw was de zee meer-gelijk en eigenlijk hadden wij telkens gedacht, dat de terugkeer over zee bar zoû zijn, omdat wij telkens van barre overtochten hoorden en omdat de goden meestal, als ze je eerst iets goeds geven, dat wegen op hunne schalen en zeggen: hij heeft iets goeds gehad, nu moet hij wat minder goeds krijgen. Wel, misschien houden zij nog wel na twee pleiziertochtachtige zeevaartjes, een barre zeereis voor mij in petto.

Maar loopen wij den tijd niet voorbij. Wij kwamen dus over de Middellandsche Zee aangegleden alsof we Lohengrin waren, door een zwaantje voortgetrokken. Debarcadeeren in Marseille, dat was wel een rommeltje. Maar een ontzagwekkend document, dat begon: Nous, Gouverneur-Général de l'Algérie...en dat op vrij hoogen toon beval den Hollandschen romancier-journalist-toerist doorgang te verschaffen, deed alle deuren open gaan en alle koffers toe blijven.

Het was de laatste keer, dat het trotsche, onschatbare document mij van dienst zou zijn. Het schijnt niet dikwijls verstrekt te worden en ik ben den Franschen gezant, den heer Ch. Benoist, zeer dankbaar, dat ik, door zijne aanbeveling, het verwierf.

Een paar dagen te Marseille om te bekomen van de zeeziekte, die ik niet te lijden had. Toen naar Parijs, waar wij juist aankwamen in Hôtel Regina - stampvol - na Napoleons huldiging, maar vóór het feest van Ste. Jeanne d'Arc. De Hôtel-directie beweerde, dat zij hare laatste kamer voor mij had vrijgehouden.

Heel beminnelijk. Van ons balcon zagen wij den volgenden dag, op de Place de Rivoli, het goudbronzen ruiterbeeld van la Pucelle, behangen en omgeven met een hulde van bloemenkransen. Er waren speechen van de ministers, maar daarvan hebt ge in de courant gelezen. Er waren défilé's van allerlei associaties en clubben, maar dat weet ge ook al, natuurlijk. Toch is het aardig zelf gezien te hebben wat je later in de courant leest of in de bioscoop ziet. Want als je iets met eigen oogen ziet, heb je je personeele impressie. Zoo had ik de mijne: hoe mooi toch eigenlijk, in onzen tijd, nog zulk idealisme. Een stad, een land, een volk, dat een zieneres en heldin, eene bezielde en eene vervoerde, uit eeuwen en Middeneeuwen her, in onzen practischen tijd vereert, waar zij heilig verklaard is te Rome; Parijs, Frankrijk, de Franschen, die, hoe democratisch de tijden ook zijn, de Maagd, die het Wonder omringde, op den nationalen feestdag verklaarden datum, eerbiedige hulde en vereering bewijzen als hadde zij hier Karel VII ter kroning naar Reims gevoerd; neen, als hadde zij de ‘poilu's’ aangevoerd, een paar jaar geleden, aan de Marne. Politiek, nu ja, natuurlijk: wat is nièt politiek in onze tijden, maar toch, toen ik, op mijn balkon, die speechen hoorde - die ik niet verstond -, de défilé's voorbij het goud-bronzen beeld zag gaan, het enthoeziasme zag der voorbijtrekkende studenten en gymnasten, werd ik een beetje aangedaan. U zal zeggen: Meneer, dat is juist wat ‘de Politiek’ wilde bereiken met dit feest: dat ù een beetje werdt aangedaan. Nu goed dan, al weêr: als de Politiek meent, dat met idealistische aandoeningen nog iets te bereiken is, in onze vaak verschrikkelijke schoonheidlooze dagen, dan is zij misschien nog zoo slecht niet.

En zoo bleven wij enkele dagen te Parijs. ‘Jij houdt niet van Parijs’, verwijt mij telkens aldoor mijn vrouw. Hoû ik niet van Parijs? Ik durf het zelf niet zoo driest verklaren. Ik geloof, dat het dit is: Parijs blijft altijd wat vèr van mij, Parijs neemt mij niet op; ik blijf altijd op visite in Parijs als bij een heel hooge, heel elegante, heel genadige vorstin, die glimlachend vaag over mij neêr blikt. Rome is, bv. als een oude moeder, een grootmoederlijke matro-

ne, die me in haar armen neemt, als ik in het Forum of op den Palatijn zwerf of dwaal, of zit, of lig; in Rome voel ik me als een kindje zalig gewiegd; Parijs neemt me nooit in haar armen. In Parijs denk ik: ik moet naar die en die theaters gaan; dat is precies hetzelfde alsof je zegt, ik moet 'Parijs' eenige visites brengen, mijn kaartjes afgeven. In Parijs denk ik: is mijn tenue of die van mijn gemalin wel voegzaam, en dan doe je boodschappen en koop je kleêren en élégances. In Parijs voel ik me op audiëntie bij de Stedekoningin der Wereld: ik vind het er soms heel prachtig, voornaam, grootsch, maar, gek hè, voor iemand, die toch nog al wat gereisd heeft, ik ben er een beetje overduveld en ik heb er een gevoel of ik er volstrekt niet tel, op hare seizoen-audiënties, in hare stralende lente, of mondainen herfst.

Maar dan zijn er in Parijs plekjes, die me toch wel teederder, intiemer en warmer aandoen. Als je de Seine overgewandeld bent en aan de Rive Gauche komt. Ik hoû erg van de Rive Gauche en van de studenten, die in hun hemdsmouwen liggen uit de ramen te rooken en gekheid maken met en tegen elkander en iederen voorbijganger. Ik hoû erg veel van bij Soufflet te dineeren, in de gezellige grill-room. Ik hoû ook dol van het Musée Cluny, van de mooie gobelins met de Dame au Licorne en van de Gothische koningskronen. Van al die mooie, antieke meubelen en kunstvoorwerpen. Van den tuin, ook van dat muzeum, waar stille, droomende menschen zich een oogenblik verliezen tusschen het donkere klimop en de stemmingsvolle ruïne's. En dan bedenk ik, dat dit plekje het hart was van oud-Lutetia en dat Keizer Julianus, afvallig van het Christendom, maar welgevallig aan de Heidensche goden, hier getroond heeft in zijn paleis, waarvan we nog iets zien, dat thermen en ondergrondsche gewelven kunnen zijn geweest.

En dan rust je daar zoo een beetje uit van het voorname, elegante, drukke, verblindende Parijs. Dat ik toch eigenlijk ook wel mooi vind, als ik maar nu en dan kan uitrusten in den tuin van Cluny.

Of in die der Tuileries. Waar ter wereld is een perspectief te

doorzien gelijk aan dat wat zich uitstrekt van de Louvre-paleizen tot aan den Arc-de-Triomphe? Le Notre's aanleg is de eeuwen door bewonderd en de Commune, met het paleis van Napoleon III in brand te steken, heeft door middel der pétroleuses het immense vergezicht nog verlengd. Het is vreemd hoe de stedeschoonheden soms ontstaan, hoe zij soms ontstaan ondanks de bedoelingen van oorlog en revolutie. Nergens ziet ge zoo schitterende stede-schoonheid als uit den tuin van den Louvre tot aan den Eereboog, prachtig symbool, dat zich daar verheft tegen de goud glorende luchten en waar ge weet, dat de Onbekende Strijder ligt. Symbool en wederom symbool en het is goed, dat de symbolen nog de wereld, de steden, de menschenzielen beheerschen. Het einde der menschelijke wereld zal daar zijn als het laatste symbool is uitgewischt en vernietigd, als ten feestdag van Jeanne d'Arc geene bloemen meer om haar standbeeld hangen, als de Onbekende Strijder niet meer ge-eerd zal worden zooals heden ten dage, dat men noch zijn naam, noch zijn dapperheid kan bevroeden. En, terwijl ik daar alleen zit en droom van deze groote dingen, op een bankje, tusschen deze pompeuze paleizen, parken, vazen, standbeelden, zijn de allereenvoudigste menschen om mij heen, heelemaal geen elegante, mondaine Parisiens en Parisiennes, en voel ik mij verteederd en heb ik Parijs heel lief.

De midinetjes zitten naast mij haar broodje te eten in dit stille uurtje. Zij zijn hier zoo elegant als haar roep is, maar zij zijn veel liever en ontroerender met haar bleeke gezichtjes, hare doorprikte vingertjes en heur lachende blague-zinnetjes dan zij zouden zijn, als nooit hare hooge hakjes scheef waren geloopen. Als ik een oude, rijke heer was, zoû ik er pleizier in hebben ze nu en dan, onverwachts, op die bank in de Tuilerieën-tuinen, een cadeau-tje te geven. Wat zoû je zoo een kind gelukkig maken als je haar, zonder verdere bedoeling, op die bank in eens een bankje van 100 fr. zoû reiken en beleefd zeggen: wil u zoo vriendelijk zijn hiervoor iets te koopen, dat u prettig vindt om te hebben? En dan weggaan, na je hoed te hebben afgenomen. Ik heb het nog nooit kunnen doen!

Ik ben er zeker nog niet oud en rijk genoeg voor, want telkens komt de gekke gedachte bij mij op!! Maar je moet de hoop nooit opgeven en over vijf, zes jaren, als ik millionair ben door den verkoop van mijn romans, doe ik het zeker.

En dan de vogeltjes-voederaars! Ook zulke eenvoudige, lieve zielen, die opgaan in hun onschuldige sport. Die dikke duiven en doffers, die, barstende van welvaart daar trippen en kirren, gunnen zij liever niets, maar den musschen gunnen zij alles. Iedere vogeltjes-voederaar heeft zijn eigen vogeltjes: *ses* petits oiseaux! Ik heb ze wel eens met elkander hooren kibbelen omdat de een met handig opgeworpene broodkruimeltjes, den ander zijn vogeltjes wist af te troggelen. Dat is natuurlijk het ideaal der barmhartigheid: als ik boos word omdat gij mijne armen verzorgt. Maar het schijnt, dat zulk ideaal alleen nog maar de dieren en dan nog wel zekere vluchtige dieren omvatten kan.

Menagères, boerinne-achtig, met pantoffels aan en karbiezen bij zich, die zitten naast mij op die bankjes en we kijken samen in het zilveren gestuivel der fonteinen en we snuiven samen den zoeten geur op van het geschoren gras, dat de tuinman overrolt. Of een werkman zit naast me voor een hoop zware couranten en ik zoû hem wel eens willen vragen naar zijn opinies, maar aarzel het te doen...Hoewel conversatie-beginnen niet ongewoon is op de bankjes van de tuinen der Tuileries. Of heel deftige dames loopen langzaam en statig mij voorbij; het zijn verarmde gravinnen uit den Faubourg St. Germain, met lange, ouderwetsche rokken, geen hooge hakken en een groote, zwarte réticule. Zij gelijken op elkaâr en ik hoû eigenlijk meer van die deftige vrouwetypen, die den parfum van een verleden tijd in de plooien harer nonnerokken medevoeren dan van het ultra-chique Parisiennetje, dat je niet weet, of een femme-du-monde of een cocotte-tje is. Deze ouderwetsche dames zijn gedecideerd femmes-du-monde. En ik heb ze nergens anders gezien dan in de tuinen der Tuileries en de eene, voor wie ik verleden opschoof op mijn bankje en die mij bedankte met alleen een lichte buiging van het hoofd, was zeer zeker een markiezin; haar zwarte mantel was kaal en gesleten

maar hare hand, ringeloos, was zoo oud, fijn, en blank, dat ik mijn blik er bijna niet van af kon houden.

Lieve Parijsche menschen en dingen, daar tusschen die pompeuze paleizen, die paleisparken, die prachtige vazen, die spuitende fonteinen, die weelde van beeldengroepen. Lieve Parijsche spelende kinderen en brave sergents-de-ville. En de kleine jongens, die hun zeilscheepjes laten varen in het ronde bassin! Symbolen zijn die scheepjes, symbolen van onze eigene levens op eene wijde, eeuwigheidronde levenszee. De kracht van den in het middenpunt opspuitende fonteinstraal en de bries die nu komt van hier, dan van daar...doen die scheepjes drijven en dwalen en tuimelen en schuin wegdobberen maar nooit verloren gaan...Neen, ik kan die scheepjes niet zien zonder aan heel wijde, diepe en hooge dingen te denken. En de jongentjes, die daar spelen en het gedobber, getuimel, gedwaal en gedrijf van hun scheepjes met spanning gade-slaan, vermoeden nooit, dat die meneer, die daar eens een oogenblik bij hen toeft, alle wereld- en zielemysterie's vóór zich ziet warrelen en vervullen, zonder dat hij zelf een zoontje heeft, dat daar met een scheepje zoû spelen.

Of ik van Parijs hoû? Ja, eigenlijk wel. Het is een stad, waar ik eens heb geleden, jaren, jaren her. De plek, waar men geleden heeft, kan men niet anders dan lief krijgen, als de jaren verloopen. Maar natuurlijk, ik heb de eene wijk in Parijs liever dan de andere...

En als ik in een bui ben, dweep ik ook wel met de boulevards. En dan wilde ik u bekennen: ik ben nooit bang in Parijs een straat over te steken en dat ben ik in Den Haag wel. Ik ben nooit in Parijs bang, als mijn vrouw alleen uit is en dat ben ik in Den Haag wel...

Maar wat ga ik nu zitten tobben? Wij hebben toch onze nieuwe verkeersagenten, die zoo elegant, als Mengelbergen - o gewaagd meervoud! - met de gehandschoende hand aan zwierigen arm geheel de Haagsche trafic beheerschen op kruispunten en anderszins, als waren zij de maëstro's der straatsymfonie...

Ik tob niet meer maar wil nog wel u verzekeren, o lezer, dat ik voor Parijs toch hier en daar teêre plekjes in mijn hart heb.

Met Louis Couperus in London-season

I

Een dagboek? Waarom niet? Is het niet zeer voorzichtig van een romancier niet àltijd romans te schrijven maar een autobiografie en auto-schetsjes, ja een dagboek tusschen de romans door heen te schrijven?? Jhr. Goeree is geen romancier, geloof ik, maar ik volg zijn voorbeeld: het is altijd goed een goed voorbeeld te volgen. Uit Parijs kom ik incidentloos terug in Den Haag. Wij hadden zelfs een prettige reis, bij toeval, met Prof. D. en mevrouw D., die uit Madrid kwamen, waar de Hollanders van zich hadden doen spreken. Het is goed in deze tijden van zich te doen spreken en als dit niet genoeg gebeurt moet men maar van zichzelf spreken. Omdat ik vond, dat men dezer dagen làng niet genoeg van mij sprak, ga ik het zelve doen. Iedereen geeft ‘mémoire's’ uit en het publiek vindt de minste zelf-mededeeling over iemand, wiens naam niet heelemaal onbekend is, interessanter dan gehéél zijn werk. Publiek is machtig en heeft het druk, te druk om romans te lezen: o jeugdige romanciers, laat uw grijze kunstbroeder u een raad geven: schrijf geen roman over Wilson of Keizer Willem II maar deel mede, op de allereenvoudigste wijze, hoe ge een kopje thee drinkt en ge zult succes hebben.

Ik herhaal. Ik kwam terug in Den Haag. Dit was eigenlijk om meubels op te pakken, die nu op een zolder staan en met die meubels naar Italië te gaan, om den ouden dag te beginnen. Wat

een genot eindelijk den ouden dag te beginnen, in Italië, ergens in Siena, Perugia of waar ook maar!

- Ik wensch, zeg ik tot de gezellin mijner beginnende oudere dagen, in Italië iets exceptioneels te vinden. Ik zoû willen zoeken, ergens, in een aristo-paleis, in een klein Italiaansch stadje, want in Rome vind ik het zeker niet, drie ruime vertrekken, waar wij wat eigen meubels kunnen zetten en een Rome kunnen formeeren zooals wij pre-war in Florence hadden. Er zijn natuurlijk in Italië - er waren er toèn al - verarmde markiezinnen en dito prinsen, die niet denken aan kamers-verhuren maar die oogenblikkelijk zich zouden bedenken als zij de volgende advertentie lazen in 'Tribuna' of 'Corriere della Sera':

Vreemdelingen van distinctie, Nederlandsch schrijver en echtgenoote, zoeken in een der kleinere steden van Midden-Italië, drie à vier leêge vertrekken, voor langer verblijf. Informatie te verkrijgen bij de Nederlandsche Legatie te Rome.

- Want, voeg ik er bij tot mijn vrouw; ik ben overtuigd, dat onze Gezant in Rome wel even zoû willen mededeelen als de verarmde prins of vervallen marchesa om inlichtingen kwam, hoeveel romans ik geschreven heb en hoe in-fatsoenlijk wij zijn.

Mijn vrouw blijft sceptisch, wat mijn idee betreft. Ik begrijp niet waarom. Noch in Rome, noch in Florence zal ik drie leêge kamers in een aristo-paleis vinden want ze zijn daar allemaal gegeven aan syndicaten, maatschappijen en hoe die voor mij steeds geheimzinnige agglomeraties meer mogen heeten maar in Perugia, in Siena of in een ander lief, klein stadje?? En dan zoû ik weêr een ouden, braven portier hebben, met een gegalonneerden hoed, een portier, zooals ik in Florence had en die mijn huisbaas-markies of idem bazinne-prinses zoû betalen en een marmeren trap om òp te gaan, precies als ik in Florence had, pre-war.

- Ik zal nooit zoo iets exceptioneels vinden, wees mijn anders zoo lieve vrouw koel en hoonend af. Drie leêge en groote kamers in een paleis te Perugia of Siena. Daarbij, Siena is koud...

Ik vind haar niets aardig. Waarom mijn illuzie zoo den kop in te slaan? Ik ga een beetje verontwaardigd uit. Er doet iets pijn in mijn hart, om hare hooning. Wat zal ik doen? Wel, ik loop even op ter somptueuze redaktie-kamer der Haagsche Post.

De heer v.O. ontvangt mij vriendelijk als steeds.

- Terug uit Algiers en Tunis? Wel, dat is goed! U heeft nog al gezellig geschreven over die ‘geschroeide stranden’. Wat gaat u nu doen?

Ik moet het zeggen. Ik moet mij los maken van het verdriet, dat mijn vrouw mij deed door zoo te hoonen mijn plan van die advertentie in de ‘Tribuna’ en van die drie ruime, leêge vertrekken, zalen, meen ik, met heerlijke marmeren schouwen, ergens bij een armen prins of arme marchesa, die niet dàcht aan kamers-verhuren. (Beroepsverhuurders uitgesloten.)

- Wel, antwoord ik, een beetje triestig, ik kom eigenlijk mijn meubels inpakken, ik moet De Gruyter waarschuwen...

Stijfhoofdig in mijn idee-fixe, ga ik voort:

- Ik wil mijn ouden dag beginnen, ergens in Italië en...

Ik vertel den heer v.O. mijn plan, dat ik innig caresseer in het diepst van mijn ziel. Bij een armen prins...

En ik draaf er op door.

- Zoû u niet liever, suggereert de heer v.O. zeer ernstig, dien ouden dag maar wat uitstellen? En voor ons naar Java gaan?

- Naar Java? schrik ik ébahi.

- En dan langs China naar Japan?

- Naar Japan?? herhaal ik openmonds.

- Ik zoû tenminste dien ouden dag maar wat verder in het verschiet weg schuiven! drijft de hoofdredakteur-directeur der Haagsche Post door. Werkelijk, uw Afrikaansche brieven waren wel te lezen, zoo zelfs, dat...wij u heel gaarne naar Java zouden zien gaan en dan langs China, naar Japan. U moet maken, dat u daar in den kersentijd komt...

Dit is iets als de verrassing van Hoey! Java? China?? Japan??? Drie maanden op zee, uit en thuis; zes maanden om het Uiterste Oosten in causerie na causerie weêr te geven tot waar de Rijzende

Zon aan de kimmen verschijnt tijdens den kersenbloesembloei!

- En mijn oude dag? roep ik uit. Mijn vervallen marchesa? Mijn prins in Siena of Perugia? Ik geloof waarachtig, dat ik al met De Gruyter heb getelefoneerd! O neen, want ik kom nooit aan de kletsbel: ik kan niet hooren door dat ding; ik ben al doof; de oude dag...

- Ik wil niet meer hooren over uw ouden dag, meent de heer v.O. Ik vermoed, dat ik goed doe - ik, die mijn leven aan de telefoon slijt - even te telefoneeren of ik een mooie hut voor u en natuurlijk voor mevrouw, want die zal u wel willen vergezellen, krijgen kan naar Java, in October...

Lezer, ik wil slechts op de meest vluchtige wijze dit dagboek samenstellen en daarom u alleen nog mededeelen, dat ik een half uur na dit gesprek niet meer dacht over Italië, drie kamers in een oud paleis, mijn meubels en een ouden, braven, gegalonneerden portier, dien ik zelf niet bezoldigen zoû maar...over Java, China, Japan!!

En als ik nu even een ernstig toontje mag doen klinken, zoû ik willen zeggen: ik ben wel even geroerd door het breede gebaar van den heer v.O., dat mij met zulk groot vertrouwen uitnoodigt naar het Verre Oosten te gaan, niet om economische toestanden te bestudeeren, niet om de Japansche diepzee te peilen, niet om de oeroude Chineesche kultuur in een serie van doorwrochte artikelen neêr te leggen, niet om een beeld van onze Nederlandsch-Indische kolonisatie te geven, van den val van Jacatra af tot de Sarikat-Islam toe maar enkel om eenige luchtige toeriste-brieven te schrijven. Het is een vertrouwen, dat mij bijna verlegen maakt maar eigenlijk weet men nooit zelve wat men waard is en als mijn praatjes over Sahara en Atlas met alles en allen wat mij tusschen beiden trof, nu werkelijk iets waard zijn geweest voor de lezers van de HP, dan zal ik het er maar op wagen ook Papandajan en Boeroeboedoer te bezoeken, te bezien en weêr te geven in vluchtige woorden, die ik - hier was de heer v.O. zeer op gesteld - aangeteekend moet zenden naar het Noordeinde in Den Haag: iets wat ik, ter vereenvoudiging, met de Algerijnschepraatjes

altijd verzuimde te doen! Zoodat er ook nooit één verloren ging.

De veertien Haagsche dagen zijn voorbij. Ik woonde in ‘Duinoord’ en nu zal iedereen van Duinoord het den op de Mauritskade geboren Hagenaar vergeven, dat hij beweert, in Duinoord wonende, even goed zich te kunnen voorstellen in Nijmegen of Arnhem te wonen. Neen, mij is Duinoord niet Den Haag: het Ververschingskanaal had nooit dat groene, Venetiaansche luchtje van de dierbare gracht met de hooge brug, waarbij mijn wieg eens stond: een parfum, dat gij misschien ‘stankje’ noemt maar dat walmde om diezelfde wieg en mijn zuigeling-droomen omwalmde, zoodat ik er geen kwaad van spreken kàn, wat gij ook daast van moderne stadshygiène...

Ik had lust eens naar Engeland te gaan. In Juni is het een mooie tijd. Ik ben in twintig jaren en meer niet in Londen geweest. En ik schrijf aan den vertaler mijner al te vele boeken:

‘My dear T...’

Want ik schrijf hem eens in het Hollandsch. Dat ik in Londen kom. Hij schrijft mij terug:

‘Je meldt mij, dat je na je Afrikaansche reis, die je volbracht om uit te rusten van Haagsche drukte, komt uitrusten in Londen van Afrika en dat “during London-season”. Ik zal blij zijn je weêr te zien maar je denkt er toch niet aan gelijk een heremiet te leven??’

Ik sein terug:

‘Wil in Hyde-Park zitten droomen; ook in British Museum bij Elgin-marbles.’

T. seint terug:

‘Allerdwaast idee. Voor verkoop van boeken beter te lunchen, te tea-en, te dinceren in verschillende clubs en bij personen van aanzien. Vertrouw op mij. Bereid voor ontvangst, invitaties, etc. Laat alles aan mij over.’

Ik ben er bij. Mijn onvoorzichtige wensch Londen weêr te willen zien, groen Hyde-Park en dan de ‘sacrilegiously’ uit Hellas weggevoerde Elgin-marbles, heeft gemaakt, dat ik in Juni zal zijn

een season-mensch!! Groote goden, en ik, die niets liever wensch dan tusschen bloemen en vogelgekweel te liggen droomen bij een murmelend water! Vreemde keuze, zult ge zeggen, dan juist Londen te kiezen. Ge hebt absoluut gelijk. Ik was idioot niet te denken aan de heide bij Putten.

Enfin, wij gaan, of liever wij gingen naar Londen, want het is beter nu in onvolmaakt verleden tijd te spreken. Ik ging 1 Juni en trein- en booturen werden nagekeken en een hut werd genomen op de St. Georges. Maar toen wij een kwart vóór 10.23 aankwamen aan het Hollandsche Spoor, was er rijkelijk gesmoes onder de kruiers en de bagage-wegers (what is their official name?).

- Meneer, wanneer wil u eigenlijk met die koffers naar Londen?
- Wel, zeg ik, verontwaardigd. Om 10.23.
- Die haalt de boot niet aan den Hoek, meneer!
- Wàt zeg je??
- Jawel, die haalt de boot wèl!
- Neen, die haalt de boot nièt!

Er was tusschen de gekielde autoriteiten verschil van opinie. En ik, die trotsch was, daar ik de woestijn doorkruist had zonder één fout te maken, zag mijzelven plots met mijn koffers in Den Haag de boot aan Hook of Holland missen!

- U haalt hem wèl, meneer!
- U haalt hem niet, meneer!
- Wat gebeurt er dan!? riep ik radeloos uit, dat jullie het niet eens zijn!
- Het is 1 Juni, eerst dag zomerdienst!!
- Roep me dàn een auto, die me met mijn koffers naar Londen, ik meen naar den Hoek brengt! riep ik uit.

Zoo gebeurde het. Omdat 1 Juni, eerste dag zomerdienst, van klassieke verwarring schijnt aan onze stations. Wel, in langen-dag duister tuften wij tergend langzaam naar Hook of Holland...Als ik niet zoo ge-agiteerd was geweest, had ik kunnen genieten van schilderachtig 's-Gravenzande in nachteffect...

Maar nu laat ik u ‘en suspens’ of ik de boot haalde of niet want dat interesseert u natuurlijk zéer...

II

Na eenig dwalen en zoeken en uitkijken in den lichten avond, die doorstraald werd met het zoeklicht, wees de brave kellner van een café, zich zettende naast onzen ietwat wezenloozen, doodkalmen chauffeur, hem den weg naar de boot. Ik haalde de boot naar Engeland!! En nu even dit: waarom gaat iedereen, die wat koffers heeft, maar niet met een auto van Den Haag naar Hoek? Want het verschil is luttel als ge auto van huis of hôtel naar station + biljet Haag-Hoek en inschrijven bagage vergelijkt met auto Haag-Hoek (ƒ 25). Ik wil u niet overstelpen met praktische raadgevingen, maar de wijze les, die ik putte uit de verwarring zomerdienst-begin 1 Juni is deze: dat ik voortaan altijd met een auto van Den Haag naar Hoek zal gaan.

De crossing miste interest maar was rustig. De formaliteiten te Harwich waren wat omslachtig maar werden goedig volbracht. Wat het doel mijner reis was, moest ik zeggen. Ik kon naar waarheid verzekeren, dat de Nederlandsche Gezant te Londen ons had uitgenoodigd te komen dineeren met vele leden der Nederlandsche kolonie en mij had verzocht den volgenden dag een lezing te houden in het Gezantschapsgebouw. Het maakte niet den minsten indruk op den ambtenaar der formaliteiten. ‘U komt dus voor een bezoek?’ Dat was voldoende. Wilt u dus naar Londen komen, dan is het voldoende, dat uw reisdoel zij de inkoop van een Engelschen das of een afspraak met een lief meisje. Als ge maar geen bommen meê neemt in uw valies. Ik reis nog steeds zonder bommen. - Anderhalf uur wachten in den trein. Die schijnt, wegens de coal-strike, met hout gestookt te zullen worden, ik meen de locomotief (verwacht geen correctness van mij waar het machines betreft, want ik zoû u zelfs geen naaimachine of mijn eigen horloge kunnen uitleggen). Eindelijk stommelt het Harwich-treintje weg. Na enkele uren hout-stokens bereiken wij Londen. ‘Laat geen strike je weêrhouden’, had Tex mij geseind. ‘Want gaat er geen trein, dan halen wij je af met een auto.’ Einde-

lijk om twaalf uur, Liverpoolstreet-Station. Ik herken dadelijk Tex. Ik heb hem in jaren en jaren niet gezien, mijn niet genoeg te waardeeren Engelschen vertaler. Hij wijst mij een keurigen auto. - De auto van McK., legt hij uit. (Ge weet nog niet, dat McK., de jonge, schitterende, succesvolle auteur van ‘Sonia’ is, die tweemalen reeds een voorrede schreef voor mijn vertaalde boeken en welke oudere auteur appreciëert niet de hulde der jongeren: vertrouw geen grijzen auteur, die beweert, dat hem die niets schelen kan!)

Een ‘fourwheeler’ neemt onze koffers meê op zijn dak en wij tuffen, met bloemen ge-eerd, door Babyloniesch Londen. En komen aan in ons hôtel, dat ik citeeren wil als ‘Royal’ want alle namen in deze bladen vermeld ik maar ‘en raccourci’. Mrs. Tex ontvangt ons en bloemen biedt zij mijn vrouw. Zij is een fijne, grijze, slanke Engelsche vrouw, every inch a lady, iets wat je zoo dadelijk treft. Ik heb dadelijk sympathie voor haar. ‘Ik heb Tex gebromd’, zegt zij dadelijk, met een blik van verwijt naar haar man, ‘dat hij niet in een ander hôtel kamers voor jullie genomen heeft. Hij heeft zich laten verleiden omdat dit zoo dicht bij ons huis ligt.’ Maar de hall is heusch vroolijk en vol bloemen (ditmaal nièt voor ons). Onze kamer is echter wat donker. Ik vraag dadelijk twee kamers met een badkamer. Zij zijn nu heusch wel goed en er is zon, maar Mrs. Tex is nòg niet tevreden. Ach, we komen in allerlei soort van kamers terecht en ik ben benieuwd hoe het zal zijn in Japan. Thans begint het kofferleven. Als Tex en Mrs. Tex ons alleen hebben gelaten, om uit te rusten (!), beginnen wij uit te pakken. Sedert zal ik dikwijls gedurende mijn ‘stay’ in Londen weemoedig mij beklagen, dat ik geen secretaris heb en zelfs geen ‘valet’ en mijn vrouw geen femme-de-chambre. Rusten? Wij pakken onze koffers uit. Weet ge wat dat beteekent? Dat beteekent - immer en altijd, hoe ge het ook dertig jaren hebt overdacht - zoeken, niet vinden, rommel maken, sleutels verwarren, oogenblikkelijk iets verliezen, dat ge zoo juist in handen hadt en niet eerder terug zult vinden, vóór ge na een maand weder

vertrekt; waar is dit?; waar is dat?; kamers, badkamer dadelijk vol, overvol, mijn schoenen, die op een paradis-hoed van Dd. terecht komen, zoodat zij mij bromt en ik haar verwijt, dat zij te nerveus is om mij in London-Season te volgen; wij zullen dus, meenen wij beiden, ten snelste echtscheiding aanvragen, maar wij worden geroepen aan de ‘phone’: gelukkig is de kletsbel vlàk naast ons appartement; wat een zegen! Omdat ik nooit kom aan de telephoon, baant mijn arme Dd. zich een weg door japonnen, kostuums, hoeden en schoenen...Weldra hoor ik haar: hallo! hallo!! Ik beklaag haar nu innig: zal ik mij beteren? Ook maar aan de ‘phone’ komen?? Het ellendige ding! Het knerpt en knerst altijd door mijn zenuwen heen...Zij komt terug.

- Mrs. F.S. vraagt of we vanavond komen dineeren!
- Allergezelligst! roep ik uit. Je hebt toch aangenomen?
- Ik woû het jou even vragen!
- O, had maar dadelijk aangenomen!

Ik mis den moed mijn goede voornemens omtrent de ‘phone’ ten uitvoer te brengen. Dd. - zoo zal ik haar voortaan maar noemen - terug naar de ‘phone’.

- Ja, dolgaarne!

Schoenen, hoeden, etc. zijn nu geschikt en weggeborgen. In den chaos der dingen, zenuwen en hersenen is eenige orde en rust. Het is werkelijk een Edensche toestand in onze kamers en zielen. Wij rusten uit, wij rusten nu werkelijk uit...

Dien avond - 2 Juni - dineeren wij alleen, allergezelligst bij de F.S.'s in hun elegante huis op Hans Place. Beiden Hollanders, zijn zij beiden zeer Engelsch. S., man-of-business, genaturalizeerd in Engeland, ontmoeten wij voor het eerst: werkelijk, hij leest mij! Hij leest Herakles en De Ongelukkige! Het zal mij voortaan treffen in Engeland, dat mannen - zelfs van business - romans lezen, ik meen boeken-van-litteratuur. Weinig mannen doen het bij ons en het treft mij hier als iets zeer bizonders. S. leest mij in het Hollandsch. Het diner, om de glanzende, mahony-houten tafel, is echter plots ge-interrumpeerd door een impulsie van Mrs. S. Zij is

een vrouw van impulsie's maar daarom niet minder bekoorlijk. ‘Als wij naar het Russische ballet gingen?’ Waarom niet? Er wordt ge-‘phoned’ om een box. Wij hurry-en het diner wat af. We gaan naar het Russische ballet.

Wij hadden het reeds een paar malen in Parijs gezien, in de Grand-Opéra. Maar hier, in The Prince's Theatre, is het eigenlijk beter te waardeeren in zijn détails, omdat de zaal kleiner is en wij er dichter op zitten. Helaas, ge weet, dat Nijinsky...krankzinnig werd en zich een tijger waant! De tragedies der schoonheid zijn raadsels voor onze arme menschelijkheid en alleen de wreede goden, die hunne slagen slaan, lossen die raadsels op.

Wij komen een beetje laat, in onze box, met een effect van zich installeerende dames en behulpzame gentlemen. Ik verdenk Mrs. S. - soms noem ik haar Mevrouwtje B., bij haar voornaam - wel een beetje van zoo'n effect te houden. Het is ook wel even elegant; afslaan van avondmantel, handschoenen en sac of taschje neêrleggen, vooral als je weet, dat iedereen naar je kijkt. Wat hebben mooie, goedgekleede vrouwen toch voldoeningen, die wij, sevère mannen, nooit mogen hebben. En wij zien naar the Three-Cornered Hat. Spaansch-Russiesch. Genomen uit een verhaal van Alarçon. Choreografie van Martinez Sierra. Muziek van Manuel de Falla. Scenery en Costumes van den beroemden Pablo Picasso. De Molenaar wordt gedanst door Woizikowsky. Maar de looze Molenarinne door Maria Dalbaicin, een èchte gitana, die debuteert.

In onzen tijd van vreemde overgangen en wereld-evolutie doet zoo een mondain theater en ballet-schouwspel overstelpend, verbijsterend aan. Sedert zal ik steeds in Londen hooren: wij leven op een vulkaan! Onze civilizatie heeft uit! Er komen nieuwe tijden! Wat zal de dag van morgen brengen! Coal-strike! Revolutie! Bolschevisme! Hooren zal ik het uit de monden van staatsmannen, kunstenaren en wereldsche vrouwen. De season in Londen is doortrild van deze apprehensie: ‘Laat ons doorleven! Genieten wij

de laatste momenten van den tijd, waarin wij geboren werden en die voorbij gaat, als herfstloover in den stormwind!' Dat is de stille of luid uitgesprokene of zelfs schril uitgelachene gedachte, die elk van deze menschen, gerokte mannen en bejuweelde vrouwen, rondom mij bezielt.

Het ballet. Het gemodernizeerde, ouderwetsche ballet. Ik hoû niet van Picasso's gestyleerde decoraties. Zij zijn voor mij te simpel in vergelijking met de somptueuze kostumen en het geraffineerde gebaar der dansers en danseressen en dus niet in harmonie. Ernest Ansermet dirigeert het orchest en is als een zwarte zwaan, Assyriesch gebaard - hoewel een zwaan nooit gebaard is - maar zoo donker van haar en statig zwemmerig van glijdend gebaar heeft hij niets van Mengelberg en drijft hij meê op de muziekkabbeling van zijn orchest. De gitana - eene onvervalschte, zij - wordt zeer bekritizeerd en vergeleken bij de Russische eerstedanseressen. Hare emotie van debutante danst en deint en hijgt met haar meê. Zij is deftig Spaansch en toch dartel, als zij den Gouverneur met zijn tricorne voor den gek houdt en in den molenstroom doet vallen. Woizikowsky is een allerslankst molenaartje, een onmogelijk molenaartje, maar een danser van dolle energie, humor en vitale, allerslankste viriliteit. Trots dat ranke figuur, toch een mannetjesventje: wat veeren die spieren bij dat snelle doorbuigen der knieën! Die Russische dansers zijn toch de dansers par excellence.

Toen hebben wij nog even Les Sylphides gezien. Wij zagen het reeds in Parijs. Maar op het tooneel van de Grand Opéra ging verloren hoe fijntjes van den jare '30 die romantische rêverie was. De blanke, op de teenpunten zwevende silhouetten met de zoete gezichtjes van onze grootmoeders, in de het kopje zoet omvattende, gladde kapsels, de lange puntcorsages van onze grootmoeders en de lange, tulle balletrokken van dien tijd, de lief gemaniereerde gebaartjes en standen en houdingen, absoluut onnatuurlijke sylfen maar geheel in den stijl van den tijd gehouden, als keep-sake-

plaatjes, als beelderige bonbon-doos-plaatjes en zóó gratieus ouderwetsch en aanbiddelijk gekunsteld, dat je er om glimlachte en tegelijk bekoord was. Lydia Lopokova, met haar open mondje en onschuldige sylfe-oogjes van den jare '30 - wie heeft er niet nog een oud familie-portretje van zijn moeder of grootmoeder - ze werden in dien tijd zoetjes ge-aquarelleerd door Valois -, dat precies lijkt op Lydia Lopokova, als zij de ‘Sylfe’ uitbeeldt, met als partner Wladimirow, een herder of faun of wat ook in een wit zijden tricot en een zwart fluweelen buis! En hunne mazurka's ontrollen zich tusschen blauwe tooneelnachtschemer en fonteingesproei blank en het is alles even onmogelijk, ‘gemaakt’, zoetsappig en lief maar zoo beelderig in stijl gehouden, dat het volmaakt is als retrospectieve kunst en niet anders had moeten zijn.

En dat zie je aan, in je rok, tusschen je gedecolleteerde dames, in een box van The Prince's Theatre, in een volle, elegante zaal. En onderwijl denk je aan coal-strike, aanstaande revolutie, Bolschevisme...En je ziet om je heen: zij applaudisseeren en zonder claque. En dan zie je, dan voèl je...dat iedereen op dat oogenblik denkt aan coal-strike, Bolschevisme en aanstaande revolutie...Maar dat iedereen probeert er niet aan te denken...En vergeten, vergeten wil, aanbiddende de insipide, adorable zoete bekoorlijkheid van de tijden onzer grootmoeders...

III

Ik had na dien eersten Londenschen dag (2 Juni), dag van aankomst, filozofie en mondaniteit, als een roos geslapen. En ging 's morgens naar Tex, die woont vlak bij de Headquarters van den Duke of York, vlak ook bij ons hôtel. En het was wel vreemd, daar midden in W.E. van Londen, op het plein van die Headquarters al die kanonnen te zien: tal van matroosjes lagen er gezellig, blootneks en wijdbroeks tusschen genesteld, te praten, te lezen, te rooken maar niettemin stonden die vuurmonden in dreigende

pozitie...Ik dacht, dat ik te veel verbeelding had maar toen ik met Tex sprak, verzekerde hij mij, dat het een voorzorg was, mocht iets van revolutie uitbreken. ‘Wij leven op een vulkaan’...is het motief, dat iedereen hier zoo niet in zijn mond toch op zijn hart heeft. Intusschen rolt Londensch season vrij druk voort en is het prachtig weêr, met meestal een vrij klare lucht, om de coal-strike, zonder de gewoonlijke Londensche ‘haze’: je kan je boordje een uur langer aanhouden dan je gewoon bent in Londen maar de schilders zijn wanhopig want Londen's atmosferische wazigheid is geheel anders dan zij uit Whistler's school hebben geleerd. Ik zoû met Tex gaan lunchen in de Reform-Club en kennis maken met onzen uitgever, Th.B. en met Mck., onzen jongen auteur, Tex's vriend. Mrs. Tex spreek ik een oogenblik en weêr krijg ik den indruk hoe beminnelijk zij is en fijn ladylike. Uitgaan doet zij niet:

- Tex likes better to do it as a bachelor.

Tex poogt zich te verdedigen maar Mrs. Tex critizeert nu zijn das, die vertoont zijn school-colours, ik weet niet meer welke: het was wèl een ‘showy’ das, vond ik.

- Kijk naar Coup's stille das! wijst Mrs. Tex.

Ik geef toe, dat ik allerstilst met dassen geworden ben in Holland en met de rijpere jaren. Naar den Club. Ik ben er ge-introduceerd door Tex, bijgestaan door Mck. en Lord R. Het is alles héél beminnelijk en nog maar het begin. Ik maak kennis, hier en daar, met Engelsche schrijvers, critici en met letterlievende lords maar héél duidelijk blijven hunne namen en gelaatstrekken niet in mijn gehoor en geheugen hangen.

- Dat doet er niet toe, zegt Tex, wien ik mijn nood klaag. Enfin, ik blijf glimlachen en murmel telkens met de minst mogelijke belangstelling: how do you do? Waar niemand ooit op antwoordt. Niemand zal je ooit toevertrouwen hoe een wanhopige hoofdpijn hij heeft of dood moê is van in Londen's scason te lunchen en te dineeren.

- Wanneer is Ascot? vroeg ik eagerly. Ik moet absoluut naar Ascot!

- O, dat weet ik niet precies, antwoordt Tex mij minachtend. Ascot schijnt niet zoo erg interessant in deze letterlievende kringen. Maar mij interesseert zoo een mondain, elegant gedoe van paarden, jockey's en japonnen bizonder.

Wij zitten aan in de eetzaal; Tex is gastheer en bestelt. Hij moet zelf alles wat hij bestelt op het papiertje schrijven van den butler maar vertikt dat, wat ik heel verstandig vind. Wel, we praten heel gezellig. Ik zal voortaan iederen dag van mijn stay in Londen lunchen, dineeren en praten. De fyzionomieën zullen wisselen rondom mij als een kaleidoscoop en ik hoop nooit ook maar de minste verbazing te toonen als wie ook, Hollander of Engelschman beweert, dat hij mij twintig jaar geleden ontmoet heeft. Dat is gelukkig iets, dat de tactvolle Engelschman veel minder doet dan de spontane Hollander. Werkelijk, je moet nooit iemand willen herinneren, dat je hem twintig jaar geleden de hand hebt gedrukt en opinie's over het weêr hebt gewisseld. Toen ik nog jong was, stond ik stupéfait bij dergelijke even wat opdringerige in-beslagneming van je geheugen; nu echter grijnsglimlach ik dadelijk bij zulk een gelegenheid alsof ik mij alles heug van zulk een dierbaar oogenblik en interessante ontmoeting in het verleden...Hebt ge ooit wel eens zomervliegen zien dansen hun zomerdans, midden in een vertrek? Zij tikken tegen elkaâr, al zwevende, met een gratie, waarin rythme en etiquette zich openbaart. Zij wisselen, al tikkende de koppen tegen elkaâr, scherpe hoeken beschrijvende, in arabesken, geweven in het ijle onder een lamp of kroon, hunne beleefdheden, hunne ‘How do you do's’ en hunne ‘I am so pleased to meet you!’ Zoo zullen wij voortaan precies in Londen's season doen. Precies als die gratieuze, ceremonieele vliegen. Soms zien die vliegen elkander nóóit meer in hun vliegenbestaan evenmin als ik terug zal zien de charmante lui, naar wier gezondheid ik heb gevraagd en die zoo verrukt waren mij te ontmoeten.

Humanity is toch wel aardig, vooral als je haar niet au serieux

neemt. Wat maken deze menschen van intellect en society niet van hun vliegenbestaan! Maar zoo ik hierover ging uitweiden, zoû ik vergeten u te vertellen, dat na koffie gedronken te hebben in de committee-room, ik een hoogen hoed ben gaan koopen en dat is veel interessanter. Ik was zoo naïef te meenen, dat het ding eigenlijk uit de mode was. Dat niemand het meer droeg. Maar grijze hooge en hooge zijden zijn absoluut in de mode en daarom gingen McK., Tex en ik er een voor mij koopen - één maar, een zwarte zijden en geen parelgrijze erbij, omdat ik een vreeselijk zuinige jongen ben en the Hatter (met een nadruk op *the*) mij wel wat heel duur scheen. En te bedenken, dat ik nog een keurige zwarte zijden (maar een paar jaar oud!!) in Den Haag had staan! Had ik mijn kachelpijp maar meêgenomen! Ik vervloekte mijn lichtzinnigheid, mijn onwetendheid, mijn ondoordachtheid. Enfin, wij gingen naar ‘the Hatter of London’. (Nadruk op *the.*) Het eerste wat mij treft, terwijl de winkelbedienden mij om strijd hooge hoeden voorhouden, is een koningskroon. Een echte koningskroon, een middeneeuwsche om een purper fluweelen baret heen! ‘Een koningskroon uit de tweede hand te koop bij The Hatter of London?’ informeer ik. Hoe verkeerd zijn vaak de eerste indrukken van wie als métier heeft gekozen ‘indrukken te zamelen’, ik meen litteraire journalisten, journalistische literary men! Die van iederen indruk een causerie of welk praatje ook pogen te maken. Wel, mijn eerste indruk van die middeneeuwsche koningskroon was absoluut foutief. The Hatter of London (nadruk op *the*) verkoopt niet koningskronen uit de tweede hand. Aan wie trouwens zoû hij ze verkoopen? Een o wër, die een koninkrijk koopt, bestelt liever een kroon bij den allereersten juwelier van New Bond Street of de Rue de la Paix, en een afgezette koning, in onze dagen, bewaart de zijne, wil ik hopen, onder zijn sentimenteele souvenirs en lijdt liever honger...Wat was dàn die kroon, wilt ge weten. ‘Die kroon is Kean's kroon, waarmeê hij Richard III speelde’, zegt glimlachend The Hatter of London. Ik had, vóor ik hooge hoeden paste, het ding even opgezet! Heiligschennis! Ik ontkroon mij dadelijk, plaats met eerbiedige handen

voor zoo groote gedachtenis, de kroon weêr in de vitrine. En pas hooge, zwarte zijden.

Het is een buitengewoon ernstige zaak. Ik dacht, dat een hooge hoed een hooge hoed was, als hij maar in de mode was. Maar hij moet je stààn. De ‘brim’ kan iets meer gebogen of recht uit staan: iets persoonlijks - maar heel weinig - mag en moet de hooge hoed hebben. Ik pas er verschillende op en Mck. en Tex jugeeren.

- Zal je nooit wat jullie een ‘dop’ noemen dragen bij je rok? smeekt Tex. Jullie hebben in Holland en elders zulke vreemde ideeën omtrent hoeden. Ik was zoo bang, dat je een hoogen hoed zoû koopen in Parijs of in Den Haag. Zal je liever een strooien hoed, een pet, wat ook maar, dragen bij je rok dan een ‘dop’?

- Ik zal Kean's kroon van Richard III bij mijn rok dragen, stel ik Tex gerust, die daarna koopt wat zij hier noemen een Homburghoed of een Monte-Carlo-hoed en wat niet anders is dan een grijs viltje met een zwart lint.

Om die kwestie-hoed heb ik glad vergeten u te vertellen van wat wij aan het déjeuner in den Reform-Club met onzen uitgever Th.B. hadden verhandeld. Wat is nu op het oogenblik in Londen's Season het belangrijkst: je hooge hoed of je besprekingen met je uitgever? Ik geloof de eerste, maar nu die afgehandeld is, ben ik vrij te vertellen van de andere. De besprekingen handelden over The Inevitable, dat is de Engelsche vertaling van Langs Lijnen van Geleidelijkheid. Ik moet in deze bladen wel eens spreken van mijn eigen boeken, want het is een beetje om deze, dat ik naar Engeland ben gekomen. Ja, wat leer je al niet, als je ouder wordt. Een maand London-Season meêmaken, alleen ter wille van ‘business’. Ik ben, geloof ik, wel erg gezonken. Je te vertoonen om te maken, als een echte intrigant, dat je Engelsche vertalingen meer worden gelezen en misschien wel verkocht! Ik vind het eigenlijk allerminst!! Te gaan déjeuneeren en dineeren hier en daar om reclame voor je eigen te maken! Most horrible, most horrible!!

Dus, ik moet wel eens over mijn eigen boeken schrijven. Langs Lijnen...maakte indertijd in Holland - twintig jaren geleden - niet meer dan een succes-d'estime. Van Nouhuys vond het niet goed. Ik zelf zag er fouten in. Onlangs werd het door Tex vertaald niet voor Engeland maar voor Amerika. Het maakte in Amerika furore...ja, ik moèt nu eenmaal alle dingen eerlijk bij hun naam noemen! En men leest nu in Engeland de Amerikaansche editie en de Amerikaansche editie maakt in Londen...furore! Het is zoo aardig zooveel goeds opeens te hooren van een boek, dat je twintig jaar geleden schreeft. Oudere letterkundigen komen knie aan knie bij me zitten in Reform-Club en zeggen me: 'You know, the most beautiful book I read of you is...The Inevitable.' Dus, onze uitgever, de joviale Th.B. denkt er aan een Engelsche uitgave ervan te geven. Alleen de titel...De titel van The Inevitable is in Engeland reeds 'forestalled' door een anderen uitgever. Nu heeft Mck. gesuggereerd: The Law Inevitable. Een mooie titel, even poëtiesch. Maar...maar...er komt een bed in voor op het einde van het boek! En onze uitgever vindt dat bed vreeselijk tragiesch.

- Kan dat bed er niet uit? vraagt Th.B. Ze zullen dat bed heel 'immoral' vinden.

Tex is ge-ergerd; ik kan niet anders dan in lachen uitbarsten.

- Als een bed zoo 'immoral' is, zeg ik, maak er dan een divan van of iets anders!

Tex geeft eerst toe: je uitgever is toch je uitgever en een machtig man. Dan cabreert Tex zich weêr en zegt:

- Neen, waarlijk, het bed moet er in blijven: ik kan niets veranderen aan het slot!

En zoo scheiden we en het bed en de heele Engelsche uitgave van The (Law) Inevitable blijft in de lucht hangen.

Oude, dierbare boeken! Langs Lijnen...en de Kleine Zielen...En Van Oude Menschen, de Dingen, die Voorbij gaan. Eerst hier in Londen, na zoo iets als twintig jaar, hoor ik ze roemen met enthoeziasme. Zeker, ik had wel altijd, geloof ik, een goede pers in Holland, maar enthoeziasme er voor, eerlijk gezegd, dat miste ik

wel eens in Hollandsche kritiek en conversatie. En het is vreemd, zoo warm als het hier naar mij toe komt. Sedert jaren dacht ik niet meer aan die boeken, zag niet meer naar ze om, was ze vergeten: ik geloof, voor een schrijver, het eenige middel om àndere boeken te schrijven. En nu komen ze naar mij terug, in hun Engelsche kleedij, waarin Tex ze zoo uitstekend doste. En met ‘Langs Lijnen...’ is ook ‘Van Oude Menschen’ een succes in Amerika en...wordt het verfilmd en kent iedereen het hier in Londen. Maar ge zult mij wel willen gelooven als ik u verzeker dat ik het niet zien ga!

- En De Komedianten? vraag ik in onze taxi aan Tex. Je vindt het zoo een gezellig boek. Denk je eraan het te vertalen?

- Ik denk er wel aan, zegt Tex. Maar eerst moeten we The Hidden Force (De Stille Kracht) zien te plaatsen en Th.B. zal dat natuurlijk ook ‘immoral’ vinden met zoo een residentsvrouw, als jij geliefde te creëeren. En De Komedianten...nu, dat is zóó ‘hot stuff’ voor Engeland...dat moeten we zien uit te geven ‘by subscription’, zooals Georges Moore zijn boeken tegenwoordig uitgeeft. Anders krijgen we den censor en ‘the police’ achter ons aan.

- Waarachtig? zeg ik gescandalizeerd. Dan zijn we toch wel veel zuiverder van litteraire opvatting in Holland; ik meen ‘the police’ is dat! en tegelijkertijd herinner ik mij een in-beslag-neming van ‘De Hel’ van Barbusse, een moreele maatregel, waar ik nooit wat van begrepen heb.

IV

4 Juni. Ik word wakker en denk na over het gezellige diner, dat we gehad hebben op Hans Place, bij de S's. Een jonge Amerikaansche uitgever, met zijn heel mooie vrouw; I., een jong, maar serieus diplomaat, secretaris geweest van Lord M., ook wil ik niet vergeten de Italiaansche huisgenoote, Bianca, met wie ik mij betrap op eens waarachtig vrij vloeiend Italiaansch te praten...Na den eten, Myra Hess, die ons Chopin speelt...

Nog vol van dien gezelligen avond, dompel ik in mijn bad: mijn badkamer, helaas, correspondeert niet met mijn slaapkamer; in min of meer elegant demi-costuum slip ik er steeds naar toe en vandaan...Ik dompel dus in mijn bad; grijp naar mijn spons, maar mijn spons is niet te vinden...Het is genoeg te vermelden, dat mijn spons wederrechtelijk toe-geëigend was door...ik waag het niet te zeggen. Ik verdenk sterk een lieve, oude dame, die op dezelfde étage woonde en die ik zoo sympathiek vond om hare grijze krullen...Verdenken? Foei, mag ik dat doen? Ik verdenk ook wel...Neen, ik verdenk niemand meer. Maar mijn spons bleef weg. Het schijnt dat sponzen, schoenen en kostuums nog steeds begeerlijke dingen zijn in deze zoo dure dagen.

Ik wil u ook niet beschrijven, hoe onhandig ik mijn bad nam, dien dag, zonder spons. Hoe ik dien morgen, van louter emotie, nièts meer vond. Hoe ik meende, dat àlles gestolen was door sympathieke oude dames, die aan kleptomanie leden. Maar hoe ik eindelijk klaar was om met Tex naar Hoppé te gaan, die wenschte mijn portret te maken. Sedert jaren laat ik nooit meer mijn portret maken uit eigen beweging. Maar Tex beweert, dat ik dezer dagen door zeker niet minder dan zeven interviews heb te gaan, beproevingen niet ongelijk aan het water en vuur der antieke of moderne mysteriën. (Zie zooveelste akte Zauberflöte.) En dat iedere wreedaard van een interviewer mij om een portret voor zijn dagof weekblad zal vragen. Zoodat het dus maar het beste zal zijn voor Hoppé te poseeren. Hij is *de* man, die generaals, elegante vrouwen, tooneelspelers en Londen's ‘lions’ neemt...

- Wat is een ‘lion’? vraag ik argeloos.
- Jij bent een ‘lion’, zegt Tex. Jij bent nu een paar weken een ‘season-lion’.
- Ben ik dat heusch? zeg ik verschrikt. Heb je dat van me gemaakt?
- Jij bent een ‘lion’, herhaalt Tex. En hier heb ik zes invitaties voor je van lion-‘hunters’ en ‘huntresses’, die vragen je te lunchen en te dineeren. Drie moèt je aannemen. Drie weigeren. Ik zal dat wel voor je regelen.

Ik krijg een gevoel of ik niets meer te zeggen heb. Tex is een tyran. Hij duwt mij in een taxi, geeft Hoppé's adres.

- Hoppé moet je een hand geven, licht Tex mij in. Hij is een gentleman, wien je de hand reikt.

- Ik zal het doen, verzeker ik nederig.

In zijn atelier belicht Hoppé mij met spiegels en neemt vier poses van me. Ze zijn heusch niet slecht geworden. Wel deftig, maar het schijnt, dat ik iets deftigs krijg. En Dd., die al bang was, vindt ze niet te lichtvaardig en meent, dat er iets ‘intellectuals’ in doorstraalt. Nou, dan is het mij ook goed. We lunchen daarna in McK.'s kamers, die in Lincoln Inns woont. Curieus ouderwetsch, zulke oude Engelsche leekekloosters. De neighbourhood heeft erg te lijden gehad van Duitsche bommen uit de lucht geworpen. Mrs. S.N. en Lady E. zijn de gasten. Om de wat strenge, eiken, ongedekte tafel heeft het lunch het cachet van een bachelorsmaal. Lady E. is zeer sympathiek, eene Amerikaansche, groot, mager en elegant, matblank, beminnelijk intelligent. Maar je wordt moê van het praten. Wat ik een goede, Engelsche gewoonte vind, is niet zoo veel wijnen te schenken als wij altijd doen in Holland. Eén wijn en je daarbij houden. Of geen wijn en ‘cider’ te drinken. Maar een glas port bij de kaas vind ik heerlijk. Zoo een lunch is meestal weêr spoedig ten einde. London season hurry't zijn tempo snel. Die dames hebben om drie uur weêr een ander appointment...Ze vliegen weêr weg, voor je het je bewust bent.

Het is Zaterdag. Week-end. Ik ben even gaan zitten in Hyde-Park. Maar op dit uur van Zaterdag, 4 uur, half 5, is mijn cut-away en hooge hoed niet meer in den toon: iedereen is in reiskostuum, op het punt naar de country te gaan...Er gaat een omnibus voorbij. Gezellig boven op zoo'n bus te zitten. Maar mijn hooge hoed...Mal, met dat ding. Ik wenk een taxi. Geef mijn adres op. Vind mijn vrouw. Ik zeg:

- Het is Zaterdag. We hebben geen afspraak. Laten we ons dood-eenvoudig dossen en ergens met ons beidjes in Soho dineeren. Bij-voorbeeld, in Petit Riche, in den kelder. En probeeren

géén zalm en geen ‘lamb’ te bestellen!
Dat hebben we gedaan. Het was nogal bohême. We aten geen zalm, geen ‘lamb’ - klassiek menu - maar lekkere kip-chasseur. En zijn toen vroeg naar bed gegaan, moê vooral van het vele praten en probeeren-geestig-te-zijn-in-het-Engelsch...

5 Juni was het Zondag. Vervelend een Zondag in Londen, niet waar, dat is zoo het antieke referein. Het is misschien steeds nog zoo maar de kwestie is, dat geen Londenaar den Zondag in Londen blijft. Week-end is het ontastbaar heilig idee en te verwezenlijken ideaal voor iederen Londenaar. Naar buiten, naar buiten! En hebben zij niet gelijk? Zwoel, stormachtig, drukkend hangt de atmosfeer over Theems en Hyde-Park. Buiten zal de lucht heerlijk zijn. Onze vrienden van Hans Place die niet weten hoe ons iederen dag meer en meer te bederven met gulle gastvrijheid, komen ons in den loop van den morgen halen met de auto. En wij glijden de Londensche suburbs uit en naar het groene buiten. Hoe mooi is die country, waar de stoflooze, geteerde, zwart-grauwe wegen door slingeren. Het zal mij telkens doen denken aan Ruysdael, de frisch groene, mollig geronde, koepelige boommassa's, de immense eiken en esschen, staande op de ruime grasvlakten en de frisch blanke, mollig geronde, koepelige wolkmassa's er boven in nu zachtblauwe zomerlucht.

Wij rijden door Eton, waar de Eton-boys wandelen met hun hooge hoeden, lange broeken en breede collars en waar de agglomeratie der schoolcomplexen ons doet denken hoe er reeds eeuwen geleden gebouwd werd op groote schaal voor de zoowel binnenshuis als buitenshuis op te voedene jeugd. Iets ouderwetsch hangt in de lucht, iets moderns mankeert er aan, maar toch treft het overdachte, het toegewijde meer dan het mij ooit trof in welke andere inrichting van onderwijs. Het zal vermoedelijk in Eton wat nauw omsloten zijn, exclusief, ‘insular’, hoe ge het noemen wilt, maar er zit dan toch ook groote stijl in en voorname lijn: juist dat, wat we tegenwoordig overal in het moderne van

den Continent missen. Maar kom, ik ben een ouderwetsch mensch, een onverbeterlijke passatist en toch, geen Dickens-achtige diligence, maar een snelle motorcar voert ons verder, Windsor tegemoet. Ons idee is buitenlucht in te ademen; wij wijden Windsor dus alleen eerbiedige blikken en zullen het kasteel van binnen niet zien. Wat een wallen, muren, torens, groen woekerende diepten beneden die wallen en muren, terwijl de waterlelies in de grachten zich openplooien. Machtig symbool van monarchisme stapelt Windsor daar zwaar tusschen het Ruysdael-groen en onder de Ruysdael-wolken, plomp, impozant, en geeft te overdenken, dat de idealen der menschen sneller veranderen dan wat zij bouwden om die idealen in tastbare vormen te huisvesten en te verdedigen. Dan rijden wij Ascot langs. Maar er zijn geen mondaine races nog en dan komen wij bij Maidenhead, bij de rivier. Die rivier, de Zondagsche ‘river’ bij Maidenhead! Langs de boorden, over de geteerde wegen gaat het alles naar de rivier. Voorname auto's, motorcycles, fietsen, muilezelwagens en karretjes, de geheele gamma der voertuigen voor rijk en arm speelt des Zondags zich naar buiten af en naar de rivier. Hoe weten zij overal dien Zondag te genieten met hunne spelen en hun sport! Hier, op de rivier, roeien zij zoo fleurig in hun bonte river-jackets, de frissche Engelsche jongens met hun ernstige, regelmatig gesneden gezichten, die in het Angel-Saksische, door welk atavisme weet ik waarachtig niet, de lijn van een Griekschen neus behielden. Hoe kleeden zij zich toch altijd zoo in harmonie met hun binnenkamer en buitenlandschap! Die rood-en-zwart gestreepte jasjes boven dat wollige blank der flanellen broeken en de frissche sport-girlsilhouetjes, ze doen aan op den ‘river’ chromolitografiesch, maar kleurig blij levenslustig, misschien niet geraffineerd artistiek maar gezond, sterk en vol intens genot: begrijp mij wel, het is precies als ik zeg: er straalt genot, levensgenot, uit het rood-zwarte jasje boven de witte broek al geef ik toe dat die jonge, mooie gezichten en die sterke, bloote armen der roeiers ook wel stralen van genot.

Zoo een restaurant als Skindle's bij Maidenhead op een Zondag

moet je gaan zien. En er eten, als je honger hebt gekregen gedurende je ‘drive’. Stampvol en toch ruim en kleurig. Toch wel iets heel anders dan Scheveningen. Is het omdat ik hier vreemdeling ben? Misschien zoû ik van Zondagsch Scheveningen houden als ik er vreemdeling was. Het is hier toch ook wel ‘gemengd’ gezelschap, maar er ligt over een Engelsche foule altijd iets van distinctie. Ten minste, zoo scheen het mij tot nog toe. Wie weet, hoe op eens mijn indruk zich wijzigen kan. Daarom, o lezer, vertrouw nooit op mijn season-indrukken. Zij zijn luchtig en vluchtig en zullen wel van tegenstrijdigheden aan elkander hangen. Is zoo ook niet onze menschelijke ziel? Ons menschelijk leven? Zult ge mij dus willen blameeren om mijn tegenstrijdigheid? Wees niet zoo degelijk Hollandsch, bid ik u en neem nù aan, op dit oogenblik, dat ik een Engelsche foule, uit welke elementen ook samengesteld, overtogen vind van zekere distinctie. Wie weet, of ik u niet morgen naar East-End breng en dan...Maar nu geen East-End: het is nog Zondag, week-end en het groene buiten. Rhododendronsmassa's bloeien paars en rose onder en tusschen het Ruysdael-groen. De vlier bloeit en geurt overal. Het is de Noordelijke zomer, zoo frisch en malsch en weelderig. In tunnels van groen ijlt de car voort, Henley tegemoet, de rivier langs, waar de regatta's zullen zijn. Zoo komen wij te Westhall.

Westhall is de bezitting van F.S.'s broeder, en Westhall noemen zij heel eenvoudig: a nice house in the country. Je bent wel even verbaasd als je het zoo hoort noemen want ge denkt misschien, dat het een Kievit-villa'tje is met boerendakje en een paar kleine raampjes en wat meer rustieke artistiekerigheid, waar menschen-uit-de-stad zoo meê dwepen. Maar de Engelschen hebben in hun taaleigen iets zich-zelf-verkleinends (b.v. The House of Lords, the House of Commons), terwijl de Franschen b.v. in hun taaleigen iets dito-vergrootends hebben (salle-à-manger zelfs voor een eetkamertje en ‘terrasse’ voor ‘platje’). De Franschen zouden zeer zeker Westhall noemen ‘un château’ en wij een ‘buiten’. Die Engelsche ‘buitens’ zijn prachtig, maar het is lang niet gemakkelijk

voor een vreemdeling te onderscheiden tusschen een estate, een manor, een kasteel, een ‘hall’ en...a nice house in the country. Ik geloof wel, dat de Engelschen bij uitnemendheid buitenmenschen zijn. Neen, ik druk mij niet goed uit. De Engelschen zijn menschen, die aan alles, aan iedere plek, waar zij leven, aan ieder uur, dat zij doorleven, een eigen cachet geven van aspect, inrichting en toilet. Zijn de Engelschen dus des avonds aan een groot diner of op een soirée absoluut dat wat zij daar moeten zijn, zij zijn buiten, in de country, ook weêr precies wat zij daar moeten zijn en zien er ook daar uit geheel in harmonie met uur en omgeving. Dat is hun groote geheim van aan hun bestaan iets harmonisch en gelukkigs te verzekeren. Als je een Engelschman ziet des avonds in evening-dress en des middags in zijn witte tennisbroek, ziet hij er, trots zijn rustig gelaat, gelukkig uit, gelukkiger dan iemand van een andere nationaliteit, die des middags voor de eene of andere gelegenheid reeds zijn rok heeft aangetrokken, vóor dat het sacramenteele uur daar was en die des avonds nog zijn grijze jasje draagt. Het is een schijn-geluk, geef ik toe maar geluk van een mooien schijn en dan geloof ik ook nog, dat je minder van de beroerde dingen des levens lijdt, als je perfect gekleed bent.

Maar dit heeft niet veel met Westhall te maken. En daarom wilde ik u alleen verzekeren, dat dit ‘lieve landhuis’, zeven, acht vertrekken - drawingroom, morningroom, diningroom, wintertuin, kantoor, ik weet heusch niet wat al meer - bevat op de rez-dechaussée, dat er een exquize, niet groote collectie van Holland's groote meesters hangt, die Dr. B. hielp uitkiezen, dat er een aaneenschakeling van serre's is, waarin druivetrossen hangen en perziken blozen, om van orchideeën en Victoria Regia maar te zwijgen, en dat in den wintertuin, waar wij thee dronken tusschen een profusie van zomerbloemen, een talrijke familie van getrouwde zoons en dochters zich verzameld had, terwijl baby's er telkens met hun prachtig gezonde cherubijnekopjes tusschen opdoken, zoodat ik opeens een indruk kreeg van wat eigenlijk een Engelsch huisgezin - al is grootvader ook een Hollander - voor

een bloeiend familie-beeld kan geven in...a nice house in the country.

V

Nu ik met mijn dagboek tot 6 Juni genaderd ben, is het mij bizonder aangenaam hier in het openbaar, en geheel ongezocht, te kunnen zeggen hoe bizonder dankbaar ik ben voor de ontvangst, die ons beiden ten deel viel in het Gezantschapsgebouw, als de gasten van den heer en mevrouw De Marees van Swinderen. Een groot en schitterend gastmaal werd een Nederlandschen schrijver en zijn echtgenoote, in het buitenland, aangeboden door den Vertegenwoordiger van onze Koningin. Dit heeft mij niet alleen verheugd om het feit zelve, om de exquize gastvrijheid, even voornaam als prettig, die wij mochten ondervinden van Mevrouw Van Swinderen en Zijne Excellentie, onzen Gezant, maar tevens om de symboliek, die ik achter dit feit mag ontdekken. Wij, Nederlandsche schrijvers, zijn niet verwend waar het betreft voor vòl te worden aangezien; ik meen hiermeê, op dit oogenblik, nuttig voor het staatsbelang: Wij, Nederlandsche schrijvers, zijn volstrekt niet gewend, noch in ons dierbaar land, noch over onze dierbare grenzen, te worden gehuldigd op officieele of half-officieele wijze. Ik geloof niet, dat ik te veel zeg, als ik mijn ontvangst in het Gezantschapsgebouw te Londen ‘semi-official’ noem en daar heel trotsch op ben, niet alleen voor mij en mijn boeken, maar voor allen, die zich der Nederlandsche letterkunde wijden en ons aller dikwijls materieel zoo stiefmoederlijke Muze. Dat onze hedendaagsche Nederlandsche letterkunde op dat oogenblik in mijn persoon eer werd bewezen, vervulde mij tijdens dat maal met een ontroerende voldoening, niet alleen voor mij zelven, ook voor onze letterkunde en onze letterkundigen zelven. In het buitenland werd erkend, dat wie onze Nederlandsche taal be-oefent - zonder taal, geen volk en geen land! - aanspraak heeft op erkenning van officieele zijde.

Even voornaam als prettig, herhaal ik. Zijne Excellentie bracht geen toast op mij uit en ik, die geen redenaar ben, had niet te antwoorden. Maar van hartelijkheid was dit gastmaal doorkruid en ik bedacht wel in stilte: het is de eerste maal, dat zoo iets gebeurt. En ik geloof nog niet, dat ik mij vergiste: of wàs het niet de eerste maal, dat een Nederlandsch schrijver ten huize van een Nederlandschen Gezant in het buitenland ‘semi-official’ ontvangen werd? Ik laat het antwoord aan u, lezer, over. Ik was blijde zooveel vooraanstaande leden der Nederlandsche kolonie rondom mij te zien. En onzen Consul-Generaal, den heer Maas, en Prof. Geyl mag ik zeker wel vol-uit noemen, zonder toevlucht te nemen tot raccourci-vermelding hunner namen.

Dezelfde hartelijkheid trof mij den volgenden dag, toen ik mijne lezing, van De Dood van Vesta, hield in het Gezantschapsgebouw. Zijne Excellentie introduceerde mij vóór de lezing aan de genoodigden en bedankte mij daarna met zoo warme woorden, dat zij mij ten zeerste troffen. Ook was ik bizonder dankbaar, dat Lord R. (Baron M.), de eenige Nederlander-van-geboorte, die lid is van het Hoogerhuis, behoefte had mij een oogenblik te zien vóór de lezing, die hij om verschillende redenen niet kon bijwonen. De beminnelijke grijsaard werd, om een tijdelijk euvel aan het been, binnengedragen op een stoel in de werkkamer van den heer Van Swinderen en het was een voorrecht, dat ik zeer waardeerde, mij een oogenblik met hem te mogen onderhouden. Hij herinnerde zich mijn zwager, den zoo algemeen betreurden en gewaardeerden Haagschen advokaat, Vl. H., en ook mijn onvergetelijken, noodlottig omgekomen neef F. en zijne hartelijke woorden, herdenkende dien vader en zoon, die mij beiden zoo bizonder lief waren, zal ik nooit vergeten.

Wij dineerden dien avond (7 Juni) in Savoy, waar onze gastheer voor een exquis menu had gezorgd. Savoy is een plek in Londen, waar het om lichtverdeeling, muziek, bediening en drank en spijs, wel pleizierig is een avond door te brengen. Verdeeling van licht

en deszelfs aanbrenging, dat het niet te schel zij en niet te donker, is een probleem, dat vele particulieren in hunne huizen en gérants van publieke inrichtingen nog niet altijd opgelost hebben. In Savoy leek mij dit enigma bizonder goed opgelost. Het trof mij, dat dit topazen schijnsel niet verblindend was en toch duidelijk contour afteekende. In zulk een schijnsel is iedere vrouw, die zich weet te kleeden, mooi. Het was heel elegant, veel toilet was gemaakt. En iets anders, dat mij trof waren de waiters, die perfect hun rok droegen en je met een gentlemanlike glimlach bedienden. Ik hoorde dan ook, dat er Russische prinsen bij waren. Zoû er heusch voor een geruïneerden Russischen prins geen andere carrière te kiezen zijn dan die van waiter?

Uit het topazen licht van Savoy, door de nacht heen, ging het den volgenden morgen, om Londensche natuurlucht in te ademen, naar het zachte zonnelicht van Hyde-Park en Rotten-Row. En zag je de ruiters en ruiteressen. Hunne silhouetten zijn wel echt Engelsch, vooral die der vrouwen. En het allermeest, die der kleine meisjes, dapper schrijlings gezeten, dravende op hare ietwat te impozante volbloeds, en dan met de losse blonde of roode haren uit het zwarte dopje golvende in de lucht.

Het is buitengewoon mooi weêr, te droog voor gras en groen maar zacht en zalig voor een season-mensch en je witte ‘spats’ blijven onbespat en zijn heusch belachelijk warm om je enkels. We lunchten dien dag bij...ik zal maar zeggen Lady X. Deze bladen worden (hoor je, Tex?) *niet* vertaald en Lady X. zal (als jij geen verrader bent!) er nooit kennis van krijgen. Wat een rage van luncheons gaat het nu worden! Zie je, dat komt, omdat ik zoo een beetje (o, een héél klein beetje!) een ‘lion’ ben en een ‘lion’ moeten Lady X. en Lady Y. bij zich aan huis aan luncheon hebben gehad. Dus dan maar lunchen bij Lady X. Een groot huis, een immense salon, met zwart-en-gouden wandschilderingen, toren-van-Babels, watervallen, berglandschappen...!

- Dat zal Tex interesseeren, zegt Lady X. met een wenk naar de

zwart-gouden wand-illuminaties. Want ze zijn geschilderd door een Spaanschen schilder...

Zij herinnert zich vaag, dat Tex' voorouders van...Portugeesche afkomst waren; dus moet hij, mijn waarde vertaler, interesse stellen in deze door een Spaanschen schilder gekladderde nachtmerriën...

In dergelijke vage à-peu-près zal aan tafel de conversatie voortgaan. Zal trouwens dikwijls de geheele conversatie voortgaan, in dezen season. Wat doet het er toe? Je glipt er maar tusschen door.

Ik wil u nog slechts vertellen, dat een oude schrijver-van-naam mede aan zat en dat ik bedacht: zal ik ook nog gaan lunchen bij Lady X. en Lady Y. als ik een ‘oude schrijver-van-naam’ ben?? Ik geloof het niet en bewonderde de energie van den ouden schrijver-van-naam en had wel medelijden met hem en gevoelde wroeging, dat ik geen zijner boeken gelezen had! En ik zeide...ach, ach, wat spelen we een komedie tegen elkaâr: laat mij u liever, schaamtevol, verzwijgen wat ik zeide tegen den ouden schrijver-van-naam!

Maar wie we er *niet* ontmoetten, en dat was een groote teleurstelling: dat waren enkele ‘minor Royalties’, een paar kleindochters van Victoria, die hier wel aan huis kwamen, ten minste, brieven met groote letters aan haar geadresseerd, lagen allerzichtbaarst op de tafel in den hall! In Londen-season moet je minstens een paar ‘minor Royalties’ hebben ontmoet of je season is absoluut mislukt! En ik heb zelfs niet het allerkleinste Royalty-tje nog ontmoet! Het is ellendig! En toch weet ik al - door Tex, die mijn educatie voltooit en mijn manieren een Engelsch tintje poogt te geven - dat je zoo een kleindochter van Victoria noemt: M'm; precies als de parlour-maid haar mevrouw noemt.

Maar miste ik de minor-Royalties, ik ontmoette later op den dag, op een crush-tea, de Oscar-Wilde-vrouw en ik verzeker u, ze was een surprise voor mij. Even weinig als ik vermoedde, dat de hooge hoed nog gedragen werd, even weinig vermoedde ik, dat de Oscar-Wilde-vrouw nog bestond! Wat heeft de Oorlog ei-

genlijk toch weinig veranderd aan hoofddeksels en vrouwe-zielen! Ge wilt weten wat ik de Oscar-Wilde-vrouw noem? Ik noem haar de vrouw, die voortdurend in paradoxen spreekt en korte zinnen vol ‘witticism’, zinnetjes, die zij u toewerpt als een kleurig balletje, fijner dan een tennisbal, en waarop ge direct terug moet werpen een ànder kleurig balletje, zonder welk ze niet tevreden is, u met verwijtende blikken uit groote, treurige oogen aanstaart en u het pijnlijke gevoel geeft een stommeling te zijn zonder het minste vernuft. Het is heel gemakkelijk in paradox een conversatie te beginnen: je werpt maar - het kleurige balletje! - een tegenstelling op in dit genre:

- De leelijkste vrouwen zijn de mooiste.

- Waarom zijn de mooiste vrouwen niet de leelijkste? vraagt de Oscar-Wilde-vrouw met schijnbaar diepen strikvraag dadelijk terug.

Nu ben je er bij. Probeer nu maar nog een antwoord te vinden; de Oscar-Wilde-vrouw vraagt weêr of zègt, kaatsend hare balletjes, een àndere geestigheid, waarop je direct in dat zelfde toontje van languissante esprit moet antwoorden. Het is allervermoeiendst. Het is om gek te worden. Het is onuitstaanbaar. Ik zit naast haar op een divan tusschen een stapel allerweekste donzen kussens, die overal meêgeven waar ik steun zoek en me nergens steunen, de lamme, weeke dingen en ze heeft me net weêr zoo iets idioots gevraagd en ik moet antwoorden...Ik kan niet. Voor geen geld kàn ik. Plotseling zie ik een onzer jonge diplomaten. Ik wip uit mijn kussens en begroet hem met uitbundige hartelijkheid. Ze zal hem bijna wel overdreven lijken, vermoed ik, maar dat kan me niet schelen. Ik stort me in een druk gesprek met den jongen diplomaat, bewust, dat ik niet erg galant ben tegen de Oscar-Wilde-vrouw. Maar ik word gestraft voor mijn euveldaad. De Oscar-Wilde-vrouw trekt me heftig aan een punt van mijn jas terug in de weeke kussens. En nu declameert ze in eens met fonkelende oogen en een sissend accent:

- Bewaart u àl uw gevoel voor uw boeken? Is er niets dan koudheid en hardheid over gebleven in uw anders leêge ziel? (Sner-

pend zwiepen de s-klanken me in mijn verschrikt gelaat.) Ik heb gewacht tot u hier kwam, al die menschen kunnen me niets schelen; ik kwam alleen voor u! En u gunt me geen drie minuten? U verlaat me dadelijk om een landgenoot te begroeten? Is dat het bewijs van uw geestesadel?

Er wordt gelukkig thee geprezenteerd; ik wil haar bedienen maar ze weigert. (Ze had al thee gedronken!) Ze gaat door:

- Ik moet over een paar minuten weg. Ik moet naar Lady Z., such a bore; kan u me niet die ènkele minuten geven? Als de leelijkste vrouwen dan de mooiste zijn, ben ik dan niet een van de mooiste...? Als de expressie der ziel dan alles is, waarom drukt uw ziel, niet van auteur maar van mènsch, zich dan niet uit op uw gelaat, ik laat in het midden of ik u mooi of leelijk vind??

Maar ik ben geen vrouw, wil ik antwoorden!...

Met een ijskoude hand heeft ze mijn hand gegrepen. Ik vraag me af of ze gek is geworden. Ze heeft me ook even met haar cigarette gebrand aan mijn pols, toen ze mijn hand greep! Ik vind haar verschrikkelijk; ik weet niet wat ik zeggen zal. Ik rijs wankelend op uit de donzen kussens - de lamme, weeke dingen, als ze nog maar hàrd geweest waren en me gesteund hadden in dat verschrikkelijke oogenblik! - en met een morserig overvloeiend kopje thee in mijn hand, zeg ik, imperatief en heel mannelijk:

- U moet naar Lady Z. Heusch, u moet gaan. En ik wil meer suiker in die thee...

Ik zie, dat zij, al razende en mij verwijtende, de asch van hare cigarette afgetikt heeft op mijn schoteltje.

Zij blikt heel koud.

- Sorry, zegt ze met een diepe, tragische altstem. Het spijt me zeer. Vraag een ander kop thee.

- Neen, antwoord ik met de stem, die goed van ‘gevoel’ was voor dat oogenblik. Ik zal deze asch, als de asch onzer conversatie, mengen met mijn thee en...haar drinken.

- O!! roept de Oscar-Wilde-vrouw in extaze. Waarom zegt u niet àltijd zulke dingen?!

Waarom niet? Omdat ik nog niet gèk ben! Maar hardop zeg ik, smachtend zacht:

- Waarom heeft u zùlke treùrige òògen??

Ze glimlacht droef, in een charmante pose, op de lamme, donzen kussens, die overal meê geven. En herhaalt:

- Waarom zegt u niet...àltijd zùlke...dingen??

Elk woord wordt gescandeerd. De régisseur van een drama-in-verzen had het goed gevonden.

Maar ik...ik drink mijn thee met heldenmoed. Zonder suiker en mèt asch. En heb er toen tusschen door kunnen glippen...

Aan deze Londensche drawing-room-silhouet is niets gewijzigd: slaafs is ze nageteekend naar de historie en naar de natuur.

In den hall zette ik mijn hoogen hoed op en keek in den spiegel. Gedécideerd, er was niet veel veranderd, sedert den Oorlog, aan hoofddeksels en vrouwezielen...

VI

Dien 9den Juni was het een interessante dag, ik kan niet anders zeggen. Stel u voor, dat wij lunchten bij de Oppositie, d.w.z. bij Mr. en Mrs. Asq., en dat wij dineerden bij de Regeering, nl. bij Mr. en Mrs. C. Hrmsw., en wel in het House of Commons zelve! Heb ik te veel gedaan, zoo een dag buitengewoon interessant te noemen? En ook wel vleiend er bij. Zie eens, letterkundigen zijn curieuse menschen: als zij geprezen worden door...letterkundigen, of geblameerd door dezelve, zelfs door de almachtige mannen-van-de-pers, ach, dan maakt dat op hen niet meer of minder indruk dan ge u gemoedelijk kunt voorstellen: ze vinden het meer of minder prettig maar ze vinden het dood-natuurlijk, dat ze door hun broeders-in-de-Muze, zelfs door die in-de-journalistieke Muze worden gelaakt en geloofd en er schuilt voor hen weinig verrassing in. Ze weten altijd te voren wel ongeveer hoe die collega-criticus of deze litteraire journalist over hun werk schrijft of zal schrijven. Maar als er, bij-voorbeeld, een generaal naar een van

hen toekomt, een admiraal, een referendaris bij Binnen- of Buitenlandsche Zaken, een handelaar-in-rijwielen, kleêrmaker, bloemiste, waschvrouw of chauffeur en een van die mannen of vrouwen zegt hem: wat heb je me daar een mooi boek geschreven!, dàn is zoo een woord-van-hulde den litterator bizonder welkom en doet hem denken: er schijnt toch wèrkelijk iets goeds in mijn werk te zijn, want iemand, die niet van het vak is, beweert het. Dus, wij zijn gevoelig voor de opinie van niet-vakmannen. Dat wist ge misschien zoo niet, lezer, en ik klap uit de school maar dat doe ik toch al zooveel.

Om nu terug te keeren tot mijn eigen ik, ik ben gevoelig voor het oordeel van...staatsmannen en vooral van niet al te litteraire. En in Londen trof ik het dien dag. Want te lunchen en te dineeren vroegen mij twee staatsmannen, één van de Regeering en één van de Oppositie, en natuurlijk om geen andere reden dan dat zij en hunne echtgenooten mij kenden uit de vertalingen van Tex. Mr. Asq., de vroegere Prime-Minister, is, geloof ik, niet zoo bizonder litterair, juist wat ik prettig vind in zoo een staatsman-van-beteekenis. Hij was zeer beminnelijk, wel een tweede Oude, Groote man, vond ik, toen ik zoo over hem zat, terwijl Dd., naast hem gezeten en druk met hem in gesprek over onze aanstaande reis naar China en Japan, het verzoek moest inwilligen hem eens te schrijven uit die verre streken des Oostens! Engelschen kunnen zulke verbazende, hartelijke dingen zeggen, die ze heusch mèènen op dat oogenblik. Ik zelve zat naast Mrs. Asq., de beroemde Margot T., die om haar Autobiografie, - onze eigen uitgever is niet weinig trotsch die te hebben uitgegeven - dus wel een litteraire, maar tevens ook een zeer staatkundige vrouw is. Haar boek is ten minste een film van al de bekende staatkundigen der ‘Victorian Aera’ en zal daarom vooral over een halve eeuw of meer, als een portretgalerij geraadpleegd worden door de historiografen, die nu nog zuigelingen zijn of niet geboren. Ik had haar boek natuurlijk...met den vinger gelezen als onze plastische Nederlandsche uitdrukking luidt en wist er een paar fraze's over te zeggen:

met emfaze, een enkele fraze! en meer is niet noodig in de draaikolk van geestigheid, gevoel en wat dies meer zij, die de conversatie is aan een Engelsch season-lunch. Maar wat mij werkelijk pleizier deed: ik vond Mrs. Asq. beter dan haar boek. En dat beetje ijdelheid op haar boek en haar succes (hoe kòn zij anders hebben dan succes met zùlk een boek, geschreven door een vrouw als zij, over alle bekende Victorian personaliteiten!) stond wèl aan hare vive silhouet van gevoelige en geestige vrouw. En compliceerde haar tot een interessant vrouwelijk enigma, jeugdig gebleven in veel, hoewel zij absoluut niet streeft naar den schijn van jeugd; trouwens, biecht zij haar leeftijd niet eerlijk op in haar boek, vertelt zij niet van hare jeugdherinneringen en de mannen en vrouwen van London Society, die toen rondom haar waren? Ik was blij haar te ontmoeten, ik praatte met haar, ik weet niet meer waar over, maar in allerlevendigsten vorm, tot het lunch, voor ik mij bewust was, gedaan was en Mrs. Asq. - zij, de gastvrouw! - het eerst en vrij onverwacht vertrok, wat mijn Hollandsch beleefdheidsgevoel even onthutste. Ik hoorde echter, dat zij zich hurry-en moest naar haar tandarts...en nu waardeerde ik het te meer, dat zij zoo onderhoudend en zelfs gevoelig - geestig natuurlijk óók! - met mij gesproken had, dat ik niets gemerkt had van de migraine en de andere pijnen, die haar dwongen hare gasten in den hall vluchtig vaarwel te wuiven.

En dien middag het diner in het House of Commons. Door staatsmannen tweeërlei richting op éénzelfden dag aan tafel genood! Het was of de goden mij een extra aardigheidje dien dag wilden aandoen. Stel u eens voor, dat een Engelsch of Fransch schrijver in Den Haag komt en dat ook een onzer hooge staatslieden zegt: we moeten dien meneer toch een beleefdheid doen; wel, we zullen hem inviteeren te komen dineeren met een veertig, vijftig andere gasten...op het Binnenhof, in het Gebouw der Staten-Generaal. Het zoû u wel ongelooflijk schijnen als dit ooit gebeurde; ook weet ik zelfs niet of er keukens en eetzalen zijn in ons House of Parliaments, om Galsworthy of Bernard Shaw of George Moore,

om niet te spreken van Anatole France, waardig te onthalen. (Ik zie tot mijn schrik, dat ik mij daar argeloos op één lijn gesteld heb met tal van groote kunstbroeders, maar meende er heusch geen affront meê voor hen: zij vergeven mij dus!) Wel, er zijn wel keukens en een eetzaal in the House of Commons aan de Theems.

Door een haag van ‘bobbies’ (ik noem ze nog met hun ouderwetsche namen, de police-men, die na den oorlog mij allen zóó heel jong van gelaat en figuur toeschijnen) en inspecteurs-van-politie, die ons beleefd vroegen of wij de gasten waren van the Undersecretary of State for Foreign Affairs, werden wij geleid naar St. Stephen's Hall. Imposante vestibule en trappen. Gastvrouw en gastheer ontvangen ons aan de deur. Verschillende andere gasten zijn er reeds of komen aan. De heeren eenvoudig in rok, de dames in groot toilet. Society en staatkunde samen gemengd in het decor van een nieuw Gothische zaal. ‘Ja, die hebben we van het House of Lords afgenomen!’ wordt me joviaal verzekerd, als ik de zaal bewonder. Een zekere glunderheid in die verzekering, niet vrij van malice. Even een toontje, een tintje van democratie, hoe elegant ook. Door de wijde open ramen het prachtige uitzicht op de Theems. Nog altijd coal-strike, dus een heldere, lichte zomeravond. Een achterdecoratie van grootsche torens en paleissilhouetten. De rivier, trafic-loos, als een breed, glad water, bijna theatraal op den achtergrond. Ik denk even aan Venetië, om dat paleis aan dat heldere water, met dat breede terras. Wij zitten aan; Dd. tusschen C. Hrmsw. en Sir John A., Mr. Justice van de High Court. Enfin, eere is haar gedaan. Ik tusschen de gastvrouw en Mrs. Sh., de vrouw van den Minister van Binnenlandsche Zaken, die over mij zit naast Lady A. Ik spaar u de namen der andere gasten; alleen vermeld ik nog den hoofd-redacteur van de Times, Tex en McK. De laatste tusschen twee jonge meisjes, het hoekje-van-jeugd aan het einde der tafel.

Drukke conversatie gaat om. Veel politiek, een beetje litteratuur-maar genoeg! -, ook wat mondaine sport zijn de topics.

Veel rumoer van stemmen - er zijn in de zelfde zaal nog andere dinnerparty's -, geruisch van conversatie en van electric-fans in de lucht. The House is sitting, dien avond en een lint, dat aan den wand voortschuift, vermeldt uur en naam van den spreker. Als die heeren stemmen moeten, klinkt een bel, verdwijnen ze even van tafel, gaan stemmen en zitten weêr aan. De avondfeestelijkheid in St. Stephen's Hall vermengt zich op dit uur met wat er staatkundig omgaat in de zittingszaal boven. Die vermenging geeft aan dit levensmoment dat levensgemak en die harmonie, die de echte Engelsche distinctie is. Mrs. Sh. vertrouwt mij toe, dat de Minister, haar man, geen oogenblik rust heeft, altijd gevolgd wordt door twee detectives, dat detectives ook steeds voor hun huis staan. En dat hij niet meer aan sport kan doen - golf - want dat het te gek is golf te spelen met twee detectives achter zich aan. Een Engelschman, zelfs van rijperen leeftijd, die niet meer aan sport kan doen: een wanhoop!! Ik zeg, het te betreuren hier Lady As. niet te ontmoeten, de eenige vrouwelijke MP: ik heb haar ontmoet in het hôtel te Constantine en tusschen de ruïnes van Timgad, waar ze jaloersch op mij was omdat *ik* logeerde bij den Conservator der ruïnes en zij met Lord As. in het slechte hôtel.

- Ik zoû uw eenige vrouwelijke parlementslid wel eens willen zien en hooren in the House of Commons! zeg ik, onbescheiden als steeds.

Hrmsw., die op dat oogenblik heel galant een prachtige perzik voor Dd. pelt; zegt, dat hij mij een invitatie zal geven voor de galerij der vreemdelingen. Voor over enkele dagen. Wat zijn die Engelsche staatslui beminnelijk! (ge herinnert u, dat ik zoo op staatslui gesteld ben!) Als je iets vraagt wat ze je geven kùnnen, krijg je het dadelijk; ik meen, een vreemde schrijver, die hun gast is; natuurlijk bedoelde ik nooit een staatkundigen tegenstander.

- Maar, zegt Hrmsw., als wij beweren, dat Lady As., eene Amerikaansche en een echte gamine, toch misschien niet heelemaal de geschiktste vrouw in Engeland was om het eerste vrouwelijke kamerlid te zijn; ze heeft in alle gevalle gelijk te beweren, dat the House of Lords *niet* erfelijk moet zijn want een familie is slechts

intelligent om de drie, vier geslachten.

Een vrijzinnige uiting, dunkt mij, van den jongeren broeder van Lord Nclf., die Hrmsw. is! Zoo vrijzinnig is de Lord Justice naast Dd. niet: hij beweert ernstig, dat hij een tyran wil, een Despoot, die de heele boel met één forsch gebaar opruimt. Het klinkt niet in de toon der moderne muziek maar du choc des opinions...Op dat zelfde oogenblik treft ons, dat één der jonge meisjes, die armen Mc. K. - geen sportman! - overstelpen met Hurlingham, Ascot en Henley-in-spe, een monocle zich soms wringt in eene der hoeken harer azuren oogjes. En vraagt de conservatieve Lord Justice aan hare moeder, Lady N.G., die over haar zit, in een echt cockney-Engelsch, alleramusantst:

- Milay, I want to ask you if that kiddy of yours wears that eyeglass for a swag??

Ge ziet, alles was nièt deftig aan dat diner in the St. Stephen's Hall, maar wat was het voor een vreemdeling ‘interesting’! Je ontmoet Engelschen op reis in iedere stad, in ieder hôtel, maar je leert ze eerst kennen en onderscheiden in hunne eigene, eilandlijke omgeving en daar hebben ze veel beminnelijks, geestigs, gezelligs tusschen heel veel voornaams. Ik geloof ten minste, dat Dd., om die perzik, en om andere attentie's en hun gesprek, dat *ik* niet kon overluisteren, Hrmsw. charmant vond, maar dat mag ik natuurlijk weêr niet laten drukken. Ik zal het ook schrappen in de proef...

Toen het diner afgeloopen was, kwam Lady M. naar me toe. Ze had een heel mooien rug en opulente schouders maar niet veel tact, want ze zeide:

- Ik heb nog geen boèk van u gelezen!

Ik probeerde er geestig tegen in te zijn maar het lukte me niet: ik was alleen maar hatelijk en antwoordde, dat ze dat nòoit aan een auteur moest zeggen en liever beweren, dat ze àl zijn boeken gelezen had en niet wist welk boek ze het mooiste vond. Waarop ze, verschrikt, antwoordde, dat ze zoo ontzettend openhartig was; waarop ik antwoordde, dat oprechtheid de deugd was, die ik het allerminst waardeerde. Ik had in eens het Oscar-Wilde-toon-

tje beet! Maar daar ik eigenlijk niets hatelijks bedoelde, stelde ik haar voor naar het terras te gaan aan den Theems, waar reeds andere gasten wandelden in den lichten zomeravond. En daar, in dat prachtige paleisdécor en bij dat prachtige stadsgezicht, scheen het me toe, dat iedereen ernstig werd. Ik wandelde er op en neêr met staatslieden en hunne vrouwen - een zachte avondschemer daalde en doezelde alle contouren - en na een paar onverschillige woorden, bekenden zij het mij allen, de een na den ander: 'In wat moeilijke tijden leven wij! Wat zal ons de dag-van-morgen brengen! De tijden evolueeren, veranderen...Zal het beter of slechter worden??'

En ik kreeg daar, op dat onzegbare mooie terras, in die onzegbaar zachte, bijna weemoedige avondstemming, het zelfde gevoel, dat over mij heen was gekomen tijdens het Russische ballet, dat wie mijn tijdgenooten zijn, zich voorbereiden in melancholie op de Verandering, die komen gaat en dat het hun moeilijk zijn zal...

Daar ginds lachten de jonge meisjes - het eene met haar monocle! - en de sleepen dier vrouwen over het steenen plaveisel hadden een mooie lijn van gratie en kwijnenden weemoed en er was al heelemaal iets in hare woorden en gebaren en het getintel harer juweelen, dat mij reeds van vroeger scheen, in die windstille, zomernachtblauwe atmosfeer bij dat gladde Theems-water, tegen die rijzende paleismuren aan van the House of Parliaments...

Maar zeg het haar niet, o Tex, want zij denken, dat zij reeds heel modern zijn...

VII

Dejeuneeren en dineeren, wat zoû het anders zijn vandaag? Gelukkig is er veel variatie in (misschien niet altijd in het menu, dat veelal zalm en 'lamsbout' bevat), maar variatie toch wel in de huizen, in de gastvrouwen, (gastheeren meestal afwezig), in de

gasten. Het déjeuner bij Lady E. was ten minste allerliefst en na het diner bij de S.'s gingen wij met de muzikale gastvrouw naar Queen's Hall, om Stravinsky's symfonie van windinstrumenten te hooren. Ik zal mij wel wachten over muziek te schrijven en daarom alleen met eerbiedige bescheidenheid den naam noemen van dezen nieuwen apostel der Toonkunst, hoewel mijn vijf Hollandsche oorlogsjaren toch dikwijls gedrenkt waren in de schoonheid, die van Mengelberg's schepter afdruipt. Ik zal mij wel wachten met u, o futuristische musici, te strijden over de kunstwaarde van symfonie van louter windinstrument; ik waag alleen te vermelden, dat ik geen emotie ondervond van dit allerrauwste koper- en houtrumoer, maar deze vermelding heeft weinig waarde. Ik zag Bernard Shaw dien avond vlak bij mij zitten en maakte van de gelegenheid gebruik mij voor te stellen en wij wisselden enkele vage meeningen en beleefdheden, spoedig weêr overstemd door Stravinsky's machtig rumoer.

Déjeuneeren en...Wel, den dag daarop was ik de gast van McK. aan een déjeuner van talrijke letterkundigen in Reform-Club. Onze Gezant zat mède aan en Lord Rs. Allerbenauwdst, dat ik fouten zoû maken tegen Engelsche etiquette, had Tex mij in de taxi - allitteratie, die van zelve mij vaak uit de pen zal vloeien - gesmeekt nooit mijn eigen gezondheid te drinken, zooals wij dat zoo Kaninefaatsch in het Vaderland doen, door, als er een toast op ons wordt gedronken, mede op te staan en ons glas ontroerd aan den mond te brengen. Iets, dat de Engelschen allergekst vinden en waarvoor Tex vreesde! Toen de gastheer dus mij heil toe dronk, bleef ik zitten tusschen allen, die, opgestaan, het glas in de hand, mij eere deden en boog alleen hier en daar tot dank. Tex was dus heel tevreden over mij en ook Zijne Excellentie, die mij over de tafel toefluisterde, in het Hollandsch:

- Wist je het? Ik was al bang, dat je zoû opstaan en meê je eigen gezondheid zoû drinken en verweet me je niet gewaarschuwd te hebben!

Neen, gelukkig was alles in orde. Het was een allergezelligst déjeuner en ik ben er onzen ‘brilliant young author’ McK. zeer dankbaar voor. En kon weêr constateeren, toen wij koffie dronken, hoe veel The Books of The Small Souls worden gelezen en Old People en The Inevitable, terwijl The Tour (Antiek Toerisme), in Holland nog al geprezen, een beetje mijn Engelsche lezers verwonderd heeft...omdat het geen psychologische, dikke familieroman was.

- Ik vind het zoo een mooi boekje! troostte Tex mij. Ik heb het vier maal voor mijn eigen plezier gelezen...

Déjeuneeren en...dineeren! Daar hangt het leven van af! Waar dineerden we ook weêr? Wel, we dineerden dien dag nu eens niet. Onverwachts kwam mevrouwtje B. ons met de auto halen, opgetogen, dat ze een plan en een impulsie had! En we tuften met haar naar Wandle-Bank, naar Country-House, Putney en Wimbledon voorbij. ‘Het is mijn eigen huis!’ riep zij in extaze. Romantisch ouderwetsch lag het daar in zijn groot, groen park, aan den boord van het riviertje de Wandle. Een deftige huishoudster kwam onze vroolijkheid te gemoet en ontving eenige minzame bevelen. Een vlammend houtvuur brandde weldra met lange tongen in den open haard, want het was een frissche dag en de boord van de Wandle is wel wat vochtig. We dronken heerlijk thee en we soupeerden in eenen door, zoo een met tooverslag opgeroepen landelijk souper, dat allerheerlijkst kan zijn. We liepen het huis door: het was een huis vol verrassingen, trapjes, hoekjes, hokjes, een kamer, weêr een kamer, een bocht van een gang, drie treedjes, een badkamer, weêr een kamer, een logeerkamer, antieke meubelen, antiek porcelein, weêr een andere badkamer...

- Wat is het groot! roep ik uit. Ik had niet gedacht, dat het zoo groot was! Is het haunted?

Ja, het was natuurlijk ‘haunted’. Het spook was een vroegere bewoonster, liefde-lijderes, en liep nu en dan langs al de bochten en

gangetjes en trapjes en treden. Ik geloof vast in spoken en hoe zoû zoo een beetje eenzaam gelegen huis in Engeland ook zonder spook kunnen zijn! Maar we zagen het niet en bewonderden de ‘Dutch Garden’ in het park. Ik heb in Holland nooit zoo een ‘Dutch Garden’ gezien. Zie je op oude schilderijen een ‘Dutch Garden’? Ik herinner het me niet. In Engeland noemen ze - ge weet het natuurlijk! maar ik schrijf het op voor mij, die het niet wist - een ‘Dutch Garden’ een vierkant aangelegden tuin, geplaveid met groote steenen en de bloemen schieten tusschen de steenen op en de waterwerkjes en de beelden omzoomen den tuin. Violieren, anjelieren, violen en viooltjes, malve, margeriet en spirea, klokjes digitalis en gloxinia, alles mengde bonte zomerkleuren in het Hollandsch tuintje; de fontein begon te spuiten en een eigenwijze pelikaan, van steen, zag toe. Nu geloof ik in eens, gelezen te hebben, dat zulke tuintjes onder Willem III in Engeland in zwang kwamen. Maar is het zoo?

Wij tuften dien avond terug naar Londen en Thames' Embankment gloriede in een weêrschijn van zon...Den volgenden dag was het onze tweede Zondag en tuften wij met de vrienden den geheelen dag door Surrey, langs de geteerde wegen door de weelderig groene alleeën, door de Ruysdaellanen, waar de kamperfoelie tegen de heggen woekerde en de vlier bloeide in vol-zomersche weelderigheid. Curieus, zoo ouderwetsch die wel wat gefatsoeneerde landschappen zijn, hoe zij je laten denken aan Ruysdael, maar ook aan de natuur in Dickens' romans of zelfs die der sentimenteele Engelsche damesnovelletjes, zoo als er legio hier geschreven worden, met een held van zes voet lang en een blond heldinnetje, dat ginds daar bij de romaneske ‘deanery’ woont, bij het spitse kerkje van grooten, onregelmatigen steen gebouwd en begroeid met klimop en wingerd.

De oude dorpjes, die wij doortrekken, schijnen nauwlijks van modern leven te ademen. De kleine hôtelletjes, met groote porte cochères, heeten: Ye Old Jolly Butchers Inn, The Kings Head,

The Queen's Head, Stag and Hounds, Coach and Horses; wij zelven lunchen in The Jolly Farmers Inn: je hadt er alleen om dien naam willen lunchen! Ieder dorp heeft verder zijn ‘common’, de wijde grasvlakte, waar aan sport door de jonge mannen en meisjes, aan spel door de kinderen wordt gedaan. De golf-terreinen strekken zich verder...De prachtige ‘estates’ volgen elkander op, vaak met de reuzige eiken, esschen of ceders als boomhelden, rijzende op de wijde grasgronden en velen dier bezittingen staan te koop: het leven is te duur, de grondlasten zijn te hoog om nog zulke uitgebreide buitens te bewonen. Wie zal ze koopen? Zal de nieuwe eigenaar, de ‘profiteer’, er van genieten als de vroegere bezitters, die ik zonder te kennen, beklaag, of zij, die ze te koop aanbieden, ervan genoten hebben? Het is melancholiek al die borden te zien, waarop ‘For Sale’ staat, altijd ‘For Sale’...We dronken wederom thee op lief Wandle-Bank en keerden terug naar Londen, verzadigd van zuurstof en zoete zomeraromen.

Nu, zoo heel veel interviewers kwamen er gelukkig niet; dien volgenden Maandag kwam de ‘John o'London’ me interviewen en er werd gevraagd naar mijn sport en mijn ‘hobby’. ‘What is your favorite sport?’ Ik heb ge-antwoord: Naar mijn halters kijken, zware dingen, die onder mijn bed liggen en waarmeê ik op eens druk ga werken, als ik meen, dat mijn armen door zooveel kijken slap zijn geworden en mijn maag niet slap genoeg is. ‘What is your hobby?’ Koffers inpakken en uitpakken, heb ik geantwoord. Wat ik van Freud dacht? Ik weet heusch niet meer wat ik ge-antwoord heb. Wat ik van Stravinsky dacht en van Einstein - hij een veel grootere ‘lion’ in Londen dan ik! - en diens relativiteits-filozofie...Ik heb ‘John o'London’ toen onverwachts thee geprezenteerd en daardoor een faam verkregen - het staat ten minste in het blad - van bizondere ‘courtesy’. Des te beter. Wat je met een kop thee al niet bereikt. Dien avond het diner in de Titmarsh-Club. Dat was wel bizonder vleiend. Ge weet natuurlijk, dat Michael-Angelo Titmarsh een der eerste pseudonymen van Thackeray was. (Als ge het niet weet, zeg dan toch nu

maar: ja.) De Titmarsh-club is een club, die dineert ter eere van een, dien men eeren wil. Vier-en-dertig gasten zaten in een der zalen van het Criterion aan. ‘Chairman’ was de heer Crtn.; ik behoef u niet uit te leggen, dat de ‘chairman’, die werkelijk op een stoel met hoogeren rug zit, de tafelprezident is, die gezag uitoefent en de speechen regelt. Ik zat dus tusschen den heer en mevrouw Crtn.

Het diner verliep op alleraangenaamste wijze en het geluk wilde, dat Dd. telkens tafelburen treft, die haar over China of Japan of Singapore op de hoogte brengen; ditmaal was het de heer Ch.B. Tot de ‘chairman’ het woord nam om mij toe te spreken. Ik kan niet anders zeggen, dan dat deze beroemde en excellente Engelsche letterkundige en criticus, ouder van dagen dan ik op het gezicht dorst oordeelen, dit deed op een wijze, die mij, daar aan tafel, bizonder trof. Geheel op de hoogte van wat ik geschreven had, huldigde hij, in zijn toast, de schim van Thackeray, als de traditie van dezen club het wil, en liet daarna niet af die zelfde schim telkens op te roepen, toen hij op korte wijze aanwees, welke werken ik geschreven had. Indien men weet, hoe hoog de naam en het werk van Thackeray, nog steeds, trots nieuwere en nieuwste generatie, in de Engelsche litteraire wereld wordt in eere gehouden, zal de lezer wel spoedig bevroeden, hoe vleiend des chairman's woorden waren voor den buitenlandschen schrijver. Er was daarbij iets in des sprekers stem, dat mij ontroerde: ik zoû het willen noemen, een klank van teederheid, van vriendschap, van sympathie. En toen de ‘chairman’ op een oogenblik zeide: ‘We believe in novels’...toen werd het mij een oogenblik te kwaad. Hier, aan dit feestmaal, hoorde ik verzekeren, wat ik zelve zoo dikwijls in twijfel trok. Ik, die mijn geheele leven niets anders had gedaan dan romans geschreven, ik had mijzelven zoo vaak afgevraagd: geloof ik in mijn werk? Geloof ik in romans? Geloof ik in romans als in een openbaring van schoonheid en kunst, die recht-van-bestaan heeft? En hoe meer romans ik geschreven had, hoe vaker ik dien twijfel bij mij had voelen als een slang den kop

opsteken, als een kanker had voelen zieken. Nooit was de vreeslijke twijfel verdwenen. Soms verstikte ik dien twijfel met luchthartigheid voor een oogenblik, maar welken demon bestrijdt de mensch tot de overwinning toe met luchthartigheid! En dáár, op dat oogenblik, hoorde ik, in de mij met zulke teederheid huldigende, woorden, die vier woorden uitklinken, die als een troost en een openbaring waren: ‘We believe in novels’...Waarde chairman, als ge wist wat er in mij omging, op het oogenblik, dat ik die evangelische woorden vernam! Hoe ik had willen uitroepen: Werkelijk?? Gelooft ge in romans?? Zijn romans wel eens goed, is het dan werkelijk een kunstgenre met recht-van-bestaan? Is er in mijn romans dan iets goeds, dat ge niet aarzelt erover te spreken, hier op dit oogenblik, waar gij allen denkt aan den grooten Engelschen voorganger??

Ik riep niets uit, ik bleef zitten. Ik wist immers, dat ik zitten moest blijven terwijl mijn welzijn zoû worden gedronken. En toen de teedere, sympathie-volle, expressie-rijke stem van den spreker daarna vroeg: ‘Willen we probeeren onzen gast toe te zingen? Kom, willen we het probeeren hem toe te zingen...?’, begreep ik nog heelemaal niet wat er gebeuren ging. Al de gasten, mannen en vrouwen, waren opgestaan, het glas in de hand en zich richtende tot mij, zongen zij te samen, niet luidruchtig maar met aandoende hartelijkheid: ‘And he is a jolly good fellow!!’: een lied, waarmeê ik dacht, dat alleen zegevierende generaals werden ontvangen aan stations en embarcadère's!! Zoodat ik nu werkelijk heelemaal van streek raakte en Tex zich naar mij toe boog en wel wat ontevreden, heel streng, tot mij zeide:

- Je moet je beheerschen. Je moet niet in tranen gaan uitbarsten. Het is tè dwaas!

VIII

Den volgenden dag - een Zaterdag - bracht Tex ons naar de ‘Zoo’, waar hij zelve meê dweept: wij zagen er apen met azuren...onderruggen en leeuwen en tijgers en slangen en Tex stond al die beesten te bestudeeren met liefde en zocht gelijkenissen tusschen hen en de menschen en hij ruïneerde zich in fooien aan de ‘keepers’ en ik verwonderde mij weêr, voor de zooveelste maal, dat Onze Lieve Heer het noodig had gevonden zoo heel veel variatie's van dieren te scheppen, dieren, die je zelfs in de woestijn en het oerwoud niet meer aantreft, alleen in de ‘Zoo’ te Londen: ze schijnen opzettelijk daar nog voor te worden aangekweekt. Ik informeerde nog eens naar mondaine sportdagen: Ascot, Hurlingham en Henley, maar Tex deed of hij mij niet hoorde, minachtende hij met litteraire intellectualiteit deze sportfeesten en hij stond motionless de apen en leeuwen te bestudeeren, griezelig dicht-bij, slechts door traliën gescheiden van Koning en Koningin der dieren en van onzen voorvader der primitieve paradijzen. Toen draaide Tex zich onverwachts om, zeide:

- Vergeet niet, dat ik je morgenavond om kwart vóór 7 kom halen voor het diner in de Anglo-Batavian Society...En ging van ons weg, vol peinzing over overeenkomst tusschen vrij wilde dieren en niet geheel tamme menschen...

Wat het diner betreft, ons aangeboden door de Anglo-Batavian, moet ik vermelden, dat het niet onderdeed in gratie en hartelijkheid voor dat van de Titmarsh-Club. McK. was ‘Chairman’ en zette een zeer lofrijke rede op mij in, waarop ik antwoordde met een eveneens vrij elaborate speech. Ge begrijpt, dat, precies als het gebeurt bij diplomaten en vorstelijke personen, onze speechen van te voren waren opgesteld, gekeurd door onzen rijkskanselier, pardon, ik meen door Tex, vriend en vertaler, want dat er staatsbelangen, Engelsche en Nederlandsche, afhingen van des chairmans woord en het mijne!! Mannen-van-de-pers, vlak bij aanzittende, haastten zich onze woorden te stenografeeren: het was dus

heel gewichtig wat wij zeiden en zeggen gingen - en den volgenden dag verschenen onze speechen in ‘the papers’.

Dd. zat naast Lord Bchp., die de Orde van den Kousenband droeg; wij droegen allen onze lintjes maar zóó voornaam als de Orde, die Eduard III instelde nadat hij der Gravin van Salisbury haar kousenband om de bovenknie had bevestigd, zeggende: ‘Honi soit qui mal y pense’, was er geene andere aan tafel. Dd. bekende mij later, dat zij het telkens zeer trof met haar dinner-cavaliers, want dat ze allen, zonder uitzondering, gezellige praters waren geweest. Lord Bchp., die in Indië gereisd had en den Boeroeboedoer bewonderd had, sprak in zijn speech zéér mooi en lofrijk over onze koloniën. Ik zat naast Mrs. Asq. en vond haar, als steeds, gevoelig en geestig.

- Ik wil nog niet naar huis, zeide ik Tex, toen het eervolle maal was afgeloopen.

Tex nam ons meê naar Cl. Club, zijn club, waar hij met bridge poogde bij te verdienen wat hij verloren had aan de leeuwenkeepers in de ‘Zoo’. Maar ik vond het - wij zaten daar in groot ornaat mèt ridderorden! - niet erg gezellig, aan die speeltafel, waar asch, verwarde kaarten en de laatste stofatomen van winsten-verlies op lagen en riep op eens:

- Tex, ik wil naar bed!

Zoodat we weldra naar huis tuften, Tex achterlatende aan een frisch bijgewerkte speeltafel, zijn hoofd schuddende over de onuitstaanbare grilligheid van zijn, in London-Season absoluut bedorven, Nederlandschen lion-schrijver en slachtoffer, dat zich soms wreekt.

Rustiger dagen volgden. Ik ging door twee zeer beminnelijke interviews, van een heer en een dame, maar toen ze mij beiden hetzelfde vroegen - sport, hobby en wat dies meer zij - waarschuwde ik, dat *ik* niet altijd op deze zelfde vragen hetzelfde antwoordde, zoodat ze gevaar liepen elkander tegen te spreken, als ze mij vertrouwden. Wij zagen toen ook de League of Notions, die

niets te maken had met de League of N*a*tions en een leuke Engelsche Music-hall-variety-spectacle was. We soupeerden, omdat je het nergens anders kon doen, op onze kamer met koude kip, champagne en mijn neef, die uit de lucht was komen vallen en erg gezellig was. Ik ging naar de Japansche ambassade, om introducties voor Japan, en naar de Chineesche restauratie om met ivoren staafjes te leeren eten. (Vóór-studies voor de groote reis.) We rustten tusschen allerlei boodschappen anderhalf uur uit, maar dit twéémaal, op twee dagen, hetgeen fenomenaal was. En lunchten bij Lady Hmlt. en Sir Jan, den generaal van de Dardanellen. We repten geen woord van de ongelukkige Dardanellen maar aten fijntjes - niet altijd, in Londen! - en causeerden gezellig, zooals het behoort. Het was de dag van Hurlingham, polo-wedstrijd Amerika - Engeland; de plaatsen kosten 30 pond. Naast mij zat Lady Lsl. Tusschen taart en meloen rept ze zich weg...

- Waar gaat u heen? roep ik haar achterna.
- Naar Hurlingham! roept ze zegevierend terug.
- Neem mij meê! smeek ik. Ik ben dol op Hurlingham!

Ze lacht wat en is verdwenen. Ze had geen 30 pond over om me meê te nemen; vermoedelijk had ze die zelve ook niet betaald. Alleen de Amerikanen betaalden die prijzen.

- Tex! roep ik uit. Waarom heb je me niet gewaarschuwd, dat het vandaag Hurlingham was??

Tex haalt zijn schouders op. Afkeurende blik. Lady Hmlt. troost mij:

- Ik ga óók niet naar Hurlingham. En ze toont me de portretten van Sir Jan, door Sargent geschilderd en die hangen tegen een pikzwart fond. Ze waren heusch wel fijn en heel aristocratisch.

Ik had zoo het land, dat ik Hurlingham gemist had, dat ik mij dien avond beklaagde bij onze vrienden van Han's Place. Ze hadden vreeslijk met me te doen.

- Kom morgen meê naar Ranelagh! troostten ze me.
- Wat is Ranelagh? vroeg ik onwillig.

Ze vertelden het me en we gingen dien Zondag naar Ranelagh.

Wel, Ranelagh is, als ge het dan niet weet, een chique, vrij besloten sport-club, waarvan de gelijke misschien niet in Europa te vinden is. Een weelderig clubgebouw, met salons en restauratie, te midden der zeer uitgestrekte grounds, voor polo, golf, tennis. Natuurlijk geen cricket, geen foot-ball. Het geheel heeft iets van een buitenplaats, waar zich de Engelschen aan die sporten wijden. Wij lunchten er, bediend door de scharlaken buisjes. Hier en daar speelden ze tennis, daar golf - de bal vloog je soms om de ooren -; ginder zoû Zondag polo worden gespeeld en de Koning van Spanje zoû er spelen tegen den prins van Wales. Het publiek - men was lid of ge-introduceerd - was elegant en zoo talrijk, dat deze beide kwaliteiten, aldus vereenigd, verwondering wekten. Je voelde je weêr eens thuis in een menigte, een gevoel, dat ouderwetschen menschen - als ik - meer en meer zeldzaam wordt. Tusschen de sport door der frissche jongens en meisjes, was het dressy gedrentel der luiere toekijkers en het geheel was interessant, want nooit gezien en zéér Engelsch.

We ontmoetten den volgenden dag George Moore bij Lady E.; hij is bejaard maar schijnt nog veel te schrijven; ik las niets meer van hem sedert jaren. Dd. had jaren geleden zijn roman Vain Fortune vertaald - IJdel Geld - naar twee versions, die hij naar dezen roman maakte en die zij, met zijne toestemming, combineerde. Hij vond dat zelf indertijd heel interessant; tegenwoordig werkt hij al zijne vroegere romans over, iets, dat ik heelemaal niet begrijp; als een roman geschreven is, vind ik hem geschreven: il me semble, als de Franschman zegt. Maar George Moore sembleert dat niet, naar het schijnt. Moet ik u ook vertellen van het British Museum, waar we eindelijk! een oogenblik heen kwamen en rondgeleid werden door een der directeuren, den heer Dev., dien ik reeds een paar maal ontmoet had? Moet ik u vertellen hoe ik toch, niettegenstaande dat vluchtige moment tusschen seasondrukte, een schoonheids-indruk kreeg van de eeuwige, onverwelkbare schoonheid der Grieksche marmers? Wat was ik blij ze weêr te zien, al hadden ze niets met Londen en season te maken, de

aan plaats en tijd nooit gebondene glorie's, die zelfs je ontroeren daar ter plaatse, in een museum onder Noordelijken hemel. Het was zulk een vreemd moment, een intermezzo, iets prachtigs, heel kort. Je eigen tijd een seconde weg en ineens die godsmenschkoppen en -lichamen in oud, verminkt marmer, die je lieten denken aan heel oude, vergane dingen, die je heel vaag heugden als uit droom of vóórbestaan...

Nauwelijks één oogenblik. Tex en ik lunchten met onzen uitgever en Hmpf., den beroemden boekhandelaar, in Devonshire-Club. Ik zei aan Tex:

- Daar zitten nu de twee hoogepriesters!

Ze spraken over ‘business’ en over de boeken, die op dat oogenblik het meest werden verkocht. Nu, ik zal maar ronduit vertellen, dat Tex' vertalingen van mijn boeken...daaronder waren? Neen, ze waren er nièt onder maar ze worden toch wel min of meer verkocht in Engeland en vooral in Amerika...Lieve Hemel, mag een Nederlandsch schrijver - een fatum rust op ons - meer eischen en er om grienen, dat hij in Frankrijk of dierbaar Italië...heelemaal niet vertaald of verkocht wordt?

Grienen wij niet, ook niet om het feit, dat de Spaansche Koning dien volgenden dag om een kleine blessuur of ongesteldheid nièt polo speelde met den prins van Wales op Ranelagh. Het spel interesseerde mij anders wel en het geheele aspect, dien dag, was high-season. ‘Troost het je voor Hurlingham?’ vroegen de ironische vrienden. Tex was niet daar. Ik vaarde dus flink tegen hem uit en beweerde, dat sport, Engelsche sport, àlles was en dat ik het diep betreurde niet een Engelsche sport-opvoeding te hebben gehad in mijn jonge jaren.

Dien volgenden Zondag weêr een heerlijke auto-toer. Het ging langs Hatfield, het immense landgoed van den markies van Salisbury. Het ging langs de estate van den duke of Bedford: hoe heet het ook weêr? Wat een overprachtige, grootsche bezittingen en

kasteelen, waarvan nog geen afstand is gedaan, wie weet met welke andere opofferingen der bezitters. De tijden evolueeren...De aristocratische grootschheid leeft, zelfs zonder revolutie, hare laatste dagen. Deze prachten en staties hebben weldra uit...

We lunchten in Aylesbury en een tank stond, als een barbaarsch monument, midden op het pleintje, als herinnering aan de verledene, vreeslijke jaren. In alle dorpen, die wij doortuften, de obelisken, met het zwaard gedekt, ter eere der gesneuvelden en nederige bloemenhulde rondom. Anders waren de dorpjes als Engelsche gravures. Het was steeds droog, de zomer gloeide zooals hij had gegloeid en zoû blijven gloeien; de boommassa's koepelden met dommen van groen, de ‘common's’ strekten zich wijde uit, overal was spel en sport, overal lagen de menschen tusschen gras en bloemen; alles tufte, wielerde, reed, wandelde; allen verslonden ‘miles and miles’; allen genoten van den Engelschen zomer-Zondag; wij niet het minst, o vrienden!

IX

Die week was het de laatste week van mijn London-Season. Wij werden tot afscheid uitgenoodigd aan een déjeuner ter Legatie, hetgeen de ontvangst aldaar op hartelijke wijze besloot. En ik ging naar het House of Commons, voor welker zitting C. Hrmsw. mij een uitnoodiging had gezonden.

Zoo iets is voor wie ‘niet van het vak’ is, wel interessant. Vooral in Londen, waar antieke gewoonten sedert eeuwen bewaard zijn gebleven. Als buitenstaander treft het je in welk een weinig modern décor de nieuwste wetten ‘up to date’ worden gemaakt. Maar dien middag, dat ik op de tribune voor ‘distinguished foreigners’ mocht plaats nemen, was de ‘questioning’ aan de orde van den dag. De Under-Secretary of State for Foreign Affairs - mijn gastheer - had het zwaar te verantwoorden, want werd gequestioned door vele parlementsleden. Zij wippen dan telkens

van hun bank op en hebben een zeer agressieve stem en de ministers en staatssecretarissen wippen ook vlug op en antwoorden; vraag en antwoord zijn natuurlijk reeds lang van te voren opgesteld en gewikt en gewogen. Maar als men dit niet weet of bedenkt, heeft dat vinnige vragen en zich verdedigend antwoorden met het telkens herhaalde gebaar van opstaan iets als van nijdige kemphanen, die elkander in de veêren willen vliegen. Zij vliegen elkander niet in de veêren en zetten zich weêr; het zijn alleen maar 's lands belangen, die min of meer heftig besproken worden.

Onder een verhemelte, op een verheven zetel, zit de Speaker, met een statig gekrulde en gepoeierde pruik: hij is de president. Voor hem zitten de ‘clerks of the House’ en op tafel ligt de ‘Mace’, de zilveren, zwaar geknopte staf. Recht tegenover den Speaker zijn de ‘cross-benches’, waar de lauwen zitten, zij, die noch ‘supporters’ noch ‘opponents’ zijn der Regeering en zij scheiden de banken dier beiden.

Ziet ge nauwkeurig naar het tapijt, dan bespeurt ge een bleek rooden draad, geweven een paar voet afstands van iedere voorste bank links en rechts. Als een parlementslid aan het woord is en hij zoû over dien rooden draad heen stappen, zoû dit beteekenen, dat hij van partij verandert! Hij passe dus op, dit niet onwillekeurig te doen. Niet alle parlementsleden dragen meer hooge hoeden, maar nog is het zede, dat als een lid den Speaker interpelleert, dit lid dat zittende doet en met een hoed op. Hij heeft wel eens zijn hoed in de vestiaire gelaten, maar pakt dan maar den eersten besten hoed, dien hij ziet. Natuurlijk is het onvermijdelijk, door de ironie der toevalligheid en noodlottigheid, dat de man met het kleine kopje verzinkt onder een reuzenhoed en de vent met een reuzenbol zich dekt met een minuscuul cilindertje.

Lady As., het vrouwelijke parlementslid - ik had haar in Constantine en Timgad ontmoet - deed ook aan de ‘questioning’ meê: zij was weêr een echte gamine en werd natuurlijk tot de orde geroepen.

Dien avond naar het Russische Ballet: men gaf Le Sacre du Printemps van Stravinsky, over wiens moderniteit ik het reeds had en wiens beteekenis moderne musici beter zullen kunnen vaststellen dan ik. Het ballet zelve - als men het een ballet noemen mag - was heel curieus: deze symbolische ‘beelden uit Heidensch Rusland’ deden mij telkens denken, om compositie en houdingen, aan de schilderijen van Hodler: vele handen naar boven en vele koppen hangende over vele schouders. Meer symbolisch mimeeren dan dansen en, naar ik vermoed, een ergernis voor de danseurs en de danseressen. Toch wel zeer eigenaardig: ik zag er in iets van wereldwee en wereldstrijd, liefde-wee en liefdestrijd, feminisme en masculinisme, alles te diep, te realistiesch van gebaar ook, voor een ballet in een elegant theater, dat uit den aard der zaak toch altijd moet blijven iets bevalligs, iets aantrekkelijks, schoonheid en lust voor oogen. Intusschen kon iedere toeschouwer er het zijne van denken, vooral toen de ‘Chosen Virgin’ - de eenige, die blond was - tusschen vele zwart getreste danseressen en tusschen jonge mannen en efeben, ‘gekozen’ werd en na deze keuze danst en danst en danst of zij zich van alle boeiën bevrijden wil, tot zij ten laatste overwonnen en stervend neêrstort...???

Wat dit alles beteekende? Ik weet het niet. Het programma sprak van ‘no definite plot’ en dat de choreografie ‘freely adapted’ was ‘to the music’. Ge ziet, we waren dus allen vrij er in te zien waar we lust in hadden.

Nu is het echt London-Season na zoo een avond in het theater nog eventjes naar een soirée te gaan en hoe later je dat durft te doen. hoe eleganter. We gingen dus naar Lady M., wat vooral aardig was omdat alle danseurs en danseuses van het Russische Ballet daar ook genoodigd waren. Een schitterend ‘gezeten’ souper maakte iets heel aardigs van dezen avond en het trof mij, dat vele dier dames hare ‘tiara's’ droegen, ge weet wel, die juweelen kroontjes of half-kroontjes, die peeresses of zij, die zich als zoodanig ‘erbij’ rekenen, met meer of minder gratie zich op het hoofd

zetten, soms zeer laag om het voorhoofd, tot even boven de oogen. Ik vond het wel elegant en voornaam, maar de opinie's schenen te verschillen over de ‘tiara's’. Neen, werd mij beleerd, dat was eigenlijk geen mode meer: een ‘tiara’ nog te dragen op een gewone soirée!! Het was heusch heel mal en àls je dan een tiara hadt, wel, dan moest je de drie stukken - sterren of wat ook - waaruit zoo een tiara meestal bestaat, uit elkaâr nemen en er, b.v., één ster spelden op je linkerschouder, de tweede op je rechterheup, bij de flot-de-tulle van je écharpe en de derde - waarom niet? - aan het zoo aardig kwispelende puntje van je sleep! Zoo legden mij de ‘lionesses’ der Londensche élégance het uit en maakten zich links en rechts van mij dol vroolijk over de dames, die werkelijk nog een ‘tiara’, niet modern en zoo pretentieus!, tusschen hare frizuur en frisons droegen, terwijl ik zelve heel naief, de getiara-de dames bewonderd had en nòg eigenlijk niet weet of die zeer scherp kritiesch gestemde, moderne élégantes wel gelijk hadden zóó oneerbiedig vroolijk te zijn!

Nu wil ik dit relaas over mijzelven in London-Season niet eindigen zonder nog aan te teekenen, dat ik, wat Tex ook intrigeerde, toch Henley zag en onzen Nederlandschen kampioen, in de verte!, zag overwinnen. Maar het mooiste er van was, dat Tex er zelve bij was, niet bij de overwinning maar onder de gasten van Mr. en Mrs. C. Hrmsw., die zich met Engelsch garden partygedoe bewogen over de lawn voor het buitenhuis, dat charmant aan de rivier ligt. De rivier, die kleurig bloeide en gloeide van bootjes en river-leven. Waar zie je in het Noorden zoo iets kleurigs als Henley is? Helaas, nu ik dit schrijf, zijn al deze mooie, vroolijke kleuren al weêr getaand! Henley...wie schrijft er nu nog in Augustus over Henley!! Ik zal er ook niet lang over schrijven. Het mooie waterfeest behoort alweêr tot het verleden. Mijn geheele Season-maand behoort al weêr tot het verleden. De dagen gaan snel, mijn pen poogde de snelle dagen bij te houden, maar de ‘Haagsche Post’ verschijnt maar eens in de week!! Dat is veel te weinig als je London-Season-indrukken wilt boeken. Neen, ik

schrijf niet meer over Henley en niet meer over al die interessante soirées, lunches, dinner-parties, die ik nà Henley nog bijwoonde! Ik schrijf zelfs niet meer over dien prachtigen, laatsten auto-tocht, dien we maakten over Waltham, waar ik, alleén om den naam, moest uitstappen bij Ye Old 4 Swans Hostellery, naar Newmarket, het paradijs der jockey's en der racepaarden. Ik schrijf ook niet over Epping-Forest, dat we doorkruisten en dat het paradijs is der East-End-menschen, die er, de jongens in pilopakken, de meisjes met pluimehoeden, in ezelwagentjes en op wankele fietsen toch genieten van zomersch buitenleven. Ik schrijf niet over Ely, dat we na een orgie van snelle kilometers bereikten...

Jawel, ik schrijf wel over Ely. Want Ely is een kathedraal-stad en geen London-season-monument en -moment. Over Ely kan ik nog schrijven, want Ely dateert uit het grijze Verleden en duurt nog immer voort. Daar ik, gedurende mijn stay in Londen, minstens ééne kathedraalstad wilde zien en omdat ik Oxford in vroegere jaren gezien had - o, de mooie college's, de idyllische Isisriver en de lieve damhertjes van Maudlin (Magdalen) College! - brachten de vrienden me naar Ely en droomden we er onder de spitsbogen, Romaansch-Normandiesch, van vroegere eeuwen, van vrome koninginnen en abdissen, van eerzuchtige bisschoppen en geleerde monniken en er was als een aroom van Chaucer's poëzie om ons rond in den bleeken, grauwen lichtval, die tusschen de grijze pijlers neêrzeeft, met den enkelen, schuinenden zonnestraal, waarin de schimmen van vroeger even verduidelijkten om dan weêr te vervagen in valere schaduw. Ely en het leven, dat daar ge-ademd heeft in vroegere eeuwen, hoe geheel anders dan wat wij zelve doen en denken, in onze eeuw, in London-Season! En dan poog je je geest daar een enkel uur, tusschen twee geforceneerde auto-ritten, te trainen om er in te komen: in die kathedraalstichting van een vorstin, met een Angel-Saksischen naam, dien ik me niet meer herinner als het niet Ethelfrida of iets dergelijks is, in de bloedige intrigue's van heerschzuchtige kerkvorsten, zelfs in de barbaarsche daden der Puriteinen, die er al het

Romaansche en later Gothische beeldhouwwerk vernietigden, omdat geen menschelijke beeltenis, in steen gehouwen, mocht worden vereerd in een kerk of kathedraal...

Ely, het was een wondere indruk en ik ben altijd dankbaar als ik de mooie dingen zie uit het Verleden. Maar je geest moet soepel blijven...En als je dan uit Ely terugkomt, moet je volstrekt geen bezwaar hebben op Wandle-Bank te gaan soupeeren met dertig andere gasten en er de Spaansche gitana's van het Russische ballet - precies zooals ik het zeg, hoor, en ik vergis me niet - de Spaansche gitana's van het Russische ballet in de Dutch Garden van dit Engelsche country-house te hooren zingen bijna Arabische melodieën - zooals wij in Algerië hoorden en te zien dansen antieke Egyptische dansen, met veel gerinkel van tamboerijnen en een expressief ollè-accompagnement.

Bezwaar hadden wij er dan ook niet tegen. Dien avond-garden-party in Wandle-Bank kon ik nog wel aan, na het vizioen der Ely'sche abdissen: ik verwarde ze zelfs dien nacht in mijn droomen niet met de Spaansche gitana's. En dan, het was de laatste avond, het waren de laatste indrukken, het waren de laatste kleuren. Den volgenden avond stond op het programma onverbiddelijk: Harwich-Hook of Holland. En namen wij afscheid van de vrienden en Tex, en was ik geen ‘lion’ meer. En zonk deze aardige, onvergetelijke maand alweêr achter me in de putten van het Verleden.

Chineesche en Thibetaansche kunst

Sedert de kunstzaal Kleykamp in Den Haag zich verplaatste van de Oranje-straat naar Het Witte Huis op den Scheveningschen weg, had een grandioze verandering plaats. Zekerlijk boogde dit artistieke instituut steeds op een bizondere voornaamheid en was zij eene, steeds in waarde van kunst en historie wassende, verzameling van Oostersche antiquiteiten maar sedert een royalere localiteit werd aangewend om deze nooit stollende maar steeds groeiende en bloeiende collectie te huisvesten, schijnt het mij toe, dat zij immer en immer won in beteekenis en museumwaarde. Op dit oogenblik - wij schrijven Augustus 1921, en de zomertentoonstelling is in Het Witte Huis opgesteld met een verrassend harmonische smaak en kennis en kunde tevens - is Het Witte Huis meer een museum dan een magazijn. Binnentredende in de gedempte en kunstvrome, zachte, zilvergrijze atmosfeer dezer, met grauw fulp bekleede, zalen, vergeet ik, dat hier te koop zijn uitgestald verschillende, zeer sober gerangschikte en dikwerf eeuwoude voorwerpen van kunst uit het Verre Oosten. De religie der Schoonheid, zoo als deze geschapen werd door de kunstenaars van China en Thibet, schijnt hier ge-eerediend, meer door enthoeziaste en vrome verzamelaars en ingewijden dan dat hier mooie kunstvoorwerpen worden te koop geboden door handelslieden en zakenmenschen. Dit is de groote verdienste van den heer en mevrouw Kleykamp: dat zij lief hebben deze wondere specimina van de vooral religieuze kunstenaars van het Oosten, dat zij ze lief hebben zóó, dat het hun eigenlijk aan het harte gaat, zoo zij om commercieele redenen, moeten scheiden van deze muzeumstukken.

Ik heb dezen morgen in de zaal, die wij die der Primitieven kunnen noemen, met steeds groeiende aandacht verwijld. Een polychromische figuur als die van den Keizer uit de Ming-periode (1368-1649) is wel iets van bizonder realistische uitbeelding. De booze heerscher zit ten troon alsof hij naar het leven door den kunstenaar werd gebootst op een oogenblik, dat hij lang niet tevreden was over zijne ministers en onderdanen. In zacht smeltende tinten van aubergine en turkoois met gloeiend geel, over welke de glans van het glazuur henen vloeit als een ternauwernood gestolde watering, zit daar de keizerlijke figuur met heftig bewogen gelaat, de handen verborgen in de wijde mouwen. Het gelaat, glazuurloos, behield de origineele waarde der materie om er vooral het levende, het vleeschlijke, ook al bleef dit aardewerk, niet aan te ontnemen. De rijkdom van het paarse en blauwe gewaad duldde echter blijde de overglanzing van het glazuur. De kroon met lapellen, die hangen langs de uitgerekte ooren - teeken van voorname geboorte, en goddelijken oorsprong - is bijna architecturaal gebeeldhouwd en de keizerschoenen, met breed opgewipte voorstukken tippen uit het lange kleed te voorschijn met hetzelfde motief. De schoonheid van dit beeld is om de trouwe weêrgave van een door den kunstenaar gezienen en toen torenenden prins; het is een portret, ten voeten uit; het is een moment van Oostersche keizerswoede; het laat niet aan eeuwige dingen denken als de Helleensche kunst meestal doet, maar het is trillende van leven en realiteit en tevens is het rijk van kleur, de kleuren, die in die tijden die der oppermacht en statie waren: het paarspurpere en het turkooizen blauw met slechts even het gele goud van een hangenden gordel.

Antieker, dagteekenend uit de Han-periode, die wij 2000 jaren geleden stellen, is dat aarden vaatwerk ginds in de groote vitrine, vaatwerk voor tempels en grafgesteente. De vormen ervan zijn eenvoudig en ge-inspireerd naar de toen bestaande bronzen vaten; zoo zeldzaam thans en bijna onvindbaar meer. Deze vaten en vazen hebben door de jaren deze wondere oxyde en patine

gekregen, die is als grijze en gouden en bruine weêrschijn. Uit de latere Tang-periode (618-907) dateeren de beeldjes, die den dooden meê in hunne graven werden gegeven: eigene beeltenis of symbool. Eene gestorvene kraamvrouw werd mede gegeven in hare sepulker dit naïve beeldje van zwangerschap; eene oude matrone kreeg mede dit oude-wijfjes-beeldje; een ruiter kreeg zijn beeltenis meê te paard; een kind kreeg speelgoed meê van vogeltjes en allerlei dieren. Soms is een gratie als van Tanagra-beeldjes in deze silhouetjes te vinden maar minder zelfbewust elegant, meer primitief aandoenlijk en teeder naïef. Er vloeit geen glazuur over deze beeldjes, wel over die der latere Sung-periode: menschen dierbeeltenis verliest in deze reeds iets van hunnen naïven oervorm en verfijnt zich reeds met meer gewrongene lijnen. Vergelijkt men ze bij elkander, zoo treft dadelijk een zich openbarend verschil.

Zeer boeit mij deze dorpelwachter, die bij een tempel waakte, dat geen demon binnen zoû sluipen. Hij stamt ook uit de Tang-periode en is een bizonder humoristische figuur, zooals hij daar danst, met zijn smalle, als geregen middel en borstschilden en zijn dwaze gezicht vol dreigement van breed gespleten muil. Een gestroomd glazuur geeft hem een wonder-warme tint of hij zoo uit een vuurgloed te voorschijn danst. En nog humoristischer wordt hij, als ge opmerkt, hoe het duiveltje, dat hij bezweren wil met zijn dans en tronie-verschrikking, reeds hurkt aan zijn voet en grimlacht en grijnst en, als hij niet oppast, die dorpelwachter!, zoo aanstonds binnen zal sluipen in het heiligdom om achter de heilige Boeddha's te grinniken van boos pleizier, wanneer hij den vromen geloovigen hun aandacht verstoren zal en zij niet weten zullen van waar die verstoring komt, uit hun eigen hart of uit gindsche duistere tempelschaûw...

De Ming-periode is te onderscheiden in een vroegere en een latere van hypercultuur. Hoe gecompliceerder dit porcelein en aardewerk, hoe later het schijnt gevormd. Deze zittende Kwan-Yin in

groen en geel is er eene, die door hare elaborate ornamentiek opvalt; zij is niet meer naïef, zij is reeds somptueus geworden in hare topazen en smaragden tinten, ook al zijn deze minder voornaam, en meer in gewonere kunst te vinden dan het edelere turkoois en aubergine. Opmerkelijk zijn de dakruitertjes, de te paard gezetene bewakers, dikwijls geplaatst vrij laag op de hoeken der daken. Hoe bewonderenswaardig is het te bedenken, dat er nooit een copie van zulk een beeldje gevormd werd, dat elk van deze godheden, demonen of geniussen een origineel kunstwerk was, dat zich nimmer herhaalde nadat de beeldhouwer het eenmaal had geboetseerd, geglazuurd en gebakken! Mooi is het turkoois als het zich mengt met glanzend goudgeel, en zeldzaam, zooals in deze bloemvaas; in deze pelgrimsflesch ook, terwijl, vooral het turkoois dezer leerende Kwan-Yin als azuur en doorzichtig is!

Muzeumstukken zijn ook deze Kakemono's, velen onlangs aangekocht uit de beroemde verzameling van prins Victor Goloubew en die Ed. Chavannes vermeldt en reproduceert in Ars Asiatica. Ik zie in de eenvoudigste gamma van grijs en bruin dezen wreeden strijder met zijn tronie van heerschzucht, geschilderd zonder eenige conventie of herinnering aan welke vastgestelde canon: van machtige oorspronkelijkheid getuigt dit schilderijop-zijde, dat aandoet als een portret, bijna een nachtmerrie, een hallucinatie, een opspoking van machtsbegeerte, een opdoeming van met zwaard of schepter wegmaaien of zwaaien al wat verhinderen zal. Zulk een beeltenis geeft een plots vizioen van wat gewoeld en gewoed kan hebben in die Oostersche heerscherszielen. Al wat in Westersche expressie vervlakt en vervaagt, stormt te voorschijn uit dezen mondtrek en oogblik. De tweede kakemono: een heilige in grot, met minerale verf geschilderd, lapisblauw en emerald-groen, het gelaat ook zeer uitdrukkingsvol, conventie-loos en portretachtig, en dan de derde, die ik zag: de Boeddha, staande met zich heffende voeten op de lotosblâren, de aureool zonnende rondom het vrome hoofd: een vrome hymne van edele tinten.

Geheel verschillend van zacht bonte dooreenwerking - rood, blauw, groen, goud - zijn de Thibetaansche tempelvanen, die, als schilderijen thans omlijst, voorstellingen geven van Hel en Louteringsvuren en om kleur en compositie-ensemble opmerkelijk zijn: vreemde studie-beelden voor mythe en cosmogonie, die daar hangen tegen de stille wanden.

Wat heel bizonder ook is in de kunstzaal Kleykamp, is de verzameling van ‘het edele Jade’, die vermoedelijk haar gelijke niet vindt in de groote Europeesche kunstcentra: Londen, Parijs. Wat al wondersierlijke vazen, vaten, coupes, ornamenten en zelfs muziekinstrumenten zijn er te zien in ‘Jade’, in alle schakeeringen van ‘Jade’, smaragdgroen, mosgroen, tortelgrijs, roze en blauw dooraderd. Het is de heilige wondere steen, waarin de weldadigheden des Hemels vervat zijn en die geluk aanbrengt en geneest. Het is de steen, wiens vlakke glanzen de deugden der menschheid symbolizeeren, als Konfutse meende. Alleen de aanblik reeds van het ‘Jade’ heeft iets geheimzinnigs om die fijne materie, die is als van edelsteen maar dan in zoo groote stukken bewerkt als edelsteen nooit bewerkt werd. Muzikaal van lijn zijn deze bijna platte offeren geurvazen, met de handvatsels en ooren als doorslingerde koorden.

Wat ik de ‘mooie zaal’ zoû willen noemen is die waarin, zeer sober en rijk elkaâr completeerend, zijn ten toon gesteld het turkoois, het aubergine, het sang-de-boeuf, het Blanc-de-Chine. Vazen en vaten van flambé en kersenrood, enkele slechts en zéér kostbaar, die het oog boeien en vasthouden in hunne rijpe kleurdiepte; als van ooft en exotisch groentegewas, als van paarse broodvrucht en purperen pruim zijn deze materies; als van melk en lelie en lotos glanst dit vlekkelooze wit. Wij hebben deze prachten wel meer gezien maar zij zijn thans zoo gelukkig ten toon gesteld, dat elk voorwerp treft om zichzelve en ons doet bedenken welke kunstzinnige menschen deze broze wonderen schiepen, zoo eenvoudig en sierlijk van lijn, zoo warm en rijk tevens van kleuren, kleuren,

die steeds in de natuur zelve hun verschenen als voorbeeld, maar die zij door een bizondere gave wisten weêr te geven en vast te leggen: een bloem verwelkt, een vrucht verschrompelt, maar deze vrucht- en bloemekleuren duren eeuwen in het porcelein, dat voorzichtige wijding bewaarde.

Ook zijn muzeumstukken die groote beelden: de Jachtgodin van Siameeschen oorsprong; het in opfladderend gewaad gehulde, met jade en spiegelsteen gediadeemde vrouwebeeld uit Birma. Dit is hout, maar het werd, of was dadelijk reeds, als brons. De wijdbeens gehurkte Jachtgodin heeft in hare rustende houding eene fijnheid, zoo gratievol, dat zij bijna aan een overbeschaving van kunst doet denken en het modelé der armen en lendenen geeft reeds eene oververfijning van ras aan. Eenvoudig is dit beeld niet meer want de gecompliceerde schoonheid ervan nadert door den exquizen bloei der lichaamslijnen de allerlaatste, moderne idealen, zooals zij zoowel in poëzie als in danskunst, in beeldhouwkunst als in muziek dezer dagen zich openbaren. Ik weet niet uit welke eeuw dit antieke beeld dateert, maar het doet aan als bloeide het op in onze eigene dagen.

Wat meer en meer opmerkelijk wordt in deze expositie van edele, Aziatische kunstvoorwerpen, is dat men er, na een herhaald bezoek, geleerd heeft. Deze prachtwerken, wier gelijken men misschien nergens in zulk een voordeelige atmosfeer aantreft, wijden den toeschouwer verder in en voeden hem op in hooger begrip van eerst soms enigmatiek lijkende kunst en schoonheid, een enigma, dat om het verschil van ras der toeschouwers en der kunstenaars eerst langzamerhand voor de eersten vereffent.

Safar en Ali

I

Van waar de holle weg gaat boven Sidi-Bou-Saïd - hoog tegen azuren lucht pleisterblank Arabiesch dorpje - glooit een diepe vallei de wijde, blauwe Tunizische golf toe. Aan den overkant van de zee verglijden de blanke bergen als met de strofen van een ode. Ook de diep daar aan den voet der vallei schuimende zee blauwt; wijd is de golf, wijd is de zee en als meeuwenwieken steken tal van sneeuwwitte zeiltjes op uit hare blauwe wijdheid. Van den hoogen, hollen weg, met goudgele brem, roze affodillen, paarse ranonkels, purperen anemonen, aanslingerend tegen het wijde, blanke verschiet van hemel en zee, droomt de blik van wie daar wandelt over een azuren oneindigheid. Want de wal der afsluitende bergen schijnt transparant en achter die wal en trillende doorzichtigheid raadt de wandelaar de zee en de lucht gelijk aan die hij hier overziet.

De vallei is een hof van olijven. Langs de helling kronkelen de oude olijveboomen hunne krachtige stammen en knoestige takken en belooven, zwart doorspikkeld van vrucht, rijken oogst aan hun eigenaar: dat is de heilige man, de wit gebaarde Marabout, die ginds in het blanke huisje woont en aan den hollen weg het graf van Sidi-Bou-Saïd - naar wien het dorpje genaamd werd - bewaakt, schoon bewaken van zoo vereerde plek niet noodig schijnt. En dat hij zoo heilig is maar tevens huis en olijvenhof en runderen en schapen en geiten bezit, is niet verwonderlijk, want

het bezit van de dingen der aarde geeft de macht tot weldadigheid.

De vallei, de olijvenhof, waar het gras tusschen de stammen weligt en weeldert van duizende gele bloemetjes, zoo glimmende malsch als versche boter, trilleren tot zonsondergang van heel zacht, teêr eentonige muziek. Het is de muziek, die Safar en Ali, de beide herdertjes, ontlokken aan hunne fluiten, terwijl zij de kudde hoeden. Zij weiden, Safar drie runderen, bruin fluweelige koeien, mager wel de flanken omdat dit ras mager is maar de uiers toch zwellende van melk, en Ali vele zwarte en witte geiten en schapen, een twintigtal te samen en geiten meer dan schapen. Zij weiden de kudden de helling langs van de vallei, over den hollen weg, langs het simpele grafgesteente van Sidi-Bou-Saïd; ook wel eens naar het Westen toe, waar de witte voorstadjes van Tunis liggen onder aan den Byrsa-heuvel: daar blankt de heel groote Moskee van de Roumi's![1] En terwijl zij dwalen en de beesten drijven, die zwelgen in groene halmen en voorjaarskruid, klinken telkens hun beider fluitjes. Zij gelijken veel op elkaâr, Safar en Ali, de twee kleine herdertjes; knapen zijn zij nog, met groote, donkere oogen en witte tanden, die altijd lachen, zoowel oogen als tanden, en, onbewust van behaagzucht, hebben zij meestal onder hun voddig tulbandje een tros bloemen zich aan het oor gestoken, jasmijn als die bloeit of accacia of een enkele anjelier, alleen om den bloemengeur te genieten vlak bij hunne wulpsch snuivende neusjes. En half naakt in hun gescheurde gandoura-tjes, waarvan de kleur niet is te zeggen, drijven zij met een twijg en keelgeluid runderen en schapen en geiten nu hier, dan daar tusschen de heuvelen en soms verzinken de beesten geheel tusschen klaver en gele bloempjes. Want het is het gelukkige jaargetijde, dat alle kruiden bloeien en de geur van thijm wolkt de aarde als wierook af.

Zij hebben zich hunne fluitjes gesneden uit zorgvuldig gekeurden rietstengel, die opschiet ginds aan het meertje, waarover de palmboomen rijzen en spiegelen hun bladerkronen in ongerim-

1 De Kathedraal van St. Louis. Roumi's = Europeanen.

pelde klaarheid. En zij hebben zichzelf de wijsjes geleerd, die hangen in de lucht, die zijn niet anders dan windgesuis en vogeltjilp; wijsjes, die nooit beginnen en niet eindigen zoo als ook nooit wind en vogel afmaken of aanvangen wat zij zingen. En zoo fluiten zij, zonder ooit te hebben gehoord van beurtzang, om beurten hun wijsjes af en de beesten kennen die wijsjes: de drie bruine koeien, ten minste, verzamelen zich als zij, afgedwaald, Safars wijsje hooren en Ali, wanneer hij, dravende als de herdershond, dien hij niet heeft, schapen en geiten verzamelt, houdt ze dichter bij zich, wanneer hij zijn wijsje speelt. Maar soms spelen zij mooier dan anders, met hoogere toontjes, die vallen zooals de watervalletjes der geleidingen om de palmboomen, wanneer het geregend heeft. Dat is als zij Zuleima zien naderen...

II

Zuleima is het Bedouïne-meisje, nauwlijks iets ouder dan Safar maar zóó mooi, dat zij al een vrouw schijnt. Zuleima, die loopt zoo recht als zij haar kruik aan het geleide water gaat vullen, of als zij de drie kalkoenen hoedt; Zuleima, die treedt als een koningin de heuvelen op en af en zij is toch maar een Nomade-kind en het dochtertje van wie daar wonen in de gestreepte, lage tent. Hare moeder bakt in een van steenen gestapeld oventje aardewerk - kruiken, kannen en schotels - en haar vader beschildert ze met sierlijke zwarte figuren en Zuleima's broêrtjes en zusjes dartelen en joelen in het gras en de modder en tusschen de kakelende kippen en het geblaf van hun nijdigen hond, die ligt vast aan een gestolen ketting.

Als Zuleima nadert, kruik op schouder of als zij de drie kalkoenen hoedt, spelen Safar en Ali hun vurigste wijsjes, met aâmopgeblazene, vuurroode wangen en puilende oogen. Maar Zuleima slaat er geen acht op of spottende, in het voorbij-gaan, gluurt zij zijlinks naar de twee herdertjes. Is zij dan op de heuvelhelling tusschen brem en roze affodillen verdwenen, dan kijken, ont-

hutst, - fluit in de vingers en de wangen niet bol meer - Safar en Ali elkander aan en weten niet wat te zeggen...Want zij zijn beiden verliefd op Zuleima.

Om deze liefde, die de herdertjes elkander hebben bekend, zonder haat of ijverzucht, omdat zij te goede vriendjes zijn, beiden droomerige, fantastische zieltjes, die steeds onder zon, tusschen bloemen en bij de zee in tooverachtige verbeelding leven, willen zij den zandman raadplegen. Zij hebben dus een geheelen dag in samenzwering doorgebracht en met andere herdersknapen gesmoesd. En dien avond gaâren zij, na de kudden op stal te hebben gebracht, hun moed bijeen en naderen zij, bevende toch, den Marabout, hun meester, die ginds, den rozenkrans stil in de oude vingers, niet biddende meer, uit staart over de zee, gehurkt tusschen de paarse ranonkels, bij het graf van Sidi-Bou-Saïd.

- Wat wensch je, Safar? vraagt de Marabout aan Safar, die twee passen vóór Ali naderen dorst.

- Meester en heilige Heer! zegt Safar ernstig. Wij wenschen, Ali en ik, verlof om naar de woestijn te gaan, voor twee dagen.

- Waarheen?

- Bij Zaghouan.

- Waarom?

- Ik, Heer, om mijn moeder te zien, die daar woont, want zij is zeer ziek, liet zij mij weten.

- En Ali?

- Om zijn vriendje te vergezellen, heilige Heer, op zoo treurige reis, zegt Ali.

De Marabout doorziet, dat zij liegen. Maar de wijze man herinnert zich, dat hijzelve loog, toen hij een knaap was.

- En de kudde? vraagt hij zacht.

- De makkertjes zullen hen hoeden, Heer, tijdens onze afwezigheid.

De Marabout doorziet, dat zij geen kwaadheid willen, maar niet waarom zij naar de woestijn willen. De zielen der menschen en kinderen zijn raadselen. De Marabout glimlacht vol verteedering om deze twee onwaarheid sprekende, doch schuldelooze

knapen. Hij bedenkt, dat, als hij toestaat, hij die nacht, dat zij in de woestijn zullen zijn, raden zal het doel hunner reis.

- Het is goed, zegt hij. Ge kunt morgen gaan.
- Beiden, Heer?
- Beiden.

De knapen jubelen en kussen hem geknield den zoom van zijn burnous. Vol peinzing blijft de Marabout staren over de wijde, diepe zee, die beneden aan den heuvelkling aanschuimt. Zij avondpurpert. De witte zeiltjes zijn verzwijmd.

- Wat zoeken die kleine leugenaars in de woestijn? peinst de Marabout en veronbewegelijkt.

III

Heel vroeg in den morgen, langs de Nomadenhut, waarvoor in de omheining van dorre palmbladeren, de nijdige hond hen tegenbast, gaan Safar en Ali op weg. Er breidt een roze teederheid van licht. De jongens weten, dat Mustafa, de koopman, dien morgen vertrekt met zijn kameel, die beladen zal zijn met allerlei, dat de Nomaden aan den woestijnzoom koopen: katoen en zelfs wollen stof, dekens, koperen vaatwerk, zilveren kettingen, borstspelden en armbanden, amuletten, zelfs goedkoop geurwerk en henna om de nagels rood te kleuren.

Als zij Mustafa naderen, hangen den geknielden kameel de vierkante balen ter zijde reeds en Mustafa's vrouw, Fatma, donker omsluierd, stijgt met haar kindje ter borst binnen de ‘attatouch’ of uitplooibare tent, die, een wieg gelijk, schommelt op den kameel, tusschen de balen. Nu de kameel zoo zwaar beladen is, klaagt hij, huilt hij, loeit hij, want kan niet opstaan wat Mustafa hem ook ranselt. Maar de jongentjes zijn genaderd en bereidwillig helpen zij Mustafa met de balen te beuren, zoodat de kameel er een oogenblik het gewicht niet van weet; dan, plotseling, rijst het beest, nog loeiende maar verlucht, terwijl de ‘attatouch’ schommelt: die lijkt nu wel een bonte schulp, waarin Fatma met het kindje duikt.

Als Mustafa met den kameel op weg tijgt, loopen de jongens meê.

- Waarheen? vraagt Mustafa.

Safar en Ali zeggen het nu, zonder er om te liegen, dat zij den zandman willen raadplegen.

- Er is een oude, bij de 'fondouk'[1], waar wij zullen zijn met zonsondergang! roept Fatma met schrille stem, wiegend het kindje.

De jongens loopen meê. Zij helpen telkens, heel gedienstig, wat zij helpen kunnen en hunne berekening is, dat zij, ieder op hun beurt, wel een oogenblik voor of achter de 'attatouch' kunnen zitten.

- Zulke groote jongens! bromt Mustafa, die zelve steeds gaat naast zijn kemel.

Maar Fatma lacht en Ali mag, door Safar geholpen, den reeds heel zwaar beladen kameel bestijgen en klampt zich achter de tent aan de balen vast, op gevaar telkens af te glijden.

Na Ali beklimt Safar het beest. Het snorkt ontevreden en nijdig huilt het, van woede, daar die onbarmhartige menschen, die zijn meesters zijn, het zoo zwaar beladen hebben. Maar het weet zijn noodlot en stapt uren door, belast met de balen - vooral de dekens wegen zoo zwaar! - de tent, Fatma en nu zelfs met beide jongens, Safar voor, Ali achter!

De weg slingert uit bloemige heuvels meer zandige verschieten toe. De kameel waadt een na de regens snel stroomende 'oued'[2] door en de bogen van een Romeinsche aquaduct slaan blauw neêr over den blank stoffigen weg. De woestijn is het niet, maar wel is het reeds het zand van de woestijn, dat de winden hebben gewaaid tot hier.

Als de 'fondouk' bereikt is, is iedereen moê. De kameel, hijgende, hurkt neêr; af stijgt Fatma, die klaagt, dat zij gebroken is in de lendenen; af stijgen Ali en Safar en de jongens helpen Musta-

1 Herberg.
2 Rivier.

fa den kameel van de balen te ontladen. De kameel denkt, dat hij het moê'st is van allen, maar Mustafa is veel moê-er dan de kameel!

Maar zoo moê zijn de jongens niet, of zij vragen naar den zandman.

Den oude, van wien Fatma wist.

- Die is dood, zegt de fondoukhouder. Hij is gestorven van louter wijsheid. Zoo wijs als hij was, kon hij niet meer leven.

De herdertjes zijn bereid in weeklacht en weening uit te barsten. Maar hen nadert een jongeling met raadsel-donkere oogen onder een zonnehoed en hij zegt met zachte stem:

- Ik ben de nieuwe zandman.

Ali en Safar kijken wantrouwend hem aan.

- Ben jij al zoo wijs? vraagt Safar.

- Je bent nauwlijks ouder dan wij, meent Ali.

- We willen niet zoo een jong zandmannetje, zegt Safar.

- Aan jou gooien we ons geld maar weg, meent Ali en voelt naar de vuile papiertjes van één en twee sou, in zijn tulbandje.

- Ik ben de nieuwe zandman, zegt de jongeling met de raadseloogen en de zachte stem. Ik ben niet zoo wijs als de oude was, maar ik leerde mijn wijsheid van hem. En van den wind. En van de sterren.

Ali en Safar raadplegen elkaâr met den blik. Beter is het een jongen zandman te raadplegen dan geen zandman voor wie van zoo ver zijn gekomen. Zij willen dus wel met den jongeling ter zijde gaan, waar de zandheuvels golven, gekabbeld door den wind of de zee er over hadde gespoeld.

Zij hurken neêr bij den zandman, maar kunnen niet verhinderen, dat andere knapen, nieuwsgierig, hurken naast hen op een rij.

- Gaan jullie weg! roept Safar nijdig.

- Hebben je ouders je niet geleerd bescheiden te zijn? roept Ali boos. Je geen opvoeding gegeven?

- Weest nieuwsgierig naar je eigen toekomst! bijt Safar de jongens toe.

Maar niemand stoort zich aan Safars, aan Ali's verontwaardi-

ging. Er is een zonnezwijming in het Westen en de wind suist aan als met een trilling van verre snaren.

- Willen jullie je toekomst weten? vraagt de zandman en zijn stem is zoo zacht als van een meisje. Safar meent, het is bijna de stem van Zuleima, als zij een lief woordje tegen de kalkoenen zegt.
- Ja, zegt Safar; en Ali, hier, ook.
- Het is dertig stuiver, voor ieder, zegt de zandman.
- Duúr! zegt Ali, teleurgesteld.
- Kan het niet minder? meent Safar, bleek.
- Ik weet niet of we wel samen zestig stuiver hebben! roept Ali in wanhoop.
- Tel dan je duitjes! raadt de zandman, en wat is zijn stemmetje toch zacht en lief!

Ali haalt de papieren stuivertjes uit zijn tulbandplooi. Het zijn heel vuile papiertjes van één en twee sou. Hij heeft er wel acht van twee en nog een paar van één sou.

- Dàt heb ik! zegt Ali.
- En ik dìt! zegt Safar en toont zijn papiertjes.
- Het is goed, zegt de zandman en strijkt, zonder tellen, op. Legt je handen neêr op het zand. Beiden. Naast elkaâr. Drukt...Zoo. Nu is er de indruk.

In zonnezwijming en windgeruisch schijnt een geheimzinnigheid aan te varen. Iedereen zwijgt; ook de nieuwsgierige jongens, die geen ‘bescheidenheid’ van hun ouders hebben geleerd.

De zandman overstrooit den afdruk van Safars en Ali's handen met zand. En murmelt. En schrijft dan in het zand groote, mooie letterteekens, die hij alleen lezen kan en waarom hem de knapen bewonderen. Zoo jong nog, is hij reeds een geletterde en zeer wijze zandman! Safar en Ali voelen zich koud van ontroering worden.

De zandman murmelt zacht en er is niet te twijfelen aan wat hij zegt:

- Geluk...Er is groot geluk, voor u beiden, in naaste toekomst.
- Voor ons beiden?! jubelt Safar.

- Voor wie het meest? smeekt Ali.

Zij denken beiden aan Zuleima.

De zandman verklaart zich niet verder, maar gaat door:

- Rijk zult ge beiden worden. Héél rijk. O, hoe rijk zult ge worden! Als alle groote koningen te zamen, zoo rijk zult ge beiden zijn. Koning Soliman zelve was een bedelaar, wanneer ik zijn schat vergelijk bij de schatten, die ik zie in Safars en Ali's toekomst. Zij zullen, Safar en Ali, karavanen van kameelen uitzenden, onbeladen, om hun de schatten te halen en de karavanen van kameelen zullen terugkomen, bezwijkende bijna de dieren onder de lasten van goud, zilver, tapijten en edele steenen. Zakken met witte glinstersteenen en roode en groene en blauwe zullen uw kameelen ter zijde hangen. O Safar, o Ali! Der beesten beenen zullen buigen en breken onder zoo zware kostbaarheid!

- O zandmannetje, o zandmannetje! juichen de herdertjes en kussen den zandman zoom van gewaad, handen en gelaat en zij denken aan Zuleima.

- Zakken van witte en blauwe en roode en groene glinstersteenen! mompelen de ‘onbescheidenen’ naijverig en druipen af.

Die nacht slapen de jongens ternauwernood in hun hoekje van den fondoukhof, waar zij zich mogen legeren op een paar grauwe voederzakken. Telkens wekken zij op. De kameel ligt in de modder, in een aroma van sterk dierlijke lucht en de maan schuint hel en blank langs de blanke muren binnen den hof, omlicht den slapenden kemelkop en laat achter het beest de donkere, viltkleurig gestapelde schaduw. Safar en Ali kijken elkander in vreemde vervoering aan.

- Schatten zullen wij rijk zijn! meent Safar beslist.

- Een karavaan zal telkens op en neêr gaan, om ons de schatten te halen! juicht Ali.

- Wij zullen de tapijten en het goud en zilver deelen, zegt Safar grootmoedig.

- Ook de zakken met glinsterwitte en kleurige edelsteenen, meent Ali, edelaardig op zijn beurt.

- Ik zie ons in een paleis wonen, niet ongelijk aan dat van den Bey!

- Met een dienaar steeds achter ons staande...

- Ja, met een dienaar steeds achter ons gaande!

Zij zwijgen een oogenblik en blikken elkander in de oogen. De maneschijn en hun droom vervoeren hen.

- Zuleima zal mèt ons zijn, fluistert Safar heel zacht.

- Dat zal zij zeker, als wij zóó rijk zijn, zegt Ali. En wonen in zoo een paleis, met een dienaar! Maar ik weet niet of wij haar mogen deelen, als wij de schatten zullen doen.

- Het zal een moeilijk geval zijn, aarzelt Safar, op eens vol twijfel.

- Wij zullen den Marabout om raad vragen.

- Wij zullen zeker een oplossing vinden, want wij zijn zulke goede vriendjes.

Met handslag en kus belooven zij elkander eeuwige vriendentrouw zonder zich wel bewust te worden, dat de gedeelde Zuleima tegenstrijdig zal zijn aan Moslemsche wet, zoo zij ten minste zich voorstellen haar in hun paleis beiden wettig te huwen.

- Als wij eerst maar de schatten bezitten, meent Safar practisch.

- ...Komt de zaak met Zuleima in orde, besluit Ali vol vertrouwen.

Nu vallen zij, tegen elkander, in slaap. Zoo slapen zij tot de volgende morgen grauwt en dan rozigt. Onbewogen ligt de kameel nog te snurken, tot Mustafa hem zal beladen met de balen en zadelen met de ‘attatouch’, om verder de woestijn in te gaan.

Maar Safar en Ali gaan op weg, terug naar Sidi-Bou-Saïd. In de plooien van hun tulbandje tasten zij naar de vier, vijf dadels, die zij bij zich hebben gestoken als mondvoorraad. Bij een boerderij krijgen zij een oude korst brood. Zij drinken in hunne handen aan de stroomende ‘oued’. Zij rusten, als de zon hooger rijst, in de schaduw der Romeinsche arkaden, tusschen witte, gele en paarse bloemetjes; die weven daar te samen als een tapijt van Kairouan. Zij roepen een kar met mest aan en mogen wel een eindje meê. Dan nemen zij een bad in de rivier. Zij zijn zoo gelukkig als twee herdersknapen maar kunnen zijn, wie schatten beloofd zijn. Zij plukken zich accacia-trossen en hangen zich die aan de ooren. Dat

ruikt als honig zoo zoet. Aan den weg zit een bedelaar in lompen, zoo voornaam of hij een gunst den voorbijganger bewijst, telkens als hij zijn hand uitstrekt en wel om een aalmoes wil vragen.

- Ik heb, zegt Safar; zes koperen stuivers, die ik bewaard heb en niet het zandmannetje getoond. Je weet nooit wat je op reis kan gebeuren. Maar nu zijn wij bijna thuis. Ik zal den bedelaar drie koperen stuivers geven.

- Ik heb, zegt Ali, een tweestuiverstuk achter gehouden. Het zandmannetje verdiende genoeg aan ons. Maar ik zal mijn groote stuiver ook aan den bedelaar geven.

- Dat zal ons zeker geluk aanbrengen! meent Safar.

Zij naderen den bedelaar, die, half blind, hunne nadering gewaar wordt en zegening over hen uitroept en de hand ophoudt met voornaam gebaar.

- Bedelaar, zegt Safar. Hier heb je drie stuivers; ze zijn van koper en geen vuile papiertjes. Voel maar.

- Hier heb je nog één dubbelstuiver, bedelaar, zegt Ali. Van koper ook.

De bedelaar, zelden dankbaar voor een aalmoes, omdat hembarmhartig-zijn verplichting is, den voorbijganger opgelegd, roept meerdere zegening over de jongens uit. Mogen hun ten deel vallen oudheid van dagen, wijsheid veelvuldig als de vruchten van den vijgeboom en de schatten der wereld en geluk aan den huislijken haard en vele schoone kinderen en vruchtbare kudden ook.

Ali en Safar, hoewel meenende, dat alle deze dingen zonder Zuleima niets waard zijn, zijn toch ontroerd door zoo vele goede wenschen. Zij spoeden zich naar huis. Het is nacht. Zichtbaar over de woekerende cactus heen, strekt de zee, diep en wijd, een droom van kalmte, uit, nu de jongens den hoogen, hollen weg van Sidi-Bou-Saïd afloopen naar de stallen. Hunne makkertjes - andere herdertjes - hebben deze twee dagen voor des Marabouts drie koeien en schapen en geiten gezorgd. Zoodra Ali en Safar de schatten in bezit hebben, zullen zij hun makkertjes rijkelijk beloonen.

IV

Den volgenden dag, als hij hunne fluitjes hoort klinken om beurten, spiedt de Marabout naar hen uit, nadert hen, waar zij met de beesten langs den berm gaan van den hollen weg, tusschen gouden brem en roze affodillen. En vraagt hij Safar:

- Hoe gaat het je moeder, Safar?

- Zij is veel beter, Heer, liegt Safar: zijn moeder is reeds lang niet meer.

Maar de Marabout, die zich in stilte verkneutert, vraagt verder aan Ali:

- Zag je de woestijn, mijn jongen?

- Den zoom, Heer, antwoordt Ali.

- Welke kleur hebben de zanden?

- Als van oranje-appelen, zegt Safar.

- Als van de zon, als ze slapen gaat, verbetert Ali.

- Of, liever, wakker wordt, is Safar het bijna eens.

- En wat hebben de zanden gezegd? vraagt goedmoedig de Marabout, die geraden heeft gedurende zijne peinzing in de vorige starrenacht.

De jongens kijken onthutst.

- Wat hebben de zanden voorspeld? vraagt de Marabout verder.

De jongens zijn zeer ontdaan. Tusschen des ouden mans en hùnne starende blikken weeft een zwijgende bekentenis. Zij begrijpen, dat de Marabout niets gelooft van de zieke moeder. En dat hij geraden heeft van het zandmannetje.

- Niets dan goede dingen, Heer, stamelt Safar.

Maar Ali slipt achter hem weg en fluit met een wanhopig wijsje schapen en geiten te samen, reeds verdwalende de heuvels af.

Daar zien zij Zuleima, met de drie kalkoenen, die zij met een twijgje hoedt. Het is een kalkoensche haan, trotsch van roode lel, laatdunkend borst vooruit en kop in den nek, een waaierstaart als een wiel, dien hij vaak uitzet in ijdel mannelijke veroveringszucht zonder te bevroeden hoe leelijk zijn onbedekte aanblik van achteren is; het zijn twee kalkoensche hennen, die trippen als behaag-

ziek zedige dames, wie glad gespannen een zwarte châle om rug en heupen plooit en de oogen neêr geslagen.

De jongens, als bij ingeving, zetten zich ieder bij een ouden olijvenboom en fluiten hun vurigste wijsjes met bolle wangen en puilende oogen.

- Safar, wat fluit je? spot Zuleima. Jij, Ali, zeg mij: wat fluit je?

- Wij fluiten, neuriet Safar met een hoog stemmetje, terwijl Ali hem begeleidt; van de zanden van de woestijn!

- Die zijn oranje, als oranje-appelen, zingt Ali, terwijl Safar zich haast de fluit aan zijn lippen te brengen.

- Die zijn van tint goud als zonsondergang!

- En rozig als zonnekrieken!

Zuleima lacht hoog op en de kalkoensche haan kakelt schel en verwaten.

- Wij fluiten van het zandmannetje! zingt Safar opgewonden door.

- Zoo jong nog en wijs al! zingt Ali en de fluitjes begeleiden om beurten.

- En die ons voorspelde...

- Rijkdom en schatten!

- Goud en gesteenten...

- En een paleis,

- Waarin wij Zuleima nooden!

Maar Zuleima schatert het uit.

- Wanneer die rijkdom en schatten? En waar het paleis? In de wolken? spot zij, schaterende.

En hare moeder, die ginds voor de gestreepte hut bij het oventje hurkt en de aarden kannen en schalen bakt, die de vader, ernstig van blik, met fijne, zwarte figuren beschildert, roept:

- Zuleima, de Verloofde komt!

De beide herdertjes schrikken op, terwijl steeds Zuleima schatert, als een koningin, die zich wel vermaken wil om twee kleine, dwaze narren. En terwijl de hond bast en de broêrtjes en zusjes juichen, zien Safar en Ali op een grooten muil, bont gezadeld met koper beslagen zaâl en met kwasten behangen, aan rijden een

bronsbruine, wondermooie, jonge man en zij herkennen hem als een Nomade van een anderen stam: zij reizen en trekken en hoeden de kudden der Arabieren en bebouwen hun het veld en trekken dan verder weêr en huwen en winnen vele kinderen, zonder dat zij, die Nomaden, paleizen bezitten en schatten ontvangen, die hun heele karavanen, beladen, ontladen en weder beladen, halen van heinde en verre...

V

Dien dag weêrklinken de fluitjes droef, want de droom heeft uit en Safar en Ali weten niet meer wat zij doen zullen met de schatten, die zij verwachten en met het paleis, dat, gelijk aan dat van den Bey, hun spoedig ten deel zal vallen. Zij zijn er heel onverschillig om en bedenken, dat, zonder Zuleima, al hadden zij haar moeten deelen, zooals zij hunne schatten deelen zouden, zoo een paleis en zulke kostbaarheid van geen belang zullen zijn. Na liefdegeluk, dat slechts verbeelding was, kennen zij de liefdesmart, die de werkelijkheid is hunner prille knapezieltjes. Het is al héél verdrietig, zulke liefdesmart door te moeten maken voor wie herdersknapen zijn van vijftien jaar, bij den olijvenhof van Sidi-Bou-Saïd, terwijl op de avond-purperen zee, zoo onbewogen, een voor een de witte zeiltjes verzwijmen...

En daarom, in de nacht, als de kudden zijn op stal gebracht, dwalen Ali en Safar, die niet slapen kunnen van knagende smarten en droevigsten weedom, naar het meertje, dat zoo stil ligt in schemer en schaduw der palmen en zingen zij niet en fluiten zij niet en turen zij alleen allerbedenkelijkst voor zich uit...

Amalazwinthe en Bobby

Amalazwinthe was de prinses van het Zuiden en Bobby was de prins van het Noorden. De politiek had gaarne een sprookje geweven tusschen deze beide koningskinderen, maar zij kwam van een koude kermis thuis. Dat geschiedde op de volgende wijze:

De prins van het Noorden was een charmante prins, un Prince Charmant, die pas een lange reis achter den rug had, een reis naar het Verre Oosten, dat zijn landen, die heel ver liggen van wat wij gewoon zijn te noemen het Noorden en het Zuiden. De prins van het Noorden had daarginds in het Oosten een alleruitstekendst figuur geslagen, en tusschen zijn tallooze bezichtingen en toasten aan hofbanketten nog kans gezien allerlei sport te verrichten, vooral polo. Hij hield wel van sport en polo, maar eigenlijk was àl deze sport tusschen zoo vele banketten en bezichtingen (vindt u dit niet een goed Hollandsch woord voor ‘Sight-Seeing’?) hem een beetje des goeden te veel geweest, zoodat hij wel eens de verzuchting geslaakt had, dat een politieke reis voor een kroonprins als hij, alles behalve een sinecure was. Maar het Noorden was beroemd als een kolossaal sportland en daarom was de prins wel genoodzaakt geweest ten aanschouwe der Verre-Oosterlingen ‘de se mettre en quatre’ en polo te spelen - om van golf en tennis te zwijgen - tot hij er wel eens doodmoê van geweest was, vooral als hij dien avond nog naar een hofbanket moest en een officieele toast moest afsteken, ‘om de onderlinge sympathieën der beide rijken nog vaster aan elkaâr te snoeren’, zooals het steeds luidt in dergelijke speechen.

Toen de charmante prins - hij was beroemd om zijn glimlach

rondom gave tanden in zijn jongensmond - terug kwam in het Noorden waren zijn ouders, de koning en de koningin, zeer tevreden over hem en omhelsden hem teederlijk en vroegen hem, waar hij nu lust in zoû hebben.

- In een beetje te rusten, zeide de charmante prins; en geen polo meer behoeven te spelen. Ik vind het eigenlijk een ruw spel en beklaag altijd die arme paarden, die we zoo afbeulen. Ook zoû ik al de mooie dingen, die ik uit het Verre Oosten heb medegebracht, in een paar zalen van mijn eigen paleisje willen schikken. Het is een mooie, interessante verzameling.

- Dat is zeker een goed idee, begon de koningin.

Maar de koning zeide:

- Natuurlijk: je hoeft hier in het Noorden niet dadelijk weêr polo te spelen. Maar die mooie dingen te schikken en ten toon te stellen, wel, dat kan je je adjudanten laten doen, zoo tusschen hun hofwerk door. Ze eischen nog geen achturigen werkdag van je. En rusten...ja, beste jongen, rusten is heel prettig, maar voor een kroonprins gaat dat niet altijd.

- Wat moet ik dan nu weêr doen? vroeg de charmante prins, een beetje schrikachtig om een verschiet van nieuwe slavernij, dat zich voor hem dreigde te openen.

- Je moet eigenlijk trouwen, zeide de koning en de koningin beaâmde dat, een beetje bezorgd hoofdschuddende. Zoo piepjong ben je niet meer. Je nadert de dertig, mijn charmante zoon en opvolger.

- Het is waar, zeide de prins nadenkende. Ik ben kroonprins en moet eigenlijk trouwen. Nu is de kwestie, beste vader en allerliefste moeder, dat ik eigenlijk verliefd ben en dan is het altijd zoo moeilijk te trouwen in onze vorstelijke omstandigheden. Ik was al verliefd voor ik op reis ging, dat weet u.

- Daar herinner ik me niets van...

- Neen, niets van! zeiden na elkander de koning en de koningin en de koning voegde er bij:

- Verliefd zijn is een heel lastige toestand. Je hebt er, vooral in onze vorstelijke omstandigheden, zoo als je die zelve zoo goed

definieert, beste jongen, niets dan displeizier van...

- En mijn broêr dan! riep de prins uit. Die is ook verliefd en trouwt met het meisje zijner keuze!

- Die is een twéede zoon, je broêr! zeide de koningin met zacht verklarende stembuiging. Die kan trouwen met het meisje zijner keuze; trouwens, ze is van goede familie en heeft geld. Wat je van ons, ik meen, dat we geld hebben, ter nauwernood zeggen kan.

- En wie zoû ik dan moeten trouwen? vroeg de prins, beleefd, gelaten en onderdanig, zoo als het een kroonprins betaamt, die meende, dat, in der daad, hij wel eens zoû moeten trouwen, zooals hij polo gespeeld had, beminnelijk-weg maar enthoeziasmeloos.

- Met de prinses van het Zuiden, zeide de koning. En de koningin knikte heel lief:

- Met de prinses van het Zuiden.

- Ze is een dot, zeide de prins van het Noorden. Ik kan niet anders zeggen. Ze is een dot. Maar ik ben nu eenmaal verliefd op...nu, dat doet er niet toe.

- Neen, dat doet er niet toe, be-aâmde de koning.

- We weten het wel, op wie je verliefd bent, zeide de koningin, moederlijk teeder.

- Ja, u weet het, zeide de prins gelaten; en ik geloof ook, dat het er verschrikkelijk weinig toe doet. Maar hoe moet dat nu met de prinses van het Zuiden? Moet ik er heen?

- Neen, zeide de koningin; je hebt pas zoo een vermoeiende reis achter den rug.

- Die prinses van het Zuiden komt hier, zeide de koning. Ze komt eens kijken.

- Nu, dat is dan uitstekend en misschien bevalt het haar hier in het Noorden heelemaal niet! zeide de prins.

- Dat hadt je niet moeten zeggen, zeide de koning.

En de koningin be-aâmde:

- Neen, dat hadt je eigenlijk niet moeten zeggen.

- Vergeeft me, zeide de prins, want hij was charmant, al had hij zich een oogenblik versproken, nu dat het geen officieele toast was.

Zijne ouders vergaven hem en de prinses van het Zuiden kwam. Toen prins Bobby prinses Amalazwinthe zag, vond hij haar, zeer zeker, een dot maar hij was nu eenmaal verliefd op een ander en zij, ze was ook verliefd op een ander. Daar stonden ze over elkander, in een lange spiegelgalerij, met aan beide zijden anti-chambres, waarin kamerheeren en hofdames, opdat het samenzijn van den prins en de prinses binnen de perken der etiquette zoû blijven.

- Dag Bobby, zeide Amalazwinthe.

- Dag Amalazwintje, zeide Bobby.

En zij keken elkander lachende aan en vol sympathie.

- Je hebt een mooie reis achter den rug? vroeg Amalazwinthe. Ik ben jaloersch op je. Ik hoû dol van reizen. En ik geloof, dat ik ook wel van polo houd.

- Dat is niets voor een meisje, zeide prins Bobby. Maar, zeg, Amalazwintje, wat ben je mooi geworden! Je bent het altijd geweest maar nu ik je weêr zie, gegroeid tot zoo een beelderige jonkvrouw!

- Ik vind jou ook héél sympathiek, zeide de prinses van het Zuiden en keek Bobby aan.

Ze vond hem charmant, met zijn glimlach. En hij vond haar allerliefst, slank, fijn, edel van gelaat, met groote, prachtige, diepe, zwarte oogen en het teint van een camelia. Toen zeide Amalazwinthe:

- Ze willen hebben, dat we met elkander trouwen.

- Ja, zeide Bobby kalm. Zoû je het prettig vinden later koningin van het Noorden te worden?

- Ik vind het koud en mistig, zeide de prinses.

- Die mist houdt zoo een mooi teint als je hebt, blank, totdat je een heel oude dame bent, prees de prins zijn klimaat van het Noorden aan.

- Jullie hebben hier wel mooie paleizen, zeide Amalazwinthe. En prachtige, antieke tradities, daar ben ik erg op gesteld. En dan doen jullie veel aan sport, daar hoû ik ook van. Geloof je niet, dat ik polo zoû kunnen spelen? Ik rij goed.

- Daar twijfel ik niet aan, maar toch...

- Neen, je hebt misschien gelijk. Maar Bobby, polo of geen polo, dat is niet de kwestie, zooals een van jullie groote dichters ongeveer gezegd heeft.

- Wat is dan wel de kwestie, Amalazwintje?

- De kwestie is, dat ze willen hebben, dat we met elkander trouwen maar...dat ik verliefd ben.

- Ben je? zeide Bobby. Ik ook.

- Jij ook? vroeg Amalazwinthe. Maar ik niet op jou.

- Neen, zeide Bobby. Ik ook niet op jou.

Zij zagen elkaâr glimlachend gelukzalig aan en hunne beeltenissen werden over en weêr tal van malen gereflecteerd in de vele spiegels. En-profil, en-face, ter zijde links, ter zijde rechts.

- Dat is heerlijk, zeide Amalazwinthe. Dan komt alles in orde.

- Geloof je? vroeg Bobby.

- Ja, zeide Amalazwinthe zeer beslist. Dan komt alles in orde. Kijk eens, Bobby. Ik vind je heel sympathiek, met dien lieven glimlach van je en die blonde chic van je charmeert me.

- Je bent allerliefst, Amalazwintje. Heusch allerliefst.

- Maar je bent niet verliefd op me?

- Neen. Ik ben verliefd op...een ander.

- Ik ook, zeide de prinses van het Zuiden. Zie je, dan komt alles in orde. Ik, ik ben verliefd op...op een cavalerie-officier - geen prins - van het Zuiden. Die is donker. Ik houû alleen van donkere mannen...ik meen om verliefd op te worden.

- Ben je dan al dikwijls verliefd geweest, Amalazwintje?

- Ernstig alleen maar dezen keer, zeide Amalazwinthe en hare diepe, groote oogen glansden vol geluk bij de gedachte.

- Ik ben ook, geloof ik, zeide prins Bobby, voor het eerst nu ernstig verliefd. Op die andere...

- Net als ik, zeide het prinsesje. Op dien andere.

- Maar hoe moet dat dan nu? vroeg prins Bobby. Je bent hier gekomen, om ons Noorden te zien.

- Ik vind het héél mooi, zeide Amalazwinthe. Ik ben blij het gezien te hebben. Maar ik leef liever...in het Zuiden. Samen,

samen met dien donkeren cavalerie-officier.

- Maar hoe moèt dat dan nu? vroeg prins Bobby, een beetje nerveus om dat prinsesje, dat naar het Noorden was gekomen en toch zoo hangen bleef aan dezen donkeren cavalerie-officier in het Zuiden.

- Heel eenvoudig, Bobby, zeide Amalazwinthe. Ik zeg aan mijn ouders, de koning en de koningin van het Zuiden, dat...dat ik niet verliefd op je ben geworden. Zal je dan niet boos op me zijn of me dat kwalijk nemen?

Zij strekte allerliefst hare beeldmooie handjes uit. Bobby drukte ze blijde.

- Neen, Amalazwintje, zeide hij. Je mag zeggen, dat je niet verliefd op me bent geworden. En ik zal dan niet boos op je zijn of je iets ook maar kwalijk nemen. Maar...maar mag ik dan hetzelfde zeggen...aan mijn ouders; ik meen, dat ik ook onmogelijk verliefd op je kan worden, hoe een dot ik je anders ook vind?

- Hè ja, toe! Bobby, wil je dat doen?

- Dat wil ik zeker, Amalazwintje!

- Je bent een schat! riep het prinsesje en sloeg plotseling beide armen rondom prins Bobby's hals.

En hij zoende haar, blij en gelukkig.

Dat hadden, links en rechts, tusschen de hofdames en kamerheeren de koning hier en de koningin daar gezien, ik meen die van het Noorden, want die van het Zuiden wachtten aldaar op een draadloos bericht.

- Dus alles is in orde? kwam van links de koningin en van rechts de koning blijde aan, beiden de handen verheugd uitgestoken.

Bobby voerde aan de hand Amalazwinthe voor zijne ouders en de prinses neeg hare diepe reverentie.

- Vader en moeder, zeide Bobby verheugd. Amalazwinthe wil me niet hebben. Ze wil een donkeren cavalerie-officier uit het Zuiden. En wat mij betreft...

Tableau!

Historische portretten

Een koude heerschersziel, nooit aangedaan door welke menschelijke teedere aandoening ook, een zichzelf steeds beheerschende machthebber, een koele, steeds huichelende imperatordiplomaat, zoo rijst de groote Constantijn op in zijn nieuwe hoofdstad, Constantinopel, in de nieuwe omgeving zijner moderne staatkunde en godsdienst.

Het is nieuw marmer en baksteen, waaruit zijn paleizen zich heffen; het is een nieuwe gedachte, die hem steeds van zijn jeugd heeft be-angstigd: de gedachte, dat Tijd en Wereld evolueeren en dat de mensch, die heerscher wil zijn in zulken tijd en wereld, schrap moet staan en zich losmaken van àlle antieke traditie, zelfs al wijst hij van zich af wat moederlijk hem omringt en waaruit hijzelve werd: het Verleden. Hij wil zichzelve zijn, aan niets iets te danken hebben, hij wil niet wankelen op het nauwe piédestal, waar hij zijn troon wil stichten; hij zal zich vooral door geen enkele emotie laten verblinden of verteederen, want hij wil heerschen en de nieuwe formule om te kunnen heerschen over deze evolueerende tijd-en-wereld, moet gevonden worden. Of zal hij zelve scheppen, opdat hij zijn zal de allereerste aanvang der Toekomst.

Ik zie in een dergelijke figuur een ontzettende kracht van geest en ziel, maar zij mist ook dat wat de grootste waarde geeft aan de ziel vooral: de Aandoening. Het Doel rijst voor Constantijns starende oogen daar ginds op zonder een enkelen sluierenden mist, als een zon, waarop zijn arendsoogen zich nooit blind zullen staren. Zoo groeit hij voor ons bijna bovenmenschelijk, maar is niet

menschelijk meer, de eigenschap ons het liefst in vooral groote menschen. En Constantijns grootheid mist, wie haar beschouwt, de verteedering, die Alexanders grootheid verinnigde en, aan het einde, de tragedie, die Napoleons grootheid ontroerend maakt. Constantijn heeft zonder verteedering, innige zwakte en tragedie, zijn Doel bereikt en is gestorven van ziekte en oude dagen, met alleen die beklemming in zijn stervensuur, dat hij niet gedoopt was. Tot het uiterste oogenblik had hij, om onverschilligheid meer dan om innerlijken twijfel, den doop niet gewild; een angst maakt zich van hem meester deze laatste seconde; hij wordt, stervende, gedoopt en sluit dan kalm de oogen. Wat ook de Waarheid worde na dit leven, aan het leven zelve had hij ontwrongen wat hij ge-eischt had: de Wereldmacht. Hij stierf tevreden.

Antiek Rome was niet de plaats, waar deze ziel zich thuis voelde. Geen plek ter wereld deed zich beter voor aan Constantijns oog dan Byzantium, waar het als een driehoek zich voegde tusschen zijn haven en de Propontis. Hellespont en Bosporus waren als twee zeepoorten te openen en te sluiten naar welgevallen. Als men de kaart dezer tijden beschouwt, ziet men met één blik, dat, zoo de toenmalige heerscher een andere hoofdstad dan Rome begeerde, geen andere plek ter wereld zich zoo gunstig voordeed als Byzantium. Constantinopel werd gesticht uit enkel koele bedenking, maar Constantijn meende het beter te doen voorkomen - het blijkt uit den aanhef van een zijner wetten - dat hij haar stichtte na goddelijke bezieling. De schrijvers dier tijden, Theofanes, Cedrenus, spreken van een vizioen: de stedemaagd van Byzantium, eene oude vrouw, had zich voor Constantijns oogen herschapen in een bloeiende maagd, gekroond met den diadeem. Constantijn heeft zich altijd weten te omringen met fabelachtigheid en legende, om zijne innerlijke droogte en dorte te omhullen.

Toen de keizer Constantinopel stichtte, wenschte hij niet al te heidensche rite, maar kon toch niet geheel buiten de antieke traditie zich houden: zij was nog te veel één met de zielen van dien tijd, of zij Christelijk waren of niet. De keizer leidde, te voet, een lans

in de hand, den plechtigen optocht der bouwmeesters, en teekende met zijn lanspunt de ommelijn, die der nieuwe stad zoû worden gegeven. Zijn volgelingen maakten hem opmerkzaam, dat hij die ommelijn wijder teekende dan zij den omvang van welke stad ook zich herinnerden. Constantijn liet niet na te antwoorden, dat hij voort zoû schrijden, tot zijn onzichtbare Gids hem het einde toonde.

Constantinopel, als Rome, verhief zich op zeven heuvelen. Een volk van architecten en handwerklieden werd aan den arbeid gezet, maar bleek niet vlug genoeg voor des keizers ongeduld, zoodat in alle deelen des rijks bouwscholen werden gesticht en jongelieden aangemoedigd zich der bouwkunst te wijden. Tevens werden, omdat het scheppen van kunstwerken niet gedwongen kon worden, alle steden des rijks, vooral die van Hellas en Azië, beroofd van haar beeldhouwwerken. Het waren meestal de beelden der goden en heroën, in die steden nog vaak vereerd met godsdienstigen ijver: zij werden in Constantinopel gebracht enkel om de nieuwe stad te versieren: het nieuwe geloof liet toe de bewondering der meesterwerken van Feidias, Praxiteles, Leusippos. De eerste Christelijke eeuwen hadden plastischen schoonheidszin wel beneveld, niet uitgeroeid.

Het Forum stichtte Constantijn op een tweeden heuvel en op de twintig voet hooge zuil in het midden werd het kolossale beeld van Apollo geplaatst, dat, aan Feidias toegeschreven, was overgebracht uit Athene. De laatste, heidensche emotie, die Constantijn had ondervonden, was voor Apollo geweest; misschien stierf nooit deze vereering in 's keizers ziel uit. Hij duldde echter, dat den god, wien een wijde stralenkrans het hoofd omgaf, als zijn eigen keizerlijke beeltenis wereldappel en schepterstaf in de hand werden gegeven. Het Hippodroom was een tweede architecturale stichting: eeuwen lang zoû het weêrdaveren van de strijdleuzen der Groenen en Blauwen, de factie's der wagenmenners, wier aanhangers in politieken en religieuzen strijd partij zouden kiezen. De koperen pilaar - drie slangen ineen gekronkeld - en waarop eenmaal in Delfi's tempel de gouden drievoetschaal had

gerust, na Xerxes' nederlaag daar gewijd - was een der beroemde antiquiteiten, in het Hippodroom ten toon gesteld. Van de keizerlijke tribune geleidde een wenteltrap, de beroemde Cochlea, naar het paleis, welks parken en tuinen zich strekten langs den Propontis tusschen het Hippodroom en de latere Sofia-kerk, de kathedraal der Heilige Wijsheid. Groote Thermen werden gesticht, zuilegangen, graanvoorraadschuren, bazilieken, kerken, scholen, paleizen, en meer dan vierhonderdduizend huizen werden gebouwd. Van den ouden, Romeinschen stijl was niet geweken. Het nieuwe Constantinopel is zich niet anders voor te stellen dan welke andere stad ook, die de vroegere Romeinen stichtten in Europa of Azië of Afrika. De afmetingen alleen waren reusachtig. Van Proconnesos kwam het marmer - dichtbij -; van de wouden aan de Zwarte Zee het hout. De nieuwe stad breidde zich wijd uit over het oude Byzantium, dat zij verzwolg, maar zij miste, om haar gedwongen bouw, de stedenschoonheid, die alleen is spontane, onwederstaanbare wording. Die schoonheid van het latere Constantinopel, toen weêr zoo vaak Byzantium genoemd, de geexaspereerde schoonheid van uitleving in duizenden vormen en kleuren, die de eeuwen der latere Byzantijnsche keizers en keizerinnen kenmerkten, was er eene geheel andere: zij gloeide van hartstocht en leven, een oven gelijk. Maar de stad van Constantinus zelve is alleen te verbeelden in koudheid van nieuwen steen en vochtige pleister.

* * *

Nadat Constantijn gezegevierd had over zijne verschillende mededingers, kunnen wij hem ons voorstellen in zijn nieuw paleis te Constantinopel tusschen een talrijke familie. De eerste vrouw van den keizer, Minervina - zij wordt soms door de geschiedschrijvers van dien tijd, Zozimus en Zonaras, voorgesteld als niet meer dan eene favorite - was vermoedelijk overleden en had den keizer een zoon geschonken, Crispus.

De tweede vrouw van Constantijn was Fausta, meer bekend in de geschiedenis, hoewel toch nog veel vaagheid als een sluier over

hare figuur hangen blijft. Zij is - vermoedelijk - de moeder der drie zonen, Constantinus, Constantius en Constans, die later de troonopvolgers waren. Ook drie dochters zoû de keizerin Fausta nog gebaard hebben. Niettegenstaande dit talrijke kroost, mag niet de strenge historievorscher, die alleen aanneemt op geschreven gezag, maar wel de meer fantastische romanschrijver in Fausta zien eene tragische vrouw, door hare hartstochten ten ondergang gedoemd. Vermoedelijk heeft Fausta, nog jeugdig en schoon, een misdadige liefde gevoed voor haar stiefzoon Crispus, dien wij ons voor mogen stellen als een beminnelijken, jongen prins. Vermoedelijk is de ongenade, waarin Crispus bij zijn vader verviel en de moord op den zoon bevolen, een herhaling geweest van de tragedie van Faidra en Hippolytos. De roman handelt zich dus af tusschen den keizer, de jonge stiefmoeder, den jeugdigen stiefzoon; eene bijfiguur zoû zijn des keizers moeder, Helena, zij later als Constantijn het Christelijk geloof omhelzend. Later heeft Constantijn diep berouw gevoeld over den moord op zijn zoon en het einde van Fausta is, dat zij in een kokend bad werd gesmoord. De kerkvader Chrysosthomos laat haar echter, dichterlijker, in zijne geschriften voorkomen, nakend dwalende over wilde bergkammen om door de naderende leeuwen te worden verslonden.

* * *

Men mag Constantijn vermoedelijk aanrekenen, dat zijne bekeering tot het Christendom slechts een geniale, diplomatische zet is geweest, waarvan de legende van het Kruis, zichtbaar in den hemel vóór den veldslag bij de Milvius-brug, met het devies ‘In hoc signo vinces’, de theatrale illustratie en decoratie was. Het is niet te ontkennen, dat Constantijn de Toekomst geraden heeft. Hij zag vóór zich de onwederstaanbare overwinning van het steeds en steeds in kracht winnende Christendom, terwijl het Heidendom verzwakte door een samenwerking van ondermijnende Christelijke krachten en intrigues, maar vooràl door de noodlottige wet, dat wat eenmaal gebloeid heeft in de geheele wereld vol

bloeiende zomerprachten, moet vergaan op zijne beurt om plaats te maken voor andere seizoenen. Op het juiste oogenblik, dat de overwinning van het Christendom en de in-een-zinking van het Heidendom, beiden nog wel niet geheel zichtbaar voor het oog van den tijdgenoot, die slechts onvolkomen zijn eigen tijd ziet en be-oordeelt, een feit werd, raadde Constantijns staatkundig genie de Toekomst, aarzelde hij niet langer - als hij jaren gedaan had - en omhelsde den Nieuwen Godsdienst, die zonder zich meer te heugen de ontroerende nederigheid van Jezus Christus, dadelijk groeide tot den godsdienst van Macht en Bezit, die deze tot den huidigen dag bleef.

Intieme impressies

I

Intieme impressies zijn dezulke, die men liever voor zich moest houden. Maar er gaat in den geboren auteur iets vreemds om; dat is: er trilt in hem een eeuwige, motorische aandrang tot schrijven, tot opschrijven wat hij voelt, denkt en ziet. Het is beslist een zoete manie - zoû de Franschman zeggen - maar het is zoo en niet anders. En daarom schrijf ik, als ik intiem ge-impressioneerd ben, die intieme impressies op, terwijl het veel beter zoû zijn ze niet op te schrijven en vooral ze niet te publiceeren.

Want ook dit te doen, is een zoete manie: een andere. Waarom nu die opgeschrevene intieme impressies nog te publiceeren ook? Ja, ik weet het waarlijk niet. Een andere auteur zoû het doen om beweegredenen, die mij volstrekt niet bewegen, bijvoorbeeld om geld te verdienen. Dat is mij natuurlijk absoluut onverschillig, omdat ik het nu eenmaal niet noodig heb geld te verdienen. Ik hèb geld; ik ben vrij gefortuneerd, ten minste tamelijk. Ik heb mijn huis in de stad en mijn villa in Wassenaar; ik heb mijn auto en mijn chauffeur: de laatste is een handige jongen, die ook een beetje mijn ‘valet’ is en mijn broeken in den juisten plooi weet te leggen en waarlijk, het ontbreekt mij aan niets. Wij leven zeer aangenaam; wij hebben ons verleden jaar een prachtige reis kunnen permitteeren in Indië, China en Japan en wat de belastingen aangaat, mijn verschillende inkomsten geef ik niet zelve op: die laat ik taxeeren, dat is mij veel voordeeliger. En het is heusch niet zoo

veel wat vermogende menschen als ik moeten betalen: de Staat moet immers óók leven.

Dus, waarom ik mijn intieme impressies publiceer...weet ik niet. Het is ondoorgrondelijk als alle mysteries der menschelijke ziel. Ik publiceer ze heden over de Internationale Opera, maar had mij even goed door een andere, min of meer kunstzinnige inrichting kunnen laten impressioneeren, om dan die impressies, intieme vooral, op te schrijven en ze u voor te leggen. Als ik nu doe.

* * *

Maar de Internationale - of is het Nationale? - Opera in Den Haag had mij te pakken en ik wil nu een oogenblik haar ook te pakken hebben. Ik heb altijd dol van de opera gehouden, juist omdat een opera zoo iets onmogelijks is. Menschen - helden, heldinnen - die in een kleine, verkorte ruimte alles zingende doen wat zij te doen hebben, heb ik altijd buitengemeen boeiend gevonden. Niets rust mij zoo uit van de vermoeienissen mijns gemakkelijken en onbezorgden levens, als in een hoekje te zitten luisteren, dwepend te luisteren naar een Italiaansche Opera. Naar Mengelberg ga ik toe voor mijn cultuur en de hoogere ontwikkeling mijner psyche, en hoe prachtig en machtig Mengelberg mij meestal aanpakt, ik kom meestal doodmoê na zoo een weêrgâlooze inwijding in het Rijk der Muziek thuis. Zoo moê, dat ik - toen wij vroeger wel eens na die concerten te zamen soupeerden bij gemeenschappelijke vrienden, kom, ik mag wel zeggen dat het ten huize van Dr. Bredius was - ik Mengelberg bekende: ‘Ik kan alleen maar voor de pauze met devotie luisteren, maar een héél concert is mij te lang; zal u niet boos zijn, als u ziet, dat ik stilletjes ben weggegaan vóór het einde? En dan, u weet: ik weet niets van muziek; ik vóél die maar.’ Waarop Mengelberg dan wel eens antwoordde, dat hij niet boos zoû zijn als hij zag, dat ik ge-eclipseerd was vóor het einde - wij hadden steeds prachtige balconplaatsen door bizondere faveur en Mengelberg zàg ons - terwijl hij mij gelukkig maakte door te verzekeren, dat het beter was muziek te voelen dan te weten. Waarna de champagne bruiste in fijnst-geslepenen kelk.

Maar de Opera, de Italiaansche Opera vooral! Die vermoeit me niet; die rust mij uit. Als ik zelf moê ben geschreven uit zoete manie en ik luisterde in Rome en Florence naar een Italiaansche Opera, dan stroomde gelukzalige rust mijn ziel vol. Zij werd niet verheven naar duizelingwekkende hoogten, maar zij genoot, als een kind, dat ligt te spelen tusschen bloemetjes bij een beek. Wat was dàt zalig, te luisteren naar die melodievolle stroompjes muziek, waarbij helden en heldinnen elkaâr op driekwartsmaten met passie beminden (Lucia); waarbij het koper schetterde van belliqueuze accenten (Aïda!!), en op wenken zich ontrolden; waarin zalig doorrillende *ut-de-poitrine*'s uitgedaverd werden door een naar het uiterste podium stevig fier schrijdenden tenor (Trovatore!), of de soprano-dramatique - prima-donna - een trap in een donkeren tuin opging in duiveblank gewaad, roucouleerende de innigst zoete fioritures, kadenzen en trillers (Rigoletto). Het was zàlig, dat alles was zàlig! Wat kan mij uwe ‘waarschijnlijkheid’ schelen, die ge zegt, dat ontbreekt aan zulk een melodrama? Wat uwe ‘hooge kunstwaarde’, die ontbreken zoû, gij mijn andere lezer, aan dit genre van de kijk-, hoor- en bis-bis-bis-opera? Ik amuzeer me dol als Urbain, de page in de Huguenots, - nu ja, die is Fransch - zijn aria kweelt met vrij equivoque accenten, een proëminenten boezem in een goud-gestreept buisje mode Henri IV en een te blonde pruik om te rose wangetjes, terwijl in de volgende acte Marguerite de Valois, met handschoenen aan, tusschen alle hare hofdames, de koorjofferen, óók met witte handschoenen aan, al trillende en gillende beweert, dat de beekjes bij het kasteel van Chenonceaux in Tourraine haar idyllisch stemmen. Er is aan dat alles geen spoor van echtheid, waarheid en waarschijnlijkheid en dat is juist het verrukkelijke. Het is alles de meest dwaze leugen en bedrog en dat is juist in de opera zoo zalig. Als ik 's avonds uit ben, moet ik van Strindberg en Wedekind niets hebben, maar ben ik dol op een goed gezongen en gespeelde opera - het liefst Italiaansch - die alle waarschijnlijkheid, hooger kunstgevoel en levensrealiteit lapt aan de zooltjes der balletteuses of - om moderner te blijven - aan hare aanbiddelijke bloote voetjes.

En verleden ben ik eens van onze Internationale, Nationale Opera, waarover zooveel te doen is, Aïda gaan hooren. Het is jammer, dat ik hier in den Schouwburg niet in den engelenbak durf gaan zitten - zooals ik durfde in Florence en Rome - maar Den Haag is nu eenmaal mijn geboorteplaats, waar ik nog wel eens een beetje deftig moet doen. Hetgeen jammer is, want in een hoog paradijs, sympathiek gezeten, zie je alles veel aardiger en meer illuzie-vol, zoo van de hoogte af naar de diepte toe. Alles wordt nòg veel dwazer door dien neêrblik dan het eigenlijke muziekheldenleven op de planken al is. Maar toch, toen, uit mijn frisch doorhuiverde stalles-plaats - de Hollander is altijd bang aan gemis van zuurstof te sneven en zorgt steeds voor weldadige tochten om zijn ooren en tusschen zijn kuiten - heb ik genoten. Zalig, zalig, genoten. Het was Aïda en na de impressieve, korte ouverture zag ik tusschen Egyptische zuilen den Hoogepriester te voorschijn treden, die beweerde in het Hollandsch, dat Thebe bedreigd werd door de Ethiopiërs. Thebe, dat ligt daar achter de coulissen, ergens in de verte of misschien zijn we er zelve al in het begin van de opera? De Hoogepriester deed niet al te kwaad wat hij te doen had, maar toen antwoordde hem Radames, een Duitsche tenor: Alexander Kirchner. Ik ben, na even, begin Oorlog, ietwat ‘Duitsch’ geweest te zijn - ik was in München toen de Oorlog uitbrak! - al heel spoedig in Italië absoluut ‘Entente’ geworden en steeds gebleven en hoû niet van Duitschers, geloof ik, maar Radames, al zong hij in het Duitsch, had dadelijk mijn sympathie. Wat een heerlijkheid door een glansvolle, krachtige tenorstem te hooren zingen van ‘Céleste Aïda’! Ik heb hem den volgenden dag uren na-gezongen, tot mijn vrouw riep: ‘ik bid je, schei uit!’ Verrukkelijke muziek, beken-, stroomen-, watervallenmuziek, een landschap van vloeiende wateren en je zelf ligt in het gras in de bloemetjes - al zit je in de stalles - en geniet! Wel, hij zong héél mooi, Herr Alexander en hij zag er goed uit als de jonge, Egyptische held en droeg zijn dos met smaak; ik vond hem uitstekend, mijn Duitschen Radames...Lieve Hemel, wat ga ik nu doen? Treden op het gebied van den muziekcriticus des Vader-

lands? Ik zal het wel laten zoo onbehoorlijk te zijn; alleen woû ik maar zeggen, dat de Duitsche tenor zoo prachtig een Egyptischen jongen held van Verdi evoqueerde voor mijn oog en mijn oor, terwijl de ‘débutante’ Amnéris misschien wel met smaak zong, maar niets had van een heftig dramatische dochter der Faraonen! Terwijl mevrouw Santhagens juist zeer mooi wèl poogde te zijn de Ethiopische koningsdochter niet alleen, maar die poogde te zingen.

O, de heerlijkheid van zoo een muziekdrama uit de oude doos en school - nu, Aïda was veertig jaar geleden nog heel modern - te genieten! Wat rust je er van uit! Er strijkt zich iets in je moede ziel glad als je er naar hoort. En je amuzeert je dol om den optocht met de Egyptische idolen en om het afschuwelijke negerballet. Nu, al genietende, ga je ook kritizeeren. Ook op de regie: waarom mocht ik niets zien van die zalige scène als Radames voor het altaar van Fta zijn zwaard krijgt?

Elsa Dankmeyer, die niets had van een Egyptische hierodule, benam mij met de andere lieve danseressen, alle gezicht. En, o groote goden, dat boudoir van Amnéris! Het was verschrikkelijk, zoodat ik zenuwachtig in mijn eentje begon te lachen. En zelfs die prachtige kreet van Amnéris:

‘Ah, viens, toi que j'adore!’

troostte mij niet; ik heb dien honderd maal met veel meer hartstochtsverlangen en zinnenweelde hooren galmen! Maar de Duitsche tenor troostte mij weêr, vooral in de derde akte. O, die zaligzoete Nijlmuziek: het is of je in een bootje ligt tusschen riet en lotosbloemen en tegelijkertijd de heerlijke Egyptische ‘loukoumes’ snoept, van die zalige, zoete, vierkante gom-bonbons! En dat prachtige duo, heel mooi gezongen door mevrouw Santhagens, en den Duitsch-Egyptischen held: wat kwam hij prachtig op met zijn triomfeerende liefde-fraze! Het liet me denken aan heel vroegere dagen toen ik hier ter zelfder plaatse Aïda hoorde zingen door Laville-Ferminet en Lhérie en Devries, als Amonas-

ro, den razend-woesten papa van Aïda, den gevangen koning van Ethiopië. Herinnert u zich, Dr. De Jong, die mooie opvoeringen nog van zoovele Haagsche jaren hèr, toen uzelve de muziekcriticus was van Het Vaderland?

En nu, nu word ik in eens dood-weemoedig. Want, terwijl ik verleden avond, zalig zat te genieten van Verdi's muziek, zoo zonder inspanning lag weg te drijven op een maannacht over de wateren van den Nijl...werd ik mij op eens bewust, dat ik bijwoonde de laatste stuiptrekkingen van een tot ondergang gedoemd kunstgenre. Een opera...laat ons het nu maar ronduit bekennen, is een onmogelijk ding om te genieten voor allermodernste kunstmentaliteit. Een opera is...onartistiek in hooge mate. O Mengelberg, nooit vergeef ik U, dat ge mij, door mijn ziel te voeren naar de hoogste toppen der muzikale emoties en mij te leeren naar Mahler te luisteren, zoo sceptisch gestemd hebt ten aanzien van een Italiaansche Opera! Ach ja, die decoraties, die bijna alle leelijke costumes, de prima-ballerina met dien pauwestaart op haar hoofd, die armoedige optocht, die armzalige bazuinen, ach, ach...dat alles wàs één onding voor wie werkelijke kunst, hooge, groote kunst verlangt. En eenmaal zal geen opera meer worden gezongen, waag ik te voorspellen, nog eerder misschien dan geen roman wordt geschreven.

Onze oudere cultuuruitingen liggen stervend te hijgen onder de wreede voeten van onzen vooruitgang, van den idealeren drang onzer nieuwste Ideeën. Het is met hen gedaan, maar...

Er wòrden nog opera's gegeven. Met leelijke optochten, afschuwelijke negerballetten en met prachtige Duitsche tenors en prima-donna's, Nederlandsche, die waarachtig slagen, ginds op de planken, mij de illuzie te geven van een Ethiopische vorstendochter, lijdende in Egyptische ballingschap. Wat had mevrouw Santhagens zich een goed kopje gemaakt!

Als zij den Troebadoer geven, ga ik er toch weêr heen. O, die zalige Trovarore! Of Rigoletto! Of Norma! Of de Sonàmbula (zet het Italiaansch accent goed)! Ik dweep met Bellini!

Wat kan het mij schelen of de opera geen goed kunstgenre is,

dat op apegapen ligt? Ik amuzeer me dol als ik er een zie - zelfs als die leelijk gemonteerd is - en ik geniet als ik er goed een hoor zingen, zalig, slaap daarna als een roos en neurie den volgenden dag, uur na uur: ‘O, céleste Aïda!!’

II

Wie zijn de liefste, meest gewaardeerde lezers van een veel gelezen, en veel schrijvenden romancier? Zijn het de allerintellectueelste, allerintelligentste onder hen of zijn het juist dezulken, die het minst litterair zijn aangelegd? Indien ik mijzelven, zoo niet een veel gelezen dan toch een veel schrijvenden romancier onder mijn ge-eerde kunstbroederen en -zusteren mag noemen, zoo niet roemen, zoû ik willen zeggen: wat mij betreft, waardeer ik, ontzettend, weinig-litterair aangelegde, eenvoudig besnaarde zielen onder hen, die mijn romans, voor een dubbeltje, geloof ik, in de leesbibliotheek machtig worden.

Verleden haperde er iets aan mijn haard en riep ik Kees te hulpe. Kees is sedert jaren mijn smid en hij ként mijn haard, alsof het de zijne is. Kees kwam dus; in een ruime tasch van tapijtwerk bracht hij zijn gereedschap meê. Hij is een flinke, eenvoudige, Hollandsche jongen met trouwe, blauwe oogen en sterke handen. Hij doet zijn werk altijd goed, is vrijgezel en over zijn psyche kan ik niet spreken want daar weet ik niets van.

Deze winterdagen zijn zacht en de haard behoefde niet aangemaakt en Kees, fronsende, keek er in, klom toen naar het dak, keerde terug, beweerde, dat hij wel vermoedde wat er haperde en dat er boven in den schoorsteen twee musschen zaten, een mannetje en een wijfje, die er uitzagen of zij een nestje wilden bouwen omdat zij in de war waren met het zomersche winterweêr. Heel goed begreep ik zijne redenaties en logica niet, maar ik was overtuigd, dat hij het zaakje wel voor mij op zoû knappen en dat morgen - misschien vroor het dan - mijn geliefde haard wel weêr zoû branden. Toen Kees plotseling op de knieën voor den

dooden maar gerookt hebbenden haard - zijn broek, eenmaal blauw, glom zwart als de haardplaat zelve - en zijn stevige handen met een smidshamer, klein kaliber, zwevende in den open, vuurloozen haardmuil, zich omkeerde, zijn trouwe, blauwe oogen naar mij opsloeg en mij bijna schuchter vroeg:

- Meneer...mag ik u 's wat zeggen?

- Ja, Kees, wat is er dan?

- Wel, zeide Kees; ik heb gisteren, toen was het Zondag en het regende, den geheelen dag in mijn lekkeren stoel een boek van u gelezen; dat heeft u ‘Majesteit’ genoemd en dat vond ik zóó een mooien titel. Ik nam het alleen in de leesbibliotheek om dien prachtigen titel: ‘Majesteit’.

Ik was zéér gevleid en kleurde als een jong meisje, dat op haar eerste bal een compliment krijgt. Mijn titel werd ge-apprecieerd. Welke auteur waardeert het niet als men hem zegt: wat heb je een mooien titel gevonden! Een titel is het halve boek.

- Zoo, Kees! zeide ik, pogende niet te veel gelukzaligheid in mijn trillende stem te leggen; een grooter zielkundige dan Kees zoû dadelijk begrepen hebben, dat ik huichelde en mijn geluk verbergen wilde.

- Ja, zeide Kees, zich nog wat omwendende op zijn eene glimknie en de hamer bleef in zijn vuist en hij vergat heelemaal mijn haard, die gerookt had...En 't is ook een mooi boek. Zoo als u dàt beschrijft...van dien jongen prins, die het vertikt keizer te worden...en van dien ouden keizer, die dan bar kwaad op hem is, tot die een zwaar ding op neemt en dat in den spiegel keilt. Het was prachtig. Ik zie het zoo ook wel eens in den bioscoop maar u beschrijft het toch maar in een boek. Dat kan je spellen, dat hoû je in je handen; dat gaat niet zoo razend gauw als ze het afdraaien. Daar gaan je oogen zeer van doen. Met zoo'n boek voor je kun je lekker zitten in je stoel en het zoo lui lezen als je zelf wilt. U bent zeker dikwijls aan het Hof geweest, bij de Koningin, dat u alles zoo weet van die ‘Majesteit’?

- O ja, Kees, natuurlijk, riep ik verward uit; ik ga iedere week naar het Hof. Op een bepaalden dag.

Kees lachte met zijn breeden, leuken lach, dat hij er niet in liep. - U houdt altijd van een grapje, zeide hij. Maar ik ben nu eens ernstig. U bent toch niet boos, dat ik over dat boek spreek?

- Kees, zeide ik, heel ernstig. Als je in me kon zien, zoû je zien hoe prettig ik het vind, hoe verschrikkelijk prettig, dat je me over een boek van me spreekt.

- Ach, zei Kees; u houdt maar van...o vraag excuus, ik meen van: voor den mal houden. Maar, waarachtig meneer, ik kan het niet helpen: ik vond het een prachtig boek. Ziet u eens; zoo een prins, die Marx gelezen heeft, dat komt toch ook niet veel voor? Ik heb Marx ook probeeren te lezen maar ik heb niets van hem begrepen. Je moet het tegenwoordig wel doen, hè, om niet te stom te staan onder je kameraden, die naar de Volksuniversiteit gaan. Nou, ik lees liever u dan Marx. Oprecht, meneer, ik lees liever 'Majesteit'. Je bent er in zoo buiten je gewone doen, hè, tusschen al die prinsen en die hovelingen. En weet u wat ik zoo mooi vond? Dat de oude keizer zijn kroon draagt, als die naar de opening van de Staten-Generaal gaat. Dat is hier toch geen gewoonte, hè? Dat vind ik wel jammer; het is mooi bij u, zoo een kroon, die de keizer opzet.

Ik begon angstig te worden, had ik te veel gefantazeerd in 'Majesteit'?

- Kees, zeide ik. Ik geloof, dat in Engeland de koning ook wel eens zijn kroon opzet.

- Nou, zeide Kees; waarom zoû die keizer van Liparië het dan niet doen? Waar ligt dat land eigenlijk, meneer; is het nou niet meer te vinden op de nieuwe kaart van Europa? Die leert mijn broêrtje maar ik kan er geen weg meer op vinden hoewel ik vroeger wist waar Duitschland en Frankrijk lagen, met ons land daar zoo tusschen in...

Kees gaf een paar zachte hamertikjes binnen in den haard, maar wat hij precies uitvoerde, ontsnapte mij.

- Wat ik u verder zeggen woû, meneer, zeide Kees; u hebt toch maar een heerlijk leven, hoor. Zoo rustig te zitten in deze mooie kamer, met een open vuurtje en van die dure Januari-tulpen om u

heen en die kussens daar, dat weet ik, die zijn uit Turkije; en dan, als u er eens lust in hebt, zoo een prachtig boek te schrijven, van die prinsessen met slepen en kasteelen en verder zeggen al die voorname lui zoo maar je en jou tegen elkaâr: ik vond het eerst vreemd maar toen vond ik het wel leuk omdat het zoo gewoon was en dat in die paleizen, hè? Ja, u hebt toch maar een heerlijk leven. U krijgt geen zwarte pooten, zooals ik: ze zijn zelfs Zondags niet wit te krijgen. En als u geen boek wil schrijven, gaat u een beetje wandelen met uw wandelstokje. Zoo te leven als u, is toch eigenlijk maar alles. Want uw werk, dat is uw pleizier, niet waar; u verdient er geen rooien duit meê.

- Niet veel, Kees, zeide ik.

Kees keek op, verrast.

- Toch wel een beetje? vroeg hij.

- Nou, Kees, antwoordde ik. Eigenlijk geen rooien duit, ten minste niet wat ik een rooien duit noem.

- Nou, dat dacht ik wel, zeide Kees. Ziet u, dat is toch maar heerlijk. Zoo te zitten zonder aan geld te hoeven te denken, en dan eens wat te schrijven, als u er lust toe hebt. Maar natuurlijk, je moet er duiten bij hebben. Dat heb ik aan mijn broêrtje gezegd, die is zestien en die wil in de kranten schrijven, omdat die rood is, dat ben ik niet, en die zoû nou eens willen zeggen wat die meent en waar het er op staat. En hij beweert, dat ze in de krant wèl betalen en dat je er van leven kunt als je daarin zegt, waar het op staat. Nou, ik heb hem gezegd, dat hij liever maar bij zijn ambt moest blijven, wat dunkt u, meneer?

Het broêrtje van Kees kon me niets schelen. Wat kan me nu een rood, zestienjarig broêrtje van Kees schelen, die eens ‘in de krant’ zeggen woû waar het op stond! Wat mij echter wel schelen kon, was...of Kees méer boeken van me gelezen had en mooi vond.

- Kees, vroeg ik, terwijl Kees, die van een litterair praatje toch wel scheen te houden, weêr in de haard zat te peuteren; zeg me eens, heb je meer boeken van me gelezen dan ‘Majesteit’?

- Neen, meneer, zeide Kees verbaasd. Hebt u dan nog andere boeken geschreven dan ‘Majesteit’?

Er groef zich in mij een diepe afgrond van teleurstelling en wereldsmart; een wanhopig gevoel alsof ik voor niets en niemand geleefd en gewerkt had.

Met een forschen zwaai van radelooze energie vloog ik boven en buiten dien ziele-afgrond op.

- Jawel, Kees, antwoordde ik met de egaalste stem, die ooit een geluid-gevoelige zoû kunnen betitelen met ‘blank’. Ik heb nog wel een paar andere boeken geschreven.

- Gut nog toe, meneer! riep Kees, met groote, wijde, blauwe oogen. Hoe làpt u 'm dat?? Even dik als ‘Majesteit’?

- Dikkere nog, Kees, zeide ik, mijn zelfvertrouwen terug erlangende. Kijk eens dit.

En ik toonde Kees een exemplaar van ‘Iskander’, mijn laatste.

Kees was opgerezen; wijdbeens, in zijn glimbroek, hamer in de hand, stond hij voor mij en had alles van mijn haard vergeten.

- U wil toch niet zeggen, zei Kees; dat u dàt dikke boek òòk nog, na ‘Majesteit’ en alleen heeft neêrgepend?

- Jawel Kees, zei ik en hield hem ‘Iskander’ onder den neus.

- Het is mij een raadsel, zei Kees goedmoedig. Twee van die groote boeken en dit nog dikker dan het eerste. En wat staat er in dit boek, meneer?

- De geschiedenis, ‘roman’ zeggen wij, Kees, van Alexander den Groote. Heb je daar wel eens van gehoord?

- Leefde die niet in de historie?

- Ja, juist Kees.

- Toen samen met Frederik den Groote?

- Iets vroeger, Kees, maar het scheelt niet veel, zeide ik, zachtmoedig er om, dat Kees wie groot was geweest in der eeuwen loop samen vatte in een enkel verloop van honderd jaren. Kees, ging ik door; zoû je lust hebben, op een Zondag, als het weêr eens regent en je blijft in dien lekkeren stoel luieren, dat boek van me, ‘Iskander’ heet het...ook te lezen?

- Is het in de leesbibliotheek te vinden, meneer?

- Dat weet ik niet, maar wat zoû je er een dubbeltje voor uitgeven. Ik woû je dit boek te leen geven; ik meen, Kees, cadeau.

- Waarachtig, meneer? Nou, heel gaarne! U hebt er toch niets aan, als u het zelf gepend hebt.

Kees greep met zwarte handen naar het boek, maar riep, voor zijn greep klampte:

- Doet u er dan een papiertje om, anders maak ik het vuil!

- Goed, Kees, maar beloof me nu, dat je het lezen zal?

- Ja, dat zal ik zeker!

- En...en dat...je me zeggen komt...Kees...of je het een mooi boek vindt, even mooi als...als ‘Majesteit’, smeekte ik bijna.

Kees lachte breed.

- Ja, dàt zal u kunnen bommen! Of ik dit tweemaal zoo dikke boek net zoo mooi vind als ‘Majesteit’! Misschien vind ik het wel tweemaal zoo mooi!

Een gelukzaligheid verhief mij als op vleugelen, klapwiekende, de lucht in. (Herinner u den afgrond van zoo even.)

Ik had het boek in een courant gewikkeld en het was het Zondagsblad van Het Vaderland, met mijn eerste Intieme Impressie er in: ik had dit arglistig gedaan, opdat Kees het misschien zoû zien en óók lezen...en mij eens zeggen, wat hij daarvan vond.

- Hoe dan ook, Kees, zei ik, heel ernstig; je komt me vertellen, hoe je het vindt...als je het uit hebt!

Ik dreigde bijna. Kees lachte steeds.

- Als uw haard weêr eens rookt! lachte Kees. Nou, ik dank u wel, hoor. Maar nou moet ik op het dak. Neem ik het boek dan straks meê?

Ik zeide, dat hij dit doen kon. En berekende somber, dat Kees misschien wel twee, drie winters noodig heeft om op regenachtige Zondagen ‘Iskander’ te lezen.

Ik wil niet zoo lang wachten om te weten of ‘Iskander’ Kees wel even veel boeit als...als ‘Majesteit’. Ik zal hem over anderhalve maand - o God, laat het toch stortregenen, 's Zondags! - laten komen voor een lek in de gasleiding, voor ik weet niet wat; ik zal wel een voorwendsel vinden.

III

Ik had verleden een invitatie van den heer Toepoel om eens te komen in zijn Bokszaal, in de Johannes-Camphuysstraat, achter de Laan van NO-Indië, en het heeft mij niet berouwd daar eens te zien werken.

Ik ben geen burgemeester en behoef dus niet te oordeelen of het wel en wee mijner gemeente afhangt van de meer of mindere mate bruutheid van zekere sport. Eigenlijk is niets te zijn, zelfs niet burgemeester eener grootere of kleinere gemeente, iets zeer benijdenswaard, vooral als men steeds een pen ter hand vindt om op te schrijven welke impressies, meer of minder intiem, u be-indrukken, trots uw niets-zijn. Ik heb dus op de meest dilettantische manier kunnen kijken naar eenige bokspartijen.

Ik had reeds vroeger boksen gezien; ik had zelfs Carpentier gezien in Algiers, toen hij daarginds ‘demonstreerde’, met een ‘partenaire’ tegenover zich. Dat was wel een wonder. Zoo iets kwikzilvervlugs, bevalligs en volmaakt zekers had ik - en heb ik sedert ook niet meer - nooit gezien voor mijne verbaasde oogen, die zich niet konden losrukken van dezen prins in de Edele Kunst der Zelfverdediging. Het was niet alleen fenomenaal, het bleef daarbij aesthetisch, en werd op den koop toe verbijsterend. Dit ‘stooten’ en ‘blokken’, dat soms glimlachend vervloeide in ‘sparren’, om daarna weêr tot zeer ernstige pugilistische daden van aanval en verweer over te gaan, was van een sierlijkheid en een zwier, waarbij de grootste kalmte bewaard bleef, trots het slechte humeur van den prins, die genoodzaakt was zijne koninklijke vechtwijze te vertoonen in een buitenluchtschen ring, onder Algiers' regendruipenden hemel. Van bruutheid was geen sprake. Bloed vloeide niet, zelfs niet uit een getroffen neus. De ‘partenaire’, die zich inspannen moest, was een forsch gebouwde jongeman en hijgde na iedere drie-minuten-ronde, waarbij zijne ‘soigneurs’ hem wieschen en bewaaiden; Carpentier zelve, van bewonderenswaardig licht schijnenden en nauwlijks gespierden, athletischen bouw, hijgde niet, zweette niet, bleef doodkalm in

den regen, een beetje verveeld door het gedruppel op zijn neus en wees alle ‘soigneurs’ van zich; hij had ze niet noodig.

Ik heb toen begrepen, dat boksen iets zeer moois kan zijn. Zelve heb ik steeds het worstelen, zoo het zuiver aesthetisch en athletisch wordt beoefend volgens de antieke voorschriften, een mooiere sport gevonden, om te aanzien. Om te bewonderen. De bewegingen, die het worstelen eischt, schijnen mij immer van meer statueske plastiek, dan die de bokser openbaart. Maar er is dit. Onze tijd is vooral een tijd van utiliteit en het worstelen is, daargelaten dat het een jong mannelichaam tot schoonste kracht kan ontwikkelen, geen utile sport. Het zoû kunnen opgevoerd worden tot een luxe-sport, als er iemand te vinden was, die een worstelzaal en -school wilde openen op zeer strenge voorwaarden en een elegant publiek zoû er dan zeker belang in stellen. Zooals de zaken nu echter staan, is het worstelen in discrediet, wat zéér jammer is en betreurenswaardig. En is het boksen meer in eere. Wat weêr te bejubelen is, omdat het boksen een utiliteitssport is, die van meer dadelijk nut is dan het worstelen.

Beide sporten, worstelen en boksen, zijn geheel wetenschappelijk op te vatten. En als men iemand ontmoet als den heer Toepoel, die zijn bokssport dan ook gehéél wetenschappelijk opvat, is het bijna humoristisch dwaas tegenover deze opvatting te weten die kortzichtige meening, dat boksen niets anders zoû zijn dan een bloeddorstig bedrijf van bruutheid en elkander ‘knock-out’ probeeren te ranselen. Zoodat zoo vele verbodsbepalingen in zoo vele grootere en kleinere steden, waar men niet het minste van boksen begrijpt, aandoen als burgerlijke bekrompenheid. Men behoeft nog niet dadelijk tot in de Oudheid door te dringen om te gevoelen, hoe weldadig het voor den jongen en rijperen man kan zijn zeker te weten niet weerloos te staan in geval van onverhoedschen overval of aanranding. Niets is zoo weldadig als zich in het leven bestand te weten, zoowel geestelijk als fyziek. Ons lichaam, dat Maurice Maeterlinck brozer heeft genoemd dan het schildbedekte corpus van een meikever, is, vooral sedert de Christelijke eeuwen, meer en meer verweekt, verwend, zoodat 't eigenlijk een

wonder heeten mag, dat ons niet bij iederen pas of beweging een ongeval overkomt. Voor mij, geloof ik, dat dit komt omdat deze geest zóó sterk geworden is, dat hij ons zwakke lichaam er mede als in een fluïde beschermt, maar dit is een geheel persoonlijke opvatting. Niet te ontkennen is het echter, dat wij fyziek niet op kunnen tegen een zwaar geharnasten meikever en dat het van een groote utiliteit is ons zwakke, vreemd in elkander gezette body, van meet af aan, te harden tot het schoon en krachtig zij, om blijde te zijn als wij onze spieren aanvoelen en om sterk te staan als wij op den hoek van een donkere straat worden overrompeld.

Hoe eenvoudig is dan het ons natuurlijke wapen, een wapen, dat geen wet ons verbiedt te gebruiken, te ballen en uit te stooten. Het is de vuist. Veel meer is ons na het oer-zijn in de eerste wereldeeuwen niet meer gebleven om ons natuurlijkerwijze te verdedigen. De hand is ons gebleven als een werktuig, dat even edel als krachtig kan zijn en zonder welk wij tot niets zouden komen. Met de hand bouwen wij, schilderen wij, schrijven wij en musiceeren wij. Geheel ons leven, al concepieeren wij het in onzen geest en onze gedachte, bouwen wij na deze immaterieele conceptie, materieel op met onze handen. Een blinde en doove menschheid, gedeeltelijk, een menschheid zonder voeten - stel u voor, zij ware gewassen tot boomen en heesters - ware nog in staat te bestaan in een cultuurwereld; een menschheid zonder handen is ons niet voor te stellen.

Het oog kan huichelen, geheel het gelaat; de hand niet. Uit de hand spreekt een ziel. Deze hand kan zijn de troostende eener moeder, de liefkoozende eener minnares, de scheppende van een kunstenaar; deze hand kan zich ballen tot de vuist van den vuistvechter en dan in zijn gesloten, vierkanten vorm een instrument van bizondere schoonheid zijn, omdat kracht bijna altijd schoonheid is. De zoogenaamde ‘brute kracht’ vertoont enkel dat ‘te veel’, dat cultuur wegslijpt tot louter volmaakt weêrstands- en uitoefeningsvermogen.

Zoo is ook het boksen door onze cultuur, door een wetenschappelijke opvatting, geworden tot een kunst van vooral zelf-

verdediging, een kunst, die hoog is gaan staan. Ik wil op dit oogenblik niet tot de Oudheid toe gaan zwelgen, die soms mij wellicht te lief is, en ik doe beter de geschiedenis van het boksen niet dieper op te halen dan de eerste jaren der 18de eeuw - 1719 - toen James Figg voor het eerst een destijds moderne boksdemonstratie vertoonde. Het was een soort beschaafd straatvechten met worstelen er tusschen, maar met vuiststooten bekroond, en verwekte groot enthoeziasme, aan het Hof, in de aristocratie en bij de pers dier dagen (Spectator, Craftsman, Guardian). Het was geheel bedoeld als zelfverdediging voor wie toevallig geen wapen bij zich had en overrompeld werd. Sedert was boksen de Engelsche nationale sport. In die dagen werd een boksstrijd, om een kampioenstitel of ook om de wedders, die er de organizatie van op zich namen, gehouden onder den blooten hemel - waaruit het dus best regenen kon, o Carpentier! - op een grasweide, met het bovenlijf naakt en nog zonder handschoenen, die eerst later werden uitgevonden. (Door Broughton in 1743: de z.g. ‘muffler’.) Deze prize-fights, voor beroepsboksers, zullen zeker al ruwer en ruwer zijn geworden; het publiek, dat rondom de weide samendrong, zal natuurlijk, met minder sportieve dan wel bloeddorstig wreede neigingen, geëischt hebben, dat minstens een der tegenstanders in bloed badende voor mirakel lag. Hoe kon het anders? Dit publiek was atavistiesch zeer zeker nog steeds aangelegd als Taine zoo duidelijk, onwederlegbaar analyzeert in zijn Histoire de la Littérature Anglaise, waar hij den Angel-Sakser, door zware voeding in bar klimaat geworden tot een mannetjesputter, beschouwt van af de heroïsche vóór-Christelijke tijden tot na de Renaissance toe. De boeren- en buitenlui, de squire's ook, die dit publiek vooral vormden, waren allen John-Bulls en zonder de bonhomie, waarschijnlijk, die dit prototype later in een goedig satyrisch weekblad als de Punch aannam.

Het is dan ook begrijpelijk dat deze prize-fights meer en meer antipathiek werden aan werkelijk sportieve geesten en verboden werden door de autoriteiten. Het werd toen romantischer, omdat op clandestiene wijze toch de bokspartijen gehouden werden, op

eenzame plaatsen, op dag en uur, die slechts den ingewijden bekend waren, die het voortzegden...zoodat tòch John Bull zich rendez-vous gaf om in ‘knock-outs’ te zwelgen. Op schuiten en vlak bij een stationnetje werd geprize-bokst en zoodra iets van politie doemde aan de kimme, kozen de vuistvechters het hazenpad.

In den loop der jaren veredelde echter het vuistgevecht en dit is het vooral, dat de tegenstanders er van niet moeten vergeten. Amateurs stelden meer en meer de ridderlijke regels vast; de handschoen werd ingevoerd; het wetenschappelijke boksen, waarbij ruw geweld niet werd toegelaten, was geboren. Niet alleen lichamelijke vervolmaking werd nabij gestreefd, de psychische kant van het boksen werd meer en meer bekeken. Harde stooten en louter ruw werk van de brute vuist werd afgekeurd; meer en meer werd gewaardeerd die vlugheid, die snelheid, dat als dansende, veerende, lichte werken, waarbij het beenwerk telkens aesthetische standen geeft te aanzien en waarbij de stooten met zigzags van weêrlicht zijn te vergelijken en die juist nu, in onze moderne tijden, de idealen zijn, waarheen de eerzucht van den bokser reikt.

En dit mooie werk heb ik verleden in de bokszaal van den heer Toepoel met groote belangstelling aanschouwd. Weet wel, o lezer, ik moest nog eenigszins worden bekeerd. Ik ben een fanatiek liefhebber van worstelen; ik was eenigszins sceptisch gestemd tegenover het boksen. Wat een der jonge boksers mij zeide: een worstelaar staat tegenover een bokser als een vrachtpaard tegenover een race-paard, vond ik heel aardig gevonden als een devies om het boksen hoog te houden, maar...het is niet heelemaal waar. De volmaakte, edel gebouwde, aesthetische worstelaar is nooit een vrachtpaard al wil ik dan ook wel toegeven, dat de bokser van het zelfde nobele kaliber zich vergelijken kan met een race-paard, om de verblindende, bliksemende snelheid, die hij overal beoogt. Maar hoe dit dan ook zij, ik heb mooi zien boksen en moest ik dan bekeerd worden of liever geleerd, ik heb geleerd en ben bekeerd. Het kan niet anders of het boksen, opgevat als weten-

schappelijke kunst van zelfverdediging, waarbij de aesthetiek niet heelemaal vergeten wordt, is een sport, die iedere jonge man, van hoogere of lagere standen, heden nog zoû moeten leeren, om fyziek schrap te staan in deze wereld. Terwijl ook de psychische kwaliteiten van ridderlijkheid, eerlijkheid en zelfs altruïsme, ontwikkeld zullen worden bij de jonge vuistvechters, die elkander als sportvrienden telkens in den ring zullen ontmoeten.

En waarom ik dit nu alles meende te moeten zeggen? Om reclame voor den heer Toepoel te maken? Ik geloof niet, dat hij die noodig heeft; hij is genoeg bekend. Neen, dat ik dit alles zeide, was hierom: de heer Toepoel is een enthoeziast, een enthoeziast voor zijn nobele bokssport. En ik waardeer bizonder enthoeziasme - ik ben het zelve heel dikwijls.

Over enthoeziaste menschen schrijf ik gaarne en enthoeziasme voor mooie en hoog opgevoerde dingen - al zijn die dan ook niet meer dan het veredelde vuistrecht der vroegere oerdagen - heeft mijn oprechte sympathie en beschouw ik als een van de eerste dingen, die de mensch noodig heeft om zich gelukkig te voelen.

IV

Het is niet zoo lang geleden, dat een menschenhorde zich opmaakte naar het Gebouw, een menschenhorde, relatief in beweging gesteld door verschillende drijfveeren: leergierigheid, verlangen naar nieuwste wetenschap, nieuwsgierigheid en smachting naar de Poëzie, die er straalt uit heel verre, heel verhevene, voor de zinnen bijna of geheel onwaarneembare dingen. Want er zoû een verklaring worden gegeven van de ‘Einsteinsche’ theorieën, geïllustreerd door lichtbeelden.

Het was wel curieus, dat in onzen vulgairen tijd van weemakend materialisme, van haat en strijd en nijd en alle de andere doemwaardige dingen, die deze kleine aarde tot een groote hel maken - klein en groot zijn betrekkelijk - duizenden zielen belang stelden in, den meesten dier gewone koppen onbegrijpbare,

superwetenschappelijke en bijna abstracte realiteiten, die één geniale kop de verbijsterende menschheid plots voor zet. (Al weet ik wel, dat Einstein voorgangers heeft.) Of liever, het was wel héél begrijpelijk, omdat het allercurieuste in onzen tijd allerbegrijpelijkst is. Wij voelen, dat wij staan voor de mogelijkheid, dat de vreemdste en onverwachtste dingen morgen of overmorgen kunnen gebeuren; wij voelen, dat geheel deze helsche aarde, plotseling, anders zich zal kunnen voordoen dan wij sedert onze zoete kinderjaren droomden, dat het geval zoû zijn. Eigenlijk zal niets meer een verrassing zijn, wat er ook morgen of overmorgen gebeure. Alles is mogelijk, elke mogelijkheid is te verwachten, en de toekomst vindt ons niet meer onvoorbereid als zij onze ouders en grootouders zoû hebben gevonden. Wij zullen ons om niets meer verbazen, niet als morgen een nieuwe oorlog uitbreekt, en niet als Jezus Christus morgen uit een wolk tusschen ons nederdaalt. Niet als wij de Maan of Mars in een vliegtuig zullen bereiken kunnen en niet als het ons onwederlegbaar duidelijk wordt gemaakt, dat wij eigenlijk niet bestaan, maar gemeenschappelijk droomen in een eeuw, die eigenlijk een seconde is.

Wij kunnen dus eigenlijk alles bedenken; wij zijn blasé van mogelijkheden. Maar gelùkkig zijn wij niet op onze aarde, die een hel is en eigenlijk verlangen wij allen gelukkig te zijn, hetgeen niet verwonderlijk is, want de goden schiepen ons alleen om gelukkig te zijn. Toen is er iets in de war geraakt tusschen hemel en aarde en sedert dien oogenblik vloog het Geluk verre van ons. Door de schuld der Goden, door die der menschen? Vermoedelijk door de schuld van beiden.

Nu geloof ik, dat de horde, die zich verleden opmaakte naar het Gebouw om populair iets te hooren en te zien van ‘Einsteinsche’ dingen, zich daarheen repte om...iets van vluchtend Geluk te grijpen. Natuurlijk onbewust; eene horde is steeds onbewust. Maar de eenlingen, waaruit de horde bestond, zoo zij verlangden naar nieuwste wetenschap in leergierigheid, of zoo zij ziekelijk nieuwsgierig slechts waren en vooral zoo zij smachtten naar de, uit het heelal stralende, Poëzie, al kan die ook verpletteren, moe-

ten, verbeeld ik mij, bijna allen gedrongen zijn geworden door dien vreemden drang: te grijpen...te grijpen iets onzegbaars, iets niet te definieeren...te grijpen iets als een fladderenden slip, te grijpen iets als een glinsterenden straal, een steun, een ideaal hoûvast, een troost, te grijpen iets, dat hen gelukkig zoû maken.

Ik weet niet of, zoo dit zoo ware, iets van geluk gegrepen is door de horde. Ik geloof, dat zij vol verwachting was en goeden wil, bijna als zoete kinderen met Kerstmis of Sinterklaas. Zij zouden iets zien, zij zouden iets hooren, zij zouden vooral iets krijgen; de verwachting was uitermate gespannen. Het kon niets anders, of teleurstelling zoû niet uitblijven.

Want de eerste bas-comieke plaatjes, die ons vertoonden een geleerden lezer, bezwijkende onder een stapel omver vallende, geleerde boeken, was al dadelijk een wreede deceptie. Was de horde daarom gekomen? Waren die eenlingen daarom gekomen? Er spatte dadelijk de broze zeepbel der illuzie uiteen.

Een droge uitlegging, bij leelijke schematische illustraties...dat was alles. En de horde, de arme, teleurgestelde horde, zij ging, helaas, na die paar uren bitter geleden ontgoocheling, henen als zij gekomen was, zonder iets van het Geluk, dat zij meende even te kunnen grijpen bij sluierslip of ongrijpbaren glans, gegrepen te hebben, zelfs, geloof ik, zonder heel veel begrepen te hebben, maar om dit laatste was het toch niet te doen geweest.

Wij hebben allen zoo ongeveer moeten aanvaarden, dat snelheid, beweging, tijd en ruimte relatief zijn. Zoowel onze levenskrachten als de spanne tijds en localiteit, waarin wij deze levenskrachten oefenen. Oefenen alleen, om gelukkig te zijn. En ik geloof, dat wie gevoelig is en zich niet de absolute zekerheid bewust is, dat Niets Iets is en geheel dit immense wereldspel om ons en in ons een Schijn, niet meer dan de irizeerende weêrschijn van een regenboog, zich diep melancholiek moet gaan voelen na zulk een ontgoochelende voordracht en filmavond.

Ik zelve heb gelachen, ook om dien meneer, die in de tram den uitgang versperde en op de terechtwijzing van den conducteur, dat hij te veel plaats innam, antwoordde, dat dit relatief was. Maar

vooral heb ik gelachen omdat ik mij absoluut bewust ben, dat Niets Iets is en dat wij dit leven maar leven moeten met onze kleine bezigheidjes, plichtjes, vermaakjes, verdrietjes en zaligheidjes, zonder het erg au sérieux te nemen. Ik weet voor mij, zeker, dat er Iets Anders is, dat er Andere Dingen zijn. Maar ik heb iemand na dezen avond gesproken, die een jong dichter is en die in neêrslachtigheid neêr lag. Zelfs voor ontwikkelde geesten kan gelden: a little learning is a dangerous thing. Is het niet geheel verkeerd gezien de moeilijkst begrijpbare Wetenschap in een schouwburgzaal, in een paar uur, te hooren droog-weg ‘verklaren’ met de aanschouwing van afschuwelijke, dorre, schematische voorstellingen, niet om aan te zien zoo prozaïsch en ‘matter-of-fact’?

Mijn jonge vriend, die eenigszins geëxalteerd en vòl verwachtingen er heen was gegaan, was dan ook den volgenden dag gedompeld in de diepste depressie om zoovele weinig bemoedigende, populair betrachte, superwetenschappelijke dingen. Het eenige goede van dit geval zal vermoedelijk zijn, dat hij over zijn ontgoochelingen een roerend mooi gedicht na kan schrijven.

En toen ik hem verlaten had, is dit bij mij duidelijk geworden: wij zijn al genoeg overtuigd, dat alles relatief is en wij moeten er naar streven absolute dingen meester te worden. Want als alles relatief blijkt, zijn onze ziel en ons leven het ook, met alle smarten, verrukkingen, energieën en wat dies meer zij. En zooveel relativiteit is de ondergang van ons geluk. Laat ons dan elkaâr in 's Hemelsnaam, en onszelve tevens, verblinden met duizenden schoone leugens van absolutisme. Ik wil zeker weten dat ik besta, leef, liefheb, werk, smart onderga, lijd, voor mijn evenmensch iets ben zooals hij voor mij, en is dit alles relatief, dan geef ik van den heelen boel de brui. Ik wil het ten minste niet weten, dat het relatief is; ik wil het niet zien; ik wil het niet gelooven. Wat kan het mij schelen een ietsje knapper te zijn dan gisteren en te moeten gelooven, dat een lichtstraal zijn bron met meerdere of mindere snelte verlaat dan ik dacht of dat het geheele wereldbeeld, dat ik had opgebouwd in

mijne, van Poëzie doorruischte, verbeeldingen, een illuzie blijkt? Ik wil in mijne illuzies gelukkig zijn. Laat hen, wier geesten onder ons deze dingen kunnen vinden, beschouwen, bedenken, meten en berekenen, omringd door onzen eerbied voor hun genie, werken in hunne laboratoria; laat ons, gewone menschen, hier buiten en draai geen afschuwelijke plaatrol af met enkele woorden van ‘verklaring’ in een schouwburgzaal.

Er waren vroeger de Eleuzinische Mysteriën en die van Isis. De priesters wisten die en de ingewijden poogden die te begrijpen. Er was het groote Geheim, gesluierd onder vele sluiers, en die voor den ingewijde door de priesters konden worden opgebeurd den eene na den andere. Maar de horde, zelfs die der naar hooger geluk hongerende eenlingen, werd geweerd. Ik ben misschien zeer reactionair, maar zoo schijnt het mij beter. De verpletterende Zekerheden kunnen alleen aanvaard worden door de krachtigste geesten onder ons. De zwakkeren doen beter deze Zekerheden niet te zoeken, misschien ook omdat zij toch nooit tot het einde toe door ons zullen zijn te vinden. Er is deze ‘betrekkelijkheid’: dat een mier, die ijverig werkt voor zijn nest - een wereldstad! - voor de zijnen, van ons nooit iets weet of begrijpt. Hij begrijpt zelfs niet de zool van mijn hem onwillekeurig vertrappenden schoen. Evenmin als wij iets weten van aartsengelen, waarvan er misschien één onzen aardbol, die òns een Hel is, even neemt in zijn hand, belangstellend bekijkt en daarna weêr voorzichtig neêr vlijt in den ether, opdat geen te groote cataclysme en zeebeving ontstaan. Zeker, alles is relatief. Wij wisten het al. De nieuwe wetenschap heeft ons niets nieuws geleerd. Zij heeft ons misschien even nog droever gestemd en wanhopiger. Ten minste sommigen onder ons: dit weet *ik* zeker. Anderen zullen gewoon hun weg zijn gegaan als steeds, onverschilliger of sterker dan die eersten. Maar de nieuwe wetenschap draagt tot ons geluk, tot nog toe, niets bij en wij moeten den moed hebben in absolute illuzies te willen leven en niet zoo laf zijn relatieve waarheid te zoeken.

Wij zijn eene menschheid om medelijden meê te hebben. Misschien had die aartsengel van zoo even wel medelijden met ons.

Wij wisten nu reeds, dat onze aardbol, waarop voor ons zóó veel te doen is - oorlog, politiek, staatshuishoudkunde, ex- en import, rijksbelangen, gemeentebelangen, handel, industrie, belastingen, wetenschap, kunst, hygiëne, sport en spel, muziek en tooneel, romans schrijven en artikelen voor Zondagsbladen - niets meer is dan een minuscuul aardkluitje, een stofje, terwijl onze groote Zon eigenlijk niets meer is dan een doovend vonkje en er reuzesterren bestaan, die - is dat niet zoo? - een middellijn hebben zoo groot als de sferische diameter van ons zonnestelsel. Wij zijn zoo verbazend knap geworden, dat wij eene menschheid zijn om medelijden meê te hebben. En nu wil ik voor mij uit egoïsme en altruïsme niet knapper worden dan ik ben. Ik wil dom blijven en de laatste jaren mijns levens nog wat gelukkig pogen te zijn. Ik wil mij allerlei dwaze, absurde, absolute dingen verbeelden. Ik zoû een vereeniging, een club willen stichten, waarvan de leden zich verbinden te gelooven, dat eigenlijk niets relatief is. Dat onze aarde beslist plat is en het middelpunt van een heelal. Dat onze zon eeuwig is, goddelijk en stralend. Dat wij in zielsverhuizingen stijgen kunnen tot lichtende sporten van Zekerheid. Dat er een god is, een God - goed dan - die op ons neêrkijkt en pleizier in ons heeft. Dat alles wat wij doen een doel heeft. Dat niets nutteloos is, dus ook niet relatief. Dat er een Absolute Schoonheid ergens bestaat en een Absoluut Geluk, waarheen wij allen streven en dat wij beslist gevoelen eenmaal te zullen moeten bereiken.

Sommige menschen, van wie ik zeker weet, dat zij niet zich voor mijn club zullen aangeven, gelooven reeds vele der dingen, die ik het laatst noemde. Zij gelooven dit uit een godsdienstig gevoel, uit een theozofisch gevoel. Maar alle sekte-gevoel is relatief en uit den booze. Ik wil die mooie dingen gelooven, omdat ik er absoluut zeker van zijn zal, zonder eenigen twijfel. Zooals de bloemetjes staan in de Mei, zoo moeten deze lieve dingen voor ons te plukken staan op de blijde weide van ons kleine leven. En het geluk moet zijn als een boterbloempje, dat ik domweg pluk, terwijl ik boven mijne kleinheid en mijn minuscuul geluk zeker weet, dat achter den blauwen zomerhemel een paradijs schuilt,

waarin ik eenmaal word opgenomen en waarin het ruischt van hemelsche muziek, op wier golven ik mij zal laten drijven zonder knapper te willen worden en in het zalige Nirwâna van mijn kleine, nietige ziel genoegzaam Absolutisme. Wat er verder bestaan moge, deert mij evenmin als die mier van zoo even belang stelt in den aartsengel.

V

Zoo nu en dan, om mijzelven te vergeten en het werk, dat mij dezer dagen te veel bezig houdt, grijp ik in den wilde in mijn boekenkast naar een reeds gelezen boek. Om ontspanning te zoeken, om herinnering te wekken, om even in de rust van het verleden te dompelen, weg uit de woelende branding en bruischin van het Heden.

Zoo greep ik verleden Thérèse Raquin, van Emile Zola. En las het, gedoken in een diepen fauteuil, bij mijn vuur, over en over.

...O prachtige dagen van jaren, jàren her, toen ik zeventien, achttien was, toen de verschieten van Woordkunst en Litteratuur voor mij openweken als de landen, waarin het mij wel vergund werd te werken! Toen ik er zeker van was geen Oost-Indiesch ambtenaar te behoeven te worden en niet op een bureau van welken aard ook, te zitten, maar mocht gaan arbeiden in die Beloofde Landen der Evocaties van het edele Woord. Mijn vader stond toe; onze onvergetelijke leeraar, Dr. Jan ten Brink, zoû mij inwijden en met mijn schoolvriend, Frans Netscher, deelde ik de zelfde illuzie: te werken; ja, te werken zeker, maar te schrijven, want wij voelden ons beiden schrijvers geboren. Maar voor wij schreven, lazen wij. Er lagen in die jeugdige jaren wel zes, zeven boeken open op mijn ‘leestafel’; er lag Potgieters Florence, Vondels Lucifer; Byrons Don Juan; er lagen...Ouida en Zola, bien étonnés de se trouver ensemble! Hoe wij lazen, o hoe wij lazen, verslonden, genoten, dit en dat, poëzie en proza: Midden-Nederlandsch - den Roman van Walewein - en de Sonnetten van

Perk; mevrouw Bosboom-Toussaint en Camille Lemonnier; Taine, Shelley, Ovidius, Cervantes, Flaubert, weet ik al wie meer!

Met Frans Netscher las ik Thérèse Raquin, en als wij het niet samen lazen, spraken wij later over wat wij elk afzonderlijk hadden gelezen. En veel las ik Zola en...de wereld ging voor mij open. Want Zola - laat ons het ronduit en eerlijk bekennen - was de groote, loyale, litteraire leermeester onzer generatie van proza-schrijvers. Zoo beschouw ik het nog steeds: Zola heeft de poorten voor ons ge-opend, heeft ons de wegen getoond, de immense landen van het Leven ons in de wijkende verschieten gewezen; handen geheven, in vervoering, zelfs al vulde somberheid en vertwijfeling onze jeugdige zielen - o, vertwijfeling van achttienjarige zielen, wat zijt gij zoet geweest van verbijsterenden wellust! - gingen wij den nieuwen weg op en leerden het Leven zien, *als het was*, zonder sentimentaliteit, zonder romantiek, wreed en fataal, maar smartelijk als ware het een Moeder, die leed voor hare jonge kinderen, onszelve! en terwijl wij gingen, na onze jonge extaze's, den langen weg op, die slingerde voor ons uit, beloofden wij elkander te schrijven, àlles wat wij zagen, voelden, beleefden en leden, te beschrijven, neêr te schrijven, op te schrijven, in het schitterende, edele, alles omvattende en voor alles ontvankelijke Woord!

Wij hebben woord gehouden: wij hebben geschreven. Geschreven nadat wij gelezen hadden, vooral gelezen en geleerd van Emile Zola, onzen ontzaglijken Meester, zonder wiens voorlichting, zelfs al was hij wreed en al ontzag hij nooit de teêre gevoeligheden onzer overstelpte jeugd, wij nooit zouden gezien en geweten hebben hoe het Leven voor ons, menschen, *is*, in realiteit, alle vooze bedenkselen geheven, alle romantische sentimentaliteiten der periode onzer ouders en grootouders minachtende ter zijde geschoven. En allen wie mèt ons toen, in die jaren, het beeldende Proza zijn gaan schrijven, waren Zola's leerlingen, vergeten wij dat nooit, welke wegen wij later insloegen, welke àndere, ideëlere verschieten ons verder lokten, welke idealen ons hooger toewenkten ons toch te bevrijden van de eerste boei en beklemming,

die van het Naturalisme, dat toch, niettegenstaande zijn rulle wreedheid, onze zuiverreine opvoeder is geweest in de jonge jaren, toen wij hadden kunnen verdwalen.

Ik, ten minste, persoonlijk, blijf Emile Zola dankbaar zoo lang de pen mij in de vingers blijft.

Thérèse Raquin, daar las ik weêr dat boek. Hoe zoû ik het vinden nadat ik het eenmaal, toen allerjeugdigste lezer, een overstelpend, verbijsterend kunstwerk had gevonden? Angst, ontroering waren in mij. Zeker, na zoo vele jaren...zoû ik dit wild uit mijn kast gegrepen boek, in jaren niet overgelezen, niet meer zoo mooi vinden, als toen, met Frans Netscher...

Het was ongelooflijk. Het blijft ongelooflijk. Ik herlas Thérèse Raquin. Het was mij dezer dagen zoo ontzettend van verbijsterende, levensgeheim onthullende schoonheid, dat ik, nu weêr, gebeefd heb toen ik het las.

Ontzettende, ontzaglijke tragedie! En die altijd blijft, de jaren door, onze literaire ‘eeuwigheid’ door, als ik zoo eens mag noemen de periode van eenige menschenlevens. Zoo als de tragedies der Ouden gebleven zijn, zoo zal deze tragedie van drie, vier burgermenschen uit Parijschen winkelstand en kleine-employé's-milieu blijven. O, dat garen-en-bandwinkeltje in die kille, vochtige ‘passage’, het is in dit boek zoo grootsch geworden als maar zijn kan de paleisdecoratie van een antieke tragedie. De figuur van die moeder, die garen-en-bandverkoopster, die ‘mercière’, zij is ontzaglijk als eene Niobe; het slachtoffer, Camille, hij is in zijn burgerlijke alleronbeduidendstheid een even fatale offerling als welke prooi van het klassieke Noodlot ook. En dan de twee figuren van den man en de vrouw, zij zijn ontzettend van tragiek gegroeid; zij zijn niet minder van allure dan Faidra, de van hartstocht gloeiende of den moordenaar Orestes, dien de Eumeniden achtervolgen en geeselen: zij zijn hem verwant al zijn zij niet anders in het gewone leven dan een burgervrouw en een spoorwegadministratie-beambte. Indien wij er ooit aan getwijfeld hadden, dat in het kleinste, burgerlijke leven, in een kille slaapkamer en een kleine zitkamer boven een vochtig winkeltje, waar een

beetje goedkoop linnengoed en wat wol en katoen en veterband en knoopjes te koop zijn, een immense tragedie zich kan ontwikkelen als in een helsch warrelwoud van lianen en passiebloemen, die verstikken en vergiftigen, wij zouden lezende Thérèse Raquin plots staan voor de verpletterende zekerheid. De tragedie dier twee temperamenten, dat van de van binnen brandende, nooit voldane, sexueel nerveuze en tevens tot huichelarij gedoemde vrouw en dat van den sterken stierman, wiens placide rust alleen tot misdaad werd gewekt door zijn honger naar eindelijke voldoening der zinnen, tot zijn sanguinisch en haar hypernerveus temperament, zoowel fyzisch als weldra psychisch op elkaâr afgeven, inwerken, elkaâr doordringen, elkander verworden doen, tot het leven, zelfs het bereikte, dat van de geoorloofde passie na de ongeoorloofde - het huwelijk na den geheimen, door niemand gewetenen liaison - een hèl wordt van wroeging en onmacht...deze tragedie, is zij iets minder dan wat ook bedachten en dichtten Aischylos, Euripides en Sofokles, dan de liefde van Cleopatra en Marcus Antonius? Of wat òok in Poëzie en Treurspel werd geschreven door de grootsten onder ons of in de Historie zelve het Noodlot was van keizers, helden en vorstinnen?

De Tragedie der Wroeging heeft men dit verschrikkelijke, prachtige boek genoemd; het is meer dan dit. Het is de Tragedie van ons aller Bloed en onze Zenuwen; het is de tragedie van alle de duistere, ons nauwlijks bekende, gewetene machten, die onze lichamen-en-ziel als een onscheidbare uniteit beheerschen, tyrannisch domineeren, tot wij niets meer zijn dan de hijgende prooi in de klauwen van het verschrikkelijke Noodlot, dat ons zelve dwingt naar verlossing en voldoening te smachten en eindelijk bevrijd te zijn, hoe ontzettend ook het Einde zij. Het is de tragedie van ons eigen Ik en dat van den Ander of de Andere, Man en Vrouw, mannelijk principe en vrouwelijke principe, beiden met elkander steeds in ons onbegrijpbaren oerstrijd, zoekende elkanders troost in omhelzing en heete liefkoozing en nooit die volkomen vindende; het is de tragedie van mensch en verlangen, die zelfs, zoo zij vervuld en bereikt werd, tot de eeuwige onvoldaan-

heid doemde omdat wij rampzalige wezens blijven in den knedenden klauw en martelenden greep van ons Noodlot...zoo wij niet de kracht bezitten uit dien klauw en uit dien greep ons te wringen en dan ons Noodlot zelve naar de keel te vliegen, tot wij meester zijn en het dwingen naar onzen wil.

Zola's Thérèse Raquin...het is dit alles en het is nog meer. Het is goed nu en dan een dergelijk machtig boek te herlezen, al is het ook veertig of vijftig jaar oud. Wij weten dan weêr, dat er toèn iets heeft bestaan en is gewrocht en dat niet alleen het ons overstelpende Heden, deze dag en dit oogenblik, geteld moet worden door onze waardeering.

* * *

Een tweede greep in mijn boekenkast. Ik grijp Ouida...Ouida en Zola...bien étonnés de se trouver ensemble!! Ik herlees 'Tricotrin'! Inderdaad. Het is wel heel dwaas. Ik herlees nu ook Ouida. Lezeres, hebt ge ooit een roman van Ouida gelezen? Doe het dan niet, bid ik u. Het zijn de meest idiote, onmogelijke en mateloos onwaarschijnlijke romans, die ooit werden geschreven. Maar ziet eens: de Ouida van die zotte, quasi-mondaine, met juweelen, oude kant, kasteelen en schatrijke lords doorzaaide boeken, was eene persoonlijkheid. Zij was zelve niet anders dan...eene harer onwaarschijnlijkste heldinnen. Ik heb haar eens, op hare villa, bij Florence, gezien; zij zat wèrkelijk in oude kanten gehuld, met een groot juweel op den boezem midden in haar salon op een witte berevel, tusschen drie of vier groote Russische hazewinden! En toen zij van armoede bijna stierf, in een Italiaansch dorpje, weigerde zij met edelst gebaar financieelen steun uit Engeland, omdat zij de Engelschen niet kon uitstaan en van den Prins van Wales (Edward VII later) alle kwaads had gezegd, dat maar mogelijk was. De Italiaansche regeering moest tusschen beiden treden om de in misère verzonken schrijfster voor broodsgebrek te behoeden. Toen...nam zij aan, als eene genade, die zij verleende.

Tricotrin, na Thérèse Raquin! Waarom niet? Ik heb me er een avond dol meê ge-amuzeerd. Ouida kon Zola niet uitstaan; Zola

zal Ouida, zoo hij ooit van haar hoorde, met een breede schouderophaling hebben beglimlacht. Zola geeft menschen; Ouida idiote caricaturen, die elkander in hunne dialogen met citaten om de ooren gooien uit Shakespeare, Homeros, Mme. de Staël, Zarathustra, Theokritos...noem zelve maar op wie ge wilt. Maar er is dit. Ik ben een dankbaar mensch. Ik ben dankbaar aan Zola en ik ben dankbaar...aan Ouida. Die zelfde schrijfster van idiote, onmogelijke romans vol nobele engelen en zwarte zielen, was...een ziel, die voelde voor kunst en natuur als niet velen. Ik was een vroegrijpe jongen: toen ik vijftien jaar was en Ouida las, lachte ik reeds over de duiveblankzielige heldinnen en de duivelinnen, die hertoginnen waren en in deze romans met echte kanten sleepen over mijlenlange marmeren terrassen aan de Riviera liepen, een perzik als lunch genietende en beurzen vol goudstukken uitgietende in de hand van een bedelaar, die een dichter was en dus die goudstukken verwierp. Maar tusschen al die onmogelijkheid en onnatuurlijkheid was, zeer dikwijls, de gevoelige styliste aan het woord en was...de Natuur in haar proza zoo bemind en zoo teeder gezegd, dat ik mij verbaasde. Aan den eenen kant niet dan Onnatuur, aan den anderen een gevoel...voor Natuur, voor een bosch, een zonsondergang, een sterrenhemel, die bizonder waren. Zag zij die, beschreef zij die, dan, plotseling, was zij eene styliste, eene schrijfster, veel grooter, bij voorbeeld, dan mevrouw Bosboom-Toussaint. De laatste schiep - op de wijze van tòen: vergeten wij nooit de periode en jaar en dag! - menschen, zielen, vleesch en geest, hetgeen Ouida nimmer kon doen, verloren als zij steeds was tusschen radeloos dwaze fantazieën over beroemde opera-tenors, die prinsessen schaakten en ze voerden naar paleizen en kasteelen, waar altijd alles in keurige orde was, zelfs na jarenlange afwezigheid om het perzik-lunch te nuttigen, terwijl het pleizieryacht gemeerd lag, tot een tocht in den Bosporos of den Atlantischen Oceaan. Maar nooit heb ik door mevrouw Bosboom-Toussaint gevoeld hetgeen ik door Ouida - toèn, ik was vijftien jaar - voelde: is een sterrenhemel, een zonsondergang, een bosch heusch zóó mooi als Ouida zegt?!

Ik liep dan een bosch binnen, zag op naar starrenwemeling en zonnesterven en...werkelijk!...zij waren mooi!! Zij waren zoo mooi als Ouida het mij zeide in haar dolle boeken: Tricotrin, Puck, Moths en hoe zij ook heeten mogen.

En voor die initiatie - het is héél gek dat zij de eerste was, die mij dat gevoel leerde! - ben ik haar arme ziel nog altijd...dankbaar.

VI

Wij, Nederlanders, zijn een vreemd volk. Men moet ons goed kennen, om ons te beminnen, want bijna alle onze deugden hebben eene medaille-weêrzijde en deze is het, die vooral den vreemdeling treft. Zoo is onze degelijkheid aan hare weêrszijde zwaarwichtig en vervelend en zoo is onze ernst allemachtig saai aan die zijde. Geestig zijn wij niet; humor hebben wij nooit; wij zijn altijd plomp en nooit elegant en daarbij hebben wij een leelijke taal en geen litteratuur. Nu ja, Vondel is er geweest, maar die leest niemand; als curioziteit speelt Royaards hem soms en dan is de zaal leêg. Ach, wij zijn niet alleen een vreemd volk; wij zijn ook een fantazie-loos volk; heeft een burgemeester, nog wel van de groote-stad Amsterdam - daar weet men het - gezegd; ten minste hij heeft gezegd, dat onze schrijvers geen fantazie hadden; dat heeft Selma Lagerlöf zoo mooi, fantazie, phantaisie, Fantazia, Phantasie, hoe u het maar spellen wil, en daarom heeft ze een Nobelprijs gekregen in de ‘fantastische letteren’, maar die heeft Vondel nooit gehad: alleen, toen hij oud was, als klerk van de Bank van Leening en versjes bleef schrijven in zijn administratiejournaal, ontsloegen de Regenten hem - ook al weêr in Amsterdam - maar met behoud van zijn wedde. Toch wel aardig van hen; daarom hebben Rembrandt, en andere schilders - wij hebben een Nederlandsche, zeventien-d'eeuwsche schildersschool, bekend in alle werelddeelen - zoogenaamde Regentenstukken gepenseeld; die komen de vreemdelingen altoos zien.

Wij hebben dus wèl schilderkunst, maar eigenlijk hebben wij

geen litteratuur, noch mèt fantazie, noch zonder fantazie. Ik vind dat toch zoo jammer. Hoe komt het toch, dat wij zoo heelemaal geen litteratuur hebben? Schilders hebben wij wèl, zeker; in verschillende ‘scholen’ zijn ze bekend en hunne werken worden ook wel gekocht, - niet dikwijls, maar toch - door de Hoogste Autoriteiten te lande en dan in galerijen gehangen, waar ze goed doen; beeldhouwers hebben we ook; die maken ook soms - niet dikwijls - busten en basreliëfs van autoriteiten, Hoogste en minder hooge; architekten hebben we, ten minste verleden heb ik op den Kneuterdijk de ideaal schoone forteres van de Rotterdamsche Bankvereeniging bewonderd, met prachtige allegorische en symbolische metopen - of waren het triglyfen? -; wat was dat majestueuze gebouw daar verrukkelijk cyklopisch modern in het hart van Den Haag, dat nu maar eens anders moet gaan kloppen dan met ouderwetsche, achttien-d'eeuwsche souvenirs-sentimentaliteit - hulde dus aan die flinke forteres! Musici, natuurlijk, die hebben we ook en die schrijven wel eens, als ze zeker er van zijn, dat ze worden uitgevoerd, cantate's, maar eigenlijk is dat alles wat wij doen, behalve bouwen, van een minder genre, waarbij de buitenlandsche kunsten steeds subliem afsteken. Alleen litteratuur...die hebben we heelemaal niet: o ja, toch wel; we hebben nationale liederen, die zijn heel mooi, en er rijmt nog steeds Oranje op Spanje, dat klinkt dan altijd tot tranen ontroerend toe, maar, ziet u, schrijvers, schrijvers van boeken, schrijvers van verzen - die noem je dichters in het buitenland - en romanschrijvers, zelfs schrijvers van novellen, die hebben we...heelemaal niet, die bestaan niet, en àls ze bestaan, nu ja, dan tellen ze niet meê, want ze hebben geen fantazie.

* * *

Een andere eigenschap van onzen Hollander, weêrszijde eveneens van zijn degelijke ernst is, dat...hij geen ironie verstaat. Verleden heb ik, om eens een grapje te verkoopen, verteld, dat ik een villa had in Wassenaar, een auto, een chauffeur, en tonnen inkomen en dat heeft een Nederlander, een ernstige Hollander, een degelijke

vaderlander, grif aangenomen, zonder een oogenblik te twijfelen, dat ik geen Wassenaarsch zomer- en winterverblijf, geen auto, geen chauffeur en geen tonnen inkomen had, alleen...omdat de brave man niet weet wat ironie is. Nu is ironie wel iets hatelijks, want je zegt zwart en je bedoelt wit; je zegt ja en je meent neen, en zoo iets is verbazend moeilijk voor een degelijken Nederlander, die ‘natuur en waarheid’ bemint, want wanneer meen je nu wat je zegt? Je meent het toch niet iederen keer, dat je iets zegt, anders dan je het zegt en je zegt iets toch niet iederen keer anders dan je het meent? Dus hoe en wat? Waarom zèg je dan ook, dat je een villa hebt en een auto als je er geen hebt?! Ja, waarom!

Ik wil niet zoover doordringen in de redenen-van-bestaan der ironie. Ik heb haar niet uitgevonden; ze bestond reeds voor mijn tijd. Ik wil alleen nu maar even zeggen, dat ik juist een oogenblik geleden eenige regels...ironie heb geschreven. Precies als toen met die villa en die auto en dien chauffeur heb ik verteld...het tegenovergestelde van wat ik meende. Ik vind ons eigenlijk...geen vreemd volk. Wij hebben onze goede en minder goede kwaliteiten, maar wij zijn, volstrekt niet, als onze reputatie is, altijd degelijk en tevens zwaarwichtig of vervelend en wij zijn ook volstrekt niet altijd ernstig en heelemaal niet altijd saai. Ik ken Nederlandsche mannen en vrouwen, die beslist geestig zijn en fijnen zin voor humor hebben; tevens vind ik, dat wij, zoo niet overdreven elegant, toch minstens even veel chic kunnen hebben als een Engelschman, vooral als we hem niet nadoen en ten slotte is het mijne onaantastbare opinie, dat wij een prachtige taal hebben, veel mooier dan Duitsch of Engelsch en een schitterend rijke litteratuur. Vondel heeft een Hollandsche taal geschreven, zoo rijk en weeldevol machtig als niemand en als Royaards hem speelt...is de zaal vol. En wat ook een Amsterdamsche burgemeester moge vinden, hetzij van bokssport, hetzij van Nederlandsche litteratuur, ik verzeker u, dat onze Nederlandsche auteurs fantazie hebben - er zijn er ten minste enkelen bij, die zich bescheiden kunnen beroemen: ik heb wel een beetje fantazie, minstens evenveel als Selma Lagerlöf, die we allen een hoogst

talentvolle schrijfster vinden, maar volstrekt niet zoo hemelhoog verheven boven de besten van ons.

* * *

Dit is maar wat ik nu, ironie-loos, wilde zeggen. Toen ik dus zooeven jammerde: we hebben heelemaal geen litteratuur!! en daar bijna over aan het grienen ben geraakt, meende ik, eigenlijk, juichende: we hebben een schatrijke litteratuur voor zoo een klein volkje tusschen Maas, Rijn en Schelde met wat polders en weiland daar tusschen in. Ik hoop nu, dat de geen-ironie-snappende - want die zijn er wel - onder ons den juichklank in mijne stem hoort als de ware en de waarachtige. En die klank tevens vernemen blijft als ik er, wederom zeer ironie-loos, aan toevoeg: wat is het raadselachtig, dat onze Litteratuur en de kweekers er van, zoo weinig, zoo bitter weinig gewaardeerd worden door autoriteiten, hoogste, allerhoogste en minder hooge in den lande. Voor vol worden we niet aangezien. Meêtellen doen we niet. We worden niet zoo zeer becritizeerd door die autoriteiten - dat doen we elkander! -; we worden vooral...genieerd. Genegeerd. We bestaan niet. We zijn voor hen of haar want autoriteit is vrouwelijk in het Nederlandsch, een quantité absolument négligeable. Want wat er de laatste jaren moge gewaardeerd zijn in de Nederlandsche litteratuur en hare kweekers, van officieele zijde, is van onzen kant wederom te waardeeren, maar het is veel te weinig, te zwak, niet spontaan en natuurlijk genoeg: we voelen er allen iets in alsof de ‘autoriteit’ elkander toefluistert: ‘we hebben ook nog wel een paar dichters en schrijvers; dat moeten we niet vergeten als ze misschien zestig jaar zijn.’ Nu is in deze toefluistering zeer zeker een vriendelijke gedachte, maar zij is te klein, te benepen en wij schrijvers, wij wenschen meer. Wij wenschen ook vóór dat hoogtepunt - of is het misschien een fataal punt van daling?? - gewaardeerd te worden, zoo wij die waardeering meenen te verdienen. Wij wenschen officieel èn door autoriteit èn Autoriteit erkend te worden als mede-arbeiders aan het Gebouw van den Staat der Nederlanden, als hoveniers in zijne edele gaar-

den van Gedachte, Peinzing, Droom en Fantazie. Wij zijn zoo goed als alle andere kunstenaars - onze moderne bouwkunst kan mij nu eenmaal, zooals ik zoo even ironie-vol heb pogen te zeggen, niet behagen - onmisbare elementen onzer nationale grootheid; wij zijn zelfs onmisbaarder dan schilders en musici, moge mijne beminde kunstbroeders mij deze trotsche uitspraak niet te euvel duiden. Onmisbaarder omdat wij de Nederlandsche Taal kweeken en vervolmaken en omdat zonder Taal geen Volk bestaat, omdat zonder Nederlandsch geene Nederlanden zouden bestaan. Wij kunnen ons vergissen in onzen ijver onze taal te kweeken; wij kunnen, haar willende vernieuwen, dwalen hier en dwalen daar: dwalen is menschelijk en ik ben de eerste om te erkennen, dat het Ideaal den schrijver, die het wel voor zich ziet, maar nooit bereiken kan, dikwijls parten kan spelen.

Nu is de kwestie deze: de letterkundigen van Nederland, of zoo ge liever wilt, de schrijvers van Nederland - dichters en prozaschrijvers - worden van officieele zijde veel te veel als een quantité négligeable beschouwd en wenschen nu eindelijk voor ‘vol’ te worden aangezien en gewaardeerd te worden, niet als zij de grenzen der senile periode genaken, maar vóór dat onpleizierige tijdstip. Zij wenschen met hoogachting en waardeering erkend te worden, als onmisbare arbeiders aan onze nationale grootheid niet alleen, maar vooral als de in-stand-houders onzer nationaliteit. Het is heel mooi een Leger en een Vloot te hebben zelfs voor een kleine mogendheid, maar het is beter een Taal te hebben, dat reusachtige bolwerk van eigen bestaan. In de Taal schuilt geheel de onafhankelijkheid van een volk; minacht die Taal, en de onafhankelijkheid loopt gevaar. En daarom wenschen Nederlandsche schrijvers - en eischen zij zelfs - niet als grijs en oud en impotent geworden verzenmakertjes of bedeelde novelle-maniakken te worden medelijdend aangezien, om op bejaarden leeftijd een pluimpje en een aalmoes te krijgen; neen, zij wenschen, voortdurend, gedurende heel hun moeilijke en vermoeiende loopbaan te worden ge-eerd door hen, op wie de plicht rust het voorbeeld te geven van deze vereering en waardeering, even goed, beter zelfs,

dan een soldaat, een matroos of een hoflakei door de autoriteiten, hetzij mèt, hetzij zonder hoofdletter, worden bedacht en bedeeld en gemedailleerd en gepensioneerd.

Ik heb, voor onze generatie van schrijvers, volstrekt geene hoop, dat dit ooit zoo worden zal als ik het voor haar zoû wenschen en eischen. De dwaze kleinachting, die ons gilde te beurt valt van officieele zijde, en die deze laatste dagen tot de domste kleineering is durven dalen, is zoo ingekankerd, dat wij niet kunnen verwachten nog deze toekomende twintig jaren te worden beschouwd als onmisbaar en eervol voor het vaderland. Ik, voor mij, hoop op niets en wensch voor mijzelven niets anders dan te mogen arbeiden tot ik dood ben: een arbeidlooze oude-dag was nimmer mijn ideaal. Maar wel hoop ik, voor de schrijvers der jongere en jongste generatiën, dat er een Toekomst moge zijn. Een Toekomst, waarin hunne pogingen om de Nederlandsche taal te kweeken, te schrijven, te vernieuwen, te verrijken, moge aangezien worden als de eenige strijd voor onze Nationaliteit, die de onbetwistbare overwinning met zich mede draagt. De zelfbewuste zekerheid en de onaantastbare kracht dier Nationaliteit berusten alleen in onze Taal. Ik wensch dezen jongeren schrijvers dus toe, dat zij, zoo zij het verdienen, van Staat en Regeering mogen ontvangen geen pluimpje en geen aalmoes op hun ouden dag, maar rechtmatige erkenning en waardeering en dat vooral in die jaren der volle rijpheid, dat zulke erkenning en waardeering het allermeeste verlangd worden en van nut kunnen zijn. Staat reeds de ouderdom voor de open gekierde deur - bij den een komt hij vroeger of later dan bij den ander - dan zijn geest en ziel onverschilliger geworden voor het ‘officieele’. Een talentvol schrijver, die er nièt gekomen is en op zijn zestigste jaar zoû worden...aangemoedigd, zoû niet veel nut van die late aanmoediging kunnen trekken. Een schrijver, die er, trots het genegeer en geniëer van officieele zijde, wèl gekomen is, heeft, ook op zijn zestigste jaar, zoo late beminnelijkheid van Staat en Regeering niet meer van noode en kan er dan gerust buiten. En verwacht die zelfs niet meer op dat tijdstip. Ten minste, zoo denk ik er over.

VII

Ik ben van daag in een stemming om te peinzen en de omstandigheden zijn zoo beminnelijk wel te willen toestaan, dat ik een oogenblik peins. Het is Zondag en een niet altijd gekende rust weeft een oogenblik, o, een heel kort oogenblik maar, enkele vreedzame minuten door het idioot drukke leven van iederen dag. En terwijl ik bij een stil vlammend vuur zit - een telefoon hebben we gelukkig op het oogenblik niet - en er niets van me ge-eischt wordt - zelfs geen enkel beleefd briefje denk ik van morgen te schrijven - komt door mijne peinzing heen, die vreemde, zoete gedachte:...Geluk..., is er Geluk op onze wereld...? Is er Geluk in ons leven? Is Geluk iets, dat wij, arme stervelingen, wel eens vinden, hier op deze rampzalige aarde...?

Waarom die gedachte deze enkele minuten zijn trillend vraagteeken door mijne peinzingen doet wemelen, weet ik niet. Je kan soms van die zachte, weeke stemmingen hebben, die je een oogenblik sussen, als in een wiegende mijmerij. Ja, het is heel gewoon te zeggen: Geluk bestaat niet; Geluk is, minstens genomen, relatief; Geluk is niet van deze aarde...

Wat is eigenlijk Geluk? Is het voor iedereen wat anders? Het is mogelijk. Voor mij bestaat Geluk wèl, is Geluk volstrekt niet relatief en is Geluk van deze aarde. Voor mij is het een gemoedstoestand, die ik wel eens gekend heb en nu, op dit ongewoon kalme oogenblik, wil ik een oogenblik peinzen over dien gemoedstoestand. Als ik gelukkig was, scheen het mij toe of er een klare, melodieuze atmosfeer rondom mij zong met heel zachte stemmen, als van een onzichtbaar koor en die atmosfeer was iets glanzigs en kristalleklaar en heel licht, ik zoû zeggen iets van zacht en zilver zonlicht. Nu duurde die stemming nooit dagen en uren; neen, zij duurde nauwlijks een oogenblik. Maar dat oogenblik was er als een helderziende bewustheid in mij, dat er iets goeds en bereikts en verkregens rondom mij heen dreef en het was als een liefkoozing, zeer kort, van het Noodlot, dat wij altijd gewoon zijn ons te denken zoo verpletterend wreed. Dat Geluk kon over

mij komen door de meest verschillende gewaarwordingen en ondervindingen: het is bijvoorbeeld zeer dikwijls gebeurd, dat ik zeer gelukkig was, omdat ik iets wondermoois zag of hoorde. Ik ben in Italië, om een landschap, een schilderij, een beeld, werkelijk letterlijk gelukkig geweest, een dergelijk kort oogenblik: het was dan een plotse verrassing dat landschap te zien opklaren dwars door allerlei naargeestige tobberij, een beeld of schilderij plots voor mij te zien als getooverd, als met den wenk van een magischen staf: was ik ook een seconde te voren verdrietig, ellendig, rampzalig, melancholiek, tobberig, boos, nijdig geweest, plotseling was daar het kunstwerk en het landschap voor mij en verdreef al het zwarte en grauwe in iets van appelbloesemrozige teederheid en zilverstralenden zonneglans, getemperd en gedempt; ik was alles vergeten van de vorige kwade seconde en slechts deze goede seconde van het Geluk was in mij en om mij en duurde, duurde hare korte pooze, alsof de tijd stil stond en mij in zijn weldadigen glimlach omving.

Zulk een stemming, zulk een oogenblik had niets te maken met uiterlijke omstandigheden. Ik meen, ik kon op zulk een oogenblik hoofdpijn hebben; ik kon juist geredetwist hebben met iemand, die mij lief was en bitter zijn, dat mijn meening weêrstreefd was geworden, of ik had juist van mijn kleêrmaker een costuum thuis gekregen, dat niet paste of mijn kas opgemaakt en gemerkt, dat een drie- of vierhonderd gulden spoorloos waren verdwenen. Ja, ik kon finantieele beslommeringen hebben; mijn gezondheid kon beslist te wenschen overlaten; je hadt pas een alleronaangenaamsten brief ontvangen of de surprise van een belastingbiljet, dat je even met gesperde oogen had doen verbleeken...Het deed er niets toe...De Seconde sloeg als met een lichten, gouden gongslag meestal onverwachts, onvoorbereid, en daar was het er: daar was het Geluk rondom je en in je en het wiegde je als in sterke, teedere armen en fluisterde je iets in, dat je verbaasde en het nam je meê, heel kort, meê naar die blijde, reine, zilverglanzige atmosfeer, die scheen te golven van glimlach bij glimlach of iedere glimlach een golf was.

Zeker, je was wel eens gelukkig niet alleen om een boek, landschap, schilderij of versregel; je was ook wel eens gelukkig om een mensch, en dat is natuurlijk nog een ànder geluk; dat geluk vulde je hart als balsem een vaas, en de droppelen er van zegenden je dagen. Maar zeer sterk voel ik nu, dat ik over het Geluk een oogenblik napeins, dat zulk een gebenedijde stemming niets te maken heeft met meer of minder geld, zelfs niet met meer of mindere gezondheid of welke materieele dingen ook. Die kunnen je tevredenheid geven en voldoening, maar ze geven je nooit Geluk; je kan met een goede gezondheid en een millioen in je zak, dat vreemd zoete gevoel nièt koopen, geloof ik, want het komt zoo in ééns over je en ik stel me voor, dat een blinde òf een lamme òf een bedelaar het precies zoo zoû kunnen ondervinden als ik het zelve wel eens ondervonden heb, wiens uiterlijke levensomstandigheden ik tel onder de gemiddelde: ik kan ze me ten minste voorstellen duizend maal beter en gemakkelijker dan ze wel gelieven te zijn.

Nu is ook dit bij mij zeer duidelijk geworden: men kan het Geluk kweeken als een bloem, als een plant. Als men een kort oogenblik zoo plotseling gelukkig is, onverwacht, overstelpend, door iets moois van kunst, wetenschap of liefde, dan kan dat korte oogenblik zeker oogenblikkelijk vervliegen als een vlinder of een geur. Maar men kan zich trainen het oogenblik vast te houden, bij zijne twee wiekjes of de aroma er van zich als blijven toewuiven met de hand. Hier behooren natuurlijk zekere uiterlijke omstandigheden toe, die medewerken en dan een vaste wil, te zamen met een effene gemoedstoestand van dat oogenblik. Maar ik heb wel eens gewild, dat een gelukkig oogenblik niet dadelijk vervloog na de plotse overstelping en door een zekere concentratie van wilskracht, die glimlachende het zoete oogenblik dwongen, bleef het langer dan waarschijnlijk het zelve bedoeld had te blijven en werd het iets minder vluchtigjes en fladderend. En dan, is het tòch na eene poos, vervluchtigd of weggefladderd, dan blijft er toch de herinnering van over en die zonk in de schatkist van het Geheugen en bleef daar edel, glanzend en stil, als een juweel liggen, dat

je nu en dan eens in de vingers neemt om het te bekijken of in de gedachte, om het toe te droomen.

Het is vreemd hoe het Ongeluk eigenlijk van geheel andere essentie is dan het Geluk. Het Geluk is toch steeds een gemoedsstemming - en zoo als ik poogde te verklaren - eene, die men kweeken kan. Maar het Ongeluk, al is dan ook het woord zelve, de naam, niet anders dan de negatie en het tegenovergestelde van het Geluk - is eigenlijk heelemaal geene gemoedsstemming. Het Geluk komt geheel en al van binnen op, straalt uit ons zelve, als onze mooiste glans; het Ongeluk is echter als een van buiten op ons neêr donderende stormvlaag of stortvloed: ons Ongeluk wordt veroorzaakt door ziekte, dood, verlies van welke materieele of immaterieele dingen ook en kunnen wij het Geluk door wilskracht en lieven zorg kweeken en doen voorttieren, het Ongeluk kunnen wij minstens gelaten en wijsgeerig dragen maar wij kunnen het niet ontloopen, ontwijken, ontvlieden. Het ploft meestal over ons neêr onverwacht, zooals over Job, dien ook geene mystieke waarschuwing gewaar werd, toen hij plots zijn kudden en kinderen verloor en het blijft ook steeds veel materieeler dan het Geluk ooit zijn kan en ik zoû bijna kunnen verzekeren, dat hoe rampzalig ons het Ongeluk treffen kan, door welke onverhoedsche catastrofe ook, het nooit heelemaal de diepste innigheid der ziel kan treffen. Want ik herinner mij heel duidelijk, dat mij soms het Ongeluk trof en tegen al mijne verwachtingen, mij iets of iemand ontnam, wiens wezen of bezit ik onverliesbaar had gemeend te zijn, terwijl ik toch, trots zoo hevig erbarmingloos Ongeluk, zelfs al duurde de smart, die het mij aandeed, maanden, er tusschen door kon worden beschonken met wederom een kort oogenblik van Geluk, - om een kleinigheid, maar eene, die heel groot zijn kan in ons eigen kleine leven - om een lichtspeling, een wolk in de lucht of een in het innerlijkste leven opschitterende gedachte van schoonheid en weldadige blijheid.

En eigenlijk telt een dergelijk oogenblik, eene dergelijke seconde meer in ons leven, zelfs al pletterde het Ongeluk over ons neêr, dan de maanden, dan het jaar van het Ongeluk. Want dit weten

wij, dat ons deel is op deze wereld: wij zijn op deze Hel niet anders geboren dan om het Ongeluk over ons te voelen neêrdaveren. Maar er is ons tevens gegeven het kleine, glanzende geschenk van het Geluk, met de, even als het Ongeluk zelve, onverwachte, gelukkige Seconde en er zijn de kleinere goden dan de booze Noodlottigheden, maar stil weldadige en toch machtige ook, die als Bodhisattwa's - de aanstaande Boeddha's, die geene eindzaligheid nog wenschen in het Nirwâna, vóór elke sterveling, elk levend wezen, mensch of mier, gered is van het Onheil - ons begenadigen. Deze kleinere goden schuilen in ons of zweven om ons en doen ons met zoo een enkele blijde schoonheidsgedachte, of wolkje en speling van licht gelukkig zijn, in die korte seconde van het Geluk. En omdat ik hier nu over peins, komt er de heugenis bij mij op van een Japansch gedicht, dat ik onlangs hoorde zingen in vreemde klanken, enkele maar, maar deze zéér rijk en vòl, overvol van beduidenis en dat gedicht luidde, zoo ik mag wagen het u voor te zingen in Westersche verzen, die veel meer omschrijvenden woordvorm eischen dan de poëzie der verre Oostersche talen:

Ik wil slechts de Seconde.
Al werelds druk
Is mijn Geluk
Ontwonden.

Wat deert dan làtere Ure?
Hoe kort ook
Gelijk bloemerook
Mij deze weelde dure??

De Tijd kan haar mij rooven,
Maar volgt op haàr
Eén dag, éen jaar,
'k Zoû Eeuwigheid die looven!

Maar 'k vraag slechts de Seconde
En zoo in zwart(e)
Nacht de Smart
Mij ooit bedreigen konde,

Tel ik de ènkele stralen
Van 't kort Verleên
Al dreef dit met den Eeuwstroom heen,
Millioenen en milliarden malen!

Mij dunkt, deze poëtische wijsbegeerte, door welke een verhevene Boeddhistische adem vaart als een zuivere wind door wolken, is iets bizonder schoons. De dichter-wijsgeer telt niet zoo zeer de Smart en de donkere Nacht van het Ongeluk als de ènkele, hel schitterende Seconde van het Geluk en de stralen dier zonnende Seconde telt hij telkens en telkens weêr, millioenen en milliarden malen, om te gelijker tijd Ongeluk en Smart stoïcijnsch te dragen in de berusting, die het onherroepelijke eischt. Het dunkt mij niet alleen verheven, het dunkt mij ook practisch en ik hoop hem na te kunnen volgen en wensch u, mijn lezer, deze heerlijke wijsheid toe: één enkel lief oogenblik te waardeeren uw leven lang en àl het verdriet en ongeval, dat u overkwam gedurende vele bittere jaren, niet meer te tellen dan de onvermijdelijke verdrietelijkheid van alle menschelijk lot.

VIII

Het heeft mij gedurende mijn reis door Java getroffen, dat er van de Javaansche aristocratie bijna in alle gevallen iets zeer sympathieks uitgaat ten minste naar wie haar zelve te gemoet treedt met sympathie en hoffelijkheid. Mijn reis was vrij haastig - ik moest woekeren met mijn tijd - en zoo heb ik niet kunnen doen wat ik zoo gaarne gedaan had: zoo veel mogelijk, als het pas gaf, de kennis making der Javaansche Regenten-families. Maar de enkele

keeren, dat ik de gelegenheid had kennis te maken met deze aristocraten, die innerlijk zoo trotsch zijn op hunne hoog adellijke, dikwijls zeer oude afstamming, meestal wortelend in Boeddhistische oertijden, waren oogenblikken, die ik ten zeerste waardeeren blijf. De gesprekken met de Regenten van Bandoeng, Tasik-Malaja, Grissee, Modjokerto, Bangil, de ontvangst in de Kaboepatens waar mijne vrouw en ik hunne Raden-Ajoe's ontmoetten, dat alles was bizonder hoffelijk en hartelijk bijna, zoû ik zeggen willen, vooral als men bedenkt, dat wij niet meer dan doortrekkende toeristen waren. Ik behoud dan ook van deze enkele, korte kennismakingen - het afscheid volgde steeds zoo heel spoedig op de eerste ontmoeting - de aangenaamste souvenirs en wil gaarne herdenken, dat die met den Sultan van Djocjakarta - een zeer fijnen en tactvollen vorst - wel het eerst vermeld mag worden. Terwijl ik het betreur niet meer gelegenheid gehad te hebben meerdere dezer oude Javaansche vorstengeslachten en Regenten-families te hebben kunnen bezoeken en ontmoeten.

* * *

Dat er een geest van moderniteit door velen hunner vaart, is niet te ontkennen. Het is zeker een psychologische strijd tusschen hun antieke heerschersbloed en hunne nieuwe mentaliteit, die verstandig inziet, dat het schrap blijven staan op de antieke traditie's niet mogelijk meer is in deze tijden. En de meest treffende moderne dier nieuwe geesten was zeer zeker een vrouw, een jonge prinses, was zij, die eenmaal heette Raden-Adjeng Kartini.

Nooit heeft een stem uit ‘Indië’ - zooals wij, Nederlanders onze Oost-Indische gewesten noemen - in het vaderland zulk een ontroerden weêrklank gevonden als het gevoelvolle en tevens geestdriftige geluid van Raden-Adjeng Kartini, eene toenmaals zeer jeugdige Javaansche Regentendochter, eene dier anders in afzondering en geslotenheid ontluikende en verbloeiende Javaansche ‘prinsesjes’, wier Oostersche leventje zwijgzaam en vaak melancholiek geleden en geleefd wordt binnen de Kaboepaten, de hoog ommuurde Regentenwoning.

* * *

‘Indië’, ons Indië, nauwkeuriger nog gezegd, ons Java, de rijke kolonie der Nederlandsche overweldigers, heeft voor mij altijd de bekorende huivering gehad van ondoorgrondelijke geheimzinnigheid, hoewel ik toch het kind ben eener familie, wier tradities veel in Java wortelden. Niet als mijn broeders en zusters op Java geboren, zag ik Java niet voor ik reeds negen jaren telde. En hoewel ik in Holland steeds over Indië en Java gehoord had, hoewel mijn vader zijn loopbaan als rechterlijk ambtenaar voleind had, mijn moeder de dochter was van Gouverneur-Generaal Reynst, mijn oudere broeders er naar vaders voorbeeld hunne carrière begonnen, als ambtenaren eveneens en ik vijf jaren lang in Batavia er mijn schooljaren doorbracht op Lagere School en Gymnazium Willem III, behield ‘Java’ toch steeds voor mij den bekorenden huiver der ondoorgrondelijke geheimzinnigheid. ‘Dit land kennen wij, Westersche overweldigers en Hollanders, niet in zijn diepe, Oostersche, zich steeds gesluierd houdende ziel’, zoo was mijn staâge overdenking. Dit land, dat wij beheerschen en exploiteeren, is ons, Nederlanders, de eeuwen door, een diep psychiesch geheim gebleven: dat was de obsessie, die mij niet los liet. Ik voelde in Java een Stille Kracht, die weg school voor onzen koel zakelijk doordringenden blik en die ons, den Westerschen overweldiger, met zijn niet altijd fijngevoeligen aard, niet sympathiek was. Een vreemde, geheimzinnige vijandelijkheid bijna, die school in atmosfeer, lucht, natuur en vooral in de ziel der inboorlingen. Iets, dat dreigde onder vulkanen en zich verschool in de geheimvolle schaduwen, vol kosmiesch mysterie, der altijd ruischende bamboe-bosschen of dat in de stralend zilveren manenachten als éene symfonie van suizende en onverklaarbaar bedringende stemmen, onder in glans neêrdruipende palmbladeren, zoo eene intense betoovering en tevens dreiging scheen uit te zingen, dat het mij beklemde om hart en ziel.

Is dit dichterlijke gevoeligheid, overgevoeligheid wellicht of...schuilt in Java werkelijk de Stille Kracht, ons, den Westerling,

vijandig? Zekerlijk is de ziel van den Javaan den Nederlander nog steeds geen open boek. Het verschil van ras is een afgrond, zoo diep, dat van oog tot oog Javaan en Nederlander elkander over die wijdte heen niet in de ziel vermogen te blikken. En de Javaansche vrouw, vooral die van hoogere geboorte, de Raden-Ajoe's en Raden-Adjengs, vrouwen en dochteren der Regentenfamilie's, wat wist de Nederlander, ja zelfs de Nederlandsch-Indische ambtenaar eigenlijk van deze ‘prinsessen’ af, zoo als hij haar tòch gaarne noemde, al maakte zij zelve niet altijd aanspraak op die, in Europa, zoo hooge titels?

* * *

Plotseling klonk daar die stem. Plotseling, uit de geheimzinnige betoovering van het wel sedert eeuwen beheerschte, maar steeds diep in zich onbekende land, klonk daar dat fijne geluid. Het was het zilverig, zangerig geluid als van een vogeltje in een kooi, in een wel mooie kooi en omringd met de teêrste zorgen, maar toch in een kooi, die een kerker is. Het was de stem van Raden Adjeng Kartini, van de jonge Regentendochter, die klonk boven de muren uit van de hoog ommuurde Kaboepaten. Het geluid van het vogeltje, dat wilde de wieken uitslaan en vrij de lucht, het leven toezweven. En het geluid zwol voller en werd de rijke stem eener levende vrouw, die leed slechts een in aristocratische tradities gekerkerd, Javaansch ‘prinsesje’ te zijn. Zij zong van liefde en van het verlangen naar arbeid, die zwellende, zwellende stem. De vrouw, die zoo zong, wilde arbeiden en leven en liefhebben met alle hare lichaams- en ziele-energieën. En verwonderd, verrast en bekoord, hoorden wij in het vaderland naar dat nieuwe geluid, naar dat eerst even klagende meisjesstemmetje, uit de geheimzinnige vrouwevertrekken van ondoorgrondelijk Java. Tot de klacht een juichkreet werd, de juichkreet eener vrouw, die het moderne leven der moderne vrouwen wenschte te leven en de kracht scheen te bezitten, zichzelve en hare omgeving, ouders, broeders, zusters, verwanten op te voeren tot dit bijna onbereikbaar Ideaal.

* * *

Want men moet weten wat gewoonlijk het leven en de gedachtengang zijn van de aan haar rustigen sleur gewende, aristocratische, Javaansche vrouw, om te kunnen bevroeden den moed en de bezielde kracht van dit ‘prinsesje’, dat den strijd van het feminisme dorst aanbinden tegen hare toch beminde ouders, die, hoe verlicht zij waren voor Javaansche aristocraten, toch wel ontzet waren over wat hunne dochter wenschte, o.a. voor onderwijzeres te studeeren, opdat zij in hare eigen kringen - die der Regentendochteren - het nieuwe licht kon ontsteken. Deze dappere strijdster, zij hield echter vol. Zij overwon. Hare ouders gaven toe. Raden Adjeng Kartini bevrijdde zich van de beklemmende tradities van haar stand en het schijnt, dat met het klinken van haar stem, die ons in de eenvoudige taal harer brieven zingt een hymne van ‘Licht tot Duisternis’, de geheimzinnigheid van land en volk, van Java en de Javaansche ziel zich liefdevoller en minder vijand dan wij het ooit voor ons, den Westerschen overweldiger, hadden durven hopen, ontsluierd heeft. De ziel dezer jonge vrouw, die zich ontsluit, ontsloot tevens geheel de ziel van haar volk en het is, of sedert zij gesproken heeft, op een grooter vertrouwen, een inniger samenwerken gehoopt kan worden tusschen het Westen en het Oosten, tusschen Nederland en Java en of van die mystieke Stille Kracht zich iets heeft ge-openbaard, zoo verrassend levensvol en liefdevol, dat dankbaarheid in Holland zijn mag voor zulke eene openbaring.

Zoo hooge, edele ziel mocht niet lang toeven op deze wereld. Wie de goden zeer lief hebben, die gunnen zij hun taak af te doen op de aarde tijdens hunne lente en zomer. Wie kan zeggen wat Raden Adjeng Kartini, zoo zij langer hadde geleefd, nog had kunnen volbrengen tot heil van haar land en volk, tot heil vooral van de Javaansche vrouw, het Javaansche kind.

Het jeugdige leven dezer vrouw, die den man, dien zij liefhad, mocht huwen, zooals zij het gewenscht had, en die niet, volgens de traditie, in enkel bruiloftsstatie, werd weg gegeven aan een

vreemde, dien zij nimmer vóór den huwelijksdag had gezien, werd geknakt, wreed, onverwachts, onverklaarbaar noodlottig...

Maar wie de goden zéér lief hebben...

* * *

Jong te sterven en een groote taak te hebben volbracht, die een durende weldaad na zich laat, is het niet der goden schoonste geschenk?

IX

Ik heb Den Haag verlaten, ontrouwe zoon der Ooievaarstad, als ik steeds geweest ben - met plotse terugkeeringen, onverwacht schoon niet ondoordacht - om mij in Gelderland te vestigen. Ons oude Gelre heeft iets meer romantisch behouden dan Zuid-Holland en ik had behoefte, misschien, aan wat neo-oude romantiek in mijn leven. Ik zal u, lezer, dus spoedig schrijven van donkere bosschen, oude stadjes, Veluwe- en Betuwe-sagen, ja zelfs van spoken en witte wijven, maar voor ik dit doe, zoû ik hier een soort afscheid willen nemen van...Den Haag? Neen, dat hoeft niet. Het reisje De Steeg-Den Haag is wel eens wat omslachtig met overstappen maar in een paar uur ben je toch weêr of hier of daar. Afscheid neem ik dus niet van de Haagsche vrienden en kennissen. Maar er is iets anders, dat mij, stil in het allerinnigste van mijn bewogen gemoed, verontrust. En dat is dit - maar vertel het nu niet dadelijk in Arnhem! dat zoû daar geen vriendelijken indruk maken - waar zal ik voortaan winkelen?! Ik ken de winkels in Arnhem heelemaal niet en ik hoû zoo van de winkels in Den Haag.

Als ik zes paar sokken of een dozijn zakdoeken meen te moeten behoeven, moet ik dan even den trein naar Den Haag nemen? En bij Hillmer mijn emplettes doen? Wie zal voortaan mijn apotheek zijn, als ik niet meer in kan loopen bij Schoevers en Van Essen? Waar koop ik voortaan mijn folio-papier, waarop al mijn ‘littera-

tuur' wordt geschreven - kleine en groote roman, novelle, schets en artikel - als ik niet even bij Damen inval op mijn morgenwandeling? En hoe moet ik nu aan bloemen komen als ik niet meer bij mevr. Maitland-van der Laan binnen stuif, verlokt door tulpen in Januari en rozen in December? Nu ja, dat is alles het Noordeinde, maar Doppenburg, op het Lange Voorhout is de rival in de bloemenkwestie! Ik wil maar zeggen, dat ik met alle deze Haagsche 'zaken', en met nog tal van andere op zeer goeden voet sta, eigenlijk in allervriendschappelijkste relatie en zulke relatie duurt, trots mijn herhaaldelijke afwezigheid, reeds sedert jaren en jaren en is vol met hartelijkheid gemengd. Een praatje over 'nu en toen', toestanden van destijds en heden ten dage, blijft niet uit; met den heer Damen heb ik het over de politiek en met mevr. Maitland over den tijd, toen ik bij haar vader - 'Van der Laan' - in de Parkstraat, steeds als uitgaand jong-mensch er mijn gardenia kocht, een evening-dress-bloem, heelemaal uit de mode! Waar is de tijd gebleven?! De Haagsche winkels hebben steeds iets aparts van hoffelijkheid en hartelijkheid behouden voor hun oude 'Haegsche' klanten en zal ik die stemming nu dadelijk in Arnhem vinden, nu ik mijn kasteel bezig ben te bouwen in De Steeg (alias stulp)? Stemming is iets, dat geweven wordt, door tijd en omstandigheid en is niet zoo maar te commandeeren of te betalen. Ik zal niet àlle namen noemen om de heeren en dames niet verlegen te maken maar als mijn 'groote' kleêrmaker mij zegt, wanneer ik hem vraag: heb ik nu heusch geen nieuwen rok noodig?? terwijl ik mijn rok van drie jaren her voor hem pas met een angstig gemoed: 'meneer Couperus, een nieuwe rok is heùsch nog niet noodig', dan vind ik dat een leuk antwoord. Of als bij mijn 'anderen' kleêrmaker - groot en 'groot' is maar relatief volgens Einstein - de uitstekende coupeur mij zegt: 'u bromt dikwijls op me maar ik hoû toch van u', dan is dat weêr een gezegde, dat je hart steelt. Lieve Hemel, zal ik die zelfde leuke 'winkel-stemming' dadelijk in Arnhem vinden, waar ik totaal onbekend ben? Ik vrees er voor en het is een tragisch geval.

De tijd is ver in het Verleden verzonken, dat ik in de Haagsche

winkels ‘jonker’ genoemd werd, al ben ik niet van adel. De héél voorname winkels in Noordeinde en Hoogstraat noemden je, als je achttien of negentien was en je hadt iets chics, en voornaams noodig - reuzefijn, zeggen ze thans, geloof ik -: ‘jonker’. Even goed als in Den Haag veel ‘freule’ gezegd werd in winkel en salon tegen een titellooze jongejuffer van notabele familie. Maar al ben ik geen ‘jonker’ meer, een zekere hoffelijkheid is toch steeds gebleven over en weêr en als deze hoffelijkheid met hartelijkheid wordt aangevuld, gaat het aan het hart daarvan afscheid te nemen. Ik ben een vreeslijk gevoelig mensch.

Het is zeker iets moeilijks te winkelen. Het is moeilijk te koopen en te verkoopen. Daar had ik het verleden nog over met Van Leeuwen, den antiquair van het Noordeinde, toen Het Leven mij kieken wilde in zijn tuin, samen met mijn hond Brinio. Er zijn namelijk menschen, die zoodra ze iets hebben gekocht, het niet goed vinden. Er zijn ook menschen, die alles wat ze koopen, zoodra het in hùn bezit is, prima vinden en puik. Ik sta zelve, geloof ik, tusschen beiden. Ik koop en kies veel met impulsie maar heb zelden berouw al vind ik het gekochte of bestelde ook nóóit ideaal. Ik stel me een kostuum, een lamp, een kast, een doosje postpapier, altijd idealer voor, dan het in werkelijkheid kan zijn. Maar ik schik me in de noodlottige onvolmaaktheid van het leven. En leef dus in lieflijke stemming voort met al de duizend dingen, die een mensch noodig heeft en dus onvermijdelijk gekocht moeten worden. Te verkoopen dunkt mij echter nog moeilijker dan te koopen. Ik beken, dat ik wel koopen kan maar niet verkoopen.

Ja, verkoopen is ook zéér moeilijk. Het is een kunst, die niet iedere verkooper verstaat en ik bedoel dit maar alleen wat betreft het détail-verkoopen in winkels of ‘magazijnen’, als men dit liever heeft, hoewel ik de Hollandsche woorden ‘winkel’ en ‘winkelier’ volstrekt niet kleineerend vind, maar prettig en duidelijk om te gebruiken. Naast den winkelier staat dus de winkelbediende en de winkeljuffrouw en hoe moeilijk vooral is het verkoopen voor deze beiden wanneer zij niet den grootsten tact en menschenken-

nis betrachten. Een(e) winkelbediende moest beginnen met een cursus te volgen in de gelaatkunde en zielkunde. Hij of zij moet achter de gelaatstrekken van den aspirant-kooper, die den drempel van winkel of ‘magazijn’ overschrijdt, zien te peilen wat diens heimelijke, niet altijd dadelijk uitgesproken wenschen zijn. Hij of zij moet tevens de ziel - niet meer of minder! - van den aanstaanden klant pogen te doorgronden. Gebeurt dit niet, dan behoeft koopen-en-verkoopen, wisselwerking van beiden, niet uit te blijven, maar...er zal iets ontbreken van begrip en diepere betrachting - zoo nuttig voor den volgenden keer! - zelfs al verkoopt de bediende ongeveer het gevraagde aan zijn nieuwen of ouden klant.

Het uiterlijk van de(n) winkelbediende doet er ook zéer veel toe om den klant gunstig te stemmen en...te doen koopen. Het moet vooral niet al te opvallend en te elegant (dikwijls ‘would-be’) zijn, want dit zal dadelijk op den klant, die serieus koopen wil, een funesten indruk maken. Een lief, schattig winkelmeisje, dat iets te laag gedecolleteerd is, kettingen en ringen draagt, het haar te modieus heeft over de ooren getrokken, zich poeiert en opmaakt en met gepolijste nagelen aan hare vingertjes u een of ander voorwerp aanprijst, kan een ouden heer misschien zoo van de wijs brengen, dat hij koopt, maar het slachtoffer komt misschien een volgenden keer, ten minste als hij serieus iets koopen wil...niet terug, omdat hij bang is afgeleid te worden door het coquette silhouetje van zijn ernstige koopersplannen. De klant is wel eens in een stemming om nièt bekoord te worden, door lieve kuitjes en schalke blikken maar om rustig zijn inkoopen te doen. Hij zoû anders in een voortdurende koorts van prikkelende zinnenkitteling moeten zijn en dat is die klant niet altijd.

Ik vind, dat de Franschen goede winkeliers en winkelbedienden maken, wel eens beter dan wij. Ik herinner mij uit Nice den eigenaar van een zeer groot modehuis, tevens ‘grand couturier’, een man van intelligentie en smaak, en die ik eens in de bergen ontmoette, in een klein hôtel, tijdens den zomer. Hij sprak veel met mij en bekende mij, dat hij, hoewel hij het finantieel na-

tuurlijk best kon doen, nooit in een 1ste-klasse palace afstapte, nooit in een loge zat in Casino of Opéra en zich nergens vertoonde met zijn zeer jong vrouwtje, waar het ‘mondain’ was, alleen om niet op deze plaatsen zijne ‘clientes’, die hij in de kleêren stak, te ontmoeten op een voet van gelijkheid, die zij misschien vervelend zouden vinden. Hij ging naar Casino en Opéra maar hield zich achter-af, in een donkere baignoire. Ik bewonderde in hem dezen grooten, fijnen tact en menschenkennis. Hij zeide mij: ‘als de comtesse die of die of zelfs... - en hij noemde eene groote demi-mondaine - mij zoû ontmoeten, als zij een japon droeg, die ik voor haar ontworpen had...zoû ze verlegen worden en “gauche” worden op dat moment, dat zij niet meer onder mijn oogen paste, en probeerde hoe haar toilet haar stond; en zoû ze bang zijn voor mijn kritischen blik, op dit oogenblik, dat zij zich ter verovering opmaakte.’ Ik vond deze psychologie door den grand-couturier op zijne ‘cliente’, van welk milieu ook uitgeoefend alleraardigst.

Ik herinner mij ook een ‘grande-couturière’, een charmante, niet jonge vrouw meer, die ik wel eens met mijne vrouw bezocht, en die er steeds uitzag, alsof ze zoo uit haar drukke werk kwam - wat zij ook altijd deed -: in een zwarte, sleepende robe-d'intérieur - volgens de mode van toen - eenvoudig en sierlijk van snit, maar overzaaid met losse draden en spelden, overal ingestoken, terwijl haar blond-grijze haar in een coup-de-vent van drukte altijd in de war was, zonder eenige maquillage en je hadt altijd den indruk: ze is een zeer elegante vrouw, maar ze is diep verdiept in haar werk - de eene nieuwe japon te creëeren na de andere! - en ze geeft zich geen tijd aan zichzelve te denken, terwijl ze tòch den indruk maakt van een bekorende, elegante vrouw te zijn. En ik weet van dames, die hare japonnen bij haar bestelden, alléén omdat ze er zoo verwaaid, ijverig en aardig uitzag, met al die losse rijgdraden over haar sierlijke sleepjapon geslingerd en met dat haar, dat telkens dreigde los te vallen.

Maar dat was Nice, en dat heeft niets te maken met Arnhem en Den Haag. En de kwestie blijft mij ontzettend bezig houden nu ik

in De Steeg woon...waar moet ik nu mijne inkoopen doen?? In Arnhem of in Den Haag. Nieuwe banden aanknoopen met de winkels en de ‘magazijnen’ van Arnhem. Trouw blijven aan mijn Haegsche leveranciers, die allemaal zoo aardig voor me zijn en waarvan sommigen me kennen uit den tijd, toen ze me nog ‘jonker’ noemden. Ik weet het niet, ik weet het niet. Wat is het leven toch moeilijk! Wat een problemen zijn er niet in op te lossen! Hoe gecompliceerd is niet het aardsche bestaan! Ik denk er hard over...de moeilijkheid te ontduiken en nooit meer iets te koopen. Kleêren heb ik nog vele, voor mijn heele verder leven: bloemen krijg je wel eens cadeau, maar...folio-papier voor artikelen in Het Vaderland...ja, dat zal ik altijd noodig hebben!

X

Brinio kwam op zicht, van Eindhoven, derde klasse, met begeleiding. Hij heette Hertog, maar die naam zeide mij niets, zoodat ik hem, mij de vertelling van Van Lennep herinnerende, reeds Brinio had gedoopt voor ik hem gezien had. Hij had, al was hij slechts acht maanden oud, zekere faam. Hij had een aristocratischen stamboom. Wij stammen allen van Adam af, maar toch is er adel onder ons. Brinio's voorvader was natuurlijk een Hollandsche Herder, van het ras der Kaninefaten, maar Brinio zelve was een afstammeling van een hertogelijk geslacht. Zijn vader heette Margando en was kampioen van Nederland, of iets dergelijks. Ik was zeer benieuwd Brinio te zien, die, derde klasse, met begeleiding, van Eindhoven zoû arriveeren.

Hoe bizonder ook zijne reputatie met kinologische bazuin was uitgeroepen, hoe hoog patricisch ook zijne afstamming was, de documenten, die zijne komst naar Den Haag voorbereidden, vermeldden één tragisch détail. Acht maanden oud, stonden zijne ooren nòg niet spits. Hoewel hij anders fyziek en moreel, fyziesch en psychiesch, volmaakt scheen...stonden zijne ooren nog steeds maar niet spits. Dit eerlijk ronduit, van te voren verklaarde ge-

brek aan Brinio's fyzische volmaaktheid, troebleerde mijne gespannen verwachting. Ik verklaarde zeer zéker nooit en nimmer een Hollandschen Herder - zelfs van adel - te zullen aanvaarden, wiens ooren niet spits zouden staan. Intusschen was er zekere hoop en kinologische voorspelling, dat wellicht Brinio's ooren, met massage, spits zouden gaan staan, zoo als een adellijke Hollandsche Herder, wil hij ooit kampioen worden, vertoonen moet. Ik herhaal, het was een tragisch, minstens zéér gecompliceerd geval, dat tot weifeling aanleiding gaf. In de bokszaal van Toepoel wachtten wij Brinio af. ‘Decideer u niet te gauw’, zeide de boksleeraar, die mijn gymnastisch en kinologisch advizeur is. ‘Brinio's ooren staan niet spits. Het is misschien beter hem nièt te aanvaarden, al is hij de zoon van Margando. Vermoedelijk heeft zijne moeder een genealogische fout begaan in haar liefdeleven.’

- Als Brinio's ooren werkelijk hangen, ik meen hàngen en zelfs nièt éven spits staan, kan hij naar Eindhoven terug gaan, besliste ik, zéér beslist.

Brinio kwam, in de bokszaal. Een beetje verwaaid en verward van de reis, sprong Brinio binnen en vloog op een bokshandschoen toe. Hij was een jeugdige baas van een kerel, gestroomd zwart met oranje en fauve weêrschijn; zijn knieën stonden nog krom; zijn pooten, wijdbeens geplant, waren kolossaal; zijn staart, aan het einde van zijn forsch, jeugdig lichaam, kronkelde als een monumentale meander, met een pluim aan het einde en zijne oogen waren zacht dweepend, barnsteenkleurig, met een groote, donkere, lichtende pupil, in zijn kop, die, regelmatig van trekken en spits van snuit, hem van een klassieke herderschoonheid proclameerde. Zijn eene oor deed eene poging zich spits te verheffen; zijn andere hing gelijk een groot verwelkt beukeblad en hij deed niet het minste effort het stijf te richten in aandachtige luisterhouding.

- Een mooie hond, zeide ik. Een reus! Een kanjer! Een krachtpatser! Acht maanden? Maar hij wordt kolossaal! Wat een prachtig, forsch lichaam! Wat een borst! Wat een dijen! Wat een pooten! Wat een lieve kop met die barnsteenoogen! Dat eene oor steekt al fier de lucht in!!

Dien dag werd Brinio door mij aanvaard en schaamde ik mij met hem thuis te komen, want zijn andere oor hing zéér slap.

Mijn vrouw lachte mij uit. Had ik niet bij alle goden gezworen geen Hollandschen herder te nemen, wiens ooren niet spits als naalden de lucht in zouden staan?!

- Dat andere oor gaat zeker ook de lucht in! verdedigde ik mij en toonde halsband, lijn, ketting, borstel, kam, die ik reeds voor Brinio gekocht had. Op dat zelfde oogenblik werd gebracht een hondenmand, groot kaliber; een matras, rond, met blauw broche overtrokken en een reuze-zware zak krachtvoer van Peters. O ja, een fluit had ik ook nog voor hem.

Brinio, die dagen, leefde op...een Haagsch bovenhuis. Ik had hem gezegd, dat hij weldra naar buiten zoû gaan, naar bosch, veld en heide en een eigen villa zoû bewonen, dépendance, van het kasteel, dat ik mij bouw in Gelderland, in De Steeg, aan de boorden van den romantischen IJsel. Hij gaf blijk een allerliefst karakter te hebben want hij troostte zich met jeugdige filozofie in het bovenhuisleven, zoodra hij wist, dat dit slechts tijdelijk zoû zijn. Trouwens, over alle huizen en torens van Den Haag zag hij uit op een ‘plat’ - wij zeggen ‘terras’ - waar hij tamelijk vrij was zich te bewegen. Ik hoopte, dat zijn instinct hem behoeden zoû niet met een reuzensprong op den Hoogewal terecht te komen.

Hij sprong niet op den Hoogewal. Hij luisterde aandachtig met één spits oor, uit naar alle geluiden, die het Haagsche leven symfonisch over de daken en torens der rezidentie-stad doet samenstemmen. Ik bespiedde van ter zijde Brinio's luisteren. Hij stond prachtig, wijdbeens op zijn jonge, nog kromme krachtpooten met sterke nagelen. Zijn mooie kop, geïnteresseerd, snoof alle Haagsche parfums op van zoo hoog, derde étage met ‘plat’. Zijn barnsteenoogen gloeiden fel. Maar ik werd wanhopig want plotseling zag ik, dat beide Brinio's ooren, met een kwijnende lijn van wel sierlijke buiging neêr vielen langs zijn lieven kop.

- Brinio! riep ik. Zet je ooren op!

Brinio kwispelde hevig, met zwiepende staart waaraan trillende pluim, zijn ‘panache’. Hij kronkelde van liefde zijn reuze-

lichaam want hij beminde mij reeds, om het krachtvoer van Peters, dat ik hem zelf voorgezet had die dagen. Hij sprong tegen mij op en zette zijn zwart gezoolde voeten forsch tegen mijn schouders. Hij keek mij aan met dweepende, gouden oogen en lebberde een lange roze tong uit, tusschen spierwitte tanden, wier émail met een droppel lysol, opgelost in lauw water, juist waren gepoetst. Ik verweerde mij tegen zijn lebberzoen maar zijne oogen zeiden mij onwederlegbaar, dat hij, hoewel hij mij aanbad, onmogelijk zijn ooren van daag recht kon doen staan.

Het was sedert iederen dag eene ontzettende sensatie. Den eenen dag hingen beide ooren in sierlijke bocht naar omlaag, lang niet leelijk - absoluut - maar wel heel weinig de - relative - schoonheid van het Hollandsche herderstype. Den anderen dag stond rechteroor in de lucht en droop linker- naar omlaag, of omgekeerd. Als hij sliep en dan snurkte als een mensch, als een man...stonden, o verrassing!, beide ooren omhoog, trots zijne liggende houding. Het werd een obsessie. Het is het niet meer. Brinio, de zoon van Margando, kampioen der Nederlandsche Herdershonden en van eene moeder, die zeker zich een détail in haar liefdesleven heeft te verwijten, heeft geene spitse, staande ooren en daar hij de negen eerste maanden van zijn bestaan heeft volbracht, laat ik alle hoop varen, Dante gelijk, die de Hel binnen trad.

Maar Brinio heeft niets met de Hel te maken. Zonder te willen juichen, dat hij een hemelsche hond is, boogt hij op een ridderlijk gemoed en op een uitstekende hondenziel. Of ik hem zal africhten of laten africhten? Neen, een politie-hond heb ik niet noodig. Brinio is reeds zoo waaksch, dat hij lastig is van waakzaamheid. Niemand mag mijne kamer binnen. Wijdbeens staat Brinio dan met weinig maar veelzeggend gebas en flonkerende barnsteenoogen mijn goed recht te verdedigen, zelfs tegen den meest onschuldigen indringer. Zooals ik zeide, Brinio aanbidt mij reeds, en niet minder om mijne aanbiddelijke kwaliteiten dan om Peters' krachtvoer, dat ik hem geef. Zijne sympathieën zijn gebazeerd op een zeker materialisme: hij is, als op mij, dol op de Vrouw. Zij is

voor hem iets vers, iets zeer zeldzaams en voornaams, maar zij heeft, als een goede godin, met eigene handen - toen onze chef zijn uitgangsdag had - rijst voor hem gekookt en dat kan hij niet vergeten. Iets van de aroom der vingeren van de Vrouw, is blijven hangen aan de rijst en Brinio's geheugen. Hij is haar dankbaar. Het was de heerlijkste rijst, die hij ooit at. Niet gulzig, heeft hij die rijst met veel eetlust verorberd. Hij wil haar zijne dankbaarheid betuigen door hevige, forsche liefkoozing en twee zware kanjerpooten te zetten tegen hare tengere schouders. Ik glip tusschen beiden en vang Brinio's reuzenomhelzing op.

Hij loopt in Den Haag aan de lijn. Hij trekt mij langs straten en grachten. ‘Je moet hem dat afleeren...’ Jawel. ‘Je moet...’ is heel mooi gezegd. Een belangstellende politie-agent, die ook een ‘herder’ heeft - maar geen van hertogelijken stam als ik - raadt mij aan een dwanghalsband, met prikkels. Nooit. Ik zal Brinio nooit prikkelen met zoo een sieraad. Maar wat ik had willen doen: hem tèmmen - o, het ondier, het groote, sterke gedrocht, den reuzenkanjer! - zonder karwats...blijkt een illuzie. Ik koop de karwats en tik hem nu telkens met de slingerende leêren slang voor zijn lieven snuit...Hij trekt niet meer. Ten minste, ik verbeeld mij dat, en dat is hetzelfde in het leven.

* * *

Brinio's Haagsche tijd was niet ideaal. Hij liep steeds aan de lijn, ja, toch altijd wel een beetje trekkende - hij is sterker en vlugger dan zijn baas -; hij liep voor me, achter me, trok zijn lijn achter mijn beenen om van links naar rechts, ontwrichtte enkele malen mijn pols, deed me drie malen struikelen en neêrvallen, waardoor een pantalon gescheurd werd, die door een dure stoppage weêr draagbaar werd, ontsnapte eens, zoodat ik radeloos en wanhopig riep en floot: Brinio! Brinio! Pfi! Pfi-i-i!! Pfi-i-i!!! Totdat Brinio met reuzesprongen over kinderwagens en tusschen auto's en trammen door met wijde lobbespooten weêr op mij aanvloog, me nog eens over den grond smeet, tot ik hem eindelijk weêr de lijn om zijn nek slingerde, want zijn nieuwe halsband had hij als

een zijden lintje verbroken. Maar nu zijn we in De Steeg, aan de boorden van den IJsel, en in de wouden van Rhederoord en langs de grafelijke domeinen van Middachten, heb ik Brinio de vrijheid gegeven en mag hij zijne sportieve neigingen botvieren. Hij graaft, hij draaft, hij is dol en om zijne vrijheid aanbidt hij mij nog meer dan om het krachtvoer van Peters. Het geluk straalt hem uit zijne barnsteenkleurige oogen en in de voorjaarszon gloeit zijn gestroomde lentepels van de prachtigste glanzen, omdat zijn baas, zoo niet op zijne ooren, trots is op die pels en hem niet nalaat te roskammen en te borstelen tot de vacht er van glimt als satijn.

Brinio heeft overal reuze-succes. ‘Wat een prachthond, wat een fijne hond...’, dat hoor ik telkens uit den mond van wie, sporadische lente-wandelaar, in deze heerlijk eenzame bosschen hem tegenkomt. Maar juicht mijn hart dan in mij op, het krijgt een ellendige duw ter neêr, als ik vlàk daarna hooren moet, gefluisterd: ‘Jammer, dat zijn ooren...’...Ik luister niet verder. Ik haat dien voorbijganger en wandelaar. Het is belachelijk van iedereen, altijd over Brinio's lieve, slappe ooren te vallen. Ze encadreeren charmant zijn mooien, aristocratischen kop. Spitse ooren zijn zoo democratisch ‘herder’. Ik heb Brinio veel liever mèt hangende ooren. Daar, nu weet je het, voorbijganger! Sporadische lentewandelaar in deze eenzame bosschen! Jij hebt toch niet altijd een Grieksch profiel! Schei uit, bid ik je, met je domme, banale kritiek op Brinio's ooren. De misstap van zijn moeder is een aristocratische geweest, daar ben ik zeker van: hangende ooren zijn meer patricisch dan spitse.

XI

Wat zéér treft, zelfs bij een oppervlakkige beschouwing en aanvoeling, is, dat Gelderland een veel romantischer atmosfeer om zich heeft behouden dan Holland. Indien wij in Holland, - laat mij mij bepalen tot Zuid-Holland, ja tot Den Haag en zijne omstreken - eens denken aan de oude grafelijke tijden, aan de heer-

schappelijke middeneeuwen, zal zeer weinig van die atmosfeer der verleden eeuwen ons omdrijven. Deze antieke atmosfeer is in Gelderland, langs boorden van Rijn en IJsel, en tusschen Veluwe en Betuwe, veel meer tastbaar en voelbaar gebleven dan in Holland. Atmosfeer is iets heel vreemds en geheimzinnigs; het is eigenlijk niet en toch is het er. Het is iets, dat eigenlijk met woorden niet is te benaderen, maar dat alleen, door geesten, die gevoelig zijn voor supermaterieele indrukken, zelfs met iets van bovennatuurlijkheid doorhuiverd, kan worden aangevoeld, ja dan zelfs zichtbaar schijnt te worden voor de oogen, tastbaar bijna voor de vingers. En dàn, plots, is het weg, als een spoortrein aandondert, een auto aantoetert of onze eigene gedachten terug tot onze eigene hedendaagschheid verwaaien. Atmosfeer is niet meer dan een lichtspeling en een geur en tevens is het, voor sommigen van ons, een niet te ontkennen waarheid, waarachtigheid en werkelijkheid.

Van het hertogdom Gelre zweeft hier steeds nog iets rond. Dat is gebleven in de namen, in de sagen en de legenden, in het waaien van den wind, in het vlieten der wateren, in de reuze-eiken en -beuken, in de groote keisteenen, die liggen over de heide in meditatie-volle roerloosheid. Dit is romantisch gebleven, veel meer dan in Holland. Dit is tevens van ongerepte bevalligheid en vooral schilderachtigheid, zoo ik een oogenblik dit niet mooie woord mag gebruiken om zijn duidelijk verstaanbaar begrip. Er zijn hier kasteelen en ridderhuizen, die nog staan, grootsch en traditierijk binnen hunne grachten en in hunne wijde parken en een legende of sage omwademt iederen boom of steen. Waar ik nu toef, in De Steeg - dat bizonder mooie stukje Nederland langs de boorden van den allerlieflijksten IJsel, - heeft mij deze niet vervlogen atmosfeer van vroegere ridder- en middeneeuwen zeer getroffen. Het is de Zuidelijke Veluwzoom; Noordelijk ligt de romantische Veluwe, de wijde heide met hare eigene ziel, die in Augustus zal gaan geuren van hare weeldekruiden, de eenige rijkdom harer stugge dorte; naar het Zuid-Westen toe is de Betuwe meer het dadelijke en duidelijke symbool der Vruchtbaarheid

en zullen hare kersenbongerds dezer dagen ontluiken, iedere kersenboom eene bruid gelijk, in ontplooiende sluierwemeling, voor den bruidegom, de jonge, krachtige Lentezon. En hoe schoon ook Holland kan zijn in dit zelfde jaargetijde, met velden en weiden en het vee aan spiegelende sloten en de groote, witte wolkenluchten drijvende over de glad verstrijkende landen, de schoonheid van Gelderland bleef, omdat zij, door welk wonder weet ik niet, bewaarde den geur der romantiek in hare bosschen, langs hare wegen en over hare heidevelden, veel meer het verleden in zich koesterde. En meer dan in Holland omvademt de gevoelige ziel aan de boorden van den IJsel het aroom van lang en allerlangst vervlogene tijden.

Een teederheid van stemming en licht vervloeit langs de rivier en blijft, op sommige uren, er hangen als een droomende glimlach. De soms snel vlietende wateren van den Rijnschen zijstroom kronkelen zich hier tweemaal meandersgewijze en vormen als twee schiereilanden, de Vaalwaard en Zuidenwaard, waar het ijle lentehout vagelijk groen te bladeren begint, terwijl de schoorsteenen der steenovens en steenbakkerijen niet meer dan enkele hooge, stille, rechte lijnen van modern leven teekenen, die verbreken noch stemming, noch atmosfeer. Om hare dubbele kronkeling schemeren de wateren verrassend in de verte weêr, terwijl de rivier vlak voor uw voet vloeit en schemeren zij zoo vooral tusschen de wilgen, die hun takkekronen op korte, stoere stammen verheffen en zich dan terugspiegelen in den vloed. Zeer vroeg des morgens en zeer laat des namiddags, in de zacht gulden luchten van rijzende en zwijmende lentezon, is dit rivierbeeld met de spiegelende wilgen van allergrootste teederheid. Terwijl de beroemde eiken, door vele schilders als motief genomen, op machtigste stammen, schuin van ouderdom, de niet minder machtige takken rekken, nog bladerloos dezer dagen, maar smachtende opnieuw te botten, alsof zij niet honderden jaren telden. En de zeilen der grint- en zandbooten, die zijn als gondels zoo sierlijk van lijn, gaan ontplooid en langzaam voorbij, over het spiegelbeeld der even rimpelende wilge- en eikentakken, met

iets van een wegdrijvenden droom, die nauwlijks langer duurt dan de lichtspeling zelve der korte minuten, die zijn de steeds wisselende eeuwigheden van ons aardsche leven, dat niet langer duurt dan een ademtocht. Ik heb deze rivierbochten gezien in zacht zilveren, vroegen maneschijn en de volgende nachten in lateren, roodgloeienden manegloor en, zonder dat ik er één oogenblik aan dacht die te dwingen, was de romantische sprookjesatmosfeer om mij rond, terwijl ik verbaasd stilstond en ontroerd toezag en òp en de vreemde weelde over mij heen liet komen, met de aanzwevende geuren, die een verre hagedoorn uitzond.

De wind waait hier anders dan elders. Hoor, hoe langs de telegraafdraden, hoe vrij modern ook deze, de plotse gure Noord-Oosten-wind, na zalige lentezondagen, zingende huilt en blaast en giert als over een oude ballade. Het is om wederom stil te blijven staan en te luisteren, het hoofd naar boven gericht. Er is iets in dat huilen en klagen en gieren van heksen, van de heksen der Veluwe en die van de witte wijven der bekolde plekken en kuilen. Er is iets in dien zang, die is een klacht en een weedom, tevens iets van woede en wraak en de veelvuldige uiting verwaait met de gure vlagen mede. Die nacht daalt de stille vorst, als altijd in onze voorjaarsche lage-landen, op een tijdperk, dat argeloos reeds bladeren uitbotten en bloesem zich zette. En den volgenden morgen ligt de rijp juweelig gespreid over iederen grashalm en elk onkruidblaadje en herschept in een miniatuur sprookjeswoud, veld en weide, tusschen wier broze kristallijnen weelde de zware koeien moederlijk maar reusachtig stappen, zonder zich bewust te zijn van die schoonheid van het overijzelde dwergenwoud, dat zij vertrappen. De Rhederoordsche bosschen zijn als stille morgenkathedralen. De eenzaamheid is volkomen. Er zweeft als een gebed door die stilte. Slechts enkele vogels zijn uit, maar te meer vieren de eekhorenen morgenfeest. Ze dartelen met pluimstaartezwier door deze grootsche vroomheid van hooge boomen, vertrouwd met hen tot hunne uiterste kruinen toe. Het is hoogst amuzant mijn hond Brinio te zien jagen op de eekhorenen. Het blijft een platonische jacht: ik heb niet de minste vrees, dat Brinio

ooit een dier hazelnootbruine, vlugge boomklimmers zal pakken. Zij lachen hem zelfs uit, twee, drie meter hoog slechts van den grond, neêrkijkende terwijl zij zich klampen aan den boomstam. En dan zijn er de padden. Padden zijn vreemde beesten: Rostand heeft ze goed in Chantecler ge-karakterizeerd. Padden zijn werkelijk als gnomen, die venijn spuwen langs hun weg. Het is wel eens interessant te zien hoe het ‘banale’ eigenlijk het juiste en het waarachtige is. Het is ‘banaal’ te zeggen van de pad, dat hij venijn spuwt, maar zoodra ziet gij niet een pad niet springen maar loopen met vier pooten over het mos, of ge krijgt dien venijnigen indruk. Ook om het dikke, gezwollene, putterige lijf, dat zich nu doodstil camoufleert tot niet anders dan de dorre bladeren, waarover de pad zich sleepte, omdat Brinio, verschrikt, ge-interesseerd, ontzet, agressief, gehanteerd de pad allerhuiveringwekkendst vindt en nader springt en bast en weêr terugdeinst en het op een loopen zet, om weêr gesuggereerd tot de pad terug te hollen, die meent dat dit lijfsgevaar alleen met een beweginglooze, roerlooze camouflage kan worden bestreden.

Dat alles is van geene beteekenis en toch amuzant of van innige ontroering. Het is zoo stil, zoo kalm, zoo lief en wijd, met de beuken, die hunne gouden blaadjes ontplooien, met de elzenkatjes, die als kwastjes hangen, met de berken, die reeds hun druipend fonteinengebaar vertoonen, met het warrelige eikenhout, dat hooger of lager - er zijn hier nog de Wotanseiken, waaronder ge-offerd en aanbeden werd, ten minste wij verbeelden ons, dat het dezelfde boomen zijn der Germaansche tijden! - nog draalt in blad te komen. Ik zoû, zoo ik deze eenzaamheid niet zoo lief en heilzaam vond voor een gezondheid, die nog niet heelemaal wil, eigenlijk wel eens willen wandelen met De Stoppelaar, wiens schetsen over vogels en dingen der natuur ik vind van het allermooiste, dat deze jaren in onze kleinere litteratuur werd geschreven. Of met Theodoor Goedvriend, die van deze streken is en dikwijls geschilderd heeft wat ik hier zie. Maar ook alleen te dwalen en te bespieden, hoe de zandige wegen plotseling helderen en blinken, bijna naar geheimzinnig doel, mij nog onbekend,

terwijl de lieve oogen van mijn doolenden, dravenden hond eigenlijk geen oogenblik af van mij zijn gewend, hoe hij ook kaninefaatsch oerwoud zich heugt in zijn atavistiesch ontroerd herdersgeheugen, blijft van een groote bekoring. Deze heuvelen zijn de Geldersche ‘bergen’ maar zij zijn hoog genoeg om verrassing te geven en vergezicht te ontdekken. Daar ginds, in de weilanden, tusschen de wilgen aan den IJsel, grazen de koeien. De moederlijkste beesten die ik weet. De silhouet van een koe is niets dan machtige, aan de natuur getrouw geblevene moederlijkheid. Het is niet alleen om hare gezwollene uier, die de melk belooft, het is om haar kop en blik, om geheel haar wezen en expressie: een koe is het meest volkomene moedersymbool onder de dieren. Dan zijn daar de torentjes van Giesbeek, van Elten, van Doesburg. Dat is alles heel laag en Nederlandsch, onder wijde, en toch wazige luchten. En des Zondags tampen de klokjes van verre en zenden ontroerend teeder vroom geluid, de bosschen in, de velden over, tot deze heuvelen, deze bergen toe. Dit is de Rouwenberg. De legende huivert hier rond, bij dit verschiet, bij dezen gevelden reuzenboom, die als een titan neêr ligt, met afgehouwen reuzentakken, als met armen en beenen nu machteloos. Zoo een liggende boom wekt altijd mijn medelijden. Het liefst zoû ik de geheele natuur laten verwilderen en mijzelve mede...

Maar hier is de Rouwenberg. Terwijl de verre klokjes tampen van verre, hoor ik in den wind de legende. Vagelijk en klagelijk maar duidelijk genoeg om er even de poëzie van te voelen. Dit was eenmaal de Geluksberg, dien gevonden werd door een minnend paar uit ridderlijk geslacht. Met hun bruiloftsstoet vinden zij de gunstige plek voor hun toekomstigen burcht. Kostbare steensoorten worden van overal aangevoerd om den bouw te volvoeren. Iedere verwante of vriend gaf een gift en wierp die kostbaarheid in een put, met een spreuk die de goede geesten verzoende, de kwade bezwoer. Want deze zijn de landen der geesten, der reuzen en dwergen, der witte wijven en tooverkollen, der goede elven en booze gnomen. Als het kasteel klaar is, zal het jeugdige paar dra komen uit de Noordsche landen en zeeën, waarheen een

Vikingschip hen voerde om geheimzinnig runisch bevel. Maar van zoo verre, noodlottige hoogtijdsvaart komen zij niet terug. Een bode draaft aan over de heide: hij bericht, dat in storm het zeedraakgelijke schip is vergaan. De Geluksberg is de Berg van Rouw geworden. De vader der bruid neemt de Aeolus-harp, die boven den burcht zou weêrtrillen van een eeuwige hymne van aardsch geluk, als hij en de zijnen hadden gemeend. En slingert de harp de wijde vlakte over in woede en smart en wanhoop.

Nooit en nergens, zelfs niet over een Geluksberg, weêrtrilt van aardsch geluk de hymne eeuwig. Om dezen trotschen waan sloeg het Noodlot neder. Om deze wanhoop werd de burcht geslecht en liggen nog de kostelijke gaven begraven onder de aarde. Maar de harp, zij zweefde omhoog, met hare gebrokene snaren en zwerft steeds over deze wouden en dezen berg.

Hoor! Daar ruischen de snaren en klagen. Zij klagen van de droefenis, die de wind over onze lage landen weet te verwekken in de harten van wie deze bewonen. Want al is er aardsch geluk, eeuwig is het nooit, als niets op deze aarde en in deemoed alleen mogen wij het aanvaarden, zoo het tot ons komt met jeugd, liefde, schatten en alles wat de schoonheid uitmaakt van Geluk, dat aardsch is en niet meer dan vergankelijk.

XII

Ik ben jaloersch en ijverzucht verteert mij. En dit voel ik duidelijk in mij te analyzeeren: ijverzucht verteert mij en ik ben jaloersch omdat er...zoo weinig over mijn doen en laten wordt geschreven in de dagbladen en over het doen en laten van anderen wel.

Nu kan ik het niet langer harden. Ik moèt het zeggen, ik moet het uiten. Mijne houding is er eene van zuiver tragische lijnen: gebukt zit ik met fronsende rimpels over mijn voorhoofd en mijne vuisten gebald; ik zie geel van nijd en mijn mond verwringt zich terwijl ik met hooge schouders, opgetrokken knieën en een gebombeerden rug van ijverzucht zit te mokken, verteerd door

den demon der Hoofdzonde Nijd. De padde-gelijke heeft mij te pakken: ik ben jaloersch, ik ben hevig jaloersch, dat er zoo weinig over mij in de dagbladen staat, over mij, die roman schrijft na roman, novelle na novelle, artikel na artikel, terwijl er over ànderen zoo veel, zoo heel veel in die zelfde dagbladen wordt geschreven!

Wie dat dan zijn, over wie zoo veel geschreven wordt en van wie ik heftig jaloersch ben? Wel, ik beken het u eerlijk, in de hoop, dat uwe sympathie o lezer, mij troosten zal! Ik, auteur, ben jaloersch van iederen voetbalspeler, van elken goeden voetbalspeler, maar ook van iederen minderwaardige, ja van iederen slechte.

Nu is het gezegd, nu is het niet langer in de bitterheid van dit te kort gedane gemoed verzwegen; nu kan ik er over uitweiden. O jaren reeds heb ik in stilte geleden, dat er zóo weinig over mij geschreven werd in de dagbladen; nu is de maat overvol; ik kòn mijn leed niet meer in mij houden, het verstikte mij, het griefde mij en nu, ik beken het u, nu schud ik, razend van ijverzuchtige woede, mijne gebalde vuisten en snik en hik: ware ik slechts een voetbalspeler, ware ik slechts bij Feyenoord, bij Go-Ahead, bij RCH, bij ADO of VUC, of ware ik slechts bij Quick.

Twintig jaren te zijn, voetbal te spelen, rood-groen te zijn of zwart-wit, doelpunten te voorkomen, schitterende schoten tot stand te brengen, of keiharde schoten te lossen, hoekschoppen te nemen, den bal op het juiste moment te passeeren, iedere kans tot doelpunten te benutten, dàn over dit alles gedetailleerd, over iederen schop en over ieder schot, enkele regels, minstens, zoo niet een zalige, halve sportkolom, te lezen in mijn dagblad met lof of blaam, maar te lezen en te worden besproken en eindelijk niet langer genegeerd te worden door wie in die dagbladen schrijven!

Helaas, ik ben maar een schrijver van romans, novellen, artikelen. En mijn ‘kopwerk’ is niet dat van een voetbalspeler! Ik geloof, dat even als voetballers elkander bespreken en be-oordeelen, ook mijne kunstbroeders dat elkander doen. Wie tot een gilde behoort, bespreekt elkander met blaam of lof maar bespreekt elkander: helaas, wanneer zullen wij, schrijvers, elkander dan toch eens

bespreken met de zelfde uitvoerigheid en hardnekkigheid als voetbalspelers het elkander doen??

Het is een droom voor de Toekomst. Op het oogenblik zit er niets anders op dan zich te verbijten van ijverzucht, als ik heden doe. Maar het is te bar. Als een boek van mijn pen wordt besproken door Henri Borel, Frits Lapidoth, Johan de Meester of Is. Querido, is dat in anderhalve kolom gedaan. Is dat nu rechtvaardig en genoèg? Moet het daarmeê dadelijk weêr uit zijn? Kijk eens, ik heb op zulk een boek plus minus een jaar zitten blokken. Ik heb het gebouwd in mijn conceptie, gezet in hoofdstukken, neêrgeteekend en -gepenseeld in duizenden mooie zinnen, met de mooiste woorden, die ik maar vinden kon en ik heb daar kwistig letterteekens, komma's, vraagteekens, uitroepteekens, streepjes en puntjes met artistieke hand tusschen door gezaaid. En daar komt nu, is het boek moeitevol verschenen - ik bespaar u het relaas van die moeite want dit is een àndere kwestie - een mijner geachte collega's, beweert, dat hij mijn nieuwen roman heeft gelezen en dat het een boek is, mooier, even mooi of minder mooi dan het voorafgaande werk; hij vertelt iets van den inhoud; hij haalt er een flink brokstuk van anderhalve pagina van aan en besluit zijn artikel, dat hij hoopt hoe ik een volgenden keer even succesvol of liefst nòg succesvoller moge zijn.

En dan is het uit. Daar ligt mijn nieuwe roman. Niemand schrijft er meer over. Ach, ach, ach, niemand heeft meer oog daarna voor de hoofdstukken, voor de zinnen, voor de komma's en punten en aanhalingsteekens.

Het is om tureluursch te worden. O, ware ik slechts voetbalspeler, roodbroek of blauwhemd, in voorhoede of middenlinie! Zijn mijne hoofdstukken dan, ten minste als ik in vorm ben wanneer ik ga schrijven, niet te vergelijken met een bal in goede pozitie? Sta ik dan niet op het hoogtepunt van mijn romantisch werk, dus zoo ongeveer op bladzijde 150 of bladzijde 200, als ge liever wilt, gelijk de middelmoot van de voorhoede? Doe ik niet aan behoorlijke doelverdediging wanneer ik ijverig en vól energie voortga met mijn verhaal? En waarom letten mijne geachte colle-

ga-critici of critici-collega's daar dan niet op? Wordt bij een voetbalwedstrijd ooit het minste détail vergeten? Wordt het niet met minutieuze uitvoerigheid vermeld? Ach, kregen wij auteurs maar eens een competitie-staat mede, als wij wat meenen gewerkt te hebben, dan zoû onze energie wel groeien als wij aan het werk waren. Waarom geven onze arbiters ons dan ook geen punten? Ik zal Borel, Lapidoth, de Meester en Querido vragen ons - en zichzelve - en elkaâr - voortaan punten te geven. En ik zoû iederen recensent willen vragen nu eens op te letten op mijn hoofdstukken, mijn zinnen, mijn hoofdletters, mijn komma's, mijn aanhalingsteekens en aan één hoofdstuk van mijn nieuwsten roman minstens drie kolommen te wijden en minstens éene alinea van twaalf regels aan iedere komma, en ieder paar streepjes of aanhalingsteekens. Dàn alleen zal mijn ijverzucht, mijn bittere jaloezie zich stillen en zal het mij troosten geen groenbroek of geelhemd te zijn omdat er over mij dan, eindelijk! en over mijn werk even veel in de couranten zal worden verteld als nu over het zoo haarfijn uitgeplozen en in minutieuze détails besproken werk van De Boer, Denis, Oosthoek, Sigmond, Groosjohan, Jole en van der Kluft.

Maar nu nog zit ik, verteerd van nijd, ter neêr, rug gebombeerd, vuisten gebald en het gelaat verwrongen in rimpels van bitterste jaloezie en ijverzucht.

* * *

Wanneer wij eens willen uitmaken, wat er in de dagbladen het uitvoerigst besproken wordt, dan is dat...voetbal, al erken ik natuurlijk dadelijk dat dat meestal in een apart sportnummer gebeurt (maar niet altijd). Het is wel vreemd want niets wat er besproken wordt in couranten of medegedeeld komt de uitvoerigheid van het voetbalspel- of wedstrijdverslag nabij. Politiek, zoowel internationale als nationale, buitenlandsche als binnenlandsche? Meestal moeten wij uit enkele hoofdartikelen, een verslagje, een paar telegrammen uitmaken wat er in deze beide branches van veel interesse gebeurt. Nu verschijnen deze iederen dag,

dus het is maar zaak te blijven bijhouden, opdat de plotseling opdoemende nieuwe namen van nieuwe staatslieden u niet te veel verrassen evenmin als de telkens afwisselende geografie der lieflijke zomer- of winterplaatsen waar de politieke conferentie's worden gehouden. Zijn beursberichten gedetailleerd? Zijn zakenmenschen tevreden over de kwantiteit der dagbladsche beursberichten? Ik ben geen finantieel genie en kan er niet over oordeelen. Hoe meer ik couranten lees, hoe moeilijker het mij echter is voorgekomen op de hoogte te blijven van het daagsche gebeuren. Wat er echter, en dit weder door mijne ge-achte collega's, de ‘letterkundigen’, n'en déplaise dat geleerde woord aan mijn vriend Borel, véél meer dan de litteratuur wordt besproken dat is het tooneel. Vergelijk eens de kolommen die aan het tooneel gewijd worden - verslag of feuilleton - met de kolommen, aan de litteratuur gewijd. Niet zoó uitvoerig als hoek- en andere schoppen of stooten, worden toch zeer vele gebaren en intonaties van tooneelspelers en tooneelspeelsters bijna iederen morgen, nu, laat ons zeggen, drie, vier maal in de week den volke voorgehouden en geprezen of gelaakt. De schilderkunst en de muziek krijgen daarna een voorrang in de bespreking, die meestal, door de bevoegden, in een soort mysterieus techniesch idioom wordt gehouden. Het is ook aardig op te letten hoe, vooral in de muziekverslagen - ik heb niemand persoonlijk op het oog want het is een algemeen voorkomend verschijnsel - de besprokene, zanger, zangeres, violist, pianiste of geheel orchest in den eersten zin van de bespreking met loftuiting wordt overstelpt en duizend edele kwaliteiten van haar of hem of hèt worden vermeld om in den volgenden zin te worden geblameerd met een uiterst strenge beoordeeling van duizend minder edele tekortkomingen om daarna als slot den artist of de artisten tegelijkertijd zoowel het Paradijs te ontsluiten als het Vagevuur zoo niet de Hel. Ik heb bij zulke besprekingen, die, daar ben ik overtuigd van, geheel met alleroprechtste eerlijkheid worden neêrgeschreven, meestal tegen middernacht, altijd diep medelijden met de slachtoffers, die - of vergis ik mij? - wel eens de handen om het hoofd moeten slaan en

moeten uitroepen: was ik nu goed of niet goed? Vergis ik mij niet, dan is deze zeer oprechte maar, tegelijkertijd (bijna) ten hemel zwierende als ter helle dompelende kritiekmanier - zeer algemeen in muzikale verslagen - echter in de mode gekomen door enkele eerste kritieken van Van Deyssel, die toen reeds je bij een arm door het empyreum slierde om je oogenblikkelijk daarna te kielhalen dwars door een hellevuur heen.

Maar hoe dan ook, over tooneelisten en musici wòrdt geschrèven in de couranten, al is het niet zoo veel als over voetbalgoden en -helden. Over schilders is dat weêr heel weinig; in enkele mysterieuze orakel-uitspraken wordt meestal hun verdienste geschetst. Maar wij, wij armen, wij ‘letterkundigen’?

Lieve collega's, weest niet boos op me, dat ik vond, dat ge zoo weinig notitie naamt, vergelijkenderwijze, van onszelven en elkaâr. Van een nieuwen roman, dien gij of ik schreven, en die in een dagblad moest worden ‘besproken’. Kijk eens, ronduit en eerlijk gesproken: ik begrijp volkomen uwe terughoudendheid. En hadde ik mijzelven begeven op de paden der litteraire critiek, waarlangs romans en novellen als dicht struweel, soms bloeiende, maar niet altijd, zich ontluikende verdringen en samenstuwen, ik hadde niet anders gedaan dan gij. Ik had onder de Litteraire Kronieken - die ik tot nog toe nimmer geschreven heb, maar ge weet nooit waar een mensch nog toe komen kan - ook niet iedere zinswending van iederen auteur tot haar recht kunnen doen komen en volstrekt mij niet opgehouden met de beschouwing of een komma-punt niet beter geplaatst ware op bladzijde zooveel, regel zooveel, waar de auteur zelve slechts een komma geplaatst had. Want...er is interessanter werk in de wereld te doen. Er zijn interessanter dingen te lezen dan over komma's, komma-punten en scherpe hoekschoppen...Ten minste voor u en voor mij, hoevele komma's en komma-punten wij elkander ook voorzetten, o honderdduizenden, niet waar?

Vergeef mij dus zoowel mijn allerleelijkst gebarende jaloezie als mijn kritiek op uw wijze van kritizeeren. Werkelijk, ik ben het daar eigenlijk absoluut mede eens. Wat ik alleen van harte hoop,

is, dat groenhemden en oranjebroeken, zoo zij een courant ter hand nemen, niet alleen met de oogen verslinden wat er sta in de sportkolom van goal, free-kick, strafschop en tegenpunt, maar ook eens lezen, aandachtig, bezadigd, bezonken, het enkele, lieve kolommetje, o mijn ge-achte collega's, dat gij wel nu en dan eens wijden wilt aan een één- of tweedeeligen ‘roman’, ook zònder dat gij eenige beschouwing wijdt aan mijne hoofdletters - waar ik nu eenmaal veel van houû - of aan mijne komma's en komma-punten, die ik eigenlijk nog het allermeeste van geheel mijne schrijversprestatie heb leeren beminnen.

XIII

Het lust mij van daag eens, tegen mijne gewoonte in, ernstig te zijn en niet te blageeren. Blague is eigenlijk iets heel gemakkelijks als men er eenmaal mede begonnen is en dan eenige handigheid krijgt er meê door te gaan. Eigenlijk zijn al die dingen als blague, ironie, sarcasme, humor, geest trucjes, die niet veel om het lijf hebben. Ik heb dat nooit zoo sterk gevoeld als toen ik eenige jaren in Frankrijk gewoond had, in Nice en dus iederen dag esprit en blague, met alles wat daar tusschen ligt, voor mijn oogen kreeg in de dagbladen en aan mijn ooren hoorde in de conversatie. Ik betrapte mij op eens er op...ook ‘geestig’ te zijn en mede te doen met ‘humour’ en dergelijke, zelfs met heel vinnig sarcasme. Ik had het toontje beet; ik wist precies wat je in een Fransche conversatiedialoog moest antwoorden, zoo slag op slag en héél vlug, vooral niet zwaar op de hand uitweiden en ik begreep, dat hoe hoog ik ook Fransche esprit altijd bewonderd had, je met een beetje oefening daar ook wel meê aan kon doen, ten minste als je in het land zelve woonde en iederen dag die trucjes van woordspeling en allervlugste rikketiktiktiktiktik-conversatie moest apprecieeren. Het is waarachtig heel aardig, maar het heeft niets te maken met de eigenlijke ernstige dingen van het leven; het heeft alleen misschien dàt voordeel, dat je de laatste er door volkomen vergeet...

Maar nu, ten minste van daag -, ik woon niet meer in Nice! - zoû ik onmogelijk kunnen meê doen aan zoo een Fransch salongesprek van geestigheid en aardigheid en toespeling, waar bij je nooit veel hoort naar wat een ander zegt en vooral niet eischt, dat een ander heel aandachtig luistert naar wat jij zegt. En ook lees ik zoo weinig meer Fransche couranten, waarin die prima ‘esprit’-journalisten me leerden zoo een beetje met hen meê te doen in humoristische en blageerende feuilletonnetjes: werkelijk, van daag, heb ik het toontje nièt beet.

Ik voel me ernstig en dat is eigenlijk een weemoedig gevoel. Omdat je er toch niet verder meê komt. Met te blageeren kom je wel verder: het uur verstrijkt en de dagen gaan voorbij, terwijl je beiden hebt weggeschertst. Maar ben je daartoe niet in een stemming, - als ik van daag - en ben je ernstig...dan ben je eigenlijk verloren; minstens kom je geen pas verder op je levensbaan, die als een montagne-russe huppelt van dag op nacht naar weêr dag en nacht en zoo eindeloos door...Eigenlijk, ik voel het, moest ik niet op dezen toon door gaan en mijn lieve lezers, die mij zoo dikwijls in allerlei vorm van hunne sympathie getuigen, maar liever vertellen van mijn hond, van het bosch, van mijn reizen, van een kunstwerk, ja, ik weet niet van wat al meer, dat hen meer zoû opwekken tot blijmoedigheid, omdat ik zelve blijmoedig het woord tot hen richten zoû. Eigenlijk is blijmoedigheid meer in toon met het stukje proza, hier vereischt op dezen dag en op deze plaats. Het moest eigenlijk altijd maar een grapje zijn, vlug en luchtig te lezen om dan, efemeriesch blaguetje, met de bijdragen der andere Zondagsblad-auteurs te eindigen als pakpapier of om een Meisch houtvuurtje nog aan te maken. Weet ge, dat oude couranten of ‘kranten’ als ge liever wilt, heel goed zijn tegen de mot in uw winterkleêren? Ik stop altijd proppen courant of ‘kranten’ in de mouwen van jassen, die ik 's zomers niet meer draag. Het is heusch héél goed en...

Maar dat is het niet wat ik u zeggen wilde...Ik wilde ernstig zijn. Ik wilde u eens in gemoede vragen of ge vindt, dat wij in een prettigen tijd leven? Ik zoû gaarne uw aller antwoord willen toet-

sen aan mijne eigene meening, maar dat gaat natuurlijk niet. Ik moet u dus heden wel bekennen, in mijne ernstige stemming, waaraan van daag, helaas, alle blague, esprit, ‘humour’ etc. etc. etc. ontbreekt...dat ik vind, dat wij in een ellendigen tijd leven. Misschien zijn er perioden en eeuwen geweest, die even ellendig en beroerd waren als de huidige. Die kan ik echter slechts bij benadering beschouwen. Ja, misschien was de periode der Egyptische heerschappij over het volk van Israël, of de eeuw der slavernij in Amerika (zie Uncle Toms Cabin) misschien even ellendig als onze tijd. Misschien was het tijdens Tiberius en Caligula ook beroerd te leven en gedurende de Volksverhuizing, waar een Romein van beschaving wel zoo ongeveer zal hebben doorgemaakt wat wij thans doormaken, hoe ànders natuurlijk de uiterlijke verschijnselen waren. Maar hoe het dan ook ware of zij, ik zoû u in gemoede willen vragen: vindt ge dezen tijd, waarin wij bestaan, en deze aarde, waarop wij schijnen rond te draaien, nooit - als men vertelt - eene seconde blijvend vertoevende in het heelal, een prettigen tijd en localiteit? Voor ons aardsche bestaan van plus minus dertig, veertig of zestig jaren? Het is waar, zoo heel lang - relatief - is ons bestaan niet; als we het niet in jaren, maar in decennia verdeelen, dus drie, vier, vijf, zes tientallen van jaren, is het gauw te overzien en door te maken. En als je het hebt doorgemaakt, dan is het uit, of het is nièt uit, als ge gelooft aan weêr een nieuw bestaan na dit, op hooger plan of lager (raadpleeg uw Karma) maar in alle gevallen hebt ge dan hier omlaag, op deze hel - o, nu is het woord er uit: vergeef me!! - gedaan met uwe tribulaties...

Moet ik zoo doorgaan? Het is Zondag, de zon schijnt, de boomen ontbotten, de beuken staan in een weelde van jong goud, de brem staat in nog hellere vlam en ik hoor mijn hond lichtelijk kreunen, omdat hij uit wil en niet begrijpt waar zijn baas toeft en wat hij zoo lang doet voor die schrijftafel. Moet ik zoo doorgaan? Is het niet beter u maar lief lachende te vertellen van de bloemen, de bladeren en de wolken, te juichen om lente en vroegzomer, met u te hooren naar de vogeltjes en te kijken naar de eekhorentjes

en te beweren, dat de aarde een paradijs is en geen hel? Het zoû misschien tactvoller van mij zijn. Ik zoû het, deed ik mij dwang aan, misschien ook wel kunnen, zelfs vandaag. Wij, schrijvers; spelen immers altijd komedie. Dit is ten minste ons dartel spel: we doen of we onze psyche voor u blootleggen, maar we doen het heelemaal niet, hoor. Want we leveren altijd copie en litteratuur, en heusch, die moet ge niet al te naïef vertrouwen. Wij zijn de grootste voor-den-gek-houders, die er bestaan. Weet u eigenlijk wel zeker, dat nu, terwijl ik u zeg, dat deze tijd en deze wereld een hel zijn, ik dat zèker meen?? Ik moet u immers copie leveren vandaag: kom, wat doet het er eigenlijk toe, wat ik in het diepste van mijn diepste - als de Japanner zegt - meen of niet meen, als ik u maar copie lever, leesbare copie, voor het oogenblik, dat uwe oogen dwalen over deze schijnbaar triestige regelen.

Maar ik wil eerlijk zijn en u bekennen: ze zijn vandaag ernstig gemeend en wat ik beweer, vloeit mij oprecht uit de ziel: ik vind dezen tijd en deze wereld een hel. Het zal mij genoegen doen, zoo ge mij verzekert, dat uw kerksche geloof, zelfs zoo ge het een weinig eens met mij zijt over de helschheid van onze bestaansvoorwaarden, u staande houdt in blijmoedigheid. Ik gun het u van harte, al voldoet mij zulk geloof niet. Neen, het raadsel van het Leven, het waarom van het Leven, is mij steeds een te reusachtig vraagteeken geweest, dan dat een mooie, gevoelige preek of een plechtstatig gevierde Mis mij antwoord en troost zoû kunnen geven. Dat vraagteeken is mij te immens, te obsedeerend, te gruwzaam verschrikkelijk, dan dat predikant of pastoor mij er nader toe zouden kunnen brengen. Terwijl ik toch eigenlijk zéér ‘geloovig’ ben, maar dit geloof is alleen geloovende aan onzegbare groote Machten, die elkander in een onzegbaar gigantischen strijd pogen te overheerschen en waarboven wederom een onontwijkbaar Noodlot, ook voor die Machten zelve, zijn vreeslijk wiel ommewentelt. Wat de kerksch geloovige als ‘God’ vereert, verzinkt voor mij bij de verbeelding van dit Onzegbare, evenals een mier verzinkt bij mijzelven en ikzelve verzink bij den aartsengel, die wellicht een star bewoont, wier diameter milliar-

den malen grooter is dan die van onze aarde.

Ten slotte zijn zulke gedachten zeer rustgevend. Het Eigenlijke is zoo ontzaglijk groot, dat al onze verdrietelijkheid, smarten, weemoed, ellende, rampzaligheid, wereldoorlogen, werelddeelondergangen en wat dies meer zij, er niet meer bij beteekenen dan dat ik zelve, bij toeval, een mier vertrap. Ik doe het onbewust, zonder het te willen, zonder het te weten en vermoedelijk vallen alle onze rampzaligheden eenvoudig ons ten deel door aartsengelen, die bij toeval - wàt is toeval? - maar zeker zonder het te willen en te weten ons vertrappen, terwijl zij wellicht meenen te zweven op de wijde vlucht hunner serafswieken. Ja, die gedachten zijn zeer rustgevend. Het geeft mij rust in mijn weemoed en mijn rampzaligheid, zeker te weten, dat ik niets beteeken, dat mijn werk niet meer is dan het werk van een mier of een spinnetje of een zijdeworm en dat deze geheele wereld met al zijn drukte, cultuur, vooruitgang, achteruitgang, techniek, kunst, wetenschap, godgeleerdheid, wijsbegeerte, astronomie en relativiteitstheorieën niet meer beteekent in het Al dan een molshoop, dan een mierennest in veld, weide of bosch. De afmetingen zijn mij van geene waarde; de mier, het spinnetje, het vlindertje hebben ongeveer precies dezelfde emoties als ik en de aartsengel heeft vermoedelijk emoties, die ook weêr met de mijne zouden kunnen vergeleken worden, alleen die van de mier zijn heel klein, die van den aartsengel heel groot en de mijne staan bescheiden tusschen beiden, zonder zoo heel veel te beteekenen. Hoe dan ook een dichter ooit heeft kunnen zeggen:

Ik ben een God, in 't diepst van mijn gedachten, is mij een raadsel. Liever zeg ik:

Ik ben een mier, in 't midden mijns gemijmers, en dat zonder eenige kleineering en geweld-aandoening mijner menschelijkheid, die ik heel klein, heel onbeduidend en daarbij absoluut nutteloos vind in het algemeen verband.

* * *

Men kan zich echter plaatsen op het eene standpunt of op het

andere. Plaatst men zich op een ander standpunt dan dat van het mierenhoopje, dan zien wij den vreeslijken tijd waarin wij leven, de Zwarte Hel, de Zwarte Eeuw, de eeuw waarin Menschheid en Menschelijkheid in cataclysme na cataclysme zal ondergaan, hetgeen echter in het Al even belangrijk of onbelangrijk is als dat uw menschenvoet - noodlottig - het mierennest vertrapt. Op dat andere standpunt zien wij dat vreeslijke, ellendige, rampzalige, dat àllen zien, die denken en voelen, alle dichters, alle gevoeligen, alle werkelijk-geloovigen: de Zwarte Eeuw met de Afschuwlijke Machine en de Satanische Techniek, het Afschuwelijke Zakenleven met het Gruwzame Geld: een Helsche Periode op een Helschen Aardbol, waar wij als verdoemden elkander verdringen in de vreeslijke gruwelbalgen en demonische kraterkrochten, waaruit wij niet komen kùnnen, wat onze gedachten en verbeeldingen ook pogen zich op te zwiepen en vleugels uit te breiden.

Wij kunnen niet. Dit beeld van afschuw is duidelijk zichtbaar voor iederen dichter en voeler te dezer dagen; het is alleen niet zichtbaar voor den verstokten politicus of zakenman of technicus, die verdord is in zijn staatkunde, busyness of nieuwste technische uitvindingen.

En duidelijk heb ik dit beeld gezien in een ver land, van waar ik zoo juist kom, in Japan. Japan, het is een Land van het Oosten, en om welke redenen het wellicht steeds minder groot, grootsch en edel was dan China, dat het tot eerste voorbeeld nam, weet ik niet. Maar toch was Japan eenmaal een groot en edel land, om zijne religieuze Gedachte en om zijne innig doorvoelde Kunst. Toen...heeft het naar het Westen gekeken en het zag de Zwarte Eeuw, en het meende, dat deze hel de hemel zoû zijn der Toekomst. En het copieerde niet meer de edele dingen van China, het copieerde de satanische dingen van het Westen, en nu zie ik, zeer duidelijk, dat het naar zijn ondergang holt met heel Europa mede. Want met ‘ondergang’ bedoel ik niet de periode van satanische wereldmacht, die Japan misschien nog wel eens bereiken zal: met ‘ondergang’ bedoel ik de Westersche Hel, waarin wij allen rondtuimelen en waar ik in vraag, mede tuimelende: vindt ge dezen tijd, waarin

wij bestaan, en deze aarde, een prettigen tijd en localiteit??

Ik heb mij laten verleiden eens ernstig te zijn: vergeef mij, o lezer, en laat ons een volgenden keer liever een ode aan de Blague zingen, elkander voor den gek houdende wat wij kunnen.

XIV

Soms komt zeer intiem deze impressie bij mij op: dat wij absoluut verkeerd leven. Niet alleen ik en gij, o mijn sympathieke lezer, maar wij allen, die hier op deze aardbol rondwentelen. Het is toch eigenlijk - als ge even bezonken nadenkt - een allerdolst leven dat wij leiden. En dit leven, zooals het geleid en geleden wordt, is natuurlijk door de goden, die ons schiepen nooit zóo bedoeld als wij dit allen doen, maar geheel anders.

De Paradijs-mythe heeft een zeer esoterische en mystieke beteekenis en behelst voor iedereen, die maar even kan nadenken, deze waarheid: dat wij geboren werden om schoon te zijn, naakt, argeloos en onwetend van vele dingen, die als roode appelenbloesems en tot giftig ooft worden aan een boom, onder wiens schaduw we inboeten veel van oude primitieve deugden en eigenschappen. De Paradijs-mythe leert ons nog zeer duidelijk, dat wij niet geboren werden tot alwetendheid en diepe doordringing in de natuur- en levensmysteriën, die ons verliezen deden zoowel onze argelooze naaktheid als onze half-goddelijke schoonheid. Ik wil echter de kwestie niet beschouwen van Adam en Eva af, maar liever dadelijk mijn bescheiden licht laten schijnen op de zaak, zooals zij zich nu voordoet. Zoudt gij meenen, werkelijk meenen, dat wij geboren werden om, na een nacht in een overdekend bed te hebben geslapen - of niet geslapen of minstens slecht geslapen, of geslapen met hulp van adaline of veronal - ons te moeten baden, poetsen en bedekken met kleederen van allerlei aard, zoo als wij allen doen, in meer of mindere mate en met meer of mindere verfijning? Het gaat er bij ons niet in. Neen, ik ben overtuigd, dat geheel deze zonderlinge rust in zoo een bed, in een

kamer met of zonder open ramen, dat geheel deze zonderlinge dagsaanvang, weêr een bad, een Gillette-apparaat, met sponsen, handdoeken, nagel- en tandeborstels, zeep, tandpoeier of -pasta, met daarna zoogenaamd ondergoed, waarin knoopjes, die dan ook nog in knoopsgaatjes moeten passen, met vervolgens een kostuum of bij de andere sekse een damestoiletje, met kousen (sokken), schoenen, veters - die wederom door ronde gaatjes moeten gestoken worden en wier uiteinden tot een strikje moeten worden samengebonden, met etc. etc., - vult u zelve maar aan - een absoluut verkeerde, dwaze, decadente levensopvatting inhouden, ten minste, dat wij volstrekt niet bedoeld waren van den eersten Beginne af, tot zoo veel gecompliceerde malheid te geraken. Ik wil niet doorgaan en u wijzen op de onzinnigheid, die dàn volgt in ons leven: ons ontbijt met al zijn kopjes, schoteltjes, lepeltjes, thee, koffie, suiker, brood, eieren, jam, kaas etc. etc. - en dat het eerste maal is van de malentrits, die wij meenen noodig te hebben om een dag door te maken, ongerekend nog de kopjes morgenkoffie, middagthee, avondthee, vermouth, port etc. etc., wier verorbering wij ons eigen hebben gemaakt. Ik wil echter wel u er op wijzen, dat ge aan dit vreemde dagebegin - correspondentie, belastingbiljetten, morgenbladen hebben u ook nog in beslag genomen, al ware het maar enkel uw haastigen blik en dadelijk verstrooide aandacht - uw morgen begint met uwe bezigheid, uwe zaken, uwe wandeling, uw kantoor, enfin met datgene wat ge meent te moeten doen om nuttig voor u en uw huisgezin of aangewezen alleen voor uw egoïste alleen-bestaan te zijn. Maar ik vind het allervreemdst, wat ge daar doet, gewoonweg dol, onmogelijk, onzinnig; als ik zie al de dagslaven op hunne fietsen wegrollen in verschillende richtingen, komt er een ontzettend medelijden in mij op over de verdwaasde menschheid en weet ik zeker, dat al dat geroezemoes, al die drukte, al dat getelefoneer, al die paperassen etc. etc. niet noodig zijn, ten minste van het standpunt der lieflijke goden, die ons schiepen tot argelooze schoonheid om ons daarna aan ons lot over te laten. Ja, natuurlijk, dat hebben zij gedaan: zij wisten niet meer wat met ons te begin-

nen, toen zij ons uit leem hadden gekneed en ons een zielevonk hadden ingeblazen. Ik weet wel, dat de orthodoxen onder ons het verschrikkelijk zullen vinden, dat ik zoo denk en spreek, maar ik kan nu eenmaal niet anders spreken dan ik denk: ik geloof niet, dat God den mensch heeft geschapen, want dan had God wel een reusachtige vergissing begaan; ik geloof eerder, dat verschillende goden of machten, meer of minder wèl demonische, ons schiepen en toen een beetje huiverig zijn geworden van wat zij zagen, dat wij werden en verwerden, door welke verdere levensstuwing is mij absoluut onbekend.

Laat ons echter terug keeren tot ons vreemde, dwaze leven. Ik heb dit tot nog toe alleen nog maar uiterlijk beschouwd, in zijne huishoudelijke en administratieve uiterlijkheidjes: innerlijk is het leven, dat wij lijden - of moet ik leiden zeggen? - eigenlijk even vreemd. Wij hebben hartstochten, eerzuchten, deugden - weinige! - ondeugden - zeer vele! - gevoelens, eigenschappen, eigenaardigheden, idiosyncrasiën en wat dies meer zij en alle deze vreemde drijfveeren maken de meest gecompliceerde machine van ons, die is uit te denken. Wij volgen, na zekere studie, eene ‘carrière’; wij bereiken iets of...niet veel...of niets, wij worden minister of lid van de Witte of beide; enfin, wij pogen allerlei dingen te doen, meer of minder bewust en ook in die pogingen komen de allervreemdste abnormaliteiten voor: ik ken arbeiders, die voor filosoof zijn geboren en diplomaten, die het dol zouden vinden om een mijnwerker te zijn. Trouwens, ik zelve, die gekomen ben tot het schrijven van boeken en artikelen, zoû veel liever - raadpleeg ik mijne jeugdherinneringen, - tenor aan de opera zijn geweest of acrobaat en athleet in een circus of variété. Ik geloof, dat zeer weinig menschen worden, dat wat zij in hun eerste jeugd ambieerden. Maar wat zij werden of niet werden, hun leven werd altijd iets vreemds, want onzinnig gecompliceerd - van af dat opstaan, met toilet maken, de drie maaltijden etc. etc., tot de nacht weder aanbreekt en de mensch, moê en afgebeuld, ten minste de meesten, zich wederom terugtrekt in duisteren nacht en bedmysterie.

Ik ben overtuigd, dat de wenteling van de aarde om de zon met de afwisseling van dag en nacht, groote schuld hebben aan dit dwaze leven, want ik voel zeer duidelijk, dat, als er slechts een lange dag was - van enkele jaren - of een lange nacht - van jaren eveneens - wij natuurlijk geheel anders zouden leven en vermoedelijk minder idioot en veel minder gecompliceerd. Met één jarenlangen dag, zouden wij, geloof ik, onze krachten niet zoo in uren en minuten versnipperen; wij zouden dan getraind ons hebben om langer dan twaalf uren in waken uit te houden en dus hierdoor dikwijls toilet behoeven te maken, ons aan en uit te kleeden, onze gordijnen en blinden zoó vaak weêr open en dicht te maken nadat wij ze zoo juist hadden gesloten en ge-opend. De snelheid onzer vereischte dagbewegingen wordt duizelingwekkend: ik wil u zelfs overtuigen, dat onze wekelijksche bedoeningen duizelingwekkend snel terug komen en dat als ik een feuilleton van Het Vaderland heb geschreven, ik eigenlijk oogenblikkelijk weêr kan denken aan een feuilleton voor de daàrop volgende week.

Ik geef u dus volkomen toe, dat ik zelve even dwaas en onzinnig leef als ik meen, dat wij allen leven, dat onze ouders, en voorouders ook leefden, ja, dat de Romeinen, de Grieken en de Kaninefaten reeds leefden. Ik heb volstrekt niet de kracht verstandiger en minder dwaas te leven dan de meneer, die iederen dag naar zijn bureau gaat, dan al die lieve meisjes, die haar dagelijksch brood gaan verdienen in een langen uittocht van verfietsende rijwielen, dan wie ook die iets te doen heeft of zelfs niets te doen heeft. Maar heel duidelijk voel ik en wéét ik, dat het alles verkeerd is. Hoewel ik er zelve om intime redenen nooit aan meê zal doen, begrijp ik het genus ‘natuurmensch’, dat met de lange lokken, de pij en de bloote voeten gaat. Ook deze menschen gevoelden het zelfde als ik en zij trachtten te komen tot een niet dwaas en niet onzinnig bestaan, wat hun niet gelukte, omdat zij slechts vereenvoudigden wat zeer gecompliceerd werd in ons leven, zonder eigenlijk tot een geheel ander leven te komen, zonder eigenlijk een andere mensch te worden dan wij zijn, al hebben zij minder knoopjes in

knoopsgaten te wriemelen dan wij.

Wat ik echter niet bewonder in ons, dwaas en onzinnig levende menschen, is dit: wij kunnen toch nog, niettegenstaande de ijlende dagen en nachten, de snelle uren, de wegtikkende minuten, die ons geen tijd eigenlijk laten alle onze gecompliceerde plichten en behoeften te vervullen naar ook maar eenigszins waardeerbare vereischten - of is u tevreden met uzelven?? - gelukkig zijn. Waarachtig, wij dwazen en onzinnigen, wij, die niet weten waarom wij leven, waarom wij geboren werden of sterven, wij kunnen tòch nog - o, al is het maar in de schaduw van een seconde - gelukkig zijn. Wij hebben in ons gekregen iets heel vreemds, nog vreemder dàt vreemde dan ons geheele, onzinnige leven, en dat vreemde is niet anders dan een stille glimlach om alles wat wij doen en zijn, en een zacht glanzende vonk die wij liefde noemen en die liefde kan toe naar een ander, of naar ons zelven, naar de natuur of naar de kunst, die haar weêrbootst, naar een ster of een vrouw, ja zelfs wel eens heel sterk alleen naar een lichtwisseling of een tintenspel, en deze liefde naar wie of wien ook, dat voor ons of in ons schittert en schemert, veroorzaakt - dit is wel het àllervreemdste van ons vreemde zijn en wezen - dat wij somtijds gelukkig zijn!

De goden hebben aan het einde medelijden met ons gehad!

Een woord van herdenken

Het was 5 Sept. ll., dat ik in München het bericht ontving van het overlijden van onzen Van Nouhuys. De slag was groot, al was het niet te ontkennen, dat dit verdriet ons maanden, maanden lang dreigde. Steeds was er die hoop in onze harten gebleven: misschien, misschien wordt hij beter...Wij, menschen, zijn soms zoo naïef als kinderen: als wij iets sterk hopen, hopen wij tegen eigene overtuiging in; als wij iets angstig vreezen, wenden wij ons af om niet de onontwijkbare toekomst in de oogen te zien. En wij vreesden en wij hoopten tegen beter weten in en wij bedrogen ons zelve met die ijdele verwachting: misschien, misschien geneest hij tòch...

Helaas, de arme lijder bezweek. Hij bezweek na buitengewoon zwaar fyziek lijden en ondraagbare moreele smart, die in zijn leven tot eéne ellende waren samen verwrongen. En het bericht van zijn overlijden was een zware, groote slag te meer, in die Septemberdagen van ellende, vol vertwijfeling aan de wereld, aan de menschheid, aan ons-zelve, aan onzen arbeid, aan wat wij dachten een dóel voor ons leven...

Ik heb onder dien slag een leêgte om en in mij gevoeld, als werd mij persoonlijk door den Dood eén zeer waardevol en dierbaar geroofd: de leêgte, die wij voelen als een dierbare bloedverwant, een innig nauw verbonden vriend ons ontnomen wordt. Toch had ik maar zelden het voorrecht gehad Van Nouhuys persoonlijk te ontmoeten, mijne staâge afwezigheid van het vaderland verhinderde onze samenkomsten. Des te meer echter waardeerde ik iederen brief, die ik van hem ontvangen mocht. Met

onze briefwisseling vervlocht zich iets innigers van onze beide levens tot een hechten band, tot werkelijke vriendschap. Kon ik tellen wel de keeren, dat wij elkander van oog tot oog aanschouwden, onze tallooze brieven, sedert jaren gewisseld, deden mij gevoelen, dat er iets warmers tusschen ons was ontgloeid dan alleen de harmonische sympathie van twee redakteuren eens zelfden tijdschrifts. Ik opende zijn brief steeds met een zekeren koorts. Ik voelde mij zekerder en trotsch wanneer ik in dien brief een woord van lof las over mijn ingezonden werk. Ik was teleurgesteld als dit woord van lof ontbrak. Het was steeds zoo eerlijk en zuiver gezegd, dat het opbeurde in de uren van vertwijfeling. Wie van ons kent ze niet, die bittere uren. Wie van ons kent niet de zwarte melancholieën, waarin wij wanhopen aan onszelve, waarin alles wat wij, hoogmoedig op ons talent, schiepen, ons plotseling toeschijnt eéne waardelooze onwezenlijkheid, waarmede wij onszelve betooverden, begoochelden, bedrogen. Hoe dikwijls heb ik zelve niet zoo gezeten bij de bouwval mijner eigene hoogmoedigheden. En als ik zoo zat en er kwam een brief van Van Nouhuys en ik vond in dien brief één enkelen zin van waardeering en lof, scheen het mij toe of de broze toren van artistieke zelftevredenheid weêr als een wonder oprees uit hare ruïne. Aan die brieven, aan den vriend, die Van Nouhuys werd, dank ik mijn volharding en kracht. Want hij had het fijne gevoel het woord te zeggen, dat het juist aandoende, het harmoniesch klinkende was met de verwachting van zijn hunkerenden toehoorder, en toen hij mij eens schreef naar aanleiding van mijn productiviteit: ‘je hebt wel een zeér sterke ziel, beste vriend, spelenderwijze voor Het Vaderland te kunnen schrijven tusschen zulk groot werk (Herakles) door’...toen hij mij zoo eens schreef, toen heb ik mijn arme, zwakke ziel, die zoo vaak in zwarte melancholie en vertwijfeling neêr ligt bij wat zij gedaan heeft en doet, zich sterken voelen, zich voelen opleven in rijkdom en weldoenden trots.

Zooveel, beste Vriend, die gegaan zijt na uwe groote smarten en lijden, heb ik aan u te danken. Nog steeds zal de herinnering

aan wat gij mij deedt, zal een ènkele zin, weêr overgelezen, uit een uwer brieven mij kunnen bemoedigen in het uur der vertwijfeling, nog steeds zal uw invloed na werken. Gij waart onder wie men niet vergeet. Gij bezat de hooge gave het goede in uw evenmenschen te zien en daar steeds in schrift en woord den heilzamen nadruk op te leggen. En van ons Tijdschrift waart gij de Ziel.

Ik herinner mij steeds de avond in Genève, op het balkon van mijn kamer. Gij waart daarheen gekomen, in opdracht met onze uitgevers, mij te verzoeken deel uit te maken van de Redactie van het op te richten Tijdschrift. Ik weigerde eerst, niet waar, mij verontschuldigende, dat mijn afwezigheid eene verhindering zoû zijn voor mijn redacteurschap. Maar gij hieldt aan, en ik gaf toe. Gij wist mij te vleien, met het weldadig aandoende woord, dat mèer is dan vleierij, dat inhoudt de kracht ingietende sympathieke fluïde. En terwijl wij elkander de hand gaven, zag ik de vreugde, dat gij geslaagd waart met het doel uwer reis, maar zag ik ook de vreugde om uw reis zelve. Het zachtblauwe meer onder den zomer-starrelucht, de verre, vage Mont-Blanc-karteling daar tegen, de stad zelve tintelend van duizende lichten, die neêr tinkelden diep in het water, riepen uwe verrukking op. En ik was blijde u die beide voldoeningen te geven, maar gij gaaft mij méer ten zelfden tijd: zelfvertrouwen en kracht.

Sedert zijn de jaren voorbij gegaan en Groot-Nederland bloeide als een jonge boom. Heeft Buysse ook trouw u bij gestaan, gij waart het, Vriend, die het deed bloeien. Gij waart en bleeft de Ziel van ons Tijdschrift, dat wij liefkregen om u, die zoo hoopvol eeuw leven aan wijdde. Nooit, sedert àlle die jaren, rees er het minste geschil tusschen ù en de beide andere redakteuren. Steeds bleef er de harmonie tusschen ons drieën: een geschenk dat gij ons gaaft; een band, dien gij samen bondt. En toen ik eens, in één mijner litteraire mismoedigheden, *Groot-Nederland* heb willen verlaten, omdat ik àlle litteratuur verlaten wilde, waart gij het weêr, die met één woord mij wist doen terug te komen op mijn moedeloos besluit. Nu gij niet meer daar zijt om den verderen bloei van den steeds wassenden boom gedijen te doen, nu is het

mij of iets onherstelbaars ontnomen is aan onzen bongerd...Want wij, die gebleven zijn, wij zullen u steeds blijven missen. Wij zullen elke maand, bij ieder nieuw nummer u missen op nieuw, hoe goede hoop wij ook stellen in jongere kracht, die u vervangt. Wij zullen iedere maand, bij ieder nieuw nummer, u herdenken en weder herdenken, met dankbaarheid en met vriendschap. Wij zullen u nooit vergeten...

Open brief

München, 5 VI XIV
Aan den heer C.L. Van Balen
Hoofdredacteur van Het Vaderland

Hooggeachte Heer,

Mag ik heden, zoo niet de *rez-de-chaussée* van Het Vaderland, van waar ik zoo dikwijls mijn stem liet hooren, toch de tribune der 'Ingezonden Stukken' een oogenblik beklimmen, om in het openbaar te zeggen, dàt, wat ik zoo gaarne afzonderlijk aan ieder gezegd had die dezer dagen er toe bij droegen mij een vreugdevollen dag te bezorgen?

Er is mij namenlijk, aan mijn tijdelijk zomeradres, toe gezonden een rijk versierd Album, waar in ik de handteekeningen verzameld vind van vele lezers en vrienden, bekende en onbekende, die meê hebben willen bijdragen om mij een waardevol geschenk aan te bieden, bij gelegenheid van mijn vijftigsten verjaardag. En ik weet geen andere wijze hen dank te zeggen voor hun charmanten troost - zij weten immers allen hoe weinig aangenaam het ieder jaar 'ouder worden' mij toe schijnt - dan van af deze tribune hen toe te roepen, dat hunne sympathie mij in der daad weldadig heeft aan gedaan, dat hun geschenk mij in der daad zóó getroost heeft, dat...ja, dat ik wel ieder jaar vijftig jaar zoû willen worden! Maar laten zij gerust zijn, mijne vrienden en lezers: zulke onbescheiden jubeljaartallen gunt de Tijd zijne begunstigden slechts een ènkele maal in hun leven.

Zoo ik het Album door blader, treffen mij ook de namen van

vrienden, van verwanten, die ik kort geleden verlaten heb of kort geleden nog weder zag. Maar er treffen mij ook de namen van velen, die ik sedert lange jaren niet meer ontmoette. Ik heb hun handschrift met ontroering weder gezien en ook hebben mij ontroerd die geheel onbekende namen, waaronder enkele, wier zwierige handteekeningen ik bijna niet ontcijferen kan, waaronder een heél enkele, wier geheimzinnige voorletters zich niet ontcijferen làten. Aan de dragers van àlle die namen mijn hartelijken, hartelijken dank voor hunne gedachte, voor hunne daad, voor hunne sympathie mij bewezen, sympathie, die ik nimmer vergeten zal.

Te zamen met het Album ontving ik de Portefeuille, die in hield de verzamelingen schetsen en etsen en akwarellen mij toe gezonden door vele kunstenaars van het aan het Litteraire grenzende ‘gebied’. Zij weten, dat, naast het Litteraire, ook dàt ‘gebied’ mij zeer dierbaar is en ik verzeker hen, dat ik de gedachte, mij op deze wijze hunne vriendschap te bewijzen, ten hoogste waardeer, naast hunne gave zelve. Hoe gaarne zoû ik ieder der kunstbroeders van het andere ‘gebied’, hoe gaarne zoû ik iederen lezer en vriend thans persoonlijk en in het bizonder willen bedanken voor wat zij mij deden! Maar hoewel de wil daar toe niet mij ontbreekt, de macht er toe zoû niet genoegzaam zijn en ik hoop, dat zij allen, mijn vrienden, mijne lezers, mijn kunstbroeders die zwakte zullen vergeven. Dat zij zullen gelooven, dat al zijn deze woorden voor hen àllen bedoeld, eene ontroerde gedachte van dankbaarheid ontbloeide voor ieder afzonderlijk.

Mocht de pers mij willen bij staan ook aan die vrienden, die *Het Vaderland* niet lezen, door overname van dezen open brief aan U, hooggeachte heer, mijn dankbaarheid te doen toekomen, zoo zal ik mij zeer verplicht voelen. Terwijl ik, van af deze tribune, mijne handen reik tot hen van wie uit ging het initiatief om Louis Couperus een gelukkigen dag te bezorgen, tot alle de Leden der Commissie, die werkzaam waren en hem werkelijk dien dag bezorgden!

Ontvang ten laatste, hooggeachte heer, mijn bizonderen dank voor het verleende plaatsje op de tribune en geloof mij steeds Uw ‘Het Vaderland getrouwe’ medewerker (met verlof) Louis Couperus.

King Albert's book

Naar het edele België, slachtoffer van een wereldtragedie, strekken alle sympathieën als moederlijk de handen, begeerig zijn snikkende wee te lenigen. Een koor van troostende stemmen rijst tot zijn edele Vorsten, Koning Albert en Koningin Elisabeth, met dezen kreet: Wanhoop niet, want vroeg of laat wordt het slachtoffer gewroken door het Lot en de Rechtvaardigheid.

Towards noble Belgium, victim of a world-tragedy, all sympathies stretch out like maternal hands, eager to soothe her quivering griefs. To her noble Sovereigns, King Albert and Queen Elisabeth, a chorus of consolation raises this cry: Despair not, for sooner or later the victim is always avenged by Justice and Destiny.

Voorrede
Pio Baroja: *Op een dwaalweg*

De moderne Spaansche letterkunde is in vollen bloei. In Spanje, dat in een hoek van Europa terug getrokken land, waar men zich het allermeest bemoeit met binnenlandsche politiek, waar de binnenlandsche politiek aller harten heviger doet kloppen, is toch ook het gevoel wakker gebleven voor de litteraire kunst. Het land van Cervantes telt ten huidigen dage vele romanciers en tooneelschrijvers: Jacinto Benavente is de gevierde dramaturg en den ouden Perez Galdoz, zeer geëerd gebleven, treden tal van jongeren na.

Onder hen is Pio Baroja een zeer bizonder talent. Zijn kunst is droog, hoogst sober, zonder eenige Zuidelijke fioriture, maar misschien daarom zoo belangwekkend. Zijn stijl is grauw als de Spaansche atmosfeer kan zijn in een dood stadje als Avila of Toledo. En toch is hij modern. Hij is een hartstochtloos waarnemer, die realistiesch mede deelt wat hij ziet, deze zoon van het gloeiende Iberië. Hij is een rustig psycholoog, die zich niet noodeloos agiteert tijdens de analyze, op zijne sujetten ondernomen.

Hij is een kalm kunstenaar, maar hij is een kunstenaar, en zijn kunst is Spaansch, om hare bijna verbijsterende strengheid en eenvoud. Zijn werk, dat de vertaalster hierbij in eene Hollandsche vertolking weêr geeft, is in vele talen vertaald, verwondert bij den eersten aanblik om den strengen, emotieloozen, kleurloozen verhaaltrant, maar weet dàn plotseling te boeien en te doen waardeeren die bizondere kwaliteiten van eerlijkheid, oprechtheid en bijna schrijnend maar steeds rustig analytiesch blijvend realisme.

Dat zulk een boek het boek is van een Spanjaard, wordt belangwekkend voor den lezer, ook al heeft hij zich niet dadelijk gewonnen gegeven.

De komedianten
(Ingezonden)

Zeer Geachte Redactie,

Tot mijn leedwezen moet ik, uit een litterair oogpunt, protesteeren tegen de zeer oppervlakkige aankondiging van mijn roman in Groot-Nederland, De Komedianten. Of het ‘milieu’ er een is waarin een fatsoenlijk man zijn dochters niet heen brengt, doet niets tot de litteraire waarde van een kunstwerk.

Ik wil hier echter gaarne de gelegenheid te baat nemen om te verzekeren, dat, op mijne aanstaande lezing, uit de Komedianten alle ‘fatsoenlijke’ vaders en moeders, zèlfs met dochters, van zekeren leeftijd, ontwikkeling en belang in oud-Romeinsche toestanden, naar mijn oordeel ten minste, zonder zich te choqueeren, komen kunnen. De fragmenten zijn gekozen om aangehoord te worden door het gewone publiek, dat zoo beminnelijk is mijne lezingen wel te willen bijwonen.

Hoogachtend,

Louis Couperus.

Straatschenderij

30 Juli [1918]

Zeer geachte Redactie,

Hedenmiddag, tijdens den terugkeer der kinderen, die de Bond voor Vacantiebezigheid vermakelijk en nuttig wenscht bezig te houden, trof het mij, dat in het centrum der stad, op een breeden verkeersweg, enkele dier kinderen zich onledig hielden met water in den mond te nemen en de voorbijgangers daarmede te bespuiten. Vooral Engelsche officieren en onderofficieren met hunne meisjes moesten het ontgelden. Ik vermoed, dat de Bond voor Vacantiebezigheid deze vermakelijkheid niet heeft bedoeld en meen te mogen wijzen, dat bij het zich op straat bewegen van 1000 à 6000 kinderen de politie haar uiterste best doet meester te blijven van het terrein en dit niet over te laten aan een horde kleine Hunnen en Vandalen.

Straatschenderij pleegt de jeugd reeds genoeg in het klein, zonder dat zij in de vacantie nog in het groot behoeft beoefend te worden.

Met de meeste hoogachting,

Uw dw.

Louis Couperus.

Een woord van hulde aan Willem Kloos

Het is mij een bizonder groot voorrecht gebruik te maken van de gelegenheid, mij geboden in ‘De Nieuwe Gids’, om te zeggen de groote vereering, die ik Willem Kloos steeds heb toegewijd. Hoe zeer ook omstandigheden, onvermijdelijkheden, ik zoû bijna zeggen, noodlottigheden het hunne er hebben toe bij gedragen, dat ik mijn werk niet in ‘De Nieuwe Gids’ uit gaf maar elders, nooit heb ik anders dan met de grootste sympathie en bewondering van Willem Kloos gelezen en aan Willem Kloos gedacht. Van de lang verleden tijden af, dat zijne eerste verzen in den Nederlandschen Spectator verschenen tot de latere jaren, toen ik zijne ‘gebeeldhouwde’ en daarbij zoo innig doorvoelde, doorleefde, bezielde sonnetten in majestueuzeren bundelvorm las en herlas. Ik herinner mij nog de heerlijke ontroering, die mij doorvloeide als een groot geluk toen voor het allereerst dat van trots en overmenschelijkheid doorgloeide sonnet mij toe straalde:

> De Zee, de Zee klotst voort in eindelooze deining
> De Zee, waarin mijn Ziel zich-zelf weêrspiegeld ziet...

Sedert ik, ontroerd en verrukt om zoo volmaakte schoonheid van gevoel-in-taal in niet te overtreffen kunstvorm, dit vers bewonderde, ben ik duidelijk in mij bewust geworden, dat Kloos een groot dichter is, ik geloof, de grootste onzer dichters-tijdgenooten. Ik heb deze waardeschatting, telkens als ik aan Kloos dacht, of zijne verzen herlas, wederom zeer innig doorvoeld en ben daarom voor mij zeker, dat zij nooit overschatting was.

Onze groote Dichter viert spoedig zijn zestigsten jaardag. Deze opent misschien hem de eerste poort naar de verschieten van den Ouderdom, hoe ver die verschieten ook nog wazigen aan de kim van des Dichters leven. Ik weet niet of Willem Kloos, die evenzeer wijsgeer als dichter is, die doemende verschieten, die hij naderen zal, ducht. De Ouderdom kan den Dichter toch nog verblijden met den zaligen terugblik naar wat hij deed in de jeugdige, in de rijpere, in de herfstrijpe jaren. Hoeveel weemoed over dien terugblik ook wemelen moge...Vele wenschen zullen Willem Kloos dien naderenden dag toegedacht en toegesproken worden. Ik voeg den mijne ontroerd bij die zijner vrienden, bewonderaars, vereerders. Ik wensch Willem Kloos - en zijn lieve, dappere, talentvolle vrouw naast hem - met geheel mijn hart toe, dat het Nederlandsche Volk nimmer vergeten moge, wat onze groote Dichter voor zijne Taal en voor de Taal van dat Volk durende zijn geheele leven wrochtte; ik wensch hem toe de vereering en de dankbaarheid van dat volk, die hem toe komen als een hem nooit te betwisten recht.

En verder roep ik onzen Zestigjarige, met zijn jeugdigen geest, met zijn jeugdig enthoeziasme, met zijn jeugdige werkkracht, toe: blijf nog lange jaren behouden voor uw edel werk en voor de glorie van onze geliefde Neêrlandsche Taal!

Aan Herman Robbers

Waarde Collega,

Ik zoû over uw anti-kritiek, na mijn beschouwing over Querido's ‘Koningen’, kunnen zwijgen, ouder gewoonte. Ik zoû dit ook het liefste doen maar ge dwingt mij wel u te antwoorden omdat ge mij, in uwe verontwaardiging, heel slecht laast en mij dingen laat zeggen, die ik niet zeide. Ik moèt u dus wel te recht wijzen om, zoo het nog mogelijk is, een legende den kop in te drukken, die zich zoû ontwikkelen naast zoo vele legenden reeds om mij opgeschoten: de legende, dat ik Zola en Dostoiewsky en andere grootmeesters der wereldlitteratuur geen peulschil waard zoû achten! Wezenlijk, ge dwingt mij iets heel vervelends te doen - mij te rechtvaardigen over dingen, die ik nooit beweerde -: ik ging liever door aan het werk, dat ik heb onder handen - een roman, die ‘speelt’ in de Oudheid! - dan u te bewijzen, dat ge u vergaloppeerd hebt.

Maar verbaasd, dat een schrijver-recensent van uw naam zoo slecht lezen kan, moet ik u wel even de quintessens mijner woorden herhalen.

Ik heb gezegd, dat ik de litterair-psychologische (er *is* een litteraire psychologie) bourgeoise zedenroman *geschreven* vind en dat er niet aan toe te voegen is.

Ik heb gezegd, dat deze roman vermoedelijk is uitgebloeid. En dat er na een overgangstijdperk van modernen oorlogs- en revolutie-roman - tendentieus - geen bourgeoise roman meer zal geschreven worden.

Ik heb gezegd, dat de overstelpend vele, zeer middelmatige

litteratuur van dit genre, op dit oogenblik rijkelijk beoefend in ons land, ten spoedigen doode is gedoemd.

Wààr heb ik gezegd, dat ik de groote, reprezentatieve auteurs van het genre - vooral in het buitenland - niet achtte??

Verder heb ik gezegd, dat het 'onderwerp' er wel degelijk toe doet. Dat een voor de hand liggend onderwerp met eenig talent kan behandeld worden tot geschikte novelle of leesbaren roman. Maar dat er onderwerpen zijn, die slechts door gróótere talenten kunnen worden omvat.

Hier blijf ik bij.

Ik heb niet gezegd, dat het 'schooner' is over koning Dareios te schrijven dan over een bedelman. Ik heb gezegd, dat er een ander soort talent toe behoort, een grooter talent, want er komt bij te pas de kunst van op te roepen de dingen van het Verleden: dit is iets bizonder moeilijks en geheel aparts.

Ik heb ook werkelijk niet gezegd, dat Flaubert zich niet zoû gegeven hebben in Salammbô. Integendeel: gij zijt het zelve, die gelooft, dat een schrijver zich niet geven kan in den zoo-genaamden 'historischen' roman. Omdat gij er zelve niet voor voelt: dit kan *ik* niet helpen en is eene geheel persoonlijke opvatting. Wees overtuigd, dat tallooze geesten - schrijvers en lezers - wèl voelen voor de immense perspectieven, die buiten uw kringetje liggen en die gij daarom niet bevroedt en ontkent.

En nu ik toch met deze onvermijdelijke terechtzetting begonnen ben, moet ik er op wijzen, dat gij voor een recensent niet goed 'schift' en 'zuivert', al zijt ge géén beginneling. Ge meent, dat de schrijver van Majesteit het artikel over Querido schreef. Neen, de schrijver van Majesteit was het niet: het was eer de schrijver van De Berg van Licht en van De Ongelukkige. Ge noemt Majesteit, Wereldvrede, Psyche en Herakles in één adem als boeken 'in koude opgewondenheid geschreven'. Dit is heel slecht schiften en overstelpt u toonen door de vele - o, ik beken het, te vele - boeken, die ik schreef. Majesteit en Wereldvrede zijn vermetele jeugdromans van een jongen man van plm. 27 jaar, geloof ik. Een jonge man, lang niet 'geniaal' genoeg om te omvatten de onder-

werpen, die hij driest aangreep. Psyche echter - hoe koud gij dit vindt omdat u het zintuig ontbreekt er de warmte van te voelen - werd door de Nederlandsche paedagogen waardig gekeurd der rijpende jeugd onder oogen te worden gebracht op verschillende inrichtingen van onderwijs: geeft u dat misschien te denken? En dat ge de innige menschelijkheid van mijn half-god Herakles niet hebt kunnen voelen, is wederom uw eigen persoonlijke schuld, want hij *is* menschelijk en dit zeg ik met evenveel zekerheid, als gij mij uwe onomstootelijke waarheden verkondigt. Maar hoe deze waarheden ook staan voor God, gij schifttet werkelijk slecht.

Of ik Eline Vere, Sprotje, Geertje, Een Zwerver verliefd, Warhold, geniale boeken vind??? Neen, heelemaal niet! Ik vind er geen ènkel geniaal bij. Dat zijn allen boeken van meer of minder talent en goede kwaliteiten. Maar geniaal is nog eens iets anders en zoo gauw gebruik ik dit woord niet, dat de opperste eerepalm inhoudt.

Gij wildet schrijven over De Ode en schreeft over mijn artikel over Querido. Werkelijk, ik begrijp u niet alleen een beetje maar heel goed. Gij hebt van natuur een afkeer van het onderwerp, dat niet is het gewoon alledaagsche, burgerlijk moderne, dadelijk te zien en in zich op te nemen. Het is u onmogelijk in litteraire kunst een fantastisch wezen of een antieke Romein, Griek of half-god ‘mensch’ te voelen. Maar deze hostiliteit is wederom gehéel persoonlijk en ge moet haar niet uitzeggen met een pluralis-majestatis: wij. Zeg haar uit met: ik, Herman Robbers, schrijver van De Bruidstijd van Annie de Boogh en Sint-Elmsvuur vind De Ode koud, koud als Olympiesch marmer. Hebt ge ooit dat marmer gevoeld als het blaakte in zuiderzon en in de liefde van wie er teeder de hand op legde? Het gloeit dan warmer dan een schoorsteenmantel boven een vulkachel. En laat mij u zeggen, dat de verzorgde uitgave van De Ode te danken is aan...ontroering. Ontroering gaf Hem, wiens naam aan dit boekje verbonden werd, in, het, hoewel Hij geen uitgever was, met bizonder veel zorg te doen verschijnen.

Die weelderige Couperus zelve zoû De Ode eenvoudig hebben ingelascht in een bundel ‘koude’ Antieke Verhalen.

En nu wil ik u dit nog zeggen, al klinkt het misschien u onaangenaam: gij deedt mij ook wel pijn door zoo hoog te beweren, dat Herakles en De Ode niets zijn dan opgewonden koudheid. Ik wilde u zeggen, dat ik uw Sint-Elmsvuur gelezen heb en verstomd stond, hoe een schrijver in zoo vele jaren, zoo weinig uit zijn dadelijk nauw om zich beschreven cirkeltje wist te treden. Uw Annie de Boogh was een beloftevol boek. Uw Sint-Elmsvuur bracht u geen pas verder. Neen, ik vind uw Sint-Elmsvuur óok niet ‘geniaal’. Ik zoû u een hartelijken raad willen geven, zonder hatelijkheid want ik bèn u niet hatelijk gezind, evenmin als gij mij. Ik zoû u eens willen raden: reis eens. Treed buiten uw kringetje. Schrijf een tijd geen kritieken meer: dat is een doodend vak. Poog eens uit te kijken naar de goddelijke verschieten der eeuwige Schoonheid, waar zij ook voor ù liggen, elders dan voor een ander of mij. Verfoei de middelmatigheid. Dwaal des noods, vergis u maar ontwring u aan het kringetje. Tast des noods blind uit naar die hooger heerlijk stralende vizioenen. Zelfs zoo ge mis tast, zal de poging zalig zijn en zult ge kunnen schrijven een boek, dat, al is het weêr ook een bourgeoise zede-roman, uit kan bloeien boven uw vorige werk. Vale.

Aan Willem Mengelberg

Aan Willem Mengelberg dank ik sublime oogenblikken van inwijding in een tooverrijk. Dat tooverrijk is de Muziek, waarvan ik zoo weinig weet en waarvoor ik zoo heel veel voel. Maar ik geloof, dat wie gegeven is de gave van innig te voelen, niet van noode heeft veel te weten. Met wat er naïefs in mij overbleef kan ik luisteren als Mengelberg zijn instrument, het Orchest, bespeelt. Zijne beheersching van dat Instrument schijnt mij toe van een geniale oppermacht.

Mengelberg heeft mij onvergetelijke oogenblikken gegeven. Na een Zaterdag-avond-concert genoot ik dikwijls een stillen Zondag-morgen na, zoo vroom, dat zelfs de vroomste mensch mij niet kan berispen, dat ik nooit naar de kerk ga.

Mengelberg gaf mij, in Holland, een grooten troost voor andere schoonheden, die ik hier mis en ik betuig hem ontroerd mijn dank.

Den Haag, Sept. 1919

Foreword
Raden Adjeng Kartini: *Letters of a Javanese princess*

When the letters of Raden Adjeng Kartini were published in Holland, they aroused much interest and awakened a warm sympathy for the writer. She was the young daughter of a Javanese Regent, one of the ‘princesses’ who grow up and blossom in sombre obscurity and seclusion, leading their monotonous and often melancholy lives within the confines of the Kaboepatin, as the high walled Regent's palaces are called.

The thought of India, or as we now say, perhaps more happily, Java, had a strange fascination for me even as a child. I was charmed by the weird mystery of its stories, which frightened even while they charmed me. Although I was born in Holland, our family traditions had been rooted in Java. My father began his official career there as a Judge, and my mother was the daughter of a Governor General, while my older brothers had followed their father's example and were officials under the Colonial Government.

At nine years of age I was taken to the inscrutable and far off land round which my early fancy had played; and I passed five of my school years in Batavia. At the end of those five years, I felt the same charm and the same mystery. The thought of Java became almost an obsession. I felt that while we Netherlanders might rule and exploit the country, we should never be able to penetrate its mystery. It seemed to me that it would always be covered by a thick veil, which guarded its Eastern soul from the strange eyes of the Western conqueror. There was a quiet strength, ‘Een Stille

Kracht'[1] unperceived by our cold, business-like gaze. It was something intangible, and almost hostile, with a silent, secret hostility that lurked in the atmosphere, in nature and above all, in the soul of the natives. It menaced from the slumbering volcanoes, and lay hidden in the mysterious shadows of the rustling bamboos. It was in the bright, silver moonlight when the drooping palm trees trembled in the wind until they seemed to play a symphony so gentle and so complaining that it moved me to my soul. I do not know whether this was poetic imagination ever prone to be supersensitive, or in reality the 'Quiet Strength', hidden in the heart of the East and eternally at war with the spirit of the West. It is certainly true that the Javanese has never been an open book to the Netherlander. The difference of race forms an abyss so deep that though they may stand face to face and look into each other's eyes, it is as though they saw nothing.

The Javanese woman of noble birth is even more impenetrable. The life of a Raden Adjeng or a Raden Adjoe, is a thing apart. Even the Dutch officials and rulers of the country know nothing of the lives of these secluded 'princesses', as we like to call the wives and daughters of the Regents, though they themselves lay no claim to a title which in Europe ranks so high.

Suddenly a voice was heard from the depths of this unknown land. It rose from behind the high protecting wall that had done its work of subjection and concealment through the ages. It was gentle, like the melodious song of a little bird in a cage - in a costly cage it is true, and surrounded by the tenderest care, but still in a cage that was also a prison. It was the voice of Raden Adjeng Kartini, which sounded above the walls of the close-barred Kaboepatin. It was like the cry of a little bird that wanted to spread its wings free in the air, and fly towards life. And the sound grew fuller and clearer, till it became the rich voice of a woman.

She was shut in by aristocratic traditions and living virtually imprisoned as became a young 'princess' of Java; but she sang of

1 See Couperus' novel 'Een Stille Kracht'.

her longing for life and work and her voice rose clearer and stronger. It penetrated to the distant Netherlands, and was heard there with wonder and with delight. She was singing a new song, the first complaint that had ever gone forth from the mysterious hidden life of the Javanese woman. With all the energy of her body and soul she wanted to be free, to work and to live and to love.

Then the complaint became a song of rejoicing. For she not only longed to lead the new life of the modern woman, but she had the strength to accomplish it, and more than that, to win the sympathy of her family and of her friends for her ideals. This little ‘princess’ lifted the concealing veil from her daily life and not only her life, her thoughts were revealed. An Oriental woman had dared to fight for feminism, even against her tenderly loved parents. For although her father and mother were enlightened for noble Javanese, they had at first strongly opposed her ideas as unheard of innovations.

She wanted to study and later to become a teacher - to open a school for the daughters of Regents, and to bring the new spirit into their lives. She battled bravely, she would not give up; in the end, she won.

Raden Adjeng Kartini freed herself from the narrow oppression of tradition, and the simple language of these letters chants a paean ‘From Darkness into Light’[1]. The mist of obscurity is cleared away from her land and her people. The Javanese soul is shown as simple, gentle, and less hostile than we Westerners had ever dared to hope. For the soul of this girl was one with the soul of her people, and it is through her that a new confidence has grown up between the West and the East, between the Netherlands and Java. The mysterious ‘Quiet Strength’ is brought into the light, it is tender, human and full of love, and Holland may well be grateful to the hand that revealed it.

1 ‘Door Duisternis tot Licht’ - title under which Kartini's Letters were first published in Holland.

This noble and pure soul was not destined to remain long upon earth. Had she lived, who knows what Raden Adjeng Kartini might not have accomplished for the well being of her country and her people; above all, for the Javanese woman and the Javanese child. She was the first Regent's daughter to break the fixed tradition in regard to marriage; it was customary to give the bride to a strange bridegroom, whom she had never seen, perhaps never even heard of, until her wedding day. Kartini chose her own husband, a man whom she loved, but her happy life with him was cut short by her early death.

It is sometimes granted to those whom the gods love to bring their work to fruition in all the splendour of youth, in the springtime or the summer of their lives. To have worked and to have completed a great task, when one is young, so that the world is left richer for all time - is not that the most beautiful of all the gifts of the gods?

Over den burgemeester van Amsterdam en de Nederlandsche Letterkundigen

Ik lees in uw avondblad van 2 Maart het verslag van de aankomst van den Koning van Zweden te Amsterdam en den toespraak van den Burgemeester.

Ik heb een oogenblik getwijfeld of deze toespraak - in de Fransche taal uitgesproken - juist is weder gegeven. Men verzekert mij echter van wel. En zoo ik niet meer behoef te twijfelen, neem ik de vrijheid u te verzekeren, dat de grootste verontwaardiging zich van mij meester maakte, toen ik las de zinsnede:

'Steeds opnieuw bewonderen wij in uwe auteurs, in het bizonder in Selma Lagerlöf, den drang naar het fantastische, die wij in onze litteratuur te eenen male missen'.

Met deze woorden spreekt een officieele autoriteit een vreemden souverein aan om hem op de hoogte te brengen van onze modernste litteratuur. Wij zijn gewend, dat in officieele speechen banaliteiten worden gezegd en nemen daar vrede meê. Maar deze uitspraak van den Burgemeester van Amsterdam is erger dan een banaliteit. Het is een stommiteit. En tegen deze stommiteit protesteer ik met den meesten aandrang, uit naam van het oeuvre van Israël Querido, Frederik van Eeden en mij zelven. Mogen de vele, jongere schrijvers, die in dit tijdperk arbeiden in onze litteratuur en wier namen mij niet in dit oogenblik van verontwaardiging allen binnen vallen, mij vergeven, dat ik ze niet op een rijtje noem. Ik zoû vreezen er een belangrijke te vergeten. Want de 'drang naar het fantastische' is groot heden ten dage bij onze jongere schrijvers. En een uitspraak als die van den Burgemeester van

Amsterdam bewijst, dat hij volkomen onbevoegd is om ook maar éene enkele zinsnede over de beteekenis onzer litteratuur uit te spreken. Het is niet minder dan *een schande en een beleediging*, die op deze wijze den Nederlandschen schrijvers, reeds bitter weinig gewend aan officieele erkenning, wordt aangedaan en tegen *deze schande en deze beleediging* protesteer ik hierbij op de meest nadrukkelijke wijze.

Het zal mij ten hoogste aangenaam zijn zoo dit protest door onze Nederlandsche dagbladen worde overgenomen uit Het Vaderland, waarin ik trotsch ben mede te werken, om ook in de Zweedsche dagbladen niet te worden verzwegen.

Couperus zegt dank

Ik zoû op dit oogenblik duizend handen willen hebben om ze overal te kunnen uitstrekken naar zoo vele vrienden, die mij 9 en 10 Juni l.l. tot een onvergetelijken dag hebben gemaakt. Ik kan echter slechts enkele woorden zeggen, maar zij wellen uit een geroerd hart op. Vooreerst zoû ik willen zeggen, dat ik pogen zal iedereen, die op welke wijze ook, door bijdragen van welken aard ook, heeft medegewerkt om mij deze beide dagen tot een feest van vreugde te maken, persoonlijk en afzonderlijk te bedanken, maar dat alle gegevens mij nog ontbreken. De pers meende, dat ik reeds een album ontving met de namen der donateurs, die mij mijn huisje in De Steeg schonken, maar daar ik dit album nog niet ontving, is het mij nog niet mogelijk den beminnelijken schenkers mijn dank te betuigen.

Wel is het mij reeds mogelijk mijn dank, mijn ontroerden dank te zeggen aan Hunne Excellenties, minister De Visser en onze gezanten te Parijs en te Londen, voor het leenen harer ge-eerde namen aan het Huldigings-Comité. Terwijl ik tevens erkentelijk ben aan Burgemeester Patijn en alle de andere heeren, die zich eveneens hiertoe bereid verklaarden. Mevrouw Tholen-De Ranitz breng ik tevens de verzekering mijner aparte en zeer innige erkentelijkheid voor alles wat zij voor mij deed. De heer en mevrouw Kleykamp gaven hun kunstpaleis voor de receptie; zij weten, die lieve menschen, hoezeer ik dit waardeer. De Meester en Coenen, zij kwamen mij halen en brachten mij op als een onwillig slachtoffer maar die toen spoedig, in zooveel warme sympathie, die om mij heen straalde, ontdooide uit zijn eerst wat

koude beslotenheid. In De Meester heb ik gevoeld een zeer hartelijke en oprechte waardeering voor den collega, vol warmte, vol gloed uitgezegd. Toen Van Deyssel mij toesprak, ben ik in mijn innerste zeer bewogen geweest. Hij zeide mij gevoelens, die ik niet wist, dat zoo innig bestonden in de harten der Voormannen van '80 voor hun mede-broeder, die zich misschien steeds wat te ver van hen heeft afgehouden, om geen andere reden, dan dat hij eigenlijk, trots alle zijne reputaties, een stil mensch is, die geen strijder is van natuur als zij waren en die alleen wenschte onafhankelijk te arbeiden zooals hij verkoos. Ik herhaal, deze houding is misschien een fout geweest; innerlijk was ik toch van dezelfde mentaliteit als die daar in Amsterdam. Maar - het is vreemd - het scheen, dat Amsterdam in die dagen vèr van Den Haag lag, en ik beken het eerlijk, dat is misschien jammer geweest.

Toch hebben wij elkander gevonden. Van Deyssel heeft mij werkelijk gelukkig gemaakt, door te verklaren, dat hij zelve, mij toesprekende, dien dag gelukkig was. En deze verbroedering gevoel ik als een wonderlijk innig oogenblik in de geschiedenis onzer moderne letteren. Wat zullen wij er nu eenmaal aan doen: het is niet anders, wij behooren aan de geschiedenis, hoe bescheiden misschien ik in de ziel mijner ziel eigenlijk een geheel ander leven had willen leiden dan dat waartoe de onafweerbare machten mij dwongen: een leven van droomen, peinzing, stilte en bezonken liefde, zònder te schrijven, zonder roem en mondaniteit en zonder zoo heel veel, dat onvermijdbaar is in een leven, aan publiciteit en overbekendheid gewijd. Want eigenlijk, lieve vrienden, ben ik zoo weinig als ik mij voordoe en kent ge mij niet, trots alle mijne auto-indiscreties.

Maar kom, dit zijn de verteederingen, die het beter is te verzwijgen. De auteur van zoo vele boeken - zal ik u maar ronduit bekennen, dat de groote serie der Boeken van de Kleine Zielen, het groote succes in Engeland en Amerika, zoo breed werd geconcipieerd om...geldnood? - doet beter terug te keeren tot de

schitterende herinnering zijner receptie van laatstleden. Minister De Visser deelde mij mede hoe hooge onderscheiding Hare Majesteit de Koningin mij had waardig gekeurd en de heer Duparc, in een rustig oogenblik daarna, knoopte zelve het eervolle strikje mij in het knoopsgat. De Leeuw...vrienden ik had er - ik zweer het u - geen oogenblik aan gedacht. Ik heb wel geweten, dat gesamenwerktet om een dakje zonder zilveren pannen te bouwen boven mijn zestigjarigen kruin, maar van den Leeuw, heusch, wist ik niets.

Ik sta misschien van binnen-uit wat vreemd tegenover officieele onderscheidingen, hoewel ik zeer apprecieer de spontane sympathie, die van dien hoogen kant tot ons, arbeiders in den wijngaard der Nederlandsche Muze, komt. Maar dit gevoel was op het oogenblik, dat minister De Visser mij mededeelde, welke hooge eer mij te beurt viel, geheel verdrongen door een ander gevoel, namelijk door de groote vreugde, dat ons litteraire gilde - al was het dan ook in mijne persoon - ge-eerd werd van Hooger Hand. Lieve kunstbroeders, en -zusters, op dit oogenblik heb ik gedacht aan u allen. Op dit oogenblik heb ik dankbaar de zoo hooge onderscheiding aanvaard, maar niet anders dan als één van u allen. Wij allen te zamen, werken, door onze begaafdheden en talenten om Nederland groot te maken door zijne taal. Zonder taal, geen volk; wij allen, arbeiders van de Nederlandsche Taal, wij zijn, en ik zeg dit zonder eenige valsche nederigheid of dwazen hoogmoed, de onmisbare instandhouders onzer nationaliteit. En dat dit begrepen werd ter plaatse waar het wel eens werd voorbijgezien, meer uit achteloosheid dan uit onbegrip, heeft mij op dat oogenblik van officieele hulde vreugdevol getroffen. En daarom zeg ik u nu: lieve kunstbroeders en -zusters, ik draag het Ridderkruis in de Orde van den Nederlandschen Leeuw ter eere van ons geheele gilde, ter eere van onze, door ons allen zoo hartstochtelijk beminde en ge-eerde Woordkunst, ter eere van onze schitterend schoone Nederlandsche Taal, die wij allen beminnen als onze tweede Moeder, zonder welke wij niet zouden bestaan.

Ten slotte wil ik den heer L. Simons hierbij allerhartelijkst bedanken voor de woorden, waarmede hij de gave van het Willem-Kloos-fonds mij ter hand stelde, in sierlijken vorm gehuld, welke vorm - ik meen de Iersche portefeuille - eene blijvende plaats in mijn zak zal innemen. En herdenk ik, dat de heer Simons de eerste was, die tien jaren geleden eene eerste campagne ondernam, om mij eere te doen.

Als ik nu een blik door mijn kamer sla, zie ik boeken en kunstwerken, die schrijvers en schilders mij vereerden, medegevoerde bloemstukken, die in hunne gedempte nafeesttinten nog herinneren aan den schitterenden middag, een berg van telegrammen, een berg van brieven en vraag ik mij af: zal ik wel iedereen, die mij gedacht, den dank kunnen brengen, waar hij recht op heeft? Want ik heb geen duizend handen; ik heb slechts mijn eenen enkelen armen, een beetje moeden kop, lieve vrienden en, mocht ik een uwer vergeten, wijt dit dan nooit aan gemis aan waardeering en vergeef een jubilaris, die in zijn Steegsche stulp, nog leeft in den naroes zijner heerlijke huldiging, door u allen hem bereid en zich bijna niet bij machte voelt, te voldoen aan de plichten der dankbaarheid: een nieuw boek schrijven ware hem bijna gemakkelijker!

Ja werkelijk, ik wist wel, dat ik iemand en iets vergat! Wien vergat ik, wat vergat ik, terwijl ik bedacht en bedacht wien en wat ik vergat? Nu weet ik het op eens: in een bliksemschicht weet ik nu wien en wat ik vergat te bedanken: ik vergat...de Haagsche Post en Van Oss!...

Noot van de Redactie. Wij schrappen niet gaarne iets uit de artikelen van Louis Couperus. Maar onze bekende bescheidenheid noopte ons dat, wat hier volgde, liever voor ons zelf te houden.

Toneel

De Schoone Slaapster in het Bosch

Sprookje in twee bedrijven en zes tafereelen voor zang en piano

Opgedragen
Aan de kinderen, die deel hebben genomen aan de uitvoeringen van Sneeuwwitje en de Schoone Slaapster in het Bosch

Personen

DE KONING
DE KONINGIN
DE PRINS
DE PRINSES
DE HOUTHAKKER
DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN
DE SCHATBEWAARDER
DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN
DE SCHILDKNAAP
DE VOEDSTER
DE PAGE
RIDDERS, EDELVROUWEN, PAGES, JAGERS, FEEËN, ELVE ENZ.

Voorspel

Eerste tafereel

In d'overouden toovertijd,
Bij haar zoo blij geboortefeest,
Wierd een prinses ten dood gewijd
Door d'afgunst van een boozen geest.

Maar zij, de Fee, zoo blank als sneeuw,
Hief toen haar gulden tooverstaf:
‘Uw doodslaap dure slechts een eeuw’,
Zoo klonk de troost, dien ze allen gaf.

Hoort! Honderd jaren later kwam
Een vorstenzoon, wiens kus de macht
Dier booze Fee geheel ontnam...
Toen scheen de zon na langen nacht...

Eerste bedrijf

Tweede tafereel
Het doopmaal

Eerste tooneel

de koning, de koningin, ridders, edelvrouwen en pages

I KOOR
O, juichen we onze zangen uit!
O, vreugd, vervul deez' zaal!
Het feestlijk lied weêrklinke luid,
Bij 't rijk en heerlijk maal!

Uw wensch, o, vorsten, wierd verhoord:
Een dochter, lieflijk-zacht,
Die aller harten reeds bekoort,
Heeft u de Fee gebracht!

Dus heffen we onze bekers op,
Dit vorstlijk kind ter eer,
Zij, rozig, als een rozeknop,
Zij, als een Elve teêr!
Uw wensch, o, vorsten enz.

Tweede tooneel

dezelfden, een page

DE PAGE
Genadig heer Koning!

DE KONING
Wat komt ge ons melden, knaap?

DE PAGE
De aankomst van de edele Koningin der goede Feeën, Vorst, die, omringd door haar schitterend gevolg, aan uwe uitnoodiging gehoor geeft, en het doopmaal der kleine Prinses bij komt wonen.

DE KONING
Zij is ons welkom! Haast u haar binnen te leiden.

page af

Derde tooneel

dezelfden, de koningin der goede feeën, feeën en elven

II KOOR DER EDELLIEDEN
Heil u! Welkom in 's Konings zalen!
Heil u! Welkom aan 't feestbanket!
Gij, zoo rein als leliën zonder smet!
Gij, wier gulden starren helder stralen!
Wees wellekom! Gij Feeëndrom!
Wees welkom aan dit feestbanket!

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN
Mijn hartelijke dank, o Vorst, voor die goede ontvangst. En thans, laat ons uwe kleine Prinses zien. Waar is zij?

DE KONINGIN

naar de wieg gaande

Zie, schoone Fee, hier sluimert ons kind.

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN
O, zusters, zie, welk een aanvallig wicht!

III KOOR DER FEEËN
O, welk aanvallig wicht
Daar stil te sluimren ligt
In 't wiegje mollig zacht,
Waar 't droomend lacht.
Wat klare rozengloed
Die koontjes blozen doet!
Heur hair is zilverblond!
Een kers haar mond!

Een engelkopjen is
Niet lieflijker gewis,
Dan dit zoo rein gelaat,
In glans gebaad.

Droom, engel, ongestoord
Uw zoete droomen voort,
En dringe 't Feeënkoor
Niet tot uw oor...

IV SOLO. DE KONING

En thans, verhoor de stoute beê,
Die 'k waag tot u te richten:
Wil met uw glans, o, blanke fee!
Haar levenspad verlichten!
Weer al wat boos is weg, gezwind,
Met uw vergulde staven,
En schenk met milde hand mijn kind
Uw heerlijk schoone gaven.

DE KONINGIN

Ook ik durf het wagen, goede Fee, u te smeeken, over mijn kind te willen waken. Eenmaal zal zij regeeren: de bloei, welvaart en grootheid van het land zullen van haar afhangen - het geluk harer onderdanen zal haar werk moeten zijn.

Het zijn geene rijkdommen, het is geene weelde, die ik u voor haar afsmeek. O, geef haar alle deugden van hart, die het sieraad eener vrouw zijn, die haar geacht en bemind bij haar volk zullen maken.

Dat eenvoud, rechtvaardigheid, zachtmoedigheid hare regeering kenmerken. - Dat steeds een ongelukkige getroost haar verlaten moge en dat hare spreuk zij: - O, laat de armen tot mij komen!

Alleen met zachtheid, geduld en goedheid kan eene vrouw regeeren.

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN

Wij beloven u voor altijd onze bescherming.

DE KONINGIN

Steeds zullen wij u er dankbaar voor zijn.

DE KONING

En thans, schoone Fee, wacht u het feestmaal, dat wij ter eere van den doop der kleine Prinses geven.

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN
Aan tafel dus!

V KOOR. EDELLIEDEN, PAGES EDELLIEDEN
Vult de bekers met vonklende wijnen,
Purperrood als een vloed van robijnen!
Gulden stroom, waar de paarlen in schijnen!
D'eersten dronk aan 't Prinsesje gewijd!

PAGES
Ja, wij zweven al rond op uw wenken,
U bedienend met haastigen vlijt,
Ja, wij zullen van alles u schenken,
Tot de wijn u het harte verblijdt!

EDELLIEDEN EN PAGES
Vult de bekers met vonklende wijnen!
D'eersten dronk aan 't prinsesje gewijd!

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN
En na dezen eersten dronk zullen mijne Feeën uw dochtertje hare doopgiften aanbieden.

DE KONINGIN
O, goede Fee, gij overlaadt ons met gunsten en weldaden.

VI KOOR. DE FEEËN

opstaande

Ik bied u, Prinses, alle weelde, alle pracht,
Robijn en topaas, diamant en smaragd;
Het goud van deez aard en de paarlen der zee,
Maar deel van die schat ook der armoede meê.

Ik bied u de schoonheid, die de oogen verheugt;
De blankheid der lelie, den blos van de jeugd;
Maar zoo zich uw hart op die giften beroem',
Bedenk, dat uw schoon eens verdort als de bloem.

Ik bied u, Prinses, alle vroomheid van hart,
Die steunt in de dagen der treffende smart:
Veracht niet mijn gave, ook al schittert zij niet:

O, 't is onwaardeerbaar geluk, dat ik bied.

Wij schenken u alles wat goed is en schoon,
En vlechten het blijde om uw vonklende kroon;
Wij schenken u alles wat schoon is en goed:
O, droom van uw Feeën, Prinsesje, droom zoet!

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN

opstaande

En nu wenschte ik uwe dochter te verrijken met eene bizonder gunstige gave, met iets, Koningin, dat meer is dan schoonheid en macht, weelde en vroomheid. Vergun mij daarom, dat ik mij eene pooze verwijdere van dit blijde feestgewoel, opdat ik in stille eenzaamheid bedenken kan, wat er boven alle de giften, die mijne Feeën reeds uw kind geschonken hebben, nog te geven is.

af met de feeën

herhaling van het drinklied koor nr. V

Vierde tooneel

dezelfden, de koningin der booze feeën en haar stoet, later de schatbewaarder en pages; de koningin der goede feeën en haar stoet

VII SOLO. DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN
Wat verneem ik hier!
Staakt uw feestgetier!
Hoe! gij wekt ons uit de holen,
Waar mijn zwarte stoet
Licht en zonnegloed
Schuw en somber heeft ontscholen!

EDELVROUWEN EN RIDDERS
O, verzacht uw woede, machtig-groote Fee!
Bang en smeekend richten wij tot u die beê!

DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN
Zwijgt eerbiedig stil!
Luistert naar mijn wil!
Doet zoo als ik heb bevolen!

Koning, waarom zijn
We aan dit doopfestijn
Niet genoodigd? Zoudt ge duchten
Dat ons zwart gewaad
Al te treurig staat,
En uw vreugde mocht doen vluchten?

KOOR

O verzacht uw woede, machtig-groote Fee!
Bang en smeekend richten wij tot u die beê!

DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN

Dat mijn woede en wraak
U rampzalig maak'!
'k Luister toch niet naar uw zuchten!

DE KONINGIN

neêrknielende

Genade, machtige Fee, genade!

HET GEHEELE HOF

neêrknielende

Genade, groote Fee, genade!

DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN

Neen! Dat mijn haat u immer vervolge! Wel weet ik, dat mijne vijandinnen, de bleeke, witte Feeën, in uw midden zijn geweest. Die vleit ge, en vraagt ze aan uw feestdisch, omdat zij u rijke gaven kunnen bieden, terwijl wij niets dan tranen en smart voor u hebben. Niet alleen, dat ge ons niet genood hebt, gij laat ons zelfs niet rustig in onze grotten verwijlen. Uw feestgetier wekt ons uit ons gepeins, en drijft ons boven de aarde. Wee over u, wee!

DE KONINGIN

Ach, wreek u niet, roep geen wee over mij uit! Gij wilt mij toch immers op dezen dag niet zooveel smart aandoen! Verheug u liever met ons. Uwe zwarte sluiers zullen geene schaduw werpen op ons geluk.

DE KONING

Plaats u aan tafel: ik zal u zelf een beker vol wijn schenken, waarmede gij mij vergevend zult toedrinken.

DE KONINGIN DER BOOZE FEEËN

Zijt dan voor dezen maal vergeven. Laat ons aan tafel gaan, en

zingt gij allen; ik wil, dat gij zingt!

zij gaat zitten het koor herhaalt angstig de drie eerste maten van nr. v; de schatbewaarder treedt binnen, door pages met zilveren vaatwerk gevolgd, dat deze voor de booze fee plaatsen

DE BOOZE FEE

opstaande

Maar wat is dat! Zwijgt, zwijgt, zeg ik u! Gij allen bedient u van gouden vaatwerk, en ons brengen uwe edelknapen slechts zilveren bekers en schalen. Wat beduidt dit! Wilt ge ons weder krenken?

DE SCHATBEWAARDER

O, groote Fee, neem dit zilveren vaatwerk voor lief; wij vonden er geen gouden meer in de schatkamer van het paleis.

DE BOOZE FEE

Hoe, schande op schande! Smaad op smaad! De bleeke, witte Feeën ontvingen gouden vaatwerk, en ge wilt aan ons minder dan aan mijne vijandinnen geven! Ik zal mij wreken!

Beef, Koning! Sidder, Koningin! Mijn wraak valle thans over het hoofd van uw kind, niettegenstaande de witte Feeën beloofd hebben het te beschermen. Ik zal het rampzalig maken! Dood, kom tot mij: u roep ik aan!

VIII DE BOOZE FEE

Dood! Roof dit kind den ouders af! Maak heur wieg tot graf!

eene lieflijke muziek; van achter de wieg verschijnen de goede feeën en elven en strekken de staven uit, ter afwering van de vervloeking

DE KONINGIN DER GOEDE FEEËN

Booze Fee! Uwe afschuwelijke wraak heeft hare kracht verloren, want wij hebben die reeds half door onze gouden staven afgeweerd van dit lieflijk wicht, dat nog steeds onschuldig en zacht voortsluimert, onbewust van de smart, die uwe machtelooze woede op haar wil storten. Helaas, geheel kunnen wij die vervloeking niet verdrijven, want het kwaad is machtig. Daarom vermogen wij alleen den doodslaap te veranderen in eene sluimering, die honderd jaren zal voortduren...Eenmaal, wanneer dit kind tot jonkvrouw is opgegroeid, voorspel ik u, o, rampzalige ouders, zal zij zich verwonden en daarna in bezwijming ter aarde neêrvallen. Die bezwijming zal tot eene sluimering worden, welke eene eeuw

lang zal duren. En toch zal het u schijnen als de droom van een nacht, waarna de heerlijke verlossing komt, waarna een gouden zonneschijn alle duister zal doen wegglansen. Een vorstenzoon zal haar eenmaal doen ontwaken, en haar in heur volgend leven beschermen, en tot steun zijn. Dan ook, o, booze Fee zult gij, voor mij, in het stof neêrbuigen, want hoe groot de strijd is, dien wij tegen het kwaad te doorstaan hebben, eenmaal zullen waarheid en rechtvaardigheid zegevieren!

Derde tafereel
na 16 jaar

Eerste tooneel

de torenkamer; de voedster aan het spinnewiel

I DE VOEDSTER

‘Eens zal u een Koning winnen:
Liefje, luister naar mijn raad:
Wil nu zijden draden spinnen
Voor uw sneeuwblank bruidsgewaad.’

‘Neen, ik ken een blonden herder,
Dien ik meer dan vorsten min:
Dus voorspel mij maar niet verder;
Ik word nimmer Koningin!’

Tweede tooneel

de voedster, de prinses, twee hofdames, pages

DE PRINSES

de voedster om den hals vallend

Mijne trouwe Voedster!

DE VOEDSTER

O, genadige Vorstin! Lief Vorstinnetje! Wat een vreugde u weder te zien!

DE PRINSES

Ik had van daag behoefte u te komen opzoeken, mijn goed oudje, want ik ben zoo droevig gestemd en zoo verlaten.

tot het gevolg

Gij moogt nu wel gaan. Ik ben hier veilig bij mijne trouwe Voedster, en gij kunt mij later komen halen.

EERSTE HOFDAME

Allerliefste Prinses, dat mogen wij waarlijk niet doen. Hunne Majesteiten zouden het ons nooit vergeven, indien wij ons zoo slecht van onzen plicht kweten...

TWEEDE HOFDAME

...En Uwe Hoogheid hier alleen achterlieten, onbewaakt voor al het boosaardige, dat u nu zestien jaar geleden aan het doopmaal voorspeld wierd!

II DE HOFDAMES, DE PAGES

O, laat ons, Prinses, u bewaken,
Opdat u geen smarten genaken!
Helaas, ach, helaas, hoe wij vreezen,
Dat u dit tot leed zal wezen,
Ach kom Prinses,
Ach kom Prinses!

DE PRINSES

Nu nogmaals gaat! Geen verdere tegenspraak. Ik wil het! Uw bijstand zal mij toch niet veel kunnen beschermen!

het gevolg buigend af

Derde tooneel

de prinses, de voedster

DE VOEDSTER

ter zijde

Welk eene vorstelijke fierheid bij zooveel jeugd!

tot de prinses

Dat was eene lieve gedachte, die u dreef tot uwe oude Voedster.

DE PRINSES

Ach waarlijk, Voedster, ik had behoefte troost bij u te zoeken; bij u ben ik steeds tevreden, en elders zoo treurig.

DE VOEDSTER

En waarom dat, Prinses?

DE PRINSES

Ge kunt u niet voorstellen, hoe men mij steeds angstvallig bewaakt uit vrees voor de voorspellingen der Feeën. Daarbij ben ik zelve ook bevreesd voor het noodlot, dat als een donkere wolk mij boven het hoofd hangt, en dit maakt, dat ik steeds zoo weemoedig ben. Waarom moet dit toch zoo wezen!

zij laat het hoofd op voedsters schouder vallen, en weent

III LIED DER PRINSES

Mij zweven wolken boven 't hoofd,
Wier duister niets dan leed beloofd...
O, hoe mijn jeugdig hart ontstelt,
Bij al de smart, die wordt voorspeld!

Waarom mij steeds een klacht ontwelt,
Alsof mijn ziel in droefheid smelt?
Waarom mijn oog in tranen vliet
Bij bloemengeur en vooglenlied?

Waarom zich niet in zoete vreugd
Bij lied en geur mijn hart verheugt?
Helaas, dit bevend harte is bang:
Ik zelve weet niet, wat 'k verlang...

VOEDSTER

Mijn schatjen, ge moogt u zoo niet aan die treurigheid overgeven. Ik geloof, dat gij te veel met uwe witte handjes leêg zit. Schep u bezigheid, kunt ge reeds, bijvoorbeeld, al spinnen, mijn meisje?

PRINSES

Neen, Voedster.

VOEDSTER

Weet ge wel, dat uwe hoogvereerde moeder, Hare Majesteit, met eigen vingers voor haar bruidssluier heeft gesponnen?

PRINSES

Waarlijk? Ik zoû ook wel gaarne willen leeren spinnen.

juichende

O, ja, voedstertje, voedstertje, gij moet mij leeren spinnen, dadelijk, kom, dadelijk, voedstertje!

VOEDSTER

Wat is ze in eens veranderd! Wat een blijdschap! Gelukkige jeugd!

PRINSES

Gauw, mijn oudje, hier staat uw spinnewiel al gereed. Kom nu dadelijk, voedstertje.

VOEDSTER

Wat een haast! Heb ik ooit van mijn leven! Nu, daar zit ik.

de voedster in den leunstoel, de prinses op het voetenbankje

Dan zal ik er u een liedje bij leeren, dat ik vroeger ook met uwe moeder zong, toen wij samen sponnen. Hoor dan:

DE VOEDSTER

herhaling van het spinnelied

DE PRINSES

O ja, nu zie ik het, nu wil ik het beproeven!

zij ruilen van stoel

Maar het liedje ken ik nog niet goed. Alleen het slot heb ik onthouden. Dat was allerliefst. Zoo, niet waar, ik geloof, dat ik goed doe. Kom, Voedster, zing nu.

de prinses spint

DE VOEDSTER

zingt het eerste couplet

DE PRINSES

zingt het tweede couplet reprise te zamen

DE PRINSES

met een gil opstaande

Ah!

DE VOEDSTER

O, wat is er, wat hebt gij, hoe wordt ge zoo bleek!

DE PRINSES

wankelend

Hier, aan mijn vinger heb ik mij met het spinrokken gewond. Maar voedster...

zij grijpt hare hand

Alles wordt mij zoo donker...Help, Voedster, help, help! Ah! Ik sterf...

zij valt neêr

DE VOEDSTER

de armen opheffende

Hemelsche Goden! Verhoedt dat! Ons Prinsesje, mijn kind!
Dood!

zij knielt neêr

Bleek als was! Haar wang als marmer koud!
Heur hartje slaat niet meer! Prinses! Schatje! Mijn kind! Dood!
Dood! Help!

zij ijlt weg

Vierde tooneel

groot tableau; de goede feeën en de elven beuren de slapende prinses op een bed van bloemen; zachte muziek

Tweede bedrijf
100 jaar later

Vierde tafereel

Eerste tooneel

het woud; in de verte de toren van het kasteel; de prins, jagers, ridders en schildknapen komen stormende op

I JACHTKOOR
Hoe heerlijk het ijlende hert te doen snellen,
Door bruisende beek en door beemd en door bosch;
Bij 't schallen der hoornen den ever te vellen,
En daarna te rusten op 't geurige mos!
Geen grootere vreugd dan te jagen, te jagen,
Met blinkende spies en met flikkrende lans,
Van d'ochtend, die blond aan de kimmen komt dagen,
Tot d'avondster fonkelt met zilveren glans.

Komt, Ridders, en hooger de speren geheven,
En 't angstige wild in zijn vlucht achterhaald!
't Is vreugd, die van pooplend verlangen doet beven:
't Is manlijke vreugd, die verhardend ons staalt.
Geen grootere vreugd

etc.

DE PRINS
Thans zullen wij op deze koele, schaduwrijke plek eene poos uitrusten van de vermoeienissen dezer jacht.

SCHILDKNAAP
Uwe Hoogheid zal zeker een verkoelenden dronk wenschen.

PRINS
Gaarne. Schenk mij maar een beker zoeten wijn.

hij ziet rond, de schildknaap schenkt hem in

Zie, wat is dat voor een hooge burcht, waarvan de torens zich boven het groen verheffen. Weet gij dat ook?

hij drinkt

SCHILDKNAAP
Neen, Uwe Hoogheid, ik ben nimmer in deze streek geweest.

PRINS
Eene onverklaarbare nieuwsgierigheid overvalt mij.

opstaande

Weet een uwer niet, wie dien burcht bewoont, die ginds door de boomen schemert?

STEMMEN UIT HET GEVOLG
Neen, Uwe Hoogheid, wij weten van niets.

SCHILDKNAAP
Als Uwe Hoogheid zoo nieuwsgierig is dit te weten, zoû ik Haar raden den houthakker, dien wij zooeven ontmoetten, voor zich te doen roepen, en dien te ondervragen. Het is een oud man, die hier bekend zal wezen.

PRINS
Ja, dat is een goed denkbeeld. Ga dan dien man hier voor ons roepen. Haast u.

SCHILDKNAAP
Ik spoed mij reeds, Heer!

schildknaap af

DE PRINS

zet zich, mijmerend

Vreemd, o hoe vreemd! Het is mij in mijne droomen, alsof ik allerlei bekoorlijke witte gestalten zie rondzweven, die mij wijzen naar eene, die nog bekoorlijker dan zij is, en roerloos, blank, met gesloten oogen ter neder ligt. Vreemd, vreemd!

Tweede tooneel

de vorigen; de houthakker, door den schildknaap gevoerd

DE HOUTHAKKER
Waar voert gij mij heen, knaap?

SCHILDKNAAP
Hier, in tegenwoordigheid van mijn Heer, die u ondervragen wil.

DE HOUTHAKKER
Wees gegroet, genadige heer Prins!

DE PRINS
Heb dank. Hier, vadertje, hebt gij eene kleine gift als steun voor uw ouderdom.

hij werpt hem eene beurs toe

Zeg mij eens...

DE HOUTHAKKER
Duizendmaal dank, hoogvereerde Vorst!

DE PRINS
Zeg mij eens, of gij reeds lang in dit land woont?

DE HOUTHAKKER
Van mijne vroegste jeugd af, Prins. Maar waarom...

DE PRINS
Dus gij zijt hier goed bekend? Kunt ge mij dan ook mededeelen, wie de bewoners zijn van dat hooge slot, waarvan wij de tinnen ginds in de verte zien?

DE HOUTHAKKER
O, Prins, zeker. De bewoners van dat slot zijn mijne Vorst en mijne Vorstin, die door tooverij in eene eeuwlange sluimering zijn gedompeld met geheel hun hof.

ALLEN
Door tooverij?

DE HOUTHAKKER
O, ja zeker! Die sluimering werd veroorzaakt door de witte Feeën, die haar in de plaats gaven voor den sluimer des doods, waarmeê de zwarte Feeën het kind van den Koning bedreigden, toen zij, bij gelegenheid van het doopmaal der Prinses, beleedigd waren geworden, naar zij meenden. Honderd jaren zal die sluimering duren, en gelukkig is het tijdstip spoedig daar, dat zij weder wijken zal. Intusschen beschermen de witte Feeën het koninkrijk, en regeeren het, totdat de verlossing is gekomen.

DE PRINS
En hoe is het voorspeld, dat die betoovering wijken zal?

DE HOUTHAKKER
Dat is mij onbekend, Prins. Wat ik weet, heeft mijn grootvader mij verhaald, die leefde, toen de honderdjarige slaap zijne vleugelen over het slot uitbreidde.

DE PRINS
Heb dank voor uw verhaal, goede man. Gij kunt gaan. Heb dank.

DE HOUTHAKKER
Heb nogmaals dank voor uwe vorstelijke gift, Prins.

af

ALLEN

Welk een vreemd verhaal.

zij verspreiden zich langzamerhand, en verdwijnen in het woud, naar het kasteel turende en wijzende

DE PRINS

alleen gebleven

Ja, ik gevoel het. Alle stemmen van het woud fluisteren mij in, dat het aan mij is toebeschikt...Ik gevoel een innerlijken drang, ik hoor het ‘verder, verder!’ der fluisterende geesten, en toch ik gevoel ook eene aarzeling...Zal mijn moed, zal mijn zwaard kunnen zegevieren over die geheimzinnige toovermachten? Ik wil, en toch, ik sidder...

II CAVATINE VAN DEN PRINS

Kan ik die tooverboeien slaken,
Waarin dit slot gekluisterd ligt?
O, zult gij allen ginds ontwaken,
Zoo ik derwaarts mijn schreden richt?
Is m'inderdaad de macht gegeven
Die booze Feeën te weêrstaan?
Helaas, ik voel me in weifling beven:
Een kille vreeze vat mij aan!
Maar neen, ik wil, ik wil het wagen,
Gelijk een ridder, stout en fier!
Gij, blanke Feeën, zult mij schragen!
Ik roep u, blanke Feeën, hier!

de witte feeën komen op, omzweven den prins met zachte muziek, wijzen hem op het kasteel, en voeren hem met geheimzinnigen drang meê

Vijfde tafereel
Het betooverde paleis

Eerste tooneel

het geheele hof, in sluimering; de prinses op een praalbed gezang achter de schermen

DE PRINS

aarzelend opkomend

Wondere zangen!
Zoet paradijs!
Heimlijk verlangen!
Tooverpaleis!
Zoû ik nog treden
Op dezen grond?
Leid dan mijn schreden,
Fee, tot haar spond!

Daar, in heur droomen,
Ligt zij ter neêr!

tot de prinses

Ik ben gekomen!
Sluimer niet meer!
Rozen hergeven
Kleur aan uw wang!
Wil nu herleven!
Hoor mijnen zang!

de prins knielt neêr, en kust de hand der prinses

DE PRINSES

ontwakend

Zijt gij gekomen,
Dien ik zoo vaak
Zag in mijn droomen?
O, ik ontwaak!
Heerlijk herleven!
Lieflijk genot!
Werd ooit gegeven
Zaliger lot?

Neen, in mijn droomen
Rust ik niet meer!
Gij zijt gekomen,
Mijn vorst en heer!
Rozen hergeven
Kleur aan mijn wang!
Ik wil herleven
Bij uwen zang!

II DUO VAN PRINS EN PRINSES
Vreugd vervult ons beider zielen!
Laat mij eeuwig voor u knielen!
'Wil voor mij, o Vorst! niet knielen!'
U behoort geheel mijn hart!

Bloemengeuren, stralenglansen,
Weven zich tot lentekransen!
Vreugd vervangt nu alle smart!

HET ONTWAAKTE KOOR
Vreugd vervult ons aller zielen,
Nu de kluisters van ons vielen!
Vreugd vervangt nu alle smart!

Zesde tafereel
Het paleis der goede feeën

Eerste tooneel

III DE GOEDE FEE
Kristallen gewelven!
Weêrklinkt van mijn vreugd!
Gij Feeën en Elfen,
Zweeft blij en verheugd!
Om bruiloft te vieren,

Ja, nood ik u uit!
Wilt dartel omzwieren
En bruigom, èn bruid.

Tweede tooneel

het hof treedt binnen; een marsch

IV PRINS EN PRINSES
Bewaar ons immer, blanke Fee,
Voor smart en wee!
Bewaar, bewaar ons, blanke Fee!

V KOOR
O, blonde Vorstinne,
zoo jeugdig en schoon!
Ter eere der minne
Weerschalle onze toon!
Wij zweven als winden
We een blinkenden krans,
Rondom u, beminden,
In fladdrenden dans!
Wij tarten de boozen
De Feeën, zoo zwart,
En strooien U rozen:
Vergeet dus uw smart!

Imperia
Een Mysterie-Spel van de Vijf Zonden

Proloog aan den toeschouwer

Dit is een Spel: 't tooneel is diep, en breeder Dan welke scène ook, die ge 's avonds zoekt. Die trechter, waar ge in schouwt, schijnt fel vervloekt, Is somber ook des daags en dàn zelfs wreeder Dan in de storm-doorwolkte Duisternis, Die Sabbath viert langs alpkruin in onweder. 't Spel is geen Waarheid: enkel schoone Leugen: Schijn: dàt, waarom onz' zinnen zich verheugen; Dàt, wat zij zwelgen met gulzige teugen, - Waar onze ziel om schreit en kwijnt: 't is Dis, Rijks-stad, onmeetlijkste der Metropolen, Waardoor milliarden roode zielen dolen... Die stad ligt niet op de Aarde, wellicht onder Of boven de Aarde: ze is een bouwkunstwonder Als Babel of de Tuin Semiramis'. Vorstlijke zielen dwarrlen vele in Dis, Stuwen rondom de in zijn paleis gesloten Onzichtbre macht, de nauw aan 't Plebs ontbloote; De Duistre, de Euvle, als hem de Aarde noemt. Hier is hij Hoogste Majesteit geroemd, In oorlog eindloos met de heldre scharen, Die, lans gestrekt naar deze Stad verdoemd, Om 't hooge en zilvren hemelbolwerk waren. Toeft met geduld: 'k gun veel uw oog en oor Tusschen mijn statig rijzende coulissen, Die, donk'r omlaag, hoog'r in azuren gloor, Zich laatst in ethere eindigheid verliezen: 't Oneindige is te hoog, dat blijft geheim, En buiten mijn bereik van menschlijk rijm. Ziet gij duidlijk doemen mijn decoratie, Die euvle Stad in nachtglans, amethysten, Dan toon ik u met woordmuziek en statie Mijn prachtig Vijftal: vijf protagonisten,

Die al zeer lang hun gouden rollen wisten, Maar wie 't ontbrak aan de' Imprezario: 'k Heb hun dit wijd tooneel gevonden: zoo Zijn zij verheugd te ontpluiken voor uw aandacht, Hun kunst, waarin der wereld toeklinkt aanklacht. ⁎*⁎ 'k Geloof, dat éenmaal, in naïever tijd De menschheid zéven Zonden had gewijd, Tot wereldheerschers, alom en almachtig. Verschoon mij: IK vertoon er enkel vijf, Maar zij zijn mooi, zoowel naar ziel als lijf En meer dan de oude Zonden wereldsch prachtig. De oû-Zonden waren nauwlijks zondigheid: De eerste was trotsch, de tweede geel van nijd, Een derde rood van toorn; vierde woû vreten; De vijfde, onmatig, hield van vrijen tijd; Gierig de zesd', was láatste Lust geheten. Die Zonden zijn bijna Deugden geworden, Zóo klein, dat zij schrompelden en verdorden: De mijne bloeien, flonkrende orchideeën! Zijn geen allegorieën, geen ideeën, Zelfs geen symbolen: zij zijn duivelsch menschlijk, En maken de Aarde tot deez' Hel, verwenschlijk. ⁎*⁎ Mijn Eerste is SATAN zelve: zie, o zie Hoe goddlijk hij van glorie uw aanschouwing Voorbij vlamt: 't helsch land zwijmt er in verflauwing; Al roode zielen vallen hem ter knie, Terwijl Hij in scharlaken Majesteit Fel gloênd' langs uw verbazing verder schrijdt. Hij is de HEERSCHZUCHT, die geen troon of schepter Duldt onder, over zich of zich ter zij. Krijgsmachtig en verknocht Zijn hoovaardij

Omstuwt Hem der trawanten drom en rept er Zich hem vooruit en acht'raan, rij aan rij, De gouden regelmaat der legerlijnen, Kurasomschubd veldheeren, kapiteinen; Mantelomsleept veel waardigheidsbekleedren, Die wierook wolk'nde aan Zijn knie zich verneedren. Die stoet dringt langs uw oog: zie snel, voorbij Glijdt schimmezwevende in mijn tooverij Dit magiesch beeldenspel, dat dra zal leven... Windhuivring gaat langs helsche landen beven... Op 't achterdoek donkren de bastions Van Dis en gloeien duizend ronde venstren, Die glinstrend knippren met robijnen genstren... Zie Satan, hij rijst machtig als een brons; Ontzag en huiver wekt zijn duistre frons; Horizon trekt om Hem zijn machtgebaar, Dat tot aan versten einder schijnt te raken: Scherp vlijmt zijn oog, en 't schittersneeuwgrijs haar Stroomgolft hem uit zijn vijfkroon op scharlaken Mantel, die vlamgolft langs kleed van goudlaken. Hij verhoovaardigt hoog in wierookwalm; Uit heel zijn Staat ruischt hymn' hem toe en psalm: 't Imperium beeft om zijn vorstlijke schijning; Scène en coulissen schijnen in verkleining Te slinken, nu HIJ treedt op hoogste broos. Dat is voorbij...Acht'r hem dwarr'lt, blonde hoos, Vuur door de luchten, wolkende in verschroeiïng... Schouw toe! Hem volgt, slangschuiflende verfoeiïng, HILARION, die als een Pelgrim kwam, Heel vroom, verteerd door binnenzielsche vlam, Naar 't scheen: mystieke lamp; nu gloeit kazuifel En dalmatiek aartspriest'rlijk om zijn leden Terwijl hij, Satan na, met statie-schuifel Blik neêr, sandalen-sleepend komt getreden, Vol murmling, - litanie -; preevling, gebeden,

Die woordenwierook wolken tot den Duivel. Zijn oog schijnt mild en blauw, zijn ziel niet boos, Maar alles aan hem SCHIJNT, en hoe hij IS, Dat weet er maar één Roode Ziel in Dis. Ik wed, dat hij de HUICHELZUCHT is, loos Als zelfs niet Satan was...Ziet toe, hier naadren Twee reuzen op een kar rijzend, wier raadren Draaien als wielen van snijdend verderf! Drie draken trekken over 't Satans-erf GOG-EN-MAGOG, zij beiden de EIGENZUCHT: Tweelingbroêrs, onafscheidbre vijanden: Zij zoeken steeds zichzelv' in Satans landen; Al kan zich de een van de' ander niet bevrijden, De een zoekt voor zich, de ander voor zich: zij beiden Zoeken voor zich slechts met gruwfelle handen, Elk hatend de' ander, die rijst hèm ter zijde... Wendt snel uw aandacht: ziet dien stoet van keemlen, Wier halzen vraagteeknen toe naar de heemlen! Daar rijdt de MAMMON aan op zijn kameel, Hij GOUDZUCHT, in kolder van schel juweel: Hij schiet een bliksem door dat nachtlijk scheemlen, Prachtigste Zonde bijna, wreed van schoonheid, Wreeder van weelde, die hij Dis ten toon spreidt; Volkren van slaven vloeien na, zoo véel, Dat hij ze zelv' niet weet en nooit kon tellen... Maar de allerlaatste, in tooverij van zweven Aan de aarde vreemd, berijdt een vurig-fellen Dartelen draak, zoo als er in de Helle In sulfersmook ademen en vuur leven: Hij kwispelt met zijn kronkels: Vijfde Zonde Heb ik hàar lief: zij is een rossig-blonde Prinses: ze is Satans kind, Imperia. Zij is de gloênde ZINNEZUCHT en na Die andren vier glanst ze aan Dis' donkre transen Als 'n bleeke maan: mijn liefste Zonde! Er dansen

Veel dienaressen, schimmen, om haar vaart: Schepsels van liefde: àl gloeiende Zinnen: Dichtressen, lichtekooien, keizerinnen: Een lucht antieker schoonheid, die opklaart... ⁎ * ⁎ Zoo zijn de Vijf, die spelen u dit Spel. Maar zesde Speler is held Michaël; Geen Zonde hij, maar hij der Englen Veldheer. In diamant kuras zal hij, de Held, speer In de hand, de macht van Dis bekampen; Cherubs omgeuren hem met wierooklampen. Slechts even ziet gij hoog op zilvren wallen Zijn ridderlijk vizioen uit rein kristallen Prisma van licht uitpralen... Zie, dit is Een Spel, en meer niet, van de Stad van Dis: Mysteriespel van Zonden, Zuchten, Zinnen, Die spannen glansweb, zoo als prachtge Spinnen, En willen onze heilge Zielen winnen: Wij zijn heel zwak in d' ongelijken strijd, Maar ik wil hopen, dat òns Michaël Bevrijde eenmaal van Dis en van zijn Hel, Van Heerschzucht en zijn Zonen ons bevrijd' En van Imperia...! O, zie, hoe fel Zijn bliksemlans de Held strekt naar het booze Zwart-roode Dis...! Nu wilt ge, o schouwer, wel Een wijl' voor 't neêrgezonken doek verpoozen: Dan spreek ik tot u weêr of zingen koren, Of zult dier Zonden eigen woord gij hooren, Naar 't me invalt of hùn schikt: moge U dit spel behagen! Bedenkt: het zijn UW ZONDEN zelve, die àanklàgen!

Eerste tafereel
De pelgrim

I

Het Cypressen-bosch: de zwarte kegels vegen met de bossen van hun bladerkruinen kreunende langs een lagen hemel, waar, op een huilenden wind, wolken na wolken aandringen uit het Westen naar het Oosten toe.

Die boomen rijzen met schimmen als reuzen, wondergroot, en de heen en weêr gezwiepte looverpluimen zijn als donkere helmveêren van tragische helden, door tooverij veronbewegelijkt op een duistere plaats.

De kermende boomen bewegen zich verder weinig; alleen de opperste wuiving waait altijd heen en weêr.

Een weg windt zich heuvelachtig naar een zeer verheven hoogvlakte, aan welker rotsrand de uiterste cypressenvederbossen vegen.

De wind giert vrij over de vlakte en over de vele verdere nachtvale valleien, die golven naar eerst onduidelijk verschiet, dat voor geduldig staren feller gloeien gaat:

Horizon-lange kim, waarlangs de Stad zich teerzwart kartelt met ronde bastions en trechterende torens tegen een eigene scharlakene uitstraling van licht: afgloor uit hoogoven en gloeihaard.

Vensters vonkelen bloedrood als robijnen met vurige facetten.

II

De wolkendrang aan den hemel neemt op een heviger en heftiger vaart grillige vormen aan: uit de scheurende wolken steekstooten reuzegroote vuisten, ontzaglijk, en zwieren bliksems uit; de vuisten schijnen de grillige vormen in woede te kneden, en plotseling teekent zich in de verijlende nacht de Heksenjacht boven het cypressenwoud, jagende toe naar Dis.

De hellelucht is vol van een jachtende menigte, als een onmetelijk, voortijlend leger. Een zee van geluid golft op en stroomt meê: de orkaan brult gierende uit, een stortvloed giet neêr; de donder rolt als op raderen...

Weêrlichtsnel trekken drie nijdige draken de kar door de lucht, waarop GOG-en-MAGOG verrijzen, als reuzen met razende oogen, en terwijl elk in één vuist de drakeleidsels vat, pogen zij ieder, met de andere, elkander van de kar te stooten in den afgrond. De draken zwieren hen voort, dwars door de huilende Heksenjacht, die angstig dringt op elkaâr: het zijn oude heksen, het zijn jonge heksen: zij zitten ontvleeschd of blank mollig, met waaiende haren allen, op bezems en poken; zij zitten in vaatwerk met lange stelen, in gevleugelde tobben; zij berijden door de lucht biggen en evers, die snorken en brullen en het geluid is ontzettend en vult heel den nacht boven het radeloos zwiepend cypressenbosch.

Dan verijlen de vormen weêr en het zijn maar jagende wolken, maar de wind blijft gieren, de regen storten, en een smartelijke klaging gaat heen door de boomen, als de eigen ziel, die zoekt...

III

Bel, een duivelskind, een satertje, vief en klein, in lakrood-enge hozen, verschijnt; hij leidt HILARION voort, die komt als een jonge, blonde pelgrim, asketiesch mager in versleten pij, ziek en strompelend over het rotspad, dat tusschen de cypressen slingert. De storm drijft hen in den rug en blaast hen den berg af, in de vallei: teerzwarte duisternis wappert om hen rond, als een reusachtig bezield en woedend wezen.

IV

HILARION
Mijn kind, zijn wij nog ver?

BEL
Neen Heer, nog honderd
Mijlen misschien; - hoor, hoe de hemel dondert! -
En Dis ligt voor u.

HILARION
Zie 'k de Stad als vuur?

BEL
Neen, meer als rosse smook in 't donker uur:
't Is 'n mooi gezicht...Wat weêr! 't Regent rivieren,
Die de Englen gieten, en de Aartsenglen gieren:
Boos tuig!

HILARION
Zie 'k heksen jagen...?

BEL
Ja...ai, 't zwerk
Splijt òp...dan zie je 't paradijs...: een kerk:
De cherubijntjes zingen er hozanna;
Ze zijn altijd heel zoet en eten manna;
Ik heb dat nooit geproefd...Wil u soms schuilen?
'k Weet wel een hollen boom...daar wonen uilen:
't Zijn lieve vogels, Heer...

HILARION
Ik ben niet bang,
Maar wel heèl moê: mijn weg was eindloos lang!

BEL
U komt van ver?

HILARION
Ik ben een pelgrim, arm:
Deez' pij houdt mij ter nauw de leden warm!
Heb medelij met mij, o kleine gids!
Ik kàn zoo gauw niet voort: de orkaan snerpt bits

Mij in 't gelaat en hij beneemt mij de' adem!
En toch...de nacht is sulferzwoel van wadem!
Ben jij niet moê, mijn Bel, gids, kleine vent?

BEL
Neen, Heer, storm en orkaan zijn 't element,
Dat mij bekoort: 'k zwier met de vlaag, gehurkt
Op 'n dikke big, die 'k men bij d'r oor: ze snurkt
Van pret, als 'k haar door donkre donderluchten,
Door stormgeraas en huilende geruchten,
Naar Sabbath spoor...

HILARION
Sabbath, o heilge Nacht!

BEL
U wordt daar zeker ook van nacht verwacht,
Niet waar, heer pelgrim? Wat zult u berijden:
Een big? Een zeug? Een ever? Of een pook?
Op 'n pook kom je er waarachtig dikwijls ook!

HILARION
Deez' nacht is Sabbath! Maar Sabbath is ver,
En Dis is ver...Ik zie! Purperen ster
Bij ster ontvonkt aan Dis' donkere tinnen!
O, heilge stad, mag ik u eindlijk winnen!
Heilige stad, èindelijk nader ik
Al heiligheid, Sabbath en stad! Ik blik
Heel die scharlaken zaligheid met graagte
Te moet...Langs der valleien donkre laagte
Glijdt mijn verlangen, Satan, naar u toe!
Satan! Uw zoon is zijn ballingschap moê!
Dis! Dis! Ik ben uw pelgrim! Bei mijn armen
Steek ik u tegen! Dis, o heb erbarmen!
Voort, kleine gids, voort!

BEL
Heer, 't gaat wel wat traag!
U sleept zich voort: ik zie daar een stormvlaag,
Een kleine: wacht, die wenk ik even hier:

Orkaantje! Hei! Hoor! Hier! Orkaantje, tier
Eens niet zoo gauw voorbij! Orkaantje, hoor dan:
Neem ons eens beiden op je rug en voort dan
Naar Dis! Een moede pelgrim is deez' heer!
Zoo...Hop! Nu heer Hilarion, ijlen wij
Snel met den wind alle heksen voorbij!
Dag tantes! 't Ga je wel! Hei, zeg, wat botsen
Jullie je bezems!

HEKSEN
Hu!

BEL
Pas op die rotsen!

HEKSEN
Hu, hu, naar de Ebben Poort!

HILARION
De lucht is vol
Van blijde menigte!

BEL
Hei, oude kol!

HEKSEN
Naar de Ebben Poort!! Hu hu! Naar de Ebben Poort,
Waar, tweelingheilvlam, de toortstoren gloort!

BEL
O Heer, de heksen drijven ons in 't nauw:
Wij kunnen nauwlijks voort...

HEKSEN
Gauw, gauw! Gauw, gauw!

HILARION
Eén drang doorzwiert den nacht, naar Dis en naar
Heilige Sabbath, die daagt bloedrood waar
Hels bergen kartelen de gletscherkammen!
O, Sabbathgangsters, 'k voel als gij mij vlammen
Van heet verlangen! Dis, ik nader!

HEKSEN
Dis!

Eindlijk is U de overwinning gewis!
Hu! Voort!

BEL

Heer pelgrim nog één ademtocht!
En gij bereikt wat ge deez' dag lang zocht...

V

HEKSEN

Hu! Voort!
Naar de Ebbene Poort,
Waar ter zijde de vlammende toortstoren gloort,
Als een dubble flambouw,
Tweelingheilvlam in nachtlijke wereldrouw!

Voort, voort!
De weerld is vermoord!
Wat 'k beminde heeft Michaël in bloed gesmoord!
'k Heb gehuild en geklaagd,
Tot nù, dat mij 't Eindlijke Heil herdaagt!

Dis, Dis!
Eindelijk is,
Machtge, de overwinning aan U gewis!
Triumfeer, heerlijke Hel!
Over heel de heirmacht van Michaël!

Satan!!
Laat dan
Trekken ieder scharlaken gewaad aan!!
Want deez' nacht wordt gevierd
Het gloeiende feest in de Sabbath, die giert!

Hei, hu!
Voort nu!
Stormvlaag is mijn luchtklepper vlug maar schuw!
Naar Dis, hu! stort
Stormend der Hel amazonen cohort!!

VI

De Heksenjacht strijkt neêr over Dis, wier tinnen en transen gloeien van de vurige lichten; zij dalen neêr, de heksen, als een dichte zwerm donkere vogels, op pleinen, terrassen en daken; overal in den ros gloeienden nacht is menigte van schimmen, die joelen en juichen dooréén. Het onweêr rolt over de stad en de schimmen weten niet of het donder is, of de kar der beide reuzen, Gog-en-Magog, die over de lucht wentelt in de richting van het paleis van Satan. Het rijst op, als een droom van tot stalactiet versteende vlammen, als waren de zuilen vlammen geweest en versteend tot een purperen architectuur. Het schemert door donkere parken heen, ontzagwekkend beangstigend, onwaarschijnlijk groot.

Over een groot plein, omzoomd door paleizen, die schitteren van feestverlichting, dringt de menigte der schimmen van Dis en der neêrgestreken heksen in een razernij van beginnende zindronkenschap. Demonen dansen, maar zoo dicht is de menigte, dat zij niet dan op hun klauwvoeten huppelen in het rond. Aan de verlichte paleisramen, in rood licht, verschijnen lachende vrouwen en lokken met haar verblindende naaktheid. Als een roode walm zweeft over de stad, en door die walm, nog immer en immer, dalen heksen, de laatste der Jacht, in de stad: zij fladderen op vampyrs neêr, of in gewiekte emmers dalen zij; zij sporen met den hiel hare bezems; eene daalt er in een gieter, die vuur giet. Over de kroonlijst der paleizen zwermen kleine duivelskinderen en ontsteken in de bronzen urnen pikvlammen.

VII

VROUWEN
Sabbath! Sabbath! Sabbath!

HEKSEN
Sabbath!

MENIGTE
Sabbath!

BEL

in de menigte op het plein met Zeb en Bub, tusschen andere duivelskinderen, die dansen

Zeg jongens, 'k ril van angst - zeg, zie je dat!!

ZEB
Wat Bel?

BEL
Zie je dien grooten kerel daar?
Hij is heel lang en mager met blond haar...

BUB
Hij kwam meê met de Jacht...

BEL
Hij kwam met MIJ!
'k Ontmoett' hem in het Bosch - onder zijn pij
Rild' hij van koû en vroeg den weg naar Dis...
Ik leidd' hem voort...kijk, Zeb, Bub, broêrtjes, is
't Niet of hij groeit in prinsemajesteit!
Broêrtjes, 'k ben bang...Wien heb ik voortgeleid,
Uit 't donker Bosch, langs 't steil Cypressenpad!

VROUWEN
Sabbath!

HEKSEN
Sabbath!

MENIGTE
Sabbath!

ZEB
Sabbath!

BUB
Sabbath!
Bel! Wees niet bang! Sabbath! Van nacht is feest!
Van nacht zal feest zijn als nóoit is geweest!
Feest door de luchten, feest over de bergen,
Feest voor de reuzen, feest voor ons, de dwergen!
Wij zullen zien vorst Satan en vorstin
Imperia: van de purpren vlammetin
Neemt zij haar vlucht op een vuurblauwen draak!
Vooruit Bel, meê; wij zullen op éen staak
Te zamen gladjes toe naar Sabbath glijden!
Wij zullen g'zellig met ons drietjes rijden!
Hier heb 'k mijn stok! Hoû vast Zebs staartj', ik hoû
Je vast aan jou staart: jij in 't midden: nou
De lucht in, òp, op, hòp! Sabbath! Sabbath...!

VROUWEN
Sabbath! Sabbath! Sabbath!

HEKSEN
Sabbath!

MENIGTE
Sabbath!

VIII

De drie duiveltjes, op éen staak gezeten, verheffen de lucht in te midden van het op en neêrzwermen der heksen en Sabbathpelgrims. De lucht boven de stad is bijna zoo vol als hare pleinen en straten en het is als een zwarte wolk, altijd bewegelijk, dwars door den rossen wademgloor. Voor de open vensters der paleizen verdringen zich de schimmen: zij springen op elkanders schouders: zij hangen als trossen van de balkons, en in de zalen, wier zuilen zijn als versteende vlammen, warrelt de orgie. Plotseling stormt een gerucht door de stad, stormt éene beweging toe naar het Duivelsche Paleis; het is of de parken verijlen van toortsgloed: een

drievoudig boograam, groot als de gevel van een kathedraal, opent zich plotseling, en één kreet schreeuwt uit de stad:

- IMPERIA!

De schimmen storten door de parken toe op het Paleis, waar het boograam is als eén lichtgloed, vreemd. In dien lichtgloed, duidelijk zichtbaar, teekent zich plots de vorstin, Satans dochter, te midden van een drom van vrouwen, maar zij is zoo verblindend, dat men haar slechts ziet. Zij is groot en angstverwekkend schoon: zij staat en staart zwijgend op de brullende en juichende menigte: hare oogen, donker kobalt, zijn als van een verlangend kind, en vol smartelijke treurigheid, maar haar mond is als eene wreede wulpschheid van gloeienden zoen, scharlaken in haar verblindend blank gelaat. Zij is ten deele naakt: verblindend flitst hare naaktheid uit tusschen een opengespleten priesteresse-kazuifel, die haar voor de voeten hangt en van den rug sleept met twee repen van zwaar goud- en juweelborduursel, dat twee vlammespuwende draken uitbeeldt. Uit een drakekroon vallen hare twaalf rosgouden vlechten neêr tot den grond, met juweelsnoer doorwonden en tusschen hare onnoembare edelgesteenten, die groot zijn als zonnen en schitterend als sterren, schijnt zij, zoo stil en staande roerloos, niet levend, maar een heerlijk idool, dat de Duivel den volke van Dis vertoont. Men ziet haar heel zelden, want de schimmen, - een menigte van millioenen, - dringen en duwen en joelen en juichen en schreeuwen en schateren hokkend, en strekken begeerige klauwen uit - omdat zij haar zien, Imperia zien. Zieldoorsnijdende en valsch van krijschende tonen is het gejuich, is het geschreeuw, is heel het heete verlangen der schimmen, maar Imperia verroert zich niet. Zij schittert alleen en staart, met hare groote oogen van donker kobalt. Langzamerhand teekenen zich achter haar vrouwegestalten duidelijker: het zijn Semiramis en Cleopatra, die achter haar de sleep van haar kazuifel beuren, maar het zijn Agrippina, Messalina en Poppeia, die geknield voor hare voeten liggen en brandend geurwerk voor haar beuren op schalen. Tusschen de vijf vorstinnen, die haar bedienen, blijft Imperia roerloos: tot plotseling een klapwiekend geruisch

de lucht en purperen gloorwadem verscheurt, tot plotseling schreeuwende en schaterende de schimmen uitschetteren als met ontstemde trompetten, - tot plotseling door de lucht, snuivend en vlammespuwend, Astaroth den Draak geleidt aan zes strengen en het Beest neêr doet dalen op het terras voor het opene boograam. Het Gebeeste kronkelt zich in zijn eigene vlammen; zijn schubben vlammelen als beryl; zijn gekamde kop halzekrinkelt en hij opent hijgende zijn lange monstervlammemuil: twee schermwieken staan hem als van azuren geplooide zijde waaierend uit aan de flanken: zijn staart kronkelt een dichte meander ineen en eindigt met een haak.

Hij is bedekt met een gouden schabrak: van reuzeparelen zijn de leidsels, die Astaroth houdt. Nu verheffen zich Poppeia, Messalina en Agrippina en te midden van den walm der aromaten treedt Imperia op het terras. Het volk van Dis aanziet haar, en zwelgt dronken in haar aanblik. Tronies scheuren open, oogen puilen, borsten hijgen, halzen kronkelen; alles dringt en dromt nader opeen en de boomen van het park, als toortsen, vatten vuur en verlichten te feller de menigte. Zij gillen, zij schreeuwen, verlangen, zij reiken de handen...vergeefs. Imperia is nader den Draak getreden en zij zet zich en neemt van Astaroth de parelen leidsels ter hand. Zij schijnt de brullende schimmen niet te zien, noch te hooren. Langzaam, lijfkronkelend en staartuitzwepende rijst de Draak en verscheurt met zijne zwieping van schermvleugels de lucht, den gloedgloor, den geurwalm. De vrouwen achter Imperia haasten zich op de beesten der Sabbath - chimeren, griffioenen, dolfijnen - en, sneller dan één oogwenk, stijgt de geheele stoet op. Het boograam sluit en donkert. De menigte brult in een laatste paroxysme van lustverlangen en allen, heksen en schimmen, demonen en duivelen, stijgen op, op bezems, op poken, in tobben, op bokken en evers en biggen, en joelen, brullen, snurken, dringen, botsen Imperia na...met schok na schok..., altijd hooger...

IX

VERSCHILLENDE STEMMEN

- Op! Hop! Naar boven, in donder. Op! Hop! Dis' oven gloeit onder! Op, hop! Het weêrlicht schiet speerschicht na speerschicht! Op, hop! Elk gelast hier zijn lastdier: op, hop; de nacht in van 't wonder! Op! Hop!

- Naar boven in donder! Dis' oven gloeit onder! Op! Hop! Wat klapperen de bezemstokken, wat blerren en blaten de bokken, wat snokkeren, met vette slokken, de zeugen en biggen en ghòkken! Op, hop! Naar boven, Imperia in donder na! Naar Sabbath, ginds waar de bergen met donkeren wal Dis verbergen, om Michaël erger te tergen! Op! Hop! Lantarens en fakkelen smoken, maar vònkelen de tangen en poken en de gevleugelde ketelen rooken! Hoè, hoè, naar Sabbath toe, in mijn emmer! Ik ben een pokentemmer! Maar ik ben een bezemklemmer!! Op! Hop! Ik ben wel tachtig jaren, maar ik heb zwavelblonde haren! Mijn borsten zijn lange peren! Kom je op Sabbath zonder kleêren!? Wij zijn de kleine gnomen, die zitten 's nachts in donkere droomen op je borst en drukken je gorgel, dat je hijgt als de pijp van een orgel! Wij zijn de duivelskinderen, Hels straatjongens, die je hinderen; wij trekken je aan je staart en spuiten met een blaasbalg je wind om je kuiten! Op! Hop! Hels bergen doemen al dichter! En lager en nader en lichter tusschen kammen van purper ijs ligt er blank de Sabbathvlakte en licht er!! Op! Hop! Alle afstand wordt al kleiner! Wij zijn er! Wij zijn er!! Wij zijn er!!!

X

Dis ligt verlaten.

De onmetelijke stad ligt leêg: hare straten glijden eenzaam glad uit tusschen de zeer hooge en vreemde bouwselen en paleizen, die omhoog torenen met een versteende vlammengothiek, in de nachtlucht, die altijd ros walmt. Aan de kroonlijsten kronkelen

steeds de lange pikvlammen uit bronzen urnen, en, de vensters steeds open, glanzen de lange zalen, leêg, maar licht - maar àllen zijn weg, allen zijn de ros walmende nachtlucht in, en hooger en hooger, daar waar heel hoog, als een alpenrand om Dis' trechterafgrond de wal der ijsbergen oppiekt met snijdende lansen van ijs. Dis ligt verlaten en leêg, somber, zwart en scharlaken in den gloed der feestvlammen en opene zalen.

Drie laatste uilen krijschen op en flapperen heen, naar Sabbath toe: hunne kreten weêrechoën door heel de stad, sterven in duizende geluidtrilling weg, tot nadert, als een regelmatige donder, gedempt toch, door de straten de stap van den Eenzame. Hij gaat, hij gaat steeds, alléen door de verlatene stad; hij gaat, hij gaat, in zijn pij, hij gaat krachtig en hoog en zoo schoon is hij, als slechts Zonde is; zoo schoon kan hij alleen zijn, omdat leêg de stad is en verlaten, want niemand ziet ooit zijne schoonheid. Hij is heerlijk, hij is heerlijk schoon: hij is als een krachtige blonde god, een blonde krachtgod van zonde, en zijn zondeziel schijnt als een prachtige glans, uit zijn oogen, door zijn pij, om hemzelven. Hij gaat en steeds dreunt zijn stap, terwijl hij denkt voor zich te winnen de wereld, en Dis, en alles, te winnen voor zich alleen, te winnen van Satan af, van Gog-en-Magog, te winnen van Mammon, te winnen af van Imperia, voor hèm alleen, voor hèm alleen! In zijn eerzucht groeit zijn gestalte, in de leêge straten, die van zijn stap dreunen, tusschen de leêge verlichte huizen, open, die, als met heldere opensperrende oogen, kijken naar Wie stapt tusschen hen voort. Hij gaat, hij, met zijn kracht. Hij gaat door de nog schroeiende parken naar het Paleis van Satan zelve, dat daar met versteende vlamzuilen toovert omhoog een helsche kathedraal voor den helgod. En Hilarion stapt steeds door; de parken beven van zijn tred; de schroeiende boomen bruischen en regenen vonken af, maar hij gaat door tusschen hunne verlatene stilte, en hij gaat door de vlamzuilenpoorten, die boren als grotten van vuur, dat wondertooverij veronbewegelijkte plotseling te mid van het laaien des gloeds. Hij gaat, hij weet zijn kracht. Hij gaat binnen en in de zalen, die zijn als holle en gele gesteenten, reusach-

tige holle kristallen doorvlamd, holle topazen en amethysten, gaat hij, gaat hij steeds voort tusschen brandende offervlammen, uit hare schalen hooger en heftiger toe hem geurende, zoodra hij nadert, zoodra hij nadert. Hij gaat en zonder aarzeling gaat hij door het paleis als hij ging door de stad!

Tot hij stil staat, en schijnt te slinken, en wacht.

Tot hij staande wacht in zijn plots verkleinde nederigheid.

Aan het einde der zaal, wier wanden zijn als het innigste prisma van een doorlichte karbonkel, zit Satan, zit Satan alleen. Zit Satan, zit Satan alleen in zijn verstalactiet vlampaleis, zit Satan alleen in Dis. En zijn oog ziet in het oog van Hilarion, die hij heeft hooren naderen, door de leêge stad. Onbewegelijk ziet Satan hem tegen, onbewegelijk zit Satan en troont in onmetelijke eenzaamheid.

Boven de stad ruischt het gedruisch van de Sabbathjacht als een verdere en verdere storm: in de stad ruischt plotseling de stem van Satan tot Hilarion, die kwam als een pelgrim, arm...

XI

SATAN

Ik heb u hooren naadren door den nacht:
Eenzaam in Dis, zoon, heb ik u verwacht:
Uw moede tred dreunde òp: zoon, wees welkom,
Mijn bleeke List, mijn Hoop! Zoon, 'k was de Zon,
Uw moeder was een nevelvrouw: ik heb
U, zoon, gelaten vèr van 't purprend web,
Waar 'k als een spin in troon en stralen schiet,
Zoo wijd, als ik - toen ik Zon was - zoon, niet
Uitschoot: - na eeuwen roep 'k u aan mijn zij:
Ik heb uw stille macht van noode: wij
Te zamen, zoon, zullen wrochten voortaan
Aan 't wereldwerk, dat ik sinds eeuwen staan
Zie voor mijn oog, steeds onvoltooid gewrocht!
Rijzen wil ik mijn troon uit deze krocht!

Heerschen wil ik, scharlaken oppergod,
Langs al die kleine werelden, zoon, tot
De groote weerld, de weerld van licht, waar 'k eeùw
En eeùw geleên, met schrillen wanhoopsschreeuw
Uit duizelde in wat was pikduisternis:
Wat nu is machtge Hel, scharlaken Dis!
Ballingvorst ik, beheersch ik in Dis al
Die kleine weerlden - 'k v'racht ze! - 't heel heelal!
Maar zoon, ginds, ginds!, waar held Michaël waakt...
Tot daar toe, zoon, heeft nooit mijn macht geraakt!
Eeuwig die strijd en eeuwig onbeslist!
Zoon, kom tot mij! Ik weet, gij zijt de List,
Die ik nooit was: ik weet, uw pij vermomt;
Ik weet uw mond, als uw ziel spreekt, verstomt
Of zegt ander woord, dan uw ziele zegt;
Uw List is kracht, maar de kracht van een knecht;
Niet MIJN kracht: làng heb ik haar niet gewild;
Lang heb ik haar veracht en niet geduld;
Nu ben ik de Eerste, die u toeroept: zoon,
Leg zonder wrok uw eed neêr aan mijn troon!
Wrocht met mij: IK KAN NIET ZONDER UW MACHT!!
O razernij, dat ik zeg mijn onmacht!
Woede, dat ik niet won in òpen kamp!
Zoon, voor mij is 't van noô niet, dat gij damp
En nevel wolkt om uw bleek aangezicht:
Ik ziè uw zièl; 'k ziè, dat zij stralend licht!
'k Ziè, dat zij heet wenscht en verlangt zeer fel,
Zoo niet speer in de vuist, tòch Michaël
Tegen te staan met uw duister geweld:
Pelgrim, onder uw pij weet ik u Held!

HILARION

Heil, Heer en Keizer, nu 'k uw Heerlijkheid
Aanschouw met beving en begeerlijkheid!
Heil, Satan, heil! Vader, ontvang in uw
Genade de' Eed, dien 'k bang uitstotter, schuw

En koud verschroeid toch in uw glans! 'k Ben zwak!
'k Ben uitgeput en arm! Vertwijfling brak
Mij: 'k kroop gelijk een schuw reptiel van oord
Tot oord, van Hemelpoort tot roode poort
Van Dis; 'k verschool mij achter wolk en damp...
Ik daalde op star bij star, 'k aanzag den kamp...
'k Wenschte mij heet te scharen aan Hels recht,
Maar 'k had geen schubberusting: 'k was een knecht,
Verstoten, uitgeworpen, niet geduld!
Met droeven wind heeft mijn gezucht vervuld
De ijlte van sferen, die ruischten te zaam,
En smeekten, Satan, tot ùw heilgen naam!
Mijn heimwee smachtte en staarde toe naar Dis,
Dat 'k rood zag vlammen in Hels duisternis.
Mijn handen strekte ik naar mijn vaders huis,
Waar Sabbath blij omstormde feestgedruisch...
Ik kwijnde in eenzaamheid: erbarming bracht
Me alleen de orkaan in chaos' wereldnacht!
HIJ was mijn vriend, hij droeg mij op zijn vlerk
Tot dicht bij 't zilverhel hemelbolwerk!
'k Zag Michaël! Ik haatt' hèm, onz' vijand!
Hij scheen onwrikbaar, bliksemlans ter hand...;
'k Waaide weêr voort van daar; mijn donkre smart
Wolkte, o mijn vader, heel de chaos zwart!
Toen hoòrde ik! - 't was na ònze nederlaag! -
Uw stem!! Die vaarde als een stormende vlaag
Mij tegen en riep: ‘Zoon!’ Uw stem riep: ‘Zoon!!’
Vader...ik ben gekómen voor uw troon!

SATAN

Zoon, 'k heb uw macht van noode, uw loge' en list.
Weet, dat ik uw geheime ziel steeds wist.
Vermom u niet voor mijn vlijmenden blik!
Gij zijt Heerschzucht als ik!

HILARION

Mijn vader, ik

Ben knechtschap en ik zal u dienen met
Mijn arme zwakte...Aanbiddend dankgebed
Stijgt uit mijn ziel toe naar uw godlijkheid...
Vader, 'k ben u te eeredienen b'reid!

SATAN
Zoon, gij zijt Heerschzucht!!

HILARION
Vader, uw stem loeit
Donder gelijk door Dis, dat vuurger gloeit
Bij dien machtigen windstorm! Vader, 'k beef!
Mijn veege ziel weet noode, of zij leev'...

SATAN
Mijn zoon, gij beeft NIET!

HILARION
Vader, 'k sterf, o zie!
Van vreeze aan ùw voet!

SATAN
Zoon, gij sterft NIET! 'k Zie
U door! Vergeefs hult ge u in grauwen walm!

HILARION
Vader!! Indien 'k misdeed, àanhòor mijn galm
Van wanhoop! Wees genadig mij!! Ik boet
Angstkronklend onder uw heiligen voet!

SATAN
Sta op, zoon, òp! Uw plaats is niet in 't stof!
Gij zult recht voor mij staan. Gij zult staan of
Gij fier zijt! Want gij zijt niet laf! Gij zijt
De weêrzij steeds van wat ge in listigheid
Vertoont. Uw lichaam beeft, maar niet uw geest!
Needrig in boete schijnt ge, maar gij vreest
Mij niet, vreesdet mij nooit: hoogmoed zijt gij!
In schijn van boete schuilt uw hoovaardij;
In schijn van slaafschheid kruipt heimlijk uw trots!
Uitgeput zwak schijnt ge en ge zijt een rots!
Zoo zijt gij nooit, zoon, wat gij schijnt, maar ik

Doorzie uw schijn, peil uw ziel met mijn blik!

HILARION

Het zij zoo; 'k ben uw zoon: gij wèet wie 'k ben!
Satan, ik richt mij: 'k kronkel niet meer en
'k Bekèn, dat ik ben Heerschzucht, als gij zijt.
Maar 'k zucht te heerschen...in verborgenheid.
Wij zijn vader en zoon maar erfgenaam
Ben IK niet, want wij zijn onstérflijk saam,
En Heerschzucht, ik, beheersch 'k slechts wat ik win.
Maar, Vader, zoo uw vlijmende blik in
Mijn donkere ellendeziel dringt, ziet gij nòg
Wat ik méer ben dan Heerschzucht...?

SATAN

Gij zijt Gog
En Magog, gij zijt Mammon en gij zijt
Imperia zelfs in uw veelvuldigheid.
Wat zijn fier glanzend mijn vier kinderen, is
Bezonken in uw ziel van duisternis.
Zij glansen fier: Gog, Magog en Mammon,
Imperia...duister is Hilarion!

HILARION

Balling was hij en bleef hij ver van Dis;
Bitter was hij zijn eigen Ergernis,
Verbeet hij, machtig, zich in zijn onmacht,
Tot, vader, ùw stem riep door wereldnacht...
Gij hebt Hilarion niet lief als gij
Uw àndren hebt, maar Satan, gij hebt mij
Van noode. Satan, gij roept mij heel laat,
Uw zoon, te hulp, dien gij steeds hebt versmaad
In uw open glànzende hoovaardij!
Het zij zoo, Satan, 'k bèn gekomen: 't zij!
Maar nu ik kwam en gij mij kent, zeg 'k dit:
Vader, omhuichel thàns uw hoog doelwit!
Vader, laat MIJ in broêrs en zusters oog
Niet anders zijn dan wat ik schijn; gedoog

Vader, dat na deze ènkle ontlokenheid
Ik neêrkniel in pelgrims gebrokenheid
In stof aan uw aanbeden voet, dat 'k krimp
Van needrigheid gelijk een slaaf en schimp
En smaad aanvaard met mijn knechteziel veil
Van vader, broêrs en zuster...
  Satan heil!
Heil Satan, Keizer, nu 'k uw heerlijkheid
Aanschouw met beving en begeerlijkheid!
Heil Satan, heil! Vader, ontvang in uw
Genade de' Eed, dien 'k bang uitstotter, schuw...
Ik zweer, dat ik slechts slaafschheid en knechtschap
Zal zijn en mijn gebogen rug een trap-
Trede zal meer zijn aan uw heilgen troon!
Heil Satan, heil: duld, dat ik kus uw toon!

XII

In de onmetelijke leêge stad, in het verstalactiet vlampaleis, als in een gloeipunt van roode majesteit, zijn alleen de Vader en de Zoon, en terwijl des Vaders voorhoofd fronst tusschen zijn sneeuwlokken, die stroomgolven uit de vijfkroon, hoort hij den Zoon aan, wiens stem, na zich verheven te hebben in de ontlokenheid van dat ènkele oogenblik, op nieuw is gedaald in sluwe sleeping van streelenden vleitoon: de gestalte van den pelgrim, één oogenblik hoog, en zijn geheime kracht uitstralend, dooft die nimbus, en kronkelt in bocht van verdeêmoediging, slangegelijk over de troontrappen op, om schuifelzacht, den hoogen rug als voetschabel te schuiven onder den scharlaken sandaal van den vader. En terwijl hij zoo ligt, lachen zijn oogen van haat en voldoening zijns diepsten innerste.

Maar de stad, de stad ligt verlaten, leêg tusschen haar versteende vlammengothiek. Zij staat onheilspellend afwachtend en zij is

ontbloeid als vreemd rosroode weliging van kelken, die zijn paleizen; van stengels, die torens zijn; van bladeren, die zijn beeldhouwwerk in rood marmer en porfier; van vlammen, die als zwoele geuren zijn, en boven nog enkele vampyrs, die zijn als laatste en zwarte vlinders. De stad ligt er dus als een vreemde tuin, versteend en verstard en vertooverd, en zij is heel leêg, zij bergt geen ziel, op de twee groote zielen na daar ginds in het vlampaleis. Maar die zielen vervullen haar, en de rosroode weliging bloeit hen toe, de torenstengels verrijzen te hunner eere, de vlamgeuren zwoelen hùn wierook toe. Aan hun is de leêge stad, aan hun is het roode gebloemte, ontloken in den trechter van Dis, die zich boort tusschen de hooge, hooge sneeuwalpen, waar plotseling rozezacht glinstert, hoog in de lucht, een schakeling van oprozigende kammen. Dat kartelt met bleek verren gloed heel ver in de hooge hoogte, rondom Dis, zoo diep in trechter verzonken; dat kartelt als een immens wijde kroon van rooskleurig ijs in den hemel, en schijnt - om zoo veel rossen nevel, die lager hangt - te zweven, drijvende ijsdiadeem hóog om Dis. Duidelijker doemen de kammen op, stekelen de pieken omhoog, gladden de roze gletschers zich uit en over ze in feller vlammen van aanstarrelende fakkelen, zwierende, donkeren de duistere schimmen, donkeren de schimmen van Sabbath. Zelfs flauw klinkt geroep van zoo hoog, en gejuich en gesnik van wellust. En tusschen Sabbath en stad blijven de enkele vampyrs, als zwarte motten heel groot, fladderen rondom en rondom, en dalen noch stijgen, maar blijven...

Plots ruischt en scheurt de lucht boven het vlampaleis.

En in een wolk van gloed, als een plotse brand, die hèl slaat uit het Satanshuis, stijgt de Duivel zelve op naar zijn Sabbath. Zijn roode glorie vervult de lage sfeer. Hij hemelvaart òp als een god, die een keizer is: door eigen zweefkracht vàart hij, reusachtig, ontzettend, stijgende uit Dis, stijgende uit Dis, als een zon, die hij eenmaal was in de gelukzalige eeuwen, vóór hij de Heerschzucht was, die duizelde neêr. Stijgende uit Dis, stijgende uit Dis, vaart hij roodstralende op; zijn zwaarplooiend rosgoud gewaad, zijn wapperende rosgoude keizersmantel wuiven gloedrooden wind rond

hem heen, en zijn vijfkroon ontsteekt in den nacht de verschrikkingglans van haar flonkerbag. Stijgende uit Dis, stijgende uit Dis vaart hij en in den slip van zijn mantel hurkt, stijgende meê met hem, de zoon, dien hij tot zich riep: Hilarion, die kwam als een pelgrim, maar wie in dit uur van verheerlijking, aartspriesterlijk, hij Satans aanbidder, dalmatiek en kazuifel omhullen. In aanbidding vouwt hij de bleeke handen om den voet van den Vader, en stijgt met hem en stijgt met hem op, uit Dis, dat geheel verlaten nu staat en weligt haar rosroode gebloemte en uitzwoelt haar vlammegeur.

En de rozige ijskammen kartelen op en het rozige ijsgebergte schakelt heel wijd zijn rozigen diadeem om den trechter. In de diepte smeult Dis als een vonk.

Tweede tafereel
De Sabbathnacht

I

Als een reusachtige wereldroos van ijs rondt met zijn opene bloembladeren van gletschers de kring van Hels ijsgebergte zich, ontluikend toe naar hoogeren Hemelnacht, waar hel de starren gezaaid zijn. En het diep-diepe hart van die roos, is vlamgoud, o Dis, uw wonder!

Nog zweeft een stilte om als een verijlende sluier, en de Maagden van den Eeuwigen Winter waren.

II

DE MAAGDEN VAN DEN EEUWIGEN WINTER
Dàmpen!
Wemelt weg!
O, lampen!
Aan Hemelweg

Ontsteekt al uw sterren
Tot aan die heel verre
Wàllen
Van Veldheers paleis,
Vóor 't blank Paradijs,
Die zijn als kristallen
Bòlwerk,
Zoo durende sterk...!

- Pégels,
Druipt, ijsgrot, uw boog!
O, kégels!
Piekt-òp torenhoog:
IJsoceaan, golft golvingen droog
Bevrozen,
Rood, in rozen-
glans van Dis omlaag,
Wier felle gloed vaag
Opgloort,
Waar de Eeuwige Koû
Ten tòp schòort
Uit 't sneeuwige dons
Hels witte bastions...

- WIJ zijn
De nevelen blank...
En ijl-fijn
Omsluiren ons slank
Dunne gewaden
En waden
Van louteren mist,
Die weven
We al zweven-
de uit draden
Van nacht amethyst...

Zusteren, is 't
De Ure?
Of dure
Ons wachten nog voort,
Tot uit vure
En uit Poort
Van Dis stijgen
Lemuren,
En in vlàmarabesken
Aanstormen de hijgen-
de Heksen?

- O, blij,
Maagden koud!
Zullen wij
Zijn, als rosgoud
Onze eeuwige winter
Versmelt en zich tint er
Met rozigen òpglans
Van Dis' blozigen trans!

- Héete glóed
Warmë ons dra
Ons ijzige bloed,
En beziele
Onze zielen
Van maagdlijke sneeuw,
Tot vàmpyren
Met snerpenden schreeuw
Uit de vlàm tieren
En ons omgièren
Gevlèugelde stiéren
En dràkeleeùw!!

- Op tot ons!

Sabbathjacht!
Smelt in de pracht
Van de glanzen, die naadren,
O, alpen, uw sneeuwdons
En wintervacht!
Blijde gloed jacht
Me al door de aadren!

- Op tot ons!
Sabbathjacht!
WIJ zijn
De nevelen blank...
En ijl-fijn
Ontsluiren we ons slank
Uit de dunne gewaden
En waden
Van louteren mist,
Die we weven
Al zweven-
de uit draden
Van nacht amethyst...
Nu we in de blakende Sabbath ons bràden!!!

III

In het roziger en roziger alpengloeien hebben de Maagden van den Eeuwigen Winter zich ontwindseld uit hare waden, die wegnevelen met damp en mist meê...

En plots vlammen de oogen der sneeuwfeeën hel en wringen zij hare verlangende lijven.

Uit den trechterenden afgrond bruischt naar omhoog een zee van geluid en golft weêrechoënd tegen de alpen aan, als tegen een blankrotsig strand. Glanzen naderen en stemmen naderen en de eerste Sabbathgangers stijgen op uit de diepte en strijken als zwarte vogels neêr op de meer en meer purperende sneeuw.

IV

VERSCHEIDENE STEMMEN

- Op! Hop!
- Hu! Voort!
Naar de vlakte, die gloort
Van Dis' afschijn
In glans!
- In dràf, zwijn!
- Hù, gans!
In galop!
- Op! Hop!
- Ik kom er ook
Op mijn pook!
- Mij drage uit Dis
Een vage visch...
- 't Is een zaagvisch!
't Is een zaagvisch!
- Alle afstand
Wordt kleiner!
- Wij zijn er!
Wij zijn er!
- Wij zijn Hels kindren;
Straatjongens, die hindren;
Wij trekken je en spuiten
Je wind om je kuiten!
- Wij zijn de gnomen,
De duistere droomen,
Die drukken je gorgel,
Tot je hijgt als een orgel!
- Ik heb voor Sabbath scharlaken kleêren!
- Mijn borsten zijn lange peren!
- Ik heb zwavelblonde haren
Al tel ik ook tachtig jaren!
- Op bezemstokhobbelpaarden

Veroovren wij Hel, Hemel, en Aarde!
- Mij, in vurige vlammeander
Draagt een blakende salamander!
- Ik zit liever in een tobbe met vleugels!
- Ik men twee volbloed draken aan teugels!
- Op, Hop! Naar boven in donder!
- Op, Hop! Dis' oven gloeit onder!
- Elk g'last hier zijn lastdier:
Den nacht in van 't wonder!
- Wat een gedrang, wat een lawaai!
Heksen en duivelen stormwindwaai!
- Wat een bezemgebots, wat een herrie...!
- ...Ik ben de vale nachtmerrie!
- Ik, de nachthengst, hinnik en vele
Nachtveulens zullen wij telen...
- Schàren wij de duivelsche Ronde!
- Aànbidden wij de Vijf Heilige Zonden!!
- Zij komen, zij komen, zij komen weldra!
- Waar is Imperia? Waar is Imperia?
- Dáar zweeft Mammon aan op zijn kameel!
Zie, om zijn beest gloeit schabrak van juweel!
Hij regent zijn goud uit met ruizelende munt,
Die hij allen gunt, die hij allen gunt!!!

V

Roode schimmen en duivelen, zwarte demonen en heksen, àlle schimmen van Sabbath storten toe in één ziedend gedrang naar de alp, waar, te midden van een Zwerm der Volkeren het reusachtige kemelbeest, dat Mammon berijdt, overheen zwevende is neder gedaald en knielt in de sneeuw, die smelt van den goudglans.

VI

VOLKEREN
Sabbath, o reit
In de hoogte om Dis,
Dat verlaten is
Vlamrood in duisternis!

Sabbath, o breidt
Over de alpen uw ring
Van omcirkeling
In fakkelenflonkering!

Sabbath, o viert
Satans heilig festijn
En aanbidden wij zijn
Zonen, die Zonden zijn!

Ronde, o zwier
Rondom Mammon, die strooit
Zijn schat uitgeput nooit:
't Gloeiend goud, waarin 't koud gesneeuwte ontdooit...!

VII

MAMMON
Volkeren, hoor!
Mijn stem juicht door
Uw stemmen veel
Als een klok van juweel
En goud, die luidt
Mijn almacht uit.
Ik ben, volkren, Mammon,
De gouden Zon,

Satans zonblijde zoon
Ben ik; ik woon
In een paleis van goud,
En wie aanschouwt
Mijn heerlijkheid
Is me eerbereid.
Volkren, mijn schat
Die nooit
Mijn hand zal hebben uitgestrooid,
Sprenkel ik zat
Van gouden weelde over 't pad
Van ons Sabbath,
En starrlen zal
Mijn firmament
Van gouden munt
Door 't nachtheelal,
En schroeien zal
't Gletscherkristal,
Tot 't smelt en ik overwin al,
Dat laag is, hoog,
Van Hemelboog
Tot trechterende Hel:
Daartusschen in ontel-
bre werelden bewoond,
Die me allen tot
Oppersten god
Hebben gekroond.
O, volkren, hoor!
Mijn gouden spoor
Laat ik na
Waar ik ga,
Want ik ben Mammon,
Zoon van Zon,
En wie me in eer houdt
Sprenkel 'k goud!

Volkren: aanbidt mij en,
Verzinkt voor de almacht, die ik ben,
Op 't warme sneeuw, dat ik laat
Gloeien in mijn zongelaat!
Volkren, dring
Om mij in zaalgen Sabbathkring:
Wingert om mij uw lustfestoen
En, volkren, zoen,
O zoen mijn voet!
Warmt, koude volkren, in mijn gloed!
Aanbidt mij: volkren, komt tot mij:
Ik geef goud, warm en blij
Aan àllen: volkeren, IK zij
Uw wellust: in mijn armen kom,
O Volkrendrom:
Ik druk u aan mijn warme hart:
Zongoud is MIJN hart en het tart
Den gloed zelfs van der zonnen Zon:
Volkeren, komt: ik ben Mammon!
Zie, ik ben Satans zoon
En schoon
Ben ik, héerlijk en goud,
En wie me aanschouwt,
Bemint mij eeuwig en wieg ik
In zalig Sabbathoogenblik,
O wellust! in mijn armen blond!
Volkeren, o, warmgoud zal mijn mond
U wellust kussen en mijn zoen
Zal 't goud gehagel tinklen doen!
Volkren, ik geef
U mij gehéel goud als ik leef:
Mijn heerlijk zongoud lichaam beev',
Volkeren, in uw wellustdrang!
Volkren, vertràp
Elkaâr, en volkren, stap

Over elkaâr, als op een trap,
Om òp tot mij te komen en -
In mijn armen te weten wie
Ik ben
En welke lust ik biê!
Volkeren, zie!
Zie ginds die schuwe larv'...
Zij, volkeren, is oud en sterv'
Weldra; zij is de Gierigheid,
Die zich schaàmt om MIJN zwierigheid!
Onttroond heb ik haar, en IK straal!
Bespot, volkren, haar schraal karkas,
De afzichtlijkheid, die zij steeds was!
Volkren, IK ben uw god van goud:
IK ben de Zon, en wie me aanschouwt,
Voelt zich, hoe koud
Hij zij, warm gloeien toe naar mijn wellust!
O, volkren, kom!
Komc in mijn armen heel uw drom,
In 't zalig Sabbathsoogenblik:
Uw opperlust,
Volkren, ben ik!!

VIII

Reuzig en goddelijk, op den smeltenden sneeuwalp, verrijst Mammon en inderdaad is zijn rond en rood gelaat als een zon; blonde vlamkrullen slangelen om zijne wangen, een stralenkrans schiet uit om zijn lachend gelaat; hij staat als een goddelijke verlokking; zijn juweelen kolder, ontgespt, glipt af van zijn ronde leden en hij rijst in zijn roodreuzige naaktheid; zijn lijf walmt een zalige warmte af, die een nimbus om hem heen glanst; zijn mond lacht en steekt den gloeienden zoen vooruit; zijn oogen sterven en glanzen als de oogen van een liefdesmachtende vrouw; zijne

armen, van zijn lichaam af, verheffen zich en uit de opene handpalmen regent met gouden tinkeling het goud in twinkelende munten neêr; het tinkelt en twinkelt tot een hoop om hem rond, tot een weeke glijdende hoop, waaruit hij rijst en waarin versmelten sneeuw en ijs, als aangeroerd door een guldene schroeïïng; de hoop goud wordt een berg van goud en de Volkeren dringen, dringen aan: hij lacht, hij lokt ze, Mammon, met roodlokkende wellustverlokking, de armen open en veil biedend zijn lijf, en de Volkeren, de Volkeren dringen: zij dringen òp tegen elkaâr, met elkaâr, zij dringen in elkaâr, zij dringen elkaâr; zij schreeuwen, zij joelen, zij juichen, zij trappelen, zij trappen, zij vertrappen elkaâr; dat zijn treden van lichamen en àndere Volkeren komen aan, dringen aan, zij traptreden over de Volkeren vertrapt en vóor zij Mammon bereiken, werpen zij zich in de week goudglijdende hoop en glippen weêr lager en kunnen niet op en in hunne handen grijpen het goud zij en grabbelen het goud zij, maar zij kùnnen het goud niet grabbelen en grijpen: het glipt, gouden olie, weg tusschen hun vingers, en zij hijgen en smachten en bezoedelen het goud, en hóoger willen zij op, maar zij kunnen niet; vóor in de goudhoop verzonken de lijven, verzonken Volkeren, kunnen àndere Volkeren niet op...; nu, als in gouden drijfzand, verzìnken de lijven, verzìnken de volkeren, en àndere Volkeren stijgen op en glijden weêr uit, maar vestigen hooger hun tred en zij bereiken, zij bereiken Mammon, die staat en die straalt en uit wiens open palmen steeds de goudregen twinkelend tinkelt. Nù hebben zij Mammon bereikt, de volkeren, en zij heffen de handen op naar het Goud; zij heffen de handen naar hèm; zij zoenen zijn voeten in lust en aanbidding en hunne heete zoenen stijgen, zijn reuzige roode beenen op, tot de wellust der zoenen hem schijnt te overwinnen en hij, reuzig, steeds torent, maar is als een klomp van Volkeren, waar alleen zijn zonnehoofd, met stervenden oogenlach, uit straalt. Het goud heeft de sneeuwalp versmolten: de alp is een drijfalp van glippend en glibberig goud, dat nooit blijft in vastheid van vormen, dat nooit wordt tot goudgesteente en tot gouden rots, dat altijd glipt en glippert omlaag. En de Volkeren,

die aan Mammon hangen en hem zoeken neêr te halen in eigen goud, slipperen weêr van hem af: zijn roode naaktheid walmt gloeiende uit en andere hijgende Volkeren vertrappen de eerste en latere, dieper en dieper altijd, en naar hèn strekt dan Mammon zijn wellust uit, onverzadigbaar, altijd.

IX

Maar een vlammende razernij zwiert breed en ontzaglijk uit den afgrond van Dis naar boven en het zijn de twee verschrikkelijke Broeders: Gog-en-Magog: zij staan, twee torenende reuzen op hun kar, wier raderen ruischen en zij naderen, naderen òp: drie breed schermvlerkende draken scheuren met hun vaart lucht en fijnere atmosfeer tot in de alpenijlte: als een vlammende wolk, één oogenblik, bruischt en dondert het karregevaarte boven de Sabbath, tusschen de alpen en hemelsche starren; dàn slaan de draken hun vlucht neêr: de kar slingert schots, de kar slingert scheef in die razende daling; de Reuzen, razend, zoeken elkaâr te stooten àf van de kar in den afgrond, maar zij blijven beiden onwrikbaar; nu staat de kar stil op een alppiek tegenover den goudberg van Mammon en zijner Volkeren klompende omhelzing, en in den gloed, die de draken fel spuwen en in den rooden zweetwalm dier reuzen zelve, smelten in stroomen ijs en sneeuw, ruischen als stortstroom omlaag en laten het gerotste bloot en gepurperd bar, doorgroefd van de knaging der eeuwen. In dien brandenden zomer van Sabbath en nacht zwelgen de Wintermaagden; zij zweven blauw om de reuzen beide en zij gloeien rozig en smelten dan weg van zelfzaligheid. Van alle kanten, over alle pieken en punten reppen zich de roode Volkeren der schimmen: duivelen en heksen op hun dieren en bezems, in tobben, op poken naar de Reuzen twee, wier stemmen nu rollen als donderen, daverecho tegen echo in...

X

GOG-EN-MAGOG

- Schimmen, hoort mij!
Ik ben Gog!
- Ik, schimmen, ben Magog,
Hoort mij!
Ik ben de opperste God
Van goden en van schimmenlot,
Want ik, Gog, ben Mijzelf:
Geworden Eenheid, welf
Ik met mijn breede kracht
De boog rond van mijn macht:
Sfeer, wijd als Dis en Paradijs te zamen...
- Schimmen, hoort mij: mijn namen
Zijn Magog, Eigenzucht en Ik:
Komt, schimmen,
Tot mijn hoogen alptroon klimmen,
En in dit zalig oogenblik
Van Sabbath: bidt MIJ aan!
- Komt, volken,
Om mij heen, om Gog heen wolken,
Waar 'k blijf onwrikbaar in zelfwellust staan!
Hoort! Wie me aanbidt
En kent alleen MIJ als doelwit,
Bidt, zaligheid, zichzelv' ook aan!
Schimmen, hoort! Wie in Dis
Zijn eigen Ik geworden is,
Is groot als Gog...
- Groot als Magog...
Zijn eigen God en knecht:
Volkeren, legt
U aan mijn voet en bidt mij aan:
Waar 'k blijf onwrikbaar in zelfwellust staan!

XI

Over geheel den alpenkring nu zwieren in wellust de schimmen en zij zijn als millioenen insecten, wriemelende over de gletschergladde en blanke bloembladeren dier wereldroos, die deze alpenommegang schijnt, het bloemhart steeds diep-in smeulend Dis. Om de Satanszonen krioelen de volkeren en het gekrioel woelt dooreen, en wie Mammon aanbidt, aanbidt Gog-en-Magog, en wie Mammon liefkoost met handen verliefd zijn vlamroode beenen op, liefkoost zichzelven, in zaligen zelfwellust, vóor de beide reuzen, die op de kar torenen. Over de drie draken krioelen de zielen en verstikken de smookblazende dieren. Maar luider en luider ruischt het gejuich: hydra's, griffioenen, chimeren, dolfijnen gewiekt, àlle beesten schoon en wonderbaar zwermen op, zwieren over de alpen en dalen neêr en hen berijden de schoone vrouwen, die dienen Imperia: vele torsen groote harpen en een muziek wemelt af van de snaren: een blauwe maneglans straalt uit en wolkt en walmt en glanst, en geleid door de klanken, en geleid door de glanzen, stormt schreeuwende geheel het Sabbathgejoel toe naar die derde piek, waarheen Satans dochter, Imperia, haar prachtigen draak, opgestegen, weêr in nederdaling heen dwingt. Het Gebeeste klapwiekt wijd-uit met zijn als blauwe zijde ruischende vlerken: hij spuwt vlammen uit langen monstermuil: hij krinkelt zijn staart in en uit en Imperia ment hem aan de leidsels van reuzeparelen. In den blauwen glans schittert zij uit, de vorstin van Dis, is als een maan haar emailblank idolen-gelaat tusschen de twaalf rosgouden vlechten, die dalen uit drakekroon, en, tusschen de beide spleten van hare kazuifel, flitst verblindend hare naaktheid. Zij verblindt zoo, dat men haar slechts ziet; hare schoonheid verblindt, hare naaktheid verblindt, hare juweelen verblinden: geheel haar gevolg verblindt van ongeëvenaarde verleidingen, en het stort alles toe naar die verblinding als motten in een hel licht. In het helle licht duisteren als motten de schimmen, maar de harpen snerpen hooger en klateren boven het snateren en snikkend hokken der menigte uit, wier handen òpklauwen in den

blauwglans uit, en plots klinkt Imperia's stem, zij nog zittende op haar draak:

XII

IMPERIA
Zielen, o luistert!
Zielen, verzonken
Lustdronken
In Dis' luister,
O, luistert,
Vlammende zielen,
Die vielen
In donker,
Dat opscharlaakte
En feller blaakte
En feller, tot felst geflonker
Der Helle in vlamme;
Kòmt over de kammen
Der alpen
Aanzwalpen!
Met tastbare droomen
Zijn gekomen
Tot alle
Uw smachtende duizendtallen
O zoo veelvuldige
Glanzige guldige
Lustopenbaringen
Die ik in maanblauwe
En -blanke verklaringen
U laat aanschouwen
En geef gevangen
Uw heet verlangen!

Zielen, zoo huldigen

Ge me als de machtigste
Zult en de prachtigste!
O zoo veelvuldige
Uw wellust duldige
Gloênde genietingen
Laat ik u zwelgen
Zoo me in de Hel ge
Roemt als de gloeiendste
Purperzwoel bloeiendste!
Ziele', o mijn armen
Zijn in erbarmen
U wijd ontsloten,
En, de laving gevloten,
Van mijn kus, die tot goden
Zal, zwarte en roode
Zielen, u zalven
Zullen hoog welven
Op vlammende drempels
Zielen, mijn tempels!
Op klankharmonieën
Zwieren de orgieën
Rondom de loutere
Vlammen der outeren!
Geurigste wademen
Zult gij ademen!
Slanke en fluweelen
Vormen kneden en streelen
Onze vingeren, die tasten!
Tot zàt toe ontvasten
We ons met heilige malen
Des offers aan stralen-
den Satan, en zielen - zocht er
Een uwer zijn dochter,
Zij is dan uw dronken
Wellust geschonken,

Als 't schoonste, waarop de oogen,
Die Dis zagen, bogen!
Zielen, o luistert,
Zielen, verzonken
Lustdronken
In Dis' luister -
O, luistert,
Vlammende zielen
Komt knielen, komt knielen!
Komt aan mijn voeten
Mij, Ave, groeten,
Zielen, o zielen, nu uit haar kazuifel
U toegloort weldadig het kind van den Duivel!!!

XIII

En op Imperia's tooverwenk, rijst, - waar zij troont op haar draak, van de beide Reuzen en Mammon verwijderd op gelijken afstand, zoo links als rechts, - een diepe en hooge tempel, tabernakel op de sneeuwalp, die is gesmolten in den blauwenden gloed van haar schoonheid, in het zwoele smookgeblaas van haar Gedierte: een tempel van niets dan goudene trappen tusschen goudene zuilen doorzichtig, waar de hooge sterrenacht tusschen doorstraalt, en op het hoogste der trappen verrijst een altaar, waarop plots Imperia goddelijkt in het blauwe licht van geurwalm ontstoken in de urnen van al die treden: zij staat verblindende naakt: uit haar drakekroon dalen de twaalf vlechten en zijn zoo zwaar, dat zij haar bijna kleeden: de beenen aaneengesloten, de armen tegen het lijf, in de palmen hare borsten biedende, staat zij en staart wedergadeloos treurig, terwijl hare eeredienst òpgaat en neêr langs de trappen: met herhaalde kniebuigingen komen op Semiramis en Cleopatra en bieden haar stapels wonderooft, waarvan de vruchten gnomengezichtjes zijn: Agrippina, Messalina, Poppeia beijveren zich om haar rond en zalven haar met geur en

met balsem, en tevens worden schitterend zichtbaar Aspazia, Thaïs, Fryné, die geknield vóor haar liggen, en spiegels hoog heffen, waar Imperia nu in ziet de smachting van haar kobalte oogen, de spitsing van haar roze borstpunten, en de vermaagdelijking eeuwig weêr, van haar blondenden schoot, die uitschittert als een gouden roos rond, waartegen Saffo haar lier heeft geheven: andere lieren om Imperia zweven en ruischen van zelve de snaren en zij, blank, gloeit zoo verblindende uit, tusschen de zwoelte van haar vergoding, dat Mammon haar links toeroept, dat Gog-en-Magog rechts haar toerazen:

XIV

MAMMON
O, zuster, hoor!
Zuster, uw gloor
Gloeit me als een vuur
Azuur
Toe, waar ik rood
Vergood,
En zonneblij
Komt uw broêr tot u, open bei
Zijn palmen, die
Tot aan uw knie
Tot aan uw boezem, tot uw mond
Mijn zonnegoud-getintel blond
Zullen doen reegnen om u rond,
Tot, zuster, ge in 't week element
Van ruizlend goudmuntfirmament
Zult nevelzwijmen voor de Zon,
Zuster, van uw zonbroêr Mammon!

GOG-EN-MAGOG
Imperia, hoor mij aan!
Bid onder uw tempelgewelf

Uzelv'
Aan!
Wees eigen eeredienares!
Stil eigen honger; lesch
Eigene dorst;
Pràng zelv' uw blindende borst;
Hoor naar uw eigen wondertoon;
Zwelg in uw eigen geurgesprenkel
En ziè enkel
Uzèlve, in al uw spiegels, schoon!

XV

Allen die ter Sabbath kwamen en Mammon, vurig rood vlammend hen vóór, stortten langs de geheele omgang der alpen, die niet meer sneeuwigen en gletscheren maar gloeien als een haard, toe op den luchtverhevelenden tempel van Imperia, waar zij steeds onbewegelijk staat en staart in die zelfde houding in hare spiegels: de beenen aaneengesloten, de armen tegen het lijf en in de palmen hare borsten biedende.

Nu duizelen om haar rond de zwevende lieren en snerpen; een stormwind waait de geurvlam op en slaat ze weêr neêr, en in den aandreunenden orkaan dier schimmen, zinverwoed, verzinken de treden, verzinkt geheel die eeredienst, verzinken de Antieke Vrouwen, verzinkt zelfs tot haar mond toe Imperia tot haar Mammon in de armen drukt en haar mond smelt tegen zijn blakend zongelaat...

Alleen hare oogen zijn opgeslagen en blijven als blauwe sterren.

De tempelzuilen in den drang van dien storm zijn verzwonden als nevelschachten en pilaren van ijle damp.

Boven de klompende razernij schieten, treurige starren, Imperia's oogen haar blik heel omhoog.

En zij ziet...

Een verklaring is in den hemelboog.

De zilveren wallen van het hoog paradijs daarginds, daarginds, kartelen bleeke glinstertinnen met een lange vage zigzaglijn.

Een ver bleek licht is daar achter, als een zilveren maan, die opgaat.

Een wijde eenzaamheid glanst daar glazig en puur.

En op de vaag zilveren wallen verschijnt een lichtende Engel.

Het is Michaël: zijn diamanten kuras vlamt wit, zijn vleugels vlammelen wit, zijn bliksemlans schiet een weêrlicht wit.

Zijn oogen wedergadeloos treurig, slaan neêr en zoeken de Sabbath, die hem omlaag, daar te zamen klompt rondom Imperia - waar zij verzwonden is, hangende aan Mammons mond, verzwonden tot op haar oogen.

En zijn oogen ontmoeten haar oogen.

En zijn stem, heel vaag en ver en flauw, schijnt te schréeuwen in klagende erbarming:

- IMPERIA!

Zij hoort hem.

En plotseling schreeuwt haar stem:

- MICHAËL! MICHAËL!

De lieren rondom haar duizelen en snerpen.

Zij verzwindt geheel, haar oogen verzwinden.

De Sabbath klompt te zamen op haar en geheel haar veelvuldige verlokking.

Donkere wolken trekken over den hemel en veronzichtbaren de hemelsche wallen.

XVI

Maar een roode gloed, uitstralende als een vreemde zon, stijgt uit de trechterdiepte, die afgrond boort tusschen dien alpenomgang - stijgt uit Dis, en cirkelt zijn licht over de bergen, die nu geen ijs meer zijn, maar zijn gloed geworden en vlammen. De witte wereldroos is een tulp van vlammen geworden, nu Satan

zèlve òpsteeg in zijn gloed. En de zielen, larven, en schimmen, die zijn kinderen eeredienende aanbaden - geslagen van ontzetting één oogenblik, tooverend éene seconde roerloosheid, storten zich zij weten niet waar, links, rechts, door elkaâr, verloren in angst en verlangend naar brandende zaligheid. Om de vlammelende alpen zwieren de parende lusten en klompelen te zaâm de verlangens, tot het alles uitschreeuwt:

- SATAN!

De vorstelijke Heerschzucht, in den zwier van zijn mantel en eigene zweving, is opgerezen, zweeft staande één oogenblik òver, en daalt neêr, op de piek, die rijst over de punt, waar Imperia's tempel, verbrokkeld, nog walmt van blauwe geuren: de afgrond gaapt tusschen Imperia's en Satans verheerlijking, als zij gaapte tusschen Mammon en Gog-en-Magog: op gelijken afstand hunner wederzijdsche verheerlijkingen vergoddelijken nu de Zonden. En rollende loeit de donder van Satans daverende stem:

XVII

Aanbidt mij! Zonnen, blinkt Rondom mij! Werelden, verzinkt Rondom mij! Zielen, vloeit Tot mij! Sabbath, vergloeit Om mij! Ik ben, ziel, wereld, zon, Uw eindelooze bron: Uit mij Vloeidet gij allen, Zonnen-, en werelden-, en zieletallen, En tot

MIJ Vervloeit gij Terug: uw lot Is uit mij: IK beheersch Jehova, God; Aanbidt mij!! Aanbidt mij! Zonnen, in aan- bidding blijft rondom mij Staan, Waar ik u wijs Het einde van uw hemelbaan: Wereld van ijs En vuur, Uw duur Dure nooit langer dan IK wensch! Zielen van mensch En demon, meer Zijt gij niet dan de zucht Af van de lippen van uw Heer Geblazen in de ijlte van lucht: Aanbidt mij! Aanbidt mij! Sabbath, en hoor: U ga vóor In die aanbidding van mijn Zon Mijn hoogepriester en mijn zoon Hilarion, Dien ik riep voor mijn almachttroon! Sabbath, aanzie Hem hier: hij ligt Ter knie, Op MIJN voet zijn bleek aangezicht.

Als hij, O Sabbathronde, o Sabbathrei, Aanbidt mij!! IK beheersch Jehova, God: Uw lot Is uit mij: terug vervloeit gij tot Mij, Zonnen-, en werelden- en zielentallen: Gij vloeidet allen Uit mij: Uw eindelooze bron Ben IK, ziel, wereld, zon; Om mij, Sabbath, vergloeit! Tot mij Vloeit Zielen; rondom mij Verzinkt, Werelden, en zonnen blinkt Om mij: AANBIDT MIJ!!

XVIII

En de Aanbidding stroomt te zamen. Daar waar Satan reusachtig en rood verrijst, de vijfkroon op de stroomgolvende lokken en stroomgolvend de scharlaken keizersmantel, die goud weêrschijnt, ziet Sabbath den zoon, Hilarion, wien kazuifel en dalmatiek ompriesterlijken en hij knielt in den mantelslip, ruggebroken in diepste deemoedigheid: zijn aangezicht ligt op Satans voet, dien hij kust, en zijne handen zijn gevouwen en zoo wringende verheft hij het gebaar der Aanbidding. En onder aan de piek krioelen de priesters en murmelen de litanie bevend in vreeze, en met herhaaldelijk kniebuigen bidden zij aan, en zwieren den wierook.

En over den vuuralpomgang rond, toè naar den Satanspiek, ratelt de kar van Gog-en-Magog, wier draken hen hullen in vuur en in smook, ijlebeent Mammons kameel in een starreling van gouden munten, die zweven, en ment Imperia den blauwen draak, te midden der vrouwen op griffioenen, hydra's en gewiekte dolfijnen. De honderdduizende vierders van Sabbath storten met hen mede, en de bezems botsen, de gewiekte potten en emmers rammelen, de bokken blèren, de zwijnen grommen, de ezels balken, en zwevende allen en alles, door den gloed der in brand staande alpen heen orkaant heel die razernij naar den beheerscher toe en stort zich in een hoop aan zijn voet. Rondom zijn piektroon zwelgt de verfoeiïng, en zwiert de lust en klompelt in zijn aanbidding te zamen, en terwijl Hilarion hem blijft eeredienen geknield, storten links Gog-en-Magog, stort rechts Mammon voor den vader ter neêr, en zweeft Imperia weg van haar draak, en blijft voor Satan zweven, biedend haar schendigen kus. De vlammen der brandende alpen krinkelen hoog ten hemel in, en verlichten tot de wallen toe van het Paradijs, wiens zilveren bastions er van blozigen. Daar, bliksemlans in de hand, ziet Michaël neêr en waakt en de roode vlammen dansspiegelen in zijn diamanten kuras...Tot plots juichen de Wintermaagden:

XIX

DE MAAGDEN VAN DEN EEUWIGEN WINTER

Vlammen!
Kronkelt op!
O, kammen,
Tot vonkeltop
Versmolten zijn alle
Uw gletscherkristallen!
Oven
Van wellusten is
Alpcirkling om Dis!

Gloeihaard, die nooit doove,
Uw baken
Blijv' tartende blaken!

Eeuwig
Zal ons, maagden klam
En sneeuwig,
Doortintlen die vlam:
Slaken we de ijsgordlen, die klemmen ons stram
En ziede
Ons 't bloed, dan bieden
De schaaklende handen we elkaâr,
Tot onze rei schaar',

Zonden!
Rondom u de ringlende ronde,
En zweeten den gloed
Van lust we uit ons bloed!!

WIJ zijn
De nevelen ros;
Purperschijn
Kust warm ons den blos:
Schaamteloos toonen
We ons schoone
Lichamen van lust,
Die schroeien
En gloeien
Hels zonen
In brand ongebluscht...

...O, Zusteren, is 't
De Ure?
Of dure
Deez' glorie nog voort,

Tot naar vure
En naar poort
Van Dis dalen
Lemuren,
En in vlamarabesken
Héénstormen de valen-
de heksen?

De Sabbath stormt weg, naar beneden...

O, dwaas,
Maagden bleek,
Waren, helaas,
Wij: àl verstreek
De ure van 't gloeien
En 't blozende bloeien,
En koud, nu de nacht er
Taant, blijven wij achter...

IJskoû
Verstijft mij alreê
Mijn lijf blauw,
En wij rillen
Van kille
Vrees, die duurt het làngst,
Nu de ijsduivelen
Ons pràngen in vangst,
En 't sneeuwstuivelen
Ons gaat omhuivelen
Met strakke kazuifelen,
Waar 'k bevries in mijn angst!!

Laas, helaas!
Sabbathjacht!
Taant al uw pracht

En uw glanzen verdooven?
De alpen hullen in mistwaas
En wintervacht:
Mijn koude ziel smacht
Naar Dis' oven!!

Laas, helaas,
Sabbathjacht...
Wij zijn
De nevelen blank,
En ijlfijn
Omsluieren ons slank
Dunne gewaden
En waden
Van louteren mist,
Die we weven
Al zweven-
de, in morgen, die wischt
Met sneeùw...uit...onz' blijdere daden...!

XX

Een dichte sneeuwval. De eenzaamheid van den alpenmorgen. Een bleeke zon rijst, òp achter de bergen, wier koude pieken zich verheffen als bevroren reuzen, in wijden kring. Glinsterende gletschervlakten glooien glad uit. In de diepte ligt Dis in donkeren slaap. De Wintermaagden waren zacht klagende om, wringende de koude armen. Laatste sneeuwvlokken warrelen.

Tusschenspel
De Wallen van het Paradijs

MICHAËL
Engelen, - Engelen!
Waakt gij?

ENGELEN
Zie, beneden omstrengelen
Naakt rei
En ronde,
En blaakt blij
Sabbath rondom Dis' zonde!!

MICHAËL
Engelen, - Engelen!
Waakt gij?

ENGELEN
Zie, o zie, beneden zich mengelen,
Ontwaakt bij
De felte,
Die smookend scharlaakt, zij
Aan zij, de Wintermaagden, die smelten!

MICHAËL
Heldere troepen -
Waakt gij?

ENGELEN
Hoor, o hoor ons Michaël roepen,
En laakt hij,
Dat zwakker
Der Englen ijver ter wraak zij
Gezind, nu zij staren in 't Sabbathgeflakker!

MICHAËL
Strà lende wàchten -
Waakt gij?

ENGELEN
Wij waken, wij waken des daags en ter nachte!

Naak' vrij
De Woede
Van Satan ons: raakt hij
De wallen ooit, die wij behoeden?!

MICHAËL
Heldere troepen - stralende wachten,
Engelen, engelen - waakt gij??

Derde tafereel
De Tuinen van Imperia

I

Tusschen drie stroomen kalm, voortvlietend vuur of kabbelende lava heuvelen de tuinen zacht weg rondom het kathedraalachtige Paleis van Satan: de versteende vlamtorens wemelen een zonderlinge gothiek door het gelooverte.

Zwoel is de atmosfeer van uitstraling en heftig doorgeurd van walm uit de neêrhangende kelken der datura's, die zijn de bloemen der heksen: uit de kelken lachen en grijnzen gezichtjes van elfen en kabouters tusschen de bladeren, die zwaar hangen als brons en kopergloeien in gloed.

Want wèl is het dag, maar over Dis, steeds, hangt die rosse nevel van trechterafgrond; in de verre verschieten der stad walmen reusachtige vuren van stadige offers op. Toch is het zonnedag: heel bòven, in de hemellucht, glinsteren - krans van gletschers - de sneeuwtoppen der alpen uit den gloednevel te voor: zij glinsteren héel hoog, rondom Dis en zijn haar wijde, blanke kroon, in de lucht.

Van het Duivelshuis treden terrassen en trappen vele, en strepen een wijd amfitheater lang. De vrouwenschimmen gaan op en neêr, in stadigen ijver: zij dragen cassetten, amforen her en der: zij ontsteken geurvat en offervlam en begieten de bloemen met gie-

ters, die sproeien een water, dat tintelspel geeft van rossige regenbogen.
Trots die bewegelijke vrouwschimmen wademt als een kalme morgenrust, ontzenuwd, die volgde op diepen slaap, na heftig schokkende ontroering.

Maar in het midden der tuinen verheft zich, zwoel schaduwend, de Boom van Eden.
Hij verheft zijn gigantische somberheid, verwoekerd in bronszwaar loover, dat zwaar neêrdruipt van forsche twijgen af en takken, gespierd als titane-armen, en de oer-oude schors is rimpelgebarsten rondom den stam, die opzuilt, opzuilt tot hooger dan de versteende vlamtinnen van het Paleis; zijn gebladerte breidt een breede schaduw, en slaat een toovercirkel neêr; tusschen het bronszware loover, heel groot, gloeien rood vlamgoud de appelen.
De Slang is gekronkeld om een tak, die uitstrekt als een gespierde arm: haar lichaam is azurig geschubd en haar kop is - klein, rond en rosgelokt - het hoofd van een vrouw. Zij glimlacht en ziet uit, rekkende haar blauwe kronkels.

II

DE BOOM
Zij komt nog niet...

DE SLANG
Ik roep haar: zij komt dra...
Imperia! Komt gij niet! Imperia?

DE BOOM
Zij komt nog niet...

DE SLANG
Zeg mij, o Levensboom!
Was deez' nacht zoete Wake of droeve Droom,
Of diepe Sluimerslaap?

DE BOOM
Somber versmacht

Heb 'k héel den langen rossen Sabbathnacht.
Mijn blaadren wendde ik toe naar 't vlamfestijn,
Dat 'k hóog zag zwelgen! - Wortlen kluistren mijn
Verlangens eeuwiglijk.

DE SLANG
Zij schieten diep!

DE BOOM
'k Heb éens gedroomd, dat ik met wortels liep...

DE SLANG
Láng schuifelde ik in stof mijn bochtig pad;
Nu zweef ik meê - als 'n vogel! - naar Sabbath!

DE BOOM
Komt zij nog niet?...

DE SLANG
Zij komt! Zij komt weldra!
Imperia! Komt gij niet? Imperia!

DE BOOM
Neen, zij komt niet...

DE SLANG
O Boom des Levens, ik
Bemin u, mijn gemaal!

DE BOOM
'k Ben somber.

DE SLANG
'k Snik
Van lust, Boom, zoo 'k die gouden appels eet
En rond jou mijn omhelzing kronkel, heet!
O, Levensboom, mijn Boom, om je arm gespierd
Prang 'k eeuwig-jong mijn lenig lijf, dat zwiert,
En éeuwig bijt 'k mijn kus in jou goud ooft...

DE BOOM
'k Ben oud. Hoog uit Dis hef 'k mijn bladerhoofd...
Komt zij dan nooit?...

DE SLANG
Zij komt! Zij komt weldra!

Imperia! Komt gij niet? Imperia?

IMPERIA

zij verschijnt op het amfitheater

'k Heb driemaal de Slang hooren sissen...

DE BOOM
Zij
Verschijnt!

DE SLANG
Imperia, kom!!

IMPERIA
Ik kom! Pluk mij,
Slang, appel, blosrood van den Boom: ik ben
Smàchtend naar zijn genot: te weten en
Te zijn...

DE BOOM
Imperia, wilt gij weten, wilt
Gij zijn?

IMPERIA
Ja, ja!

DE BOOM
Mijn oude stam, die rilt
Van koû, smacht naar uw warme omhelzing: gloei
Mij met uw kus, dat mijn sap me doorvloei,
En éet mijn ooft, opdat ik in u leef,
Opdat ik u mijn heilge kennis geef
En in uw aderen ik gloeiend giet
Goddelijk leven, dat onsterflijk schiet
Zijn sprank! Uw zoen zal mij verwarmen, want
Levens- en kennisboom, overgeplant
In dezen zwoelen tuin, kwijn ik en smacht
Met àl mijn looveren òp uit Dis' nacht
Naar gindsche onèindig blauwe zonnelucht:
Onstèrflijk, heb ik éeuwen lang verzucht...

DE SLANG
Imperia, somber is mijn vriend; ik niet!
Ik lach, ik ben héel schoon, Imperia: 'k bied

U in mijn lippen de' appel, dien ik brak
Met paarlen vlijmtand van zijn forschen tak;
In mijn lach en mijn kus steek ik dit ooft
U toe, zóo rosgoud, dat er bij verdooft
De felste gloed van Dis' purperen vlam...

IMPERIA

Boom, 'k sla mijn blinkende armen om uw stam!
'k Schuur zacht tegen uw bast mijn zaalge borst;
Mijn wang ligt gloeiende op uw ruige korst!
O, Slang, o lieflijke Verlokking, die
'k Zóo liefheb, lachende Verleiding, biê
Mij tusschen uw lippen van lust die vrucht,
Die mìjn mond, te-gemoet u, in een zucht
Van heet verlangen afsmeekt...: nu ontmoet
Mijn mond uw mond, nu proèf ik wonderzoet!
Mijn tanden sla ik vast in 't gloeiend vleesch!
Smaak, Smaak-in-mij, hongrige Zin, o wees
Eìndlijk verzaad! Dorstige Smaak, o lesch
U met dìt sap, dat mij, uw dienares,
O, Smaak-in-mij! druipt van mijn lippen af!
Slang, o Verleiding, o Verlokking, gaf
Ikzèlve u ooit genot als gij mij geeft!
Boom, leef ik 't leven nu, dat in u leeft?
Boom, weet 'k de kennis nu van 't godlijk zijn?
Ik weet nièt, maar Smaak zwelgt, bijna in pijn,
Zwelgt aan mijn hijgende verhemelte,
Vloeit door mijn ziel, die hel en hemel te
Saam proeven in éen bete van genot:
Zonde van zin, ben 'k geen godin, maar God!!
Leef ik? Weet ik? O Slang, o dierbre Slang,
Làchende lokking, o verleiding, lang
Mij weêr...mij weêr een appel, weêr de lust,
Weêr, altijd weêr...: 'k wil gloeien, ongebluscht!
God ik, wil 'k eerdienen mijn eigen Smaak:
Smaak, ik aanbìd je! Smaak, wees God, en blaak

Van èindlijk purpervlamverzadiging!
O weêr, Verleiding, weêr een appel! Ring
Van schaduw, breid-òm koele zaligheid
En tooverkreis, eenzaam, eenzaam en wijd...
Mijn armen om je stam, Boom, breeder dan
Mijn breede omhelzing en mijn lippen aan
Je lippen, Slang, Verleiding; en de vrucht
Tusschen ons lippen als een zoet genucht,
Dat gloeit en tegelijk verzaadt, dat stilt
Honger en dorst en 't merg zacht...zacht doorrilt;
Zoo blijf ik...wil ik blijven...blijf 'k in zwijm...

DE SLANG
Den laàtsten appel bijt mijn tand af vlijm...

III

Imperia, de armen rond den Boom geprangd, is van rillend genot in zwijm gevallen, en zinkt neêr, terwijl hare tanden geklemd blijven in den laàtsten appel, dien de Slang bood met haar mond...

En terwijl zij neêrzinkt, blijven zij beiden, Slang en zij, den appel omklemmen met tanden, en rekt, nu zij ligt op den grond, zich lager en lager de Slang: alleen dier staartepunt haakt over den tak; verder hangt haar lenig lijf, blauwer en langer geschubd, naar beneden...

De zwarte oogen van haar rond vrouwekopje staren vast op Imperia's stervende oogen...

Een zwoele stilte is in den tuin...

IV

DE BOOM
Ik groei, ik groei steeds hooger op, ik groei!
Zoo eeuwig oud, voel 'k mij in lentebloei
Verjeugdigen van roze bloesemdrang!

't Is of ik wijder-uit mijn takken lang
En hooger steek mijn kruin, hoòger dan Dis!
Ik voel mij warm van ziedend sap en 't is
Of àl mijn twijgen tintlen! Nu bot uit,
Mijn nieuwe gloed, in knopgewemel; luid
Zoû ik wel zingen willen met de veel-
vuldige stem van mijn blaadren, maar geel
Plots worden zij en dwarrelen...Seizoen
Van winter zal niet voor MIJ zijn! Eer 'k groen
Weêr schaduw van bronszwaar geloovert, gloei
Ik roze-weemlend uit in bloesembloei!
O, jeugd, herleving, eeuwig-roze jeugd!
Hooger dan Dis breid ik mijn wijde vreugd!
Mijn appels zijn gegeten: rondom stuift
De val der blaadren, die Imperia huift
En liefdevol haar slaap dekt aan mijn voet!
Dàt was mijn najaar: nù sta ik in gloed
Van lente: roze, roze weem'l ik uit!
Ontwaak, Imperia, mijn eeuwge bruid!
IK ben uw Leven en uw Kennis ben
Ik! Zoele zefyrvlagen waaien ten
Verren horizon mijn dor blad en schors,
En in deez' lentemorgen rijs ik forsch
En jong! Ontwaak, Imperia! Waak en leef
En weèt den nieuwen dag, dien ik u geef!

V

Een wind, die opsteekt vaagt de bladeren weg in een groot gestuif.

De Boom staat in roze bloesemgloed verjeugdigd. De Slang, aan Imperia's mond, heeft haar oude huid verloren en ligt, vernieuwd, schitterend azuur, te sluimeren op haar borst.

De dag straalt zonnig uit over Dis; de zon, boven aan den rand der heller kartelende alpen, giet zijn wemelenden lichtgloed in den trechterafgrond neêr; de boomen en bloemen geuren en wademen; zichtbare aromen kronkelen uit de blanke en okergele datura's, als spiraaltjes van wierook, en walmen: een lenteruischen gaat door de lucht. Op het terras, dat een amfitheater lang heentrekt om het Paleis, verschijnen de Antieke Vrouwen.

VI

ASPAZIA in den schoot rozen, die zij ontbladert; hare stem poogt te juichen, maar breekt telkens in een onderdrukten snik

Ik kwam! De goden waren om Mij henen! Langs welving van turkoois beklom Helios hel uw etherdom, Athene! Ik offerde aan Afrodite Lijf, leven! Ontstegene aan het schuim der zee, 'k Wenschte tot zelfs mijn ziele meê Te geven! Ik plukte...en tel de rozen nooit Die 'k blader... Mijn allermooiste heb 'k gestrooid Aan Perikles' voet àl gegooid Te gader! 'k Omhelsde! Weerld omhelsde ik in Mijn armen! 'k Wilde in wellust en weeldezin Zoo goden groot als menschheid min Me erbarmen!

Bezingt mij!! Langs een Zuilenris Voer 'k stichters Van tempels op: gelijkende is Aan de godin mijn beeltenis, O, dichters...!
Zij barst aan het einde van haar lied in snikken uit...

Tusschen de datura's en cypressen, hier en daar, en als onmerkbaar, zijn zuilenschachten opgeslankeld in de lucht, die zich klaarder azuurt; eene zee trekt zich blauw als met breede lakens toe naar een parelen streep van horizon, en aan een rotsig strand zwermen Lesbische Vrouwen-met-lieren als bleeke witte schimmen, die zweven in ijle, opwaaiende sluiers: trekkebekkende duiven klapwieken zacht en maken wolkjes in de lucht.

In haar midden verschijnt SAFFO.

-Lesbos! Lesbos! Ik zocht in ijdel dolen langs uw strand...De zee was kalm, een meer gelijk en de lucht was goud, en ik beklom een rots, die hooger was dan de anderen. Toen ik hoog op die rots stond, scheen het mij, dat ik maar de hand behoefde uit te strekken om tot de goden te reiken. Maar tot de goden wilde mijn hand niet reiken, omdat Faon aan haar liefkoozing ontglipt was...Helaas, helaas...de lucht was zoo mooi...maar het leven was te droef geworden en hing als een snaargebarsten lier om mij heen, ik verward in de gesprongen snaren als een zwaluw in een net...Sedert zong ik niet meer...Helaas, helaas...Tòen heb ik mij, heel moê, laten glippen van de rots in de kalme golven en de kalme golven hebben mij zachtjes weggevoerd op een wiegeliedje, dat twee okeaniden zongen...Helaas, helaas, ik verleefde mijn leven en mijn ziel ontwaakte aan dit strand van Dis...Sedert zong ik niet meer...

De vrouwen met de lieren in de armen tokkelen steeds een eentonige begeleiding, terwijl Aspazia zingt en Saffo spreekt, heel zacht murmelend voor zich uit, beide als in halven waanzin zich uitende, en de liergamma's, eentonig, wekken Imperia, die oprijst, terwijl de appelbloesems van den Boom rondom haar neêr rozig

sneeuwen: de Slang, van haar afgeglipt, kronkelt den verjeugdigden Boomstam op.

Maar door de cypresboomen en hooge. okergele datura's, bloeiende met neêrdruipende reuzenkelken, die steeds zichtbaar geur walmen in krinkelspiralen, - verijlt zich verschiet, dieper en wijder en breeder: een antieke stad, marmerblank tusschen cypressen, brokkelt vierkant op met akropolen, die kartelen tegen een gouden zonnelucht: een gouden zee strekt zich heel ver, en een schip klieft, als een vluchtend zeemonster met tal van vinnen, die klaarblijkelijk riemen zijn, en zich op en neêr bewegen, de liquide glinstering, die schuimende gloeit. Op de hoogste akropool zijn haastige slaven bezig een brandstapel te bouwen als een houten toren hoog, en DIDO verschijnende, in slependen zwarten sluier, beklimt de houtblokstapeling, rijzende als een wankele trap uit de stad naar de lucht toe. De toren wankelt, maar haar voet telkens bij iederen stap drukt het evenwicht der wankele blokken steviger, en zij rijst in den ether, die goudt. In het zwart der sluiers, die lang van haar hoofd en hare schouders slepen, is zij van een zóo smartelijke wanhoop, dat beneden, uit de stad, waar velen stil haar aanstaren, een klagend menigvuldig gesnik, als met diepen ondertoon siddert onophoudelijk.

De slaven, aan den voet van den wankelen houtbloktoren, ontsteken met fakkels teertonnen, waaruit lange vlammen omhoog lekken. De vorstin staat nu op het opperste blok en terwijl zij hare armen hoog opheft, blijft de toren wankelen, maar zal nooit storten ineen. En terwijl zij over de zee het schip zoekt, roept zij:

DIDO
Hoog, hoog de stapel, hooger dan een toren!
Bouw hooger, hooger steeds den stapel hoog!
Dat ik haar hoog beklimme en ver mijn oog
Volge over gouden zee de laatste voren

Van 't schip, vôor 't zwijme aan gouden einderboog!
Hoog, hooger, dat ik rijze in ethergloren!

Eneas zal mijn láatste kreten hóoren!
Hij zal mij wellicht zién, voor 't laatst, zoo hoog!

Zijn heldenwoord en zijn verhaal bekoren!
Ik weet niet of hij waarheid sprak of loog...;
Zijn zoon was Eros zelve, zonder boog:
Verstoken pijl kon hij in 't hart mij boren!

O, gloênde stonde, toen 'k zijn zoenen zoog!
Storm raasde buiten als nooit storm te voren;
Bliksem verblindde, donder dreunde in de ooren!
De rotskloof veilig hield ons heet en droog...!

Hooger de stapel, hooger, dat 'k verloren
Van de aarde, hef mijn smart, die zoo zwaar woog,
Dat zij mij kreunend toe tot de aarde boog:
Goden gedoogden mij niet hem te b'hooren!

Hoog, hooger vlamme, laag uit pik, teer, loog, -
Likkende, langgetongde draak, - geboren...
Omslangel mij, verslind me op vuurgen toren!
Hooger de stapel, vlamme hooger...hoog!

De vlammen tongelen over den toren heen en plots staat de brandstapel in één fellen vuurgloed. Het laatst is de smartelijke vorstin te zien in een atmosfeer van bevend vermillioen; dan lost haar zwart omsluierde wanhoopsgestalte geheel en al op in de scharlakende vuurhitte. Plots stort de brandende toren tot een hoop vuur, en één smartkreet, veelvoudig, schreeuwt uit de stad. Een stilte volgt; alleen het vuur ruischt hevig en hoog. Het verschiet veronduidelijkt; de cypresboomen schuiven als een voorhang, zwart; de datura's, zichtbaar krinkelende spiralen van geur, wiegelen op een wind, die opsteekt, hare okergele kelken als vergulde wierookvaten. Dido ligt in zwijm aan de voeten van Imperia neêr.

VII

IMPERIA

O schim, die altijd weêr herhaalt den dood
En marteling van vroeger leven, groot
Moet wel uw smart geweest zijn, grooter moet
Uw hartstocht zijn geweest en liefdegloed,
Dat na die smart ge uw eigen vlam, die zengd'
Met fèlle brandstapelvlam hebt gemengd
Tot bei verginge' in rook...
  Mijn schimmen, beurt
Dido, en voert haar heen: helle ochtend kleurt
Mijn tuin met lentebloesemlieflijkheid,
En 'k zoû niet anders willen dan blijheid
Rondom, maar in uw lied, Aspazia, brak
Tèlkens de juiching: 'k hoorde er klacht in, zwak
Hoorde ik dat in bezwijming: Saffo, gij
Murmeldet droeven klank - uw vrouwenrij
Tokkelde klank eentonig droef, als vloot
Een dauw van weening door dit morgenrood...
Hartstochten om mij, schimmen, zegt, waarom
Vaart zóoveel nasmart in uw reien om?
Gij leeft niet meer! Gij zijt van de aardë af-
gestorven: rosse zinzucht zwiert haar staf
En heerscht hier! Waarom dan die heugenis
Aan droevige aarde in mijn purperen Dis?
Liefde? Hebt gij liefde gekend en leed
En is uw liefde en leed u onvergeet-
baar, waar de Dood u zamelde om mij rond?
Bleek zijn uw aangezichten in uw blond'
En zwarte tressen...Zieldruk en Waanzin
Staart uit uw oog mijn bloênde tuinen in!
Waarom? Waarom? Klampt larve u of lemuur
Vol zwart geheim op 't hart na 't brandend uur
Der Sabbath? Liefde? Leed? Herdenkt gij steeds

Der liefde heerlijkheid en die des leeds?
Is er geen blijheid om mij, zelfs niet als
De gouden lentemorgenzongloed als
Sprènkeling van herschepping op ons giet
En kan uw ziel zichzelv' vergeten niet?
Liefde? Leed? Gij, Semiramis, wat staart
Gij uit? Wat loopt gij handenwringend? Vaart
Angstige razernij plots door uw geest,
Of ge op zijn graf de schim van Ninus vreest,
Dien gij met de' eigen zoon om 't leven bracht
Na Ninias' en ùw bloedschandenacht?
Zaalge, wie duiven voedsters waren, zult
Gij nooit vergeten uw duifzoete schuld?
Kleopatra, wat zoekt ge in rozen rood
Altijd dien adder weêr, wiens beet u doodd',
En gij, Romeinsche en Byzantijnsche schaar
Van keizerinnen, hoor 'k u zuchten zwaar
Rondom mij, of ge uw Zonde- en Zinontucht
Betreùrt...Maar b'reidde 't leven geen genucht
U voor, onzegbaar zalig genucht van
Te zijn met MIJ, Zonde, kind van Satan!?
Vrouwen van Hartstocht! 't Rijkste leven schonk
Ik u, maar rond mij gaarde 'k kostbre vonk
Bij zielevonk: àlle uwe zielen, die
Zondige onsterflijkheid ik om mij biê'!
Waàrom moet weemoed u mijn lente zijn?
Uw weemoed, Hartstochten, overwint mijn
Verrukte extaze, waarin ik verzwijmd'
Na de' appel, dien de Slang mij tanddoorvlijmd
Bood in haar purpren lach en paarlen beet!
Smaak! Ik aanbad mijzelve in u vlamheet!
Nù...rilt hùivering langs mijn leden heen,
En 'k ween...en ik weet niet waarom ik ween...

VIII

De Vrouwen wenden zich allen, zacht weenende, om. De Lesbische vrouwen, wringende de handen droef, laten de lieren los, die rondom haar blijven zweven en verijlen in de gouden lentelucht met een laatste trilling van snaren.

IX

IMPERIA

voor zichzelve

Ik ween...en ik weet nièt, waarom ik ween...
Hoe te mid van haàr smart voel 'k mij alleen...
Boom! Laat mij tegen uw krachtigen stam
Leunen! Slang! Liefkoos' mij uw kronklend klam
Lichaam! Ik ben zoo droevig...! Niet om 't bleek
Sterfelijk leven, dat 'k nooit kende: 't week
Terug van mij, schaduwoneigenlijk,
Op de arme wereld, die IK alleen rijk
Maak met mijn Zonde en mijn Zindadigheid:
Ik ben droef om èigene onsterflijkheid!
In eèuwge jeugd zwelgt mijn eèuwige Zin,
Die, dronken, zièt, en tàst, en lùistert, in
Spiraalbloemgeur en gouden appelgloed:
Wereld en Dis deelen mijn overvloed!
'k Geniet en geef genot...en toch...ik mis
Iets...'k weet niet wat...: 't is zeker niet van Dis...;
Iets, dat 'k ontvangen wilde, en geven woû...
Zeker iets aardsch'...en van sterflijke vrouw...
Beminde Boom, Slang! Spreekt! 'k Wil léven, en
Wéten wil ik: Boom, Slang, zegt mij: o kèn
Ik wel mijzelve? Schuilt mysterie me in
Mijn Zondeziel en in mijn Zondezin?
Waar smachten beiden heen?

DE BOOM
Herinner u.

IMPERIA
Wat moet ik mij herinn'ren, Boom?

DE BOOM
Heug u.

IMPERIA
Wat moet ik mij dan heugen? Wèet ik, Boom,
Wat ik u vraag? Wist ik 't in vroegren droom?
Zàg ik 't al glinstren? Klonk 't me in muziek?
At ik het met uw appels? Was 't op wiek
Van windewaai een wierook, die vervluchtt'?
Voèlde 't mijn hand, die zocht in de ijle lucht??

DE BOOM
Heug en herinner u.

IMPERIA
'k Herinner mij!!
Héel die Aanbidding van mijn zielen blij
Rondom me op Sabbath, òver mij in zwoel
Genot stòrmen!! Boeleerster IK, was boel
Mij broeder Mammon: HIJ verdronk me in goud!
't Is zaligheid, daadlijk ontglipt: nooit houdt
Gij 't vast, maar 't was een tintling van wellust
Als 'k nimmer feller tàstte: ZIJN goud bluscht'
Mijn heete dorst, en stilde smachting mij:
Heug 'k Mammon mij?

DE BOOM
Herinner u.

IMPERIA
Ter zij
Rezen Gog-en-Magog, en Satan, gloed-
omstraald rees op, Hilarion hem ten voet:
Heug 'k mij vader en broêrs??

DE BOOM
Herinner u!

IMPERIA
Ik heug me, ik heug me! Ik herinner m' nu!

Onzichtbare harpen weêrklinken heel ver

...De Ruimte week plots wijd voor mijn ziend oog!
Wal van kristal kanteelde aan Hemelboog!
Hij, de Veldheer, hij gloriede in zijn glans
Mij toe, verheerlijkt op strà lenden trans!
Zijn blik was droef en ontmoette mijn blik!
Hij...riep mijn naam! Ik...riep in lach of snik
(Ik weet niet meer...) ZIJN naam: 'k riep: ‘Michaël!’
Hij riep: ‘Imperia!!’ Op mij stormde Hel!!!

De harpen zijn verstomd

'k Herinner mij, ik heug me: ik heb zoo váak
Hem zoo zien staan in 't diamant geblaak
Van zijn kuras, omweêrlicht door zijn lans!
Englen omweefden hem met blanken krans!
Michaël! Michaël!! Voor 't eerst riep ik zijn naam!!
Aartsvijand! Wat betoovring, die 'k mij schaam,
Omwalmde mij! Wat hatersnaam riep ik?
Boom! Leèf en weèt ik in dìt oogenblik??

X

Imperia heeft hare armen om den boom geslagen, en zij schijnt te luisteren tegen den stam. Eene verrukking, eene extaze, eene lente zwelt haar in de ziel, smacht hare oogen uit en trilt om haar half in murmeling geopenden mond.

Maar eene lente ook zwelt in de tuinen, vreemd: de datura's, bloemen der heksen, openen alle hare knoppen en kelken en haar geur spiraalt zichtbaar en maakt wolkjes om de heesters.

Zwermen van zwarte kapellen fladderen om in regelmatige kringen, betooverd.

XI

IMPERIA

Ik leef en weet! Maar, Boom, met wèlke Zin
Leef ik en weet ik, ik, de Koningin
Der Zinnen, Verspilster der Zinlijkheid,
Schenkster der b'dwelmendste genietlijkheid,
Zichtbaar, hoorbaar, op-adembaar, proefbaar,
En tastbaar met ons zoekend handgebaar:
Omgrijpbaar heel en àl, met al wat tast,
Hoort, ziet, ruikt, proeft, omgrijpbaar stràf en vàst...
Met welke Zin, Boom, weet ik en leef ik...
Want 'k weet en leef,...en floers sluiert mijn blik...
Ik luister te vergeefs naar verre vert...
Ik ruik alleen datura-walm: verward
Strek ik de handen uit, maar ik tast niet
Den vorm, die 't leven aan mijn kennis biedt!
Zelfs de' Appel, dien de Slang mij van uw tak
Brak...proef ik niet meer...is herinnring zwak
En vaag...en tòch: ik zié, scherper omlijnd,
Die andre heugnis voor mij: Michaël! 't Schijnt
Dat ik zijn weemoedlach, onzegbaar droef,
Met 't lustverlangen van mijn mond aanproef!
Dat ik hem murmelen: ‘Imperia!’ hoor...
Dat mij de astrale geur, die wierookgloor
En glansaroom rondom hem blijde walmt,
In ongewete' extaze-lust bedwelmt!
Alleen...ik strek mijn handen uit en reik
Noòit tot hem toe!! O Boom, IK, zinnerijk,
Ben arm aan éen Zin, die ik niet bevroed
En om wier droef gemis ik boet, ik boet!!

XII

Snikkende blijft Imperia, armen om den Boom, hangen tegen den stam, aan wiens bast haar boezem schokt...

Maar de zon, feller goudgloed gietende van héel boven in de geurwalmende tuinen, schijnt te verbleeken bij de aannadering van een warmere, blakende zon, een zonnezoon, een gouden prins, die, glans uitstralende, aannadert uit de diepste diepte der plots ruischende tuinen...

Hem gaat, zwevende, vóor de Schaar der Antieke Vrouwen, die stemmen hare harpen en lieren.

En in den gloeienden goudglans van dien Zoon van de Zon, die nadert en nadert, blaken de tuinen heel plotseling een rooden zomer uit, een zomer van roode rozen, die overal en overal uitwoekeren onweêrstaanbaar tusschen alle andere en zwakkere heesters. De datura-kelken pogen nog even de rozenweliging te overmachtigen, maar haar wit en geel verzwijmt in het rood, als een teedere bleekte in een machtige zee van bloed en de spiralegeur verdwijnt in een donker scharlakenenden walm van geur, die wolkt en wolkt en waarin de Antieke Vrouwen nog éven te voorschijn lichten, terwijl zij roepen:

XIII

DE ANTIEKE VROUWEN

Het wordt de tijd der roode rozen,
De rozen, rood als onze mond!
Snel bloeit mijn tijd van roode rozen:
't Geluk duurt noode één lentestond!

Het wordt de tijd van roode rozen,
Zoo rood als zoen en liefdewond:
In de ochtendstond der roode rozen
Brandt blakend mijn Begeerte blond!

Dat wordt een tijd van roode rozen:
Ze ontpluiken overal in 't rond:
Rondomme ons dringen roode rozen
En blaadren roode-rozenspond...

Ons staren drijft langs roode rozen...
Ons luistren hoort heur ruische' in 't rond...
Wij aadmen rooden geur van rozen...
Wij proeven rozen met onz' mond...

En tàsten we uit naar roode rozen,
Krámpt ons gebaar roô-roze' in 't rond,
Dan bloemblaârvalle' om ons de rozen,
Die onze bévende hand schond!

Nu bloei, o tijd van roode rozen!
Volzomer bloedt uit purpren wond
Haar roode ziel van roode rozen,
Wier lust ònz' roode ziel verslond!!

Wij zijn niet meer dan roode rozen:
We ontbloeien rozen uit onz' mond:
Dat zijn ònz' kussen; roode rozen
Vàllen van onze vingers rond...

Imperia, wees bloedroode roze!
Wees rood van ziel; rooder van mond,
En meng uw rood met àl onz' rozen:
Bloed-uit uw ziel uit purperwond...

Hij, die uw roosmond heeft verkozen,
Hij komt, hij komt, blakende blond!
Nu gloèi, o tijd van roode rozen,
Van rozen, rood als Mammons mond!

XIV

MAMMON is verschenen in een glans, die als zijn eigene zonneschijn door de tuinen straalt.

Terwijl hij voortschrijdt tusschen de Antieke Vrouwen, strekt hij beide de handen uit.

En op zijn gebaar veranderen de roode rozen in rozen van goud.

XV

MAMMON

Het wordt de tijd der gouden rozen,
De rozen, goudblond als mijn mond!
Snel bloeit mijn tijd van gouden rozen:
't Gouden geluk duurt nóode één stond!

Het wordt de tijd van gouden rozen:
Mijn gouden zoen bijt gouden wond:
In 't middaguur der gouden rozen
Brandt blakend mijn Begeerte blond!

Dat wordt een tijd van gouden rozen:
Ze ontpluiken overal in 't rond:
Rondomme tinklen gouden rozen,
En blaadren ons warmgouden spond!

Mijn staren drijft langs gouden rozen;
Mijn luistren hoort heur ruische' in 't rond!
Ik adem goudnen geur van rozen:
Ik proef goû-rozen met mijn mond!

En tast ik uit naar gouden rozen,
Krampt mijn gebaar goû-roze' in 't rond,

Dan vallen klìnkende om de rozen,
Die mijn gretige hand er schond!

Nu bloei, o tijd van gouden rozen!
Volzomer giet uit gouden wond
Haar gouden weeldeziel van rozen,
Wier brand mìjn gouden ziel verslond!

Ik ben niet meer dan gouden rozen:
'k Ontbloei goû-rozen uit mijn mond:
Dat zijn mijn zoenen; gouden rozen
Tìnkelen uit mijn hand in 't rond!

Imperia, wees gloedgouden roze!
Gloedgoud van ziel, gloedgoud van mond;
Meng rozegoud met mijn goû-roze:
Bloed-ùit uw ziel uit gouden wond!

Ik, die uw roosmond heb verkozen,
Ik kom, ik kom, blàkende blond:
Het is mìjn tijd van gouden rozen,
De rozen, warmgoud als mijn mond!!

XVI

En de tuin gloeit als een tuin in de zon; de tuin is niet meer dan éen gouden gloed: alle boomen zijn goud, alle bloemen zijn goud, en de wind, die opstijgt, als een warme vlaag van zonde en hartstocht, doet ruischen en tinkelen als met klinkende klokjes alle de gouden looveren, die dwarrelen van de guldene twijgen en éene warrelende schittering maken in het rond. Aan den Boom van Eden, die goudstammig opzuilt en uitbreidt een breed looverendak van goudene bloesems, die de windvlaag ommestuift, hangt steeds Imperia en luistert naar de zangen der Antieke Vrouwen,

wier melodieën Mammon heeft nagezongen met den jongen klaroen van zijn gouden stem. In het verschiet is de zee van Dido één lichtglans; de diepe atmosfeer van Dis, die over de tuinen ros heeft gehuiverd, is één goudgloed, en geheel de tuin is als een blakende gloeihaard van genieting, zóo bovenmenschelijk hevig, dat de nog menschelijke zielen der Antieke Vrouwen schijnen te huiveren in hare bijna dans-zweving rondom naderenden Mammon. Aan de wallen van het Paradijs moeten wel de Engelen naar beneden zien en ontroerd zijn in hunne kuische zielen, om wat zij aanschouwen, en zij zullen niet anders dan mòeten zien, want de gloeihaard van Imperia's tuinen schiet stralen over geheel Dis tot aan de helsche alpen toe, als een zon, die in een afgrond smeult.

Nu heeft Imperia zich opgeheven uit hare droeve houding tegen den Boom aan; maar het is of haar ziel diep dompelt in smart, die geen zang van rozen kan balsemen. Zij is zich ènkel haar smart bewust, maar zij ziet haar broeder naderen, in al den gloed zijner eigen verheerlijking, en voelt plotseling, dat zij hem bemint met den stormklop van haar hart, omdat zij in zijn wellust zich smeulen en schroeien gevoeld heeft, zich heeft voelen vernietigen, als een bloem in vuur. En hij komt, hij komt als de stralende bruidegom van dit morgenuur, na de brandende minnaar geweest te zijn van den Sabbathnacht. Hij komt, hij komt en terwijl zij, onder het goudbloesemdak van den Boom als eene andere Eva, rillende, naakt in de warmte van hare rosse haren, de armen toestrekt, zinkt plotseling een dadelijke toover van snellen nacht doovende over de tuinen, en door de rossig donkerende glanzen klinken de koren der Antieke Vrouwen op:

XVII

DE ANTIEKE VROUWEN

Het wordt de tijd der donkre rozen,
De rozen donkr' als avondstond...
Snel bloeit die tijd der donkre rozen:
O, duister om mij, rozenstond!

O, wisselt af, tijden van rozen!
Na 't glorie-uur de duistre stond:
In duistren nacht vol zwarte rozen
Brandt Mammons liefde als een vuur blond.

Dat wordt een tijd van donkre rozen:
Ze ontpluiken purperzwart in 't rond:
Rondomme ons dringen donkre rozen
En blaadren ons fulpdonkre spond!

Ons staren drijft langs zwarte rozen...
Ons luistren hoort ze ruische' in 't rond...
Wij aadmen duistren geur van rozen...
Proeven geheim van rozemond...

En tasten we uit naar donkre rozen,
Krampt ons gebaar demone' in 't rond
Dan tuimlen diep we in donkre rozen,
Nooit wetend, wie in roze' ons schond...

Nu bloei, blaak, tijd van zwarte rozen!
De nacht bloedt uit duistere wond
Haar zwarte ziel van zwarte rozen,
Wier donkre lust òns ziel verslond!

Wij zijn ènkel onzichtbre rozen:
't Bloeiend mysterie van onz' mond
Zijn onze zoenen! Zwarte rozen
Duistren van onze vingers rond!

Imperia, wees fulpzwarte roze,
Wees lustgeheim, mysteriemond,
En meng uw roze met zijn roze:
Bloedt-uit uw smart uit wellustwond!

Hij, die uw roosmond heeft gekozen,
Hij gloeit alléen uit duistre stond:
Hij straalt alléen uit zwarte rozen:
O Mammon blond, o Mammon blond!

XVIII

De rossige nacht, die haastig en zonder overgang, is gevallen, verduistert geheel en al in eene veronzichtbaring aller vormen...Alleen onder den Boom van Eden teekent zich met een laatste vaagheid van glans het gloriënde godlijf van Mammon, Imperia in de armen...

Op de wallen van het Paradijs licht heel bleek uit een heldere vorm...

Het is Michaël, maar Imperia ziet hem niet, want de nacht is donker, de zwarte rozen bezwijmelen haar, en in Mammons liefde-aanbidding duikt zij neêr, eindeloos diep...

XIX

Eene waaiïng gaat door de tuinen: alle looveren tinkelen als klokken.

In rossige boven-atmosfeer, die wolkt over den nacht der tuinen, rijst de Boom reuziger en reuziger uit, en zijn nieuwe gouden appels schitteren, als enkele sterren hier en daar uit rossigen nacht. Een stormwind steekt op, de bladeren bruischen en dwarrelen om.

XX

DE BOOM
Imperia! Imperia!! Heugt gij u niet meer??

IMPERIA

zij schreeuwt plotseling uit

Ik heug me! Ik heug me! Ik herinner m' weêr!

XXI

De smartschreeuw van hare stem verwaait in den storm, die feller opraast. Onzichtbare demonen gieren en de kreten der Antieke Vrouwen snerpen als van gewonde pauwen.

Een sneeuw van stuivend goud dwarrelt neêr.

Als een klaroen jubelt Mammon's stem:

- IMPERIA!

Het is of van héel ver, van heel verre zilverig kristallen wallen af, een droevige echo antwoordt:

- Imperia...

Tusschenspel
De hymne der hierarchie

REI VAN ENGELEN

Wij, zalige Zielen, die stegen
Langs lichtende wegen;
Wij zielencohorten,
Die stegen langs lichtende sporten;
Wij, die in levens verleden
Over lichtenden drempel na drempel schreden -
Wij zielen, die nu uit de zalige sferen
De menschheden leeren,
En de blanke en gouden
Vònk der menschheden aan het voorhoofd houden:
Wij bidden U aan:
Adonaï...

* * *

Wij, de Waakengelen, die de lichtende
tinnen stichten;
Wij, die de bliksmende lansen
Uitspitsen aan de spranklende transen;
Wij, die rond Michaël, den Godgelijke,
Niet weten van wijken,
En wier vlammende zwaarden
De heilige driehoek der Poorten bewaarden:
Wij bidden U aan:
Jehova...

* * *

Wij, de Aartsengelen, die op vele werelden -
In het ruim weggesprenkelde vonken, die perelden -
In groene wouden, in glanzend diepe
Wateren en hooge luchten schiepen
Dieren duizende, honderdduizende
Tot de atmosferen der levens bruischende
Waren van tallooze kiemverdeelingen,
Die wij tintelen deden van zielespelingen:
Wij bidden U aan:
Elohim...

* * *

Wij, Vorstelijkheden, wier glanzige vingeren
Mochten heilige korrelen van zaden uitslingeren,
Tot weligden de weelderige bloemweide', en de wouden
Hun ademdoorritselde looveren ontvouwden
Aan de sapzwellende boometwijgen, die wemelen
Tusschen donkeren aardegrond en blauwere hemelen:
Wij bidden U aan:
Tseraoth...

* * *

Wij, Deugden, die Gij, o òns nog Onnoembare,
Bevaalt het gesteente te openbare' en te baren -
Uit ons lichtwezen wekkend de flonkersteenlagen
Die der werelden lichtvonk door de ruimten héendragen:
Juweelene cirkelschrijnen, waarin die trezoren
In veilige rust voor véle eeuwen gloren:
Wij bidden U aan:
Eloah...

* * *

Wij Machten, die b'heerschen de machtige elementen:
Luchtether, die zwermt om de vuurfirmamenten,
Vuurleven, verwereldlijkt uit goddelijk licht-zijn,
De watere vloeden, die 't ruischend gericht zijn,
En der werelden stof, waaruit àl lichamen
Lijflijke harmonie en geboorte namen:
Wij bidden U aan:
Gilbora...

* * *

Wij, Heerschappijen en opperste Tronen,
Wij, die de veelvuldige en vòlstrekt schoone
Vormen uitbeelden, en in onz' kristallijnen
Sferen weêrspiegelen hun stralende uitschijnen:
Wij bidden U aan:
O El...O Jah!

* * *

Wij, Cherubijnen, die de Wijsheden weten,
En hebben de duistere Chaos gespleten
Tot in een alomme ruimte-doorruischen,
Licht, uw licht stroomde uit de nieuwe lichtsluizen:
Wij bidden U aan:
O Jeshou...

* * *

Wij, Serafijnen, die U bijna aanschouwen...
Waar uw gloriën aanvangen elkander te ontvouwen...:
Wij bidden U aan:
O Ehie...

* * *

De Sferen klinken harmoniesch samen

MYSTIEK KOOR

onzichtbaar

Wij, die U zien met wijd opene oogen...
Wij die Uw Naam, die Uw Naam noemen mogen:

De Sferen klinken te zamen in het Mystiek Akkoord, begeleidend den Onuitsprekelijken Naam

Wij bidden U aan:

De Onuitsprekelijke Naam weêrklinkt

IOAH...!

Vierde tafereel
Het aardsche imperium

Eerste tooneel
Het keizerlijke paleis

I

HILARION

vermomd als een pelgrim, komt op in de Voorhal, die gordijnen afsluiten

Ik heb mijn snelste vlucht genomen; 'k ben
Nog niet te laat; de keizer leeft nog, en
Ik ben de Dood voor!
'k Kom het allereerst
Van àllen, die hier komen zulle' om 't zeerst
Zich b'ijvrend rondom deze Ziel van Macht,
Die dra zal uitgaan. Donker valt de nacht;

Zoo is het goed: 'k vrees steeds het morgenrood,
Maar scheemring is voor MIJ: 'k beheersch de Dood, -
Laàtste en ijskoude minnares, die met
IJskouden kus komt aan 't koud liefdebed -
Het allerbest in donkere ure laat
Als Nacht de Schaduwkegel nederslaat...
Hoor, hoor van stem en stap het dof gegons,
Van donkre menigt 't suizlend aangedons:
Heel 't volk komt hier dit uiterst oogenblik
Opvangen des Beheerschers laatsten snik.
Kom volk, kom vrij - maar gij, larve en lemuur,
Aarzelt niet oòk te kome' in 't kostbaar uur,
En, roode en zwarte zielen, doèmt om mij
Onzichtbaar; zichtbaar ben IK in mijn pij...
Al goed! Ik hoor u suizen om mij heen
Dwars door 't gedons, 't gegons en 't droef geween,
Dat IK ze weenen laat; 't is niet oprecht;
Op de Aarde heersch IK en beweent geen knecht
Zijn veegen heer met andre tranen dan
De mom uitperst, die hij voor den spot van
Zijn grijnsblik houdt. Komt aàn, machten van Dis!
Dit uur is 't uur van strijd en dit uur is
Voor mij, die Vader dienen wil, geschikt
Te toonen over welke macht beschikt
Zijn onbeminde zoon...Demonen, dicht
Rondom mij in de lucht en blijft onzichtbaar
in dien schijn der lampen, die uw drom
Doet walmen...

HOVELINGEN

komen op

EERSTE HOVELING
Laas, de Keizer!

TWEEDE HOVELING
Ik ben stom
Van smart.

HILARION
Zoo zegt hij en zijn stomheid spreekt.
Bravo, discipelen, ga voort.

EERSTE HOVELING
Mij breekt
Het hart.

HILARION
Steenbroze hart!

TWEEDE HOVELING
Ons arme land,
't Verliest zijn Vader.

EERSTE HOVELING
Op d' uitersten rand
Van de' afgrond wankelt heel 't Imperium...

HILARION
Voor 'n hoovling is zijn beeldspraak lang niet krom:
Een frisch beeld!

TWEEDE HOVELING
Eeuwig, onvergeetbaar, zweer
Ik te eeren de gedachtnis van mijn Heer.

HILARION
Hij zweert bij MIJ!

EERSTE HOVELING
Leefde ooit Majesteit, die
Zóo godlijk was!

HILARION
Hij liegt met poëzie:
Zoo màg ik 't wel, maar wàt is intressant:
Geen oogenblik poogt de een d' anderen klant
Të overtuigen, dat hij, wat hij kletst,
Meènt: als de een zwetst en als ook de ander zwetst,
Zwetsen bei als 't behoort en zijn correct:
IK ben hun ceremoniemeester!!

Het gegons van naderend volk komt dichter; langzamerhand verschijnen van alle zijden haveloozen en miserabelen en dringen, eerst schuchter, op

TWEEDE HOVELING
Trekt
Al 't plebs hier samen?

EERSTE HOVELING
Om Zijn Majesteit
Sterven te zien. Al-oud gebruik...

TWEEDE HOVELING
Zie, wijd
Schuift òp de voorhang...!

II

Er luidt sombere klokkengalm, en aan ringen schuift langzaam de voorhang weg, om aan den volke, dat dichter en dichter gonzende aanstuwt en zich verdringt in de Voorhal, een blik te gunnen op de laatste ure des Keizers. Hellebaardiers houden de wacht op den drempel. Het slaapvertrek is een ontzaglijke zaal van bogen, ruim als een zich in duister perspectief verliezende kerk; in het midden op een zeer hooge estrade, verrijst, katafalk-achtig, het vorstelijke ledikant, met een donkeren plooienval blauw fluweel uit een gekeizerkroonden troonhemel, maar het licht der onzichtbare lampen is zóo kunstig verdeeld, dat het tusschen den nachtkleurigen val der plooien het gelaat van den stervenden Heerscher beschijnt, terwijl de personen, die op de estrade-treden komen en gaan, even, bij het zeggen hunner zachte woorden tot den stervende, in het licht treden en weêr verdwijnen...

De Keizer heeft het Heilige Oliesel ontvangen: priesters treden de estrade af en knielen neêr. Het gelaat van den vorst is nu wit zichtbaar, stervensbleek en oud, in een golvenden blanken baard: de oogen zijn gesloten.

STEMMEN UIT HET VOLK
Is de Keizer dood?
Neen, hij leeft nog...Leeft nog de Keizer? Groot
Was hij!

HILARION
Die spreekt al in verleden tijd!

STEMMEN
Dringt niet! Dringt niet!

HELLEBAARDIERS
Tot hier!

Zij wijzen met de hellebaard den drempel tusschen Voorhal en Slaapvertrek

PELGRIMS
Heb medelijd'
Christus, met Wie verscheidt!

KAMERHEEREN

tot stilte manend

Bidt zacht! Bidt zacht!

De Keizer, roerloos, heeft de oogen opgeslagen

KEIZER
Hoe laat is 't...?

VOLK
...Hoor, hij spreekt...

KAMERHEER
't Is middernacht,
Sire...

III

De Keizerin; zij verschijnt in het licht op de trede van het ledikant; zij is een jonge, rossigblonde vrouw, zeer schoon, met kobaltblauwe oogen in een emailblank gelaat, en een zwart soupel kleed golft van hare schouders. Om haar heen zijn hare hovelingen, die hare minnaars zijn.

IV

KEIZERIN
Spreek, mijn gemaal? Lijdt gij nog pijn?

KEIZER
...'t Is of ik drijf...Ik zie als schim en schijn
U wazen om mij heen...

VOLK
...Wat zegt hij, wat zegt hij?

HILARION
Hij hoopt, dat hem de Dood van ù bevrij!

KEIZERIN
Maar lijdt gij, mijn gemaal?

KEIZER
Neen, 'k lijd niet meer...
Niet meer zoo zeer...Ik zie, ik hoor u weêr...
Uw stemmen duidlijker...Ik herken u,
Heer Kanselier.

KANSELIER-VAN-ARBEID
Sire!

KEIZER
O, zeg mij nù,
Heer Kanselier-van-Arbeid...was het goed...
Wat ik gedaan heb?

KANSELIER

aarzelend

Majesteit...

HILARION

tusschen de pelgrims, die bidden, voortschuifelend, tot achter den Kanselier, fluisterzacht

Hoû moed,
Heer Eigenzucht, 'k zeg u wel voor...

KEIZER
Spreek vrij!
Geef mij gerùstheid, als gij kunt.

KANSELIER

hoorende naar wat hem Hilarion toefluistert

Wat wij
Hebben gedaan...is goed...

HILARION

voorzeggende

O vorst!

KANSELIER
O vorst!
Gij hebt uw kroon met eedlen moed getorst...

HILARION
Gij waart steeds...

KANSELIER
Gij waart steeds...een vader voor
Uw volk...

HILARION
En door uw héele Rijk...

KANSELIER
En door
Uw heele Rijk laat gij een erfgoed na
Van welvaart, rijkdom...

HILARION
Je praat nètjes na!

BEDELAARS
Een aalmoes, Heer...! Heer keizer, brood, brood, brood!

SCHIMMEN VAN SOLDATEN
Voor ùw kroon, Sire, vonden wij den dood!

GRIJSAARD
Machtige keizer, 'k ben een grijsaard, die
Soldate' u schonk, drie zonen, alle drie
Velde dë Oorlog!!

HELLEBAARDIERS
D'ruit!

GRIJSAARD
Ik ben oud, arm
En niemand zorgt voor mij!

KEIZER
Wat wil die zwerm
Hier om mij...en dáar ginds!

MOEDER
Vorst, zie mijn borst!
Mijn zuigling is veeg, als gij zijt!

HELLEBAARDIERS
D'ruit!

MISERABELEN
Vorst!!
Zie onze horden aan, wij dienden trouw
Uw kroon...

HELLEBAARDIERS
D'ruit! d'ruit!

MISERABELEN
Wij zijn van hònger flauw!!

SCHIMMEN VAN SOLDATEN
Wij zijn uw leger, vorst! Zie, 'k mis mijn arm,
Mijn been mis ik, voor u!

KEIZER
Wat wil die zwerm
Hier om mij! Wat verwijt zij mij?

KEIZERIN
Wat meent
Gij, mijn gemaal? Niemand verwijt...elk weent...

HILARION

toefluisterend

Omdat gij ons...

KEIZERIN
Omdat gij ons verlaat...

HILARION
O zie...

KEIZER
O zie, hoe ied'r in tranen baadt!

HILARION
Ikzelv'...

KEIZERIN
Ikzelv'...

HILARION
Uw trouwe gemalin...

KEIZERIN

grijpt kroonprins in de armen

Uw trouwe gemalin, uw keizerin...
Weent...al de droefnis van haar oogen uit,
En smeekt u: o toef nog!...Uw zaalge bruid
Was ik...uw lieve vrouw ben ik, en steeds
Heb ik gedeeld met u den last des leeds
Om héel 't Imperium, èn om onze kroon!
O, mijn gemaal, toèf nog! Hoe zal mijn zoon...
Uw zoon! - te jong, torsen die centenaar
Van keizerlijke macht, zoo plettrend zwaar!
Helaas, verlaat mij niet, verlaat òns niet!
Gij ziet mijn tranen vlieten en gij ziet
Mijn teeder kind, die ik in de armen hef!
Hij glimlacht, mijn kroonprins, zonder besef
Van welkë oversmart hem 't Lot dra geev'!
Mijn vorst, mijn keizer, mijn gemaal, o leef!
Leef nog! Leef langer! Blijf ons bij! Verlaat
Ons niet! Verlaat MIJ niet! In tranen baad
Ik: 'k kan niet meer, en 'k zweer: 'k sterf mèt u, zoo
Ge alleen mij achterlaat!!

HILARION
Bravo, bravo.

KEIZER
O, dierbre vrouw...uw liefde troost mij, maar
Uw smart maakt mij deez' strijd van sterven zwaar...
Pijn...lijden lijf en ziel, dùldlooze pijn!
Soms weet ik niet waar 'k ben...Zeg mij, wie zijn
Er om mij heen...? Wat wilt gij...? Zijt gij dood...?
Of leeft gij? Spreekt dan schimmen...bleèk en bloot!
Mag ik niet rùstig sterven! Zijt gij 't volk,
Dat 'k overheerscht heb...? Of zijt gij een wolk
Van larven, òm mij heen, afschuwlijk van
Wanstaltigheid, gedrochtsels van Satàn,
Met tronies reùzegroot, met vampyrlijf,
Grijpklauwen als van dieven...Heksewijf
En tooverkol omdringen mij!!

KEIZERIN
O, bidt
Priesters, o bidt!

KEIZER
Ik lijd! Nachtmerrie zit
Mij op de longen!!

Orgelmuziek en kerkelijke zang

...Ja, o orgel, klink,
Dat ik uw harmonie indrink, indrink,
Tot ik mij laaf met klank, met reine klank...
Zingt, zingt, o zoete stemmen, vroom gezang...
Zoo...zoo is 't goed...Rustig wordt het om mij
Nu lig ik kalm...Mijn lieve vrouw, blijf bij
Mij...voele ik vàst uw hand...wanneer 'k weêr zie...
O, boos vizioen!...

HILARION

is de treden van het bed opgeslopen, aan 's keizers hoofdeinde verschijnend

Heil, machtge keizer!

KEIZER
Wie
Zijt gij?

HILARION
Ik ben een pelgrim.

KEIZER
Heilig zijt
Gij?

HILARION
Zoo als machtig gij.

KEIZER
Een pelgrim, lijdt
Gij om de weerld als ik?

HILARION
Neen, want ik ben
Voor andren 'n Andre; voor MIJ, mijzelv', èn
Oprecht.

KEIZER
Ik niet?

HILARION
Niet voor uzelv'.

KEIZER
Moet ik
Oprecht zijn voor mijzelv'?

HILARION
Ja. 't Oogenblik
Is ernstig, Heer.

KEIZER
Léer mij oprecht zijn dan...

VOLK
Wie is die Pelgrim? Zeg, wie is die man
Van heiligheid...? Hij kwam van ver...Hij kwam
Uit de woestijn...

HILARION
Ik neem uw handen klam,
En leer u zien dièp in u, Majesteit;
Schouw: gij hebt slechts ènkle minuten tijd...

KEIZER
Ik tràcht te schouwen...

HILARION
Wat ziet gij?

KEIZER
Ik zie
Mijn eerlijkheid...

Een lichtende figuur wordt achter de bedgordijnen zichtbaar

HILARION
Wat meer?

KEIZER
Ik zie genie
Van eedle staatkunde en ik zie 't bestaan
Enkel voor àndren, voor millioenen...

STEM VAN WAAKENGEL
Waan!

KEIZER
...Wie sprak tot mij?

HILARION
Niemand. Wat ziet gij meer?
Maar schouw diep en zie éerlijk, machtge Heer.

KEIZER
Ik zie mij leve' en lijden voor mijn Rijk
Totdat mijn diadeem een doornkroon blijk'!

STEM VAN WAAKENGEL
Waan! Waan!

KEIZER
Wie spreekt tot mij...?

HILARION
Spreek zelv': niemand.

KEIZER
Ik was mild en een vader voor mijn land...

STEM VAN WAAKENGEL
Zalige Zielen, komt ter hulp!

HILARION
(Kom, kom
Demonen, kome uw dichte drang en drom
Rondom MIJ!!) Wat ziet gij nog meer, o vorst?

KEIZER
Ik zie...

STEM VAN WAAKENGEL
Ziet gij uw bloeddorst niet, gouddorst??

KEIZER
WIE klaagt mij aan??

HILARION
Niemand. Schouw toe, o Heer.

KEIZER
Ik zie niet meer, ik zie niet meer, niets meer!
'k Ben moè, laat mij...!

HILARION
Schouw!!

STEM VAN WAAKENGEL
Zie uzelv' oprecht!

KEIZER
Wie slingert mij toch heen en weêr...wie zegt
Mij dingen, die 'k nooit wist en niet begreep...
Zwéet breekt mij uit...!

HILARION
Vorst...gij zijt wèl heel leep:
Zijt gij oprècht?

KEIZER
Ben 'k niet oprecht??

HILARION
Voorwaar,
Onder MIJN wil zijt gij oprecht en waar!

KEIZER
Ben ik 't dan niet?? Spreekt gij in ironie?

HILARION
Een heilig pelgrim is nooit geestig...

KEIZER
Wie
Zijt gij?? De Duivel?

HILARION
Neen, misschien alleen
Zijn Zoon, zooals gijzelve...!

KEIZER
O ga heen!
En làat mij sterven!

HILARION

zijn gestalte groeit, reusachtig; en zijn stem klinkt voller en ernstig

Ja, sterf! Sterf!! Bereid
U voor op doodsstrijd en op levensstrijd!
De doodsstrijd IS geen strijd: van zelve ontglipt
Ge de afgesleten huls en 't lichaam slipt

U als een oud kleed van de schouders af.
Maar levensstrijd vangt aan zoodra uw graf
Gedolven wordt: bereid, bereid u voor!
't Is winternacht: nog làng niet daagt de gloor
Van morgen; en sneeuwdonkre lucht is vol
Van geesten om u...Wentel toch zoo dol
Niet op uw spond. Lijd kalm, klaag niet, steun niet,
En ZIE één oogenblik: 'r is GEEN verdriet
Om uw weggaan: er is alleen wat walm
Van kaarselicht, er is wat rite, en galm
Van priesters om u heen; er is de blik
Ond'r op uit wimpers en de huichelsnik
(Dien IK haar leer) van uw vorstin, te mid
Van àl haar minnaars, schaamteloos!

KEIZERIN
O bidt,
Bidt, priesters, bidt, de keizer sterft!

KEIZER
Genâ!

HILARION
Ziet gij?

KEIZER
Ik zie!!

HILARION
Ziet gij Imperia?

De Zonden rijzen op om 's Keizers sponde

KEIZER
Ik zie!

HILARION
En Mammon?

KEIZER
'k Zie!

HILARION
En ziet gij nog
Dòemen dàar in de scheemring Gog, Magog??

KEIZER
Ik zie, ik zie!!

HILARION
Ik ben Hilarion!

IMPERIA
Wij willen u voor Dis!

MAMMON
Nog voor ik, Zon,
Oprijs, voer ik u Satan voor!

KEIZER
Ik ijl!

HILARION
Neen, gij ijlt niet!

GOG-EN-MAGOG
Steeds zocht ge in mij uw heil!

MAMMON
Ik gaf u goud!

IMPERIA
Ik wellust!

GOG-EN-MAGOG
Ik, ik gaf
U wijsheid!

HILARION
Ik leerde ù den schepterstaf
Te zwaaien. 'k Was uw meester en met mij
Hebt gij geheerscht, zoo listig, dat zelfs zij,
Mijn zuster en mijn broêrs, 't niet weten!!

KEIZER
Weg!
Weg, weg van mij!

De Zonden verdwijnen

't Is of 'k op vlammen lig,
En langzaam schroei! O, machtloos keizerschap!
Wiens spottend oog doordrong me uit pelgrimskap?
Wat dwarrlt in kaarsenschijn lemurendrom

Mijn barstend hoofd en suizende ooren om?
Wanstaltige azers op mijn laatsten zucht,
Om wien zij vechten zullen...O de lucht
Is vol, vòl van gedrochten en ik kan
Niet aadmen meer...Ik zie! Ik zie plots van
Mijn heele leven heel die ijdelheid!
Genâ, genâ!! Wiè helpt mij in doodsstrijd!
O zwaar is 't zich die laatste levensvonk
Wèg uit zijn lijf of ziel te blazen...

Orgelmuziek en Zang

Klonk
Daar geen muziek? O reine stroom, sleep meê!
Gebed! Dèin mij ten hemel op uw zee!
O geef mij kalmte, geef mij kracht, ik stik
Of uit mijn gorgel, die hijgt, niet de snik,
De laàtste, zich lucht banen kan...Benauwd
Zit me op de long gedrochtsel, dat me omklauwt!!
Er af! Er uit! Gij alle' er uit, er af!
Ik wil alléen zijn! 'k Was nooit bang, nooit laf!
Laàt met de dood me alleen! Wie brult en fluit
Daar, huilt en schatert?! Wie?! Er af! Er uit!
Hoort gij mij niet? Ben 'k niet de keizer!?

KEIZERIN
Bidt,
Bidt, priesters!

VOLK
Zie, de Keizer sterft!

VOLK
Zie, wit
En vaal spookt in den kaarswalm zijn gelaat!

KEIZER
Hèlp!! 't Is of schaduwontzàglijk, òp mij staat!!

V

Het volk is op de knieën gezonken; het orgel ruischt, en de Litanieën der Stervenden deinen in rythmen van eentonige aanroepingen door de groote slaapzaal, donker van altijd diepere, diepere schaduw en vreemd doorwalmd van kaarsenschijn. Het laatste oogenblik is na. Op zijn sponde rochelt de Keizer en hij strekt de handen afwerende uit...

Want in de kegelvormige schaduw, die op des Keizers borst schijnt te rijzen naar eindelooze hoogte (of is het diepte?) doemen op geruisch van windewaai tronies uit van larven en de verleidelijke gezichten van Satans zonen en dochteren. Het laatste oogenblik is na, en te mid der menigte - der opgehoopte menigte van biddend volk en hovelingen, te mid der alleen hèm zichtbare menigte larven, lemuren, slaakt de Keizer zijn laatsten snik, waarom de azers dadelijk vechten.

VI

DEMONEN
Hij 's ons! Hij 's ons!

PRIESTERS
De profundis ad te

Orgelmuziek

Clamavi...

DEMONEN
Ons! Hij 's ons!

GOG-EN-MAGOG

tot de Ziel, zichtbaar boven het Lijk

Naar Dis! Kom meê!

ZIEL
Waar ben ik?

GOG-EN-MAGOG
Met Gog, Magog, meê naar Dis!

MAMMON
Geef mij terùg mijn goud!

PRIESTERS
De profundis
Clamavi ad te...

IMPERIA
Broeders, hij is van mij!
Keizer, IK reik de hand u...aan mijn zij,
Kom meê naar Dis: IK voer u Vader voor,
Dwars door vlam van genot en goùden gloor!

ZIEL
Zijt gij mijn keizerin?

IMPERIA
Imperia,
Ben ik, godin van haar ziel!

ZIEL
Kom niet na!
Ik wil niet met u...Zie!! Herken ik niet
Veèl mijner vaadren, in vèrder verschiet,
Dan deze donkre diepe poort van Hel??
ZIJ komen lichter drempels over: hel
Stort daàr een stroom, een hemelwaterval...
Er ruischen schimmen af, wel duizendtal
Na duizendtal, maar duizendtal is ook
Al 't ros en zwart gedrochtsel en gespook!
Wat doe ik! Vaar ik òp, of vaar ik neêr!
Op donker pad? Op licht watergeruisch?
Dood? Ben ik dood? Is dàt mijn vrouw, mijn huis?
Zie 'k daàr mijn lijk?!

PRIESTERS
De profundis ad te...

ZIEL
Bidt men voor mij?

PRIESTERS
Clamavi, Domine!

ZIEL
Priester, ben IK dood?

PRIESTERS
Exaudi vocem
Meam...

ZIEL
Mijn ziel àngst om hun aardsche stem,
Zoo ver al, ver...

PRIESTERS
Si observaveris
Iniquitates...

ZONDEN
Meê, meê, meê naar Dis!

PRIESTERS
Domine...

ZIEL
Prièster!!

PRIESTERS
Qui sustinebit!!

ZIEL
Waar moet ik...? Wat ligt daar slap, traag en wit?
Mijn lijk! Mijn lijk!! Terùg wil 'k in mijn lijk!
Aàrdsch leven wil ik! Neen, geen zielhand reik
Ik hier noch daar: 'k wil in mijn hùls terug!!
Scheid ik dan van mijzelf...?

LARVEN

wijzen de Ziel af

Terug! Terug!!

ZIEL
De Schaduw hier! En daàr de Waterval...!
Wordt daar gevochten? Om mij!! Duizendtal
Met duizendtal? O, machtelooze! Ik,
Niet dood, niet levend, nà mijn laatsten snik
Leèf en ben dood, voel mij 't astraal lijf aan!
Zie priesters om mijn lijk eerdienend gaan,
Zie banen twee: de een nachtzwart en vlamrood,
Maar de ander stróómend licht! God! Ben ik dood??
Of leef ik? O, genâ, genâ, genâ!!!

PRIESTERS
Patri, Filio, Spiritu Sancto, Gloria!!!

Tweede tooneel

I

De Nacht van Rouw over de Stad en het Aardsche Imperium.

Treuroogende, als door krip, wemelen tallooze lichten knippende en heel vele electrische bollen schemeren door mistnevelen heen met kalmere en weemoediger witheid.

Daken en torens donkeren weg naar duisternis.

Maar een zware nevel drijft tusschen de Stad in diepte en de wèl hooge en nauw zichtbare sterren, en die zware nevel verbewegelijkt zich langzaam duidelijker tot een dicht leger van duizend demonen, die drijven af en die drijven aan. Zij staren naar beneden en zij spitsen de spitse ooren toe naar den galm, die opstijgt uit den Dom van St. Michaël, waar men lijkdienst viert voor den Keizer en zij dreunlachen met vervaarlijken donder, als omhoog poogt te klinken dat bleeke gebed.

II

AARDSCH KOOR
De profundis ad te...

DEMONEN
Ha! Ha! Ha! Ha!

AARDSCH KOOR
Clamavi, Domine!

DEMONEN
Imperia!!
Zie, zij komt! Met wien komt zij? Met Mammon!
Waar? Daar! Met wie? Daàr, met Hilarion!

Wie is die kleine? Dat is de IJdelheid!
Waar? Waar?? Ik zie ze! Imperia berijdt
De drakekar, die Gog-en-Magog ment...
Zie: daár!! Het naadrend drakedrietal rent
Dwars door den lichten nevel hoog...De ziel,
Die aan hun àller machten ten deel viel,
Zwart-roode ziel en keizerziel, zie, zij
Voeren hem òp naar Dis...O, zij zijn blij...

III

Het begint te sneeuwen, maar de Zonden varen, de Keizerziel in hun midden, op de kar van Gog-en-Magog over de stad omhoog.

DE IJDELHEID vaart hen vòor: zij is als een behaagziek kind, een jeugdige zuster van Imperia, en zij werpt zich achterover over de vlucht van een ontzettend grooten pauw, die zijn staart tegen den sneeuwnacht uitwaaiert als een plotseling gloeiende zonsopgang.

IV

DE IJDELHEID
Ja, wij zijn blij, maar zonder mij, o gij
Van Dis, zonder mijn hulp en heerschappij
Over heel de Aarde hadden niets vermocht,
Zuster en broeders, en IK heb gewrocht
Aan 't vrome werk den Keizer van heel de Aard
Te doen kiezen tussche' Hel- en Hemelvaart!
Hij koos Helvaart! Hij koos het purpren heil!
Zijn machtge ziel viel aan onz' machten veil!
Mijn werk is dàt: ik ben dë IJdelheid!
En zonder Zonde-titel breid ik wijd
Mijn macht uit met den schepter van een kind!

Aanziet me: ik wiegel me op stormenden wind,
Over de breede vlucht van vogel pauw!
Ik sloop aan 't Hof in alle hoekjes nauw,
En trad vóor, ceremonie-meesteres!
'k Ben machtigste, - en mooiste van de zes:
Van Satan en zijn kinderen vijf...

GOG

tot de Keizerziel

Kom meê!

KEIZERZIEL
Waar moet ik meê? Met wie??

AARDSCH KOOR
...Clama vi ad te...

KEIZERZIEL
Zeg mij: WIE zijt gij??

MAGOG
Meê!

KEIZERZIEL
Leef ik nog?

GOG-EN-MAGOG
Neen!!

KEIZERZIEL
Zie ik de hoofdstad van mijn rijk beneên?

GOG-EN-MAGOG
Ja! Ja!

KEIZERZIEL
Voert gij mij vèr?

GOG
Naar Dis!

MAGOG
Naar Dis!

KEIZERZIEL
Wàt is Dis??

COG-EN-MAGOG
't Is de heilge stad, die is...
De Hel!

KEIZERZIEL
De Hel!!!

GOG-EN-MAGOG
De Heilge Hel!

MAGOG
Kom meê!

KEIZERZIEL
O God, WIE is genadig!

IMPERIA
Zusje, aan zee-
Duistere grauwte, in sneeuwdwarrelen, breidt
De stad zich uit!

IJDELHEID
Mijn macht heerscht wijd en zijd!

IMPERIA

de kar verlatend

Ik zweef!

IJDELHEID

hetzelfde

'k Zweef aan uw zij!

GOG-EN-MAGOG

tot Keizerziel

Tusschen ons in!

MAMMON
Aan MIJ die gouden ziel!

HILARION
Waarom? Ik win
Deez' keizersziel!

KEIZER
Wie is genadig?

MAMMON
Ik
Sprenkel mijn geld! Het sneeuwt dit oogenblik
Geld neêr over de stad!

DEMONEN
(Hoor, 't tinkelt!)
Waar

Vlokkelt de gouden sneeuwval neêr?

MAMMON
Waar zwaar
Van wierook zich MIJN eer dient!

HILARION
Ik alleen
Win deze ziel voor Vader!

GOG-EN-MAGOG
Neen, IK!

MAMMON
Neen
Ik win hem, IK!

SATANS STEM

in onweér

Gij àllen verwint hem!
Vòèrt hem hierheen!

ZONDEN

de Ziel in hun midden

Meê!!

AARDSCH KOOR
Exaudi vocem
Meam!

KEIZERZIEL
O vèr, dat murmlen van gebed...!

De drakekar verdwijnt in het onweder

IMPERIA
Ik zweef!

IJDELHEID
'k Zweef mèt u!

IMPERIA
IJdelheidje, met
Mij daàl ter stad, treurprachtiglijk verlicht!
Wat deert me één ziel, zelfs keizerlijk, die zwicht
Voor onze macht: ik beheersch heél die Aard!

IJDELHEID
Met mij!!

IMPERIA

En 'k wil 't verlangen, dat bezwaart,
Dòmpelen in voldoening om die macht
Over àl aardsche zielen! O, rouwnacht,
IK juich!! Ik juich!! Niet omdat we een prins meer
Voor Vader wìnnen, 'k juich en jubel meer
Omdat ik voel, dat MIJ heel de Aarde is:
Duistere bol, die IK beheersch uit Dis,
En hèl laat gloeien van mijn heet genot!
Om MIJ te dienen, dient de wereld god
Mammon, broêr Goud - om mij dient goden Gog
En Magog zij; om mij verzinkt zij nog
Dieper dan voor de andren aan gods Satàns
Tràppenden voet...maar IK, ik blijf de glans
Uitstralen van haar doel: 'T IS AL OM MIJ!
Genot voor àlle Zinnen: 't koste vrij
Wat het ook koste, al koste 't ziel na ziel,
Leven na leve', al 't wereldsch zielgekriel,
Dat dieper viel en diep'r in MIJN macht! Kom!
Zusje IJdelheid...wij hebben al den drom
Demonen, die ons afwachten in koorts
Van heet verlangen ver gelaten: toorts
Bij rouwtoorts schijnt de Stad te ontsteken, en
'k Wil in die aardsche nacht zien wie ik ben
En wat mijn macht is: 'k ben Imperia!!
IK ben 't Genot! 'k Ben zonder wederga!
Hèl van genot ben ik - 'k ben helgodin
Van heet genot, godin van iedre Zin
Ben ik! Aan mij alle denkbre Wellust!
O wereld, kom! Ik heb u god gekust!
O menschheid, kom! Ik prang u, minnaar mijn,
Aan mijn eeuwig-jong hekselijf!!

IJDELHEID

Wij zijn
Gedaald...

IMPERIA
Wij zijn in donkre straat!

IJDELHEID
Wij staan
Op donker plein: nu moeten wij zóo gaan,
Als waren wij twee vrouwen van deez' stad
En vierden wij in rouw...

IMPERIA
De Rouwsabbath!!!

V

Een wijd plein in de stadnacht, knippende in den wind van àl hare electrische oogen, die schijnen te wimperen.
Hooge huizen rijen zich en verduisteren in donkerder perspectief...
Dof weêrgalmen met langzame dreunende slagen de klokken van den Dom, aan Sint Michaël gewijd.
Kanonschoten daveren, met tusschenpoozen.
Het sneeuwt.

IMPERIA en de IJDELHEID zijn gehuld in lange, zwart fluweelen mantels, hermelijn omzoomd; zij schijnen niet anders dan aardsche nachtvrouwen, de rossige haren golvende gekapt met fluweelen kammen. De vlokken vallen dichter en dichter.

VI

Nachtwachten komen op

EERSTE NACHTWACHT
Dat zal een koud nachtje geven, vriend.

TWEEDE NACHTWACHT
Over een half uur is mijn dienst om: dan ga IK naar bed.

EERSTE NACHTWACHT
Heb JIJ een vrouw?

TWEEDE NACHTWACHT
Ja.

EERSTE NACHTWACHT
Ik niet. Ik pak ook een borrel, om het warm te krijgen.

TWEEDE NACHTWACHT
Daar heb je twee vrouwen.

EERSTE NACHTWACHT
Waarachtig, twee. Wat loopen die zoo laat rond. Zeg eens, wat loopen jullie zoo laat rond? Dat mag niet.

IMPERIA
Wij willen een borrel pakken...

IJDELHEID
Om het warm te krijgen...

IMPERIA
Want wij hebben geen mannen...

EERSTE NACHTWACHT
Van de baan, hoor, naar huis. De kroegen zijn gesloten. 't Is rouw, weet je. Over heèl 't Imperium.

IMPERIA
Om den keizer?

EERSTE NACHTWACHT
Ja.

IMPERIA
Maar die is niet dood.

TWEEDE NACHTWACHT
Niet dood?

IMPERIA
Neen!

EERSTE NACHTWACHT
Wat is hij dan?

IMPERIA
Hij is levend. Kijk maar eens, daar.

TWEEDE NACHTWACHT
Waar dan?

IMPERIA
In de lucht!

IJDELHEID
In de lucht!

IMPERIA
Zie je dien dikken nevel?

EERSTE NACHTWACHT
Ja, dat is sneeuw.

IMPERIA
Neen, dat is geen sneeuw.

EERSTE NACHTWACHT
Zoo, is dat geen sneeuw. Wat is het dan?

IMPERIA
Het is niet. Het zijn...

TWEEDE NACHTWACHT
Wat zijn het?

IMPERIA
Duiveltjes...

IJDELHEID
Duiveltjes...

EERSTE NACHTWACHT
Ze zijn gek!

TWEEDE NACHTWACHT
Ze zijn dronken!

EERSTE NACHTWACHT
Kom, naar 't bureau. Jullie zijn dronken!

IMPERIA
Ja, meê, meê naar 't bureau. Zijn daar nog meer nachtwachts?

EERSTE NACHTWACHT
Ja.

IMPERIA
En de officier van de nachtwacht?

TWEEDE NACHTWACHT
Dat zal je wel zien!

IMPERIA
Dien ken ik!

NACHTWACHTS
Meê!
Vooruit!

tegen andere nachtwachts

Hei, hoor eens. Twee dronken meiden!

NACHTWACHTS
Pak ze op!
Breng ze hier!
Ze loopen weg!
Ze achterna!

IMPERIA
Hier! Neem mijn hand!

OFFICIER
Je hand?

IJDELHEID
En hier mijn hand...

NACHTWACHT
Laat me los!

IJDELHEID
Dat kan niet meer.

OFFICIER
Laat me los!!

IMPERIA
Neen...

VERSCHILLENDE STEMMEN
Pak aan, pak aan! Pakt elkander de hand vast!
Waarom?
Waarom?

IMPERIA
Nu gaan we door de stad. Aan een lange, lange rij. Door de sneeuw en donkre straten...Zingen jullie niet? Wij zingen altijd. Aan een lànge, lànge rij, door de sneeuw en dònkere straten...Het

is ons moeilijk te spreken. Wij zingen altijd.

OFFICIER
Meiden uit een zang- en danshuis...Maar laat me los!

IMPERIA
Dat kan niet meer...Aan een lànge, lànge rij...

IJDELHEID
Door de sneeuw en dònkre straten...

VII

Imperia en de IJdelheid hebben tusschen haar in den Officier van de Nachtwacht genomen; Imperia, de voorste, voert de Ronde aan, nu de IJdelheid een hand heeft geboden aan den eersten nachtwacht; alle anderen reiken de hand elkaâr en het wordt een altijd langere ketting, die zich dansende voortbeweegt tusschen de vlokkende sneeuw door de kronkelende straten der oudere stad: bedelaars, die gehurkt zaten en half bevroren, voegen zich er bij; bedelaressen, hand aan hand: nu, om dit gerucht, turen nieuwsgierige gezichten uit de ramen en velen komen de deuren uit, in pelswerk gehuld, en vragen, en, nauwelijks de hand gevat van den laatsten schakelmensch, danst de laatste meê en kan zich niet los meer rukken; over een breedere straat gaat dansend de rei en uit een café stroomen de nieuwsgierigen: dat zijn officieren en ambtenaren; zij vragen, en vatten de handen elkaâr, en voegen zich bij de ronde en zij kunnen niet meer los: dikke bankiers en slanke luitenants voegen zich aan de rei: uit een bordeel schieten de naakte meiden en zij voegen zich aan de ronde: uit een kazerne de soldaten en zij voegen zich aan de rei; uit paleizen komen, lachend nieuwsgierig, rijke vrouwen en voorname prinsessen en zij voegen zich aan de ronde: zelfs kinderen reiken de hand; de honden blaffen en de paarden hinniken, en dikker valt de sneeuw in vlokken.

Imperia danst voorop, en op één zelfde rythme - het hare - veeren de lijven der dansers en danseressen, op-hop, op-hop, hup-

pen zij de beenen als los van het lichaam, en heffen hoog de armen en laten ze dalen, op-hop, op-hop, en de lange rij kronkelt de straten door, en hupt rondom het Paleis. Dat blijft, zonder één licht, in den sneeuwnacht als een huizing van rouw, maar uit alle deuren, groote en kleine, sluipen de gestalten van hofbeambten en voegen zich aan de ronde, en voegen zich aan de rij. Tot sluiten de rij ministers en de laatste is de keizerin. En zij gelijkt zoo zeer op Imperia, met het rossige haar om het emailblanke gelaat, waarin schittert het kobalt der oogen; zij gelijkt zóo zeer op haar, half ontbloot in hermelijnen-en-fluweelen mantel zwart, dat men niet weet of de keizerin de ronde aanvoert of de rei sluit, op-hop, in gehup van can-can.

Een vreemde orgie warrelt in den aangebleekten morgen de straten der stad door, klokken beieren door den sneeuwval heen. De ronde-en-rei is terug op het Domplein gekomen: de ontzaglijke Dom torent met spitsen, geknot, en Gothische kegels de sneeuwlucht in; open wijken de deuren, en HILARION achter zich hooge geestelijken, zelve in aartspriesterlijk plechtgewaad, houdt met hoog gebaar de menigte stand.

VIII

HILARION
O Volk van 't aardsch Imperium, gij eert
Den keizerlijken doode?

STEMMEN
Ja!

HILARION
Verteert
Ge in smart om 's Keizers dood; slaat gij u fel
De borst in boete?

STEMMEN
Ja!

HILARION
En weet gij wel
Hoe groot uw zonden zijn? Hoopt ge op genâ,
O Volk van 't aardsch Imperium?

STEMMEN
Ja! Ja!

STEMMEN
Wie is hij?

STEMMEN
Hij? Primaat, gezalfde...

HILARION
Tot
Wie richt ge uw smeekbede?

STEMMEN
Tot God! Tot God!

HILARION
Wiè is u God?

STEMMEN
Jehova! Onbevlekt
Een Maagd, die Moeder was...De Zoon, verwekt
Door heilgen Geest! Allah! Brahma! Het Licht!
De Waarheid! Neen, Rechtvaardigheid! Neen, Plicht!
De Zon! Het heilge Vuur! Een Zwarte Steen...
God? God is een Geheim, doof voor gebeên...
MIJN God is heilige Drievuldigheid!
Is God UW dogma...?

HILARION
Aardsche volkren, strijdt
Niet. God...is God. Wie God aanbidden wil,
Die tredë in, en noem' Hem, in zich, stil
Met welken naam hij wenscht! God is zóo groot,
Dat hij véel namen heeft, géen van zich stoot;
(Zelfs niet dien van 't Volstrekte Kwaad...)

STEMMEN

fluisterend

(Satan!!)

HILARION
Want God is àlles: wie Hij wil, die kàn
Hij zijn...God is, die 't hoogste heerscht...

STEMMEN

fluisterend

(De Heerschzucht...)

HILARION
God is hij, die 't allereerst
Zal zijn, zoo alle strijd volstreden is...

STEMMEN
(De God der Englen?)
(Neen, de God van Dis!)

HILARION
Treedt in, bidt, smeekt erbarmen voor uw ziel,
Die trof de groòtste straf: heerscher ontviel
Aan u en 't heèle rijk!

STEMMEN
Erbarmen!!

HILARION
Drom
Van Boetelingen, kom in dezen dom:
Aanbidt! Smeekt af! Ik ga u voor! Ik stà
Hoòg op 't altaar! U voere Imperia,
De keizerin, mij voor...(O Vader! Satan, zie
Genadig op uw zoon! Heel de Aard buigt ù de knie!)

IX

Geheel de Dom opent zich, en is, om duizende kaarsen, die starrelen, herschapen in één Brandende-Kapel, in wier midden op katafalk het lijk van den Keizer in statie ligt. Officieren, sabel getrokken, staan roerloos, als versteend.

Een treurmarsch; te midden van insigniën torsende grootwaardigheidsbekleeders verschijnt aan de zijde van Imperia, die men de Keizerin gelooft, een behaagzieke, jeugdige Vrouw: zij gelijkt

eene grootmeesteres, maar zij is de IJdelheid, kind van Satan; zij draagt een zwart fluweelen kleed, hermelijn omzoomd, en bezaaid met de witte oogen van witte-pauwenstaarten: zij is lang en slank en sierlijk, en zij zegt:

X

DE IJDELHEID

Leg neêr de kronen van dit Rijk
Rondom zijn Lijk,
Opdat het blijk'
Hoe vaak dat koning was en vorst:
Leg op Lijks borst
Het Rijkszwaard; vouw de handen bei
Er om; aan linke-, aan rechtezij
Vlij
Zacht de schepterstaven; wij,
O priester, 't al met sprenkelkwast!
Druk in Lijks hand, die niet meer tast,
Den Appel en het Heilig Boek,
Dat was zijn zegen of zijn vloek;
Leg neêr die Wet
Aan 't voeteneind van 't vorstlijk bed:
Nu, waardigheidsbekleedren, laat
Op 't goud brokaat
Van Lijks gewaad
Starrelen heel die starrenpracht
Door mijn Heers neven uitgedacht:
Hoû dàn de Wake en heilge Wacht!

XI

Zij lacht, en ziet in een handspiegel, die aan haar gordel hangt: dan knielt zij neêr en vouwt de handen biddende, terwijl de hoogepriester, Hilarion, met de wijkwast sprenkelend ommegaat. Het doode gelaat van den Keizer is zichtbaar geworden, tusschen de sneeuwlokken, die golven uit de vijfkroon en hij ligt er als het ziellooze evenbeeld van de Heerschzucht. Imperia knielt neêr en bidt. Te harer zijde bidden Mammon en Gog-en-Magog; de een zonnig-blond en lach-rozig; de anderen reuzig en wreed barsch: in het geplooi van vurige orde-mantels gelijken zij op Kanselier en Ministers. Het orgel dreunt, als van een stroom van klank, die losbarsten wil: het volk dringt op, dringt op, geheel de ronde van de Rouwsabbath, en in het gevecht man aan man om de treden van den Dom op te komen, wordt op het Plein de Keizerin, tusschen hare hovelingen en de grooten des lands vermoord, zonder dat men weet wie zij is. Nu, binnen, raast het orgel, of de pijpen zullen barsten, en een ongekende Hymne aan ongekende Godheid, wier symbool men aanbidt in het Lijk van den Keizer, davert omhoog, tot schuddens toe van den torenenden Dom.

XII

IMPERIA
Zijn Ziel?

GOG-EN-MAGOG
Is veilig.

HILARION
Thuis.

IMPERIA
En schroeit?

GOG-EN-MAGOG
En schroeit,
Klagende in de vallei, waar 't vuur in vloeit;
Gelouterd wordt hij Satan voorgeleid
En strijde aan ònze zij!

IMPERIA
Heilige strijd!

MAMMON
Hoor, 't orgel juicht!

HILARION
Het orgel klatert als
De blijde wereldstem, stem des heelals!

MAMMON
Hoor, 't orgel juicht!!

IMPERIA
Juichzang door de atmosfeer
En hoòger, zingen stemmen van Dis!

STEMMEN
Eer!
Vader! Satan!

VOLK
God! Heb erbarmen, God!

HILARION
Hoor! 't Volk van 't aardsch Imperium roept tot
God Satan!

VOLK
Satan!! Ontferm over ons!

MAMMON
De Dom weêrklinkt met één weêrgalm van brons!

IMPERIA
De Dom splijt òp!

MAMMON
En barst!

IMPERIA
Het kaarsgegloor
Walmt rood!

DE STEMMEN DER ZONDEN

in verrukking

Hilarion, aanbid, ga voor!
De glorie van de kaarsen vlammelt fel!
Der kaarsen glorie is scharlake' als Hel!

Heilige Dom! Wees 't evenbeeld van Dis!

HILARION
O volk, aanzie 't symbool, hoe zàlig 't is!
Dit is de Hemel! Hel, Hemel zijn Eén!
Triumf! Donder door alle sferen heen!!

XIII

Als in een vizioen is het dak van den Dom gespleten, en laat in een roode apotheoze Satan zien. De duizende kaarsen branden in rooderen walm op en zware, scharlaken vlammen schieten, uit de gouden luchters, omhoog. Imperia, opgerezen uit haar aanbiddende extaze, reikt beide handen, zij weet niet aan wie, en de ronde hernieuwt, juichend en razend, schreeuwend en klagend, want het volk meent, dat het boete doet na de straf, die het trof met den dood van hun Vorst. De orgie warrelt de Dom door, tusschen de scharlakenende vlammen----------
Maar uit diepe, straalblanke nis schiet een wit standbeeld door den rossen gloed zijn eigen zonglans en verblindt Imperia, in de armen van Mammon.

XIV

IMPERIA
Zie!!

MAMMON
Waar?
Daar! Dáar! Hoog in nis marmerblank
Staat HIJ!

MAMMON
Wie?

IMPERIA
Ik herken hem! Vleuglen slank
Twee, spreidt hij open; schubkuras omsluit

Zijn engelborst, zijn speer schiet bliksem uit.

MAMMON
Afgod van steen!

IMPERIA
Neen, hij leeft; neen hij léeft!
Zijn mond is droef gesloten, zijn blik beeft,
Traanvocht in marmren oog van deerenis!
Michaël, Michaël!! Zie, hij beweegt! Zijn nis
Vult zich met glorie! Michaël, o Michaël!
Spreek, spreek tot mij! Ik ben Vorstin van Hel!
Ik ben Imperia! Michaël, kent gij mij?
Waarom staart gij mij aan in medelij??
'k Heb u zien staren zóo van zilvren wal,
Michaël! Ik heb u zoo zien staren al
Zoo vele malen en uw mond sprak wel
Mijn naam soms uit: 'Imperia'...'Michaël!'
Antwoordde ik u! Stralende Aartsengelziel,
Waakt ge over mij? Mij!! Mijn purpren ziel viel
Met Vader meê in Dis! Michaël, o kendë IK
U in verleden-tijden-oogenblik?
Heb ik u steèds gekend? Gij blikt van ja?
Spreek tot mij? Zeg een woord?

HET BEELD
...Imperia!

IMPERIA
Zijn stem klonk!! Zijn stem klonk! O, Bruidegom!!

HET BEELD
...Imperia!

IMPERIA
Ik kom! Ik kom!! Ik kom!!!

Aristodemos

Tragedie in vijf bedrijven van Konstantinos Angelopoulos

Uit het Nieuw-Grieksch vertaald

Konstantinos Johannos Angelopoulos, schrijver van deze tragedie, werd in 1857 te Athene geboren, wijdde zich aan rechterlijke studiën en journalistiek, en is sedert 1895 afgevaardigde. Hij schreef behalve *Aristodemos* (spreek uit volgens den Nieuw-Grieksche uitspraak: Aristódemos) nog een tragedie *Keizerlijke Liefde* (uit de laatste dagen van Byzantium), en lyrische gedichten, voor het meerendeel uitgegeven in een eigen, hoofdzakelijk politiek, orgaan.

Hoewel de dichter in oneenigheid met koning Georges om politieke redenen kwam, en hij zelfs van majesteitsschennis beschuldigd werd, verhinderde de koning toch niet, dat *Aristodemos* gespeeld werd in den Koninklijken Schouwburg te Athene. De tragedie werd, kostbaar gemonteerd, met veel succes verleden jaar tal van malen opgevoerd.

Personen
EUFAËS Koning van Messene
ARISTODEMOS } Aeputiden, Messeners
KLEONNIS } " "
LUKISKOS } " "
DRUOPE dochter van Aristodemos
ARSINOË dochter van Lukiskos
TELEGONE gemalin van Kleonnis
DAMIS geliefde van Druope
MANTIKLOS vertrouweling van Damis
POLUDOROS Koning van Sparta, verloofde van Arsinoë
OIBALOS Spartaansch officier, vertrouweling van Poludoros
OFIONEUS} priesters van Artemis
EPEBOLOS } " "
Officieren, soldaten, Spartanen, Messeners, priesters, een slaaf, een Heloot, vrouwen en volk
De handeling grijpt plaats in Ithóme, *724 v. Chr.*

Eerste bedrijf

Eerste tooneel

In Ithóme. Tenten van het kampement der Messeners. In het verschiet de tempel van Artemis. Aan den einder op de helling der bergen het kampement der Spartanen, te midden waarvan de koninklijke tent uitsteekt. Bij het opgaan van het gordijn, treedt Aristodemos uit zijn tent, gevolgd door Damis. Na eenige passen, blijft Aristodemos staan, en ziet, trotsch over zijn schouder en toornig, Damis aan, die zich eerbiedig van hem verwijderd houdt.

Aristodemos, Damis

ARISTODEMOS
Aan jou mijn kind tot vrouw? De v'ronderstelling
Alléen is mij alreê beleediging!

DAMIS
Schuld draagt aan dìe beleed'ging dan een ander.

ARISTODEMOS
En wie?

DAMIS
Mijn groote, groote liefde.

ARISTODEMOS
Wel
Héel groot gewis die liefde, als zóo grootsch
Je droomen zijn.

DAMIS
De god der liefdë is
Een wondergod en vaak verwerkelijkt
Hij droomen.

ARISTODEMOS
Dat hij jou groot-grootsche droom
Niet zal verwerklijken, jong man, dank jij
Je lot en je geboorte.

DAMIS

Ben ik niet
Geboortig uit Messene?

ARISTODEMOS

Mooglijk. Maar
Niet spruit je uit den stam der Aeputiden;
Niet vloeit der Herakliden bloed je door
Je äadren; nooit daverde duizendmondig
De Faam je naam den oorlog door, en nooit
Verlichtte roem van heldenfeit de duistre
Wenteling van je dagen. Vele starren
Telt 't firmament, maar weinige verspreiden
Glorie en glans; véle schoonzonen telt
Messene, niet beter dan jij, maar weet,
Jong man, zoo 't ware voorbeschikt, dat ZIJ,
Mijn kind, het kind van Aristodemos,
De ëenge vreugde van mijn huis, de ëenge
Loot van mijn stam, het lot zoû moeten deelen
Van 'n man als jij, ik liever haar als lijk
Voor 't laatst zoû kussen, dan haar ooit jou bruid zien.

DAMIS

Zoo bloed vloeit in der Aeputiden aadren,
Bloed vloeit ook in de mijne, en mijn glorie
Straalt mij de vuurge wensch van mijne ziel.
Ik weet niet wat het lot besloten heeft,
Want zelden las een stervling 't boek der toekomst,
Maar 'k weet, dat nooit de liefde öuders had...
En dat hij kwam op aard van waar weet niemand...
Is zijn geboorte onzeker, zéker is
Zijn macht: hij deed de gode' uit Olumpos
Neêrdalen en hij wierp hen aan de voeten
Van aardsche vrouwen; stervelingen voerde
Hij in godinne-armen; mij voert hij
Op gouden wieken tot de dochter van
Een Aeputide; 't deert mij niet, mocht ik

Als Ikaros neêrvallen, àl mijn bloed
Ben ik bereid droppel voor droppel te
Vergieten, om Druope ën haar vader
Waardig te zijn.

ARISTODEMOS

Je kan droppel voor droppel
Je bloed vergieten voor vrouwen, voor liefde,
Maar nooit vergoot je eén droppel in den strijd.

DAMIS

De wil ontbrak mij niet, het noodlot wilde
Anders dan ik.

ARISTODEMOS

Ellendig, laf geslacht
Van onze jongren! Jij voelt slechts der liefde
Verwijfd geneucht, maar ongevoelig blijf je,
Terwijl de schaduwen van dood, verderf
Al scheemren boven je arme vaderland!
Wat zal 't je baten, zorgelooze, zoo
Je ook al mijn dochter wint tot vrouw! Wil jij
Wellicht de voeten haar zien wasschen van
Een meester, als slavin, haar oogen rood
Van tranen, en de losse haren over
Heur naakte schouders? Zie jij niet, jong man,
Dat in de macht der vijanden weldra
Ons land zal zijn? Dit laatste, sterke bolwerk
Messene's, dit rampzaligë Ithóme
Weêrhoudt in wanhoop nog hun zege - en
Jij denkt, ellendige, alleen aan bruiloft?!
Wil jij een vrouw, wensch jij een gemalin,
Ga dáar er dan een zoeken...

Hij toont Damis de tenten der Spartanen

DAMIS

Waren alle
De tenten der Spartanen, die ik ginds
Aanschouw, vol giftig addrengebroedsel,

Bereid zich op mij toe te storten, en
Mijn bloed te zuigen, aarzlen zoû ik niet
Eén oogenblik, er onverschrokken heen
Te snellen, zoo ik zeker ware, dat
Mijn eenige droom des levens zich verwerklijkt...

ARISTODEMOS
Maar

ik

leef voor een andren droom en wensch
Alleen met héel mijn ziel mijn vaderstad
Bevrijd te zien. Dus luister. Wie zijn leven
Poludoros ontneemt - ontnam hij 't niet
Mijn zonen drie? - en van der slavernij
Schande 't rampzaligë Ithóme redt,
Zweer ik mijn kind te geven, als de prijs
Zijns moeds. Wilt JIJ haar dus tot vrouw, zoo handel.

Neemt heftig Damis' arm, hem de Spartaansche tenten toonende

Zie daar, te midden van die vele ändren
De vorstlijke tent uìtsteken...Daar
En daar alleen wint men mijn dochter: spoed
Dus dáar heen, wensch jij haar. Ik heb gesproken,
Jij hebt gehoord.

Trotsch keert hij Damis den rug toe, gaat naar zijn tent; op den drempel wendt hij zich om, en wijst met de hand naar de tent van Poludoros

DAMIS

alleen

Ik heb gehoord, o held,
O, Aristodemos, éenige hoop
Van arm Messene. Morgen, zweer ik, zal
De zon mij als uw zoon beschijnen of
De honden der Spartanen mogen dwars
Tusschen des vijands tenten heen mijn lijk
Sleùren...

Tweede tooneel

Damis, Mantiklos (komt uit een tent, spoedt zich naar Damis)

DAMIS
Je komt bij tijds, mijn Mantiklos!

MANTIKLOS
Je hebt hem dus gezien, gesproken, Damis?
Gezègd de vuurge wenschen van je ziel?
't Geheim van zijne dochter geopenbaard?
En stemt hij toe?

DAMIS
Mijn eigen zielewensch
Heb ik hem geopenbaard, maar zijner dochter
Geheim bewaarde ik nog in mijn gemoed.

MANTIKLOS
Wat antwoordd' hij?

DAMIS
Hij weigerde - en zelfs
Wilde hij niet mij aanhooren, zei trotsch,
Dat 't bloed der Aeputiden door zijn aadren
Vloeit, dat hij geen roemloozen schoonzoon wenscht.

MANTIKLOS
Maar ZIJ, zij koos reeds roemloos haar gemaal...

DAMIS
De trotsche vader weet het niet.

MANTIKLOS
Waarom
Bekende je niet alles?

DAMIS
Vreeslijk is
De woede van den trotschaard, en zijn gramschap
Is ongebreideld. En wat schrikbre slag
Zoû het zijn hoogmoed zijn, zoo hij vernam,
Dat mij de liefde al maakte zijner dochter
Gemaal!

MANTIKLOS
En g'lukkig vader ook.

DAMIS
Helaas!
Gelukkig vader noemt mij Mantiklos!
Mij, die niet durft mijn kind kind noemen en
Vrouw mijne vrouw, voor 't aangezicht der wereld!

MANTIKLOS
Gaf hij ten minste hoop?

DAMIS
In waarheid véel;
Gróote verwachtingen, o Mantiklos...

MANTIKLOS
Wat draal je dan zoo gunstig nieuws te melden?

DAMIS
Oordeel of gunstig is mijn nieuws: deez' nacht
O, Mantiklos, verlaat 'k Ithóme!

MANTIKLOS
Wat!
Je gaat? Ontmoedigt je de weigering
Des vaders en verwart zij je den geest?!
Waarheen??

DAMIS
Hoor toe. Toen ik hem vroeg zijn kind
Tot vrouw, wees toornig hij mij Sparta's kamp,
En zei: ‘Daar is mijn kind! Win daar je vrouw.
Wie aan Poludoros 't leven ontneemt,
Hem, die mijn zonen drie ontnam hun leven
Ontvangt mijn kind tot prijs...!’ Deez' nacht begeef
'k Mij naar Poludoros. Druope's man
Word ik en waardig Aristodemos,
Of 'k zie Ithóme nimmer weêr. Nu weet
Je mijn geheim. Bewaar het goed. Niet lang
Behoef je 't te bewaren; één uur slechts.

MANTIKLOS
En denk je alleen naar Sparta's kamp te gaan?

DAMIS

toont een dolk

Zie hier mijn metgezel.

MANTIKLOS
Je bent ondankbaar,
Jegens je vrienden, Damis. Waarom minstens
Vergeet je Mantiklos, die je tot hulp
Kan zijn, en 't wenscht?

DAMIS
Maar Mantiklos is mij
Van nut meer te Ithóme, want hij zwoer
Vader mijn kind te zijn! Waarom vergeet
Hij dan zijn eed? De goden mogen mij
Bijstaan; geen bijstand wensch 'k van sterveling.

MANTIKLOS
Damis, de dóod beloert je ginds!

DAMIS
Zoo niet
Mij 't leven komt van daar.

MANTIKLOS
Wachten bewaken
Poludoros.

DAMIS
Menschlijk zijn zij en slapen.
Niet zal mijn haat rust kennen, en mijn liefde
Waakt met mij als een makker.

MANTIKLOS
Met de goden,
Bid ik!

DAMIS
Een enkel gunstig oogenblik
Zal mij genoegen. 'k Keer weldra in zege
Terug...Zoo nièt, vaarwel dan, Mantiklos
Voor altijd! Zoo je morgen ochtend niet

Mij keeren ziet, meld mijn rampzalig eind
Dan aan Druope; zeg, o zeg haar dan,
Dat ze àltijd de gedachte van mijn leven
En éenge wensch was; dat, zoo 'k voor haar leefde,
Ik sterf voor haar, voor haar alleen!...Vaarwel!

Af

MANTIKLOS

alleen

Wakkere Damis, mogen hem de goden
Goedgunstig weêr doen keeren, als gelukkig
Gemaal van zijn Druope, en ter zelfder
Tijd allerg'lukkigst redder van Ithóme...

Derde tooneel

Druope (komt haastig op, in onrust) Mantiklos

DRUOPE
Zag je mijn Damis, Mantiklos? Ik ben
Moede hem langer te verbeiden, en
In onrust kom ik om mijn vaders eind-
Beslissing te vernemen...

MANTIKLOS
Afscheid namen
Wij juist, Druope.

DRUOPE
Was de scheiding niet
Een bron van wee??

MANTIKLOS
Waarom?

DRUOPE
Op je gelaat,
Over den spiegel van je ziel bespeur
Ik als een waas van smart...Ik ben niet meer
O, Mantiklos, 'n vreesachtig meisje...O,
Verberg mij niet de waarheid! Moed heb ik
Haar nu in 't aangezicht te zien, al ware

Dat 't aanzicht van Meduza! Het veelvuldig
Ongeluk heeft mijn kinderhart gestaald.
Nu kan ik zonder vrees mijn vaders eind-
Beslissing hooren...Gaf hij Damis hoop?

MANTIKLOS
Ik zeg de waarheid, zoo ik zeg van ja.

DRUOPE
En welke?

MANTIKLOS

ter zijde

Thans is Damis zeker ver;
Waarom de waarheid niet te zeggen?

tot Druope

Luister,
Wapen je hart met al den moed, dien jij
Bezit, een dochter Aristodemos';
Het bloed der Herakliden vloeit je door
De äadren.

DRUOPE
O, het is der Herakliden
Bloed, dat verhindert mijn geluk! Ik ken
Mijn vader! Trotsch op zijn geboorte, zal
Hij nooit zijn kind een anderen gemaal
Toestaan, dan 'n Aeputide!

MANTIKLOS
Maar hij zwoer
Je Damis tot gemaal te geven...

DRUOPE

juichend

Damis!
O, Mantiklos, Damis heb je gezegd!!

MANTIKLOS
Ja, Damis.

DRUOPE
Maar hoe? Spreek!

MANTIKLOS
Je ziet, Druope,
Daar ginds Poludoros' vorstlijke tent
Tusschen de tenten der Spartanen...Daár

Zal Damis deez' nacht zijn.

DRUOPE

Wat! Damis! Tusschen
De tenten der Spartanen? En waarom?

MANTIKLOS

Je vader sprak tot Damis: Wie hèm doodt, -
Poludoros, - geef ik mijn kind tot vrouw.

DRUOPE

smartelijk

O, vaderlijke gift, die geen gift is!
O, affodilomkransde vreugde! Wàn-
Hopige hoop! Ge zijt als kindren van
Hades, die wonen in der helle nacht,
Die nóoit uit zullen stralen in de zon!
Zal Damis onzen vijand treffen of
Vindt zèlve hij een wissen dood? Zoo ik
Omsingeld door een troep van hongrig fel
Razende wolven wierd, zoû ik misschien
Nòg hopen mij te redden, maar zèg mij:
Wat hoop heeft Damis zich te redden en
Wat voordeel heb IK hem te överleven?!

MANTIKLOS

De moed ontzonk je daadlijk: ben je niet
Het kind van Aristodemos?

DRUOPE

Omdat
Ik ben het kind van Aristodemos,
Ben 'k zoo rampzalig! Zoo het Noodlot mij
Tot vader gaf d'uitstekendste van àlle
Messeners, gaf het mij ter zelfder tijd
Tot vader d' àllerongelukkigste!
Verderf zweeft over onze woning! Alles
Wat om mijn vader aâmt, verdort, sterft af
En stort ter neêr, als tak bij tak, bliksem-
Getroffen! Mijn drie broeders kwamen om!
Damis zal sterven! Dan zal 't MIJN beurt zijn!

MANTIKLOS
Druope, je beweent Damis: hij léeft!
Weet jij dan wat de Moiren voorbeschikten?
Morgen keert Damis in je ärmen weêr,
Driewerf gelukkig!

DRUOPE
't Zoû de bleeke scharen
Rondom Plutos en Charons schepelingen
Lichter zijn heen te vlieden van de onzaalge
Boorden des Stux' dan dat mijn Damis weêrkeer'!
Ik weét mijn noodlot, Mantiklos!

MANTIKLOS
Laat niet
De moed je ontzinken! Laat je hart niet zijn
Een prooi der vrees! Kom met mij! Somtijds hebben
De goden wel erbarmen!

DRUOPE

in wanhoop

Laas! Ons waren
De gode' altijd, altijd erbarmingloos!!

Af. Verandering van tooneel

Vierde tooneel

De tempel van Artemis. Voorhal Kleonnis, Telegone

KLEONNIS
Het uur der offring nadert, maar de priesters
Wachten nog steeds en ongeduldig het
Slachtoffer in den tempel.

TELEGONE
En 'k vermeen,
Làng zullen zij nog wachten.

KLEONNIS
Ongerust

Begaven de Aeputiden zich al naar
Lukiskos' woning, om de oorzaak te weten
Van deez' vertraging.

TELEGONE
Zij zullen die oorzaak
Te laat vernemen en de woning leêg,
Verlaten vinden.

KLEONNIS
Wee! Wat zeg je? Is
Het waar?

TELEGONE
Waar als de waarheid zelve...Ik
Kom van Lukiskos' huis.

KLEONNIS
Welke overmaat
Van ramp treft weêr Messene?

TELEGONE
Hare moeder,
Niet te overtuigen, heeft Arsinoë
Deez' nacht doen vluchten.

KLEONNIS
Maar Lukiskos bood
Gistren uit eigen wil Arsinoë,
Zijn kind, als offer aan, gehoorzaam aan
't Orakel Delfi's, voor 't vaderlandsch heil.

TELEGONE
En heden overwon de wil der moeder,
Die deed de dochter vlieden.

KLEONNIS
Goden, gij
Erbarmt u niet over Ithóme!

TELEGONE
Zij
Erbarmden zich over de maagd.

KLEONNIS
De goden
Eischten wèinig tot offer: één slechts, die
Voor àllen sterven zoû!

TELEGONE
Je zoû niet zoo
Spreken, zoo jij je dochter voor 't altaar
Zoû moeten slachten zien.

KLEONNIS
Ik zoû haar liever
Als offer zèlve met mijn eigen handen
Slachten ter eer der goden, dan haar levend
Slavin zien van den vijand.

TELEGONE
Mannen zeggen
Steeds groote woorden.

KLEONNIS
Over groote dingen
Gaan der mannen gedachten...

TELEGONE
Mij schijnt 't eerder
Gedachtelóos een moeder tot ondoenbre
Dingen te dwingen.

KLEONNIS
't Doenbre eischte de god.

TELEGONE
Voorzeker heeft die god geen kroost, en trilde
Hem nooit vaderlijk hart in zijn godboezem;
Nooit kend' hij vadervreugd en vadersmart.

KLEONNIS
Spraken ooit vrouwen Rede's taal!

TELEGONE
Zoo Rede
Eischt, dat de wetten der natuur stilzwijgen,
Mogen wij vrouwen nooit en nooit haar taal

Dan leeren spreken!

Men ziet in verte de Aeputiden en het volk, terugkeerende naar den tempel

KLEONNIS
Zie daar de Aeputiden,
Die terug keeren! Wie thans zal zijn dochter
Aan 't altaar afstaan als slachtoffer in
Steê van Arsinoë, die vluchtte!

TELEGONE
Niemand!
Niemand, wees daarvan zeker.

KLEONNIS
Had 'k een dochter,
Ik stond haar af!

TELEGONE
Met eigen handen worgde
Ik jou, vóor jij haar overgaf aan 't mes
Des priesters!

KLEONNIS
Zotte vrouw, niet weet je wat
Je zegt.

TELEGONE
Mijn vrouwehart weet wat het hart
Zegt van een moeder, en IK spreek niet anders.

Beiden af. Het tooneel verandert

Vijfde tooneel

Het inwendige van den tempel van Artemis. Rechts bestijgt de koning Eufaës zijn troon, hebbende aan elke zijde twee herauten. Rondom hem verdringen zich de Aeputiden. Links, tegenover, het volk; mannen, vrouwen, kinderen. In het midden het altaar, rondom in halfcirkel de priesters. Gemompel der menigte

EERSTE HERAUT
Zwijgt, Aeputiden! En gij volk, zwijgt stil!
De vorst wil spreken.

STEM UIT HET VOLK
Dood aan den verrader
Lukiskos!

ANDERE STEM
Dood aan den verdelger van
Messene!

TWEEDE HERAUT
Zwijgt! Zwijgt allen stil! De vorst
Wil spreken!

EERSTE HERAUT
Stilte!...Stilte!...

EUFAËS
...Zoo ik zie
De rouw en wanhoop op uw aller aanzicht,
Zult gij mijn rouw en wanhoop ook begrijpen.
Zoo iedre stervling in eigen gemoed
Zijn eigen smart besluit, beschikte 't Lot
Den vorsten vóor, de smart van allen meê
Te torsen. Even als de vele stroomen,
Die, vloeiend her en der, den Pamissos
Doen zwellen, doen uw aller smarten mijn
Eigen smart zwellen in de bedding van
Mijn hart, dat overstort. Maar 't moet, dat manlijk
Der vorsten geest en zijn gedachte blijven,
En dat heldhaftig wij des Noodlots zwaar
Gewicht voortdragen en zijn rampvol vonnis
Ons niet verbijstre. Enkel waardig zijn
Der vorsten geest en zijn gedachte diè
Bedenkingen, die aan zijn stedestaat
Ten goede komen. Hoort! Een zware ramp,
Een gruwbaar onheil overviel Ithóme
En gansch Messene. Nauw een ènkle vonk
Van heil en hoop vlammelde-òp, of nauw
Verdoofde die. Het outer wacht vergeefs
't Slachtoffer en de spreuk, redding belovend,

Des heilgen Delfischen Orakels blijft,
Laas, onvervuld! De ellendige Lukiskos
Deed zijn kind vluchten - allen weet gij 't reeds -;
Al onze hoop is met haar heen, zoo niet
Een andere offerling uit vrijen wil
Worde aangeboden.

STEMMEN UIT DE MENIGTE

Dood Lukiskos en
Zijn dochter!

ANDERE STEMMEN

Sparta's koning kocht hen en
Zij hebben hem Ithóme overgeleverd!

ANDERE STEMMEN

Ik zag hen alle drie; zij vluchtte' in ijl
Heen naar de tenten der Spartanen!

EUFAËS

Reeds
Trof een gerechte straf d'ellendeling,
Meineedigen Lukiskos. Ik verbande
Hem, zijne vrouw, zijn dochter. Dat zij nooit
Ithóme's grond meer met hun tred bezoedlen:
Dat nooit een ènkele Messener hun
Gastvrijheid biede, brood of vuur. Dat eeuwig
Een sombre vloek wege over hunne hoofden.
Verzonke' in schande en smaad, dat òveral
Zij dwalen, zonder vaderland, gehaat,
En dat de toorn der gode' over hen bliksme!
Een kwelling zij hun 't leven, en de dood
Ontvliede hen, zoo als zijzelv' hun kind
Den dood aan 't altaar van hun vaderland
Ontvlieden deden.

STEMMEN DER MENIGTE

Vloek Lukiskos en
Zijn nageslacht!

EUFAËS
Gij, Aeputiden, allen,
Verneemt op nieuw wat meldde ons Apolloons
Orakel. Zeg met luide stem, heraut,
Den spreuk, dat allen 't hooren.

EERSTE HERAUT
Hoort, o hoort
Den spreuk van Apolloons orakel! Hoort!

TWEEDE HERAUT
‘Alleen, wanneer uit vrijen wil een Aeputide
Zijn docht'r en maagd ter eer
Van Artemis als offerling wil bieden
Ademt Ithóme vrij, stort Sparta's macht ter neêr.’

EUFAËS
Gij allen hebt vernomen wat ons zei
De Puthia. Als koning, als Messener,
Ben 'k overtuigd, dat in Ithóme nog
Veel Aeputiden zijn, en dat ons land
Nog tal van burgers telt, boven Lukiskos
In deugd verheven. Gij vernaamt de spreuk.
Duidlijk is die. De god wenscht eener maagd
Bloed tot den losprijs van uw aller heil.

De stem verheffend

Welke Aeputide biedt uit vrijen wil
Zijn docht'r en maagd aan 't vaderlandsch altaar?

Algemeen stilzwijgen. Verslagenheid en ontzetting. De Aeputiden zien elkander stom en getroffen aan

EUFAËS
Niemand! Spreekt niemand? Alle hoop op vrijheid
Verzinkt! Dus is het bloed van 'n ènkle maagd
Kostbaarder dan Ithóme en heel Messene?
Er IS geen hoop meer! Dan, o vaderland,
Sterf, sterf, en dat uw dochtren, Aeputiden!
Als bìjzitten, slavìnnen in de huizen
Des vijands léven, dat haar kostbaar bloed

Bastaards verwekke, ën Heloten! Land!
O Vaderland! Het uur van uwen dood
Breekt aan!!

ARISTODEMOS
Nog niet, o Vorst.

EUFAËS
Wie spreekt? En welke
Stem treft mijn oor? Wie zeide: neen? Wie? Wie,
Wijl om mij allen zwijgen, spreekt mij tegen?

ARISTODEMOS

treedt voor uit der Aeputiden groep, en nadert den koning. Algemeene aandacht

Dë Aeputide, Aristodemos
Ben ik, o vorst. Ik ben de vader van
Een docht'r en maagd. - Toen zij voor de eerste maal
Haar oogen opende aan het licht des dags,
Sloot de öngeluk'ge, die haar baarde, zij,
De zoete metgezelle van mijn leven, voor
Altijd de hare. Mijn dochter, verweesd
Van moeder sedert haar geboorte, bracht
Ik groot met al de zorg en liefde van
Een moeder. Gaf ik haar ook niet de borst,
Ik wijdde haar alle uren, alle dagen;
Wanneer ik niet in 't kamp was, in den strijd,
Zat zij op mijn schoot, kroop zij aan mijn borst;
Tusschen mijn armen is zij groot geworden.
Zij was de troosteresse van de treurge
Dagen mijns levens, de afgod van mijn oogen,
Mijn feest en blijdschap. Als de lach haar op
De roze en frissche lippen bloeide, baadde
Weldaadge dauw mijn ziel. Een kus van mijn
Bitteren mond op heur kalm, louter voorhoofd,
Verdreef mijn smartlijkheid. De streeling van
Haar blonde haren aan tegen mijn wang,
Door veel verdriet gegroefd, kon mij vergeten
Doen wat ik had geleden. Wàt ik had

Geleden - het woog zwáar mij op de borst.
Zoo me op de borst de berg Taügetos
Viel, zoû 't niet zwaarder drukken. Ik verloor
Drie zonen in den strijd. Zij vielen neêr
Vlak aan mijn zij, vechtend voor 't vaderland,
Messene - en mijn huis bleef eenzaam.

DRUOPE

komt op, door een zijdeur; haar vaders stem vernemend, nadert zij geluideloos en luistert achter een zuil, onzichtbaar voor allen, die geheel aandacht voor Aristodemos zijn

Ik
Kreeg geen vergoeding van het Noodlot. Mij
Rest mijne dochter, mijn Druope; zij,
De eenge bekoring van mijn leven, de eenge
Hoop voor mijn ouderdom en steun. Neem haar,
O koning, neem dat kind; o vaderland
Neem mijn Druope. Uwe dochter is
Zij thans; mijn kind niet meer. Messene's smart
Is grooter dan mijn smart. Het vaderland
Weegt meer dan vader, moeder, alle äardsche
Goedren en zegeningen. 't Leven is
Een schande zonder vaderland en dochters
Zijn, vaderlandloos, smaad voor vaadren, spot
Voor moeders. Aristodemos verlieze
Wat hij ter weer'ld bezit, gij, vaderland,
Blijf mij bewaard.

EUFAËS

rijst van zijn troon op

Held! Aristodemos!
Gij, gij zult zijn de redder van Messene!
Zoo lang Messeners leven zullen, zal
Leven uw naam! De Faam, getrouwë Echo
Des dankbren vaderlands, zal hem uìtroepen
Gedurende geslachten van geslachten!
De Muze van den dichter zal bezield
Uw edele en heldhaftige opoffring
Bezingen, voorbeeld van verheven liefde

Voor 't vaderland!

tot den eersten heraut

Heraut, ijl bliksemsnel
Naar 't kamp, en breng het blijde nieuws; vervul
De harten der Messeners weêr met moed!

heraut af tot Aristodemos

Beloonen wil ik - o, niet voor wat gij
Ons in uw dochter geeft, want waar ter wereld
Vond ik een loon, waardig uw gift en offer! -
Beloonen wil ik u voor uw zoo groote
Dapperheid, moed en ondervinding; ù
De waardigheid van den vaderlandsloozen
Verrader, van Lukiskos, toevertrouwen,
En daarmede mijn en Messene's leger.

Tot de priesters

En gij, Artemis' priesters, bereidt snel
De öffring voor! Want Aristodemos
Voert ons zijn dochter hier!

Tot den tweeden heraut

Heraut, roep uit,
Dat de vergadering ontbonden zij!

Allen gaan, behalve Aristodemos, en Druope, die langzaam nadert, en die bij haar vaders laatste woorden plotseling voor hem verschijnt

ARISTODEMOS

alleen

Ik zelve? Ik mijn dochter hierheen voeren?!
Ik mijn Druope överleevren aan
't Altaar, aan 't priestermes?! Ik? Ik? Ik zelv'
Mijn dochter!? Zult gij niet, mijn hart, in duizend
Stukken uitbarsten! Hartelooze goden
Van Hades! Harteloos zoû 'k moeten zijn
Als gij! Plutos, gij onverzoenlijk, wreede,
Ontferminglooze god! Kom! Kom! Kom uit!
Verlaat uw sombren Tartaros en geef,
Geèf mij uw hart van steen; geèf mij de kracht
Deze overmaat van mijn donkere rampen
Te dragen...

Druope verschijnt

DRUOPE
Vader! Uw kind is het kind
Van Aristodemos. Zij heeft den moed,
De kracht alleen en zonder vrees 't altaar
Te naadren.

ARISTODEMOS
Jij, mijn dochter, hier!

DRUOPE
Ja, ik!
Mijn vader!

ARISTODEMOS

buiten zichzelven

Zal de wil des Noodlots dan
Voltrokken worden!

DRUOPE
En de wil des vaders;
En die des Delfischen Orakels. Ja;
Ik heb geluisterd, 'k heb àlles gehoord,
'k Weet van de öffering, van uw opoffring,
En zie, ik ben bereid te sterven. 'k Heb
Alleén geen moed meer voort te leven in
Deez' wereld! Zoo voor u opoffring is
Mijn dood, voor MIJ is 't léven een opoffring,
En zwaarder kwelling dan de dood zal zijn.
Zoo 't moest, helaas, dat stierf wat ik aanbad,
Waarom zoû IK dan leven! Zoo mijn dood
Geheel Messene's leven is - o, dat
Mijn bleeke levensvlam dan blussche en doove
Hoe eer, hoe beter.

ARISTODEMOS
't Beste ware, kind,
Mijn kind aan wee gewijd! dat grafzerk zwaar
Reeds langen, langen tijd je zoo rampzaalgen
Vader bedekte!

DRUOPE
Ik was zelve 't wee.

Geboren ben ik onder boos gesternte;
Zoodra ik ademde, zweefde de dood
Rondom mijn wieg, ontnam mij moederborst
En moederliefde. 'k Heb drie broeders, móoi
Gelijk de zon, dapper als Ares, ik,
De jongste, zuster, hun oogappel, afgod -
Met deze bevende handen hun doods-
Wade omgespeld: mijn onverzoenlijk lot
Eischte, dat ik de tombe äller drie
Besproeide met mijn tranen. Damis, vriend
Van mijne broeders, hun een broeder ook,
Ik kènde hem - toen hij nog leefde...

ARISTODEMOS
Damis,
Zeg je?

DRUOPE
Ja, Damis, vader. Hij was moedig;
Trouw, onafscheidlijk makker van mijn broedren,
En in zijn kinderjaren dacht ik hem
Een broêr. De tijd, zoete geleider, heél
Lángzaam, geleidlijk, langs een hinderloozen
Weg, bracht mij tot de kennis...voerde mij
Tot in den tuin der liefde...

ARISTODEMOS
Damis, kind,
Had JIJ lief?

DRUOPE
Vurig heb ik hem bemind,
Mijn vader. In hem leefde weêr mijn liefde
Voor mijn drie doode broeders, leefde weêr
Mijn gloeiende äanbidding. Als ik Damis
Aanschouwde, meende ik hèn te zien. Hoe vaak
Mengden wij beiden niet onz' tranen, als
Hij mijner broeders wreeden dood vertelde.
En als uw wrekershand een heldendaad

Volvoerde ïn den strijd, was 't Damis, die
Mij 't allereerst het vreugdvol nieuws vermeldde.
Als mijn door 't noodlot voorbeschikt gemaal
Nam mijn ziel Damis aan, en zóo heeft ook
Mijn ziel Damis bemint.

ARISTODEMOS

Maar je wist, kind,
Dat hij geen Aeputide was. Ook in
Je liefde, o dochter, bleef je 't noodlot boos.

DRUOPE

Neen, in mijn liefde bleef niet boos mij 't noodlot.
Hij was niet uit 't geslacht der Aeputiden,
Maar hij stamde uit dier mannen eêl geslacht,
Wie ware ädel ziel en hart verheffen:
Mannen, die vrouwen altijd zullen minnen,
Zoo lang de zon ons schijnt, om 't even of
Zij arme meisjes zijn van 't volk, of wel
Vorstinnen. En ik koesterde geheime
En zoete hoop, dat gij, mijn vader, ook
Hem waardig schoonzoon Aristodemos'
Erkennen zoudt, den dag, dat ons Ithóme,
Messene, van vijanden zoû bevrijd zijn.
Laas, 't onverbidlijk en onbuigzaam lot
Heeft Damis aan mijn vuurge liefde ontnomen,
Als 't mij mijn broêrs ontnam. Damis - hij leeft
Niet meer.

ARISTODEMOS

Leeft hij niet meer?! Doódden zij hem?

DRUOPE

Offer zijns eerbieds voor mijn vader, offer
Der liefde voor diens dochter, leeft hij niet
Meer dezen nacht. Hij ging naar Sparta's kamp.
Zoo was de wil mijns vaders. Hij moest vallen,
Als de drie andren zijn gevallen, als
Ik vallen zal daarna.

ARISTODEMOS

buiten zichzelven.

Ging Damis werklijk
Naar Sparta's kamp! Gehoorzaamde hij mij!
Ik, ik heb hem gestuurd?! Ik doodde hem?!
Ik doodde ällen! Dus heb ik als 'n donkre
Kronos mijn kinderen verzwolgen voor ú,
Ithóme, voor Messene, vaderland!
Waarom, o bliksems, spaart gij mijn hoofd, waarom
Treft gij niet den vervloekte!

De hoofdingang des tempels opent; op den drempel verschijnt de priester Epebolos, onwrikbaar zijn blik op Druope vestigend. Zij ziet hem neêrgeslagen en troosteloos aan

DRUOPE

De offerlinge,
Epebolos, is b'reid; zij siddert minder
Voor d'offerpriester, dan voor 't leven.

Tot haar vader

Ik
Ben de allerlaatste, vader, 't allerlaatste
Slachtoffer; hoewel waardeloos, en weinig
Ben ik Ithóme's leven. En genade
Is mij de dood. Damis, om je weldra
Terug te vinden, kom ik, kom ik. Hier
Ben ik!!

Met een uiterste inspanning, richt zij haar schreden naar Epebolos. Maar vlak bij den drempel des tempels keert zij zich om, en ziende haar vader, die zijn gezicht in de handen bedekt, staat zij een oogenblik stil, en roept buiten zichzelve

DRUOPE

O vader, o mijn vader! Ik
Ween om ú 't allermeest!!

ARISTODEMOS

hij steunt tegen een zuil

O kind, mijn kind,
Van wee! Voor mij is alles, alles uit!!

Epebolos sluit de tempelpoort achter Druope. Gordijn

Tweede bedrijf

Eerste tooneel

Kampement der Spartanen op den berg van Ithóme. Tent van den koning Poludoros.
Poludoros, Oibalos, Boodschapper van Delfi

POLUDOROS
Gij zegt, dat u de Puthia beval
Dit zelfde örakel aan Messene
Te melden?

BOODSCHAPPER
Koning, ja.

POLUDOROS
Heél zonderling
Schijnt mij de spreuk.

OIBALOS
Zoo schijnen zij, de spreuken
Der Puthia, maar ZIJN 't niet inderdaad:
Laat ons nog éenmaal hooren...

POLUDOROS
Gij, boodschapper,
Herhaal de orakelspreuk.

BOODSCHAPPER
‘Hij overheerscht
Het heerlijk land Ithóme, die het eerst
Honderd drievoeten plaatsen zal in 't huis
Des Ithómeeschen Zeus'.’

POLUDOROS
Verstaan doe 'k niet,
Hoe een Spartaan het eerst drievoeten kan
Plaatsen in 't heiligdom van Zeus, dat zich
In een Messeensche stad bevindt.

OIBALOS
Onmóoglijk

Is 't nièt, hoe moeilijk ook.

POLUDOROS
Daar hoort dan toe
Een sluw verstand.

OIBALOS
Niet ijdellijk verkreeg
Tussche' álle de Hellenen, de Spartaan
Zijn faam van sluwheid.

POLUDOROS
Tusschen de Spartanen
Kreeg jij vooral die, Oibalos.

OIBALOS
Laat dan
Aan mij, o vorst, de zorg de orakelspreuk
Der Puthia te volvoeren.

POLUDOROS
Wie zoû slimmer
Dat kunnen doen! Gij, Boodschapper, ga thans
De spreuk Messene melden. Wij vernamen
Die.

Boodschapper af

OIBALOS
Binnen korten tijd vernemen de
Messeners Oibalos' naam, zoo hij 't eerst
De drievoeten plaatst in den tempel; wees
Niet ongerust, o vorst; Poludoros
Zal meester van Ithóme zijn.

POLUDOROS
Geheel
Messene överwon Theopompos,
Mijn medekoning, g'lukkig in den strijd,
En ik slaag niet een enkle stad te winnen!
O, Oibalos, mij knaagt dat leed het hart,
Ontneemt den slaap mij, en verteert mij àl
Wat zoet in 't leven is tot vreugdelooze
Troosteloosheid!

OIBALOS

Zoo, koning, om Ithóme
Alleén gij lijdt, zult gij dra niet meer lijden,
Maar 'k vrees, dat ànder en geheim verdriet
Poludoros de ziel beroert.

POLUDOROS

Wat weet ge
Van mijn verdriet en van mijn ziel?

OIBALOS

Ik zie
U sedert gistren somber, en vol zorg;
De uitdrukking van uw wezen verraadt mij
Een warrling van gedachte en van gevoelens.
Hoe vaak bespiedde ik niet een plotse traan,
Die onweêrhoudbaar viel, als 'n droppel uit
Uw àl te volle ziel. Ik dacht, dat gij
Voor uw vriend Oibalos nooit een geheim
Verborg, maar 't schijnt, dat Oibalos uw vriend
Niet meér is.

POLUDOROS

Steèds is hij mijn trouwe vriend,
Maar welk, wèlk vriendenhart zoû mijn zoo scherpe
Smart kunne' afstompen? Zoo als koning ik
Ong'lukkig was, was ik 't nog meer als mensch.

OIBALOS

En Oibalos mag van die smart niet weten?

POLUDOROS

Zoo gij dan weten wilt, het zij: hoor toe...
Er waren gouden vredetijden, dat
Spartanen en Messeners g'lukkig leefden
In eendracht. Eris, zwartë Erinnye,
Dorstend naar bloed, voedde geen haat in 't hart
Der beide volkren, wakkerde nog niet
De vlammen der hartstochten aan; geen tranen
Met bloed gemengd, besproeiden toen de beemden

Messene's, éeuwig bloesemenden tuin
Van Hellas. Eensgezind vierden de beide
Volkren de blijde feeste' en eerediensten,
Zij beide kindren van een' moeder, zonen
Van dierbaar Hellas. Welke god barstte uit
In woede, scheidde önze harten, 'k weet het
Niet, Oibalos. Maar altijd zal mij heugen
Die dag, dat de Messeners in Ithóme
Vierden het feest van Artemis. Het was
De tijd der lente, en over 't groen en geurig
Tapijt der heilge gaarde der godin,
Dansten in kuische rei Messeensche maagden.
Tusschen haar allen - als de morgenster
Alle àndre overglanzende - zag ik
Arsinoë. Zoo 't goddeloos niet is
Dit uit te spreken: schooner scheen zij mij
Dan Artemis.

OIBALOS
Lukiskos' dochter?

POLUDOROS
Ja.
Ik zag haar ginds voor de allereerste maal.
Maar sedert bleef haar beeld mij zichtbaar voor
De öogen; aan mijn oor klonk immer door
De zang, die heél zacht haar dans begeleidde.
Sedert had ik dat meisje lief. Ik zag
Haar vaak in 't gastvrij huis van den strateeg,
Heur vader. 'k Vroeg haar hand. Zij stemde toe, -
Ook de ouders, en ons huwlijk zoû voltrokken
Onder de gunstigste voorteeknen worden,
Toen de oorlog uitbarstte, äan beide zijden
De hartstochten òplaaiend, tweedracht zaaiend,
Blind, oordeelloos, meêdoogenloos. Zij zwoeren,
Dat nimmer een Messener zijne dochter
Aan een Spartaan zoû geven; de eerste was

Lukiskos, die van zijn eed, Oibalos,
Mij boodschap deed!

OIBALOS
Dat de strateeg vrij eed
Zwere na eed, Poludoros zal dra
Zijn dochter nemen, met de stad, als bruidsgift!

POLUDOROS
Ik koesterde die hoop geheim - maar nu
Niet meer.

OIBALOS
Ge wanhoopt om de Orakelspreuk?

POLUDOROS
Neen, maar 'n Heloot - Spartaan, gevangen in
Ithóme, die gistren ontvluchtte, - bracht
Mij gruwlijk nieuws!

OIBALOS
Arsinoë...zij stierf?

POLUDOROS
Neen, zij stièrf niet, Arsinoë; het is
Mijn mededoogen, dat gestorven is!
Alleén ied'r menschelijk gevoel, dat is
Gestòrven in mijn ziel! Een beést ben ik,
Geen mensch meer, een wild beest, een beest wild als
Zijzelve, de Messeners: Oibalos,
O, zij vermoordden haar, o zij vermoórdden
Haar!!

OIBALOS
Wat? Wat zegt ge?!

POLUDOROS
Zij vermoórdden haar!!
Lukiskos, zonder mededoogen, stond
Haar aan 't altaar af als zoenoffer, zij,
Mijn bruid, mijn innig, innig g'liefde bruid!
Bloed van een maagd en Aeputide-dochter
In ruil voor aller heil vroeg hun 't Orakel;

Weêrloos slachtoffer gaf de vader haar
Over aan 't mes des priesters!

OIBALOS

Afschuw! Afschuw!
Ja!! Kwamen zij tot daartoe, hunne dochters,
Het offerdier gelijk, te slachten, 't altaar
Te sprenklen rood met maagdebloed, dan mogen
Wij béven!!

POLUDOROS

O, Arsinoë! Zij hadden
Geen medelijden! En ik zal als zij
Geen medelijden hebben met niemand,
Niemand. Dat uit mijn ziel alle genade
Verbannen zij, en vlucht', dat mijn genade
Elders een schuilplaats zoeke, zich verberge
In 't woud van den Taügetos, en dat
Zij zich ontferme over de wilde beesten; -
Over Arsinoë's slachters, nooit, nooit!!

OIBALOS

Zij doodden uw genâ ter zelfder tijd,
Dat ze een onschuldige jonkvrouwe doodden!

POLUDOROS

Ja! Ja! Morgen, in d'ochtend, Oibalos,
Open 'k den strijd; Poludoros' ziel dorst
Naar bloed, naar wraak, en nemen zal ik wraak,
Bij Hades' goden! Ga, geef orders aan
Het leger. Laat me alleen.

OIBALOS

Morge', in den ochtend
Zijn allen tot den strijd gereed.

Af

POLUDOROS

alleen

O, Nacht!
Dat gij niet waart! Dat de ochtend er al ware!
Mijn slaap! Lukiskos doodde u met zijn dochter!
Valt ook mijn ooglid toe, mijn ziel slaapt nooit!

O, tranen, tranen, vloeit nu ongehinderd...!
Morgen...morgen...zal 'k wasschen u...in bloèd!

Hij werpt zich op zijn bedde en slaapt in

Tweede tooneel

Damis komt op, buiten de tent. Poludoros

DAMIS
De Moiren leidden gunstig mijn tred. Zie
Hier de tent van Poludoros. Sedert
Ithóme ïk verliet, verloor ik niet
Haar uit het oog. De wachten, zorgeloos,
Slapen. De slaap en de vermoeienis,
Als met twee handen van ijzer en staal,
Houden alle oogen der Spartanen toe.
Stapel, o nacht, uw duisternissen, en
Uw zware wolken. 't Oogenblik genaakt,
Dat 'k als een bliksem uitbarst. Hades' goden!
Gij staat mij bij!

Hij scheurt met zijn dolk ter zijde de tent van Poludoros, en treedt voorzichtig binnen. Oibalos komt op, ter plaatse waar Damis voorbij is gegaan

OIBALOS
Hier, dáar, heb ik de schim
Van 'n man zien glijden...Zoû mijn oog, vermoeid
Van slapeloosheid, met een drogbeeld zich
Bedriegen? Wat kan 't zijn geweest...?

Hij verwijdert zich in tegenovergestelde richting. Damis, in de tent, nadert langzaam Poludoros

DAMIS
Hij slaapt...

POLUDOROS

ijlende in zijn slaap

Je danst niet meer...? Je weent...? Je weent...?

DAMIS
Mijn hand

Aarzelt, den vijand in zijn slaap te treffen:
Het stuit mijn ziel terug...

POLUDOROS

ijlende

Nog eenmaal, eénmaal
Je zoete zange hooren!

DAMIS

nadert

Voor het láatst
Hoorde je die!

POLUDOROS

half ontwaakt

Vervloekt! Ellendige!
Heb je geen meêdoogen met háar?! Zal niemand
Haar redden dan! O, 'k zweer, in bloed, in bloéd
Zal 'k haár bloed wasschen! Oibalos, mijn zwaard!!

Hij staat eensklaps op, en ziet Damis

Wie ben je?

DAMIS

stort op hem toe

Vijand en Messener! 't Uur
Des doods is daar!!

OIBALOS

stort in de tent, grijpt bij tijds Damis' hand

Ellendeling! Jij zult
Eerst sterven! Wachten, hier! Grijpt hem!

Wachten vullen de tent, eenige met toortsen; zij maken zich van Damis meester

POLUDOROS
Dood hem
Niet, Oibalos, om eerst te hooren wie
Hij is. Wat zoek je hier?

DAMIS
'k Zocht in uw tent,
Koning, uw dood, en mijn vaderlands heil.
De goôn beschikten anders.

OIBALOS

Zelve zal je
Ontvangen wat je geven wild'!

DAMIS
Om 't even.
Het is der Moiren wil.

POLUDOROS
Hij trachtte de uit-
Voerder te zijn van móordenaars besluit!

DAMIS
Zoo IK een moordnaar ware, zoû ik u
Slapend hebben gedood, terwijl een droom
Uw slaap v'rontrustte.

POLUDOROS
In wàarheid, hij zegt
Geen leugen, Oibalos. Vreemde droevge droomen
Zag 'k in mijn slaap.

OIBALOS
Toen die jongman zich op
U storten wilde om u te dooden?

POLUDOROS
Zonder
Jou, had hij mij gedood. Jij bent mijn redder,
Beslis ook welke straf hem treffen zal.

OIBALOS

tot de wachten

Voert hem in mijn tent en bewaakt hem goed.

Wachten met Damis af

OIBALOS
Licht dient zijn leven ons meer dan zijn dood.

POLUDOROS
Wat hebt ge met hem voor?

OIBALOS
Ik wil, zoo 't moet,
Met dreigement zelfs, van hem hooren welke
Zijwegen, onbewaakt, ons naar Ithóme
Voeren. 'k Denk aan de drievoeten.

POLUDOROS
Gij moge

Dan hooren, wat gij kunt: ga.

Oibalos af

POLUDOROS

alleen

O...ik zag,
Terwijl ik sliep, hoe zij Arsinoë
Offerden! 'k Hoorde, hoe met lippen, bevend
Van angst, met oogen, strak van schrik, zij om
Mijn bijstand riep, de maagd, mijn bruid onschuldig!
De priester hief zijn mes en mikte haar
Op 't hart. Ik zàg hem voor mij, ja, 'k zàg hem!
Vergeefs! Mijn hand, onmachtig, vermocht niet
Te rèdden. Ik was wapenloos. Mijn arm
Hing als verlamd. En wakker werd ik, koud
Van angst en wanhoop, wilde mijn zwaard grijpen...
Helaas, waarom!? Zwaard, hand zijn machteloos!
Maar wráak zal 'k nemen, 'k zweer dat, bij de goden!

OIBALOS

komt op

Een ronde, koning, die door 't kamp trok, heeft
Buite' een Messeensche vrouw zien dwalen en
Nam haar gevangen.

POLUDOROS
Voer haar daadlijk hier!

Oibalos af

Ik zwoer met eigen handen mij te wreken!
Arsinoë, rechtvaardige goden hoorden
Mijn eed! Dat 't bloed van die Messeensche 't éérste
Zoenoffer voor uw moord zij en niet 't láatste!
Zoû mijn hand aarzelen? Aarzelden ZIJ?

OIBLAOS

komt op, Arsinoë voerend

Hier is ze.

Poludoros, zwaard ter hand, loopt op Arsinoë toe; hij herkent haar, het wapen valt hem uit de vuist; Arsinoë stort zich in zijn armen

POLUDOROS
Arsinoë!

ARSINOË
Poludoros!

POLUDOROS
Arsinoë?! Jij hier, Arsinoë?!
Jij, mijn Arsinoë? Wat?! Droom ik, wakend?
Ben jij Arsinoë? M'n aanbeden bruid!?
Of is 't een zielsbegoochling, hersenschim,
Vizioen, een droombeeld, schim, schaduw, een leugen?
Druk ik je äan mijn hart? O, ben je niet
Een onbereikbre luchtverheveling,
Ontastbre geest? Ik dacht je dood; als doód
Beweende ik en bejammerde ïk je!

ARSINOË
Al strekte över mij de dood haar klauwen,
Al voerde zij mij, offerlinge, naar
Des offerpriesters mes! Mijn Moiren wilden
Niet, dat ik stierf, al voor ik nog eénmaal
Mijn bruigom, mijn Poludoros terug zag!

POLUDOROS
O, 't was het wreed besluit van 'n vader wreed!
Hoe vluchtte je?

ARSINOË
Mijn moeder redde mij,
Buiten de wil en kennis van mijn vader,
Met 'n trouwen slaaf. Deez' nacht, terwijl de wachten
Sliepen, deden zij me onbemerkt de wallen
Langs glijden. 'k Ben alleen - mijn gidsen waren
De vuren van je kamp - hierheen gekomen,
Hopende ïn je tent, mijn bruidegom!
Veilige schuil te vinden!

POLUDOROS
En voortaan,
Blijf j' hier, altijd bij mij! O, Oibalos!
Dit is het allerzoetste óógenblik
Mijns levens! 'k Zie mijn aangebeden bruid
Mijn eenge hartewensch weêr! O, 't betaamt
Niet, dat 'k deez' vreugdedag met bloed en tranen

Doope! Geen slag zal 'k leveren van daag!
Ik wil, dat met voorwaarden vol eer voor
Beiden eervolle vreê worde gesloten!
Dat thans de blijde en mooie tijden van
De vriendschap weder bloeien! Schande is 't
Dat Hellas' zonen 't bloed van Hellas' zonen
Vergieten! 't Bloed van Sparta en Messene
Behoort aan 't Vaderland en zij alleén
Voor 't vaderland vergoten! O mijn dierbre
Arsinoë! De zalige stonde van
Onze verbintnis nadert, nadert...tevens
Verbintnis van twée volkeren!

ARSINOË

O, dat
Mijn oog dien blijden dag aanschouwe, zij
Die ook de laatste van mijn leven!

POLUDOROS

Zon
Van vrede, o, glans! Bestraal de nieuwe dagen
Van léven en geluk! Bloed is genoeg
Gestort; beken van bittre tranen vloeiden;
De tijd breekt aan voor Sparta en Messene
Om zaalge tranen van vreugde te storten!

ARSINOË

O, de rechtvaardige goden verhooren,
Poludoros, je wensche', onze gebeden!
Zij schiepen niet Messene öm een schouwspel
Van moord te zijn, besproeid met bloed en tranen;
Zij wilden, dat ons land de ältijd bloênde
Tuin zoû van Hellas zijn; mild, overvloedig
Sprènkelden zij hun gaven en hun gunsten
Over deez' dierbren grond. Vreugdvolle feesten,
Blijde optochten, vrome eeredienſten, geur van
Off'raromaten op de heilige outren,
Der stervelingen dank den goden - zie

Dáar wat mijn mooi, bemind vaderland toekomt!
Wat nu geschiedt, is goddeloos en tegen
Den wil van Hellas' goedgunstige goden.

POLUDOROS
Je woord weêrklinkt in mijn ziel, die bemint!
Arsinoë, je komt dra met mij, in
Sparta, met MIJ, gelukkig bruidegom.
Mijn aangebeden bruid, mijn leger zal
Ik van Ithóme's grenzen afwende' en
Bevrijd zal dra je vaderland het uur
Zeégnen, dat 't niet je öfferde!

ARSINOË
O vreugde,
Vreugde onuitspreekbaar vervult mij de ziel!

Een Boodschapper uit Sparta komt op, en overhandigt den koning een briefrol

BOODSCHAPPER
Sparta's Eforen, vorst, zonden mij hier-
Heen, om deez' rol u te overhandigen.

POLUDOROS

leest

'Neem nóoit den vrede äan, zoo niet Ithóme
Vàlt.' O, ramp! Vloek! Welke' onmeêdoogende
God wil nìet mijn geluk! Noodlottige,
Wreede grijsaards van Sparta! Is het bloed
Alreê vergoten, niet genoeg!

ARSINOË

wanhopig

Wee! Wee!!
De rozen in Adonis' tuinen welken
Daadlijk! Een roos gelijk was mijn geluk!
'k Had nauwlijks tijd haar geur te äadmen, nauwlijks
Zag mijn verheugde blik haar zoete schoonheid,
Of zij valt mij ontbladerd uit de handen!
Geluk! Je was een vallende ster aan
Den duistren einder van mijn lot; je was
Een weêrlicht, nauwlijks opgelicht of daadlijk

Gedoofd, verloren! Tusschen alle vrouwen
Messene's, ben ik de rampzaalgste nu!
Gevlucht ver van mijn vaderland vervloekt
Ben ik, bruigom, haatlijk je vaderland!
Wat elken stervling, zelfs den minste, wordt
Gegund: den goôn te bidden, bijstand, gunst
Te smeeken, wordt helaas mij niet gegund!
Waar zoû ik, ongelukkige, ook om bidden,
De haren los, ter neêr gestort, in tranen!
Wat zoû 'k afsmeeken?! Zoo ik mijn lands zege
Afsmeek, vraag ik den ondergang, de schande
Van mijn gemaal! Zoo ik zijn zege afsmeek,
Vraag ik den val van mijn dier vaderland!
Vervloekt, vervloékt het uur, het oogenblik,
Dat ik mij door een moeders tranen over
Liet halen, om ten prooi aan mijn afgrijzen,
Ik, de offerlinge! laf te vluchten, niet
Achtende het gebod des gods! Mijn dood
Ten minste had Messene kunnen baten!
Mijn leven nu baat noch mij, noch wie ook!

POLUDOROS
Arsinoë, laat noch maatlooze vreugde,
Noch matelooze smart ons overmeestren.
'k Verloor nog niet de hoop vrede te stichten.
Ik ijl naar Sparta; ik hoop dë Eforen
Te doen verandren van besluit.

ARSINOË
Helaas!
IJdele hoop! Wanneer veranderden
Sparta's Eforen van besluit, wanneer
Gaven zij hun voornemens op!

POLUDOROS
Indien
Den stand van zaken zij vernemen, zullen
Zij zeker van besluit verandren en

Hun voornemen opgeven; zoo gemaklijk
Valt niet Ithóme!

ARSINOË
Niet zullen de goden
Ithóme bijstaan, daar het dochtren voortbracht
Laf, laf als ik!

POLUDOROS
Poludoros' verlangen,
Arsinoë's vurige liefde zal
Ithóme redden.

ARSINOË
Mijn dood had Ithóme
Gered: ik heb niet willen sterven!

POLUDOROS
Maar
De goden wilden ook niet zulk een dood.

ARSINOË
Toch eischte dien een god!

POLUDOROS
Onmachtig zijn
Wij stervelingen te begrijpen wat
De goden willen, zijn wij te vertolken
Der goden raadsbesluit. Arsinoë!
Vertrouw mijn woorden en matig je smart!
Op 't snelst keer ik terug in Sparta en
Breng ik d'olijvetwijg: voorteeken van
Onze verbintenis!

ARSINOË
Mogen de goden
Een hart bezitten, zich over de dochter
Lukiskos', den vaderlandslooze, ontfermen.
Poludoros, ik ben je bruid, je vrouw!
Mijn bruidegom, mijn màn! Anders bezit ik
Ter wereld niet dan jou!

POLUDOROS

O aangebeden
Kind van mijn gouden droomen! Je geluk,
't Geluk ook van je vaderland, dat zijn
Voortaan mijn eenge wenschen!...

Langzaam, omarmd, in gesprek af

OIBALOS

alleen, hen met den blik volgende

Wel verliefd
Schijnen die twee; verliefde koningen
Strijden niet meer. Maar Sparta's grijsaarden kenden
Geen liefde en wijken niet voor meisjestranen.
Het zal maar goed zijn, zoo ik de drievoeten
In mijn gedachte hoû...Zoo ik, bij voorbeeld
Van aarde ze deed bakken...Wat zoû 't schaden!
De orakelspreuk gebood niet, dat zij zouden
Van hout zijn...'t Zoû de snelste wijze wezen
Ze te vervaardigen...maar hoe, hoe, hoè
Ze ïn de stad, den tempel te vervoeren!
Dàt is het vraagstuk!

Een schildwacht komt op

SCHILDWACHT

De jonge gevangen
Messener, terwijl hem de wachten voerden,
O Oibalos, wist aan hun aandacht te
Ontsnappen, vluchtte heen! Vergeefs vervolgden
Wij allen hem; de vrees bond aan zijn voeten
Vleùgelen; hij verdween...

OIBALOS

Dan zal ik jullie
De beene' afkappen! Jullie zijn Heloten,
En geen Spartanen!

SCHILDWACHT

Donker was de nacht,
Dat hielp den vluchteling.

OIBALOS

Dan zal ik jullie
Je öogen late' uitsteken! Oogen van
Spartanen zien als arenden de zon
In 't aangezicht, en dringen ook de dikste
Duisternis door!

Ter zijde

Alle gelegenheid
Om de onbewaakte zijwegen, die naar
Ithóme voeren, nu te leeren kennen,
Heb 'k daar verloren. Hoe de drievoeten
Over te brengen! Geeslen zal ik hen
Tot bloedens! Voór mij, die ellendigen!!

Af. Gordijn

Derde bedrijf

Eerste tooneel

Ithóme, Tempel van Artemis. Voorhal. Nacht

MANTIKLOS

alleen

Deez' lange nacht bracht mij geen slaap en toch
Béeft mijne ziel, dat 'k plots het dagen zie!
Zoo lang de duisternis duurt, duurt mijn hoop!
Al oopnen aller rozen blaadren zich
Aan 't morgenlicht, àl mijn verwachtingen
Verwelken daadlijk...zoo niet Damis met
Den daagraad weêrkeere in Ithóme...Leeft
Hij nog? Bereikte hij zijn doel, beschermde
De duistre nacht hem, keert hij nu niet weêr,
Veilig en ongedeerd, zijn vaderland
Brengend het heil, Druope haar verlossing?
O, zoo hij dézen morgen niet keert, is
Hij dood, een offer meér aan Sparta! Binnen
De muren van deez' schrikbren tempel houden
De priesters hun slachtoffer, haár, Druope
Gevangen! De offring heeft van daag plaats. Met
Den glans van zonsopgang, gaat, laas, de bleeke
Ster van haar leven onder. Zoo ik spreek,
Kan ik haar redden. Maagdebloed vraagt ons
't Orakel, en zij offeren een moeder,
Zij storten, te vergeefs, 't bloed eener moeder!
O, 'k heb geen recht het wreed geheim te onthullen!
Wat zoû 't ook baten heel de waarheid bloot
Te leggen? 't Mes des offerpriesters zoû
Haar dan niet slachten, maar des vaders woede,
Gekwetste ëigenliefde en eer...zij zouden
Haar dooden, haar verscheùren! Of ik spreek,
Of zwijg, ik ròep de dood op, zonder eenge
Hoop op wàt heil ook. Damis kan alleen

Haar redden, maar de redder, hij verschijnt niet!

De tempeldeuren openen; priesters komen uit; Ofioneus, blind, bij de hand geleid door een anderen priester; Epebolos

Tweede tooneel

Mantiklos, Ofioneus, Epebolos, Priesters

EPEBOLOS
Het licht, ginds aan den einder, is de daagraad.
Dra gaat de zon op.

OFIONEUS
Niet zien meer mijn oogen
De zoete zon opgaan; de schoonheid van
De roozge daagraad heeft sinds lange jaren
Mij niet bekoord...Het was der goden wil,
Dat 'k voort zoû leven in eindlooze nacht.
Sedert is mijn gehoor ook mijn gezìcht, en 't klaar
Geschal der hanen waarschuwt mij, dat weêr
Een dag aanbreekt.

EPEBOLOS
Het uur der offring nadert.

OFIONEUS
En 't uur van de bevrijding van mijn land!
Schrikbare orakelspreuk voorspelde mij,
Dat ik den dag van mijn lands ondergang
't Gezicht weêr zoû verkrijgen om het schouwspel
Van die ellend te zien. O welk vloek
Drukt op mij! Zoo ik, blinde, smacht naar 't licht,
Beef ik te g'lijkertijd, dat mij weêr 't licht
Geschonken worde! 't Vaderlandsch geluk
Is voor mij ongeluk, en bittre pijn.
Maar, goden, dat IK leve in duisternis,
In eéuwge nacht, gelijk aan Erebos,
Zoo slechts Messene, mijn zoet vaderland,

Vrij aadme ïn een nieuw geluk!

EPEBOLOS

Messene
Zal blijven leven, zoo lang mannen leven
Als Aristodemos, die niet geaarzeld
Heeft de eigen dochter 't vaderlandsch altaar
Te geven.

OFIONEUS

Hij, hij is Messene's heiland!
In 't dringendste gevaar genoegt eén man,
Eén held, om zijne stedestaat te redden.

EPEBOLOS

't Slachtoffer is gereed.

OFIONEUS

Dan is het tijd
Dat de herauten 't volk zich doen verzaamlen.
Laat ons niet dralen. De Aeputiden en
De koning zullen daadlijk hier zijn.

EPEBOLOS

aan de priesters

Priesters,
Gaat in de stad; gelast, dat de bevolking
Ter offeringe zich verzaamle. Voor
Ons land, geheel Messene breekt een groote
Dag aan, de dag van de Bevrijding, dag
Van vuriglijk verlangde Vrijheid. Zoo
Heden ook vloeit het bloed van eéne maagd,
Béken van bloed, stroomen van tranen zullen
Eindlijk niet vloeien meer.

Priesters af. Ofioneus treedt in den tempel

Derde tooneel

Mantiklos, Epebolos

MANTIKLOS

Verheven Priester
Van Artemis! Duld, dat een drang van vriendschap,
Mij dringt u om een groote gunst te vragen.
Sedert mijn kinderjaren kende ïk
De dochter Aristodemos', en koester
Ik voor haar broederlijke liefde. Zij
Moet heden sterven: laat mij voor de laatste
Male haar zien. Zij heeft geen moeder, broeders
Meer, de rampzalige, en 't zal haar láatste
Vreugde van daag zijn haar getrouwen vriend,
Haar Mantiklos te zien.

EPEBOLOS

De gunst, die gij
Mij vraagt, kan ik niet toestaan. Onbetaamlijk,
En ongevallig aan de goden zoû
Het zijn, dat ongewijde stervelingen
Naderden 't al gewijde slachtoffer.
Geen menschelijk gevoel verstore haar
De ziel meer. 't Oogenblik is daar, dat zij
Den goden toehoort. Priesters b'ijvren zich
Reeds àl wat tot de öffering behoort
Te b'reiden en voor ieder ander zijn
O, Mantiklos, de tempeldeuren, niet
Benaderbaar en onverbiddelijk
Gesloten.

MANTIKLOS

in toorn

Ook gesloten is uw hart
Voor èlk erbarmen; priester van de hel
Zijt gij, vol helsche wreedheid!

EPEBOLOS

Jonge man!
Hij, die den priester der godin beleedigt,
Beleedigt de godin en hij godlastert.

MANTIKLOS

De goden zijn niet zoó onwrikbaar, en
Met de offeringe zoò te haasten, b'leedigt
Gijzelv' de goden.

EPEBOLOS

Neen, wij kunnen niet
Meer dralen het bevel des gods, des Noodlots
Te volgen, want wij zouden 't heil des lands
Vertragen, zijne redding in gevaar
Brengen, ons allen aan een groote misdaad
Jegens de goden en Messene schuldig
Maken.

MANTIKLOS

Maakt gij niet schuldig u door bloed,
Menschelijk bloed te storten op 't altaar?

EPEBOLOS

Geenszins. De god beval. Zijn járen niet
Verloopen, dat bloed kleurt Messene's grond?
Is ons Ithóme niet bezaaid met lijken?
Droegen Messene's moeders sedert lang
Andere kleederen dan die der rouw?
Hadden zij àndre gezellinnen dan
Hare eigen tranen? Hoe veel maal bescheen
De zon, ontsteld, niet over 't oorlogsveld
De lichamen, stuiptrekkend, stervend, van
Vaders, zoons, kleinzoons op een hoop? Was dan
Hun bloed een misdaad?

MANTIKLOS

Strijdend, en hun bloed
Vergietend voor der vaadren haardsteê, zoó
Willen de goden mannen, en niet anders

Hebben de goden ons, mannen, geschapen.
Maar welke god eischt op zijn outer bloed
Van 'n maagd?

EPEBOLOS

De God van Delos, de Eer van ons
Vaderland! Zijn zij mannen of zijn zij
Teedere maagden, allen, die het licht
Aanschouwden op deez' grond, zijn hem hun bloed
En leven schuldig. Medelijden hebt
Gij met het meisje? Zoo de vijand morgen
Ithóme overvalt,...kunt ge u verbéelden
Hoeveel bloed dàn HIJ zal vergieten? Welke
Onheilge handen dan de graven van
Onz' vaders, onze tempels zullen schenden?
Dàn léven onze dochtren als slavinnen,
Bijzitten in de huizen van den vijand!
Dàn zal de Faam eeuwen en eeuwen lang
Als eerloos onzen naam bazuinen en
't Lot van Heloten, schandvol, zal ons leven
Onleefbaar ons doen zijn! De dood van eén
Jonkvrouw ontstelt u? Maar toen ge aan uw zijde
Tientallen makkers neêrgemaaid als halmen,
Door Ares' woede, jeugdige Messeners,
Schoon als de goden zelve, neêrgeveld
In hunne levenslente zag, toèn bleef u
't Oog zonder tranen, zonder zucht de borst.
Nù weent ge en noemt de offring van eén maagd
Een misdaad?

MANTIKLOS

Verontschuldig, priester, de
Aandoening mijner menschelijke ziel.
Ja, 'k zag naast mij veel moedige, dierbare
Kam'raden vallen; 'k zag in stukken houwen -
Driè takken van den zelfden eik - drie broeders
Der dochter Aristodemos' en nièt

Ontwelden tranen aan mijn oogen, schoon
Ik meer dan broeders hen beminde. Nù,
Mis ik de kracht des priesters offerzwaard
Druope te zien vellen, en mijn tranen,
Epebolos, nìet te weêrhouden, vloeien,
Zij vloeien, vloèien over mijn gezicht!

EPEBOLOS
Maar de offering, o Mantiklos, is een
Noodzaaklijkheid en onvermijdlijkheid.
Dus putte uw hart moed en kracht uit het hart
Des vaders. Zie, hij komt. Aanschouw hoe vast
En zonder vrees zijn tred is. De Aeputiden,
De koning zijn gekomen. 't Offeruur
Is daar.

Hij keert in den tempel; het koninklijk gevolg nadert

MANTIKLOS

smartelijk

Damis! Damis!! Wat onverzoenlijk
Noodlot, zijn draden spinnend, heeft besloten,
Dat gij uw arme vrouw, Druope, eenzaam
Zoû moeten late' op derglijk oogenblik,
Van àlle hulp verstoken! - - -

Af. Het tooneel verandert

Vierde tooneel

Het inwendige van den tempel van Artemis. Op den achtergrond het standbeeld der godin. Binnen komen de koning Eufaës, gevolgd door de Aeputiden, waaronder Aristodemos. Volk - mannen, vrouwen, kinderen -. De koning neemt rechts, op zijn troon, plaats, hebbende aan beide zijden twee herauten; de Aeputiden omringen hem. Links schaart zich het volk. In het midden het altaar; ter beide zijden de hoogepriesters, Ofioneus, en Epebolos. Priesters. Op het altaar glimt het groote offermes.

EUFAËS
Gij, Aeputiden, gij andere Messeners,

Die naar mij luistert, máanden zijn verloopen,
Dat ons de vijand, hardnekkig Ithóme
Belegerend, ten laatste stelt voor 't wreede
Wisselbesluit: of in zijn macht, als slaven
Te vallen, óf met aller, àller bloed,
Als van veel andren reeds, den grond te kleuren
Des vaderlands. Vergeefs putten wij alle
Middlen tot weêrstand en verdeed'ging uit.
De vijand, iedren oogenblik meer voordeel
Behalend, laas, verijdelde al ons pogen,
Hoe wij ook streden voor ons heil, voor vrijheid.
Stervlingen, die in zich geen merg meer voelen,
En wier verlamde kracht wanhoopt, zoo zij
Ramp, ongeluk als donkre luchten over
Hen heen zien hangen - aanstonds barsten bliksems
Vernietgend uit - stervlingen, die wànhopen
Het allerliefste, - 't Vaderland! - te redden,
Wenden zich tot de ónsterflijken, de goden,
Vragen hùn bijstand, smeeken hùn het heil af.
Ook IK, uw koning, smeekte tot de goden,
De onsterfelijken, won den heilgen raad in
Des Delfische' Apolloons. En de genaadge
God heeft zich wèl verwaardigd, deze orakel-
Spreuk uit te spreken, onomwonden voór-
Schrijvend het middel tot ons heil. Heraut,
Uw luide stem zegge de orakelspreuk
Opdat elk in den tempel die verneme.

HERAUT
‘Alleén, wanneer, uit vrije wil, een Aeputide
Zijn docht'r en maagd ter eer
Van Artemis als offerling wil bieden,
Ademt Ithóme vrij, stort Sparta's macht ter neêr.’

EUFAËS
Uit vrije wil bood Aristodemos,
De dappere Aeputide zijne dochter,

Een maagd, aan 't vaderlandsch altaar. De goden
Zeegnen zijn daad. Eeuwig zal hem Messene
Zeegnen. Noodzaaklijk, onvermijdelijk
Is de offring. Het allerhoogst belang
Der stedestaat dwingt niet er meê te talmen.
Het Lot van beî, Messene, ën Ithóme,
Hangt aan heel fijnen draad. Indien de vijand
De öfferinge överviel, zoû ons
Geen hoop meer baten. Weêrstand bieden is
Niet doenlijk meer. Wij zijn gehéel onmachtig.
De reed'looze vertraging van een uur
Heeft vaak rámpen veroorzaakt.

Tot Artistodemos

En thans dwingt
Mijn vorstenplicht, mijn eerbied voor 't bevel
Des gods, en de vervulling nauwgezet
Des heiligen Orakels, Aeputide,
U, Aristodemos, nog eéns te vragen:
Zijt gij gewillig op 't altaar des lands
't Bloed van uw dochter te vergieten, 't bloed
Van uw maágdlijke dochter?

ARISTODEMOS

Vorst, ik ben
Gewillig op 't altaar des Vaderlands
't Bloed van mijn dochter te vergieten, 't bloed
Mijner maágdlijke dochter.

EUFAËS

Priesters, gij
Hebt thans vernomen. Dat der goden wil
En Aristodemos' wensch nu vervuld
Worden. Het dra te storten bloed zij ons
Ithóme, bid ik, 't gunstigste aller teeknen,
Den zeekren borgtocht van uw heil, Messene!

Vijfde tooneel

De groote tempeldeur opent; priesters treden binnen, vergezellen Druope, in wit gewaad, den lauwerkrans op het hoofd. Treurmuziek, terwijl de stoet het altaar nadert. De priesters scharen zich in twee halfcirkels om het altaar, met Ofioneus en Epebolos. Zoodra het slachtoffer is binnengetreden, rijst de koning van zijn troon; al de anderen knielen. Druope knielt voor 't altaar. De muziek verstomt.

OFIONEUS

de handen gestrekt tot gebed

Geboreling van Delos, zoon van Zeus!
O Foibos Apolloon, o Delfi's heerscher!
Gij, die de onmeetlijke ethren met uw zege-
Kar doórtrekt! Zon, die stralend ons beschijnt!
Gij, die de onpeilbare mysteriën peilt!
Gij weet alleén wat komen zal; voor ù
Is niets verhuld in de duistre, onverlichte
Afgronden van der stervelingen lot
En wèg den nevel vagend, die den wil
Geheim uws Vaders overhuift, voorspelt
GIJ door den mond van haar, die zonder leugen
Is, uwe Puthia, stervlingen wat
Is onvoorspelbaar.

EPEBOLOS

biddend

Te mid áller goden
Van Olumpos, leedt gij alleen, o Foibos
Apolloon, Vaderlandlooze, 't gemis
Van Vaderland, zelfs voor gij 't Licht aanschouwde!
Toen uwe moeder, Leto, u zoû baren,
Vond zij geen plek ter wereld. Hera's woede,
Niet te verzoenen, joeg haar voort en verder.
Zij dwaalde hier, daar, zonder vaderland,
In wanhoop torsend haars schoots zware vrucht.
Uw vader toen erbarmde zich der vrouwe!
Uw vader toen beval, dat u de zee

Vaderland zijn zoû, en geboorteplek.
Delos ontdook den afgrond, eiland heilig
Voor geheel Hellas, en bewonderd sedert
Eeuwen. Gewiegeld door der golven woede,
Hielden, op Zeus' bevel, ònbreekbre keetnen,
Schaaklen van diamant, onwrikbaar 't eiland,
En onverplaatsbaar, vastgeketend aan
Poseidoons onbenaderbaren afgrond.
Uw vader gaf die plek tot wieg u, en
Tot eéuwig vaderland, stralende Deliër!

OFIONEUS
Gij, die begreept Messene's smart, en wist
Dat vaderlands ontbering driewerf meer
Smartlijke straf is dan den dood, o gij,
Erbarremde ü ons genadig goed,
Liet u bewegen door ons zielewee,
En openbaarde 't éenig middel tot
Ons heil!

EPEBOLOS
Gij wapendet het harte ééns
Messeenschen vaders, gaaft hem moed en kracht
Zijn dochter af te staan aan 't outer!

OFIONEUS
Gij,
Giet over 't slachtoffer gewijd de heilge
Rust van uw godlijke genade, sta haar
Een smartloos eind toe, Foibos Apolloon!

Allen rijzen op. De koning zet zich op zijn troon. Dan rijst op

DRUOPE
Ik groet u, o mijn laatste dag; o zon!
Ik groet u, heel zoet land van mijn geboorte!
Nu wachten mij de geluidlooze ruimten
Van Plutos en Persefone's droef sombre
Paleizen. Mij verplichten 't allerheiligst
Orakel Delfi's, vaders wil, lands heil

Het gouden schijnsel van den dag heel vroeg
Te wisslen voor den nacht van Hades' eeuwge
Duisternis. Maar, o gij, lachlooze goden,
Staat mìnstens mij, wier mond nooit heeft gelachen,
Sedert ik 't licht zag, staat mij mìnstens toe,
Dat ik in Hades haár weêrvinde, en zie,
Die ik nóoit kende en die mij heeft gebaard,
Zonder mij óoit te kunnen kussen! Staat
Mij mìnstens toe, dat ik de gezellinne,
Onscheidbaar, nú word van mijn aangebeden
Drie broeders, hen, van wie ik in dìt leven
Gescheiden wierd, en dàn, o goden, zult
Gij mij iets geven, zoeter, o veel zoeter
Dan 't leven zelve! Staat dàn nog o goden,
Mij toe, dat ik dáarginds al de Messeners
Terug zie, die in de' oorlog voor het vader-
Land sneuvelden, en die de riem van Charon
Droeve geroeid heeft langs de sombre boorden
Des Stux'; staat toe, dat ik, bode van troost,
Hen meld Messene's èindlijke bevrijding,
Zoodat Plutos' geluidloos rijk weêrklinke
Plòtseling van zegelied en oorlogshymne, -
En dàn, o goden, geéft gij mij het leven:
Dan neemt gij 't niet mij af, o neen, o néen!

Haar vader naderend

En u, o vader, eerbiedwaardige,
Glorie gij van Messene en van Ithóme!
Ik groet u voor de laatste, laatste maal,
En zoo ik ween, ween 'k nièt om mij: zoo 'k ween,
Beween ik ùw noodlot, beween ik ù!
Meêlijden waardig, zijt gij, die door mijn
Dood leven zult, de àllerrampzaligste.
Staan blijft gij als een troostelooze ëik,
Wien alle zijne takken bliksemschicht
Na schicht getroffen heeft, verschroeid, verbrand,
En die niet hoopt weêr uit te botten. Zoo

Als gij uw zonen drie begraven hebt,
Eischen de goden, dat gij mij begraven
Zult, maar uw nagedachtenis onsterflijk
Zal eeuwig zeegnen 't vaderland: in Hades
Zal trotsch uw dochter bogen ùwe dochter
Te zijn. Leef wel, o vader! Vader, vaar
Wel! Wees niet droevig om 't gemis van uw
Druope! Als gij hooren zult de maagden
Van ons Ithóme vreugdvol hymnen zìngen
Ter eere des bevrijden Vaderlands,
Als gij haar zult de blijde ronden dansen
Zien in de optochte', en vrome ëeredìensten -
O denk dan nièt aan mij, aan uw Druope:
Zij àllen, ja, àlle die maagden zijn
Dan uwe kinderen, uw dochters: uit
Het bloed van de eéne, mij, ontbloeit haàr leven,
Haar àller leven, en gij zult de vader
Van allen, àllen zijn, de vader van
Geheél uw Vaderland! Erbarmingsvolle
Góden, ontvangt mijn bloed! Voor de bevrijding
Van ú, Ithóme!

Zij knielt voor het altaar, en buigt het hoofd

EPEBOLOS
Geschiede uw wil, goden!

Zesde tooneel

Terwijl het slachtoffer knielt, neemt Epebolos het offerzwaard, dat op het altaar ligt, heft het plechtig op...Aristodemos bedekt zijn gelaat in de handen. Al de anderen zijn als versteend. Damis stort heftig binnen, en grijpt bijtijds den arm van Epebolos. Algemeene ontzetting. De koning, toornig, rijst op; de Aeputiden, dreigend, trekken de zwaarden. Aristodemos staart onbewegelijk Damis aan, die eveneens hem vast in de oogen ziet.

DAMIS

tot Epebolos

Ellendige! Wèg met dat mes; zoo niet,
Bij Hades' goden, ik zend jou naar Hades!

DRUOPE

opgerezen, in vreugde

Mijn Damis!! Damis leeft!! Je redde je?

DAMIS
En 'k kom om je te redden, mijn Druope!

DRUOPE
O, ik kan sterven! 'k Ben gelukkig!!

DAMIS
Niet
Willen de goden, dat je sterft: zij allen
Zijn godelasteraars!

EUFAËS
Welke onbeschaamde
Godlooze waagt de öngewijde handen
Te leggen op de priesters, de offerlinge?

DAMIS
Damis ben ik, verloofde van Druope,
En niemand heeft recht haar te öffren, zelfs
Haar vader niet.

ARISTODEMOS
Mijn kind heeft geén verloofde:
'k Verloofde haar nièt. Hij liegt, de aterling!

EUFAËS
Grijpt hem, gij wachten, grijpt den leugenaar!

DAMIS
Ik loog, ja, 'k loog. Ik zeide, dat ik haar
Verloofde was. Ik ben de màn dier jonge
Vrouw, en de vader van haar kind.

DRUOPE
O, Damis!!

ARISTODEMOS
Wat durft hij zeggen? Is hij dan waanzinnig?!

DAMIS

in heviger aandoening

Gij zoudt geen maagdebloed vergieten, neen!
Bloed van een vrouw, bloed van een moeder zoudt
Gij storten!

ARISTODEMOS
Zoû mijn dochter niet een maagd zijn?
Laffe leugnaar! Haar bloed, haar maagdlijk bloed
Wassche dien leugen! Dat uit alle dropplen,
Die 'k zal vergieten, tongen schieten, die
Door gansch Ithóme roepen: ‘Leugen! Leugen!
De ellendling liegt, de ellendling liegt: hij liegt!’
Hoe ook mijn hart weeklaagt, mijn arm zal niet
Aarzlen voor u, o mijn Messene!

Hij doorsteekt met zijn zwaard zijn dochter, die bloedend neêrvalt bij 't altaar

DRUOPE

vallend

Damis!

DAMIS

stort toe

Jij bent een wild beest! Jij bent niet een vader!
Messene's grond bracht je niet voort, neen, neen!
De Hel braakte jë uit, Hades' gebroedsel!
De top van den Taügetos, het woeste
Woud was je wieg: wolvinnen waren wis
Je voedsters! Je hebt geen hart, neen geen hart!
Geen bloed vloeit in je äadren, neen; mijn zwaard,

Zoû, wroetend in je borst, geen hart doorsteken!

Hij werpt zich op Aristodemos; de Aeputiden houden hem tegen; terwijl Druope, half opgericht, en met de hand hare wonde drukkend, met een langzamerhand stervende stem roept:

DRUOPE

Damis, zoo je mijn vader dóodt, doe je
Druope dubblen dood ook sterven! Laat
Alleén mij sterven...! Kom, o Damis kom,
Kom bij mij, kom dicht bij mij, snik niet: hoor...
Het was mijn lot! Het was mijn lot, mijn lot!!
Het is des gods wil nièt, die mij vermoordt!
Mijn vaders wìl niet! Damis, jij, voor vader,
Hebt Aristodemos! O vader, vader!
Laat Damis uw zoon zijn...

Zij sterft

DAMIS

bij Druope geknield

Druope...! O!!
Wat baat mij 't leven nu! Jij was mij vader,
Moeder en àlles! Zonder jou, zelfs levend,
Ben 'k dood, een doode, niet begraven! Hier,
Bij jou, aan jou zij, zal het zoeter zijn
Te sterven dan te leven! Daar, zie daar
O, Aristodemos, het wreed werk van
Je handen! Ziè! Bewonder! Ziè: ter zelfder
Tijd, zie, verplettert gij ons beiden...

Hij trekt heftig zijn dolk, en doorsteekt zich over Druope's lichaam

'k Geef
Druope, je mijn laatsten zoen, mijn laatsten...

Sterft

EUFAËS

De goddelooze straft zichzelv'. De goden,
In toorn, verijdelden zijn leugen. Weg,
Uit den gewijden tempel zijn lijk! Dat
Gij allen, volk, het edele offer, haar,
De maagd, de redster van Messene, met
Mij naar haar tombe vergezell'. Ik wensch,
Dat vorstlijk grafgesteente haar verrijze

Voór 't koninklijk paleis van ons Ithóme.
O edelste äller Messeners! O,
Mijn Aristodemos, uw dochter is
Niet dood: zij leéft, zoo lang Messeners leven!

De Aeputiden leggen Druope's lijk op een baar, en dragen het heen. Treurmarsch. Soldaten, door een zijdeur, brengen het lijk van Damis weg. Allen gaan. Gordijn

Vierde bedrijf

Eerste tooneel

Kamp der Spartanen. Tent van den koning Poludoros

ARSINOË

alleen

O, hoe mijn ziel vol droefheid is, o hoe
Mijn tranen àltijd onweêrhoudbaar vloeien!
Ik ben alleen, hier, in 't Spartaansche kamp,
Zonder eén dierbaar vriend of bloedverwant.
En gistren nog had ik in mijn Ithóme
Een vader, moeder, broeders; gistren had
Ik nog een vaderland, was ik gelukkig
Een vaderland te hebben! Waar, waar zwerven
Nu vaderlandloos, dakloos, laas, mijn ouders
Haatlijk aan goden en aan menschen! O,
Hoe veel vernietigde ik, dat IK zoû leven!
Al wat mijn ouders heden door mijn schuld
Zulle' ondervinden, is dat niet de wreedste
Van alle dooden? Zal ik ooit Ithóme
Weêrzien? Zijn grond besproeien met mijn tranen?
Kussen de äarde van mijn vaderland?
O, zoo 't geschiede, dat die kus de laátste
Mijns levens zij! Hoe mijn Poludoros
Draalt! En een smartlijk voorgevoelen kwelt
Mijn ziel, ik weet niet waarom...Brengt hij dra
D'olijvetwijg uit Sparta, als het schoonste
Voorteeken van onz' bruiloft? Zie hoe blijde
De zon van daag schijnt! Zalig zoet, bekoorlijk
Làcht alles om mij, heél het leven straàlt!
Jong als ik ben te sterven, o neen, neen,
Ik kan het niet...ik kàn het niet...

Tweede tooneel

Arsinoë, Oibalos komt op

OIBALOS
Een krijger
Gelijk, Arsinoë, vroeg in den morgen,
Vind 'k u al opgestaan?

ARSINOË
Niet slaapt de smart.

OIBALOS
Ook de verwachting niet. Poludoros
Verwachtend, schijnt het, dat ge niet geslapen
Hebt. Wellicht zijn uw ooren niet gewoon
Aan 't kampgedruisch.

ARSINOË
Was ons Ithóme niet
Een kamp gelijk, en leefden de Messeners
En hunne dochters niet al sedert maanden
In kampgedruisch?

OIBALOS
't Is waar, maar gij waart thuis,
Bij ouders, bloedverwanten en gij hadt
Geen zorg.

ARSINOË
Wat vrouw zoû zonder zorgen kunnen
Slapen, wanneer de mannen strijden, en
Zelfs, zoó zij slaapt, niet donkre droomen droomen?

OIBALOS
Niet droomen onze vrouwen, of wij mannen
Strijden of niet. Krachtig zijn zij, met stalen
Nerven. De ijskoude Eurótas wascht haar àlle
Weeklijkheid weg.

ARSINOË
Ook zeker ieder zachter
Gevoel. Wel heél benijdenswaardig zijn

Haar mannen. Ik ben maar een dochter van
Ons zacht Messene, èn gevoelig. Nauwlijks
Sloot ik een poos mijn oogleden en sliep,
Of vreemde droom deed mij vol huivring en
Ontzetting òpwaken. Ik zag mijn vader;
Hij lachte, stralend was zijn blik, wit was
Zijn mantel, lauwer kransde hem, en zóo
Offerde hij een duive äan 't altaar
Der jonkvrouwe Artemis. Hij baadde vreugdvol
Zijn handen in des vogels bloed; glimlachend
Toonde hij ze äan wie rondom hem stonden.
En allen waren vòl vreugde met hem...
Terwijl ik, die ter zij stond, weende, weende!

Derde tooneel

Arsinoë, Oibalos, een schildwacht komt op

SCHILDWACHT
Ronden, o Oibalos, Arkadiës grenzen
Bewakend, overvielen een Messener,
En namen hem gevangen. Heel aanzienlijk
Schijnt hij, rijk zijn zijn kleederen. Zij voerden
Hem in het kamp.

OIBALOS
Men voer' hem daadlijk hier.

Schildwacht af. Ter zijde

Zoo ik nu slechts slaag te vernemen hoe
Ik de drievoeten kan over doen brengen,
Is hij wèlkom.

ARSINOË
Wanneer breekt, Oibalos,
't Oogenblik aan, dat er geen krijgsgevangnen
Meer zijn, en allen vrij aadmen!

OIBALOS
Tot nog
Toe niet, zoo als gij ziet...

Soldaten voeren Lukiskos, gevangen. Arsinoë stort zich naar haar vader

ARSINOË
Mijn vader! Gij!

OIBALOS
Lukiskos! Wàt!

Ter zijde

Het loopt je, Oibalos,
Niet meê! Weêr misgerekend! Geen drievoeten
Voor de' Ithómeeschen Zeus!

ARSINOË
O, Oibalos,
Bevrijd mijn ongelukgen vader van
Zijn boeien!

OIBALOS
Een bevel is mij 't verzoek,
Arsinoë!

Op een teeken van Oibalos, ontboeien de soldaten Lukiskos; en trekken zich met Oibalos op den achtergrond terug

ARSINOË

naadrend

Vader! Ik zie u weêr!
Gelukkig...!

LUKISKOS

stoot haar terug

J'hèbt geen vader meer en ik,
Om jou, geen vaderland! Verbannen, voort-
Vluchtig heb ik over de barre bergen
Gedwaald, een vreeslijk lot deed niet alleen
Mij vallen in des vijands macht, maar zelfs
Mijn dochter weêrzien, mijn ontaarde dochter!
Vervloekt de dag, het uur, dat jij geboren
Werdt! Jij, ellendige, bracht smaad en schand
Binnen mijn huis!

ARSINOË
Vader! Vader! Vervloek

Uw kind niet! O beklaag haar liever, voel
Méê met haar! Toen gij, opgewonden, waanzin
Nabij, mij afstaan wilde als offerlinge,
Aan 't altaar der godin, heeft zij, die mij
Baarde, besloten, dat 'k niet sterven zoû,
En mij doen vluchten. Zoo niet meér, was toch
Haar wil mij éven eerbiedwaardig als
De üwe mij, uw beìder rampvol kind!

LUKISKOS
Een vreeslijk einde treffe ook je moeder!
Dat Nemesis, wraakzuchtig, haar verplettre!
Zonder te dralen! Zonder mededoogen!
Zoo jij dier moeder wil gevolgd hebt, was
Dat om alleén - jij, jij! te léven!

ARSINOË
Zoo
Hevige levensdrang mij dwong dien dood,
Te vroeg, en onrechtvaardig, te öntvlieden,
Mij, nòg in 's levens lente! zullen goden
Noch menschen me veroordeelen, maar allen
Zullen mijn donker noodlot meê betreuren,
Want mijn levensbehoud, o 't kostte mij
Mijn vaderland, mijn moeder, en 't gaf mij
Mìjn vaders vloek nog dàartoe!

LUKISKOS
En daarboven
Nog heel Messene's vloek: moge als een bliksem
Die vallen op je hoofd!

ARSINOË
En toch...ben IK
Nog heel Messene's hoop en heil.

LUKISKOS
Jij!? Jij!?

ARSINOË
Zoo 'k schaadde door nog niet te willen sterven,

Kan 'k veel meer baten, doordat ik nog leef.

LUKISKOS
Je leven heeft Messene niet van noô.
Omdat jij niet woû sterven, zullen allen
Niet sterven. De Messeners tellen meer
Dochtren en Aeputiden, die niet weigren
Redders van 't vaderland te zijn, en méer
Gezegend dan Lukiskos.

ARSINOË
En toch redden
Zij nog Ithóme niet: Poludoros,
Mijn bruidegom, dank mij, zijn bruid, dank MIJ
En MIJ alleen, wil het thans redden, en
Zàl 't waarlijk redden.

LUKISKOS
Wat? Jij bruid, bruid van
Poludoros?

ARSINOË
En weldra zijn gelukge
Vrouw: de bevrijding van Ithóme, de
Verzoening van twee vijandige volkren
Zal 't heerlijkst voorteeken zijn van mijn bruiloft.

LUKISKOS
Jij bruid, vrouw van Poludoros?? Bewaarde
De goden onverzoenlijk mij die over-
Maat van ramp? Weé! Vervloekt kind! Indien Zeus,
Heerscher van Olumpos, mij vroeg, zijn bliksem
Dreigend ter hand, toestemming tot die bruiloft,
Zoû 'k: ‘neen!’ roepen, ware dat ‘neen’ mijn laatste,
Mijn allerlaatste woord! Jij bruid, jij vrouw van
Poludoros!! Jij vroeg voor ons genade aan
Poludoros!! Je b'ijverde je hier
Bruiloft te vieren, wijl je wist, dat dáar,
Ginds, in je huis, je wee bracht en verwoesting!!
Je huwlijksvoorteeken, het is mìjn vloèk!!

ARSINOË
Kozen mij vader niet en moeder hèm,
Poludoros, tot bruidegom? Koos ik?

LUKISKOS
Verbrak ik die verloving niet!

ARSINOË
Mijn hart
Verbrak nièt, en geen schuld kan men MIJ reeknen!

LUKISKOS
Wist jij niet van je vaders eed? Wist jij niet,
Dat geén Messener ooit zijn dochter aan
'n Spartaan zoû geven?

ARSINOË
Eed ook zwoer IK, dat
Ik trouw hèm zijn zoû, eéuwig, voór gij zwoert,
Voor de Messeners zwoeren, en ik wil,
Kàn niet meineedig zijn!!

LUKISKOS
Ik oók niet, door
Joú! 'k Weét, hoe ik mijn eeden hoû! Zie dáar!
Zie dáar hoe ik ze hoû!

Heftig trekt hij zijn dolk, en doorsteekt Arsinoë

Schandelijk kind!
Niet meer zal je je vader en je land
Onteeren! Dàt is mijn bruiloftsgeschenk!
Dat nu Poludoros, zoo 't hem behaagt,
Doòd...je neme tot vrouw!

Arsinoë valt levenloos neêr. Oibalos stort toe, met de wachten, en grijpt Lukiskos, die zijn dolk wegwerpt, en met woesten blik op het lijk neêrziet

OIBALOS
Ellendeling!
Moórdenaar! Je vermoordt je dochter!

LUKISKOS
Waar

Toe dienen kindren, als hun leven schande
Den vader brengt?

OIBALOS

Jijzelf, jij bent de schande
Van heél de weerld, en zoo ZIJ zich kon richten
En spreken, zoû zij je verloochnen als
Vader en mensch! Je kinds bloed zal wraák nemen
Wraak in jou bloed! 't Uur van je straf zal niet
Talmen!

Tot de wachten

Boeit hem op nieuw!

Eenige wachten voeren Lukiskos weg. Oibalos nadert Arsinoës lijk, en ziet er smartelijk op neêr

Arm, ongelukkig
Kind! Arme duif! Gelijk een havik wreed,
Verscheurde je de ellendeling, je vader!
Je booze droom, spellende öngeluk,
Je droevig voorgevoel verwezenlijkten
Zich, beide wétend, dat je einde droef
Zoû zijn! O, mooie roos! Een wreede storm
Wischte te vroeg je zoeten geur weg, strooide
Je blaadren rond...De önverzoenlijke
Dood loerde öp je, en vervolgde je,
Rùsteloos. Je öntvluchtte hem in het huis
Van je ouders, maar zij vònd je en trof je in
De tent van je bruîgom! Hier dacht je heil
En schuil te vinden, en, arm, arm kind,
Je vondt een graf!

Met de wachten, beurt hij het lijk op, en legt het ter neêr op Poludoros' bed. Hij bedekt zorgvuldig het lichaam: het schijnt, dat de doode slaapt

OIBALOS

smartelijk neêrziende op de doode

Je bruîgoms bedde mocht
Geen bruiloftsbedde voor je zijn, maar werd
Je lijkbaar. Bij je komt geen moeder weenen,
De tranen storten van haar moederliefde,
En bloemen aan je lichaam leggen. Maar

Ik, de onbekende, vreemde, ik, de vriend
Van je rampzaalgen bruîgom, ik zal bloemen
Leggen en weenen bij je doodsbed, arm,
Arm kind!

Af. Twee schildwachten naderen het bed, en zien op de doode neêr

EERSTE SCHILDWACHT
't Is ongelooflijk, dat zij dood is.
De dood drukte niet zichtbaar op haar zacht
Gezicht zijn zegel. 't Is zoo kalm als van
Een kind, dat slaapt.

TWEEDE SCHILDWACHT
Zij ligt er als een bruid,
Die haar bruîgom wacht, de ongelukkige.

EERSTE SCHILDWACHT
Geen treurge droomen zullen haar den slaap
Meer storen.

TWEEDE SCHILDWACHT
Wéet wel, dat heel duur Ithóme
Dien slaap betreuren zal. Zoo ènkle dropplen
Gestort maar zijn in konings tent, er zullen
Stroómen bloed morge' Ithóme överstroomen.
De haat, onbluschbaar, zal omvlammen en
De demon van den oorlog zal verwoesting brengen
En àl vernietgen. Waar je heden nog
Die witte huizen ziet, zal je niet anders
Dan rookende bouwvallen morgen zien.
De storm komt op...komt op. Slijp goed je zwaard.

EERSTE SCHILDWACHT
Ik sleep 't alreê.

TWEEDE SCHILDWACHT
Kom meê dan, naar de ändren.

Beiden af

Vierde tooneel

Poludoros treedt op, door een zijdeur, vreugdevol, in de hand een kleinen olijftak, zonder Arsinoë op het bed te bespeuren

POLUDOROS

alleen

De liefde is waarlijk een gewiekte god!
Van Sparta naar Ithóme voerde hij
Mij op zijn luchtige en lichte vleuglen,
En werd niet moê! Ik liep den heelen nacht!
Het scheen mij of mijn voeten ook gevleugeld
Waren! Waar Oibalos nu is? Waarom
Verschijnt hij niet?

Hij bespeurt plotseling Arsinoë, en meent, dat zij slaapt

Arsinoë...zij slaapt!
Hij, die mijn bruid bewaken zoû, haar slaaploos
Bewaken zoû...waar is hij? Ziè, hoe hij
Bewaakt! Des konings tent zonder een enkel
Schildwacht!

Geluidloos nadert hij het bed, en ziet op Arsinoë vol teederheid neêr

Zij slaapt...zij slaapt! Hoe kalm en lachend
Is haar gezicht! Wat zoete droomen zie je,
Zoet kind van mìjn droom! Voorgevoelt je ziel
Het einde van je wee en glimlacht zij
Al van verluchting? Zag je mij misschien
Als vredebode, tot je weêrgekeerd
Strálende van geluk? Een vreugde glanst
Over je mooi en lief gezicht! Zie hier:
Je bruidegom brengt je de olijvetwijg:
Het zoo gewenschte voorteeken van vrede
En ònze bruiloft.

Hij legt zacht de tak neêr over Arsinoë's borst

Toen wij ons verloofden, -
O làng geleên, voór de' oorlog! - gaf je blozend
Me een zoen, en eén, een enklen zoen gaf ik
Je weêr; zégel onzer verbintenis!

Hoe vaak daarna heb ik mij niet verbeeld,
Dat die mijn eerste zoen de laatste öok
Zoû zijn, heb 'k smartlijk, tranen in mijn oogen
Niet aan die stond gedacht en weêr gedacht:
Arsinoë...die zoen was nièt de laatste:
Zie hier mijn tweede...geéf hem mij weêrom...

Hij wil zich over het lichaam bukken...Oibalos, bloemen in de hand, treedt binnen, maar blijft verschrikt staan, als hij Poludoros ziet: de koning stort op hem toe

POLUDOROS
Waar bleef je zoo lang, Oibalos?

OIBALOS

ter zijde, verward

De koning!
'k Woû, dat ik vèr was; dat ik was onzichtbaar,
In den Kaiádos!

POLUDOROS

vervolgt, zonder Oibalos' verwarring te zien, de bloemen bespeurende

Bloemen breng je, dezen
Morgen ontloken, aan mijn zoete bruid,
Arsinoë. 'k Verweet je äl, dat zorgloos
Je haar niet goed bewaakte, maar ik zie,
Dat je bewaking juist vol teederheid
En zorg is. 't Schijnt, dat de äanwezigheid
Van 'n vrouw den ruwen krijger heeft verteederd.
Maar zie, de bruîgom was den vriend al voor;
Zelfs zoo je in mijn tent heden de Elyzeesche
Velde' overplantte, zoû deez' kleine twijg
Grootere bekoring hebben, en meer dierbaar
Haar zijn.

OIBALOS
Helaas...Sparta's olijvetwijg
Is 'n gift, die geen gift is. Maar ik, mijn vorst,
Bracht aan Ithóme's bloem de bloemen van
De heuvelen haars vaderlands, de laatste
Herinnering aan haar land.

POLUDOROS
Waarom de laatste?
Waarom de laatste herinring? Oibalos,
Zij zal Ithóme weêr zien als gelukge
Vorstin, en nòg gelukkigere vrouw.
O, je bedriegt je, Oibalos! De zon,
Heden, ging stralend op; de dageraad
Was rozig...!

OIBALOS
Donkre wolken dreven aan.

POLUDOROS
O, Oibalos, wat sombre kleuren zag
Je dan? De heeml is wolkenloos en klaar,
En louter. 'k Heb de Eforen overtuigd,
En eensgezind met mij verlangen zij,
Dat ik den vrede sluit. Denk niet meer aan
De drievoeten: wij hebben ze niet meer
Van noodë, Oibalos.

OIBALOS
Mijn koning, meer
Dan óoit zullen wij de drievoeten van
Noode hebben.

POLUDOROS
Je droomde een boozen droom,
Je ontwaakte in slecht humeur.

OIBALOS
Wakende zag
Ik een grúwbaren droom.

POLUDOROS
Vertrouw je niet
Wat ik je zeg?

OIBALOS
'k Vertrouw, vorst, wat ik zàg.

POLUDOROS
'k Begrijp je niet.

OIBALOS
Maar àls ge mij begrijpt,
Zult gij, laas, wenschen, dat het geén ge ziet
En weet, een leugen is.

POLUDOROS
Zoû dan Messene
Geen vrede willen?

OIBALOS
Niet wilde Lukiskos,
Heél kort geleên, den vrede; wàt hij wilde
Verstoorde älles!

POLUDOROS
Wat? Heél kort geleên?!
Is dan Lukiskos hier?

OIBALOS
Een ronde nam
Lukiskos krijgsgevangen.

POLUDOROS
Wàt zeg je?

OIBALOS
Geboeid voerden z' hem hier.

POLUDOROS
De vader van
Arsinoë, in boeien?

OIBALOS

ter zijde

Hadden z' hem
Gegooid in den Kaiádos!

POLUDOROS
Oibalos,
Haást je dan toch Lukiskos te öntboeien!
De goden, o geluk!, beschikten alles
Naar wensch! Arsinoë, Arsinoë!
Je vindt je vader en je vaderland,
Zalig gelukge! te gelijker tijd
Met mij, je bruîgom weêr!

Hij nadert het bed

OIBALOS

ter zijde, op den voorgrond

Rampzaalge! Zij verloor àlles, àlles.

POLUDOROS

geluidloos het bed genaderd, zet hij zich op een schabel, buigt lichtelijk over de doode, poogt haar te wekken. Ongerust trekt hij het dek weg. Hij ziet haar dood, bloedbevlekt. Breekt dan in tranen uit

POLUDOROS
Arsinoë...! Arsinoë...! Ontwaak!
Ontwaak dan? 'k Ben terug; Poludoros!
'k Ben bij je...! Oibalos...zèg Oibalos!
Wat is mijn bruid koud, o...wat is zij koud!!?
Je spreekt niet, Oibalos??...Doód! Is zij dood?!
Ze is dood!! Góden, ze is dood! Arsinoë
Is dood!! Is 't mooglijk?! Wie heeft haar vermoord?!
Welk beest, wìld beest sloeg klauwen in haar borst...?
O...! haar zoo teêre, bloeiende borst...O!!
Mijn duif! Mijn duif! Mijn onschuldige duif!
Wat monster sloop hier binnen?! Oibalos!
Zeg mij! O welke slang, gìftige slang
O!...zoog, in bloeddorst, verzadigde zich
Aan 't bloed, 't bloed van mijn duif, 't bloed van mijn duif!

OIBALOS
Wreeder dan 't wilde beest, giftiger dan
De giftslang kwam haar eigen vader hier
In deze tent. Lukiskos, zonder hart,
Heeft haar vermoord. Hij offerde haar niet
In zijn stad, in Ithóme, maar hij heeft
Haar hièr, in deze tent, geofferd.

POLUDOROS
Goden!!
Zeus! Slinger al uw bliksems naar mijn hoofd!
Arend van Zeus! Verscheur mijn hart, mijn hart!
Het zal verluchting zijn! Is niet mijn smart
Duizend maal grooter pijn?! Haar eigen vader
Heeft haar vermoord? Haar eigen vader, o,
Heeft haar vermoord! Oibalos! Oibalos!

Charon, die haar thans ziet, zal siddren van
Meêdoogen, hij zal om haar tranen storten,
En HIJ, haar vader, HIJ, haar eigen vader,
Heeft geen meêlij met haar gehad! O! O!!
Geen meêlij met mijn arme, arme bruid!
Niemand had meêlij met mijn arme bruid
Arsinoë! Arsinoë!! Mijn duif!
Slachtoffer, o slachtoffer van een nooit,
Nooit te verzoenen lot, nooit te verzoenen
Lot!

Spartaansche officieren komen op, bloemen brengende, en leggen ze over het doodsbed neêr

Strooit je bloemen, strooit je bloemen om
Ithóme's bloem! Rondom Ithóme's bloem!
Ieder atoompje geur zal óm haar heen
Sprenklen als dropplen smart!...Een dauw van smart!
O, zij was als een mooie, albasten vaas,
O, zij besloot een hart, rein als een lelie,
Onschuldiger dan leliën...! O, de hand
Van 'n god, die kunstnaar was, had haar gevormd,
Gevormd in godlijke bezieling, in
Godlijke liefde! O!! Godlooze handen,
Handen van 'n wreedaard, van 'n wreedaard - haar eigen
Vader - vernielden haar, vermorselden
Haar...O!!

Binnen komen twee Spartaansche officieren. In de verte trompetgeschal, sein tot den aanval; oorlogsgedruisch

EERSTE OFFICIER

In dichte falanx dringt de vijand
De poorten van Ithóme üit, o vorst,
En trachten onze legerorde te
Verbreken. Zij schijnen vol moed en niet
Meer te weêrhouden, zoó als zij nog niet
Zich toonden.

TWEEDE OFFICIER
Razend wordt gestreden
Aan beide kanten. Tal van lijken liggen
Al over 't oorlogsveld. Maar de Messeners
Wonnen terrein en dringen voorwaarts.

POLUDOROS
Zelfs
Zoo heél Ithóme's grondgebied vol lijken
Van vijanden bezaaid lag, zoû dat niet
Mijn woede matigen! Zelfs zoo rivieren
Van bloed de stad gànsch overstroomden, zoû
Dat niet mijn smarten leengen en mijn wraak
Stillen! Snel, Oibalos, naar 't veld des krijgs!
Daadlijk! Want mij roept een andere plicht!
Ginds, op den bergtop, van waar men Ithóme
Ziet liggen, is een plek vol dicht geboomte.
Er ruischt een bron, heel zacht. Arsinoë,
Bruid van den koning, zal haar tombe er rijzen
Maar Oibalos, dat in de steile kloven
Van den Taügetos Lukiskos zijn
Grafgesteent zonder graf vind'! Een Heloot
Voere hem daàr, geboeid, en late hem
Ten prooi van alle roofvogels! Zij worden,
Wréeder - als zij zich voeden met zijn vleesch!

De officieren tillen het doodsbed op. Allen af. Het tooneel verandert

Vijfde tooneel

Buiten Ithóme. Het slagveld. Messeensche officieren, soldaten

Kleonnis, Mantiklos

KLEONNIS
Volkome' is de overwinning, want zij trokken
Terug op alle punten! 't Oorlogsveld
Blijft in ons macht!

MANTIKLOS
Trofeeën zullen wij
Oprichten!

KLEONNIS
Zal, zeg liever, hij, de held,
Onze Aristodemos oprichten! Is
Onze overwinning niet zijn werk? Zijn moed
Deed wondren. Overal waar hij verscheen
Zaaide hij schrik en dood. Niemand vermocht
Zijn woede te weêrstaan, en voór hem vluchtte
De ontzette vijand, als een troep verschrikte
Musschen, wanneer ze een havik zien.

MANTIKLOS
Het bloed
Van zijn arm kind maakte hem dorstig en
Zijn ziel woû feesten in des vijands bloed!
Wie komen daar?

Een legerafdeeling van Messene overvult het tooneel

KLEONNIS
Wat kan geschied zijn?

MANTIKLOS
Wee!
Men draagt den koning aan...hij is gewond
Zie! Aristodemos volgt aan zijn zij!
Zullen dan nooit wij ons mogen verheugen!

De Aeputiden, verslagen van droefheid, komen op; zij dragen den gewonden koning Eufaës: naast hem Aristodemos

EUFAËS
Niet verder! O, mijn krachten zwijmen...Mijn
Einde...is daàr. Beweent mijn dood niet. Want
Ik ben gelukkig, dat ik zoó sterf. Kom
Dicht bij mij, Aristodemos. Is dan
De slag geleverd? Heeft Messene dan
De zege överal behaald?

ARISTODEMOS

Ja vorst.
De överwinning is volkomen.

EUFAËS

zijn stem sterft langzamerhand weg

Dat
Ik, Aristodemos, dàn sterve! Waár
Voorspelde 't godsorakel...en ons dierbaar
Ithóme ademt...weêr vrij. Ja, ik kan
Gelukkig sterven...Kindren heb ik niet,
Maar als een dochter heb ik mijn land lief,
En, zoo lang ik geleefd heb, heb 'k u allen
Als zonen lief gehad. Hoort Aeputiden,
Mij aan als ware ïk uw vader. Kom
Dicht bij mij, Aristodemos...nog dichter.
Gij offerdet voor 't welzijn van uw land
Wat dierbaarst gij bezat...Gij hebt geen kindren
Meer, maar gij hebt, behieldt uw vaderland:
'k Vertrouw het aan u toe...

Hij neemt zich den diadeem af en drukt dien Aristodemos op het hoofd

Daar, neem mijn kroon!
Zij komt u toe. Een Aristodemos
Is waardig om te heerschen...Aeputiden!
Strijdt altijd voor het vaderland...Messeners...
De koning sterft...Zie daar uw koning...thans!

Hij toont Aristodemos. Sterft

ARISTODEMOS

Dood! Hij is dood...Onze herinring aan
Hem, zal niet sterven. Hij was 'n eerlijk vorst,
'n Rechtvaardig koning; in zijn harte droeg
Hij slechts eén groote liefde: 't vaderland.
Hij stierf op 't oorlogsveld, een dapper heerscher:
Hij zegelt onze vrijheid met zijn bloed.
Dat midden in Ithóme zijne tombe
Verrijze, en een plek zij van aanbidding,
Een heilige, gewijde plaats voor heél

Messene. Dat ons aller harten ook
Tot tomben worden, waar wij, trouw en dankbaar,
Begraven als in dierbre mauzoleeën
Onz' eerbied, eeuwig, diep. En nu, vooruit!
Keeren wij naar Ithóme! - - -

Allen af. Het tooneel verandert

Vijfde tooneel

Steil berglandschap. Afgrond. Een Heloot voert Lukiskos, gebonden, over de rotsen. In de verte trompetgeschal

LUKISKOS
Ellendige! Beval men mij te kwellen?
Of slechts te dooden? Doòd mij, zeg ik je!

HELOOT
Zij hebben mij bevolen u te dooden.
Maar 't is mijn wensch u te bevrijden. Ik
Ben geen ellendeling, maar een rampzaalge
Heloot, dien men van af zijn kinderjaren
Gefolterd heeft. Sparta heeft in den oorlog
Mijn ouders en verwante' àllen gedood,
Maakte mij slaaf. Maar nu wil ik vrij worden.
Vrij wil ik sterven, zoo mijn noodlot 't wil.

Hij ontboeit Lukiskos

LUKISKOS
Vrij zal je sterven, sterf je slechts eén dood!
Hij, die een slaaf is, sterft ied'r oogenblik
Een wreeden dood. Hij is een doode zonder
Begrafenis en graf. Kom met mij! Met
Mij zal je 't vrije leven leeren kennen
En zoo je noodlot 't niet verhindert, na
Het leven vrij, den zoeten vrijen dood!

Beiden af. Gordijn

Vijfde bedrijf

Eerste tooneel

Nacht. Buiten Ithóme. De koning Poludoros, officieren, het Spartaansche leger. Eenige soldaten houden brandende toortsen

POLUDOROS

tot de officieren, die hem omringen

Deez' nacht moet tot den aanval 't sein gegeven
Worden. Spionnen hebben ons bericht,
Dat, dronken van de zege, die zij gisteren
Behaalden, heden de vijand de poorten
Der stad gansch zonder wachten liet en dat
Zij zorgeloos àllen zich, om te rusten,
Terug in hunne huizen trokken. Maar
Zij, die steéds in den oorlog waken, zijn
Zeer zeker zij, die eindlijk zullen winnen.
Waar Oibalos toch toeven mag?

EERSTE OFFICIER

Hij werd
Sedert den dag van gisteren onzichtbaar;
Ik zag hem niet van daag.

POLUDOROS

Hoe dat? Weet niemand
Waar heen hij ging? Vernam dan niemand of
Hij sneuvelde, öf nog in 't leven is?

TWEEDE OFFICIER

Ik zag hem gisteren eén oogenblik
Op 't oorlogsveld...'k Verloor hem toen uit 't oog.
Hij is verdwenen.

Soldaten komen op

POLUDOROS

Wie komen daar op?

Oibalos treedt op, in Messeensche kleederdracht; Spartaansche soldaten, vermomd als Messeners

OFFICIER

Wat! Oibalos!

OIBALOS
Hij zelf, in levende
Lijve.

POLUDOROS
Je trok Messeensche kleêren aan?
Waar kom je dan van daan? Ik dacht je dood!
Minstens gevangen!

OIBALOS
Vorst, noch 't een, noch 't ander,
Gelukkiglijk. Ik kom recht van Ithóme.

POLUDOROS
Hoe trok je in de stad?

OIBALOS
Als 'n fier Messener!
Na heel wat dooden op het oorlogsveld
Hun kleêren afgestroopt te hebben, kleedde
Ik mijn soldaten op Messeensche wijze,
En doste mij zoo zelf. Toen de avond viel,
Marcheerde ik naar Ithóme, ën geleidde
Mijn mannen, en tal van muilezels, die
Wij de honderd drievoeten hadden op-
Geladen, vol zorg in heel diepe zakken
Verborgen. Niemand speurde öok maar 't minst.
Zij dachten allen ons Messeners, die
Van 't veld terugkeerden ter stad. Ik heb
Mijn drievoeten toen afgeladen in
Den tempel van den Ithómeeschen Zeus,
Zoo als 't orakel Delfi's had bevolen,
En ik liet een groot opschrift achter, dat
Luidt: Oibalos, Spartaansch veldheer, wijdt vroom
Messene ën den goden zijne gaven.

POLUDOROS
Verliezen wij geen tijd. Draalt niet. De krijg
Eischt vlugheid. Zijn de poorten, Oibalos,
Dus niet bewaakt?

OIBALOS
Alle Messeners slapen;
Zij denken een besliste överwinning
Behaald te hebben.

POLUDOROS
Dan vooruit! Vooruit!
Het gunstig oogenblik is daar...

Allen af. Het tooneel verandert

Tweede tooneel

Nacht. Zuilenpoort tusschen Ithóme's muren. Messeensche wachten

EERSTE SCHILDWACHT
De vijanden hebben deez' nacht hun vuren
Niet aangestoken. Wat er toch gebeurd
Kan zijn?

TWEEDE SCHILDWACHT
Mij toont het hoor, dat zij gevlucht
Zijn en 't beleg hebbe' opgeheven.

EERSTE SCHILDWACHT
Niet
Geheel onmooglijk. Denk je, dat het weinig
Was, wat ze hebben te verduren g'had?
Zeg, is het niet onz' beurt van nacht als schildwacht
Te waken?

TWEEDE SCHILDWACHT
Laat me alsjeblief met rust!
Waartoe zouden er nog schildwachten noodig
Zijn? Denk je dan, dat nog gevaar Ithóme
Kan dreigen? Zie je niet, dat de Aeputiden
Allen naar huis zijn? Ik heb sedert dagen
Mijn vrouw niet meer gezien, en zij mij niet:
Hoor, makker, 'k ga er ook van nacht van door.

EERSTE SCHILDWACHT
Ik ook; ik ga mijn wijf een mooi geschenk
Brengen: het nieuwste nieuws van den veldslag.

TWEEDE SCHILDWACHT
Niets meer?

EERSTE SCHILDWACHT
Niets meer? Ze ïs er op verlèkkerd!
Het is het moóist, wat ik haar geven kan,
Beter dan oorlogsbuit.

TWEEDE SCHILDWACHT
Buit voor haar kletszucht!
Ze zal je niet eén oogenblik met rust
Laten, niet laten slapen, arme kerel!
De heéle nacht zal zij je wille' uithooren:
Duizend bizonderheden, haarfijn vragen:
Hoe diè gewond werd, hoe diè sneuvelde;
Of je wel flink en moedig was, of dat
De vrees je ïn je beenen zakte, zoo
Dat je 'm gepoetst hebt. Weet je, vrouwen, dat
Zijn klètsen; of je slapen wil of niet,
Zij klètsen, of 't je lust naar haar te hooren
Of niet, haar tongen draaien, draaien, draaien
Als spinrokkens! En zoo als ze altijd mooi
't Allergeschiktst oogenblik er toe kunnen
Kiezen. Ik meen: het alleròngeschiktst:
Het oogenblik, dat je zoû denken, dat
Al haar gedachten elders waren! Makker!
Wat 'n ramp, de vrouwen, wat vreeslijke ramp!

EERSTE SCHILDWACHT
't Is waar: nu dat je 't zegt, ben ik 't met je ëens!

TWEEDE SCHILDWACHT
Maar 'k weet remedie, hoor: ik speel de booze;
'k Kom als een razende mijn huis in, 'k vloek,
'k Sla met mijn zwaard tegen de wanden: dàn
Kruipt ze als een poes in 'n hoekjen en laat mij

Rustig, tot dat de morgen aanbreekt, slapen.

EERSTE SCHILDWACHT
Dat doe 'k je nà dan! Wel bedacht, wat schort het,
Of zij haar oorlogsnieuwtjes 's morgens pas hoort!

TWEEDE SCHILDWACHT
Kijk daar die wacht! De vent maft, recht ov'reind.

EERSTE SCHILDWACHT
Ze maffen allen! En ze snorken, dat
Je zeggen zoû, ze worden er geworgd!

TWEEDE SCHILDWACHT
'k Geloof, dat tijd is om 'm te smeren...

EERSTE SCHILDWACHT
Voort dan!

Beiden af

Derde tooneel

Lukiskos, de Heloot (treden op). De Messeensche schildwachten slapen. De zuilenpoort staat onbewaakt open

LUKISKOS
De heele stad schijnt zonder wacht. De poorten
Zijn niet bewaakt. De schaduw zelfs niet van
Een schildwacht zag ik op de muren. 't Schijnt,
Dat, zonder vrees, alle Messeners in
Hun huizen slapen, terwijl de Spartanen,
Ontwaakt, gereed staan.

HELOOT
Zie, o zie, de poort
Staat open! En de wachten slapen!

LUKISKOS
Zijn
Zij allen gek?! Wie is hier 't hoofd der wacht?

HELOOT
Voorzeker, Morfeus zelve. Blindelings
Gehoorzamen zij hem, allen, want allen

Sloten de öogen láng geleên al toe,
Als blinden.

LUKISKOS

't Zijn mijn voeten, die hen nu
Ze zullen doen openen!

HELOOT

En 't zal moéilijk
Genoeg nog zijn.

LUKISKOS

Jij ook, werk met je voeten!
Roep luidkeels, dat de vijand binnen is
Dat de Spartanen zijn gekomen! Dat
De vijand komt! Roep hard!

Lukiskos, en de Heloot wekken de slapende wachten met schoppen van den voet

LUKISKOS

Geen medelijden!
Schop! Schop ze hard! Schop ze hard wakker! Schop!

HELOOT

De vijand komt! De vijand is gekomen!
De vijand is binnen de stad! Spartanen
Zijn in de stad!

EERSTE SCHILDWACHT

waakt op, wrijft zich de oogen

Wat? 't Is mijn beurt niet! 't Is
Mijn beurt nog niet! Wat maak je me toch wakker...

HELOOT

De vijand komt! De vijand is gekomen!
De vijand is binnen de stad! Spartanen
Zijn in de stad!

EERSTE SCHILDWACHT

Spartanen?! Wat? Waar zijn ze?
Wachten! Te wapen! Waar mijn schild? Mijn zwaard?

LUKISKOS

duwt de wachten tegen elkander, ze allen wakker makende

Ellendelingen! Waarom slapen jullie,
Wanneer de vijand komt? De vijand komt!

Wat? Jullie laten onbewaakt de stad?
Zijn jullie wachten, zijn jullie schildwachten?
Verraders zijn jullie, ellendelingen!
Gaat, hoort ge, wekt de änderen, wekt alle anderen...

Af. Het tooneel verandert

Vierde tooneel

Nacht. Tempel van Artemis. Op den achtergrond het beeld der godin; aan het voetstuk, over den grond, ligt haar koperen wapenrok, haar schild. Rondom het altaar verdringen zich vreesachtig Messeensche vrouwen. Buiten, in de verte, hoort men van tijd tot tijd trompetgeschal, en oorlogsgedruisch, dat nadert.

TELEGONE
Ik heb geen oogenblik van nacht mijn oog
Gesloten! Vreéselijke nacht! Het scheen,
Dat heél de tempel zoû over mijn hoofd
Stòrten in een! Het bloed is in mijn aadren
Gestold! Zegt, hebt gij allen het gedruisch
Gehoord, het vreéslijke gedruisch?

EERSTE VROUW
Ik dacht,
Dat 't laatste öogenblik mijns levens aan-
Gebroken was! Gruwlijke nacht! Het was
Een gruwelijk gedruisch! De tempel beefde
Op zijn grondvesten! Onderaardsche geesten
Hebben hem zeker heen en weêr geschud
Om vrees ons aan te jagen.

TWEEDE VROUW
Toch, voor niets
Hebt gij Zoo'n vrees gehad.

TELEGONE
Gij zijt wèl moedig!

TWEEDE VROUW
Mijn vrees ten minst' heeft mijn nieuwsgierigheid
Gansch niet weêrhouden.

EERSTE VROUW
Uw nieuwsgierigheid?
Waarnaar?

TWEEDE VROUW
Naar de oorzaak van dat beven van
Den tempel, van 't gedruisch.

TELEGONE
Waarom, bid 'k u,
Beefde de tempel dan?

TWEEDE VROUW
Zie daár ginds, zoo
Ge weten wilt.

TELEGONE
'k Zie niets.

TWEEDE VROUW
Ziet gij dan niet,
Dat van 't beeld der godin haar wapenrok
En koopren schild zijn afgestort?

TELEGONE
't Is waar!
Wij waren dwaás zoó bang te zijn.

EERSTE VROUW
Wat zegt ge?
Een schild en wapenrok kunnen den tempel
Niet zoó doen beven. Toornige Artemis
Zelv' schudde, boven onze hoofden aan
Haar huis.

TELEGONE
Wat deden wij voor zondigs tegen
De Jonkvrouw?

TWEEDE VROUW
Wat? Haar heilge tempel werd

Bezoedeld! Allen dacht gij, dat de dochter
Van Aristodemos een maagd was, en
Men heeft een vrouw en moeder aan 't altaar
Geöfferd! Daarom is de Jonkvrouw, zij,
De goddelijkë Artemis, ons boos,
En voortaan vijandin, niet te verzoenen!

TELEGONE
'k Geloof, dat ge praátjes zegt.

TWEEDE VROUW
Zoo? Zeg ik praatjes?
Weet gij misschien wel wat gijzelve zegt?
Ik ben niet bàng voor u, al zijt gij ook
De vrouw van 'n Aeputide! Ik heb oók
Een man!

TELEGONE
Ik wensch u toe, dat hij láng leve.

TWEEDE VROUW
Ge zijt wel vriendelijk: ik dank u zeér.

EERSTE VROUW
Maar zwijgt dan toch! Wilt gij dat kibblen laten?!
Is 't dan een tijd om zoo te twisten? Dus,
Gij zegt, zijn dochter was geen maagd?

TWEEDE VROUW
Zeer zeker
Niet was zij maagd.

TELEGONE
Ach wat! Om haar te redden
Heeft Damis, die haar lief had, al die leugens
Opzettelijk verzonnen, en wist toen,
Op 't eind niet meer, wat hij wel zeide.

TWEEDE VROUW
Hij
Wist dàt wel degelijk, en ook IK weet het.

TELEGONE
Wàt weet ge? Deel ons meê dan, wat ge weet?

EERSTE VROUW
Spreek dan!

TWEEDE VROUW
Ik weet...

EERSTE VROUW
Wàt weet ge?

TELEGONE
Wacht dan toch!
Heb toch geduld!

TWEEDE VROUW
Druope nam tot min
Voor haar kind een niet verre bloedverwant
Van MIJN schoonmoeder.

EERSTE VROUW
Wat zegt gij? Druope...
Had zij een kind?

TWEEDE VROUW
Ja, 'n jongen, 'n mooie jongen,
Hij heet Aristoménes; dikwijls heb
Ik hem gewiegd, gedragen in mijn armen.
Wat 'n aardig, vroolijk kind! Hij wordt zeer zeker
Een tweedë Aristodemos. Zoo gij
Hem zaagt, zoudt gij erkennen, dat hij als
Een droppel water lijkt op zijn grootvader.

TELEGONE
Wel, wat u zegt!

TWEEDE VROUW
De waarheid, niets dan dat.

EERSTE VROUW
Helaas! Wie zoû dat ooit gelooven kunnen!

TELEGONE
Maar dan heeft men den god bedrogen! Maar
Dan brengt ons 't offer veeleer schand dan heil!

TWEEDE VROUW
Men heeft 't altaar bezoedeld!

EERSTE VROUW
Dat is zeker!
Begrijpt ge nu? Zoo 't schild, de wapenrok
Aan de godin ontvallen zijn, zoo is
Dat teeken van haar toorn en spelt niets goeds!

TWEEDE VROUW
En hebt ge 't andere ook nog niet vernomen?

EERSTE VROUW
Welk andre? Welk, o zeg, zeg?

TWEEDE VROUW
In den tempel
Van d'Ithómeeschen Zeus bracht op 't bevel
Des konings men twee bokken om te öffren.
Maar voór des priesters offermes hen slachtte,
Zijn heftig, uit zichzelv', de beide bokken
Toe op elkaâr gestort, en hebben met
Zoo'n woede, met de hoornen tegen 't outer
Gestoten, dat zij dood gevallen zijn.

TELEGONE
Wat of ge zegt?! Wel, wel, wat of ge zegt?!

TWEEDE VROUW
Mijn man was daár. Hij zag 't met eigen oogen.

EERSTE VROUW
Maar dàt is nog nièt alles!

TWEEDE VROUW
Wat? Nòg meer?
Is 'r iets gebeurt, dat IK niet wist?

EERSTE VROUW
Zeer zeker,
Is er nog meer gebeurd! Wist gij dat niet?
Gedurende drie nachten hebben alle
Ithóme's honden zich op 't plein verzameld
Voór 't koninklijk paleis en huilden gruwlijk
Als wolven. Maar van nacht, na lang geblaft
Te hebben, zijn zij weggerend hals over

Kop naar des vijands kamp.

TELEGONE

O ramp! O wee!
Welk ongeluk bedreigt ons!

Vijfde tooneel

De groote poort van den tempel opent zich; Epebolos, Ofioneus, priesters komen op. De vrouwen trekken zich terug op den achtergrond Ofioneus, Epebolos, Priesters. Telegone. Vrouwen

EPEBOLOS

En gij ziet
Nu duidlijk? Alles?

OFIONEUS

O, Epebolos!
Ja! De godin verhelderde de donkre
Nacht voor mijn oogen! Toen haar wapenrok
En koopren schild zijn naar omlaag gestort,
Werd 'k wakker, in ontzetting, en ik sloeg
Mijn oogen op, en zàg! Ik zag terstond!
Er was geen duisternis meer voor mijn blik!
Maar alle duisternis had in mijn ziel
Zich opgehoopt, en 't voorgevoelen van
Dicht bij zijnd wee, en ongeluk, dat nadert
Vulden mijn hart met beving en met àngst,
Deden mijn blindheid mij betreuren! Mij
Waren verlamd de voeten, opstaan kon
Ik niet. Ik zàg, o alles zag ik duidlijk,
Rondom mij! En ik wenschte, dat ik droomen
Zoû; dàt, wat 'k zàg een droom ware! Helaas!
De goden gaven mij het licht terug,
Opdat 'k den ondergang van 't vaderland
Aanschouwen zoû!

EPEBOLOS
Helaas! Ithóme's dage
Van wee breekt aan!

Zij trekken zich op den achtergrond terug

Zesde tooneel

De zelfden. Messeensche soldaten, verschrikt, in verwarring, overvullen den tempel

EERSTE SOLDAAT
Vlucht! Vlucht! Wij zijn verslagen!
Vlucht allen! De Spartanen hebben zonder
Wacht de poorten gevonden en zij stroomen
In massa's de stad binnen! Vlucht!

TELEGONE
Wee! Wée!!

EERSTE VROUW
O ramp! O wee!

EERSTE SOLDAAT
Naar Aristodemos'
Paleis rept zich wat overbleef van ons
Leger, en wij zijn talrijk nog genoeg om
Den vijand te weêrstaan!

TWEEDE SOLDAAT
Het is te laat!

EERSTE SOLDAAT
Te laat of nog bij tijds, maakt voort, maakt voort!
O zeker zal ons Aristodemos
Nog redden! Zéker zal hij ons nog redden!

EERSTE VROUW
Ons redden! Ja, hij redde wat! Is hij
Niet de oorzaak van Ithóme's ongeluk!

TWEEDE VROUW
Is 't niet òm hem, doór hem, alles wat nu

Over Ithóme komt?!

TWEEDE SOLDAAT
Is 't nú de tijd
Te práten, domme vrouwen?! Vlucht! Vlucht allen!
Want de Spartanen kómen!

EERSTE VROUW
De Spartanen!?

TWEEDE VROUW
O, vluchten wij! De vijand komt!!

TELEGONE
Wee!! Wée!!

Allen vluchten. Het tooneel verandert

Zevende tooneel

Het paleis van Aristodemos. Slaapvertrek. Een slaaf bereidt het bed. Aristodemos, somber, treedt op. Boven het bed hangt een lauwerkrans

ARISTODEMOS
Wek mij voór 't dag wordt. Ga!

De slaaf af; Aristodemos legt op het bed zijn zwaard neêr, en zet zich de kroon af

'Wèk mij voór 't dàg
Wordt...!' Of mijn oogen zich nog in den slaap
Gesloten hebben, sedert ZIJ mijn huis
Verlaten heeft! O vroeger, vroeger kwam
Jijzelve, mijn Druope, om mij te wekken:
Toen jij een lief, klein meisje was, toen wekte
Je zacht en blij geluidje, een vogelstem
Gelijk, mij met den zang van blijden vogel.
En toen je grooter werd, bleef jij het, die
Mijn wekster in den morgen was! O kind!
Waar bèn je nu! Mijn dochter, o waar bèn je!
Ik doodde je, en jij...doodde mijn slaap!

Hij bespeurt den lauwerkrans

De doode-lauwerkrans, kind, dien je droeg
Toen zij je als offerlinge wijdden, blijft
Mij als een bittere herinnering.

Hij neemt den krans in zijn handen

O, lauwerkrans, o doode-kroon van óns,
Van vorst en Aeputiden, wanneer breekt
Het uur aan, dat ik zelf je dragen zal!
Wat duurt het lang, lang, o ondraaglijk lang!
O doodekrans, je sierde 't hoofd der dochter!
O wanneer drukt men je rondom mijn slapen,
Opdat eens armen vaders marteling
Eindige!

Hij legt den krans neêr bij de koningskroon

Zoo de moede scheelen ook
Over mijn oogen vallen, altijd blijf jij,
Druope, voór mij staan! Mijn geest slaapt niet.
Mijn ziel slaapt niet. Bezit ik nog mijn ziel,
Mijn geest? Ik ben een levend lichaam, maar
Ik léef niet; 'k ben een spook, dat geen spook is!
De schaduw van een man: ik ben geen man meer!
Mijn kind, mijn kind! Zoo slechts de dood nu kwam,
Om van die smart mij te bevrijden...O!...
...Zoû ZIJ van avond komen?? Zoû zij komen?
Verschijnen weêr? Sedert drié nachten komt
Zij bij mij! Zet de schim van mijn Druope
Zich aan den voet mijns beds. Zij staart mij, staart
Mij aan, stilzwijgend, badend in haar tranen,
En gaat...met smartelijke bitterheid...
En uit haar borst welt dan een zucht, een zùcht,
Die in mijn borst steekt als een snijdend zwaard,
Die als een snijdend zwaard mijn borst verscheùrt...
O!! De deur opent zich! O!! Daar! Daár! Dáár!!

Verschijnt de schim van Druope, in wit gewaad, met lauwerkrans op het hoofd. Op de borst een diepe wonde. Zij nadert langzaam Aristodemos' bedde

ARISTODEMOS

Goden van aarde en hemel! O! Mijn kind!!
Weêr! Weêr mijn kind! Somber is haar gelaat!
Van tranen vloeien, vloeien haar de öogen!
Hoe toornig staart zij met haar vreemde öogen!
Ben jij mijn dochter? Neen, die ben jij niet!
Nooit heeft Druope mij zoo aangestaard!
O, toon mij niet die wonde, in je borst!
Ik ben je vader! Niet heb IK, Druope,
Je bloed doen vloeien! Niet heb IK mijn kind
Vermoord! ZIJ hebben je geslacht, mijn kind!
O, zoo je bloed stroomt, is het niet jou bloed!
Het is MIJN bloed! Maar ik heb niet jou bloed
Mijn kind, vergoten: 'k heb het nièt vergoten!
Ik zweer het, kind, ik heb het nièt vergoten!
Wreedaardig hebben zij je äan mijn armen
Ontrukt! Niemand heeft medelijden met
Mij toen gehad! Zij hebben je geslacht!
Zij hebben je geöfferd! O ik had
Je lief, ik had je lief, ik was je vader!
Ja, ja! Je was mijn dochter, kind, mijn àlles!!

DRUOPE

Alles is uit! Alles is nu gedaan!
Waar dient die kroon toe?

De schim neemt de koninklijke kroon in de handen

Neem mijn lauwerkrans.
Lauwerkrans is de kroon der Aeputiden.

ARISTODEMOS

Wat kind! Je neemt mijn kroon! Je neemt mijn kroon!!
Laát mij mijn kroon! Ik won haar op het slagveld!
Ik won haar met mijn zwaard, ik heb haar niet
Gestolen, kind!

DRUOPE

neemt het zwaard

Dat zwaard is overbodig.

ARISTODEMOS
Mijn zwaard! Mijn zwaard!! Goden van Hades! O!!
Mijn dochter neemt mijn zwaard mij af! Geef weêr!!
Geef weêr mijn zwaard! Geéf mij mijn zwaárd terùg!

DRUOPE
Zoo gij uw zwaard terug wilt hebben...vòlg mij!

De schim beweegt zich naar de deur toe

ARISTODEMOS
Zonder mijn zwaard, zullen de vijanden
Mij dooden! Kind! Druope! O mijn dochter!
Heb medelijden, medelijden met
Je vader! Laat hem niet zonder zijn wapen!
Wil je dan, dat zij hem vermoorden? O!!
Ga nog niet weg! O, geef mij eerst mijn zwaard!
Geéf mij mijn zwaard terug, mijn zwaard terug!
De deur is open! O, de vijand komt,
Om mij te dooden, te vermoorden...! O!!

De schim is verdwenen. De slaaf is binnengekomen

SLAAF
't Is tijd, dat gij ontwaakt, o Vorst!

ARISTODEMOS
Jij denkt,
Dat 'k ongewapend ben? Ellendeling!
Jij komt om mij te dooden, te vermoorden!

SLAAF

verschrikt

Wie? Ik?? Ik kom om u te wekken, Vorst,
Zoo als ge mij bevaalt!

ARISTODEMOS
Mijn dochter gaf
Mijn zwaard aan jou, opdat je mij zoû dooden
Terwijl ik sliep!

SLAAF

bevend

Aan mij? Ik heb geen zwaard!
Wee mij! Weé mij!!

ARISTODEMOS

stort razend op hem toe, dolk ter hand

Jij schurk! Jij onverlaat!
Ik zal je leeren!

SLAAF

vlucht

Help! Hèlp! Hij vermoordt mij!!

Kleonnis, Officieren, soldaten komen op. Aristodemos, toornig, wijst naar den slaaf

ARISTODEMOS
Hij kwam om mij te dooden in mijn slaap!
Hij sloop hier heimlijk bìnnen om mij te
Vermoorden, wijl ik sliep! Hij had mijn zwaard
Genomen! 'k Heb gezien, dat hij zich op
Mij wilde storten! 't Is mijn dochter, die
Dien slaaf gezonden heeft om mij, haar vader,
Te dooden!

Hij ziet wantrouwig van den een naar den ander

En gij allen! Ook gij allen!
Zij is het, die u allen hier gezonden
Heeft! Allen zijt gij, àlle', ellendelingen!
Gij komt om mij te dooden! Te vermoorden!
Maar Aristodemos, ik, zal uw aller
Bloed eérst doen stroomen!

KLEONNIS
Vorst, o vorst, o vòrst!
Ik ben Kleonnis, de Aeputide, uw vriend!

ARISTODEMOS
Gij zijt Kleonnis! Zoo? Zijt gij Kleonnis?
Ik ken u niet, en gij bedriegt mij! Gij
Ook zijt gekomen, om mij te vermoorden...!

Neemt zijn hoofd in de handen

Hoe duizelt mij mijn hoofd, mijn arme hoofd!
Kleonnis...ben jij daar, mijn dierbre vriend?
O, ja, ja, je bemint mij wel, niet waar?
Je wilt mij niet vermoorden!

KLEONNIS

Luìster, vorst!
't Spartaansche leger staat onder onz' muren!
Zij trachten in de stad te komen!

ARISTODEMOS

Wat?
Spartanen? Spreek je van Spartanen? Neen!
Je lìegt! Je liegt! Ik heb ze gistren àllen,
Allen gedood, ik heb ze àllen gedood!
Gisteren, toen wij streden!

Men hoort het trompetgeschal nader

KLEONNIS

Hoort, o hoort!
Trompetgeschal roept ons te hulp!

ARISTODEMOS

Jawel!
Daar schallen de trompetten! Geef mijn zwaard!
't Zijn de Spartanen, die mijn zwaard, mijn zwaárd
Gestolen hebben! 'k Heb geen zwaard! Geef mij
Joù zwaard!

Hij ontrukt Kleonnis diens zwaard

Laat ze nu komen! Laát ze komen!
Waar zijn ze, zeg? Waar zijn ze nu? Waar zijn ze!
Laat ze nu àllen, àllen tot MIJ komen!

In razernij op en af, het zwaard zwaaiende: allen vluchten voor hem, Kleonnis uitgezonderd. Aristodemos grijpt de lauwerkrans en zet zich dien op, denkende, dat het de koninklijke kroon is. In waanzin af

KLEONNIS

alleen

O, Aristodemos, gij waart de laatste
Hoop van Ithóme, hoop van heel Messene!
Nu dooft die hoop uit, zoo als, laas, uitdooft
Het licht van uw verstand! Rampzalige!
Hij is waanzinnig! Smart maakt hem waanzinnig,
Smart om zijn kind! Onzichtbre wormen knaagden
Aan den kolos, en ondermijnden hem!

Machtloos, misvormd stort hij weldra in een,
Een waardelooze hoop van puin gelijk!
Waar is hij heen gesneld in razernij!
O, arm Ithóme, uwe laatste dagen
Zijn thans geteld! De rede leidt niet meer
Den forschen arm, die u zoo vaak gered heeft,
Dat vreesloos hart is nu ten prooi aan angsten,
Nimmer gekend te voren! Ramp volgt ramp!
De laátste ramp is onherstelbaar en
De allerverschriklijkste van àl onz' rampen!
O Vaderland! Mijn arm, arm land! Ithóme!

Af. Het tooneel verandert

Achtste tooneel

Plein voor het paleis. De tombe van Druope. Veel volk. Aeputiden, soldaten. Vreesachtige vrouwen

EERSTE AEPUTIDE
't Is vreemd...'t Gedruisch, 't geschal van de trompetten
Hielden van nacht geen pooze öok maar op,
En állen in Ithóme zijn in groote
Beroering: slechts een énkle slaapt, en komt
Niet te voorschijn: de koning!

TWEEDE AEPUTIDE
Zoo lang hij
Strateeg was, trad hij steeds in 't openbaar
Naar voren; nu hij koning werd gekroond,
Blijft hij onzichtbaar, terwijl heel de stad
In doodsgevaar is!

EERSTE AEPUTIDE
Zie toch hoe 't paleis
Overal is gesloten! 't Schijnt verlaten!
Er is zelfs niet de schaduw van een wacht!
Wat is er van de schildwachten geworden.

TWEEDE AEPUTIDE
Wat kan er toch gebeuren! Onverklaarbaar
Wordt zijn afwezigheid!

EERSTE AEPUTIDE
Daár! Zie! Zie toch!
Toortsen bewegen! Hoort gij geen gedruisch?
Kreten hoor ik!

TWEEDE AEPUTIDE
Het schijnt, dat men ontwaakt!

EERSTE AEPUTIDE
Helaas! Ik vrees, dat men héel laat ontwaakt!

TWEEDE AEPUTIDE
Neen, alles kan nog niet verloren zijn!
O, zijn aanweez'gheid kan nog wondren baren!

De poorten van het paleis openen; ter eene zijde komt uit Aristodemos, in gramschap, het ontbloote zwaard zwaaiende, ter andere zijde komen officieren, soldaten

EERSTE AEPUTIDE
Daar is hij!! Met ontbloot zwaard stort hij zich
De poort uit! Ja! 't Is Aristodemos!
Hij is weêr de oude, onze Aristodemos!
Wij hebben hem terug!

ARISTODEMOS

schreeuwt in razernij, met woedende blikken

Mijn dochter stal
Mijn zwaard! Mijn dochter sloop mijn kamer binnen
Om mij te dooden, te vermoórden, wijl
Ik sliep!

TWEEDE AEPUTIDE
Wat roept hij? 'k Heb niet goed begrepen!
Riep hij, dat hem zijn dochter 't zwaard ontstal??

EERSTE AEPUTIDE
Wat kan hij meenen?! Zie, hoe woest hij kijkt
Naar alle kanten! Wat kan toch gebeurd zijn!

ARISTODEMOS
Zij wenkte mij haar toen te volgen! Waar

Verschuilt zij zich nu?! Is zij nu verdwenen?
Houdt zij mij voor den dwáas?!

Hij staat stil en staart wezenloos

Ja...zij beloofde
Mij weêr mijn zwaard te geven...O!! Daár! Dáár!!

De schim van Druope verschijnt boven het grafgesteente; na korte pooze verdwijnt ze

Daar is zij weêr! Daar zie ik weêr mijn dochter!
Zij wenkt mij! Zie, zij roept mij! O Druope!
Druope!! Ja, zij geeft mij nu mijn zwaard
Terug!

Hevig trompetgeschal, alarm, vlak bij

EERSTE AEPUTIDE
O Aristodemos!! Snel! Snel!!
Rèp u Ithóme nog te redden! Rèd
Ithóme! De Spartanen naadren, naádren!!

ARISTODEMOS
Wat? De Spartanen!? O, ellendelingen!
Ellendeling! Je wil mijn dochter rooven!
Je dreigt me?! Zie je niet, dat ik geen zwaard heb?!

Het zwaard valt uit zijn handen over het grafgesteente neêr. Aristodemos komt een oogenblik tot zichzelven, herkent de tombe zijner dochter, hij neemt het hoofd in beide handen

Waar ben ik? Goden van hemel en aarde!
Is dat niet mijn Druope's graf?...Mijn dochter
Heeft van haar graf mij toegeroepen, mij
Gewenkt, dat ik haar volgen zoû! Zij wil
Mij bij haar! O zij wil mij bij haar!
O, zij vergeet haar vader niet, o neen!
En ik, o mijn Druope, mijn Druope!
Vergeet je nooit, noóit, niet eén oogenblik!
'k Vergeet je nooit!

De alarmseinen naderen. Buiten zichzelven

Zij willen mij vermoorden!
Daar komen zij! Zij willen mij vermoorden!!

O...! Heb je dan niet meêlij met je vader?
Je àrmen vader? Niemand zal hem redden!
Geef mij mijn zwaard! Geéf mij mijn zwaárd!! Geef hier!!!

Hij ziet het zwaard liggen, en grijpt het in verrukking op

Mijn zwaard! Zij gaf mijn zwaard terug! O...kind!
Mijn dochter!!

TWEEDE AEPUTIDE
Kom! Te hulpe!! Kom!!! Draal niet!
De vijand! De Spartanen komen!

ARISTODEMOS
Wat?
Làfaarden! Zijt ge bang? Laat ze thans komen!
Laat ze allen komen! Ja, laat ze allen komen!
Zij zullen Aristodemos ontmoeten!

Hij stoot zich het zwaard in de borst, en valt stervende over het grafgesteente neêr

O kind! Mijn kind! O mijn Druope, zie...
Hier kom ik bij je...hier...kom ik weêr bij je...!

EERSTE AEPUTIDE
O wanhoop! O rampzaligheid! Hij is
Doód!!

TWEEDE AEPUTIDE
Hij is dood! En mèt hem sterft Ithóme!!

Lukiskos treedt op, wijkende voor den vijand, met enkele soldaten

LUKISKOS
Waar is hij? Waar is Aristodemos?
De vijanden zijn in Ithóme! Waarom
Komt Aristodemos ons niet te hulp?!

TWEEDE AEPUTIDE
Hij is niet meer!

LUKISKOS
Gerechte goden! Wat
Zègt gij?!

EERSTE AEPUTIDE
Hij trof zichzelven met zijn zwaard.

LUKISKOS
Hij trof zichzelven?!

TWEEDE AEPUTIDE
Zie! Hier ligt zijn lijk!
Gestort op 't grafgesteente van zijn dochter!

LUKISKOS
O! Zoo geheel Messene, geheel Hellas
Eén grafsteen werd, zoû die het lichaam van
Deez' held niet kunnen overdekken! O!

Buigt over het lijk heen

Laatste Messener! Zoo de weerld eind'ge,
Voor u is er geen einde: de Dood zelve
Kan u nièt dooden!

Hij kust den doode

Aristodemos!
Ontvang Lukiskos' kus! Als ik, hebt gij
Uw kind gedood! Maar gij, gij waart gelukkig!!
Gij ziet uw vaderland, gij ziet Ithóme
Niet ondergaan als ik!

EERSTE AEPUTIDE
Vlucht! De Spartanen!!

De Messeners vluchten naar alle kanten. Poludoros, Oibalos, en het Spartaansche leger komen op. Lukiskos, zwaard ter vuist, stort op Poludoros toe. Zij strijden

POLUDOROS
Je leeft nog, onverlaat? Heeft Hades dan
Je üitgebraakt? Wil zelfs Hades niet jou?

LUKISKOS
Hij zal joù hebben...voor dat hij mij heeft!!

Zij strijden met razernij. Lukiskos valt doorstoken neêr

OIBALOS
Is hij nù dood? Of leeft hij altijd nog??

POLUDOROS
Rechtvaardig en wraakzuchtig toeft te mid
Der menschen Nemesis! De moordnaar van

Arsinoë doodde zijn vaderland!
Zoo hij nog niet gànsch dood is, doe hem dan
O, Oibalos, het werk van zijne ëigen
Handen aanschouwen. Zié!!

Poludoros toont met de hand naar den achtergrond, waar de stad in vlammen opgaat.
Gordijn

Plautus' Menaechmi[1]

Indien ik mij vermaakt heb met Plautus' Menaechmi in het Nederlandsch te vertalen, heb ik geen oogenblik gedacht daarmede de goedkeuring te verdienen van de zeer in latiniteitstudie verzonken hoogleeraren, die eene dergelijke vertaling veél beter dan ik en met tal van wetenswaardige noten en tekstvergelijkingen hadden kunnen uitvoeren, gesteld, dat dergelijke hoogleeraren op dit oogenblik aan onze Nederlandsche universiteiten bestaan, het geen ik niet betwijfelen wil. Wat mij betreft, ik sta tegenover het Latijn op een zeer autodidaktiesch standpunt en mijne eenige verontschuldiging voor mijne bewerking zoû misschien kunnen zijn, dat ik tegen over de Oudheid sta op een standpunt van vreemde transe en suggestie, om welke ik vele perioden van dat verleden aanzie of ik er zelve eenmaal in heb geleefd. En als ik, om mij te vermaken en niet voor studie, Plautus' Menaechmi las en overlas, dan kwam het mij voor, dat ik wel eens, en in welke eeuw is niet erg duidelijk - want Plautus' blijspelen werden eeuwen lang gespeeld - dat stuk heb zién spelen, in de Oudheid, in een Romeinsch theater, door een reizende komedietroep, die gehuurd was geworden door de aedilen der Eeuwige Stad - heb zien spelen door acteurs, gemaskerd en niet gemaskerd, de mannerollen uitgebeeld twijfelloos mannelijk door het symbool, dat geen mannerol na liet tusschen de plooien van zijn kostuum te vertoonen, de vrouwerollen gespeeld door hoogstemmige jongens, de decoraties zeér eenvoudig - een deurtje

1 Men zie in het Dramatiesch Bijvoegsel de bewerking van Plautus' Menaechmi: *De Tweelingbroeders*.

rechts en een deurtje links - met ter nauwernood een achterdoek en voor een publiek, dat al zeer weinig patriciesch was, en waar tusschen geen enkele matrone, al gingen deze hooge dames wel naar het circus, aanwezig was. Ik moet daar hebben gezeten tusschen de kleine burgerij en het volk van Rome, tusschen dikke, sluwe kooplui, kleine-handelaren, parazieten, tusschen allerlei types van kroeg- en bordeelhouders, dieven, tusschen een beul en een lijkkistenmaker, en tusschen hunne vrouwen en deernen, in één woord tusschen een publiek, dat zoo ongeveer gelijk was aan de bezoekers van de taveerne, tusschen wie Damasippus zich - naar Juvenalis hem in zijn Achtste Satire verwijt - bevond, in plaats van Nero's legioenen te geleiden naar Syrië of naar den Rijn. Ik weet niet wie ik was tijdens die vroolijke voorstellingen, des noods een patriciër, die er eens van door was *incognito*; in alle gevallen zoû *mij* een satire van Juvenalis koud hebben gelaten. Maar vermaakt zoû ik mij zeker hebben en dat vermaak, hoe vreemd, komt nog, eenigszins vager en in een schimmigen vorm van herinnering aan meérdere intensiteit van genot, die ik toen gesmaakt heb, bij mij terug, als ik de Menaechmi nu lees en overlees en mij bijna verwonder, dat zulk een eenvoudig stuk van *qui-pro-quo*, zonder eenige fijnere psychologie, mij toch nog amuzeeren kan. Zoo als het ook Paus Alexander VI en zijn bekoorlijke dochter, Lucrezia Borgia en de gezanten van Ferrara, die haar ten huwelijk kwamen vragen voor Alfonso d'Este, nog vermaakte toen het destijds gespeeld werd in de door Pinturicchio verluchte zalen, die thans het Appartamento Borgia worden genoemd...

Dit blijvend belang komt geloof ik, hier door. Plautus is een levendig realist en al gaan zijne stukken niet diep en al is wat hij ons voor zet, eenvoudig van humor en goedig van geestigheid, zoo dat het *mij* onmogelijk is iets satiriesch bij Plautus te ontdekken wat sommige geleerden wel pogen te doen, het wereldje, dat hij voor u zet op zijn levendig realistische wijze, boeit u om de echtheid er van. Ook is dit een wereldje, dat niet gauw bij andere Latijnsche dichters en schrijvers te vinden is. Dit is niet de wereld der keizers, keizerinnen, veldheeren en aanzienlijke vrijgelatenen,

die de geschiedschrijvers, die Tacitus, Sallustius, Suetonius u voor tooveren en de zoo miskende, interessante schrijvers der Historia Augusta; dit is ook niet de wereld van Ovidius' galante eleganties, van Horatius' wijsgeerig en intellectueel verfijnd buitenleven op een lieflijke villa, de wereld der aristocratische voornaamheid van Plinius den Jongere of welke andere voorname werelden de Latijnsche schrijvers ook voor u oproepen. Dit is het wereldje, waarvan iets is te vinden in Petronius' schelmsch, ondeugend Satyricon of in de latere Epigrammen van Martialis, een wereld even, maar te partijdig, gezien doór Juvenalis' Satiren héen; een wereldje, prachtig door Plautus gegeven: de klein-burgerlijke Latijnsche wereld, die ons juist interesseert als wij eens moê zijn van Palatijnsche grootheid. Want al is Menaechmus de Geroofde ook een rijk man, hij is toch geén voornaam man en dit maakt hem nu juist eens belangwekkend; hij is een brasseur-d'affaires en niet van héel zuivere affaires, dunkt mij (lees zijn tirade over zijn cliënten); hij is een interessante knoeier, hij is een burgerman: hij woont niet in de Carinae maar wel op een pleintje, waar een courtizane óver zijne woning de hare kàn hebben. Zijn vrouw laat hij het aan niets ontbreken; zij heeft slaven, wol, nu en dan eens een gouden sieraad en - hoogst verlangen van iedere Latijnsche vrouw! - ook wel eens een stukje ‘purper’, al zal dat ‘purper’ nu niet heel groot geweest zijn. Goed, zij hàd toch wel eens wat ‘purper’ in huis en, vermoedelijk, bestelde Menaechmus het niet uit Tyr maar was het gekleurd te Epidamnus zelf. (Dat is het zelfde Durazzo, waar onlangs troonde een Duitsche Mbret.) En de jonge dame, die over hem woont en ‘ruime gastvrijheid’ verleent, wel, zij is, evenmin als Menaechmus en zijn vrouw voorname lieden zijn, een chique cocotte: zij is er een van het tweede of derde genre; zij is tevreden met een palla, die haar minnaar zijn vrouw ontstal en die zij alleen maar wat bij-geborduurd wil hebben, maar juist daàrom is zij interessanter dan zij als eene Aspazia ware geweest. Ja, dit wereldje interesseert ons: het wemelt van menschelijkheid, van kleine, ironiesch klein-burgerlijke menschelijkheid en omdat die antiek is en uit het Verleden voor ons

opdoemt, boeit die ons vooral op een oogenblik, dat wij moê zijn van het epische, historische wereldverleden. Een koopman, als Menaechmus' vader, die zijn schip belaadt om handel te drijven als het te Brundizium markt is; een koopmanszoon, Sosicles, die met een slaaf - en wat aardige figuur, die trouwe slaaf en vooral ‘trouw’ uit filozofiesch eigenbelang! - alle havens aan doet om zijn verloren broêr te zoeken; de typische Tafelschuimer, geheel ‘beeld van zijn tijd’; die personages zijn het nu eens, die met hun kleinere belangen onzen aandacht vragen, als wij haar te lang aan het opperste leven der antieke tijden hebben gewijd. Er is door Plautus in deze menschen-van-iederen-dag een zóó levendig leven ingeblazen, zich uitende door woord, daad, beweging, scherts, moraal, moraal vooral!, dat wij het geschiedenisje, het intriguetje er bij voor lief nemen en vooral pleizier hebben in zulke echt levende klein-burgerlijke menschen uit vroegere eeuw. En ons duidelijk bewust worden, dat er toen nog àndere menschen leefden dan keizers, officieren, intrigeerende hovelingen, soldaten, samenzweerders...ook nog klein-menschelijke menschen, vol goed en kwaad, van luchtige levensopvatting; geen schurken, ook geen brave Hendrikken...

De Romeinen, die dit wereldje zagen opgevoerd, lachten bijna om woord na woord, dat gezegd werd. Zij waren goedlachs, groflachs, meer dan wij, geblazeerden, het zijn. Maar al zullen wij niet meer dan even grinniken of glimlachen, een blik in dien realistischen spiegel van dat publiek zelve, een blik in zulk een blijspel als de Menaechmi, is toch wel een dankbare blik, omdat wij het publiek zelve er in zien, een Zuidelijk publiek, een Latijnsch publiek, zoo als ik het zelve zoo vaak in Italië heb gezien, op de hoogste rangen, in de engelebakken en paradijzen der theaters: een wereldje van beminnelijke zakkerollers, aardige praatgrage mindere-menschen en kleine-burgers, die ook wel eens voornaam deden als Menaechmus doet en die ook wel eens schillen van sina's-appelen keilden naar een over-toeschouwer heen, zoo als ik het mij verbeeld, dat, toen, tijdens de voorstellingen der stukken van Plautus, ook wel gebeurde...

Inleiding tot de voorstellingen van De Tweelingbroeders In de jambische bewerking van Plautus' Menaechmi

Ik meen, tot inleiding van de voorstelling van *De Tweelingbroeders*, die dezen avond gegeven wordt in mijn Jambische Bewerking van Plautus' Menaechmi, niet beter te kunnen doen dan u te verzoeken, samen met mij, u een oogenblik te verbeelden, dat wij leven in een vroeger tijdperk. Een tijdperk van het Romeinsche Rijk, toen de komediën van Plautus, zoo niet iederen avond, toch zeer vaak in de Theaters te Rome werden gegeven. Wij zullen daarvoor ons niet indenken in den tijd van Plautus zelve, die als dichter, theater-directeur en tooneelspeler leefde twee-en-eenhalve eeuw vóor Christus; meer zal het ons loonen ons te denken in eene der eerste eeuwen van het keizerrijk, hetgeen wij ongestraft mogen doen als wij ons herinneren, dat Plautus' komediën, met die van Terentius, die slechts enkele jaren na hem op treedt, het klassieke Romeinsche blijspel vormden, dat eeuwen lang zich op de Latijnsche planken staande hield. De Romeinen van het keizerrijk zagen dus Plautus aan met den zelfden eerbied voor het Verleden, waarmeê wij heden ten dage Molière of Shakespeare bewonderen.

Neen, liever dan u met een droge opsomming van wetenswaardigheden omtrent het Romeinsche Theater, het Latijnsche Blijspel te vermoeien, zoû ik u dadelijk willen voeren in het eigen Verleden, dat dìt Blijspel zag ten tooneele gebracht op dàt Theater. Willen wij dus aannemen, dat wij, tijdgenooten van den modernsten Wereldoorlog, leven...in de eeuw van Tiberius of Do-

mitianus? Rustig en veilig zijn die eeuwen evenmin als de onze, maar wij zullen ons hiervoor troosten door te bedenken, dat het in deze opgetooverde wereld onzer verbeelding, een zonnig voorjaar is, ongeveer dertig, veertig, vijftig jaren na den dood van Jezus Christus. Rome, nog Heidensch, staat met zijn pracht van marmeren paleizen en tempels om ons glinsterwit te schitteren in allerjongste Aprilzon. Het is namenlijk vier April, en het is de eerste dag der Megalezia, dat zijn de feesten, ter eere van Rheia Kubele, de Groote Godin der Ida, Moeder der Goden. Door den praetor van Rome, door de aedilen zijn voor de feestweek, die volgen zal, scenische spelen uit geschreven en wij hebben ons dus al zéer vroeg opgemaakt om ons naar het Theater te begeven. Ja, het is zelfs zoo vroeg na de eerste ure - die wij ongeveer met zes ure 's morgens onzer tijdrekening mogen gelijkstellen - dat de slaap ons, trots een haastig bad, nog niet geheel uit de oogen geweken is. En toch begeven wij ons op weg, want het Theater van Pompeïus, waar de eerste voorstelling, o absoluut een première!, plaats zal grijpen, opent weldra en omdat de toegang gratis is, zoowel voor u als voor mij als voor iedereen, is het geraden, in aanmerking genomen, dat de Romeinen dol op de komedie zijn en dat Pompeïus' Theater slèchts veertig duizend toeschouwers herbergen kan, niet op ons elf-en-dertigsten aan te komen wandelen: weest verzekerd, dat drie kwartier na de opening geheel het Theater vol zal zijn. En dat met toeschouwers van alle rang en stand, die zich hebben eigen gemaakt met het denkbeeld, de geheele voorstelling - een soort matinée, die tot avondschemering duren zal - bij te blijven wonen. Als wij dus geen plaats en daarbij geen goede plaats hebben veroverd - ge begrijpt, dat van ‘bespreken’ geen sprake is - zijn wij niet voor ons pleizier uit op den eersten dag der Megalezia, en dat is toch eigenlijk het doel van ons vroeg opstaan, van ons haastig bad en ontbijt. Trouwens wij hadden toch niet langer kunnen slapen. Het is op straat een lawaai van belang: de kinderen toeteren op trompetjes en kletteren met kleine koperen bekkentjes, de slaven hebben vrij, de marktlui trekken in drommen op, de *gladiatoren*,

die pas morgen in het Colosseum optreden, komen met een geweldige kracht juichende aangehost; de soldaten stampen daverende aan op hun zware *caligae* of soldateschoenen, de bedelpriesters van de Groote Godin trachten aandringerig amuletten te verkoopen en bevelen aan, tot aller geluk, hun beeld toch te kussen, dat zij op den rug van een ezel de stad door voeren en geheel de zonnige, antieke Aprilmorgen is doorschetterd, doorschaterd, doorkletterd, doorklaterd van het geschreeuw, het gescheld, het geroep, het gejuich, het gegil, het gegalm van die duizende, duizende menschen en kinderen, die langs alle straten samen stroomen naar het Theater van Pompeïus.

Als wij aankomen, heeft het reeds zijn poorten ontsloten. Wagen wij echter nog snel een vluchtigen blik, voor wij binnentreden. Zie, het Theater is een marmeren, hoogen halfronden bouw, met drie verdiepingen tusschen eerst Dorische, dan Ionische, dan Corinthische zuilen. In de vakken der muren zijn nissen, waarin beelden; beelden ook omkransen geheel de bovenste ommegang en schitteren wit tegen de klaar blauwe lucht...Een wijde, weidsche witzuilige, vierkante portiek sluit zich aan de middellijn van dien halfcirkel aan en kan ons schuilplaats bieden in geval van regen...

Neen, niet meer dan een vluchtigen blik. Toe, laat ons voort maken, vrienden-lief en zorgen, dat wij het Theater binnen komen, door een der opene poorten, die de menigte als in zuigen, als in slorpen. Ge begrijpt, hoe we geduwd, gedrongen, getrapt worden, hoe er getwist, bijna gevochten wordt, al zijn de poorten ook vele. En wat dunkt u? Zullen wij, met een aanbeveling in onze zak, een plaats zien te krijgen in de zetels der *orchestra*, waar de heel chique Romeinen om ons heen zullen zijn: de Senaat rondom, met de twee Consuls, de twee allerhoogste magistraatspersonen in Rome en dan de aanzienlijkste matronen? Zullen wij liever achter de *orchestra* een plaats zoeken op de veertig banken, die den ridderstand toe zijn gewezen? Nu, als gij mij mijne meening vraagt, zoû ik u aan raden dezen dag eenvoudig de *cavea* binnen te loopen, de immense Amfitheaterruimte zelve en met al

die duizende, duizende plebejers over de *praecinctiones* of tusschengangen, dan de trappen op, die het amfitheater door snijden, mede te dringen, tot wij, na niet te lang wikken en wegen, daar ieder een plekje hebben veroverd. Als wij geen kussen hebben meê gebracht, vouwen wij onzen mantel vierkant en leggen die op het kille steen. Zeer zeker zult ge hier een beter aanschouwelijk beeld van theater en spel krijgen dan op de voornamere plaatsen, en beter vooral dan in de beide Tribunalen, de twee groote, festoen-omwingerde, wierook-omdampte avant-scène-loge's, waar de keizer ter eene, de keizerin met de Vestaalsche Maagden ter andere zijde, omringd door talrijk gevolg, zullen verschijnen. Neen, laat ons liever daàr zitten, op een der hoogste rijen van het amfitheater, bijna bij den beeldenkrans, die het opene theater omringt. De lucht is er het frischt, mocht uw achterbuurman naar knoflook geuren. En wij zien alles veel beter uit die minder voorname hoogte, dan uit die veel voornamere laagte.

Daar zitten wij nu, eindelijk, genesteld tusschen de duizenden. Hebt ge een kruikje wijn meê genomen, een paar saucijsjes, een honigkoek? Weest verzekerd, dat dit alles u smaken zal, de uren, die gij hier de Scenische Spelen zult aan zien, want mòcht de keizer komen, dan is het niet geraden op eens het idee te krijgen moê te zijn en naar huis te verlangen: zoo iets is majesteitsschennis en kan levensgevaarlijk blijken. Trouwens, *wij* hebben ook niet het minste plan niet tot het einde te blijven. Bedenk toch: de première van de Megalezia-spelen; 4 April, in het Theater van Pompeïus! Moeten wij daar niet allemaal bij zijn?

Goed, wij zijn er nu bij. Maar lang zullen wij nog te wachten hebben eer de voorstelling aan vangt. Kijken wij dus maar eens rond terwijl het om ons roezemoest als in een bijenkorf, terwijl er gewenkt wordt: ‘Rufus! Kom hier! Kom toch hier!’ of ‘Claudia, lieve Claudia, kom je niet bij me zitten: er is hier nog zoo een gezellig plaatsje!’ Kijken wij vooreerst naar den blauwen hemel, die zich wolkeloos, morgenfrisch over ons welft, naar den krans der beelden, die zich zoo bevallig daar tegen uit teekent. Letten wij dan op, dat even beneden die beelden in den marmeren wand,

die boven de hoogste amfitheaterrij uit steekt, groote koperen schalen zijn ingevoegd, geluidschalen, voor de akoustiek, opdat de klank van de stemmen der tooneelspelers niet verloren ga. Zien wij nu naar het tooneel zelve, daar voor ons. Dat is het *proscaenium*, waar de vertooning plaats zal hebben en die begrensd wordt door een muur, een prachtige marmeren muur, waarin beelden in nissen tusschen zuilen. Deze muur is de *scaena*; wat wij dus 'scène' noemen, is niet de Romeinsche *scaena*, de monumentale muur, die vooral den achtergrond vormt der tragedie, want in die muur is de koningspoort in het midden: daar treedt, bij voorbeeld, Oidipos uit; op zij van die poort zijn de twee kleinere poorten, waaruit de 'gasten' of andere bijpersonages ten tooneele verschijnen. Twee monumentale trappen voeren langs die muur naar boven, waar weêr andere poorten zijn; hier treden de koren uit of ook wel verwijderen zich er langs wie ver weg gaat, ter reize over land of over zee.

Deze prachtige *scaena* kunnen wij ons in afwachting, niet van den tragischen Oidipos maar van de komische Menaechmi op ons gemak genieten. Hebt ge die dan genoeg bewonderd, let dan eens op het publiek. De *orchestra*, de ridderbanken worden nu ook ingenomen; het wemelt er van rood omzoomde toga's, er is hoofsche plichtpleging; slaven brengen kussens aan; matronen in feestgewaad zetten zich en koelen zich, het wordt reeds warm, de handen met een kristallen bal, die zij bevallig in de palmen wrijven. Zij hebben ook reeds hare zomerringen aan, die zijn veel dunner dan de winterringen, die te zwaar reeds worden. Het is purper, geel, violet, goud, zacht groen daar ginds van de sierlijk plooiende palla's der vrouwen, hare mantels, die zij luchtigjes om zich houden, want ik geloof bijna zeker, dat er geen vestiaires zijn in het Theater van Pompeïus, voor veertig duizend toeschouwers.

Goed, dat is alles héel voornaam. Let nu liever eens op rondom onszelve, die maar plaats hebben gevonden in de plebeïsche *cavea*, de theaterruimte zelve. Het gaat er gezellig toe. Ziet u, we zitten zoo dicht op elkaâr en dat lokt spoedig uit tot kennismaking, tot familiariteit, tot meer! Lees er Ovidius' Ars Amandi maar eens op

na: dat sierlijke leerboek hoe te beminnen en bemind te worden. Ovidius is al, de arme dichter, gestorven in ballingschap te Tomi, maar in onze eeuw, laten wij zeggen, die van Domitianus, is het nog precies het zelfde. Blikken, woordjes, knietjes, voetjes, heusch, het gaat nog steeds zijn gang. Echtgenooten mogen wel oppassen voor hunne vrouwen naast zich en toe zien, dat niet achter, voor of ter zij hunner egâ's een bescheiden drukje wordt uit geoefend, als heimelijke verkenning van verboden terrein, dat wel durende deze lange matinée meer of minder ontgonnen zoû willen worden door ondernemende in- of aandringers, die niet de minste rechten hebben. Om ons heen zal wel eens een jaloersche man het recht hebben te zeggen: ‘burger, kan je wat minder plaats innemen’, als hij nog niet dadelijk wil uitvaren: ‘burger, hoû je handen af van mijn vrouw en duw niet je knie in haar rug’, waarop natuurlijk de verontschuldiging luidt: ‘burger, vergeef me, maar we zitten zoo nauw en wat mij betreft, ik maak heusch geen aanmerking als Lavinia misschien tegen mijn knie moet leunen, want ik begrijp, dat het niet anders kan...’

Waarop Lavinia in valt: ‘beste man, de burger achter me hindert me heusch niet, hij is zoo bescheiden mogelijk en je weet daar bij: jaloersche scènes, als we uit zijn, daar hoû ik heelemaal niet van en ik geef er ook geen aanleiding toe...’

Nu, we zullen maar vèrder niet bespieden hoe het gedurende de lange, lange matinée die ons wacht, zal toe gaan tusschen Lavinia en den burger achter Lavinia. Trouwens, de keizerin is binnen gekomen in het linksche Tribunaal; zij zit neêr met de Vestaalsche Maagden, en hare vrouwen en hare vrijgelatenen en slavinnen vormen achter haar een dicht gevolg in de groote loge. En spoedig verschijnt zelfs de keizer, rechts, tusschen zijn paleis-officieren, dignitarissen en gunstelingen...

Het is het teeken, dat de voorstelling begint. Zij begint, niet dadelijk met de Menaechmi of met een ander blijspel van Plautus of Terentius. Zij begint eerder met een hymne en symbolische dans; zangeressen, danseressen, fluitspelers, fluitspeelsters, beroemde *mimen* dalen van de trappen der *scaena* af, en wat zij ver-

toonen is nog een Grieksche herinnering aan het religieuze Theater van Hellas en bevat toespeling op het groote Feest, op de Megalezia, op dezen dag, deze week, dat Rheia Kubele, de Moeder der Goden, gevierd wordt. Na deze hymne is er een pauze, en omdat de zon hooger is gestegen, rolt boven onze hoofden het *velarium* uit, een immens purperen zeil dat van af de *scaena* aan ijzeren stangen en kabels golft en golft en golft tot het geheel het Theater en zijn veertig-duizend toeschouwers heeft overdekt en af gesloten van den te blakenden hemel. Een zacht rooden schijn vult de theaterruimte. Als het heel warm wordt, kunnen wij ongestraft roepen en reclameeren:

- Water! Water!!

En dan haasten de theater-slaven zich, boven, bij de bronzen geluidschalen, kranen te openen en vloeit water de wanden, in gootjes, alle de amfitheaterrijen langs, zoodat een aangename frischte ons kan doen uitroepen:

- Hè!! Heerlijk!!

En wij ons de handen en het gezicht kunnen verfrisschen. Voor de Tribunalen, de keizerlijke loge's ontspringen fonteintjes van saffraangeur.

Maar er gebeurt nog iets anders. Het *aulaeum* of *aularium* rolt namelijk op naar boven en dit is wel iets zeer eigenaardigs. Want dit *aulaeum* of *aularium* is het gordijn, is het Romeinsche tooneelgordijn, dat beneden in het *proscaenium* - het eigenlijke tooneel - aan een dikken stok zich rolt en dus òp rijst om het tooneel af te sluiten, en neêr valt om het tooneel te verzichtbaren. Zagen wij dus in moderne tijden de voeten der tooneelspelers het eerst zichtbaar worden, in antieke tijden zien wij het eerst hunne pruiken en maskers verschijnen.

Wij hebben onderwijl een worstje geknabbeld, een honigkoek verorberd, een teug wijn genomen en de pauze is ten einde. Het *aularium* rolt weg, naar beneden. En nu zien we, dat er een tweede gordijn, een achtergordijn, nog het voorgedeelte van het *proscaenium* af sluit. Voor dit achtergordijn verschijnt meestal de Prologus, in de gedaante van een allegorische persoon of van een half-

god, die even aan het publiek vertelt wat eigenlijk de inhoud is van het stuk. Dit is even praktiesch als gemakkelijk en maakt een tekstboekje en program overbodig. De Prologus is daarbij vermakelijk; hij wil zijn persoonlijk succesje niet gaarne ontberen en de schrijver geeft hem meestal met een paar geestigheidjes daartoe gelegenheid. Bedenken wij daar bij, dat hij dit publiek van veertig-duizenden, waarbij meer dan drie kwart ongeletterd en onontwikkeld zijn, op een gezellige manier op de hoogte brengt van de intrigue der komedie, die volgen zal. Dit wordt door dàt deel van het publiek zeer gewaardeerd: het voelt zich gerust gesteld, dat het niet te veel te denken zal hebben als de vertooning is aangevangen: het weet nu reeds zoo een beetje waarom het te doen zal zijn.

En nu wijkt, ter weêrszijde, het *siparium* en worden dien morgen uwer verbeelding onze *Menaechmi* vertoond, bijna precies zoo als zij u vertoond zullen worden dezen avond van moderne realiteit. Van de monumentale *scaena* is niets meer te zien. Zij is verborgen achter de decoratie, die voorstelt een straat te Epidamnus en laat mij u, tusschen twee haakjes, zeggen, dat het oude Epidamnus niets anders is dan Durazzo, waar dezer jaren zoo veel om te doen is geweest. In die straat van Epidamnus staat ter eener zijde het huis van een der Tweelingbroeders en vlak daar tegenover het huis van de lieve courtizane, met wie Menaechmus, de Geroofde - want hij werd in zijn jeugd geschaakt, zoo als de Prologus u reeds heeft verteld en straks wederom vertellen zal - zijne wettige gemalin ontrouw is. Laat u niet al te veel verbazen door deze toevalligheid, dat de courtizane woont vlak tegen over haar minnaar: dit is een traditioneele conventie in de antieke komedie, gaarne geduld en aangenomen door schrijver en publiek - officieele kritiek bestond er die dagen nog niet -; in de komedies van Plautus wonen steeds de mooie meisjes over hare minnaars of minstens over de vaders dier minnaars en deze nabuurschap vergemakkelijkt techniesch zeer veel in de intrigue van het stuk: de *dramatis-personae* ontmoeten elkander door deze nabuurschap zoo gemakkelijk en ongekunsteld op het tusschenpleintje en zeggen

dan wat zij te zeggen hebben. Ingewikkelde intrigues, als die van een Engelsche of Amerikaansche detective-historie zijn nog niet uitgevonden. Neen, de intrigue onzer *Menaechmi* is dood-eenvoudig en ik, die u wèl voor geletterd en ontwikkeld aan zie, zal niet, als reeds na mij de Prologus doen zal, u veel van die intrigue vertellen. *Qui-pro-quo*-komedie van twee Tweelingbroeders, die elkander uit het oog verloren, en van wie de geen, die zijn geroofden broeder komt zoeken, telkens verward wordt met dien 'Geroofde' zelven, is dit blijspel ons alleen vermakelijk en boeiend als wij het wel willen volgen met iets van de primitievere en minder geblazeerde ziel van den antieken Romein.

Een spel van gelijkenis dus en deze gelijkenis der beide hoofdpersonen doet ons hen zien gemaskerd. Want was het masker in die dagen voor vele rollen een traditioneel vereischte, het was het zeer zeker voor zulke rollen als die van Tweelingbroeders, die met elkander worden verward. Eén zelfde masker voor beide akteurs maakt den toestand dadelijk zeer aannemelijk. Dit masker was in den tijd, dien wij in onze verbeelding op riepen, een helm, een maskerkop, een zwaar ding van hout, dat rustte op de schouders van den tooneelspeler. De ooggaten waren klein, hoewel des tooneelspelers eigenlijke blik er toch door vonkelde. De maskermond, dikwijls -muil, was groot, trechterachtig, om vèr het geluid uit te zenden in de immense amfitheaterruimte, tegen de bronzen geluidschalen aan, die het terug kaatsten. Behalve de jongeling-maskers der Menaechmi zelve, zien wij in dit stuk de twee zeer eigenaardige maskers van den Grijzaard en van den Paraziet of Tafelschuimer. Het Grijzaard-masker is zeer zeker een herinnering aan Grieksche theatermaskers en dit is niet te verwonderen als wij ons herinneren, dat geheel het Romeinsche komedie-repertoire, dat geheel Plautus en Terentius niet anders zijn dan vertaling en bewerking naar de alleroudste Grieksche komediën. Het Grijzaard-masker gelijkt een ouden Sater-kop maar geheel gestyleerd, met een muil meer dan met een mond en met twee verschillende uitdrukkingen; rechts het kwaadwillige oog en de nijdige grijns; links de goedmoedige blik en de te gemoet

komende grime. De akteur, die den Grijzaard speelde, wendde naar de tekst het mede bracht zijn verschillend aanzicht den toeschouwers toe. De Paraziet, zeer geliefd personage in deze spelen, de Tafelschuimer, de geestig vermakelijke klaplooper droeg ook een uitdrukkingsvol masker: glad geschoren, gestyleerd de beide lange ooren, waarin hij telkens gretig op vangt een uitnoodiging om mede aan tafel te liggen; één blauw geslagen oog, traditioneel steeds opgeloopen aan de een of andere veelvraten-orgie en dan vooral de gulzige, lebberlustige mondmuil met de wellustig naar pasteien en Samoswijn uit rekkenden onderlip. Deze maskers, die met hun steeds zelfde, verstarde uitdrukking het den akteur gemakkelijk maakten wat zijn gezichtsspel betrof, vermoeilijkten hem daarentegen zijn gebarenspel. Ge begrijpt, dat met deze maskers voor en op, met ons modern, sober ‘stil spel’ niets was te bereiken.

Neen, de gemaskerde tooneelspeler overdreef zoo veel hij kon en dan gehéel volgens de traditie, waarvan niet mocht afgeweken of hij kreeg slaag op zijn slavenrug, want komedianten waren meestal slaven: hij dànste bijna op zijn *soccus*-schoen, op zijn komedie-schoen, die, niet als de tragische *cothurnus* hem ‘hoog deed draven’ maar die hem tòch op iets lagere hak, op iets dunnere zool komiesch en met veel kluchtige armverdraaiïngen zich over de planken bewegen deed. De ongemaskerde tooneelspelers waren wel verplicht dit alles behalve sobere gebarenspel te volgen. Want ongemaskerd bleven de *adulescens* of ‘jeune-premier’; de *servus currens* of de ‘dravende slaaf’, die steeds een geestige rol had van in alles gedienstige dienaar en zijn jonge meester ten gerieve van zijn over hem wonend liefje en ten ongerieve van den er steeds in loopenden grijzaard-vader, steeds de noodige gelden wist te bezorgen. En ook de vrouwerollen bleven ongemaskerd. Zij werden vertoond, niet door vrouwen, die slechts als fluitspeelster, als danseres en mime optraden, maar door jonge knapen: hunne hooge, maar geschoolde stemmen schenen krachtiger te zijn om zonder maskertuit het geluid uit te zenden in die onmetelijke theater-halfcirkels dan brozere vrouwestemmen zouden geweest

zijn: hunne schrale efebengestalten schenen artistieker de traditie, de heilige traditie der vrouwerollen te kunnen uitbeelden dan een reëelere, meer realistische vrouwegestalte scheen te vermogen. Maskers of geen maskers, vrouwen of knapen, het waren intusschen wel de twee ‘questions-brûlantes’ van het Romeinsche Theater, maar wij mogen veilig aannemen, dat zoowel maskers als knapen steeds zegevierend uit den strijd te voorschijn kwamen.

De traditie, de heilige traditie! Daarvan mocht ook in de kostumeering niet worden afgeweken. De kostumen in deze Romeinsche blijspelen waren naar Griekschen snit gesneden en deze komediën werden daarom *palliatae* genoemd, d.w.z. blijspel vertoond in *pallium* of Griekschen mantel. En zij hadden niet alleen hun traditioneelen snit, zij hadden ook hun traditioneele kleur. Zoo was de ‘grijzaard’, onze ‘père-noble’ met den saterkop - hij wàs wel eens een oude sater in het stuk - in het deftige wit gehuld en was hij dus om zijn gewaad en uiterlijk onmogelijk te verwarren met een ander; zoo was de *adulescens* of ‘jeune-premier’ niet anders gehuld dan in veelkleurig gewaad, dat symbolizeerde de menigvuldigheid zijner aandoeningen van smart en liefdesvreugde; zoo droeg de paraziet steeds een om zich heen gerolden mantel, misschien om in de plooien de lekkere beetjes, die overschoten op den tooneeldisch meê te nemen en te verbergen; zoo was de *meretrix*, of het lieve meisje, het courtizane-tje, dat haar huisje zoo geriefelijk over het zijne had liggen, nooit anders dan in goudglanzend geel gedost: welke kleur herinnerde beter dan het geel, dat goud glansde, aan de onverzadiglijke goudzucht en geldzucht dier beminnelijke *hetaeren*, of de handeling voor viel te Athene, te Efezus, of te Epidamnus. Alle deze tradities stolden, als het ware, deze *palliatae*, deze komediën van Terentius en Plautus in een onveranderlijken vorm, die eeuwen duurde en die er aan gaven het type van het hoogere blijspel, dat nooit plat werd, dat ‘statariesch’ - als de term luidde - gespeeld werd, niet àl te kluchtig, zoo als ‘motoriesch’, meer bewogen spel, het gemaakt zoû hebben. De talentvolste tooneelspeler was dus die, die het meest vol-

gens de traditie, de heilige traditie den maat en het rythme zuiver wist te bewaren en te doen wiegelen tusschen opgewekt, niet sober, bewegingvol spel en ‘statarische’, nooit plat-grove, hoog komische deftigheid, als ik even dit woord mag gebruiken. Want deftig, neen, dat zijn de Menaechmi voor òns heelemaal niet, maar, vergelijkenderwijze, waren zij het nog wel voor den Romeinschen toeschouwer, tusschen wie wij op dit oogenblik immers meenen af gedaald te zijn in het verleden en wier mentaliteit wij goed zullen doen te benaderen zoo wij eenigszins een Romeinsch blijspel willen genieten.

Laten wij ook eens, terwijl deze artieste-slaven de Menaechmi nu voor ons vertoonen, alle requizieten in oogenschouw nemen, vooral als de *exostra* rond draait. Wel, de *exostra*, die is bijna niet in onze moderne theaters te vinden. De *exostra*, dat is namenlijk het draaibare zij-tooneel, dat, als de tekst het vereischt, het inwendige van het courtizane-huisje te voorschijn draait, en haar zichtbaar doet zijn aan het vroolijke orgie-tje, dat zij geeft ter eere van haar weêr met gevulde beurs voorzienen minnaar, terwijl de Grijzaard, zijn vader, en wees verzekerd met zijn meest kwaadwilligen linkergrijns, van af de straat of het pleintje geoordeeld is dit te aanschouwen door een open gekierde deur. En dit courtizaneinterieur op deze te voorschijn gedraaide *exostra* is wel zeer weelderig uit gedost. Hoewel een blijspel van Plautus een realistiesch tooneelspel is, waarin de toeschouwer, vooral die der hoogere dus mindere rangen, ziet weêrspiegeld veel van zijn eigen leven van iederen dag, wordt, vooral in het Keizerrijk. de vertooning er van met een bijna overdreven en onrealistischen rijkdom aangekleed. Is de kostumeering nog gehouden aan zekere traditioneele maat, de *meretrix*, de courtizane, weten *dominus* en *choragus* - wij zouden zeggen direkteur en regisseur - nog wel te onttrekken aan de theaterwetten der eeuwenoude conventie -: haar goudgeel kostuum wordt zoo rijk mogelijk en hare kamer, te aanschouwen op de voorgedraaide *exostra*, is met kostbare meubelen van citroenhout gemeubeleerd, met kostbare zijden gordijnen gestoffeerd en het feestmaal, dat zij geeft, is in verguld vaatwerk opgediend;

echte rozekransen winden zich om de vergulde aanligbedden der gasten. Nero ging zelfs zoo ver, dat hij beval kostumes en requizieten met echt goud te beleggen en te versieren. Het was vooral het publiek der hoogere, der mindere rangen, die deze onwaarschijnlijke pracht waardeerde, ja misschien was het wel langzamerhand in den loop der jaren in minder en minder litteraire stemming vervallen en kon het alleen een stuk van Plautus of Terentius genieten als de *exostra* rijk was uitgedost, als het fluitspel, dat dikwijls het *diverbium*, de 'klaus' der tooneelspelers begeleidde, de muziek van den dag weêr gaf, als al het bijwerk en de dans zeer was uitgewerkt en verzorgd en dan nog alleen maar in afwachting van de nòg rijker uitgedoste en kluchtigere maar ook grovere *atellanae* en *exodus*- of naspelen, die de feestvoorstelling eindeloos deden duren en eindelijk tegen zonsondergang besloten.

Want wij moeten niet vergeten, nu wij te zamen, niet waar, in het Theater van Pompeïus tijdens den eersten dag der Megalezia de Menaechmi aanschouwen, dat dit spel de hoógere komedie is. En wel moeten wij vergeten, dat de hoogere komedie voor ònze geblazeerde geesten eigenlijk iets veel ingewikkelders is geworden, waaraan wij veel hoogere en fijnere eischen stellen, dan de Romeinen, zelfs die van het Keizerrijk, het deden aan Plautus en Terentius. Zij bleven, die dichters, de klassieke blijspelschrijvers en wat ons nu toe schijnt een eenvoudige, naïve, soms kinderlijke, nooit zeer prikkelende intrigue, had destijds het prestige van de klassieke komedie, die vermaakte maar die toch 'deftig' bleef, en die men niet gaarne had willen missen, omdat zij immers een geniaal genoemde - wij zouden liever zeggen talentvolle - bewerking was van de antieke Grieksche komediën. En Grieksch, dat was en dat bleef de mode, de voornaamheid, de 'chic': als twee Romeinen een paar woorden Grieksch achteloos wierpen in hunne conversatie, was dit ongeveer zoo effectvol, als dat wij met Franschen geest onze gesprekken emailleeren of ons kleeden bij een Engelschen kleêrmaker.

Zoo zien wij dus in onze verbeelding de Menaechmi opvoeren, zoo zullen wij haar straks wederom zien in werkelijkheid. Met

enkele maskers en op den *soccus*-schoen, om eenigszins te benaderen het antieke aspect, maar niet met knapen in de vrouwerollen om de eenvoudige reden, dat zelfs de jeugdigste moderne jeune-premier niet de illuzie van gestyleerde vrouwelijkheid geven zoû, die de antieke jonge akteurtjes wel eens zeer talentvol wisten uit te beelden. Het vizioen der Verbeelding heeft dus uit: ge zijt niet meer in het Theater van Pompeïus maar in uw eigen schouwburg of tooneelzaal; het is niet dag, maar het is avond; het is geen April maar November, er golft geen rood *velarium* boven uwe hoofden maar er straleschittert het electrische licht en ge zit niet meer allen in de populaire *cavea*, van waar wij zoo gezellig te zamen het antieke schouwspel aan zagen, maar waar gij gewoon zijt te zitten.

Fonteintjes parfum en stroomende waterverfrissching zijn niet meer van dezen tijd; ik geloof niet, dat iemand onder u saucijsjes en honigkoeken heeft meê genomen, zelfs niet een verfrisschenden sina's-appel en hoe ver de idylle tusschen de kuische Lavinia en den buurman achter haar is voort gezet - die antieke matinée's duurden zoo ontzettend lang - dòet er niet toe op dezen modern-korten theater-avond, dien ik bescheiden hoop, en de tooneelspelers, wier tolk ik mij maak, met mij, dat u toch niet nog te lang schijne.

Poogt echter, mijne moderne dames en heeren, voor zoover dit mogelijk is, nog de herinnering te behouden aan ons antiek theatervizioen terwijl u straks het gordijn niet neêr valt maar op gaat, zoodat de *soccus*-schoen der spelers u eerder zichtbaar wordt dan hun masker of pruik; wilt, bid ik u, een uur lang slechts vergeten al de geraffineerde ‘hoogere komedie’, die onze eigen tijden en onze eigene schrijvers geschapen hebben; wilt deze wat naïef vroolijk aan doende ‘Tweelingbroeders’ aanzien met de te gemoet komende, welwillende nieuwsgierigheid, waarmede wij hopen, dat gij dit antieke *curiozum* zult ontvangen en - ik spreek bijna op dit oogenblik als de antieke Prologus vóor het *siparium*-gordijn zelve zijn publiek toe zoû spreken - zoowel onze tooneelspelers als de *dominus-choragus* - ik meen de regisseur-directeur - als de vertolker van de Menaechmi van Plautus, zullen u dankbaar zijn voor uw gunst.

De Tweelingbroeders
Jambische bewerking van Plautus' Menaechmi

Dramatis Personae
MENAECHMUS *de Geroofde*
MENAECHMUS SOSICLES
SCHUIER *paraziet*
CYLINDRUS *kok*
MESSENIO *slaaf*
EROTIUM *deerne*
VROUW VAN MENAECHMUS *de Geroofde*
SLAAF
SLAVIN
GRIJSAARD
DOKTER
MATROZEN, SLAVEN
Het tooneel stelt voor een straat te Epidamnus. Ter eene zijde is het huis van Menaechmus, den Geroofde; ter andere zijde het huis van de deerne Erotium

Prologus

Aan mij, aan ù, o toeschouwers, wensch ik
Goede gezondheid en geluk; dat is mijn
Begin. Ik voer u Plautus voor, niet zoo
Maar in mijn hand, 'k voer hem u voor ter tòng.
Ik bid u, hoor mij met goedgunstig oor aan.
Hoor aan mijn argument, neem in u op
De stof dezer komedie, die ik in
Weinige woorden u zeggen zal. De dichters
Nemen meestal aan, dat de hand'ling hunner
Blijspelen voor valt in Athene opdat
't U zoo wat Grièksch toe lijkt. Ik zal u, zonder
Doekjes er om te winden, zeggen waar
Onz' handeling voor valt. Is dus 't onderwerp
Toch nog wel Grieksch, Atheensch bepaald zal 't niet zijn.
't Is meer ver-sicilianizeerd. Nu zal 'k, na
Het woord-vooraf, de heele intrigue u geven.
En dat nìet met éen maatje of met drie maatjes
Maar met een heele voorraadschuur geledigd:
Zoo mild zal 'k met vertellen zijn. Er was dan
In Syracuze een koopman, al bejaard,
Die had tweelingen, maar die tweelingbroêrtjes
Geleken zoo sprekend elkaâr, dat hunne
Voedster, zelfs aan haar borst, niet onderscheiden
Kon wie was wie en ook hun moeder niet.
't Is mij verteld door iemand, die de jochies
Gezien heeft. *Ik* wil 'r niet op zweren want
Ik heb ze niet gezien. Toen nu de ventjes
Zeven jaar telden, belaadde de vader
Een groot schip met veel handelswaar en nam
Eén van zijn zoontjes meê naar Tàrentum,
Waar 't markt was; 't andre kereltje bleef bij
Zijn moeder thuis. Er waren feeste' en spelen
Te Tàrentum, toen ze er aan kwamen en

Duizende vreemdelingen stroomden toe.
Het kind verdwaalde ver van vader tusschen
De menigte en werd door een Epidamniër,
Een koopman, opgenomen, die het meê nam
Naar Epidamnus. Maar de vader, toen
Hij 't kind verloren had, stierf van verdriet, na
Weinige dagen te Tàrentum. Toen nu
Dit werd gemeld te Syracuze aan den
Grootvader - dat het kind vermoedlijk was
Geroofd geworden, en de vader was
Gestorven - gaf de grootvader den naam van
't Verloren broêrtje aan 't andre kind: zoo veel
Hield hij van 't eerste; 't andre noemde hij dus
Menaechmus, zoo als 't eerste heette en òok hij
Zèlve. Ik heb dien naam gemaklijk kunnen
Onthouden want ik was aanwezig toen 't kind
Met veel lawaai eens werd vermaand. Vergist u
U niet: de beide broêrs heetten Menaechmus.
Nu gaan we, rts!, naar Epidamnus om
U alles uit te leggen. Indien dus éen
Van u een boodschap heeft voor iemand in
Durazzo (want Durazzo is het oude
Epidamnus) kan hij die *mij* opdragen,
En zonder complimenten, maar moet me eerst
't Geld geven voor die boodschap; zònder 't geld
Blijft 't maar bij praatjes en...geeft hij mij 't geld,
Dan wordt het nog veel erger...! Maar ik keer
Terug van waar ik uit ging en we blijven
Er nu: te Epidamnus. Wel, die koopman
Van wien 'k u sprak, die 't eene kind geroofd had,
Was rijk maar kinderloos en nam 't geroofde
Knaapje als zijn zoon aan, deed hem trouwen met
Een rijke vrouw, benoemde 'm tot zijn erfg'naam,
En stierf. Zijn erfg'naam erfde een gróot vermogen.
Nu komt zijn tweelingbroêr, die immers woont

In Syracuze, te Epidamnus, met
Zijn slaaf, hem zoeken. Dus, de stad, die gij
Hier ziet, is Epidamnus, zoo lang als
Dit stuk duurt; voor een ander stuk stelt zij
Een àndre stad voor, zoo als in den troep
De komedianten ook telkens een ander
Zijn: nu eens waard van een berucht huis, dan
Grijsaard of jongling, beedlaar, koning, ook wel
Soms kwakzalver of tafelschuimer...

Eerste tooneel

Schuier

SCHUIER
De jeugd gaf mij een bijnaam, Schuier; als
Ik eet, is dadelijk de tafel àf-
Geschuierd. Men belast gevangnen met
Ketenen zwaar, men legt gevluchte slaven
Voetboeien aan: 't is alles dwaasheid, als ik
Mijn meening zeggen mag. Als een rampzaal'ge
Meerderen ramp wordt toegevoegd, wordt grooter
In hem de lust te vluchte' en kwaad te doen.
Hij zal zich uit zijn keetnen weten los
Te make' op welke wijze ook; zijn voetboei
Doorvijlt hij 'n ring en met een steen rukt hij
De spijkers los: 't geeft all'maal niets. Wien gij
Zóo, dat hij nooit kan vluchten, keetnen wilt,
Dien moet ge boeien met zijn natje en droogje.
Bind met zijn bakkes vast de vent op 'n tafel,
Die rijk belade' is. Als gij hem voorziet
Van ete' en drinken, daaglijks, naar zijn lust,
Bij Pollux, nooit zal hij dan aan de haal gaan,
Al wacht hem ook de doodstraf. Heel gemaklijk
Zult g' hem gevangen houden in die boeien.

Lenige boeien zijn het: des te wijder
Gij ze aanlegt, des te vaster drukken zij.
Daar heb je mij. 'k Ben toegewezen aan
Menaechmus, opdat hij mij knevelt. Diè man
Voèdt niet zijn gasten: neen, hij kweekt ze op
En maakt ze levensblij: er is geen beetre
Artsenij dan zijn tafel en die kerel
Is zelf een goede schranser; 't lijken wel
Bij hem steeds eetfeesten, gewijd aan Ceres,
Zoo rijklijk is zijn disch voorzien, zoo lekkre
Pasteien rijzen van zijn tafel op:
Staan moet je op 't aanligbed, wil jij de top
Er van bereiken. Maar...veel dagen heb ik
Dat moeten missen: 'k heb mij moeten op
Sluiten te huis, met wat mij liefst is: wàt mij
Liefst is, is wat ik eet en drink maar 't was
Nu alles òp! Daar zie 'k Menaechmus, hij
Opent de deur...!

Tweede tooneel

Menaechmus; later Schuier

MENAECHMUS

spreekt tot zijn vrouw, wier hoofd men in de geopende deur ziet

Ja, zoo jij niet een dwaasrik en een domrik,
'n Kip zonder kop, een ongetemde feeks
Waart, zoû joù haatlijk zijn wat haatlijk aan
Jou man is! Zoo jij na deez' dag ooit weêr
Doet als jij deedt, zet ik je buiten, hoor,
En mag je naar je vaâr toe! Als ik uit
Wil gaan, hoû jij me vast, roept mij terug,
Vraagt waar 'k naar toe ga, wat 'k van plan te doen
Ben, wat mijn zaken zijn, wat 'k in mijn zak
Heb! 't Lijkt, voorwaar, wel of 'k een tolbeambte

Heb in mijn huis gevoerd, die telkens uit vraagt
Wat 'k doe en deed en heb gedaan en doen zal!
'k Ben veel te goed voor jou geweest, wijf; 'k heb
Je 't nooit ontbreken laten aan slavinnen,
Eten en drinken, wol, goud, purper, kleêren:
Pas jij nù op, versta je: hoû je man
In eer en weet, opdat jij 'm niets verwijten
Kan, dat hij naar een meid gaat om met die
Meid ergens te nachtbraken! 't Ga je goed.

vrouw verdwijnt

SCHUIER

komt op, ter zij

Ai, zoo die vent kwaad zijn vrouw toe spreekt, spreekt
Hij erger mij toe; zoo die buitenshuis
Spijst, straft hij mij, niet háár, want spijs

ik

niet!

MENAECHMUS
Bij Herk'les, 'k joeg mijn wijf de deur in! Waar
Zijn alle lustige getrouwde jongens?
Ze mogen wel me een mooi ding, ieder, geven
En, àllen, mij geluk wenschen, omdat
'k Vocht als een leeuw voor ons goed recht! En kijk eens!

Hij slaat zijn toga open en vertoont zich in een vrouwepalla

Deez' palla gapte ik van mijn vrouw weg en
Zal ik mijn meid vereeren! Zoo moet je aan
Een al te waakzame egâ mores leeren!
Dat is pas mooi, dat is pas knap, dat is
Pas fijn, dàt is een meesterstuk! Ik steel,
Niet zonder moeite, van mijn feeks wat ik
Mijn meid, die

mij

pleegt te bestelen, geef!
Des vijands buit tors 'k weg en veilig is
Mijn bondgenoote!

SCHUIER
Hei, baas, deel ik niet
In de' oorlogsbuit?

MENAECHMUS
Verrek! Ik val in een
Hinderlaag!!

SCHUIER
Neen, toch niet, vrees nooit: ik ben
Een bondgenoot!

MENAECHMUS
Wie is dat??

SCHUIER
Ik ben 't maar!

MENAECHMUS

omarmt Schuier

O mijn gezegend goede kans! O mijn
Goedgunstigheid! Het ga je wel!

SCHUIER
Het ga
Je wel!

MENAECHMUS
Wat verder?

SCHUIER

legt hand op Menaechmus' schouder

Wel, mijn rechterhand
Heeft zich, naar vroom gebruik, op mijn zoo goeden
Genius gelegd!

MENAECHMUS
Je kon, neen nooit, neen nimmer,
Gunstiger oogenblik gekozen hebben
Dan jij koost om te komen als je kwaamt!

SCHUIER
Dat ben 'k gewoon! 'k Weet àlle regels der
Goedgunstigheid!

MENAECHMUS
Wil jij wat zaligs zien?

SCHUIER
Of 'k! Welke kok bereidde het? Of 't gekookt
Met kunst is, zal ik kunnen zeggen als
'k De restjes heb gekeurd.

MENAECHMUS
Zeg, zag jij ooit,
Op 'n wand geschilderd, Ganymeed, geschaakt

Door d' Adelaar of Venus' lief, Adonis??

SCHUIER
Dikwijls genoeg; wat deeren mij die dingen?

MENAECHMUS
Kijk dan eens: lijk ik niet op Ganymedes?
Of op Adonis?

hij plooit zijn toga open; men ziet hem in de palla

SCHUIER
Waarom takel jij
Je zoo toe, zeg?

MENAECHMUS
Zeg, dat 'k een lievert ben!?

SCHUIER
Waar eten wij?

MENAECHMUS
Zeg éerst als ik jou zeg!?

SCHUIER
Je bent een lievert!

MENAECHMUS
Voeg jij uit je zelven
Daar niets aan toe?

SCHUIER
Je bent een leuke baas.

MENAECHMUS
Ga door!

SCHUIER
Neen, ik ga, bij Herk'les, niet door,
Ten zij ik weet wat mij te weten waard is.
Jij hebt met je vrouw gekrakeeld en ik
Moet wel oppassen eerst te weten waar
Ik eten zal.

MENAECHMUS
Wij zullen dezen dag,
Die sterft, verbranden maar mijn vrouw zal niet
Weten, waar wij den stapel stichten.

SCHUIER
Laat
Ons dan de fakkels grijpen; tot zijn middel
Is dood de dag al...

MENAECHMUS
Als jij me in de rede
Valt, talmt te langer je bevrediging.

SCHUIER
Menaechmus, steek mijn eenig oog mij uit
Zoo 'k eenig woord nog uit, ten zij jij 't wilt,
Dàt ik het uit.

MENAECHMUS
Kom van die deur weg.

SCHUIER
Goed.

MENAECHMUS
Kom dichter hier.

SCHUIER
Dàt zij zoo!

MENAECHMUS
Kom toch vlugger
Wèg van dat tijgerinnehol!

SCHUIER
Bij Pollux!
Jij zoû een puike wagenmenner zijn!

MENAECHMUS
Waarom?

SCHUIER
Omdat jij telkens om- en omkijkt
Of je niet ingehaald wordt door je gade.

MENAECHMUS

geheimzinnig

Zeg...

SCHUIER
Zeg jij zelf: 'k zeg wat jij wilt en 'k zeg niet
Wat jij niet wilt, dat 'k zeg.

MENAECHMUS
Kan door te ruiken
Jij raden...?

SCHUIER

bluffend

Ik raad beter dan een augur
Ooit ried!

MENAECHMUS

houdt hem de palla voor den neus

Ruik dan dien rand?...Wil jij niet ruiken?

SCHUIER

afwerend

'k Ruik liever 'n vrouwgewaad wat hooger; zóo laag
Als jij mij ruiken laat, bezoedel ik
Mijn reukorgaan, niet meer te reinigen.

MENAECHMUS
Ruik dan wat hooger, Schuiertje, mijn schat!
Trek jij je neus op?

SCHUIER
Nou, zoo'n beetje.

MENAECHMUS
Nu?
Wat zeg je? Waarnaar riekt het? Antwoord?

SCHUIER
't Stinkt
Naar dieverij, minnarij, zwelgpartij.

MENAECHMUS
Dan zal 'k Erotium, mijn lieve deerne,
Deze gestolen jas vereeren en
Bevelen, dat ze een maal bestell' voor mij,
Voor jou, voor zich opdat wij zwelgen zullen
Tot de ochtendster opscheemre.

SCHUIER
Dat 's genoeg
Gekletst! Klop ik?

MENAECHMUS
Ja, klop!...Klop niet zoo hard!

Schuier klopt

SCHUIER
Met zacht te kloppen, wijkt de wijnkan duizend
Passen terug!

MENAECHMUS
Klop zachter toch!

SCHUIER
Ben jij
Bang, dat de deur van Samiesch aardwerk is?

MENAECHMUS
Genoeg, genoeg gebonsd! Bij Herk'les! Ha!
Daar komt zij al!

blijft in extaze staan

SCHUIER

spottend

Zie jij de zon verrijzen??

MENAECHMUS

opgetogen

Heur blankheid zoû de zon verblinden!

Derde tooneel

de zelfden, Erotium, later Cylindrus

EROTIUM

is te voorschijn getreden

Dàg!
Mijn ziel, Menaechmus, dàg!

SCHUIER
En ik?

EROTIUM
Jij rekent
Niet meê.

SCHUIER
Als in een legioen de niet
Genummerde rezerve-mannen? Goed dan.

MENAECHMUS
'k Wil, liefje, voor van daag een eetgevecht
Bij jou bestellen.

EROTIUM
Voor van daag? Goed.

MENAECHMUS
En
Wij zullen zùipen, hoor, voor 't nieuwe Troje.
Wie van ons beiden zal de beste strijder
Zijn met de kroes en kan? Ons legioen
Staat onder joù bevel, deez' nacht; dus deel
Den prijs uit. O mijn zaligheid, wat is
Mijn vrouw mij haatlijk als ik jou aanzie!

EROTIUM
Toch kan je niet ontkennen, dat je iets draagt,
Dat háár behoort. Wat

is

dat?

tast naar de palla

MENAECHMUS
Aan mijn vrouw
Ontstolen en jou, o mijn zachte roos,
Eerbiedig aanbevolen.

EROTIUM
O jij bent,
Van allen, die hier toegang hebben, wel de
Bovenste-beste!

SCHUIER

ter zijde

Hoe de meid hem vleit,
Nu zij den buit ruikt!

tot Erotium

Als jij hem beminde,
Zoû je in zijn neus hem al gebeten hebben!

MENAECHMUS
Pak, Tafelschuiertje, mijn mantel aan.
Ik wil, als ik gelofte deed, mijn krijgsbuit
Offeren.

SCHUIER
Jij zoû beter doen te dànsen,
In dit gewaad.

MENAECHMUS
Ik dansen! Hij 's niet snik!!

SCHUIER
Jij minder snik dan ik: als je niet danst,
Ontdoe je dan.

MENAECHMUS
'k Liep nóoit grooter gevaar;
Ik stal dit kleed van daag en Herkules
Liep geen grooter gevaar dan ik toen hij
Hippolyta heur gordel dorst ontstelen.
Ontvang dus mijn geschenk...

hij ontdoet zich van de palla

Moesten, als ik
Mij nu gedraag, zich niet alle echte minnaars
Gedragen?

SCHUIER

ter zijde

Echte minnaars, die 't verderf
Toe rènnen!

MENAECHMUS
Vier mina's kostte dit kleed
Mij voor mijn vrouw, een jaar geleden.

SCHUIER

ter zijde

Vier
Mina's maar wég gesmeten, zuiver uit-
Gerekend!

MENAECHMUS

tot Erotium

Weet je wat ik wensch, dat jij
Me nu verschaft?

EROTIUM
Ik weet, dat ik zal doen
Als jij beveelt.

MENAECHMUS
Beveel jij dan een maal
Bij jou ten huize te bereiden; laat
Ter markt om lekkre dingen gaan, bij voorbeeld:
Zwijnzwezerik en spèk: een hammetje,
Of nieren, of iets anders van dien aard.
Doe die dan fijn bereid op tafel zetten.

'k Zal honger hebben als een gier. En vlug wat.

EROTIUM
Bij Castor, 't zal gebeuren.

MENAECHMUS
Wij, wij gaan
Naar 't forum; spoedig zullen wij weêr hier zijn.
Terwijl gekokereld wordt, zullen wij ons
'n Beetje bedrinken.

EROTIUM
Wanneer je terug komt,
Is alles klaar.

MENAECHMUS
Rep je vast.

tot Schuier

En volg jij mij.

SCHUIER
Bij Herk'les, ik hoû jou in het oog, ik zal
Je volgen en je dienaar zijn: ik zoû
Niet voor de schatten van de goden je
Van daag verliezen!

Zij groeten luchtig Erotium en gaan

EROTIUM

roept aan haar deur

Roep mijn kok Cylindrus,
Dadelijk buiten.

Cylindrus verschijnt

Neem je mand en geld:
Hier zijn drie muntjes.

geeft geld

CYLINDRUS

neemt het geld in zijn vuist

'k Heb ze vàst. En verder?

EROTIUM
Spoed je ter markt en koop voor drie, en niet
Te weinig, niet te veel.

CYLINDRUS
Wie moeten er

Gastreeren?

EROTIUM
Ik, Menaechmus en de Schuier.

CYLINDRUS
Dan zijn 't er tien. Die tafelschuimer schranst
Gemakkelijk voor acht.

EROTIUM
'k Heb je de gasten
Genoemd: de rest is jou zaak.

CYLINDRUS

kluchtig

Met permissie!
't Diner is klàar: je kunt aanliggen!

EROTIUM
Kom
Nu gauw terug.

CYLINDRUS

spoedt zich in huis, om mand te halen, en ijlt met mand weg

'k Bèn bijna weêr terug!

Erotium af

Vierde tooneel

Menaechmus Sosicles, Messenio, twee matrozen

MENAECHMUS SOSICLES
Geen grooter zaligheid voor wie op zee vaart,
Dan verre uit zee weêr land te zien, Messenio.

MESSENIO
Er is, zoo ik het zeggen mag, een grootre
Zaligheid; den geboortegrond te zien
En thuis te zijn. Wat moesten wij nu toch
Te Epidamnus komen? Gaan wij, als
De zee, rondom elk eiland heen?

MENAECHMUS SOSICLES
Mijn eigen
Broeder zoek ik.

MESSENIO
En hoe lang zullen wij

Nog zoeken? Zochten wij niet reeds zes jaren,
Bij de Istriërs, Hispaniërs, Massilianen,
En bij de Illyriërs, den Oceaan
Doorkruisend, om weêr aan te landen in
Grieksche kolonies aan Latijnsche kust?
Wij zijn geweest waar maar de golf aanspoelt.
Je zoû, hadt jij een naald gezocht, al lang
Die naald gevonden hebben maar wij zoeken
Een dooden man tusschen levende menschen.
Leefde hij nog, wij hadden hem gevonden.

MENAECHMUS SOSICLES

Daarom zoek ik wie minstens zekerheid
Mij meldt, wie zegt te weten, dat hij dood is.
Vind ik zoo een, dan zoek ik niet meer langer;
Zoo niet, dan zoek ik door. 'k Weet zeker, dat
Hij mij te dierbaar is om niet...

MESSENIO

Jij zoekt
Wat niet meer is te zoeken; laat ons toch
Naar huis gaan! Zijn wij soms geschiednisschrijvers,
Om zoo te zwerven?

MENAECHMUS SOSICLES

Wijze dingen zeg jij,
Maar wees voorzichtig: je verveelt me en 'k zoû
Wel wijzer kunnen worden dan jij waart!

MESSENIO

Hm! 'k Weet wel, dat ik maar een slaaf ben: meer
En duidelijker is in minder woorden
Mij niet te zeggen. Maar ik ga toch door:
Ik zeg wat ik te zeggen heb. Hoor toch,
Menaechmus; als ik na zie hoe de beurs
En reisbenoodigdheden er aan toe zijn,
Bij Herk'les, dan zijn wij wel heel erg zomersch
En luchtig aangedaan! Bij Hèrk'les! dàn,
Dan zeg ik, dat, ten zij wij huiswaarts keeren,

Je platzaks nog zal zuchten, datje zóó lang
Je tweelingbroêrtje zocht. Want er zijn hier
In Epidamnus drink'broêrs, meidekerels,
Het wemelt hier van schuiers en van schuimers
En dan de mooie-meisjes! Nergens zijn
Ze mooier: om dat al is Epidamnus
De stad genaamd van opperste verdoèmnis.

MENAECHMUS SOSICLES
Ik zal oppassen: geef mij maar de beurs.

MESSENIO
Wat wil je?

MENAECHMUS SOSICLES
Dat jij niet, tot mijn verdoèmnis
In Epidàmnus te veel gaat verbrassen.
Jij bent, Messenio, een meidekerel;
Ik ben een driftkop: hoû ik dus de beurs,
Dan pas ik voor twee dingen op: dat jij
Niet scharr'len gaat en ik niet schreeuwe'en schelden.

MESSENIO
Pak áan dan en bedien je: 't is mij wel.

Vijfde tooneel

Cylindrus, Menaechmus Sosicles, Messenio

CYLINDRUS
'k Ben met succes te markt gegaan, geloof ik.
'k Zal onze schransers een goed schransmaal voor
Zetten. Maar zie, hier is Menaechmus al!

Voelt bang zijn rug

O wee mijn rug! Reeds wandelen de gasten
Voor 't huis en ik kom pas met mijn provizies
Thuis! Ik zal maar een woordje zeggen:

tot Menaechmus

't ga
Je wel, Menaechmus!

MENAECHMUS SOSICLES
Mogen je de goden

Beminnen! Weet jij wie ik ben?

CYLINDRUS
Bij Herk'les!
Zoû 'k niet?! Waar zijn de andere gasten?

MENAECHMUS SOSICLES
Naar
Welke andere gasten vraag je?

CYLINDRUS
Naar je Schuimer.

MENAECHMUS SOSICLES
Naar welken schuimer vraag je, jonge man?

CYLINDRUS
Nou, naar je Schuier.

MENAECHMUS SOSICLES
Die draag veilig hier
Ik in mijn tasch.

CYLINDRUS
Menaechmus, je arriveert
Wel heel vroeg voor de schranspartij; ik kom van
De markt pas nù terug.

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg, jonge man,
Wat is de prijs voor prima offervarkens?

CYLINDRUS
Eén muntje.

MENAECHMUS SOSICLES
Maak dan voort en laat je villen
Voor 'n muntje want 'k weet zeker, dat je gek
Bent om wie jij niet kent zoo te vervelen.

CYLINDRUS
Cylindrus ben ik; weet jij niet mijn naam?

MENAECHMUS SOSICLES
Cylindrus of flauwe kul-indrus, moge
Verrèkken jij! Ik ken je niet, ik wil
Jou ook niet kennen!

CYLINDRUS
Jij bent toch Menaechmus,
Zoo ver ik weet!

MENAECHMUS SOSICLES
Je zegt geen onzin als
Je bij dien naam mij noemt maar waar heb jij
Mij toch gekend?

CYLINDRUS
Waar ik jou heb gekend?!
Jij hebt toch hier je meisje, Erotium,
Mijn meesteres!?

MENAECHMUS SOSICLES
Ik heb, bij Herk'les, hier
Nièts, niemendal; 'k weet niet wie jij bent.

CYLINDRUS
Weet
Jij niet wie 'k ben? Ik, die je meer dan eens
Tot Ganymedes dien, als jij hier fuift?!

MESSENIO

ziet om zich

Verdraaid! Dat hier niets is om dien vent 'n kop
Kleiner te maken!

MENAECHMUS SOSICLES
Jij, mijn Ganymedes!
Mij, die voor dezen dag jou Epidamnus
Nooit zag en nooit bezocht!

CYLINDRUS
Maar wat je zegt!

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Herk'les, 'k zeg niets dan de zuivre waarheid!

CYLINDRUS
Woon jij dan niet daar in dat huis?

MENAECHMUS SOSICLES
De goden
Mogen verderven wie daar wonen!

CYLINDRUS
Hij
Is gek, zichzelf te vloeken!! Hoor, Menaechmus!

MENAECHMUS SOSICLES
Wat moet je?

CYLINDRUS
Als je mij raad vraagt, koop dan
Voor 't muntje, dat zoo even jij me wilde
Geven, een offervarkentje, weet je,
Want, werkelijk, jij bent niet snik, Menaechmus,
Om je eigen te vervloeken, neen, niet snik!

MENAECHMUS SOSICLES
Goden nog toe, wat een vervelende
Klets!

CYLINDRUS

goedig, ter zijde

Hij doet 't meer, me zoo in 't ootje nemen:
Hij maakt meer grapjes als zijn vrouw er niet
Bij is!

MENAECHMUS SOSICLES
Wat zeg je?

CYLINDRUS
Waarom ben je boos?!
Kijk eens;

opent zijn mand

heb 'k niet genoeg voor jou en voor
Je vriendje en je vriendinn'tje ingeslagen?

MENAECHMUS SOSICLES
Wat klets je toch van vriendjes en vriendinn'tjes?

MESSENIO

dreigt Cylindrus

Wat schelmsche duivel doet jou hem zoo plagen?

CYLINDRUS
Wat 'moei jij je met mij, ik ken je niet!
Ik spreek met hem en hem ken ik heel goed.

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Pollux, 'k weet nu zeker, dat jij gek bent.

CYLINDRUS
Het duurt niet lang, of ik heb al die dingen

Gekookt en klaar gemaakt: ga dus niet ver
Van huis. Wensch je nog wat?

MENAECHMUS SOSICLES
Dat jij gekruizigd
Moog' worden!

CYLINDRUS
't Beste waar, bij Herk'les, dat
Jij maar gauw aan ging leggen, terwijl ik
Die spijzen aan de woede van Vulcaan toe
Vertrouw. Ik ga naar binnen en zal aan
Erotium wel zeggen, dat jij hier wacht.
Dan komt zij je wel halen in plaats van
Je hier te laten koekeloeren.

naar binnen

MENAECHMUS SOSICLES
Is
Die eindlijk weg? Bij Pollux, niet gelogen
Was wat je mij vertelde!

MESSENIO
En pas op:
Want ik geloof, dat hier de deerne woont,
Van wie die gek sprak, die, goddank, nu weg is.

MENAECHMUS SOSICLES
Maar ik verwonder me, dat hij mijn naam kent.

MESSENIO
Dat is, bij Herk'les, heelemaal geen wonder.
De meiden hebben de gewoonte hier
Als een vreemd schip den haven binnen zeilt
Hun slaven en slavinnen naar den haven
Te zenden om te vragen wie de schippers
Zijn, hoe zij heeten. Dan plakken zij zich vast,
Klampen zich vast aan hun slachtoffers en
Villen zij hen en zenden hun platzaks
Naar huis. Nu ligt een rooverschip in den
Haven en achtte ik het wijs op onze
Hoede te zijn.

MENAECHMUS SOSICLES
Je geeft, bij Herk'les, wel
Een gòeden raad.

MESSENIO
'k Zal zeker zijn, dat ik
Een goeden raad gaf, als jij op je hoede
Gebleven bent.

MENAECHMUS SOSICLES
Hoû je toch stil, de deur kraakt!
We zullen zien wie buiten komt!

MESSENIO
Intusschen
Zal ik me ontdoen...Hei, zeebonken, pakt aan!

Hij geeft den matrozen de valiezen

Zesde tooneel

Menaechmus Sosicles, Messenio, Erotium

EROTIUM

in feestgewaad, spreekt in de deur

Laat de deur open; ga, ik wil niet, dat
De deuren zijn gesloten; zie met zorg
Toe, dat alles goed wordt bereid. Omkranst
De bedden, steekt de geuren aan; die zwier
Is een verlokking voor de minnaars: minnaars
Kost duur die mooiïgheid en geeft òns winst.
Maar waar is hij, die, naar mijn kok mij zeide,
Voor 't huis bleef blauwbekken? Dààr zie ik hem,
Die mij van zoo veel nut en voordeel is!
Ik zal hem ook ontvangen als 't behoort.
Hij 's màchtig in mijn huis; ik ga hem te
Gemoet, ik heet hem welkom!

spreekt tot M. Sosicles

Lieveling,
't Verwondert mij je hier buiten te zien:
Wijd zijn mijn deuren open voor je, wijder

Dan je eigen deuren; alles is bereid,
Als jij bevaalt, als jij het wenschte: uitstel
Vraag ik je niet; het gastmaal, naar je wil,
Is klaar; zoo 't je behaagt, zullen wij liggen.

MENAECHMUS SOSICLES
Tegen wien spreekt die vrouw?

EROTIUM
Maar tegen jou!

MENAECHMUS SOSICLES
Wat was er òoit tusschen jou en mij, wàt is
Er tusschen jou en mij?

EROTIUM
Er is, bij Pollux,
Dat Venus mij beval, jou boven alle
Anderen te verheerlijken en niet
Onwaardig ben je dat; aan jou alleen,
Bij Castor, dank ik al mijn weelde!

MENAECHMUS SOSICLES
Heusch,
Die vrouw is gek of dronken, zeg, Messenio,
Om 'n onbekenden man zoo familiaar te
Bejegenen!

MESSENIO
Vertelde ik je dan niet,
Hoe 't hier gewoonlijk toe gaat? Blaadjes dwarlen
Nu nog maar om je rond; ben jij drie dagen
Hier, dan storten de boomen op je neêr!
Die deernen zijn de grootste zakkenrolsters!
Laat mij nu maar begaan: zeg vrouw, vertel eens...

EROTIUM
Wat is er?

MESSENIO
Waar heb je dien m'neer gekend?

EROTIUM
Maar, hier, te Epidamnus, al zoo lang!

MESSENIO
Te Epidamnus? Maar in deze stad
Zette hij, voor van daag, geen voet!

EROTIUM
Kom jij
Maakt grapjes; mijn Menaechmus, wil je, bid ik,
Niet binnen komen: daar zal 't beter zijn...?

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Pollux, heel goed noemt die vrouw mij bij
Mijn naam! 'k Sta paf van wat 'r om mij gebeurt!

MESSENIO
Zij rook de beurs, die jij nu hebt.

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Castor!
Je gaf mij goeden raad!

geeft beurs

Pak aan die beurs!
Zoo zal ik weten wie zij meer mint, mij of
Mijn beurs.

EROTIUM

verleidelijk

Kom, laat ons binnen gaan en eten.

MENAECHMUS SOSICLES
Ik ben je dankbaar voor je noodiging.

EROTIUM
Waarom beval je me anders een gastmaal
Te doen bereiden?

MENAECHMUS SOSICLES
Ik, beval je een gastmaal...?

EROTIUM
Ja zeker voor jou en je tafelschuimer?

MENAECHMUS SOSICLES
Mijn tafelschuimer?? Maar die vrouw is gek!

EROTIUM
Een gastmaal voor je Schuier...

MENAECHMUS SOSICLES
Welken Schuier?
Mijn kleêrenschuier?

EROTIUM
Neen, je Schuier, die,
Als ik het zeggen mag, meê met je kwam,
Toen jij die palla mij kwaamt brengen, die
Jij aan je vrouw ontstaalt.

MENAECHMUS SOSICLES
Wat nou weêr? Gaf
Ik joù een palla, die 'k mijn vrouw...? Ze is gèk!!
Die meid droomt wakend!

EROTIUM
Waarom steek je toch
Den draak met mij en wil je loochenen
Wat feiten zijn?

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg mij wèlk feit er is,
Wat 'k loochen, wat ik heb gedaan.

EROTIUM
Jij hebt
Van daag me een palla van je vrouw gegeven.

MENAECHMUS SOSICLES
Ook nu loochen ik dat. Nooit heb 'k een vrouw
Gehad, 'k heb nòg geen vrouw en sedert ik
Geboren werd, zette ik geen vòet binnen de
Poort van de stad. 'k At op mijn schip en toen
Ik het verlaten had, heb 'k jou ontmoet.

EROTIUM
Ik, ongelukk'ge, 'k sta verbijsterd! Wat
Vertel je nu mij van een schip??

MENAECHMUS SOSICLES
Ja, 'n schip,
Een houten schip, dikwijls bijna vergaan,
Dan weêr te zamen bij elkaâr gespijkerd,
Plank tegen plank.

EROTIUM
Ik bid je, schei nu uit

Met al die grapjes; kom nu meê.

MENAECHMUS SOSICLES
Ik weet niet
Vrouw, welken anderen man jij in mij ziet.

EROTIUM
Zoû ik jou dan niet kennen, o Menaechmus?
Is dan je vader niet Moschus en werd hij
Niet zonder een'gen twijf'l te Syracuze
Geboren, in Sicilië, waar de koning
Agathocles eens heerschte? En toen Pinthia?
En toen Liparo, die, bij zijn dood aan
Hiero de macht achter liet, Hiero,
Die nu heerscht?

MENAECHMUS SOSICLES
Dat zeg je, vrouw, alles héél goed.

MESSENIO
Bij Jupiter, komt zij van daar, dat zij
Je zoo goed kent?

MENAECHMUS SOSICLES
Ik meen, bij Herk'les, niet
Meer weigeren te kunnen.

MESSENIO
Neem niet aan. Als
Je over dien drempel schrijdt, ben jij verloren.

MENAECHMUS SOSICLES
Hoû je toch stil, dit is een heel goed zaakje.
Ik geef die vrouw, op alles wat zij zegt, ja
En amen, als ik onder dak kom en
Ruime gastvrijheid kan genieten...

tot Erotium

'k Sprak
- Niet onvoorzichtig - je zoo even tegen.
Ik vreesde, dat hij daàr mij aan mijn vrouw
Verraden zoû, wat betreft dat gastmaal en
De palla. Als jij nu wilt, laat ons dan
Naar binnen gaan.

EROTIUM
Wacht je niet op den Schuier?

MENAECHMUS SOSICLES
Neen, 'k wacht niet op hem; laat hem maar alleen
Schui'ren of schooi'ren; 'k wil ook niet, dat hij
Nog binnen komt, als hij misschien nog op daagt.

EROTIUM
Bij Castor, zeker zal ik niets doen tegen
Je wil, maar weet je wat ik wel zoû wenschen,
Dat jij voor mij deedt?

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg maar wat jij wilt.

EROTIUM
Dat jij de palla, die je mij gaaft, naar
Den Frygiër, den borduurder, bracht opdat
Hij die wat stopt en bij borduurt, zoo als
Ik 't gaarne hebben woû.

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Herk'les, ja!
Je hebt gelijk; zoo wordt die onherkenbaar,
Ook voor mijn vrouw als zij je op straat ontmoet.

EROTIUM
Neem je 'm dan meê, wanneer je weg gaat?

MENAECHMUS SOSICLES
Zeker

EROTIUM
Laten wij dan naar binnen gaan.

MENAECHMUS SOSICLES
Ja, 'k volg je.
'k Wil even hèm iets zeggen:

Erotium af

Zeg, Messenio,
Kom hier.

MESSENIO
Wat is er bij de hand?

MENAECHMUS SOSICLES
Stil toch!

MESSENIO
Moet

ik...

??

MENAECHMUS SOSICLES
Ik weet al wat je zeggen wilt.

MESSENIO
Te èrger is het wat jij doen gaat.

MENAECHMUS SOSICLES
'k Heb
Een buitenkansje; 'k steek van wal; breng vlug
Ons volk in 'n herberg ergens onder dak en
Kom hier terug voor de zon onder is.

MESSENIO
Meester, jij kènt die meiden hier niet...

MENAECHMUS SOSICLES
Stil,
Zeg ik je. Zoo 'k iets dwaas doe, valt dat op
Mijn kop, nièt op den jouwe. Die vrouw is
Dóor en dóor stom, als ik zoo even zag.
En 't is een buitenkansje.

MESSENIO
Groote goôn
Nog toe!

MENAECHMUS SOSICLES
Ben j' nòg niet weg?!

af in het huis van Erotium

MESSENIO
Hij is verlóren!
De rooverkapitein en die meid zijn
Het zeker met elkander eens! Maar ik
Ben 'n stommeling mijn meester in te willen
Toomen: hij kocht mij om naar hèm te luist'ren,
Niet om bedrild te worden.

tot de matrozen

Volgt mij, zoo
Als onze heer bevolen heeft; ik moet
Weêr fluks terug zijn.

af, met matrozen

Zevende tooneel

SCHUIER

't Is meer dan dertig jaar geleden, dat
Ik werd geboren, maar nog nimmer deed
Ik stommer ding dan ik van daag gedaan heb,
Toen ik mij midden in de volksvergaadring
Verloren heb. Want terwijl ik flâneerde,
Heeft die Menaechmus aan mij weten te
Ontglippen en zijn meisje zeker al
Bezocht, bij wie hij, dat geloof ik vast!
Mij niet meê wilde nemen. Dat hem, die
Voor 't eerst een volksvergaadring uit vond, om
De menschen, die 't al druk hebben, 't nòg drukker
Te maken, alle goden mogen vloeken!
Waarom blijft ‘volksvergaadring’ niet een ding voor
Mannen, die niets te doen hebben, en die,
Als ze op geroepen worden en afwezig
Zijn, boete krijgen? Er zijn zóó veel burgers,
Die één keer slechts eten per dag en die
Dus heelemaal geen bezigheden hebben
En die nooit inviteeren en nooit worden
Geïnviteerd! Wel, zulke onnutte wezens
Kunnen hun krachten wijden aan vergaadring
En burgerplicht. Zoo dàt zoo ware, zoû
Ik heden niet mijn middagmaal verloren
Hebben, waaraan ik meen, zoo waar ik mij
Te leven weet! dat men mij had genoodigd.
Maar gaan wij, want de hoop op restjes doet
Mijn ziel niet àl te somber zijn...Wat! Zie ik
Menaechmus daar? Berozenkranst treedt hij
Naar buiten! Wel, bij Pollux, 't gastmaal is
Gedaàn maar 'k kom nog niet héelmaal te laat.

Achtste tooneel

Schuier, Menaechmus Socicles

MENAECHMUS SOSICLES

palla over den arm, spreekt in de deur tot Erotium

Zeker, ik zal doen wat je vraagt; ik zal
Van daag die palla repareeren laten
Zoo goed, zoo móoi, dat je zult zeggen, als
't Gedaan is: 't ding is niet meer te herkennen.

SCHUIER

op den achtergrond

Hij gaat de palla naar den Frygiër brengen
Nu 't maal is afgeloopen, nu de wijn
Is uitgedronken, nu die arme Schuier
Buiten de deur heeft kunnen blijven schooi'ren.
Bij Herk'les, 'k zal niet, die ik ben, zijn, als
'k Niet wraak neem over die beleediging!
Eerst zien wat hij gaat doen: dan naadren wij 'm
En zullen eens een woordje zeggen.

MENAECHMUS SOSICLES
Goden!
O gij Onsterflijken! Schonkt gij wel ooit
Op één dag aan een sterflijk mensch zoo veel
Weldaden, als hij nimmer dorst verwachten!
Ik at, ik dronk, ik lag met 'n meisje aan;
'k Nam op den koop nog deze palla meê,
Die na van daag nooit meer in haar bezit
Zal komen!

SCHUIER
'k Kan niet hooren wat hij mummelt,
Hier, in mijn schuilhoek. Hij heeft z'n buik vol en
Praat over mij en hij verkneutert zich
Over de rol, die hij mij spelen liet!

MENAECHMUS SOSICLES
Zij zegt, dat ik haar 't ding gegeven heb
Na 't van mijn vrouw ontroofd te hebben en

Toen ik haar hoorde zich vergissen, heb ik
Haar toe gegeven, of ik waarlijk met haar
Samen geweest was -; wat de meid maar zei,
Zei 'k na: wat zal 'k met veel woorden meer zeggen.
'k Werd nooit zoo goed onthaald voor zoo geringe
Vergoeding!

SCHUIER

'k Ga den kerel te gemoet.
'k Wil met hem bakkeleien.

MENAECHMUS SOSICLES

Wie is dat, die
Mij nadert?

SCHUIER

Zoo! Zóo! Zóo!! Jij onverlaat,
Veranderlijker dan een pluim! Ellendling!
Jij, ongerechte kerel, schandevlek
Van 't menschelijk geslacht; jij minne vent!
Waarom verdiende ik dàt, dat jij mij tot mijn
Nadeel en ondergang zoo langs den weg
Verloort? En listiglijk je aan mij onttrokt
In 't forum? Jij, jij at je zat terwijl ik
Er niet bij was? Hoe dorst je dat te doen,
Terwijl ik óok toch recht had meê te bikken?

MENAECHMUS SOSICLES

Jongmensch, ik vraag je, wat heb ik met jou
Te doen? En wat heb jij je onhebbelijk te
Gedragen tegen 'n onbekenden man,
Die van niets weet? Wil jij soms een kwaad ding
Oploopen?

SCHUIER

'k Liep, bij Pollux, al 'n kwaad ding op!

MENAECHMUS SOSICLES

Antwoord, jongmensch: ik vraag je hoe je heet.

SCHUIER

Steek jij den gek met mij, dat jij mijn naam

Niet kennen zoû?

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Pollux, neen; ik heb je
Vóór dezen dag nóoit ergens gezien en
Ik ken je niet; maar dat is zeker, wie
Je ook bent, als jij verstandig zijn wilt, zal jij
Mij niet meer pesten.

SCHUIER
Heb jij m' nooit gekend?!

MENAECHMUS SOSICLES
'k Zoû 't niet ontkennen, als 't zoo was.

SCHUIER
Menaechmus!
Word wakker.

MENAECHMUS SOSICLES
Maar ik ben, bij Herk'les, wakker!

SCHUIER
Zoû jij je tafelschuimer dan niet kennen?

MENAECHMUS SOSICLES
Als 'k wel begrijp is, jongeman, 't jou hier

wijst op voorhoofd

Niet heel'maal pluis.

SCHUIER
Vertel: ontstal jij niet
Die palla aan je vrouw van daag om 't ding aan
Erotium te geven?

MENAECHMUS SOSICLES
'k Heb, bij Herk'les,
Geen vrouw, ik gaf niets aan Erotium
En 'k stal geen palla.

SCHUIER
Ben jij zelf niet snik?
Zag ik je dan niet zèlf, met een palla om,
De deur uitkomen?

MENAECHMUS SOSICLES
Loop jij naar de hel!

Denk jij dan, dat een ieder zoo'n vies ventje is,
Als jij bent? Durf jij te herhalen, dat
Je me zag loopen met een pàlla om??

SCHUIER
Dat doe 'k, bij Herk'les!

MENAECHMUS SOSICLES
Loop rondom, of laat je
Slachten, jou idioot!

SCHUIER
Bij Pollux, niets
Zal mij vermurwen om niet aan joù vrouw
Te zeggen, haarfijn, hoe 't hier toe ging; je eigen
Verguizingen zullen zich op jou wreken:
Niet ongewroken zal jij dat maal hebben
Genuttigd!

woedend in Menaechmus' huis af

MENAECHMUS SOSICLES
Wat moèt dat toch? Wie mij ook
Hier tegen komt, staat mij waarachtig te vern...!
Daar kraakt de deur weêr open!

slavin op

Negende tooneel

Slavin, Menaechmus Sosicles

SLAVIN
Hoor, Menaechmus!
Erotium zegt, dat zij 't heel lief zoû vinden,
Zoo je te g'lijker tijd dit sieraad bij
Den goudsmid brengen wilt, opdat hij er
Eén ons gewicht aan goud bij voegt en dan
Een nieuwen armband er van maakt.

MENAECHMUS SOSICLES
Ja dit,
En dat: 'k zal doen wat zij maar wenscht!
Wàt zij maar wenscht, zal 'k doen, daar kan je op aan!

SLAVIN
Zie je niets aan dien armband?

MENAECHMUS SOSICLES
'k Zie alleen,
Dat hij van goud schijnt.

SLAVIN
't Is de gouden armband,
Die, als je zei, je uit de kast van je vrouw
Ontstolen hebt.

MENAECHMUS SOSICLES
Dat heb 'k, bij Herk'les! nooit
Gezegd!

SLAVIN
Als jij 't je niet herinnert, geef mij
Dien armband dan terug!

MENAECHMUS SOSICLES
Jawel, jawel!
'k Herinner 't me nu! Zeker, ik heb dien armband
Gegeven aan Erotium!

SLAVIN
Wel, natuurlijk
Heb je dat!

MENAECHMUS SOSICLES
Waar zijn de bovenarmbanden,
Die 'k haar toen ook gegeven heb?

SLAVIN
Die heb jij
Haar nooit gegeven!

MENAECHMUS SOSICLES
Zeker, 'k gaf haar die
Te g'lijker tijd met deze!

SLAVIN
Zeg 'k haar dus,
Dat je er voor zorgen zal?

MENAECHMUS SOSICLES
Natuurlijk, zeg
Haar, dat er voor gezorgd zal worden. 'k Zal
Den armband haar terug brengen als ik
De palla haar terug breng.

SLAVIN
En dan, lieve
Menaechmus, geef mij toch een paar oorbell'tjes,
Van 'n kwart ons goud maar, dan heb 'k altoos pret
Je weêr te zien als jij bij ons komt.

MENAECHMUS SOSICLES
Wel,
Heel gaarne. Geef jij 't goud, ìk zal 't werk dan
Betalen.

SLAVIN
Hè, schiet jij 't me voor, dan krijg jij 't
Later terug.

MENAECHMUS SOSICLES
Neen, geef jij 't goud.

SLAVIN
'k Betaal je 't
Dùbbel terug.

MENAECHMUS SOSICLES
Maar 'k hèb niets.

SLAVIN
Doe je 't dan
Als je weêr geld hebt? Wensch je nog iets?

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg haar,
Dat ik voor alles zorgen zal...*slavin af. ter zijde* en zoo
Gauw moog'lijk alles voor een prikje van
De hand zal doen! Is ze eind'lijk weg? Ja, ze is
Weg en de deur is toe. O, dat de goden,
Alle de goden mij beminnen, helpen
En overladen met weldaden! Maar

Ik moet mij haasten; tijd, gelegenheid
Benutten om uit dit oord van verderf weg
Te komen. Rep, Menaechmus, je wat jij
Je reppen kunt. Ik neem mijn krans mij af
En gooi die links, opdat, zoo zij mij volgen,
Zij denken, dat ik die kant uit gevlucht ben.
Vooruit; ik hoop, dat 'k gauw mijn slaaf te pakken
Krijg, dat hij uit mijn eigen mond verneem'
Wat goede dingen mij de goden gunnen!

haastig af

Tiende tooneel

de vrouw van Menaechmus den geroofde; Schuier

VROUW
Zoû ik nog langer moeten lijden in
Dit huwlijk met een man, die steelt wat in
Het huis is en dat aan een deerne brengt?

SCHUIER
Wees kalm. Ik zeg je, straks betrap je hem
Op heeter daad. Volg mij maar. Dronken is hij,
Den krans nog om zijn hoofd, je palla, die
Hij je van daag ontstal, naar den borduurder,
Den Frygiër, gaan brengen. Maar zie, hièr ligt
Zijn krans. Ben 'k dus een leugenaar? Hier langs
Is hij gevlucht, als je zijn spoor wilt volgen,
En zie, bij Pollux! juist komt hij terug!
Maar hij heeft niet de palla...

VROUW
Wat zal ik hem
Nu doen?

SCHUIER
Niet anders dan je 'm altijd doet:
Hem pesten!

VROUW
Zoo denk ik ook.

SCHUIER

Trekken wij
Ons hier terug, om uit die schuilhoek hem te
Beluisteren.

Elfde tooneel

Menaechmus de geroofde, Vrouw, Schuier

MENAECHMUS

gewichtig

Hoe dwaas zijn wij, voorname
Lieden, ons zóo veel zorg te scheppen: wie
't Voornaamste is, schept zich wel den grootsten zorg en
Omringt zich met cliënten zonder tal.
Wij vragen niet of ze eerlijk of oneerlijk
Zijn, maar wèl wat ze waard zijn. Zijn zij arm
En braaf, dan moeten wij van die cliënten,
Niets hebben; zijn ze rijk en dieven, dan
Azen we op hen. Wie 'n schurk is en een schelm,
Die heeft de aanzienlijkste patroon! Maar wat we ook
Ze geven, zij looch'nen 't ontvangen t' hebben,
Zijn twistziek, hebbedingig en bedriegers,
Zij hebben geld gemaakt door woeker of
Door meineed, en krakeel is 't element,
Waar zij in groeien. Worden zij gedagvaard,
Dan wordt ook hun patroon gedagvaard en
Die mòet wel voor hen spreken, trots al 't kwaad,
Dat zij bedreven, òf in volksvergaadring
Óf voor de rechtbank, òf voor de scheidsrechters.
Daar heb je mij! Mij heeft zoo een beroerde
Cliënt van daag het leven zuur gemaakt
En 't was mij niet gegeven te doen wat ik
Mij voorgenomen had! Hij had mij hièr bij
De kladden, hij had dààr mij bij de kladden!
Voor de aedilen moest ik wel op duizend

Manieren 't zaakje wringe' en wende' en pleiten
Voor 'n slechte zaak. Ik zeide dit en dat;
'k Heb veel gezegd, dat tegenstrijdig was,
En dacht wel, dat de zaak zoû eindigen in
Borgstelling. En wat doet hij nu, de uil:
Hij loopt er in en stelt waarachtig cautie.
Nooit zag 'k 'n kerel, zoo overtuigd, dat
Hij ong'lijk had en drie getuigen, drie!
Getuigden, dat hij strafb're dingen had
Gedaan. Mogen de goden hem verderven,
Die zoo mijn dag me heelmaal heeft bedorven,
Mogen ze er mij nog bij vervloeken, die
Zoo dom van daag was 't forum rond te kijken!
Ja, heel den dag bedorven! Ik had juist
Bevolen 'n heerlijk gastmaal aan te richten,
Mijn meisje wacht mij, dat staat vast: ik ben,
Zoodra 'k er kans toe zag, uit 't forum er
Van door gegaan; woedend zal 't lieve kind zijn!
Maar zeker zal de palla, die 'k van daag
Mijn vrouw ontstal en die 'k Erotium gaf,
Hàar wel wat troosten!

SCHUIER

tot vrouw

Nu, wat zeg je er van?

VROUW
Dat ik 't niet trof zoo 'n slechten man te trouwen.

SCHUIER
Hoor je wat hij vertelt?

VROUW
Nu, òf ik 't hoor!

MENAECHMUS
Kom, 'k ga maar binnen; 't zal er toch wel leuk zijn.

VROUW

treedt te voorschijn

Blijf hier: zoo leuk zal 't niet zijn, hoor, bij Castor!
Wat jij me ontstaalt, dat geef jij mij met woeker
Terug!

SCHUIER
Die 's raak!

VROUW
Wat dacht jij wel? Zoo still'tjes
Je öngerechtigheden te bedrijven?

MENAECHMUS
Wat is er toch, lief vrouwtje, äan de hand?

VROUW
Kom, doe zoo lief niet tegen mij.

MENAECHMUS

nadert Schuier

Heb jij
Dan liever, dat ik tegen hèm zoo lief doe?

SCHUIER

boos

Hoû j' handen thuis.

tot vrouw

Hoû voet bij stuk, ga door.

MENAECHMUS

tot vrouw

Waarom ben jij zoo boos op mij?

VROUW
Dat zoû jij
Niet weten, hè?

SCHUIER
Hij weet het bliksems goed
Maar veinst het niet, de schelm, te weten!

MENAECHMUS
Wat
Is er dan toch?

VROUW
Waar is mijn palla, zeg?

MENAECHMUS
Je palla?

VROUW
Ja, mijn palla.

SCHUIER

Wat sta jij
Toch zoo te rillen?

MENAECHMUS
'k Ril heelemaal niet!

SCHUIER
Nou, toch zoo'n beetje, hè? Die palla doet
Je trillen op je voeten, vriend! Ga jij
Maar weer eens fuiven zonder mij

tot vrouw

Geen foefjes!
Ga voort, ga voort!

MENAECHMUS
Hoû je toch stil!

SCHUIER
Neen, 'k hoû
Bij Herk'les, me nìet stil. Hij wenkt me, dat
Ik niets meer zeggen zal.

MENAECHMUS
Bij Herk'les, neen!
Ik wenk hem heusch niet; 'k knipoog heelemaal niet!

VROUW
Bij Castor, ik, beklagenswaardige!!

MENAECHMUS
Waarom ben jij beklagenswaardig? Leg
Mij toch de zaak uit!

SCHUIER
Hij 's zoo onbeschaamd,
Dat hij alles ontkennen zal.

MENAECHMUS
Maar 'k zweer
Bij Jupiter en al de goden, vrouw!
- Is dat voldoende: Jupiter en al de
Goden? - dat ik niet heb gewenkt of heb
Geknikt!

SCHUIER
Ja, dàt gelooft ze wel; nu verder...!

MENAECHMUS
Verder? Waarheen?

SCHUIER
Nou, naar den Frygiër, denk ik,
Haal daar de palla eerst terug!

MENAECHMUS
Maar welke
Palla?

VROUW
'k Zeg niets meer, als hij zijn memorie
Kwijt is.

MENAECHMUS
Heeft een bediende iets gedaan?
Een van de slaven, of van de slavinnen?
Je ïets geantwoord? Zèg 't: ze zullen er
Van lusten!

SCHUIER
Jawel, praatjes in de lucht!

MENAECHMUS
Je ziet er altoos nog zoo boos uit, toe!
Dat vind 'k nìets prettig!

SCHUIER
Praatjes, praatjes in
De lucht!

MENAECHMUS
Zeg, ben jij boos op iemand van
Onze

familia

?

SCHUIER
Praatjes, praatjes, praatjes
In de lucht!

MENAECHMUS
Ben jij boos op

mij

??

SCHUIER
Ach, hoû toch
Op met die praatjes in de lucht!

MENAECHMUS
Bij Pollux,

'k Heb nièts gedaan!

SCHUIER
Aldoor maar praatjes in
De lucht!

MENAECHMUS
Zeg, vrouwtje, zeg toch wat er is?

SCHUIER
Hij doet de lieve: o wat is die lekker!

MENAECHMUS
Leuter niet: praat ik tegen jou?

nadert vrouw

VROUW
Raak mij
Niet aan!

SCHUIER
Goed zoo! Goed zoo!! Ga jij wéêr zonder
Mij schransen? Kom dan maar met 'n rozenkrans op
Je dronken kop voor de deur mij uitlachen!

MENAECHMUS
Bij Pollux, 'k hèb nog niet gemiddagmaald:
Ik was van daag geen oogenblik nog thuis.

SCHUIER
Ontken je, dat...?

MENAECHMUS
Natuurlijk ontken ik.

SCHUIER
Nooit zag ik een brutaler kerel! Heb ik
Je een oogenblik geleden voor dit huis
Dan niet gezien met 'n blòemkrans op je kop?
En heb je niet beweerd, dat ik niet snik was?
En heb je niet geloochend me te kennen?
En niet gezegd een vreemdeling te zijn??

MENAECHMUS
Maar sedert ik je heb verlaten, ben ik
Niet hièr geweest!

SCHUIER
O, ik doorgrond je! Jij hadt
Zeker niet kunnen denken, dat ik mij
Zoû wreken door je vrouw alles te zeggen!

MENAECHMUS
Wàt heb je dan gezegd!

SCHUIER
Nou, 'k weet niet: vraag
't Haarzelf.

MENAECHMUS
Vrouw, wat is er toch? Wat heeft hij
Je toch verteld? Waarom zwijg je? Zeg mij
Toch wat er is?

VROUW
Als of jij dat niet wist!
Mijn palla is me uit huis ontstolen.

MENAECHMUS
Is jou
Je palla, ach, ontstolen?!

VROUW
Vraag

jij

dat?

MENAECHMUS
Bij Pollux, 'k zoû 't niet vragen, als ik 't wist!

SCHUIER
O schelm! Schavuit! Hoe veinst hij! Maar je kan niet
Ontkennen: zij weet álles, want, bij Herk'les,
Ik heb haar alles uitgelegd.

MENAECHMUS
Wàt alles?

VROUW
Omdat je zonder schaamte bent, omdat je
Niet uit jezelven wilt bekennen, hoor dan
En luister goed, waarom ik boos ben en
Wat hij mij heeft verteld: mijn palla is
Me uit huis ontstolen!

MENAECHMUS
Ach, is joù je palla
Ontstolen?!

SCHUIER
Zie toch hoe de schurk probeert er
Zich uit te draaien?! Ja, die palla is
Háar en niet joù ontstolen, want als die
Aan joù ontstolen was, was die nu wel
In veiligheid!

MENAECHMUS

tot Schuier

'k Heb niets met jou te maken!

tot vrouw

Maar wat je zegt, vrouw!!

VROUW
Ik zeg, dat mijn palla
Uit huis verdwénen is.

MENAECHMUS
Wie kaapte 'm, denk je?

VROUW
Bij Pollux, dat weet hij wel, die hem weg nam!

MENAECHMUS
Wie is dat dan?

VROUW
Een zekere Menaechmus.

MENAECHMUS
Bij Pollux, wat 'n gemeene daad is dat!
En wíe is die Menaechmus?

VROUW
Dat ben jij!

MENAECHMUS
Ik!?

VROUW
Ja, jij!

MENAECHMUS
Wie zegt dat?

VROUW
Dat zeg ik!

SCHUIER
En
Dat zeg ik! Aan je meid, Erotium, gaf je 'm.

MENAECHMUS
Ik gaf hem aan...?!

SCHUIER
Ja, jij, jij, jij, jij gaf hem!
Wil jij, dat 'k 'n óehoe hier breng, om jou in je oor
Te jouwen: jij, jij, jij, jij,! want wij zijn
Er moê van!

MENAECHMUS
'k Zweer bij Jupiter en alle
Goden, - is dat voldoende: Jupiter
En alle goden, vrouw? - dat 'k niets gegeven
Heb.

SCHUIER
En

wij

zweren, dat wij waarheid spreken.

MENAECHMUS
'k Heb niets gegeven, 'k heb alleen geleend.

VROUW
Bij Castor, 'k leen ook je chlamys niet of pallium
Aan wie voor bij gaat; vrouwekleêren leent
Een vrouw en mannekleêren 'n man uit: breng je
Mijn palla nu terug?

MENAECHMUS
Ja, daad'lijk.

VROUW
't Is je
Geraden, want jij komt het huis niet binnen
Ten zij jij dadelijk mijn palla brengt!

MENAECHMUS
Ik kom mijn huis niet binnen...?

SCHUIER
Wat krijg ik nu
Voor 't zaakje?

VROUW
Als jou thuis wat is ontstolen,
Betaal 'k je met gelijke munt.

af

SCHUIER
Bij Pollux,
Dat zal dan nooit gebeuren want er is
Bij mij, thuis, niets te stelen: dat de goden
Zoo man als vrouw verderven; ik loop naar
Het forum, want 'k begrijp, er is in dìt huis
Niets meer te doen!

af

MENAECHMUS
Mijn vrouw denkt, dat zij mij
Een kwaad ding doet, door mij de deur te sluiten
Als of ik niet een prettiger verblijfplaats
Bezat. Als ik jou niet beval, heb dàn maar
Geduld! 'k Beval wel aan Erotium,
Die mij niet buiten sluiten zal, maar eerder
Zich met mij op zal sluiten. Nu, ik ga;
'k Zal vragen mij die palla weêr terug
Te geven en haar zal 'k een mooi're geven!
Heu! Is daar niet de deurwachter! Hei, open
De deur! Vraag aan Erotium buiten te
Komen!

Twaalfde tooneel

Erotium, Menaechmus

EROTIUM
Wie vraagt naar mij?

MENAECHMUS
Een, die zijn eigen

Ondergang heeft bewerkt!

EROTIUM
Maar, mijn Menaechmus!
Wat blijf je buiten staan! Toe, kom toch binnen!

MENAECHMUS
Blijf hier. Weet je waarom ik bij je kom?

EROTIUM
Zoû 'k dat niet weten? Om te zamen een
Gezellig uurtje door te brengen!

MENAECHMUS
Neen,
Heel'maal niet: 'k bid je, geef de palla, die,
'k Je gaf, terug; mijn vrouw weet alles haarfijn!
Ik zal je een veel kostbaard're palla koopen
En naar je ëigen keuze.

EROTIUM
Maar ik gaf je al
Die palla, dat je 'm naar den Frygiër
Zoû brengen, nauw'lijks 'n oogenblik geleden,
En immers ook dien armband, dien je naar
Den goudsmid brengen zoû opdat hij er
Een nieuwe van zoû maken?

MENAECHMUS
Aan

mij

gaf jij
Die palla en een armband?? Dat 's onmooglijk!
Want nadat ik je 't ding gaf en naar 't forum
Ging, kom 'k nù eerst terug en zie 'k je nù
Eerst weêr.

EROTIUM
'k Begrijp wel wat je wilt! Jij wilt mij
Berooven! Je gedraagt je fijn, dat moet
Ik zeggen!

MENAECHMUS
Maar bij Pollux, 'k heb geen reden
Je te berooven! 'k Zeg je, mijn vrouw weet
Alles!

EROTIUM

boos

Ik heb je niet gevraagd, dat jij
Die palla mij zoû geven. Uit je ëigen
Gaf jij 'm mij, als geschenk! Nu vraag jij 'm weêr!
't Is mij wel, hoor; je mag hem hebben, hoû hem!
Voor jou of voor je vrouw, doe er meê wat
Je wilt! Maar van dìt oogenblik af zet
Jij geen vòet meer bij mij want alles wat
Ik voor je deed, vergeldt je mij met ondank,
Bedrieger, die je bent! Nu ja...ten zij jij
Mij dadelijk betaalt; dan kan jij mij
Ten minste niet bedotten...Ga, als jij
Iemand bedotten wil, dat 'n ander doen!

wil haastig af

MENAECHMUS

Maar wees niet boos, bij Herk'les: hei toch, hoor eens;
Ik zeg je, blijf; toe, kom terug!

EROTIUM

wijst hem boos te blijven

Blijf daar!
Denk jij maar zoo terug te keeren in
Mijn gunst?

af, in huis

MENAECHMUS

Ze is binnen! En ze sluit de deur!
Nu ben ik, zoowel hiér als dáár buiten
Gesloten! Noch in eigen huis, noch bij
Mijn meisje word ik meer geloofd! Vooruit!
Ik zal mijn vrienden raadplegen, wat zij
Denken, dat mij te doen nu staat!

af

Dertiende tooneel

Menaechmus Sosicles, later de Vrouw

MENAECHMUS SOSICLES

palla over den arm

Nooit deed ik
Stommer, dan toen 'k mijn beurs gaf aan Messenio,

Met 't geld, want nu verzuipt hij dat zeer zeker
In de kroeg!

VROUW

komt op

Ik zal hier beloeren of
Mijn man nog thuis komt. Kijk! Daar is hij al!
Ik ben gered! Hij brengt mijn palla, mooi zoo!

MENAECHMUS SOSICLES
'k Verwonder mij waar nu Messenio rond dwaalt.

VROUW
'k Zal tot hem gaan en hem het woordje zeggen,
Dat hij verdient!

tot M. Sosicles

Schaam jij je niet,
o schandvlek,
Je met die palla, voor mij te vertoonen?

MENAECHMUS SOSICLES
Wat moet je? Wat bezielt je, vrouw?

VROUW
De schurk!
Waag jij 't maar één woord nog te zeggen en...

MENAECHMUS SOSICLES
Wat heb ik dan misdaan, dat ik niets zeggen
Mag?

VROUW
Vráag je dat? O wat de mannen toch
Driest onbeschaamd zijn!

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg, vrouw, weet jij ook
Waarom de Grieken Hebuca een teef
Noemden?

VROUW
Dat weet ik niet!

MENAECHMUS SOSICLES
Niet? Hecuba
Deed net als jij nu doet: wie zij ontmoette,
Die blafte zij alle verwensching toe,
En toen werd zij met 't volste recht de Teef
Genoemd.

VROUW
Ik kàn niet meer zoo veel beleed'ging
Verduren! Liever zonder man te leven
Dan dàt te lijden...!

MENAECHMUS SOSICLES
Maar wat kan 't mij bommen,
Of jij leeft mèt je man of zonder man?
Is 't hier gewoonte tegen iedren vreemd'ling
Praatjes te houden?

VROUW
Praatjes? Maar wàt praatjes??
Ik zeg je, dat ik voortaan liever zonder
Man leef, dan jou manieren te verduren!

MENAECHMUS SOSICLES
Maar leef, voor mijn part, zonder man zoo lang
Jupiter in Olympus heerscht, bij Herk'les!

VROUW
Zoo even loochende jij mij bestolen
Te hebben; nu heb jij wat mij behoort
Over den arm: schaam jij je dan niet?

MENAECHMUS SOSICLES
Neen, vrouw, bij Herk'les! Jij bent een brutaaltje!
Te durven zeggen, dat ik je die palla
Ontstolen heb, terwijl een andre vrouw
Mij 't ding gaf, dat ik 't zoû doen repareeren?!

VROUW
Ja, ja, bij Castor! Ik zal om mijn vader
Zenden en hèm je schandelijk gedrag
Vertellen!

tot slaaf binnenshuis

Hei, zeg Decio, vraag mijn vader,
Hier daad'lijk met je meê te komen; zeg hem,
Dat 't voor een zaak is van gewicht. Ik zal

tot M. Sosicles

Jou euveldaad openbaar maken!

MENAECHMUS SOSICLES
Zeg
Ben jij nu heelemaal gek! Mijn èuvel-

Daad!?

VROUW

Ja, 'n palla en 'n gouden armband van
Je vrouw uit huis te brengen naar je meid!
Heb ik je 't nu duidelijk uitgelegd?

MENAECHMUS SOSICLES

Vrouw, 'k vraag, bij Herk'les, of jij ook misschien
Een tooverdrank weet, dien ik drinken kan, om
Je razernijen te verduren. Ik
Weet niet voor wie jij mij neemt: 'k ken je niet.

VROUW

Je houdt, bij Pollux, mij voor den gek maar
Mijn vader, als hij komt, zal jij niet voor den
Gek kunnen houden! Dáar heb je 'm! Nu, ken
Jij hem?

MENAECHMUS SOSICLES

Ik ken hem, zeker! 'k Ken hem sedert
Van daag, sedert dit oogenblik; ik ken hem
Net als ik jou ken.

VROUW

Loochen jij mij,

mij

Te kennen? Loochen jij mijn vader te
Kennen?

MENAECHMUS SOSICLES

En ook je grootvader, als jij die
Hier ook nog roept.

VROUW

Bij Castor! Dat is wèl je
Gewoonte: zóo schandelijk onbeschaamd
Te zijn!

Veertiende tooneel

Grijsaard, Vrouw, Menaechmus Sosicles

GRIJSAARD

Zooveel mijn leeftijd 't toestaat en
Als 't wel noodzaaklijk zijn zal, zal 'k mijn stap
Verhaasten. Maar het is mij nièt gemaklijk,
Dat moet 'k bekennen. Al mijn lenigheid
Is weg, ik zwoeg onder den last der jaren.
Mijn krachten laten me in den steek. 't Is slechte
Koopwaar, die onze rug torst, met die kwade
Ouderdom, die zoo veel beroerde dingen
Met zich meê sleept. Als ik ze op wilde sommen
Zoû 't een héél lijstje zijn. Maar 'k tob er over
Waarom mijn dochter wil, dat ik aanstonds bij
Haar kom. Zij laat mij in 't onzeek're, waarom
Zij 't wenscht. Ik denk wel, dat ik 't weet: zij zal
Weêr twist hebben met haar man. Dat gaat altijd
Zoo: want vrouwen, die een bruidschat meê brachten,
Zijn woest om hare manne' onder den duim
Te houden, en de mannen zijn ook dikwijls
Niet zonder schuld. Toch moet een vrouw in somm'ge
Dingen wat lijdzaam zijn...Bij Pollux, 'n dochter
Roept niet haar vader tot zich, of er moet
Gewicht'ge reden voor bestaan, aanleiding
Zich te beklagen...Maar ik zal dat alles
Wel daadlijk weten; daar is zij al, vóor
Hun huis en met haar zie 'k haar man, die boos is.
Het is zoo als ik dacht, kom, laat ons met hen
Spreken.

VROUW

Ik ga hem te gemoet. Gegroet,
Mijn vader!

GRIJSAARD

Dochterken, gegroet. Je ziet

Ik ben gekomen. Waarom heb je mij
Geroepen? Waarom zijn jullie weêr boos?
Waarom blijft je man nijdig ver van jou staan?
Zijn jullie aan het kibb'len, zeg het dan?
Wie heeft er schuld? Maar zeg 't in weinig woorden.

VROUW
Ik ben onschuldig: dat verzeker 'k, vader!
Maar 'k kàn niet meer hier leven, 'k kan niet langer
Dit leven lijden! Neem mij met je meê.

GRIJSAARD
Wat is dat nu?

VROUW
Ik word verguisd, mijn vader.

GRIJSAARD
Door wie?

VROUW
Door hem, tot wien u mij deed gaan;
Mijn man.

GRIJSAARD
Alweêr 'n krakeelpartij! Hoe dikwijls
Heb 'k niet gezegd, dat je op moest passen niet
Met jullie twisten je tot mij te wenden.

VROUW
Ik kàn niet oppassen, dat niet te doen...

GRIJSAARD
Spreek je mij tegen...??

VROUW
Vergeef mij, mijn vader;
Ik meen alleen...

GRIJSAARD
Hoe dikwijls heb 'k je niet
Vermaand geduldig met je man te zijn,
Niet te bespieden wat hij doet, waarheen
Hij gaat...

VROUW
Hij gaat naar zijn meid, die woont dáar...

GRIJSAARD
Dat 's lang niet kwaad van hem en je verdient,
Dat hij haar meer en meer op waarde stelt!

VROUW
Hij richt bij haar zijn drinkgelagen aan...

GRIJSAARD
Om jou zal hij nog eind'gen heelemaal niet
'n Pretje te hebben en te drinken! Wat
Een onbeschaamdheid! Jij zal eindigen
Hem te verbieden iemand aan het avond-
Maal uit te nood'gen of bij zich een kennis
Te vragen. Wil je een slaaf dan van je man
Maken? Van alle mannen slaven maken?
Wil jij hen aan 't spinnewiel zetten tusschen
Jullie slavinnen?

VROUW
Dus, mijn vader, 'k heb
Je niet voor mij, naar 't schijnt, hier heen geroepen
Maar voor mijn man, ten minste je staat zijn
Zaak voor.

GRIJSAARD
Mocht hij schuld hebben, dan zal 'k hem
Nog meer den mantel uit vegen dan ik
't Jou deed! Kom, kom! Je hebt toch mooie kleêren,
En kostbaarheden en slavinne' en voorraad.
't Zoû beter zijn, kind, je wat aan te passen.

VROUW
Maar hij, hij steelt mij uit mijn kist en kast
Mijn palla en mijn armband; hij berooft mij!
En geeft still'tjes zijn meid wat mij behoort!

GRIJSAARD
Dat is niet goed, als hij zoo doet; als hij
Zoo niet doet, heb jij 't niet aan 't rechte ëind hem
Valsch te beschuld'gen.

VROUW
Hij heeft, vader, nòg
Mijn palla en mijn armband, die hij haar
Reeds had gegeven; hij brengt ze terug,
Omdat 'k alles te weten was gekomen.

GRIJSAARD
Ik wil nu 't naadje weten van de kous;
'k Zal spreken met den kerel.

tot Menaechmus

Zeg, Menaechmus,
'k Wil weten wat de reden is van jullie
Krakeelpartij, waarom ben jij boos; waarom
Blijf je zoo ver van haar, waarom is zij zoo
Nijdig?

MENAECHMUS SOSICLES
Wie jij ook bent en hoe jij heet,
O, oude man, ik zweer bij d' oppersten
Jupiter en bij alle goden...

GRIJSAARD
Nu,
Wat zweer je bij Jupiter en de goden?

MENAECHMUS SOSICLES
Dat 'k niet het minste kwaad die vrouw gedaan heb,
Wat ze ook beweert, dat 'k haar bestolen heb.
Als 'k ooit in huis bij haar één voet gezet heb,
Kan 'k voor mijn part de mizerabelste aller
Mannen worden.

GRIJSAARD
Ben jij wel wijs te zweren,
En te beweren dit en dan en te
Ontkennen, dat je een voet zette in het huis,
Waar jij woont, idioot?

MENAECHMUS SOSICLES
Jij, oude man,
Beweer jij wel, dat ik woon in dat huis?

GRIJSAARD
Beweer jij dan van niet?

MENAECHMUS SOSICLES
'k Beweer van niet,
Bij Herk'les!

VROUW
Nooit zag 'k onbeschaamder leug'naar,
Ten zij jij deze nacht verhuisd bent, zeg?

GRIJSAARD
Wees stil, kind. Wat zeg jij? Ben jij verhuisd?

VROUW
Maar, 'k vraag je, waar, waarom?

GRIJSAARD
't Is mij, bij Pollux
Een raadsel!

VROUW
'k Zeg je, vader, hij houdt ons voor
Den gek!

GRIJSAARD
Kan jij je mond niet 'n oogenblik
Houden? Menaechmus, kom, 't is nu genoeg
Grapjes gemaakt; wees ernstig.

MENAECHMUS SOSICLES
Maar ik vraag je,
Wat is er tusschen jou en mij? Wat ben je
Voor 'n man? Wat deed ik je ooit? Wat deed ik ooit
Die vrouw, die maar niet op houdt tegen mij
Te zeuren?

VROUW

tot Grijsaard

Kijk zijn oogen draaien en
Groen worden! En groen wordt heel zijn gezicht:
Zijn voorhoofd en zijn wangen! Kijk zijn oogen
Vonk'len!

MENAECHMUS SOSICLES

ter zijde

't Schijnt mij het beste toe, dat zij
Krankzinnig mij verklaren; als ik mij
Krankzinnig hoû, ben ik ze 't gauwste kwijt.

VROUW
Wat zwaait hij en wat grijnst hij! Vader zeg,
Wat moet ik doèn nu!

GRIJSAARD
Blijf daar, kind, blijf ver
Weg van hem!

MENAECHMUS SOSICLES

in geveinsde waanzinsvervoering

Bacchus! Bromius! Evoé!
Roep je mij in het bosch te komen jagen?
Ja, 'k hoor je, maar ik kan uit deze öorden
Niet weg komen! Hier houdt me een dolle teef
Tegen en daar een oude bok, die dikwijls
Onschuldge burgers in 't verderf stortte
Door valsch getuignis af te leggen!

GRIJSAARD
Wee, die
Ellendeling!

MENAECHMUS SOSICLES
Beveelt door zijn orakel
Apollo mij nu niet met brandende
Fakkels haar de oogen uit te branden!

VROUW
Vader,
O, vader, hij dreigt mij met brandende
Fakkels mijn oogen uit te branden! Vreeslijk!!

MENAECHMUS SOSICLES

ter zijde

Zij denken, dat

ik

gek ben, maar zij zijn
Zèlf dol!

GRIJSAARD
Zeg, dochter!

VROUW
Vader! Vader! Wat?!

GRIJSAARD
Wat zoo 'k de slaven riep? Ik ga, ik zal ze
Hier daadlijk roepen, dat zij hem meê voeren

Van hier en thuis vast binden vóor dat hij
Meer dwaze dingen doet!

MENAECHMUS SOSICLES

ter zijde

Warempel, als
'k Niet op mijn hoede blijf, slepen zij mij
In huis.

in vervoering

Beveelt ge mij ze op hun gezicht
Te rans'len, zonder wie of wat te sparen?
Ten zij die vrouw uit mijn oogen verdwijnt
En in de diepste hellekrocht verzinkt,
Zal 'k doen wat gij beveelt, Apollo!

GRIJSAARD

Vlucht
In huis zoo gauw je kunt, dat hij je niet
Vermóórde!

VROUW

Ja, ja, 'k ga, mijn vader, met uw
Verlof! Hoû 'm in de gaten, dat hij niet er
Van door gaat! Ach, ik rampzalige vrouw,
Wat heb 'k gehoord! Wat heb 'k gehoord!

vlucht in huis

MENAECHMUS SOSICLES

ter zijde

Gelukkig:
Die is ten minste weg.

in vervoering

En nu beveelt gij,
Apollo, mij dien stinkbaard, die op zijn
Beenen te trillen staat, zijn ledematen,
Zijn beendren, zijn geledingen tot moes te
Slaan met zijn eigen stok.

GRIJSAARD

Het zal jou slecht
Vergaan, als jij me aanraakt, als je een pas nader
Komt.

MENAECHMUS SOSICLES

'k Doe wat gij beveelt; ik zal een bijl
Nemen en dan dien ouden kerel kort
En klein hakken en dàn hem villen!

GRIJSAARD
Wel,
All'machtig, 'k moet oppassen, hoor; ik word
Warempel bang voor hem, als hij zoo dreigt:
Hij zoû me een kwaad ding kunnen doen!

MENAECHMUS SOSICLES
Apollo,
Méer nog beveelt gij mij; mijn ongetemde
Rossen, zoo woest, voor mijn wagen te spannen
Opdat 'k dien ouden, tandeloozen leeuw
Ter aarde werp! Nu sta ik op mijn kar,
Nu vier 'k de teugels, nu voer ik de zweep!
Vooruit, mijn rossen, doet nu daveren
Uw hoefslag in windsnellen draf en buigt
De leen'ge beenen!

GRIJSAARD
Durf jij mij met jou
Paarden-op-hol dreigen?

MENAECHMUS SOSICLES
Ja, ja Apollo!
Gij beveelt mij met woesten vaart dien vent
Die, daar staat, neêr ter aard te gooien en te
Verplett'ren! Maar wie is dit, die bij 't haar
Mij van de kar sleept en, Apollo, uw
Bevel herroept!?

GRIJSAARD
Heu! Herk'les! Goden! Wat een
Aanval van razernij! Nog kort geleden
Was die krankzinnige heel'maal bij zijn
Verstand. En plotseling is hij bezeten!
Ik ga, zoo gauw ik kan, den dokter halen!

af

Vijftiende tooneel

Menaechmus Sosicles eerst alleen; dan Grijsaard

MENAECHMUS SOSICLES

Nou! Zijn ze ëindlijk weg en uit mijn oogen?
Die idioten, die mij dwingen gek
Te doen, terwijl 'k heel goed bij mijn verstand ben!
Wat talm ik naar mijn schip terug te gaan;
Terwijl 'k nog veilig 't doen kan! Hoort, toeschouwers,
Wanneer die oude man terug komt, hem
Niet zeggen welke kant ik uit gevlucht ben!

af

GRIJSAARD

terug

'k Word zenuwachtig van te zitten en te
Kijken waar toch de dokter blijft, die uit was.
Komt die kwakzalver dan nooit van zijn zieken
Terug? Hij zal zeker beweren, dat
Apollo 'n arm en Esculaap een been
Gebroken hadden en hij ze weêr heel
Gemaakt heeft. 't Is dan meer 'n smid dan een dokter.
Daar komt hij, met zijn slakkegang!

Zestiende tooneel

Dokter, Grijsaard

DOKTER

Vertel mij,
Waardige heer, wat ziekte heeft uw schoonzoon
Zoo plots'ling aangegrepen! Heeft hij 'n spook
Gezien of de van smart om haar geschaakte
Dochter waanzinnige Ceres en is hij
Bezeten na dien aanblik? 'k Wil het weten?
Is 't waterzucht, vallende ziekte? Wat
Is 't?

GRIJSAARD
Maar ik roep je juist, dat jij mij zegt
Wat 't is en dat jij hem geneest!

DOKTER
Dat zal héél
Gemak'lijk gaan! Ik zal hem wel genezen,
Wees daar maar zeker van.

GRIJSAARD
Ik wensch, dat hij
Met grooten zorg worde behandeld!

DOKTER
'k Zal
Zeshonderd maal per dag mijn laatsten adem
Slaken: zoo grooten zorg zal 'k voor hem hebben.

GRIJSAARD

wijst Menaechmus den Geroofde

Daar komt hij juist!

DOKTER
Laten wij 'm gade slaan!

Zeventiende tooneel

Menaechmus, Grijsaard, Dokter

MENAECHMUS
Bij Pollux, wat 'n beroerde dag! All's, loopt
Mij tegen! Ja, die Schui'r, die Schooi'r, die Schuimer
Heeft alles openbaar gemaakt wat ik
Verborgen wilde houden en mij bloot
Gesteld aan schande en smaad. Als 'k leven blijf,
Zal 'k hem vermoorden. Maar ik ben wel dwaas
Te spreken van

zijn

leven want behoort het
Niet

mij

toe? Op mijn kosten, aan mijn tafel
Leefde dat heer: ik zal hem nu uit hongren!
Die meid ook heeft gedaan als alle meiden
Gewoon te doen zijn: 'k vroeg de palla, die

'k Voor haar mijn vrouw ontstolen had en zij
Zegt, dat ze 'm mij gegeven heeft: bij Pollux!
Ach, wat 'n rampzalige kerel ben ik!

GRIJSAARD
Hoor
Je wat hij zegt?

DOKTER
Hij zegt, dat hij rampzaal'g is.

GRIJSAARD
Ga nu naar 'm toe.

DOKTER
Gegroet, Menaechmus! Waarom
Sla jij je ärmen uit? Weet jij niet, dat dat
Slecht is voor je gezondheid?

MENAECHMUS
Laat je hangen!

DOKTER

tot Grijsaard

Hoor je 'm?

GRIJSAARD
Ja, 'k hoor.

DOKTER
Geen heilzaam kruid zal daarvoor
Te vinden zijn. Maar zeg mij eens, Menaechmus...

MENAECHMUS
Wat wil je?

DOKTER
Antwoord mij op wat 'k je vraag.
Drink jij rooden of witten wijn?

MENAECHMUS
Zeg, word
Gekruizigd, voor mijn part!

DOKTER
Bij Herk'les, hij
Begint weêr raar te doen.

MENAECHMUS
Waarom vraag jij mij
Niet of ik purper, pimpelpaarsch of oker
Kleur'g brood eet? Of 'k gewoon ben schubb'ge vogels
Of visch met veêren te eten?

GRIJSAARD
Bij de Goden!
Hoor je 'm? Hij raaskalt! Haast je je niet hem
Een drank te geven, voor hij heelmaal dol is?

DOKTER
Laat ons nog wachten: 'k wil hem ondervragen...

GRIJSAARD
Ach, je vermoordt me met je praatjes...!

DOKTER

tot Menaechmus

Zeg eens:
Worden je oogen wel eens hard?

MENAECHMUS
Jou, stomm'rik!
Denk jij, dat ik een sprinkhaan ben?

DOKTER
Hoor jij
Jë ingewanden wel eens kraken?

MENAECHMUS
Als 'k goed
Gegeten heb, kraken ze niet; ze knettren
Als 'k honger heb.

DOKTER
Bij Pollux, lang niet zot
Is wat hij antwoordt. Slaap je tot het dag wordt?
Slaap je zoodra je neêr ligt?

MENAECHMUS
Ja, ik slaap als
Ik 't geld betaald heb, dat ik schuldig ben.
Dat Jupiter en alle goden jou,
Beroerde üitvrager, mogen verderven!

DOKTER

tot Grijsaard

Let op zijn woorden nu; hij wordt weêr gek.

GRIJSAARD
Die woorden zijn gematigder dan toen
Hij kort geleên zijn vrouw een dolle teef
Noemde.

MENAECHMUS
Heb 'k dàt gezegd?

GRIJSAARD
Ja, jij praat zotte-
Klap.

MENAECHMUS
Ik?

GRIJSAARD
Ja, jij die mij dorst dreigen met
Een vierspan paarden mij te överrijden.
Dat heb 'k met eigen ooren j' hooren zeggen,
En is 'n bewering, die ik staàf.

MENAECHMUS
En ik
Weet zeker, dat jij de heilige krans van
Jupiter hebt gestolen en daarvoor in 't
Gevang gezeten hebt, en ik weet zeker,
Dat jij, toen jij er uitkwam, bent gegeeseld
En onder 't marteljuk moest loopen èn ook
Weet 'k zeker, dat jij je vader vermoord hebt,
En zeker weet 'k, dat jij je moeder hebt
Verkocht. Ben ik nù bij mijn zinnen, nu
'k Beleediging je na beleediging
Terug betaald heb?

GRIJSAARD
'k Bid je, dokter, bij
Herk'les, doe toch wat er gedaan moet worden.
Zie je dan niet, dat hij weêr 'n aanval krijgt
Van razernij?

DOKTER
Weet jij, wat 't beste is? Hem
Bij mij te brengen.

GRIJSAARD
Denk je?

DOKTER
Wis en zeker!
Dan kan ik hem op mijn gemak genezen.

GRIJSAARD
Doe als je wilt.

DOKTER

tot Menaechmus

Jij zal drie weken lang thee
Van nieskruid moeten drinken.

MENAECHMUS
'k Zal je ophangen
Om je te pieken en te prikken, een
Maànd lang.

DOKTER

tot Grijsaard

Ga! Breng de kerels hier, die hem
Naar mij kunnen vervoeren!

GRIJSAARD
Hoeveel denk je?

DOKTER
Nu 'k zie, dat hij weêr erger wordt, vier; zeker
Niet minder.

GRIJSAARD
Zij zullen hier daadlijk zijn;
Bewaak hem, dokter.

DOKTER
'k Ga naar huis; ik moet
Bereiden wat er noodig is: beveel jij
Je slaven hem naar mij te brengen.

GRIJSAARD
'k Zal
Maken, dat hij er daad'lijk is.

DOKTER
Ik ga.

GRIJSAARD
Gegroet dan.

beiden af, schichtig omkijkende naar Menaechmus

MENAECHMUS
Schoonvader weg, dokter weg!
Eindlijk ben ik alleen: bij Jupiter?
Wat is dat voor een mop om mij voor gek te
Verklaren!? Sedert ik geboren ben,
Was 'k niet één dag ziek. 'k Bèn niet gek en heb met
Niemand gevochten en 'k zoek met niemand twist.
'k Zie wit wat wit is en 'k zie zwart wat zwart is.
'k Herken de menschen, 'k spreek ze aan. - Maar zijn
Die denken, dat ik gek ben, misschien zelf gek?
Wat nu te doen? 'k Woû wel in huis gaan maar
Mijn vrouw vertikt me in huis binnen te laten,
En dáár kom 'k ook de deur niet in. 'n Beroerde
Boel! Moet ik hier de nacht door brengen? 'k Zal
Toch zien in huis te komen...

verbergt zich

Achttiende tooneel

Menaechmus, verscholen; Messenio

MESSENIO
Als 'n goede slaaf, vrienden, is te herkennen
Wie de belangen van zijn heer beschouwt
En overdenkt, verzorgt, behartigt in
De afwezigheid zijns meesters, ijvriger
En beter dan die meester 't zelve doen zoû.
Zoo'n dienaar heeft het bij het rechte eindje,
Telt hij zijn rug meer dan zijn keel, telt hij
Zijn beenen en voeten meer dan zijn buik en
Hij zal goed doen nooit te vergeten welke

Voorrechten krijgen van hun meester wie
Stomm'lingen zijn en dieven: met de bulpees,
Voetboeien aan, en molensteenen draaien,
Afbeulend werk en honger-lijden, koû.
Dat is het loon voor zulke ëzels: ik
Bedank je wel voor zoo veel kwade dingen,
En daarom ben ik liever 'n goede slaaf
Dan 'n slechte. Ik verduur gemak'lijker
Bevel en woord dan een pak slaag: dàt haat ik.
Ik eet veel liever wat gemalen is dan
Zelve te malen; daarom zorg ik goed
De örders van mijn meester uit te voeren
En dien ik hem gewillig en dat komt mij
Lang niet ten kwade. Andren mogen doen
Als zij verkiezen: mij geleidt de vrees
Niet goed te hebben dit of dat gedaan:
Daarom ben 'k altijd klaar in alle dingen
Mijn heer van dienst te zijn. Slaven, die bang zijn
Iets slechts te doen, zijn de eenige bruikbaren,
Want zij, die eerst niets vreesden, hebben weldra
Alles te vreezen wat onaang'naam is.
Mij zal mijn meester spoedig wel een mooie
Belooning geven. Zoo doe ik mijn dienst,
Dat mijn rug buiten spel blijft. Ik heb, als
Hij 't mij beval, in 'n herberg de andre slaven
En al ons hebbe'-en-hoûen onder dak
Gebracht en kom hem nu weêr zoeken. 'k Zal
Kloppen aan die deur, dat hij weet, dat ik
Er ben; ik hoop hem uit dat gat gezond
En wel weêr buiten te zien komen. Maar
Ik vrees, dat ik te laat ben en dat zij al
Hem heeft gezakkenrold.

Negentiende tooneel

Grijsaard, vier geeselslaven, Menaechmus, Messenio

GRIJSAARD

tot geeselslaven

Ik zeg jullie,
Bij alle gode' en menschen, draagt zorg uit
Te voeren wat ik heb bevolen en
Wat ik beveel en dat met grootsten aandacht.
Voert dezen man, zijn beenen van den grond, naar
Den dokter; als jullie je rug en beenen
Lief zijn, stoort je dan niet in 't allerminste
Aan wat hij dreigt. Wat staan jullie? Wat aarz'len
Jullie? Je hadt hem reeds moeten òp tillen!
'k Loop naar den dokter; 'k zal er zijn als jullie
Komen.

MENAECHMUS

Word ik vermoord? Wat is er aan
De hand? Wat loopen, bij de Goôn, die mannen
Op mij toe? Zeg, wat willen jullie, wat
Moeten jullie? Waarom pakken jullie
Mij beet!? 'k Ga dood! 'k Ga dood! 'k Smeek jullie allen,
O Epidamniërs, o medeburgers!
Komt mij te hulp! Willen jullie wel af-
Blijven van mij?!

MESSENIO

Bij de onsterf'lijke goden!
Wat zie ik daar! Mijn meester, door ik weet niet
Welke schavuiten, wordt geschaakt!

MENAECHMUS

Heeft niemand
't Hart mij hulp te verleenen?

MESSENIO

Ik, mijn heer,
En 'k ben niet bang! O Epidamniërs, burgers!
Wat 'n gruweldaad: mijn heer in 'n stad, in vrede, op

Klaarlichten dag, op 'n open plein, te schaken?
Mijn meester, 'n vrije man! Laat daadlijk hem
Los!

MENAECHMUS
'k Smeek je, wie je ook bent, leen mij je bijstand!
Duld niet, dat 'k zoo gemeen behandeld word!

MESSENIO
Ja, 'k zal je helpen en verdeed'gen en je
Bevrijden. 'k Zal niet dulden, dat zij jou
Vermoorden! Eerder word ik zelf vermoord!
Steek 'n oog uit, meester, bid ik je, aan den schurk,
Die je om je schouders grijpt: ik zal 'n pak ransel
Hàgelen doen op hun vier smoelen. Dat
Bij Herk'les, zal jullie van daag niet goed
Bekomen, mijn heer te willen ontvoeren!
Laat 'm los! Laat 'm los!

MENAECHMUS
Ik heb hem bij zijn oog!

MESSENIO
Ruk 't uit, dat er een holte alleen maar blijft!
Schurken, schavuiten, roovers!

GEESELSLAVEN
Ze vermoorde' ons!!

MESSENIO
Laat 'm los!

MENAECHMUS
Wat durven jullie me aan te raken?
Ransel 'r op los!

MESSENIO
Daar hebben jullie, daar!
Maakt, dat jullie gekruizigd worden! En daar!
Voor jou nog, die hem 't laatst nog vast dorst houden!

Slaven vluchten

't Is wat je toe komt! Nou, 'k heb ze op hun smoelen
Getokkeld, dat 't een aard had! Maar, bij Pollux,

Mijn heer, 'k kwam juist bij tijds om je te helpen!

MENAECHMUS
Mijn jongen, mogen jou de goden altijd
Wel doen, wie jij ook bent! Want zonder jou
Leefde ik van daag niet langer dan de zon
Nu aan den hemel staat.

MESSENIO
Bij Pollux, als
Je mij pleizier wilt doen, dan moest je maar
Mij vrij laten.

MENAECHMUS
Wat? Ik? Moest jou vrij laten?

MESSENIO
Ja, heer; omdat 'k je toch een grooten dienst
Bewezen heb.

MENAECHMUS
Wie ben jij, jonge man? Jij
Vergist je.

MESSENIO
Wat vergis ik me?

MENAECHMUS
Ik zweer
Bij vader Jupiter, 'k ben niet je meester.

MESSENIO
Schei je uit?!

MENAECHMUS
Ik zeg de waarheid; nooit deed een
Van mijn slaven voor mij wat jij voor mij deedt.

MESSENIO
Nou dan, als 'k niet je slaaf ben, ben ik vrij!

MENAECHMUS
Bij Herk'les, ga waarheen je wilt; wees vrij.

MESSENIO
Je staat dus toe?

MENAECHMUS
Als jij dat noodig vindt.

MESSENIO
Gegroet dan, heer en meester.

SLAAF

is opgekomen

Dàt doet mij
Voor jou pleizier, Messenio.

MESSENIO
Dat wil 'k wel
Gelooven! Maar zeg, meester, wat 'k je bidden
Mag: laat mij je toch dienen net als vroeger,
Toen ik je slaaf was. Ik zal bij je blijven
En als je keert naar huis, ga 'k met je meê.

MENAECHMUS
Neen, dàt volstrekt niet.

MESSENIO
'k Ga nu naar den herberg.
Ik zal je reisbagage en geld terug
Geven; de beurs is in de rieten reistasch
Geborgen; 'k breng je daadlijk alles weêr.

MENAECHMUS
Ja, breng maar alles hier.

MESSENIO
Ik zal je älles
In goede örde geven als jij 't mij toe
Vertrouwde. Wacht maar even hier, niet waar.

af

MENAECHMUS
Nooit ging 't mij wonderlijk toe als 't mij van
Dáag wonderlijk toe ging! Somm'gen ontkennen,
Dat 'k ben wie 'k ben en die sluiten mij buiten
De deur. Hier is er een, die zegt, dat hij
Mijn slaaf is en wien ik vrijheid verleen;
Hij gaat me een beurs met geld halen, beweert hij.
Brengt hij die beurs, dan zeg ik hem, dat hij
Kan gaan waar hij verkiest, opdat hij niet,

Wanneer hij bij zijn zinnen komt, het geld mij
Terug vraagt. Schoonvader en dokter meenen,
Dat 'k gek ben. Wonderlijk is héél de boel!
't Is net een droom. Nu ga 'k maar naar die meid,
Al is ze kwaad; ik zal zien te bewerken,
Dat zij de palla mij terug geeft, dat ik
Die weêr terug breng.

Twintigste tooneel

Menaechmus Sosicles, Messenio

MENAECHMUS SOSICLES
Durf jij, onbeschaamde,
Beweren, dat ik sámen met je ben
Geweest, nadat ik je bevolen heb
Mij hier te komen zoeken?!

MESSENIO
Ja, zóo stellig
Beweer ik dat, dat ik er zelfs aan toe
Voeg: 'k heb jou uit de handen van vier kerels
Gered, die je, hier voor dit huis, probeerden
Te schaken. Jij riep God en menschen aan;
'k Loop toe, 'k bevrijd je, 'r op ranslend wat ik kon!
Daarom heb jij mij vrij gelaten. Toen heb
'k Je immers gezegd, dat 'k beurs en reisbagage
Ging halen en jij haalde me wel heel gauw
In om nu te negeeren wat 'r gebeurde!

MENAECHMUS SOSICLES
Heb

ik

je vrij gelaten?

MESSENIO
Wis en zeker!

MENAECHMUS SOSICLES
Wat wis en zeker is, is, dat ik eerder
Zelf slaaf word, dan je ooit vrij te laten!

Een-en-twintigste tooneel

Menaechmus de Geroofde; Messenio; Menaechmus Sosicles

MENAECHMUS

komt uit Erotiums huis

Wat
Je ook zweren moog' bij je oogen of waarbij ook,
Ik zweer bij Herk'les, dat jij mij van daag
Noch 'n palla, noch een armband hebt gegeven!
Jou slechte meid!

MESSENIO
Bij al de onsterf'lijke
Góden! Wat zie ik!?

MENAECHMUS SOSICLES
Wat zie jij?

MESSENIO
'k Zie jou!
In 'n spiegel!

MENAECHMUS SOSICLES
Wàt toch?

MESSENIO
't Is jou evenbeeld!
't Kàn niet gelijkender!

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Pollux, hij
Heeft wel iets van me, voor zoo ver ik kan
Oordeelen.

MENAECHMUS
Wees gegroet, gij jonge man,
Die mij zoo grooten dienst bewees!

MESSENIO
Ik bid je,
Meneertje, zeg mij toch: hoe heet je? Als
Je mij 't niet kwalijk neemt...

MENAECHMUS
Neen, jij hebt van mij
Te veel te goed dan dat ik jou zoû kwalijk
Nemen wat jij ook vraagt. Ik heet Menaechmus.

MENAECHMUS SOSICLES
'k Heet óok Menaechmus!

MENAECHMUS
Ik ben Siciliaan.
Van Syracuze.

MENAECHMUS SOSICLES
Daar ben 'k ook van daan!

MENAECHMUS
Wat zeg jij daar?

MENAECHMUS SOSICLES
Niets anders dan de waarheid.

MESSENIO

tot Menaechmus Sosicles

Ik ken hem ook; hij is mijn meester, ik ben
Zijn slaaf, en 'k dacht...

Jou

slaaf te zijn. Ja, ja

tot den Geroofde

'k Heb danig me vergist en 'k heb hem, g'loof ik,
Gloeiend verveeld.

tot zijn meester

Vergeef me, als 'k onwetend
Je dwaze dingen heb gezegd.

MENAECHMUS SOSICLES
Je raaskalt!
Herinner je je dan niet, datje met

mij

Van daag ontscheept bent, hier?

MESSENIO
Wel ja! Natuurlijk!

Jij

bent mijn meester!

tot den Geroofde

Zoek jij 'n andren slaaf!

Tot zijn meester

Mijn heer, gegroet!

tot den Geroofde

En jou, het ga je wel!
En nu beweer ik, dat

hij, wijst zijn heer

, is Menaechmus.

MENAECHMUS
Maar

ik

ook.

MENAECHMUS SOSICLES
Wat moet dat beteeknen! Heet jij
Menaechmus?

MENAECHMUS
Ja, ik ben een zoon van Moschus.

MENAECHMUS SOSICLES
'n Zoon van mijn vader?

MENAECHMUS
Van

mijn

vader: 'k gun je
De jouwe; 'k zal je 'm niet ontstelen.

MESSENIO
O!
Onsterfelijke goden! 't Is bijna
Niet te gelooven, wat ik denk maar als
'k Mij niet vergis, zijn dat de tweelingbroeders!
Ze hebben 'n zelfde vaderland en vader!
Ik zal eens praten met mijn heer. Menaechmus!

BEIDE MENAECHMI
Wat is er?

MESSENIO
'k Wil maar één van jullie. Maar wie
Van jullie beidjes is met mij op 't schip meê
Gekomen?

MENAECHMUS
Ik niet.

MENAECHMUS SOSICLES
Ik.

MESSENIO
Dan wil 'k met jou
Eens praten. Kom eens hier.

MENAECHMUS SOSICLES
Hier ben ik. Wat
Is er dan?

MESSENIO
Die kerel is een bedrieger
Of je eigen broêr. Nooit zag 'k twee mannen, die zoo
Elkaâr geleken...Ja, geen waterdruppels,
Geen droppels melk! En dan een zelfde vader
En vaderland. Wij moeten hem uithooren.

MENAECHMUS SOSICLES
Bij Herk'les, ja, dat 's goed: doe jij het; als
Jij uitvindt, dat hij mijn broêr is, ben

jij

vrij.

MESSENIO
Dat hoop ik.

MENAECHMUS SOSICLES
En ik ook.

MESSENIO
Wat zeide jij?
Heet jij Menaechmus?

MENAECHMUS
Zeker!

MESSENIO
Hij ook. En
Je zeide in Syracuze, niet? geboren
Te zijn? Dat is hij ook. Je vaad'r is Moschus?
Zijn vader ook. Nu moeten jullie beiden
Eens luist'ren.

MENAECHMUS
Ik ben tot je dienst, als of je
Voor geld mij had gekocht; vrij-man dien 'k jou.

MESSENIO
Ik denk, dat jullie bei' je tweelingbroêr
Terug gaan vinden, uit één moed'r geboren
En van één vader, op den zelfden dag.

MENAECHMUS
't Is ongelooflijk, hoe zoû jij dat aan-
Leggen??

MESSENIO
Dat leg ik aan, kom nu eens dichter
Bij: antwoord beiden.

MENAECHMUS
Vraag maar wat je wilt.
Ik zal 't, zoo 'k 't weet, je zeggen.

MESSENIO
J'heet Menaechmus?

MENAECHMUS
Dat doe 'k.

MESSENIO
En jij?

MENAECHMUS SOSICLES
Ik ook.

MESSENIO
Jou vader is
Moschus?

MENAECHMUS
Natuurlijk.

MENAECHMUS SOSICLES
Ook mijn vaad'r is Moschus.

MESSENIO
Ben jij van Syracuze?

MENAECHMUS
Of ik ben.

MESSENIO
En jij?

MENAECHMUS SOSICLES
Wis en waarachtig.

MESSENIO
Prachtig komt
Tot nog toe alles uit. Laten wij voort gaan.
Wat zijn je eerste herinneringen uit
Je vaderland?

MENAECHMUS
'k Ging met mijn vader eens
Naar Tàrentum, voor handelszaken en
Verdwaalde in al 't gedrang en werd geschaakt,
En toen hierheen gebracht.

MENAECHMUS SOSICLES
O groote Jup'ter!
Sta mij bij!

MESSENIO
Wat roep jij toch? Hoû je stil.
Hoe oud was jij, toen je met vader meê ging?

MENAECHMUS
'k G'loof zeven jaar: mijn eerste tandjes vielen...
'k Heb vader nooit meer weêr gezien.

MESSENIO
En hoe veel
Zonen had vader?

MENAECHMUS
Hoe veel zonen? Twee.

MESSENIO
Wie was de öudste, jij? Je broêrtje?

MENAECHMUS
Beiden
Waren de öudste.

MESSENIO
Hoe dat?

MENAECHMUS
Wel, wij waren
Tweelingen.

MENAECHMUS SOSICLES
Heil'ge goden!

MESSENIO
Als jij in
De rede valt, schei 'k uit.

MENAECHMUS SOSICLES
'k Zal niets meer zeggen.

MESSENIO
Zeg, heetten jullie beiden niet net eender?

MENAECHMUS
Heel'maal niet: ik heette, als ik heet, Menaechmus;
Mijn broêrtje Sosicles.

MENAECHMUS SOSICLES
't Is onomstootlijk!
Ik kan niet langer na laten hem te
Omhelzen: broêrtje, o mijn tweelingbroêrtje,
Gegroet! 'k Ben Sosicles!

MENAECHMUS
Waarom heet jij dan
Menaechmus?

MENAECHMUS SOSICLES
Toen ze ons meldden, dat jij dood
En vader dood was, v'randerde grootvâ
Mijn naam en noemde mij met jou naam.

MENAECHMUS
'k G'loof je.
Maar zeg eens...

MENAECHMUS SOSICLES
Wat?

MENAECHMUS
Hoe heette moeder?

MENAECHMUS SOSICLES
Moeder?
Theusimarcha.

MENAECHMUS
Dat stemt. Gegroet, o broêr,
Die 'k nooit na zoo veel jaren dacht terug
Te zien!

MENAECHMUS SOSICLES
En jij, o broêr, gegroet! voor wien

Ik zoo veel moeite mij getroostte; nu
Ben ik gelukkig!

MESSENIO
Daarom was 't dus, dat
Die meid jou noemde bij je naam en dat zij
Je noodigde aan te liggen.

MENAECHMUS
Ja, bij Pollux;
'k Had haar gevraagd een gastmaal aan te richten,
Waarvan mijn vrouw, wie ik haar palla had
Ontroofd, niets wist. 'k Gaf aan die meid de palla.

MENAECHMUS SOSICLES
Is 't deze palla?

MENAECHMUS
Hoe kom jij daar aan!?

MENAECHMUS SOSICLES
Erotium noodigde mij aan haar tafel,
En zwoer bij hoog en laag, dat ik haar 't ding
Gegeven had; ik at heel lekker, dronk,
Wij lagen samen aan...en zij gaf mij
Die palla en deez' armband.

MENAECHMUS
Nu, bij Pollux,
'k Ben blij, dat jij zoo'n buitenkansje hadt;
Zij dacht, dat jij ìk was.

MESSENIO
Nu, ben ik vrij?

MENAECHMUS
Broêr, dat verdient hij wel.

MENAECHMUS SOSICLES

tikt Messenio op beide wangen

Hij 's vrij.

MENAECHMUS
Geluk,
Vrije Messenio!

MESSENIO
Maar 'k moet een waarborg
Hebben om vast te weten, dat ik vrij ben...

MENAECHMUS SOSICLES
Nu 't all's zoo uitkomt, broêrtje, gaan wij samen
Naar huis?

MENAECHMUS
Zoo als je wilt, broêr. 'k Zal mijn boel
Verkoopen. Kom binnen bij mij.

MENAECHMUS SOSICLES
Dat 's goed.

MESSENIO
Mag 'k nog iets vragen?

MENAECHMUS
Wat?

MESSENIO
Mag

ik

uitroepen?

MENAECHMUS
Vooruit!

MESSENIO
Nog voor van daag? Of voor wanneer?

MENAECHMUS
Voor over 'n week.

MESSENIO

tot publiek

Menaechmus houdt vendutie
Over één week, bij 't krieken van den dag, van
Zijn slaven, meubels, landerijen, huizen.
Alles contant. Zijn vrouw ook wordt verkocht,
Als zij een kooper vindt. Nou, 't boeltje zal
Géen vijf millioen sestertiën òpbrengen.
Toeschouwers, 't ga je wel, en klapt nou maar
Flink in je handen...

Verantwoording

Eind maart 1923 sloot Couperus een contract met uitgeverij Van Holkema en Warendorf over een boekuitgave van zijn verspreid gepubliceerde verhalen en feuilletons in twee bundels, onder de titel *Proza.* In de daaropvolgende maanden selecteerde Couperus de kopij voor de eerste bundel. Na zijn dood in juli 1923 werd de correctie van de proeven gedaan door zijn vrouw. De bundel verscheen in november 1923, met een 'Voorrede' die Couperus nog zelf had geschreven.

Op 4 oktober 1923 vroeg Van Holkema en Warendorf aan mevrouw Couperus de kopij te sturen voor de tweede bundel: 'Heeft U daarvoor al iets gevonden? Het was de bedoeling dat het tweede deel ook nog dit jaar uitkwam, doch wij kunnen het ook laten wachten tot 1924.'[1] De contractueel overeengekomen tweede bundel verscheen in augustus 1924. Enkele maanden later stelde mevrouw Couperus de uitgever voor nog een derde bundel te maken. Maar de uitgever wilde hierover pas later een beslissing nemen. Op 17 april 1925 liet hij aan mevrouw Couperus weten: 'Zooals wij U beloofden, zouden wij op de uitgave van een derden bundel Proza later terug komen, wanneer wij op de hoogte waren van de resultaten van verleden jaar. Dit is nu het geval en het spijt ons zeer, dat wij U moeten schrijven dat deze resultaten van dien aard zijn, dat wij waarlijk geen derden bundel op dezelfde wijze kunnen uitgeven.

'Wij honoreerden de bundels ieder met ƒ 1000, -. Wanneer het U wenschelijk voorkomt om ook een derde bundel te laten verschijnen, willen wij dit voor U gaarne doen, maar dan moet het honora-

1 De brieven van Van Holkema en Warendorf aan mevrouw Couperus bevinden zich in het Letterkundig Museum te Den Haag.

rium ƒ 500, - bedragen. Misschien kunt U echter elders betere voorwaarden krijgen, en misschien heeft een andere uitgever een practischer plan van uitgave. Wij hopen dit zeer voor U en geven natuurlijk alle vrijheid om denzelfden titel te gebruiken.' Mevrouw Couperus probeerde de uitgever over te halen een hoger honorarium te betalen, maar deze was daartoe niet bereid: 'Na ontvangst van Uw schrijven hebben wij de uitgave van de bundels "Proza" nog eens nauwkeurig nagegaan en wij kunnen U de verzekering geven, dat deze uitgave misschien eerst over eenige jaren zoover komt, dat de kosten ervan gedekt zijn. Het is ons dan ook onmogelijk U voor een derden bundel, die vanzelf weer minder debiet zal hebben, meer dan ƒ 500, - honorarium aan te bieden. Wij geven gaarne toe dat het niet veel is en wij nemen het U heelemaal niet kwalijk wanneer U eerst elders betere condities tracht te bedingen.'[2] Op 8 mei 1925 verklaarde mevrouw Couperus zich akkoord met het geboden honorarium. De uitgever vroeg vervolgens de kopij te sturen, want hij wilde de bundel nog in het najaar van 1925 uitbrengen. Mevrouw Couperus stuurde op 4 juni de kopij en corrigeerde in de maanden daarna de proeven. De bundel verscheen in november 1925 bij Van Holkema en Warendorf te Amsterdam.

De tweede en derde bundel *Proza* zijn geheel door mevrouw Couperus verzorgd: zij maakte de selectie, bepaalde de volgorde en stelde de kopij samen en corrigeerde de proeven. Zij is daarbij naar eigen inzicht te werk gegaan. Er waren slechts summiere en zeer voorlopige aantekeningen van Couperus voor de samenstelling van een bundel *Kleine Schetsen* en een bundel *Korte Humoresken.* Deze aantekeningen dateren waarschijnlijk uit 1920:[3]

Kleine Schetsen

De Vrijers	De Windhond	De dood van Julianus
De Gymnozofisten	De Boodschapper	De Twee Schilders
Van het Burggraafje	Dionysia	Een Sofistische Lezing

2 Brief, gedateerd 5 mei 1925.
3 De aantekeningen zijn in zwarte inkt geschreven op een blaadje dat zich bevindt in het Letterkundig Museum te Den Haag (sig. C. 383 H. 3 'Aantekeningen').

Korte Humoresken
Bloemlezing uit de H. Postjes'
(Twee dozen met H. Postjes van '16 en '17)

De eerste bundel *Proza* had Couperus, net als zijn andere verhalenbundels, zorgvuldig samengesteld. Hij selecteerde inhoudelijk verwante teksten en nam de serie 'Romeinsche portretten' integraal en in de oorspronkelijke volgorde op. Mevrouw Couperus daarentegen handelde meer naar de letter van Couperus' 'Voorrede' in de eerste bundel, waar hij het had over een verzameling 'van verschillende schakeering' en een 'handvol min of meer bonte steenen'.[4] Zij bracht zeer verschillende teksten bijeen, in een willekeurige volgorde, waarbij zij vooral lijkt te hebben gestreefd naar afwisseling. Zo nam zij series als 'Epigrammen'. 'Wonderlijke historiën', 'Intieme impressies', enzovoort niet als serie op, maar verspreidde ze over de twee bundels. Daarmee zijn de samenhang en volgorde van de oorspronkelijke publikaties geheel verloren gegaan.

Opvallend genoeg heeft mevrouw Couperus in de derde bundel het feuilleton 'Mijn zooveelste' opgenomen. Couperus had het geselecteerd voor de tweede bundel *Van en over mijzelf en anderen*, maar op dringend verzoek van Veen besloot hij het niet te herdrukken.[5] Verder selecteerde zij voor de derde bundel het mysterie-spel 'Imperia', terwijl het copyright daarvan niet bij haar berustte. Blijkbaar was zij vergeten dat Couperus het spel, samen met de sonnettenreeks 'Endymion', in 1905 aan Veen had geschonken in ruil voor een aanzienlijk honorarium voor *De berg van licht*.[6]

De twee door mevrouw Couperus verzorgde bundels *Proza* zijn dus noch wat de samenstelling, noch wat de tekst betreft door

4 Louis Couperus: *Proza*; *Eerste bundel*. Ed. H.T.M. van Vliet e.a. Amsterdam/ Antwerpen, 1995. Volledige Werken Louis Couperus [dl.] 46. p. 7.
5 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen, *Bloemlezing uit hun correspondentie.* Utrecht/ Antwerpen, 1987. p. 147-149.
6 Vgl. Couperus en Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 110-111.

de auteur geautoriseerd. Zij kunnen daarom niet als basis dienen voor een uitgave in de Volledige Werken Louis Couperus.

In dit deel zijn alle teksten opgenomen die Couperus niet zelf heeft gebundeld. Van sommige staat het vast dat hij ze op enig moment wel had willen bundelen, maar daarvoor geen medewerking kreeg van zijn uitgever; van andere is het aannemelijk dat hij ze had willen opnemen in de met Van Holkema en Warendorf overeengekomen tweede bundel *Proza*; van weer andere is het onbekend of hij ze ooit had willen bundelen. Tot de eerste groep behoren in ieder geval de sonnettenreeks ‘Endymion’, het feuilleton ‘Mijn zooveelste’, de reeks ‘Epigrammen’, de toneelstukken ‘De schoone slaapster in het bosch’, ‘Imperia’, ‘Aristodemos’ en ‘De tweelingbroeders’.[7]

Voor de volgorde van de verspreide publikaties zijn drie uitgangspunten gehanteerd. In de eerste plaats is er een hoofdindeling gemaakt naar genre: poëzie, proza en toneel. Verder zijn binnen elk van deze afdelingen de teksten chronologisch geordend. En ten slotte zijn alle series als serie gehandhaafd in de volgorde van de oorspronkelijke publikatie. De twee laatste uitgangspunten zijn soms strijdig, als Couperus naast een samenhangende serie elders een afzonderlijk feuilleton of verhaal heeft gepubliceerd. In dat soort gevallen is de losse tekst geplaatst na de serie.

Niet opgenomen zijn door Couperus mede ondertekende, maar niet door hem opgestelde, ingezonden brieven. Verder is de ingezonden brief in *De Nederlandsche spectator* van 15 januari 1898 niet opnieuw opgenomen: hij heeft betrekking op *Metamorfoze* en is om die reden afgedrukt in de Verantwoording achterin deze roman.[8] Evenmin is opgenomen de ‘Voorrede’ van Couperus in de roman *IJdel geld*, een vertaling gemaakt door zijn vrouw van

7 Vgl. [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F.L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. I. 1: *1890-1902.* Dl. 11: *1902-1919.* In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. 1, p. 86; dl. 11, p. 23, 56, 61, 65, 98-99, 155, 190, 200, 206.

8 Vgl. Louis Couperus: *Metamorfoze.* Ed. Karel Reijnders e.a. Utrecht/Antwerpen, 1988. Volledige Werken [dl.] 13. p. 273-274.

de roman *Vain fortune* door George Moore. Couperus' tekst bestaat uit niet meer dan de inleidende en de afsluitende alinea bij enkele brieven van George Moore aan zijn vrouw.[9]

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de ongebundelde gedichten, feuilletons, verhalen, losse bijdragen en toneelstukken de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

A. manuscripten; van de volgende teksten is een klad- of kopijhandschrift van de hand van Couperus bewaard gebleven:[10]

'Sonnet XI Incantatie *Van een Stervenden Genius*': door Couperus als bijdrage geschreven in het liber amicorum van Bona Garzes, gedateerd: 'Florence 6.12. VI'; in particulier bezit.[11]

'Meditatie over het mannelijk toilet': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/17).

'De twee paar tweelingen': onvolledig kopijhandschrift, bestaande uit vijf foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-5, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/12).

'Van en over mijne lezingen': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 1-3; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/19).

'Hollandsche braafheid', 'Kastanjeboomen', 'Nijdige vriend': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die

9 Vgl. George Moore: *IJdel geld.* Vertaald door Mevrouw Louis Couperus. Met eene Voorrede van Louis Couperus. Amsterdam, L.J. Veen, 1895. p. V-VIII.

10 De kopijhandschriften zijn te herkennen aan de vouwen in het papier, aantekeningen van de zetter en zwarte vegen die op de zetterij zijn ontstaan.

11 Vgl. voor een facsimile: F.L. Bastet: *De wereld van Louis Couperus.* Amsterdam, 1991. p. 114.

eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 23, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Zuiver Nederlandsch', 'Cosmopolitisme', 'Flauw zijn': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-2a, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Margriet', 'Persgeheim', 'Lelies en tulpen': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Raadsel', 'Eén grein waardelooze levenswijsheid': kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Hoe, wie, of wat?', 'Het blonde bed', 'De vierde': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Lichte dagen', 'Nog eens zuiver Nederlandsch', 'Ongeregeld leven': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/14).

'Jij en U': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Parfum’, ‘Reputatie’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; alleen het vierde blad is genummerd; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

‘Scheveningen’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Portret’: kopijhandschrift, bestaande uit drie foliovellen Hollands papier, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Beeldspraak’, ‘Maison’: kopijhandschrift, bestaande uit vier foliovellen Hollands papier, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Boodschappen in Den Haag’: kopijhandschrift, bestaande uit drie foliovellen Hollands papier, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Kind-van-zijn-tijd’: kopijhandschrift, bestaande uit drie foliovellen Hollands papier, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Het drukke leven’: kopijhandschrift, bestaande uit drie foliovellen Hollands papier en een strook, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Winkel-Fransch’, ‘Zenuwen’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Strooien hoeden’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Dames en Vrouwen’, ‘Had je me maar’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Het Publiek’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Regeerings-spelling’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Litteratuur en “fruitfarm”’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Blague’, ‘Reklame’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Over de kritiek’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Op tooneelspelschrijfkunst’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘De Meester in de litteratuur’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘De vreemdeling in het Hollandsche huis’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Bioscoop’: kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Litteraire ijdelheid’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/2 en 76 D 4/21).

‘Onze boeken’, ‘Lichtbesparing’: kopijhandschrift, bestaande uit twee gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; alleen het tweede blad is genummerd; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

‘Terug naar de Middeneeuwen’: kopijhandschrift, bestaande

uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

'Wanneer ik werk', 'Boek af', 'Parazieten': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

'Op den roman en den interviewer': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

'Op de Anonymi': kopijhandschrift, bestaande uit vijf gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-5, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/21).

'Het behekste dorp': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'Het kasteel, dat er niet was': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'De badkamer': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'De gasten': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde fo-

liovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'Het getal': kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste en het vierde blad zijn ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'Nieuwe jeugd en oude ondervinding': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/16).

'Een praatje met mijn lezer': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/8).

'De pessimist-prediker': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/2).

'De groote schat': kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/8).

'De moderne hoofdzonden': kladhandschrift, bestaande uit dertien gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, 3a, 2-3, 2-3, 2-3, de eerste bladen zijn telkens ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/18); onvolledig kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde

foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Herinneringen aan de lente': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/14).

'Buiten I': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Buiten IV': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Buiten VI': kopijhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Hooikist-idylle': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/7).

'De cykloop': kladhandschrift, bestaande uit drie gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-3, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'De vrijers': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde

foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'De gymnosofisten': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Julianus' laatste ure': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Een sofistische lezing te Rome': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Querido's "Koningen"': kopijhandschrift, bestaande uit veertien gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-5, 5a-9, 9a-12, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/4).

'De geheimzinnige boodschapper': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/20b).

'De twee schilders': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd geble-

ven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/10).

'De windhond': kopijhandschrift, bestaande uit zeven gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-7, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/20C).

'Dionysia': kladhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-6, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'De standjeszoeker': kladhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-6, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

'Hoe een roman wordt geschreven': onvolledig kladhandschrift, bestaande uit vijf gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-6; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 2).

'Kracht en behendigheid in het Alhambra': onvolledig kopijhandschrift, bestaande uit vijf gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-5, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 2).

'De heilstaat': kladhandschrift, bestaande uit vijf gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt;[12] ze zijn genummerd 2-5, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

12 Op de achterkant van de bladen 2, 3 en 4 staan 5, 6 en 7 van de kladversie van het verhaal 'De binocle'.

‘Het Athletikon’: kopijhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-6, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

‘Het verkeerde leven’: kladhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die gedeeltelijk eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt, op de achterkant van de bladen 4, 5, 6 staat het eerste deel van het onvoltooide verhaal ‘Theagenes’; ze zijn genummerd 2-6, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 2).

‘Met Louis Couperus in London-season V: kopijhandschrift, bestaande uit negen gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte en paarse inkt; ze zijn genummerd 2-3, 3a-8, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/16).

‘Met Louis Couperus in London-season VI: kopijhandschrift, bestaande uit acht gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-8, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/20).

‘Safar en Ali’: onvolledig kladhandschrift, bestaande uit tien gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2, 6-13, het eerste blad is ongenummerd gebleven; kopijhandschrift, bestaande uit vijftien foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-15, het eerste blad is ongenummerd gebleven; de handschriften bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/6).

‘Amalazwinthe en Bobby’: kopijhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met paarse inkt; ze zijn genummerd 2-6, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (C. 383 H. 1).

‘Inleiding tot de voorstellingen van De tweelingbroeders’: kopijhandschrift, bestaande uit vijftien gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-15, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/19).

‘Plautus' Menaechmi’: kopijhandschrift, bestaande uit vier gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-4, het eerste blad is ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 4/19).

‘De tweelingbroeders’: onvolledig kladhandschrift, bestaande uit zes gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn niet door Couperus genummerd; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 76 D 3/8, tussen vellen van het kladhandschrift van ‘Kantekleer’); kopijhandschrift, bestaande uit 56 gelinieerde foliovellen, die eenzijdig zijn beschreven met zwarte inkt; ze zijn genummerd 2-44, 44-51, de eerste vijf bladen zijn ongenummerd gebleven; het handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek (sig. 76 D 4/19).

B. tijdschriftpublikaties:

‘Eros I-II’, ‘Alba I-IV’ onder de verzameltitel ‘Romeinsche Sonnetten’. *Groot Nederland* 1 (1903). Dl. I [mei], p. 517-522.

‘Endymion I-LIV’. *Groot Nederland* 2 (1904). Dl. I [februari], p. 129-144 (I-XIV); dl. 1 [maart], p. 280-288 (XVII-XXV); dl. 1 [april], p. 420-436 (XXVI-XLII); 4 (1906). Dl. I [juni], p. 613-624 (XLIII-LIV).

‘Sonnetten I-XI’. *Groot Nederland* 4 (1906). Dl. II [augustus], p. 125-135.

‘Nacht I-III’. *Groot Nederland* 4 (1906). Dl. II [augustus], p. 136-138.

‘Sonnetten I-VI’. *Groot Nederland* 4 (1906). Dl. II [september], p. 289-294.

‘Sonnetten I-III’. *Groot Nederland* 4 (1906). Dl. II [oktober], p. 477-479.

‘Sonnetten I-X’, ‘Stervende knaap’, ‘Ik ben de wandlaar...’. *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. I [januari], p. 49-60.

‘Laatste schemer’. *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. I [juni], p. 688.

‘Sabijnsche-maagdenroof’. *Groot Nederland* 6 (1908). Dl. I [april], p. 381.

‘Nachten I-VIII’. *Groot Nederland* 6 (1908). Dl. I [mei], p. 505-512.

‘Een ster’. *Nederland* 40 (1888). Dl. III [november], p. 299-317.

‘Zermatt’ onder de verzameltitel ‘Schetsen en silhouetten van steden’. *De locomotief* 59 (1910), nr. 214 (17 september), Eerste blad, p. 1.

‘Mijn zooveelste’. *Het vaderland* 4 oktober 1913, Eerste Avondblad A, p. 1-2.

‘Meditatie over het mannelijk toilet’. In: *Kleeding en de man.* Uitgave van de *Magazijnen ‘Nederland’* (Kattenburg & Co.) bij de opening van het nieuwe gebouw Spuihoek Spuistraat te 's-Gravenhage. Den Haag, [september] 1915, p. 7-12.

‘De twee paar tweelingen’. *Haagsche post* 2 (1915), nr. 90 (18 september), p. 9.[13]

‘Aan mevrouw M.v.d.K., Puntdichteres’. *Haagsche post* 2 (1915), nr. 91 (25 september), p. 11.

‘Van en over mijne lezingen’. *Het vaderland* 24 december 1915, Eerste Avondblad A, p. 1.

‘Trouwring’, ‘Y, Ÿ en IJ’, ‘Voordeur’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 123 (6 mei), p. 381.

‘Hollandsche braafheid’, ‘Kastanjeboomen’, ‘Nijdige vriend’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 124 (13 mei), p. 401.

‘Zuiver Nederlandsch’, ‘Cosmopolitisme’, ‘Flauw zijn’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 125 (20 mei), p. 421.

13 Onder het kopje ‘Prijsverhalen der “Haagsche Post” - Herfstmaand 1915’ stond een aantekening van de redactie: ‘Dit verhaal, en “Hot water” van Cyriel Buijsse, dat de volgende week wordt geplaatst, blijven buiten mededinging. Zij worden gevolgd door de 25 Vertelsels die naar de beide uitgeloofde prijzen dingen.’

‘Margriet’, ‘Persgeheim’, ‘Lelies en tulpen’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 126 (27 mei), p. 441.

‘Raadsel’, ‘Eén grein waardelooze levenswijsheid’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 127 (3 juni), p. 461.

‘Hoe, wie, of wat?’, ‘Het blonde bed’, ‘De vierde’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 128 (10 juni), p. 481.

‘Lichte dagen’, ‘Nog eens zuiver Nederlandsch’, ‘Ongeregeld leven’ onder de verzameltitel ‘Opmerkingen van geen waarde’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 129 (17 juni), p. 501.

‘Epigrafische inleiding’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 130 (24 juni), p. 521.[14]

‘Jij en U’, ‘Ontroering’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 131 (1 juli), p. 541.

‘Parfum’, ‘Reputatie’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 132 (8 juli), p. 561.

‘Scheveningen’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 133 (15 juli), p. 581.

‘Portret’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 134 (22 juli), p. 601.

‘Beeldspraak’, ‘Maison’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 135 (29 juli), p. 621.

‘Boodschappen in Den Haag’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 136 (5 augustus), p. 641.

‘Kind-van-zijn-tijd’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 137 (12 augustus), p. 663.

‘Het drukke leven’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 138 (19 augustus), p. 683.

‘Moderne litteraire verdiensten’ onder de verzameltitel ‘Epigrammen’. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 139 (26 augustus), p. 703.

‘Op de ondergaande zon’, ‘Reinheid’, ‘Pakjes maken’, ‘Politie-

14 In de *Haagsche post* van 1 juli 1916 verscheen een erratum op dit feuilleton.

agent', 'Zuidelijke politie-agent', 'Bouwstijl', 'Aschman', 'Epigram op de fotografie' onder de verzameltitel 'Epigrammen over Noorden en Zuiden'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 140 (2 september), p. 723.

'Winkel-Fransch', 'Zenuwen' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 141 (9 september), p. 747.

'Strooien hoeden', 'Rekeningen' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 142 (16 september), p. 771. 'Dames en Vrouwen', '"Had je me maar" of: "Hadt je me maar"' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 143 (23 september), p. 795.

'Het Publiek' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 144 (30 september), p. 823.

'Regeerings-spelling', 'Cursus Prof. Bolland' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 145 (7 oktober), p. 851.

'Larensche manieën', 'Pierrot' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 146 (14 oktober), p. 879.

'Litteratuur en "fruitfarm"' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 147 (21 oktober), p. 907.

'Blague' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 148 (28 oktober), p. 931.

'Over de kritiek' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 149 (4 november), p. 955.

'Reklame', 'Op tooneelspelschrijfkunst' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 150 (11 november), p. 984.

'De Meester in de litteratuur' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 151 (18 november), p. 1013.

'De vreemdeling en het Hollandsche huis' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 152 (25 november), p. 1039.

'Bioscoop' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 153 (2 december), p. 1069.

'Litteraire ijdelheid' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haag-*

sche post 3 (1916), nr. 154 (9 december), p. 1101.

'Onze boeken' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 155 (16 december), p. 1128.

'Terug naar de Middeneeuwen' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 156 (23 december), p. 1160.

'Lichtbesparing', 'Wanneer ik werk', 'Boek af', 'Parazieten' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 3 (1916), nr. 157 (30 december), p. 1192.

'Op den roman en den interviewer' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 165 (24 februari), p. 198.

'Op de Anonymi' onder de verzameltitel 'Epigrammen'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 168 (17 maart), p. 276.

'Het behekste dorp' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën 1'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 158 (6 januari), p. 10.[15]

'Het kasteel, dat er niet was' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën II'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 159 (13 januari), p. 34.

'De badkamer' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën III'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 160 (20 januari), p. 62.

'De gasten' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën IV'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 161 (27 januari), p. 91.

'Het getal' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën V'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 162 (3 februari), p. 119.

'Nieuwe jeugd en oude ondervinding' onder de verzameltitel 'Wonderlijke historiën VI'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 164 (17 februari), p. 170.

'Een praatje met mijn lezer'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 166 (3 maart), p. 233.

'De pessimist-prediker'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 167 (10 maart), p. 249.

'De groote schat'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 169 (24 maart), p. 308.

'De moderne hoofdzonden; Eene fantazie, uit te vieren en op te voeren in vijf tafereelen I-V'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 170 (31 maart), p. 338 (I); nr. 171 (7 april), p. 368 (II); nr. 172 (14 april),

15 In de *Haagsche post* van 13 januari 1917 staat een erratum op dit feuilleton.

p. 398 (III); nr. 173 (21 april), p. 426 (IV); nr. 174 (28 april), p. 456 (V).

'Herinneringen aan de lente'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 175 (5 mei), p. 485.

'Evolutie'. *Haagsche post* 3 (1917), nr. 176 (12 mei), p. 513.

'De gemankeerde zelfmoord'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 177 (19 mei), p. 541.

'Buiten I'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 178 (26 mei), p. 570.

'Buiten II'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 179 (2 juni), p. 598.

'Buiten III'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 180 (9 juni), p. 626.

'Buiten IV'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 181 (16 juni), p. 654.

'Buiten V'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 182 (23 juni), p. 682.

'Buiten VI'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 183 (30 juni), p. 706.

'Hooikist-idylle of het idee van den kolonel'. *Haagsche post* 4 (1917), nr. 198 (13 oktober), p. 1092 en 1089.

'De tooveressen; Tweede Idylle van Theokritos'. *Groot Nederland* 16 (1918). Dl. 1 [februari], p. 191-196.

'De cykloop; Elfde Idylle van Theokritos'. *Groot Nederland* 16 (1918). Dl. 1 [mei], p. 500-502.

'De vrijers' onder de verzameltitel 'Antiquiteiten I'. *Het vaderland* 1 september 1918, Ochtendblad B, p. 1.

'De gymnosofisten' onder de verzameltitel 'Antiquiteiten II'. *Het vaderland* 15 september 1918, Ochtendblad B, p. 1-2.

'Vitruvius' *Tien boeken over de bouwkunst*' onder de verzameltitel 'Antiquiteiten III'. *Het vaderland* 20 oktober 1918, Ochtendblad B, p. 1-2.

'Julianus' laatste ure'. *Groot Nederland* 17 (1919). Dl. 1 [februari], p. 172-177.[16]

'Een sofistische lezing te Rome'. *Groot Nederland* 17 (1919). Dl. 1 [februari], p. 178-183.[17]

'Querido's "Koningen"'. *Groot Nederland* 17 (1919). Dl. 1 [april], p. 460-469.[18]

16 De verzameltitel 'Antiquiteiten' is niet in *Groot Nederland* opgenomen.

17 De verzameltitel 'Antiquiteiten' is niet in *Groot Nederland* opgenomen.

18 Op pagina 598 staat een erratum ('Van de redactie') op deze recensie.

‘De geheimzinnige boodschapper’. *De telegraaf* 8 februari 1920, Derde Blad, p. 9.
‘De twee schilders’. *De telegraaf* 29 februari 1920, Derde Blad, p. 9.
‘De windhond’. *De telegraaf* 22 maart 1920, Avondblad, Derde Blad, p. 9.
‘Dionysia’. *De telegraaf* 10 april 1920 (en opnieuw, maar ditmaal door Couperus gecorrigeerd, op 8 mei 1920), Avondblad, Derde Blad, p. 9.
‘De standjeszoeker’. *De telegraaf* 22 juni 1920, Avondblad, Derde Blad, p. 9.
‘De kunst te leven’. *De telegraaf* 10 juli 1920, Avondblad, Eerste Blad, p. 2.
‘De hacienda’. *De telegraaf* 27 juli 1920, Avondblad, Eerste Blad, p. 2.
‘Hoe een roman wordt geschreven’. *Haagsche post* 7 (1920), nr. 344 (31 juli), p. 1227 (‘Gratis Bijvoegsel Letterkundig Overzicht’).
‘Kracht en behendigheid in het Alhambra’. *Haagsche post* 7 (1920), nr. 345 (7 augustus), p. 1275.
‘De heilstaat’. *De telegraaf* 15 augustus 1920, Tweede Blad, p. 7.
‘Nog eens worstelen’. *Haagsche post* 7 (1920), nr. 347 (21 augustus), p. 1335.
‘Het Athletikon’. *De telegraaf* 12 september 1920, Eerste Blad, p. 2.
‘Het verkeerde leven’. *De telegraaf* 25 september 1920, Avondblad, Eerste Blad, p. 2.
‘Met Louis Couperus in Parijs; Oude geliefde plekjes. Terug naar Holland’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 388 (4 juni), p. 957.
‘Met Louis Couperus in London-season I’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 390 (18 juni), p. 1053.
‘Met Louis Couperus in London-season II’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 391 (25 juni), p. 1101.
‘Met Louis Couperus in London-season III’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 392 (2 juli), p. 1149.
‘Met Louis Couperus in London-season IV’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 393 (9 juli), p. 1199.
‘Met Louis Couperus in London-season V’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 394 (16 juli), p. 1247.

‘Met Louis Couperus in London-season VI’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 395 (23 juli), p. 1295.
‘Met Louis Couperus in London-season VII’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 397 (6 augustus), p. 1383.
‘Met Louis Couperus in London-season VIII’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 398 (13 augustus), p. 1431.
‘Met Louis Couperus in London-season IX’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 399 (20 augustus), p. 1483.
‘Chineesche en Thibetaansche kunst’. *Haagsche post* 8 (1921), nr. 400 (27 augustus), p. 1526.
‘Safar en Ali’. *Haagsche post* 8 (1921), Extra Kerstnummer, p. 25-30.
‘Amalazwinthe en Bobby’. *Het vaderland* 25 februari 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Historische portretten’. *Het vaderland* 25 maart 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies I’. *Het vaderland* 28 januari 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies II’. *Het vaderland* 4 februari 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies III’. *Het vaderland* 11 februari 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies IV’. *Het vaderland* 18 februari 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies V’. *Het vaderland* 4 maart 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies VI’. *Het vaderland* 11 maart 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies VII’. *Het vaderland* 18 maart 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies VIII’. *Het vaderland* 1 april 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies IX’. *Het vaderland* 8 april 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies X’. *Het vaderland* 15 april 1923, Ochtendblad B, p. 1.

‘Intieme impressies XI’. *Het vaderland* 22 april 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies XII’. *Het vaderland* 6 mei 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies XIII’. *Het vaderland* 20 mei 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Intieme impressies XIV’. *Het vaderland* 8 juli 1923, Ochtendblad B, p. 1.
‘Een woord van herdenken’. *Groot Nederland* 12 (1914). Dl. II [oktober], p. 513-514.
‘Open brief’. *Het vaderland* 10 juni 1914, Eerste Avondblad A, p. 1.
King Albert's book (bijdrage). Ed. T.M.H. Caine. Londen, 1914, p. 284.
‘Voorrede’. In: P. Baroja: *Op een dwaalweg.* Vert. E. Couperus-Baud. Amsterdam, L.J. Veen, [november] 1915, p. VII-VIII.
‘De komedianten’ (Ingezonden brief). *Het vaderland* 15 januari 1917, Tweede Avondblad, p. 2.
‘Straatschenderij’. *Het vaderland* 31 juli 1918, Avondblad B, p. 4.
‘Een woord van hulde aan Willem Kloos’. *De nieuwe gids* 34 (1919). Dl. I [mei], p. 648-649.
‘Aan Herman Robbers’. *Groot Nederland* 17 (1919). Dl. I [juni], p. 700-702.
‘Aan Willem Mengelberg’. *Willem Mengelberg, Gedenkboek 1895-1920.* Den Haag, Martinus Nijhoff, 1920. p. 213-214.
‘Foreword’. In: A. Kartini: *Letters of a Javanese Princess.* Translated from the original Dutch by Agnes Louise Summers. New York, Alfred A. Knopf, 1920.[19]
‘Over den Burgemeester van Amsterdam en de Nederlandsche Letterkundigen’. *Het vaderland* 3 maart 1923, Avondblad A, p. 1. ‘Couperus zegt dank’. *Haagsche post* 10 (1923), nr. 496 (23 juni), p. 886.

19 Dit voorwoord komt gedeeltelijk overeen met ‘Intieme impressies VIII’. *Het vaderland* 1 april 1923.

De schoone slaapster in het bosch. Den Haag, F.J. Weygand & Co., [1885]. p. 3-40.[20]

'Imperia; Een mysterie-spel van de vijf zonden'. *Groot Nederland* 2 (1904). Dl. I [juni], p. 633-637 ('Proloog aan den toeschouwer'); dl. II [juli], p. 36-52 ('Eerste tafereel. De pelgrim'); dl. II [september], p. 286-308 ('Tweede tafereel. De sabbathnacht'); dl. II [november], p. 544-567 ('Tusschenspel. De wallen van het paradijs'); dl. II [december], p. 671-696 ('Vierde tafereel. Het aardsche imperium').[21]

'Aristodemos'. *Groot Nederland* 6 (1908). Dl. I [juni], p. 633-674; dl. II [juli], p. 44-74.

'Plautus' Menaechmi'. *Groot Nederland* 14 (1916). Dl. II [juli], p. 62-65.

'Inleiding tot de voorstellingen van De tweelingbroeders 1-11'. *Het vaderland* 23 december 1916, Eerste Avondblad B, p. 2; 30 december 1916, Tweede Avondblad A, p. 1-2.

'De tweelingbroeders'. Dramatisch Bijvoegsel van *Groot Nederland* 14 (1916). Dl. II [juli], p. 3-76.

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van Couperus' ongebundeld werk zijn de eerste en enige tijdens zijn leven verschenen publikaties in kranten en tijdschriften als basistekst gekozen. Deze vertegenwoordigen de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd.

Correcties

In de tekst van deze uitgave van Couperus' ongebundeld werk zijn, mede op grond van een woord-voor-woord vergelijking van de overgeleverde handschriften (H) met de tijdschriftpublikaties, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde lezing gegeven; na de 'Duitse komma' (/) volgt de oorspronkelijke, fou-

20 Louis Couperus (tekst) en Virginie la Chapelle (muziek).
21 In *Groot Nederland* staat onder het laatste tafereel: 'Wordt Vervolgd'.

tieve lezing van de eerste publikatie. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij ook in de overgeleverde handschriften voorkomt. Indien dit niet het geval is, wordt ook de lezing van het handschrift (H) vermeld.

27,13	glorifiëeren/glorifieëren
48,5	thermen/termen
49,6	jong,/jong
53,5	plats!,/plats!
59,3	roosstaketsel/roosstaketstel
76,14	zeeërуischen/zeëeruischen
80,11	cinnamoom/cinamoom
83,12	antiek'/antiek
93,16	melancholieën/melancolieën
95,17	VI/IX
108,16	Fiesole.../Fiesole..
122,10	maliënkolder/malieënkolder
123,8	ténor-léger/tenor-leger
123,30	hoe/hoe,
124,17	tweelingstarren/tweelingsstarren
128,16	neêrblaakten/nêerblaakte
131,13	Dan,/Dan
132,17	ooit/nooit
136,10	naar/maar
137,26	verder,/verder
139,4	geïllustreerde/geillustreerde
139,5	prentbriefkaarten,/prentbriefkaarten
140,27	café's/cafe's
141,13	poëtiescher/poëtieser
141,26	geoefenden/geoefendsten
142,24	vorst,/vorst
147,23	nijdaste/nijddaste
148,22	‘Roman in twee deelen’/Roman in twee deelen
148,27	dan/van
150,5	de 'generale/'de generale
153,6	modern-mannelijk/modern mannelijk*

153,9	modern-mannelijk/modern mannelijk (modern-mannelijk H)
153,26	moderniteit/moderniteit, (moderniteit H)
155,13	vrij wel/vrijwel (vrij wel H)
155,23	Dikwijls,/Dikwijls (Dikwijls, H)
155,27	tartten/tarten (tartten H)
155,31	dag,/dag (dag, H)
157,6	New-York/Newyork (New-York H)
157,15	daarbij/dadelijk (daarbij H)
158,5	van/met (van H)
159,3	nìet/ni t (nìet H)
159,30	Jan/Henk (Jan H)
160,9	tweelingbroeders/tweelingsbroeders (tweelingbroeders H)
162,16/17	gelegenheden. Hier was een heél bizondere gelegenheid./gelegenheden. (gelegenheden. Hier was een heél bizondere gelegenheid. H)
163,15	afgegaan!/afgegaan!'
163,26	gelijke/gelijk
165,26	meê/meè (meê H)
166,4	èn Roelvink èn/ èn Roelvink en*
171,28	hiermeê/hiermeè (hiermeê H)
172,18	nijdaste/nijddaste*
173,27	wellustigjes/wel eens (wellustigjes H)
174,5	's nachts,/'s nachts ('s nachts, H)
174,25	een/eeen (een H)
175,11	‘flauwste’/‘flauwiteiten’ (‘flauwste’ H)
175,29	Théophile Gautier/Theophile Gauthier*
178,5	sprookjesprinsje/sproookjesprinsje (sprookjesprinsje H)
178,18/19	-Appolinaris/ - Appolinaris*
178,24	naár/naar (naár H)
179,2	*Car-sta-stil*/Car-sta-stil (CAR-STA-STIL H)
179,5	*doe-aan-nè*/Doe-Aan-Nè (DOE-AAN-NÈ H)
180,24	meér/meêr*

181,4	Genuszmittel/Genüszmittel (Genuszmittel H)

183,9	lange-/lange- (lange- H)
183,17	Post'/Post (Post' H)
183,19	zoû/zou (zoû H)
184,25	zijn,/zijn (zijn, H)
185,16	ziel./ziel: (ziel. H)
189,23	jij-en-jou-spelen/jij-en-jou spelen*
191,19	verzoeken/verzekeren (verzoeken H)
192,4	viole-teederheden/violeteederheden (viole-teederheden H)
192,14	reinheid!,/reinheid! (reinheid!, H)
192,18	stronkeboeketten/stronke boeketten (stronkeboeketten H)
194,15	élégance/elégance*
194,17	élégance/elégance*
195,19	Eenzaamheid/eenzaamheid (Eenzaamheid H)
196,18	dieper/diepen (dieper H)
197,11	het/'t (het H)
197,12	reproductie/productie (reproductie H)
197,20	zeldzame/zeldzaam (zeldzame H)
197,29	trotschelijk/troostelijk (trotschelijk H)
198,26	spade,/spade*
204,27	Brahmaan/Bhramaan*
205,25	me:/me;*
206,30	Oudheid/oudheid (Oudheid H)
207,24/25	morgenflânerie/morgen flânerie (morgenflânerie H)
208,6	het/'t (het H)
208,13	je/ge (je H)
208,21	siësta/sièsta (siësta H)
209,24	tot/tot, (tot H)
215,27	Vaderland/vaderland (Vaderland H)
216,5	er,/er (er, H)
216,20	zat. (Ik/zat: (ik*
216,30	toch haastige/dat haastige (toch haastige H)

217,3	meê nemen/mee nemen (meênemen H)
217,5	meê nemen/mee nemen (meênemen H)

218,13	[*alinea*] Neen/Neen ([*alinea*] neen H)
218,17	weêr/weer (weêr H)
219,17	krijgen...!/krijgen..!*
219,26	bij...?/bij..? (bij. H)
219,26	Hàdt/Hàd (Hàdt H)
221,5	dweilen/dwijlen*
221,10	dweilen/dwijlen*
221,25	dweilen/dwijlen*
221,26	Bet;/Bet: (Bet; H)
221,31	dweilende/dwijlende*
222,12	dweilen/dwijlen*
222,21	‘Hadt [...] maar!’/‘Hadt [...] maar! (Hadt [...] maar! H)
222,23	verdedigen/verdedigen,*
223,3	zeggen:/zeggen; (zeggen: H)
224,17	[*alinea*] Het/Het ([*alinea*] Het H)
225,9/10	society-stukje/society stukje (society-stukje H)
225,27	, die/ die (, die H)
225,29	correct. Door/correct: door (correct: Door H)
225,35	Publiek/publiek (Publiek H)
226,5	Publiek/publiek (Publiek H)
228,21	dragen,/dragen; (dragen, H)
232,30	ik/is
232,18/19	gedegenereerde/gedegeneerde
235,18	ontstaat/ontstond (ontstaat H)
235,25	fou-rire,/fou-rire (fou-rire, H)
236,19/20	tegen...over...stellen/tegen..over..stellen (tegen...over...stellen H)
237,11/12	vriend, zeg ik - om [...] zetten -;/vriend, - zeg ik - om [...] zetten; (vriend, zeg ik - om [...] zetten -; H)
238,1	bezielingsvuur;/bezielingsvuur: (bezielingsvuur; H)
239,22	bewust,/bewust (bewust, H)
240,2	voor/van (voor H)

240,12	- Neen/Neen (- Neen H)
240,21	zenuwachtig/zenuwachachtig
241,6	theaterdirekteur./theaterdirekteur..*

241,12	Stùkken/Stukkèn*
242,18	tooneel-litteratuur.../tooneel-litteratuur - (tooneel litteratuur...H)
242,22	dan/dan..(dan H)
244,3	Maar.../Maar..(Maar....H)
244,15	eens:/eens;*
245,17	ga/gaat (ga H)
246,4	Ach/Ach,*
248,5	nijdaste/nijddaste*
249,16	)/), () H)
249,27	alleen.../alleen..(alleen...H)
251,9	zooveel/zoo vele (zooveel H)
252,6	begeleidde/begeleidden (begeleidde H)
252,29	Van/van (Van H)
252,35	Van/van (Van H)
253,1	doe.../doe..(doe....H)
253,1	)./)*
253,5	notaris:/notaris. (notaris: H)
253,23	geadresseerd/geadresseerd, (geadresseerd H)
258,7	gepriegel/gepriechel*
258,11	hand,/hand; (hand, H)
258,18	kristallizeeren/kristallizeêren*
258,19	gepriegel/gepriechel*
259,11	schrijvers/chrijvers (schrijvers H)
260,8	andere/andre (andere H)
260,10	schrijvers geestes- of humorbloed/schrijvers- geestes of humorbloed (schrijvers geestes- of humorbloed H)
260,24	en,/en (en, H)
261,4	hevige oogenblik/oogenblik (hevige oogenblik H)
261,14	eéns/eens (eéns H)
262,10	tendenz-novelle/tendenz-novellen (tendenz-novelle H)

262,31	mummelend/meesmuilend (mummelend H)
264,28	Opera/opera (Opera H)
266,3	Anonymi!/Anonym! (Anonymi! H)
269,2/3	slaan. Toen uit schoorsteen na schoorsteen sloeg een

	blauwe vlam/slaan (slaan. Toen uit schoorsteen na schoorsteen sloeg een blauwe vlam H)
269,6	nachtgeschemer/nachtg schemer (nachtgeschemer H)
271,9	Kasteel/kasteel (Kasteel H)
271,21	Verleden/verleden (Verleden H)
272,2	ramen/amen (ramen H)
272,11	Verleden/verleden (Verleden H)
272,27	Kasteel/kasteel (Kasteel H)
272,34	Kasteel/kasteel*
275,2	schoot/schoof (schoot H)
275,16	de waringins/de de waringins (de waringins H)
278,16	groeten/groetten*
278,18	v/*ontbreekt**
278,26	toch/weêr (toch H)
279,1	Getal/getal (Getal H)
279,2	Getal/getal*
280,2/3	zichtbare/onzichtbare (zichtbare H)
280,20	èn/en (èn H)
281,11	VI/*ontbreekt* (VI H)
281,27	wapens, trofeeën/wapentrofeeën (wapens trofeeën H)
282,11	somber - /somber, - (somber - H)
282,19	ben/bij (ben H)
283,14	weêrlegde/weerlegde (weêrlegde H)
283,24	weten.../weten..(weten...H)
283,34	levenswijs...!/levenswijs..! (levenswijs...H)
284,8/9	schitterend...[+*streepjeslijn*]/schitterend...(schitterend...[+*streepjeslijn*] H)
285,5	'lieve-beste'-righeid/'lievelbeste'-righeid ('lievebeste'-righeid H)
285,10	-doorvoering/doorvoering (-doorvoering H)
285,11	Speenhoff/Speenhof*
285,16	bezorgd,/bezorgd (bezorgd, H)

286,20	De/de (De H)
287,14	àf en in/àf in (àf en in H)
288,25	spitsboogramen/spitsbo gramen (spitsboogramen H)

289,4	zonder ziekte en lijden!!/‘zonder ziekte en lijden.’ (zonder ziekte en lijden!! H)
289,8	Leven/leven (Leven H)
289,8	zoo zeggen/zeggen (zoo zeggen H)
289,16	Oorlog/oorlog*
290,11/14	[*witregel*] De [...] zingt:/De [...] zingt: ([*witregel*] De [...] zingt: H)
291,4	toch lang/lang toch*
294,10	koning;/koning. (koning; H)
294,18	zag:/zag (zag: H)
294,19	Vloot/vloot (Vloot H)
294,35	zeggen...?/zeggen..?..(zeggen...? H)
298,1	Vier/vier (Vier H)
298,21	nu!,/nu! (nu! H)
298,26	hebt/heb*
299,19	hetaeren/hetaêren (hetaeren H)
300,24	op/in (op H)
301,2	ge-installeerd/ge-instal leerd (ge-installeerd H)
304,10	Gothische/Gotische (Gothische H)
305,25	grimlachte/glimlachte (grimlachte H)
306,15	de Màchtigste/de machtigste (de Màchtigste H)
307,33	knielen/kiezen (knielen H)
308,2	Gulzigheid!!/Gulzigheid..(Gulzigheid!! H)
312,7	*keep-sake*-beeldje/keep-sake-beeldje (KEEP-SAKE-beeldje H)
312,14	kinderleesboekversjes/kinderboekjes (kinderleesboekversjes H)
314,9	huwelijksdrama's/huwelijsdrama's
320,19	villa-tjes/villatjes (villa-tjes H)
321,24	beetje/week (beetje H)
322,27	oogsten/oogsen (oogsten H)
323,31/32	leeuwerikgetwetter/leeuwerikgetretter
324,9	dan/dag
326,3	praatgrage/praatgrâge
329,30	dansgewaden - /dansgewaden*

330,3	beangstigends aan/beangstigends (beangstigends aan H)
330,26	weêrhield/weêrhielden
334,10/11	-meisjes/stadsmeisjes (-meisje H)
337,21	door,/door (door, H)
338,5	de Mondaine/Mondaine (de Mondaine H)
338,5	Bernhardt/Bernhard*
338,22	meer/meeer (meer H)
340,27	huisknecht,/huisknecht (huisknecht, H)
340,30	lezer - /lezer..(lezer - H)
343,13	capitonneeren/capitoneeren*
346,26	brengen...!/brengen..!
348,24	o/o,
350,1	Verhevene!/Verhevene?!
350,27	Heerscheresse!,/Heerscheresse!
351,19	zee:/zee. (zee: H)
359,20	hebben!/hebben?*
362,13	Wijze/Wijzen*
363,9	nuttelooze/nutteloozen*
363,23	wint/kent (wint H)
364,1	de wijsheid/der wijsheid*
364,5	willen/wilen (willen H)
364,⅞	zon en kijk in de zon/zon (zon en kijk in de zon H)
365,21	gewaarwording/gewaarwoording*
367,2	gek!'/gek!'' (gek!' H)
367,7	Gymnosofisten,/Gymnosofisten*
368,3	J/I
368,4	Oudheid,/oudheid*
368,12	Vitruvius/Vitruvius,
370,5	Pythagoras/Phythagorus
370,26	(ordinatio,)/(ordinatio)
373,16	omwalde/onwalde
376,3	Galilieeër/Gallileeër*
379,14	lever.../lever..(lever...H)

379,22/23 PRAEFECTUS-PRAETORIO/PRAEPECTUS-PRAETORIO
(PRAEFECTUS-PRAETORIO H)

380,30	Rijk, in wie/in Rijk, wie (Rijk, in wie H)
380,34	hijgde./hijgde: (hijgde. H)
381,19	v/*ontbreekt* (11 H)
382,21	weêr/weer (weêr H)
382,34/35	een Grieksch/Grieksch (een Grieksch H)
383,16	niet/net (niet H)
384,28	beschouwen!/beschouwen? (beschouwen! H)
385,2	astrologen/atrologen (astrologen H)
385,7	moederschoot,/moederschoot (moederschoot, H)
386,26	planeten?'/planeten?*
386,30/31	verleiden laten/verleiden (verleiden laten H)
388,10	Antinoüs/Antinoiis (Antinoüs H)
391,27	verheugd - /verheugd, (verheugd - H)
392,7/8	zonverzade/zonverzaadde*
393,25	verzade/verzaadde*
394,15	woord,/woord (woord, H)
395,4	stad - /stad, (stad - H)
395,30	berokkend/betrokkend (berokkend H)
396,7	volken - /volken,*
396,2-5	dat vóór [...] er na geschapen worden/dat, na [...] er in geschapen worden zullen*
397,12/13	kunstbeöordeelaars/kunstbeoordeelaars (kunstbeöordeelaars H)
397,21	compozitie rijke/compozitie-rijke (compozitie rijke H)
398,27	Palestina/Palastina (Palestina H)
399,29	négligeable/negligeable*
400,8	Nietzsche/Nietsche*
401,5	leven/leven, (leven H)
401,6	Yseult/IJseult (Yseult H)
401,17	Vijfde/Vijfde, (Vijfde H)
401,18	laatste/laatsten (laatste H)
401,19	geestelijke,/geestelijke (geestelijke, H)

402,6	nijdasserig/nijddasserig*
402,14	zich, schuinoogend, af,/zich, schuinoogend af,*
402,17	dood./dood: (dood. H)

402,19	vrouwe/vrouw (vrouwe H)
402,19	Yseult/IJseult (Yseult H)
402,23	Vrouwe/Vrouw (Vrouwe H)
402,24	geschilderd,/geschilderd (geschilderd, H)
402,24	Yseult/IJseult (Yseult H)
402,27	Vaders/Vaders, (Vaders H)
402,29	Yseult/IJseult (Yseult H)
402,33	Yseult/IJseult (Yseult H)
402,35	Yseult/IJseult (Yseult H)
403,9	Yseult/IJseult (Yseult H)
403,17	onthoudt!/onthoudt, (onthoudt! H)
403,25	- Orton/Orton (- Orton H)
403,28	kaars-doorflakkerde kamer/kaarsdoorflakkerdekamer (kaars-doorflakkerde kamer H)
403,28	het te/het (het te H)
403,32	Gekruizigde/Gekruisigde (Gekruizigde H)
403,35	Zoû/Zôu (Zoû H)
404,1	Raymond;/Raymond, (Raymond; H)
404,4	Yseult/IJseult (Yseult H)
404,6	zoû/zou (zoû H)
404,6	zoû/zou (zoû H)
404,14	Orton?/Orton (Orton, H)
404,17	hoû/hou (hoû H)
404,17	hoû/hou (hoû H)
404,18	Yseult/IJseult (Yseult H)
404,24	Yseult/IJseult (Yseult H)
404,24	wende/wendde (wende H)
404,25	weêr/weer (weêr H)
405,8	Yseult/IJseult (Yseult H)
405,25	zoû/zou (zoû H)
405,28	zoû/zou (zoû H)
405,31	woû/wou (woû H)
405,34	Yseult/IJseult (Yseult H)
406,1	Yseult/IJseult (Yseult H)

406,1 weêr/weer (weêr H)

406,4	Yseult/IJseult (Yseult H)
406,7	Yseult/IJseult (Yseult H)
406,8	weêr/weer (weêr H)
406,10	zoû/zou (zoû H)
406,13	meê/mee (meê H)
406,24	Yseult/IJseult (Yseult H)
406,34	weêr/weer (weêr H)
407,1	Yseult/IJseult (Yseult H)
407,11/12	en met een langen, hongerig snorkenden snoet. Zij zoogde hare zes biggen./Zij zoogde hare zes biggen. En zij had een langen, hangerig snorkenden snoet. (en met een langen, hongerig snorkenden snoet. Zij zoogde hare zes biggen. H)
407,18	Yseult/IJseult (Yseult H)
407,26	meê/mee (meê H)
407,30	zoû/zou (zoû H)
407,33	weêr/weer (weêr H)
407,34	Yseult/IJseult (Yseult H)
408,2	Oude/oude (Oude H)
408,6/7	zag er brommig uit, knokig en knoestig/zag er brommig oud, knokig en knoestig uit,*
409,9	was/wat (was H)
409,31	slaven/drie slaven (slaven H)
410,3	oven/over (oven H)
412,4	schilderen/schlderen (schilderen H)
412,15	jij/jq (jij H)
413,7	Pompeïaansch/Pompeïaansche (Pompeïaansch H)
413,25	Tertius/Tertins (Tertius H)
413,30	muziekspeeltuig/muziek- en speeltuig (muziekspeeltuig H)
413,32	Oude/oude (Oude H)
414,10	Jonge/jonge (Jonge H)
416,8	was,/was (was, H)
416,10	Moeder/heilige Moeder (Moeder H)

416,10	Sente Marië/Sente-Marië (Sente Marië H)

417,34	spannende/spannend (spannende H)
418,20	Gawein/Garwein (Gawein H)
420,7	Marië/Marie (Marië H)
420,12	Welschoone/Welschoon (Welschoone H)
420,23	die/die, (die H)
421,2	Gawein,/Gawein (Gawein, H)
421,16	Marië/Marie (Marië H)
421,20	Venusberg/Venuberg (Venusberg H)
421,22	buiten/Buiten (buiten H)
423,20	waren/ware (waren H)
424,20	[*alinea*] De/De ([*alinea*] De H)
426,17	stellen-voor/stellen voor (stellen-voor H)
427,17	'*pompeia*'-/'pompeia', (POMPEIA - H)
427,19	Gorgô! - /Gorgô! (Gorgo! - H)
428,16	Faunen/Pannen (Faunen H)
428,17	Silenen/Silenen, (Silenen H)
429,12	schijnbaar/schijnbare (schijnbaar H)
429,14	zoû/zou (zoû H)
429,19	weêr/weer (weêr H)
430,3	teenen/beenen (teenen H)
430,6	zoeken/zoeken, (zoeken H)
430,10	moet/moest (moet H)
430,27	weêr/weer (weêr H)
430,28	onweêrhoudbaar/onweerhoudbaar (onweêrhoudbaar H)
431,11	verontwaardigd,/verontwaardigd (verontwaardigd, H)
431,27	zoû/zou (zoû H)
432,2	standjes-zoeken/standjes zoeken (standjes-zoeken H)
432,7	moreel,/moreel (moreel, H)
432,15	een/'n (een H)
432,16	zoû/zou (zoû H)
432,23	zoû/zou (zoû H)
432,27	weêr/weer (weêr H)
432,34	het/'t (het H)

433,8 lekte/lokte*

433,33	zoû/zou (zoû H)
434,13	zoû/zou (zoû H)
435,10	[*alinea*] Een/Een
437,13	zoû/zou
437,23	Weylen,/Weylen
440,5	snoekgezicht,/snoekgezicht
441,11	het/'t
442,10	weêr/wêer
445,15	weêr/weer
450,14	weêr/weer
451,7	aller-/aller - (aller- H)
451,14	telkens/telkens, (telkens H)
452,26	zoû/zou (zoû H)
456,18	zoû/zou (zoû H)
456,21	[*alinea*] Nu/Nu ([*alinea*] Nu H)
456,28	zoû/zou (zoû H)
457,8	den/een (den H)
457,31	niet/meer (niet H)
458,6	staat/stond (staat H)
458,13	waarmeê/waarmee (waarmeê H)
459,9	zoû/zou
459,11	zoû/zou
459,12	zoû/zou
463,33	het/Het
463,33	immers/immer
464,4	elkaâr/elkaar (elkaâr H)
464,29	Verleden/verleden (Verleden H)
466,25	Corinthische/Corintische
466,27	donker tapijt/donker-tapijt
468,4	kystos/kestos (kystos H)
468,13	allen/alleen (alleen H)
469,3	Lipara/Liparië (Lipara H)
469,17	af,/af (af, H)
469,17	zoû/zou (zoû H)
469,19	heuvel,/heuvel (heuvel, H)

469,20	palestra,/palestra (palestra, H)
470,3	Leêgloopers/Leegloopers (Leêgloopers H)
470,23	statuen/statuten (statuen H)
471,17/18	school, oefen-, kamp- en sportplaats/school-oefen-kamp- en sportplaats (school, oefen-, kamp- en sportplaats H)
472,20	zoû/zou (zoû H)
472,25	vrijheid/Vrijheid (vrijheid H)
473,26	dat/dat,
474,3	wereld,/wereld (wereld, H)
474,9/10	onderbewustzijn/onbewustzijn (onderbewustzijn H)
474,26	zoû/zou
475,22	kleeding - /kleeding- (kleeding van H)
475,23	geweven/gewenen, (geweven H)
475,34	geheel/geheeel (geheel H)
476,5	het/'t (het H)
476,17	het/'t (het H)
476,35-477,1	hebben/heben (hebben H)
477,3	hebben/heben (hebben H)
477,10	Levenskunst/Levenkunst
480,4	zoû/zou
480,14	l'Algérie.../l'Algérie..
481,20	verstond -,/verstond,
483,32	zoû/zou
484,21	zoû/zou
485,19	zoû/zou
485,20	hoû/hoô
487,4	zoû/zou
487,18	zoû/zou
487,27	gegalonneerden/gegaloneerden
490,27	Voor/Van
491,11	name?)./name?)
492,9	Haag-Hoek/Haag - Hoek

494,26	de F.S.'s/de F.S's
495,14	B.,/B.
495,33	Laat/Laas
500,32	waarmeê/waarmêe
500,33	speelde',/speelde'
505,24	weêr/weer
507,3	diligence/dilligence
508,23	Westhall/Westthall
508,26	villa-tje/villatje
510,10/11	Vertegenwoordiger/vertegenwoordiger (Vertegenwoordiger H)
512,6	afteekende./afteekende (afteekende. H)
512,13	topazen licht/topazenlicht (topazen licht H)
516,7	[*alinea*] Elk/Elk ([*alinea*] Elk H)
518,31	gasten.../gasten..(gasten...H)
519,23	paleis aan/paleis, om (paleis aan H)
519,25	Hrmsw./Hrmsw (Hrmsw. H)
520,2	dinnerparty's - /dinnerparty's (dinnerparty's - H)
520,4	naam/den naam (naam H)
521,3	Hrmsw./Hrmsw (Hrmsw. H)
521,22	Hrmsw./Hrmsw (Hrmsw. H)
522,5	neêr/nêer (neêr H)
522,16	Verandering/verandering (Verandering H)
523,15	weêr/wêer
525,17/18	Embankment/Embankement
526,18	‘John o'London’/John o'London
530,10/11	Boeroeboedoer/Boeroboedoer
534,12	strekten/strekken
539,5	Verleden./Verleden:
539,21	Harwich-Hook/Harwich - Hook
542,9	silhouetjes/silhoutjes
542,11	periode:/periode.
545,8	Birma/Birzma

546,5	blauwe/vlakke (blauwe H)
546,10/11	affodillen/affodille*

547,18	veel/wel*
548,32	kijken,/kijken (kijken, H)
550,18	zelfs/zeep, (zelfs H)
550,29	met/meê (met H)
552,17	weg,/weg (weg, H)
554,12	witte/witte,*
557,2/3	beurten/beurte (beurten H)
558,8	zanden/zanden, (zanden H)
560,15	Seeing/Seeïng (Seeing H)
563,3	zeker,/zeker (zeker, H)
563,10	Bobby./Bobby (Bobby. H)
564,11	zagen/zagens (zagen H)
564,21	Neen./Neen, (Neen. H)
564,25	worden./worden*
567,17	Bosporus/Bosforus
568,24	Feidias/Fedias
569,8	vierhonderdduizend/vierhonderduizend
569,11	Romeinen/Romenen
573,10/11	Den Haag/den Haag
573,30	zoû/zou
573,31	vóor/vór
574,18	zoû/zou
575,5	Den Haag/den Haag
575,22	München/Munchen
575,24	hoû/hou
576,27/28	‘loukoumes’/‘loukoumes’,
578,2	is - /is,
578,8	allerintelligentste/allerintelligenste
579,28	Dat/'Dat
580,12	hè/hé
580,15	hè/hé
580,19	hè/hé
580,25	zoû/zou
580,26	eigenlijk/eigelijk
581,3	verder/verdr

581,6	hè/hé
581,7	leven./leven,
584,12	dilettantische/dilletantische
587,9	Craftsman,/Craftsman
587,16	bovenlijf/bovenlijg
588,13	boksen/hoksen
591,5	gelukkig/gelukig
594,28	gevoel,/gevoel
595,30	étonnés/étonné's
596,29	bedenkselen/bedekselen
598,18	Poëzie/Poezië
598,20	Noodlot/noodlot
599,14	étonnés/étonné's
599,14/15	‘Tricotrin’!/‘Tricotrin!’
601,21	Lagerlöf/Lagerlöff
601,29	zeventien-d'eeuwsche/zeventien d'eeuwsche
602,14	Den Haag/den Haag
603,35	Lagerlöf/Lagerlöff
604,8	tusschen/tuschen
605,12	eerste/eerst
606,22	mogen/moge
610,2	gedachte/gedachtte
611,7	Bodhisattwa's/Boddhisattwa's
613,7	ontmoetten/ontmoette
613,14	het/'t
613,23	meest/meeste
613,32	‘prinsesjes’/‘prinsesje’
613,33	wordt/worden
617,9	Den/den
618,19	stemming/stemning
620,22	het/'t
621,2	een/'n
621,29	zijn./zijn.'
622,16	vertelling/vertelling,

625,16 verrassing!,/verrassing!

626,11	Den/den
626,14	raadt/raad
629,10	koesterde/koesteren
630,11	dan/den
630,13	blaast/blaas
631,1	boomklimmers/boomklimers
631,15	springt/spring
636,13/14	aanhalingsteekens/aanhalingteekens
638,10	weêr/wéér
643,5	wat/was
646,2	weêr/weer
646,3	-pasta/pasta
646,6/7	kousen (sokken),/kousen, (sokken)
646,18	etc. etc./etc etc.
647,26	zoû/zou
648,17	weêr/weer
649,15	zelven,/zelven
651,13	melancholieën/melancholieëen
651,31	neêr/nêer
652,24	Buysse/Buijsse
654,14	vrienden,/vrienden
654,15	meê/mee
654,22	zoû/zou
655,17	zoû/zou
655,18	zoû/zou
655,21	zoû/zou
663,16	vergaloppeerd/vergallopeerd
672,12	Lagerlöf/Lagerlöff
685,8	u!/u
688,27	beê/bêe
689,9	beê/bêe
696,5	jagers,/Jagers
698,24/25	koninkrijk/koningrijk
705,3	'k/'t
706,26	Acht'r/Achtr'

716,25	bang.../bang..,.
719,23	staartuitzwepende/staaruitzwepende
719,26	haasten/haastten
719,26/27	griffioenen/griffoenen
720,11/12	Michaël/Michael
725,27	gij/gijt
770,24	geven/gevend
774,20	lichten/lichtten
778,1	melodieën/melodiën
785,7	Hoor,/Hoor,.
789,15	weêr/wêer
795,16	zelv':/zelv:
800,2/3	Litanieën/Litaniën
805,6	vijf.../vijf.,.
810,11	laat/laat,
817,9	blijk'/blijk
826,18	mijn/zijn
830,26	kind!/kind?
831,6	ondankbaar/ontdankbaar
833,25	Druope/Dkuope
835,26	nog/noch
836,31	Ithóme/Ithome
839,31	Ithóme/Ithome
841,24	docht'r/dochtr'
860,31	Sprènkelden/Spènkelden
861,5	weêrklinkt/weërklinkt
861,22	Vàlt'/'Vàlt
686,16	verzaamlen./verzaamlen
872,6	zij/zie
873,23	verwaardigd/vervaardigd
877,9	gezellinne/gezelinne
880,24	*neêrvalt/neérvalt*
884,11	Verwachtend/Verachtend
885,15	SCHILDWACHT/SCHILTWACHT
888,33	dáar/dâar

891,25	ziet/niet
897,15	heen/heên
900,12	Aeputiden/Aepituden
901,29	verhindert/verhinderd
905,24	Allergeschiktst/Allergeschikst
905,25	alleròngeschiktst/alleròngeschikst
906,9	zoû/zou
908,22	was/wars
912,26	meer?/meer
914,2	Ithóme's/Ithomes
915,17	Ga!/Ga
915,25	wekte/wekte,
923,5	weêr/weèr
923,21	*neêr/neér*
928,3	matrone/matrona (matrone H)
928,25	Pinturicchio/Pinturrichio*
931,3	Plautus'/Plautus (Plautus' H)
931,12/13	twee-en-een-halve/twee-en-een halve*
931,25	dìt/dit (dìt H)
933,14	Zie,/Heel (Zie, H)
933,19	weidsche,/weidsche*
933,35	zelve en/zelve (zelve en H)
935,4	*proscaenium/proscenium**
935,10/11	Oidipos/Oidipes (Oidipos H)
936,1	na:/na (na: H)
936,13	'burger/burger*
936,18	kan...'/kan...*
936,22	toe...'/toe...*
936,35	der/de
937,8	veertig-duizend/veertig duizend (veertigduizend H)
937,6	*velarium*/velarium*
938,16	avond/avond, (avond H)
938,18	straat/strand (straat H)
939,22	-muil/ - muil (-muil H)

941,3 reëelere/reeëlere*

941,12	daarom/*daarom* (daarom H)
942,12	rond/voor (rond H)
932,17/18	première!,/première!*
947,16	'k,/'k ('k, H)
948,7	Tàrentum/Epidamnus*
948,15	gemaklijk/gemakklijk (gemaklijk H)
949,22	make'/maken (make' H)
950,11	Pasteien/Pastijen (Pasteien H)
959,13	vast./vast (vast. H)
960,20	vaart,/vaart. (vaart, H)
964,26	CYLINDRUS/Messenio*
965,15	*goedig,/goedig* (goedig, H)
966,9	woede/hoede (woede H)
966,18	MESSENIO/MESSENOI (Messenio H)
966,25	bij/bij,*
967,11	MESSENIO/MESSENO (Messenio H)
971,6	Zoû/Zou (Zoû H)
974,12	om/om, (om H)
975,3	*arm*,/*arm.* (arm, H)
977,11	was/wa (was H)
977,27	Herk'les,/Herk'les*
978,7	je/je, (je H)
980,33	goden,/goden*
980,34	Alle/Allen (alle H)
981,8	verneem'/verneem, (verneem' H)
981,20	ontstal/onstal (ontstal H)
982,24	spreken,/spreken., (spreken, H)
982,26	Óf/Of (Óf H)
982,26	òf/of (òf H)
983,6	loopt/loop (liep H)
984,28	MENAECHMUS/MENACHMUS (Menaechmus H)
985,1	MENAECHMUS/MENACHMUS (Menaechmus H)
989,19	dat/dan (dat H)
990,23	leen ook/leen (leen ook H)

992,27 nù eerst/nu eerst (nù eerst H)

993,24	huis,/huis,, (huis, H)
995,5	MENAECHMUS SOSICLES/MENAECHMUS*
996,7	vraag,/vraag (vraag, H)
1000,2	vader,/vader (vader, H)
1002,13	onschuldge/onschuldge, (onschuldge H)
1004,30	plotseling/ploseling (plotseling H)
1004,31	ga,/ga (ga, H)
1005,25	plots'ling/plot'sling (plots'ling H)
1007,12	Menaechmus/Menaaechmus (Menaechmus H)
1007,29	MENAECHMUS/MENAECHMUS (Menaechmus H)
1008,14	*Menaechmus/Menachmus* (Menaechmus H)
1009,10	zotte-/zotte (zotte- H)
1009,23	hebt/heb*
1010,2	is?/is*
1011,17	laten,/laten (laten, H)
1013,19	Waarom/Zeg! Waarom (Waarom H)
1014,20	blijft!/blijft, (blijft! H)
1014,32	houden!/houden? (houden! H)
1019,27	bent/ben*
1019,34	Menaechmus/Menachmus (Menaechmus H)
1021,12	MENAECHMUS/MENAEHMUS (M. H)
1023,1	MENAECHMUS/MENAEHMUS (Menaechmus H)
1023,3	Tàrentum/Tarèntum (Tárentum H)
1023,5	gebracht./gebracht*
1024,18	grootvâ/grootvâder (grootvâ H)
1026,23	week./week.?*
1026,30	sestertiën/sestertieën*

Varianten

De publikaties in de kranten en tijdschriften vertonen ten opzichte van de overgeleverde handschriften (H) de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de publikatie gegeven; na het ‘ontstaan-uitteken’ (**<**) volgt de vroegere handschriftversie.

153,17/18 nagedachtenisse, of **<** nagedachtenisse,

153,18/19 Renaissance-brokaat, of < Renaissance-brokaat,

154,9 middenplooi, in < middenplooi,

154,12 heelen < hàlven

155,1 de < die

155,9 gasten < gekleede of ongekleede gasten

155,21 voor < van

155,22 in < tusschen

155,22 tusschen < in

155,35 ons er < er ons

155,35 herbergen < verbergen

156,1 meê < in

156,7 toch zoo < zoo

156,10 vinden < hebben

157,7/8 ze met hun vieren wandelden, [...] zaten < je met hen vieren wandelde [...] zat

157,23 en even frisch-mannelijk < van éven frisch-mannelijke gelaatskleur

158,4 type < fyziek

158,9 leventje < sleurtje

158,11 wereldhandel < wereldgeldhandel

158,17 koning, < koning van,

158,17 meer van < meer,

158,31 een toeschouwer < de toeschouwers

158,33 Henk en Jan < Jan en Henk

159,6 elkander < elkander nu

159,15 ledemaat, - < ledemaat-maat,

159,18 pas < vooral

159,28 millimeter < minimaal

160,3 u vergist u < u vergist zich

160,5 schatjes < schalkjes

160,5 o zooveel < steeds

160,16/17 de winkels van Parijs een ideaal < de Rue de la Paix een ideaal

160,22 van hunne < hunner

160,24 zeer < veel

160,34/35	kwam echter < was eerst
161,4	omvangen < overrild
161,9/10	de meesten der < meestal de
161,19/20	groote-hôtel-ruimte < groote-hôtel-nacht
162,15	deftige < degelijke
170,22	illuzie < illuzie. Wijken de vaderlanders terug in een illuzie
170,25	denken < denken en doen
170,25	in < vast in
171,1	letterkundigen < kunstenaars
171,7	zijn geboortegrond eens jarenlang < eens jaren lang zijn geboortegrond
171,11	u dat < dat u
172,7	hernam [...] vriend < keurde [...] vriend af
172,10	heel wat < heél veel
172,10	lezers < lezer
172,16	deed, met < deed
173,6	wordt < vormt
174,13	zijn. < zijn. Heusch.
174,22	heusch < bewust
175,30	wie al < waar àl
176,8	wie < waar
176,17	over < aan
177,27	een < uw
177,27	met < van
179,11/12	op zijn beurt het [...] raadsel < het [...] raadsel op zijn beurt
179,19	pot bier < pot
180,8	dingen bestel < dingen koop
180,19	wel werk < wèl werken
181,11	aan uw roman < uw roman
181,12	met haàr < *samen*
181,29	Is dat < *Is* het
182,3	vreemd, zoo vaag < vreemd

182,9 ze Nederlandsch zuiver < u zuiver Nederlandsch hoort

182,20	geen van beiden < geen van allen
182,30	kussens < matrassen
183,3	zwoelen zomer < zwoele lente
185,13	naar bed gaat en opstaat < opstaat en naar bed gaat
185,16	bosch < bosch en steeds dien eenen, zelfden dag in de week zijn vriendinnetje opzoekt
185,24/25	om [...] te leven < aan [...] leven
186,8/9	slapen, goed slapen < slaapt, maffen
186,12	doffe < suffe
186,18	inlichtingen < inlichting
190,23	in de < de
190,24	met < van
190,25	met < van
191,9	Ontroering < *ontbreekt*
191,22	ge? < ge? Ende zoo maakt men reclame voor zichzelven.
191,28	verfijning. De < verfijning. In de Renaissance droegen de vrouwen geparfumeerde handschoenen
192,19	van [...] naar < langs [...] en
192,25/26	den [...] groenen parfum < de [...] groene geur
193,9	al < ook al
193,11	geweest < geroemd
193,13	vuile nagels < zwarte nagels
193,23	veilig < moeilijk
193,32	schijn is < schijnt
193,32	voor < aan
194,20	's Zondags ten minste < ten minste 's Zondags
195,4	en uit < en
197,19	neêrslachtigheid, om < neêrslachtigheid, van twijfel, van mistroostigheid, om
200,6	Barenbeek < Klarenbeek
200,25	invoeren en < invoeren:

201,4	op- of aanmerkingen < op-, aanmerkingen
201,7/8	‘chique’ of ‘chic’ < ‘chic’ of ‘chique’
202,21	dat < die

202,24	‘crèm’ < ‘crèm’ lint
203,13	van avond dus / dus van avond
203,21	móet er < moèt ze
204,7	of wie < of op wie
204,29	daarbij niet belangrijk genoeg < daar nìet belangrijk genoeg voor
205,15	redetwisten < discusjeeren
205,21	ge < u
205,29	het 'Epische < ons Epiesch
206,9	te behoeven < behoeven
207,17	dadelijk < dadelijk weêr
207,32	is < zit
208,21	mag < mag er
216,9	ziekte < volksziekte
216,32	van waar < waarvan
217,6	dat < dit
217,7	hen < hen toch
217,15	die mannelijke, < de mannelijke
217,29	verwelken < verweeken
217,32	staan; < stonden;
218,9	weken < weekjes
218,32	van hoeden < ‘hoeden’
219,5	zien te troosten < troosten
220,2	een < de
221,3	omtrent < in
221,27	parlevink < spreek
222,20	hare < zijn
223,20	meer < vreemd
223,24	kenbaar < kunnen kenbaar
225,21	is voor [...] toch wel < is toch voor [...] wel
226,13	in < toe
227,30	om spelling < spelling
228,2	te aanvaarden < aanvaard
233,2/3	charmante, jonge man < charmante jongen
234,5	die jeugdige < o die jeugdige

234,15/16	gunstig te < te
234,16	overtuigd < ook overtuigd
234,28	een veefokkerij kunnen voegen < kunnen voegen een veefokkerij
234,29	eigenaar-administrateur < eigenaar-opperadministrateur
235,4	kinderlijk blijde < kinderlijke
235,17	voelen < te voelen
236,2	Noodlot, met God < Noodlot, met zijn eigen verdriet, met zijn eigen vreugde, met God
236,5	iets van smàrt < soms iets van smàrt
238,20	wat < ooit
238,31	rechts van...< rechts, nu,
239,5	er werkelijk < er
239,24	en < tot
240,21	zenuwachtig bent. < zenuwachtige haast hebt, als je auto je wacht, als je je kleedt, als je vier, vijf kattenbelletjes te pennen hebt of als je breken wilt met je laatste liefde, op je allerlaatste rendez-vous.
240,27	toegelaten wilde < wilde toegelaten
241,3	terwijl < hoewel
241,32	met < naar
243,20	uw < u
243,32	hand < bleeke hand
245,17	voor < voor dat
245,19	alsof < of
245,20	smachtende hen < smachtende om
245,24/25	laatste...Zàl je het doen?? - Ja < laatste... - Neen, meneer... - Zàl je het doen?? - Ja
245,29	hóe ik een roman moet schrijven < hoe een roman te schrijven
246,27	in huis niet met anderen < immers niet met anderen

246,31	bestegen de trap < stegen den trap op
247,22/23	Jaarsma's en < Jaarsma's,
248,25	portier en noch < portier; dak noch
249,9	ge zelfs < ge
250,14	zwaarwichtige < zwaarwichtigere
250,15	‘straatleven’ < het ‘straatleven’
250,22	regen < de regen
251,12	immers gewerkt onder < naam gemaakt onder
251,21	zeide, fier opstaande < zeide zelfs, opstaande
251,33/34	onze voornamen < onzen voornaam
251,34	voorletters < voorletter
252,1	die < de
252,16	niet een beetje. < niet?
253,31	me < je
254,23	meê < meer
254,25	uitgevers < uitgevers: niet dien onzer schrijvers
254,26	soepel < dun
255,15	stort, < neêr stort
257,3	van [...] Middeneeuwen < der [...] Middeneeuw
257,18	of < of weêr
257,22	deze < de
259,13	‘Kopie’ is < ‘Kopie’, dat is item zooveel waard, ja zelfs wel een kontrakt...‘Kopie’ is
259,29	den boekwinkel < de boekwinkels
260,24	kunnen < weten
262,15	nog < nu nog
262,18/19	zal [...] moeten < die [...] zal moeten
263,18	dat < dit
266,18	wijze < (reclame-)manier zeér
268,10	van < aan
268,22	de huisjes < huisjes
269,25	zag ik < ging

269,34	boeregerei; < boeregerei van
270,3	ganzen, < ganzen, die,
270,4	zittend < zaten

270,4	komiek < ironiesch
270,10	om < rondom
271,8	in de < de
271,17	onwezenlijkheid < onwezenlijkheid, van wazig omnevelde onwerkelijkheid
271,25	groote < moede
271,26	grauwe, grijze man < grauwe grijzaard verscheen en
271,29	grauwe, grijze man < grauwe grijzaard
271,31	grijze man < grijzaard
272,2/3	grijze man < grijzaard
272,14	door < met
273,3	verder < lager
274,24	wit gehoofddoekt < gehoofddoekt
275,12	waardoor < waaruit
275,18	wiens < wiens oogen alles zagen, als een groot glanzend hoofd, wiens
276,34	hun < De
277,12	maar op < maar over
278,3	dat < dit
279,6	het Getal er < uw Getal u
279,13	terug de niet < uit de o soms
279,30	kunnen raden < raden
279,31	feiten < daden
279,34	voor < van
280,11	leugenen < leugen
280,15/16	Ik zie het en weet het < Ik zeg het u niet
280,31	Dàar < Ja
280,32	vijftien < veertien
282,8	mijn eigen < mijn
282,30	zijn < dien
283,12	hij dof < hij
283,17	je! < je! Ik benijd je!!
284,16/17	ik hem < ik het hem
285,23	om < voor
286,4	veel < erg veel

286,25	weldadiger < er weldadigers
286,32	van < vol van een
287,2	u, al < u, hoor, al
288,5	op < over
288,7	ydelheden...< ydelheden...Het is al ydelheit. Hij was een koning en ik ben het niet en heb dus meer recht het te zeggen: Ydelheyt der ydelheden...
289,12	wagen < doen
292,2	geschiedde < ongeveer geschiedde
293,2	en een < en
293,7	beheerd, < beheerd en
293,9	koning < oude koning
294,3	gespaard zijn < zijn gespaard
294,9	op den koning toe < toe op den koning
298,24	schenen mij < schenen
298,27	volgende < in rang volgende
298,27/28	dat is wat een mooie vrouw < dat is de Zinnezucht.
299,5	Imperia: vindt je haar niet prachtig...? < de Zinnezucht!!
300,13	voor de < voor alle
300,28	hier niet < niet hier
301,7	oogenblik < oogenblik nog
301,12	ouderwetsch < echt ouderwetsch
303,16	die < de
304,15	niet < nog niet
305,28	zag het < zag nu
306,8	gebaar < gebaar nu
306,13	dan een < dan
306,14	hij < hij daar
306,27	je < de
307,19	bad < ik bad
308,4	èn de < de
310,20	slechts < zelfs

320,10 ‘campagne’. Wij < ‘campagne’. Tout-à-fait la campagne! extazieerden zij zich. En wij

321,6	menschen < vrienden
321,11	van St. Silvestre < naar St. Silvestre,
321,12/13	Loire, mèt < Loire, dat ze drie weken in den zomer bewoonden maar dàn met
329,6	‘groentjes’ < ‘groentjes’ en de ‘grijsjes’
329,26	kanaaltje, < kanaaltje en
334,19/20	die uit zaaien ging < die ging uit zaaien
335,8	terrein < feestterrein
338,6	acht hoogstens tien < zes, hoogstens acht
338,34	Veertien < Tien
339,26/27	ontkennend < bevestigend
339,33	Mondaine-Quand-Même! < Mondaine!
340,3	glimlachten < glimlachten wel
340,7	bij < van
340,18	vijanden en vijandinnen < vijandinnen en vijanden
341,23	antiek < het antieke
341,30	er voor < voor
342,2	uit oogpunt < uit het oogpunt
342,14	lezing < term
343,13	double one's en < double one's of
343,16	satijnen hooikisten < hooikisten
356,32	mooiste < schoonste
358,10	of [...] of < en [...] en
360,9	toch wel < toch
360,9	flinke < krachtige
360,15	zetten < te zetten
360,18	Wij zijn zelf < *Wij* zijn
361,23	nog oudere < een jongere
362,19	schenen noch < schenen nauw
362,33	den < dien
364,9	de heel oude < een heel oude, gebaarde
364,9/10	die roerloos op één been < die op één been
365,13	kristalhelder < kristalklaar

366,4/5	ziekten [...] gaan < ziekte [...] gaat
367,20	ter < tot

367,28/29	Uit Strabo's *Geografia* Lib XV. < *ontbreekt*
368,1	III < Antiquiteiten VI
374,10	[*reekstitel ontbreekt*] < *Antiquiteiten* 1
374,12	URE < *Uren*
376,4	lucht < luchten
378,25	hem omwolkende < hem rond omwolkende
381,20	[*reekstitel ontbreekt*] < *Antiquiteiten* 11
385,12	heil < ziel
385,27	een hemellichaam < hemellichaam
386,15/16	verwijderde < ver verwijderde
390,18/19	Welke redakteur zoû zoo bar zijn < Hoe als redakteur zoo bar te zijn
392,16	eeuwen geleden < eeuwen
392,27	scheppen wat < scheppen dat wat
394,2	leek < eerste
394,6	des scheppers < der scheppers
394,31	hoog < hoogst
395,15	harer < hunner
395,24	zijn < die
395,24	onder < van
396,1	zijn < waren
396,22	woelenden en < woelenden,
397,24	soms zalig < zalig
397,26	en zuivere < en
397,29/30	bruin, driftig [...] en misschien het doorwazen, dat < bruin is en misschien alleen waast het door, dat alleen
398,20	moet < moest
399,18	bij < aan
399,21	Regeering < Regeering des lands
400,17	dóén < doèt
400,17	die < haar
402,17	om < voor
402,21	met < onder
404,3	schaterlachte < schaterde

404,5 prevelde < stamelde

405,31	Nu < Hm
406,10	niets < niets van je
406,29	bulderde < beval bulderend
406,35	verstild en verstomd < verstomd
407,12	zoo'n < zoo
407,14	den stalknecht < de stalknechts
407,18	den knecht < de knechts
408,10	Nou < Hm
409,17	werd < was
410,5	ziedende < uitzwetende
410,9	een < den
410,12	wien?...< waàr?
410,13/14	zweetkamertje? zeide Tertius < zweetkamertje?
410,24	dat < die
411,14	nagebootst < geïmiteerd
411,16	op < van
412,4	Nieuwe < Jullie, nieuwe
413,14/15	eetkamertje < eetzaaltje
413,17	rozenfestoenen < rozenfestoen
413,18	rozenfestoenen < rozenfestoen
414,15	vlakken < vakken
415,1	DE WINDHOND < *Mediaevaliteiten* 1. *De Windhond*
415,16	gepeinzen < gepeins
418,9	dat ook < het lang
418,10	hij was < was hij
418,17	en < en zij
419,11	kijkende < wijzende
419,11	oogen < vinger
419,12	helle < hal
419,14	toch < wel
419,17	was < geworden was
419,23	vrouwe < schoone vrouw
419,26	beval hem < hem beval
420,34/35	vier, op < vier van

422,5 Verklaring [...] < *ontbreekt*

424,7	teekenende < etsende
424,11/12	geboorte. [*alinea*] Wie bevroedt < geboorte: wie denkt er aan
424,14	nog de brutale symbolen < hoog-op de fallos, de symbolen
424,30	optocht < feest. Het is toch een optocht
424,34	doet < het doet
425,8	niet! < niet! - ...Wil of niet!
425,24	weet er nu < denkt er aan
425,25/26	weet er van, wie weet er van! < denkt er aan, wie denkt er aan?
425,33	snoetjes < steedsche gezichtjes
425,35	weêr < daar
426,8/9	door ezelen en muilezelen getrokken en met al de knechten en meiden < met al de knechten en meiden en door ezelen en muilezelen getrokken
426,33	gestegen < af
426,34	tronies < gezichten
428,6	onder hen < onzer
428,15	tusschen de schuimende, < met de immense
428,16	getorst door < zoo gedragen in optocht tusschen
428,17	feesters < feeststers
429,9	dat < dat zeker
429,16	doorpeild < doorgrond
430,3	Borgh Vermeylen < Borgh
430,8	onderbewusten < onbewusten
430,9	sterke < sterkere
430,11	bewonderenswaardige kracht < groote zielskracht
430,30	u [...] te douwen < u, [...] douwen
431,13	dacht < dacht hij,
431,16	mij < mij en
431,21	Ware [...] bedelaar < Als [...] bedelaar ware

431,22	hij had hem zeker < had hij dien
432,6	gekregen te hebben < reeds te hebben gekregen

432,8	want de vent reageerde er op < iets meer zelfs dan dat
432,11	in zijn [...] vond < vond in zijn [...]
432,12	blik < blikken
432,13	verschiet < verschiet. Maar was zalig te moede en zielsgelukkig
432,16	intens < wel
432,16	mogelijk was < kon
432,21/22	die zelfde < die
432,22	straat, < straat, of
432,25	zoeken. Die vreemde Karel! < zoeken.
432,27	van zijn < zijner
432,33	twaalf < zeven
432,35	op < met
432,35-	van streek bracht < verheftigde
433,1	
433,8	die korte, hevige < zijn
433,10	op de rolloxen van het trottoir < in het publiek
433,11	of in < of
433,12	bekende < kennis
433,12/13	zoo een woordenwisseling in tram of theater < in tram of theater, zoo een woordenwisseling
433,14	te < een te
433,19	of < en
433,20	noodlotteling < voorbijganger
433,25	Na [...] rustig < Weken kon hij wel eens rustig zijn na het standje
433,31	met < van
434,3	het koppig < koppig
434,3	meisjes-wang < meisjeswangen
434,5	stond de tijd in het teken der duurte < waren de tijden duur
434,10	was op Karel < op Karel was
434,11	als hij op haar, < als zij op hem
434,12	schakeering < nuance

434,23 hoogloopend standje < standje

434,24	liep < was
434,26	standje er om < standje
434,26/27	was beslissend. < liep heel hoog en
434,35	buitenland, baantjesloos, < buitenland
435,2	en < maar
435,3	mis. In < mis; en in
435,5	werd < was
435,5	weêr < steeds weêr
435,6	aller < van alle
435,7	afraakten < afraakte, voor weken, voor maanden lang
435,8	na enkele weken, een < een hevig
435,9	dit is < het geweest is
435,9	tevredener < gelijkmoediger
435,9	gevoelt < er na gevoelt
435,11	dit < dat
435,11	een < maar een
435,15/16	beslommeringen < belemmeringen
435,17	toch < toch wel
435,20	sadisten < àllen sadisten
450,14	weêr glooien en dalen < harmoniesch dalen
450,19	den < voor den
450,20	ook weêr < ook
450,25	doemen en doomen < doomen
450,27	zijn < uw
451,10	op [...] critizeeren < het [...] te critizeeren
451,12	leelijk < leelijk of vet
451,14	te < zoo te
451,34	nog te beelden < op te schrijven
452,3	dan < als
452,11	een < den
452,12	‘gang’ < loop
452,13	heldin. Niet < heldin en dit niet
452,29	laat < laat als een surprise aan doet en veel te laat

452,31 ik < ik nog

453,6	te zeer onder < onder uit
453,8	zijner < van zijn
453,9	van het boek < des boeks
453,12	werk < scheppingen
453,12/13	en hij beter doet zijn < en dat hij beter doet zijne
453,19	schrijver < romanschrijver
453,19	verheugd < gelukkig
453,23-25	Ik heb [...] geschreven, maar verzeker u niet, dat ik reeds [...] schreef < Als ik oprecht mijn meening mag zeggen, zoû ik zeggen, dat ik [...] heb geschreven. Maar niet verzeker ik u, dat ik [...] geschreven heb
453,27	met de centen. Mij in < met achter mij in mijn oor
453,30	Maar ik schreef < En hoewel ik absoluut niet onverschillig voor geld ben en het best gebruiken kan, schreef ik
453,31	en wèl < maar schreef
453,33	dat < het
453,33	vreemd, < vreemd wat was dat
454,1-5	als gewillig werktuig van dat Andere...zoû [...] heeft. < gewillig werktuig te zijn van dat Andere en romans te schrijven, zoû ik niet weten wat te antwoorden. Er is misschien te verrichten.
454,5-9	kunstwerk maar [...] maken < kunstwerk. Een romanschrijver is niet meér dan een kunstenaar, àls hij het is. Er is misschien iets hoogers en beters te doen op de wereld dan een werk van litteraire kunst te schrijven. Een kunstenaar is eigenlijk niet meer dan een kind, dat zich amuzeert iets na te maken
454,9/10	hem zegt te doen < hem suggereert na te maken
454,12	al is het misschien < en misschien is het lang
454,12/13	Duidelijker herinner ik mij niet < Ik herinner mij niet duidelijker
454,17	dat ik dit weet < dat dit goèd is

454,17	Nu geloof ik wel < Ik geloof wel,
454,19/20	er zich zelf tevreden op verhoovaardigen. Hij moet

het vergeten. En alleen < tevreden in zich er om verhoovaardigen, hij moet alleen

454,21 schrijft of zàl schrijven < schrijft of is hij in de leêge periode na de voleindiging aan wat hij schrijven zal

454,22 pen of een < pen op een papier of over een

454,23/24 zich zijn werk bewust is < zijn werk zich schept

454,25/26 geschreven romans < romans

455,3 ook veel < ook heel veel

455,12 van grooter belang < van grootere schoonheid en de prettige opwinding van grooter belang

455,16 groepen < groep

455,24 brons. < brons. [*alinea*] Maar nogmaals, ik wil het boksen niet kleineeren. Deze beide sporten der mannelijke handtastelijkheid, deze beide sporten van aanval en verweer, beiden nog over uit palestra en gymnazium der Oudheid, hebben in onze oogen recht van bestaan om, wat het boksen betreft, nut, het worstelen betreft, schoonheid. Waarom woont dan het fashionabele Haagsche publiek - en in Engeland is het zelfde - wel een bokswedstrijd bij in den Dierentuin maar niet een worstelwedstrijd in de Boekhorststraat? Waarom heeft het populair gepette publiek in de Boekhorststraat de overhand? Raadsel! Ik constateer slechts een feit maar breek daarbij gaarne een lans voor de sport, die mij als toeschouwer het liefst is: het worstelen. Zeker, het worstelen kan hooger geheven worden uit de minder gunstige omstandigheden, waarin het dikwijls verkeert maar dit is een vicieuze cirkel: als de omstandigheden, die het worstelen omringen, gunstiger waren, zoû het worstelen ook dadelijk zich verheffen tot hoogere waardigheid onder de verschillende sporten.

455,26 groene < spinazie-groene

455,27 landschapje < landschap

456,2/3	geschilderde water van het coquette vijvertje < water van het geschilderde vijvertje

456,6 te kleine tooneeltje < kleine podium

456,8 doen < doet

456,10 zulk krachtig beweren < zulke krachtige bewering

456,13 de dames < onze dames

456,17 weêrgeef < schrijf

456,17 van < over

456,25 ziet wie in < ziet men, als men in

456,26 afsta. < afsta. [*alinea*] Men kan, als men liefhebber is, een ideaal stellen aan het worstelen. Dit ideaal is mij in het Alhambra nog niet bereikt maar toch geniet ik er zeer van het betrekkelijke en het bereikte. Een ideaal is wel eens wreed. In de opera wordt ons ideaal wreed als wij meenen, dat een zanger of zangeres, te oud en te dik is geworden, om van stemslijtage niet te spreken; wel, in het worstelwedstrijdperk is het ideaal ook wreed tegen den worstelaar, die met de meerdere jaren het vet niet wist van zijn spieren te houden. Maar ik geloof nog niet, dat de Staat bereid is aan een worstelaar een pensioen toe te kennen zoo ruim als aan een minister of een letterkundige en voór dat dit gebeurt, wil ik den worstelaar, die reeds jaren strijds achter zich heeft, niet van het podium dringen, tusschen de spinazie-groene en azuren coulissen heen. Als ik alleen maar zeggen mag, dat de jeugdige of in rijpe mannelijkheid bloeiende athleet in het worstelperk mijn bijbedoelinglooze aandacht heeft.

456,33 hatelijke < leelijke

457,1 meestal kunst < meestal de kunst

457,5 gezien < toen gezien

457,5 die < de

457,5 serieuze < prima

457,6 bedoelde < noemde

457,8 was < waren

457,9 een godin, < er godin

457,12 zien. < zien en wat ik zoo interessant vond op te letten

	was dit: het publiek, het populair gepette publiek, dat anders wel bar van herrie houdt, van jouwen en hoe!-roepen, als de worstelaars zich niet beheerschen, vindt zulk werk toch eigenlijk het allermooist!! Ja, al de jongens van de Boekhorststraat vonden dien streng klassieken kamp toch veel mooier en namen zulk werk dankbaar, meer au serieux dan die wel amuzante dolle driften, van het boos gebaren en zich ongepermitteerde trucs veroorlooven, van enkele zich nièt beheerschende maar ook nooit tot de favorieten behoorende andere worstelaars. Misschien zoû het publiek zich niet zoo luidruchtig geamuzeerd <-hebben> als dat meer clownachtige ontbrak maar aan den andere kant weten die zelfde toeschouwers drommels goed wat goed, zuiver, en eerlijk worstelen is en waardeeren zij het met donderende juichingen.
457,13	toch aardig < zoo aardig
457,14	eigenlijk < toch eigenlijk
457,20	zich te recht < zich
457,24	als < als door
457,25	als < als door
457,28	wordt, < wordt of als de wedstrijd onbeslist blijft,
457,29	hij als moreele overwinnaar < hij
457,29	palmtak < palm
457,30	getroost < wel getroost
457,33-35	ziel, waaronder wellicht behoort juist [...] leggen. < hart...juist [...] leggen!
457,35	geperst < gedrukt
458,1	centenaarzwaar [...] noem < kolossaal [...], dat weegt als een centenaar, noem
458,2	roerend met mij eens, < met mij roerend eens
458,4	won hij < wòn hij toch
458,5	publiek < gepette publiek
458,13	de < zijn

458,14 zijner vaak zwaardere < der

458,15	het < zijn
458,16	de lucht in, < in de lucht
458,21	ergernis: < boosheid op.
458,24-26	of boksen, als [...] raakt. [*alinea*] Tot < boksen, tot
458,28	De < Die
458,30	bokser. < bokser. Daantje heeft even gebokst
458,30	mocht < mòcht
458,30	hier niet zijn < niet
458,33	de bedorven-jongen < die bedorven jongen
468,11	zwarte tricotje < zwart onderbroekje
468,17	Liparië is < Liparië
468,17	land < land, lag en ligt,
468,19	op onze < op
469,7/8	verdwenen - Albrecht Dürer protegeerde het nog - < verdwenen
469,14	het < en het
469,28/29	Na keuring en examen wordt hij toegelaten. Vreemdelingen zijn uitgesloten. < Geen vreemdelingen.
469,31	knapen < knapen, na keuring,
470,7	zijn, om < zijn
470,10	aardrijkskunde < aardrijkskunde, sterrenkunde, eenige natuur- en scheikunde
470,26	voornamere jongelieden < jongelieden uit de hoogere standen
471,1	zijn niet < niet
471,7	met telkens andere ploegen < telkens met andere athletengroepen
471,13	volgnummer < nummer
471,17	ge mij? < ge?
471,20	wel < dan wel
471,21	niet eens < niet
471,23	ook natuurlijk < natuurlijk ook
471,25	van < van het

471,31	ge < u
471,32	Herakles, die < Herakles

471,34/35	de Parisiennes < een Parisienne
472,10	lichaamsoefening < oefening
472,11	vreedzamen strijd en edele mededinging < vreedzame mededinging en vreedzamen strijd
472,13	ik < ik in
472,14	dezen winter < den winter
472,15	Den Haag < ons lieve Den Haag
472,21	er in beide < er
472,25	eer, < goeds
472,28	uitbeelden < kunnen uitbeelden
472,29	Niet altijd. In de Boekhorststraat niet altijd, wèl < Niet altijd in de Boekhorststraat, wel
472,31/32	rasverbeteraar < rasverbeteraar en instandhouder
472,33	Veel is < Trouwens, er is veel
474,5	opgebeld < opgetelefoneerd
474,11/12	te midden, of liever aan het eind der vele < aan het einde, te midden van de
474,25-27	waarbij [...] voelen < terwijl ik in de paradijslegende een waarheid gevoel
475,1	tusschen de < tusschen die
475,9/10	geniale, maar mizerabele < mizerabele
475,12	wij [...] hebben < wij
475,22	kleeding - < kleeding van
475,23	bladerfestoen en vijgeblad - < van bladerfestoen,
475,26	naar < tot
475,27	neêr naar < naar
475,30	ons < en
475,31	blijven bergen < bergen
475,31	een < het
475,32	zijn geweest < geweest zijn
475,35	aannemen < ook aannemen
476,1	kan < kàn ik
476,2/3	tint, en materie < kleur of materie

476,3 vrouw, een man of < man, van een vrouw of van

476,20 der < van de

476,25	dadelijk < al
476,27	deuren, < deuren en
510,28	voor < om
510,29	voor onze < om die
510,29/30	In het buitenland < Eindelijk
511,16	daarna < erna,
513,7	à-peu-près < allusie's
513,11	nog < nog zoo
513,21-23	kwamen, ten minste [...] hall! < kwamen.
516,26	kunt voorstellen < voor kunt stellen
517,8	Dus < Ja
518,28	een onzer hooge staatslieden < onze Minister van Buitenlandsche Zaken
519,6/7	ouderwetsche namen < ouderwetschen naam
519,18	toontje, een tintje < tintje, een toontje
519,23	Ik denk < Je denkt
521,22	charmant < een schat
522,14	Russische ballet, < Russische ballet, tijdens het gedans en de snerpende Jazz-muziek voor het pauwidool in Savoy:
546,12	blanke < blauwe
549,15	aan < tot
549,35	doch < toch
551,19	daar < dat
551,34	2. Rivier. < *noot ontbreekt*
552,2	moê-er < meer moê
555,15	wel < veel
555,21	Zoo < Nu
555,26	tulbandje < tulbandjes
556,19	voor < om
557,15	verbetert < betwetert
559,6/7	heele karavanen [...] beladen, halen van heinde en verre...< halen karavanen [...] beladen...!
562,8	En < En met

564,6 dat < maar dat

565,4	dezen < haar
565,8	ben geworden < kan worden
927,9	het geen ik niet betwijfelen wil < het geen mij onbekend is
928,29	ons < u
929,7	schrijvers < auteurs
930,3	als < nu
930,4	een < den
930,10	der < dier
930,18	ook nog klein-menschelijke < klein-menschelijke
930,19	vol < van
930,33	over-toeschouwer < overbuurman
931,17	eeuwen < eeuwen en eeuwen
933,30	de twee < die
934,3	daar < hoor,
934,6	Zeer < Ziet,
941,28	handeling < handeling nu
942,14	is < was
943,10	bijwerk en de dans < bijwerk van dans en bijwerk
943,27	genoemde < genoemde nu
947,10	meestal < veelal
947,22	tweelingen < een tweeling
947,22	maar < en
948,11	Gestorven - < Gestorven,
948,23	die *mij* < *mij* die
949,9	Soms < Een
950,7	kerel < jongen
950,16	is wat ik eet < dat is wat 'k eet
955,23	minnarij < hoererij
956,24/25	Jij rekent [*nieuwe regel*] Niet meê. < Jij hebt [*nieuwe regel*] Geen nummer.
957,16	zachte < zoete
959,26	vàst. En verder? < vàst.
962,14	verbrassen < verdommen

962,29 zeggen: *tot Menaechmus* < zeggen:

966,23 kent < weet

967,2 Herk'les, wel < Herkules,

971,6 jou dan < jou

971,27/28 zegt, ja [*nieuwe regel*] En amen, als ik < zegt, [*nieuwe regel*] Gelijk, als ik zoo

974,10 geloof ik < ik geloof

975,12 die arme < de ärme

977,20 *wijst op* < wijst

978,8 Slachten, jou < Purperen

979,12 Gezegd < Gedaan

979,21 Wel, natuurlijk < Natuurlijk

979,24 Waar < Maar waar

980,8 toch < dan

981,15 een deerne < zijn meid

983,7 zoo < zoo duidelijk

983,31 maar < hier

991,22 'k Zal < Ik zal haar

994,13 voor < zoo voor

995,27 Ja, ja < Ja, ja, ja, ja

998,5 in < met

999,10 Wat < Wat is dat voor

999,30 kist en kast < kiste' en kasten

1000,9 *tot Menaechmus* < *ontbreekt*

1001,6 bent, zeg < bent

1001,32 *ter zijde* < *ontbreekt*

1002,7 *in geveinsde waanzinsvervoering* < *ontbreekt*

1002,26 *ter zijde* < *ontbreekt*

1003,3 *ter zijde* < *ontbreekt*

1003,6 *in vervoering* < *ontbreekt*

1003,20 *ter zijde* < *ontbreekt*

1003,22 *in vervoering* < *ontbreekt*

1004,17 met jou < met

1005,8 Hoort < Zegt

1007,18 je 'm < je

1010,10 Doe < Nu, doe dan

1010,12	drie weken lang < gedurende drie weken
1010,31	Bereiden < Alles bereiden
1012,4	werk en < werk,
1012,6	kwade < slechte
1013,7	grootsten < allergrootsten
1014,13	doen op hun vier < laten op hun
1014,33	*slaven vluchten* < *ontbreekt*
1016,26	hier, niet waar < hier
1016,28	wonderlijk < zoo wonderlijk
1016,32	wien < die
1019,16	*tot Menaechmus Sosicles* < wijst Menaechmus den Geroofde
1019,18	dacht...< dacht...(wijst op M. Sosicles)
1019,19	zijn. Ja, ja < zijn
1021,3	zoo [*nieuwe regel*] Elkaâr < die [*nieuwe regel*] Zoo op
1021,5	En dan < En
1022,6	zoo < als
1023,4	in al < in
1023,5	toen < werd
1023,19	Hoe veel < Als 'k m' herinner
1024,11	broêrtje, o mijn < broêrtje,
1025,11	de < die
1025,17	Erotium < De meid
1025,17	aan haar < bij haar aan
1027,17	*tot publiek* < *ontbreekt*

Afbrekingstekens

In deze uitgave van Couperus' ongebundeld werk moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

150,1	werk-	171,30	voorjaars-
153,3	been-	178,4	miniatuur-
155,7	rok-	191,6	proza-
156,11	absoluut-	194,16	Ge-

161,19	hôtel-	203,10	Boîte-
162,29	en-	204,19	mijn-

215,18	Amatrice-	397,31	proza-
221,22	sekse-	400,8	romantiesch-
221,35	schoonmaakster-	400,17	sine-
224,7	domme-	415,2	Tafel-
224,17	Verkade-	420,20	hazelnoot-
225,9	society-	429,18	kort-
227,31	en-	432,12	van-
228,35	*Eau-*	437,21	bachelor-
233,24	kort-	444,18	catalpa-
236,22	Pierrot-	447,21	mane-
249,24	minder-	448,3	hacienda-
251,29	principe-	456,5	Alhambra-
252,12	familie-	457,10	structuur-
255,32	kinds-	469,15	Staats-
259,14	geschreven-	480,15	journalist-
286,1	klein-	489,23	Nederlandsch-
315,4	stok-	492,9	Haag-
316,12	executeur-	495,19	Three-
319,9	dame-	496,15	eerste-
325,10	moederlijkheid-	496,33	sake-
325,19	grijs-	501,14	Homburg-
330,13	van-	504,23	dag-
330,17	vaderlandsch-	505,25	Hyde-
333,29	buiten-	505,26	cut-
334,8	van-	508,16	East-
334,33	boere-	508,27	menschen-
335,4	en-	509,24	de-
339,2	Quand-	514,29	Oscar-
340,13	de-	516,7	in-
342,18	hoofd-	530,8	dinner-
361,20	van-	530,20	winst-
375,5	met-	532,31	season-
382,11	leeraar-	533,4	godsmensch-
390,9	zeden-	533,9	Devonshire-
395,2	na-	534,30	ge-

537,23	party-	614,28	mane-
538,17	Isis-	617,12	Zuid-
542,11	mensch-	620,15	'would-
543,21	schilderij-	621,15	grand-
544,19	offer-	625,30	barnsteen-
548,28	aâm-	627,21	lente-
556,19	hem-	630,13	Noord-
556,30	Sidi-	639,23	conversatie-
559,19	Sidi-	640,2	salon-
561,22	be-	640,6	‘esprit’-
566,4	imperator-	643,4	werelddeel-
569,18	ge-	646,27	gewoon-
576,25	zalig-	742,7	en-
588,32	be-	774,17	spirale-
591,4	hoû-	927,19	komedie-
592,12	of-	928,20	*qui-*
597,20	employé's-	931,12	een-
601,25	administratie-	942,21	courtizane-
605,16	proza-	944,3	jeune-
613,5	Tasik-	944,31	*siparium-*

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door ZWO gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen.
Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus.* Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H.T.M. van Vliet.